

Victoria Benedictsson
Ord på liv
och död

KORTPROSA • DRAMA • DAGBOK

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN

VICTORIA BENEDICTSSON ORD PÅ LIV OCH DÖD I-ii

Victoria Benedictsson

Ord på liv och död

KORTPROSA • DRAMA • DAGBOK

Under redaktion av Ebba Witt-Brattström
och med inledning av Horace Engdahl

I–II

SVENSKA KLASSIKER
UTGIVNA AV SVENSKA AKADEMIEN
I SAMVERKAN MED
BOKFÖRLAGET ATLANTIS

Victoria Benedictsson
Ord på liv och död I-II
Atlantis, Stockholm

© 2008

INLEDNING: Horace Engdahl
och Svenska Akademien

TEXTREDIGERING, KOMMENTARER:
Ebba Witt-Brattström och Svenska Akademien

FORMGIVNING OCH TYPOGRAFI:
Anders Ljungman och Johan Melbi

BINDNING: Förlagshuset
Nordens Grafiska AB

pdf-generering:
Megin Media 2009

Innehåll

Volym I

Horace Engdahl: Ord till en okänd	vii

KORTPROSA

Skånska strövtåg	3
Vid sotsängen	11
Förbrytarblod	21
Tvist	33
Herr Tobiasson	43
Livsleda	71
Ur mörkret	87
Den bergtagna	99

DRAMA

Teorier. Lustspel i tre akter	145

DAGBOK

Stora boken. Foliant I	287
Stora boken. Foliant II	303

Volym II

Stora boken. Foliant III	359
Stora boken. Foliant IV	493
Brandes 1887. Häftet No 1	577
Privatsaker. AKTA! Häftet No 2 Paris	665
Avskedet med Brandes 1887. Häftet No 3	685
Till mitt Alter-Ego. No 4	705
No 5 Anteckningar	729
<i>Kommentarer och ordförklaringar</i>	765

Ord till en okänd

av Horace Engdahl

Den 22 juli 1888 ändade Victoria Benedictsson sitt liv på Leopolds Hotel i Köpenhamn genom att skära av sig halspulsådern. Vägen mot detta beslut har hon tecknat i ett dagboksliknande, mer än tusensidigt manuskript kallat *Stora boken*, som kom att bli hennes mest omtalade verk, fast texten utgavs i sin helhet först 1978–85 av Christina Sjöblad. Den ger ett intryck av hänsynslös öppenhet, men har av allt att döma utarbetats med stor omsorg. Originalen, som förvaras i Lunds universitetsbibliotek, består av en prydlig renskrift, till största delen i häften av folioformat. Benedictssons spontana anteckningar på andra blad i handskriftssamlingen har ett annat utseende. Intrycket att skildringarna i *Stora boken* är nedskrivna alldeles efter själva händelsen, innan andhämtningen lagt sig, är uppenbarligen på många ställen en illusion. I vissa partier säger den skrivande dessutom »hon« och inte »jag« när hon talar om sig själv, eller mera precist om den som vi förhållade av hennes skildring förmodar att hon måste ha varit.

Författare bör vara särskilt noga med sina slut. »Det är omöjligt att läsa en rad av Kleist utan att tänka på att han tog livet av sig. Det är som om hans självmord hade föregått hans verk«, säger E. M. Cioran. Om Victoria Benedictsson hade anat vad framtidens litteraturforskare skulle skriva om hennes självmord, skulle hon förmodligen ha tvekat och lagt undan rakkniven, trots sin stora förtvivlan. Ingenting har i högre grad snedvridit diskussionen om hennes verk än den betydelse man har tillmätt hennes tragiska död. Hade hon i stället blivit överkörd av en spårvagn, hade man lugnt kunnat betrakta »Den bergtagna« som det hon själv hävdade att den var, en fallstudie (»belysande bidrag till kvinnans psykologi«). *Stora boken* skulle ha lästs som

utkastet till en experimentell roman, vad vi idag kallar »autofiktion«. Hennes prosakonst i de korta berättelser och skisser som saknar självbiografiska inslag, men kanske just därför bär fulländningens prägel, skulle ha stått i klarare relief. Berättelsen »Ur mörkret« hade tätt sig mindre som en självbekännelse och mera som en kulturanalys, »sanningen om kvinnans exil i språket« (Ebba Witt-Brattström), skriven för att skingra de manliga läsarnas okunnighet.

I stället släpar diskussionen om Benedictssons verk på en ouppklarad, rättegångsliknande skuldfråga, som i hundra år har gett näring åt en litteraturhistorisk såpopera, där hennes make och den danske kritikern Georg Brandes avlöser varandra i skurkrollen, den ene för att han inte var så förförisk, den andre för att han var det. Studiofoton mättade av sorgstämning härskar över läsningen av ett författarskap vars mest utmärkande egenskap kanske är humorn. Ingen vågar skratta. Benedictssons bästa pjäs, den finurliga farsen *Teorier*, spelas inte. Hennes kritik av de intellektuella blir inte förstådd.

Victoria Benedictsson var inte någon brådmogen författare. Väljer man pseudonymen »I. F. Tardif« (= den senkomne) när man trycker sin första prosaberättelse (»Siréne« i Sydsvenska Dagbladet 1876), tycker man sig ha en del att ta igen. Men när hon vid några och trettio stod färdig att skriva de verk vi minns henne för, utvecklade hon en häpnadsväckande skaparkraft, endast jämförbar med Strindbergs under motsvarande tid. Det väsentliga i hennes författarskap blev till under sex år, mellan 1882 och 1888.

Hon var född 1850 som lantbrukardottern Victoria Maria Bruzelius och hade gift sig relativt ung (21), mot föräldrarnas önskan, med en betydligt äldre man, änklingen Christian Benedictson, som var postmästare i skånska Hörby. Det föll på hennes lott att ta hand om postmästarens fem barn. Hon fick dessutom två köttsliga döttrar, varav en dog späd. Beroende på vilka källor

man litat till kan hon under dessa år beskrivas som en god värddinna och uppskattad husmor, som dessutom hade roligt av att hjälpa maken med hans småföretag, eller som en fånge i en cell med krympande väggar. Vad som brukar fastslås är att den fysiska sidan av den äktenskapliga samvaron äklade henne och att hon drömde om en gemenskap av ett annat slag än vad den obetydliga mannen kunde erbjuda.

Efter en svärmisk relation med en svenskamerikan som vistades i Hörby under några år drabbades hon 1881 av en psykosomatiskt betingad sjukdom (benhinneinflammation) och fick dras med en besvärande hälta under resten av livet. Lidandet gav henne möjlighet att dra sig undan familjelivet och att intensifiera sina studier och sina ansträngningar att skapa någonting självständigt på litteraturens område. Vid 33 års ålder tyckte hon sig vara redo att inträda i de unga författarnas led – att bli en del av det litteraturhistorikerna skulle kalla Det moderna genombrottet, omsvängningen mot samhällskritisk realism i den nordiska litteraturen. Året innan hade hon bestämt sig för att i offentligheten kalla sig »Ernst Ahlgren« och hade börjat lagra material och iakttagelser i *Stora boken*.

Hon fann en förtrogen i den elva år yngre Axel Lundegård, son till kyrkoherden i Hörby och aspirerande författare. De läste och kritiserade varandras utkast och skrev bland annat skådespelet *Final* tillsammans. Det intellektuella kamratskapet beredde Benedictsson stor glädje, trots att skillnaden i begåvning mellan de båda parterna snart blev uppenbar. Lundegård kom senare att med visst självsvåld förvalta hennes litterära kvarlästenskap i dubbelrollerna som fullbordare/förfalskare och propagandist/profitör. Det har varit en grannlaga uppgift för litteraturforskarna från Ingrid af Schultén till Birgitta Holm och Lisbeth Larsson att reda ut vad som är vad i »kamratens« bearbetningar av Benedictssons manuskript.

1884 debuterade Victoria Benedictsson i bokform med prosa-

samlingen *Från Skåne*, som året därpå följdes av romanen *Pengar* (av författaren blygsamt kallad »novell») samt skådespelet *Final*. 1887 utkom romanen *Fru Marianne* och samlingen *Folkliv och småberättelser*. Under en Stockholmsvistelse vintern 1885–86 lärde hon känna flera av samtidens ledande författare och blev framför allt god vän med Ellen Key och Gustaf af Geijerstam, vars bror kom att gifta sig med en av hennes styvdöttrar. Riktigt tillfreds med huvudstadens litterära kretsar kände hon sig emellertid aldrig, och hennes allianser blev tillfälliga. 1886 gjorde hon ett försök att i stället närma sig en sydsvensk gruppering, när hon deltog i en författarträff i Skåne med Lundegård, Ola Hansson och Stella Kleve. Mera skickesedigt blev hennes beslut att söka sig till Skandinaviens intellektuella centrum, Köpenhamn, för att lyssna till föreläsningar av den nya litteraturens ledande ideolog Georg Brandes. Återstoden av hennes liv kom på ett olyckligt sätt att överskuggas av Brandes gestalt. Det är åtminstone den bild som *Stora boken* ger.

Victoria Benedictsson har aldrig varit någon nedvärderad eller bortglömd författare. Hennes böcker fick överlag god kritik, och många stödde och uppmuntrade henne. Framgångarna kröntes med ett stipendium från Svenska Akademien 1888. Benedictsson erhöll 500 kronor av de statliga litteraturmedel som fördelades enligt Akademiens förslag. Hon var den första av sin författargeneration som fann nåd inför denna domstol. Motiveringen i Post- och Inrikes Tidningar, säkerligen avfattad av ständige sekreteraren Carl David af Wirsén, tog fasta på stilens och den sedliga uppfattningens förtjänster i *Fru Marianne* och på den ovanliga iakttagelseförmågan i folklichsberättelserna. Det knötades bland hennes litterära vänner över att hon accepterade beskydd från konservatismens högborg, men hon var glad att vara den fjärde skrivande kvinna som Akademien särskilt utmärkt genom sitt stöd (efter Lenngren, Bremer och Flygare-Carlén).

Ett remarkabelt undantag skall noteras i den ljusa bilden,

nämligen Edvard Brandes lustmord på *Fru Marianne* i en recension i Politiken 1887. Dådet hade bebådats av ett kort från Georg Brandes till författaren, där han förklarade att boken »bara var en damroman«. Bröderna fann boken reaktionär, dvs. stridande mot deras egna paroller om fri kärlek. Tyvärr tycks detta hån ha vägt tyngre i Benedictssons hjärta än allt beröm sammantaget.

Hennes reflektioner om det egna skrivandet vittnar om en bestående upplevelse av utanförskap. Den berodde delvis på hennes plats i provinsen men hade också att göra med att hon inte var beredd att ta värvning i någon litterär riktning eller social rörelse. Det finns hos de flesta författare en instinkt att skydda det egna skapandet mot yttre lojaliteter, och denna känsla var hos Benedictsson ovanligt starkt utvecklad. I en betraktelse kallad »Min ställning inom Det unga Sverige« förklarar hon sig vara tendenslös och utan lust till polemik och partigängeri. Hon vill bara måla sina tavlor så som hon har lärt. »Jag önskar att pennan i min hand måtte forma sig till en pensel för livets färger, icke till ett småsinthetens vapen att stinga med.« Hon menar att villigheten att använda litteraturen som ideologiskt redskap hade förvandlat den till en sak för Stockholm och universitetsstäderna. Annat var det på Blanchés, fru Carléns och Almqvists tid, när de litterära kalendrarna hembars till folkets stugor! Trots att hennes verk var fullt av könspolitiskt sprängstoff, undvek hon att inordna sig i kvinnorörelsen och blev aldrig någon adept till dess mäktiga organisatör Sophie Adlersparre, signaturen Esselde.

De unga radikalerna å sin sida kände sig svikna av tendensen i *Fru Marianne*. Huvudpersonen, den unga, krisande hustrun, går inte sin väg som duktiga Nora hos Ibsen. Hon stannar i äktenskapet och mognar till kamratskap med mannen. Det var Benedictssons livsideal, i hennes eget fall realiserbart endast som fiktion.

En robust uppväxt på landet gav henne fördelen att veta något om det liv som präglas av kroppsarbete. Det fick henne att mistro frasaradikaler som talade om underklassen utan att känna den. Den nattsvarta studien »Vid sotsängen« tar vid efter Almqvists »Kapellet« och gör upp räkningen med de boklärdas fantasier om det enkla folket. Benedictssons kulturkritik har en klarsyn som man förknippar med Tolstoj, men hon idealiserar inte bönderna och famlar inte efter någon agrar utopi.

De skånska motiven var utan tvivel avgörande för hennes utveckling som författare. Förebilder för hennes folkklivsberättelser fanns i samtida skandinavisk litteratur, men Benedictsson gick längre i realism och koncentration. Hon experimenterade med texter på dialekt och var en av de första som nedtecknade landsändans sägner och folksagor. Ansatsen utkonkurrerades av Bondesons *Svenska folksagor*. Arbetet lärde henne emellertid konsten att skriva skiss, att koncentrera intresset kring enstaka yttranden och situationer, att intensifiera med bristande utförlighet. Resultatet blev en originell småform, där hon nådde mästarskapet. Formatet passade hennes sparsamma och tonsäkra stil och gav rum åt en bitvis bister, bitvis Dickensvarm humor. Hon påminner om Strindberg i förmågan att skriva repliker. Hon var egentligen en naturlig dramatiker, men tycks ha ringaktat genren för att den föll sig för lätt.

När Victoria Benedictsson gjorde sitt inträde i den litterära offentligheten, rådde fullt krig om den s.k. sedlighetsfrågan. Ibsen ställde på scen en ung mor som lämnar hemmet därför att hon inte blir tagen på allvar av sin man. Pjäsen blev en succé av europeiska mått. Björnson höjde tonläget med sitt uppmärksammade stycke *En handske* (1883), som framförde den chockerande tanken att samma sexualmoral borde gälla för män som för kvinnor. Andra författare förespråkade det omvända. Snart fanns det ingen aspekt av äktenskapsinstitutionen och könens samlevnad som inte drogs fram och granskades i tea-

terns rampljus, för första gången även av kvinnliga dramatiker. Man diskuterade på randen av en avgrund: den utdragna, onämnbara katastrof som stavades syfilis. Axel Lundegård fann vid en överslagsberäkning att över hälften av Victoria Benedictssons manliga bekanta torde ha haft sjukdomen.

Ibsen och Björnson gav båda uttryck åt en idealistisk uppfattning av kärlek och äktenskap. Många manliga radikaler företrädde den materialistiska synen på könskärleken, att den är en skuldfri drift som bör tillfredsställas så fritt som möjligt. En stor sedlighetsdebatt rasade 1887 i danska Politiken med sexliberalen Brandes och renlevnadsprofeten Björnson som huvudmotståndare. Men debatten i litteraturen rörde också andra viktiga problem som kvinnans utestängning från yrkena och ekonomiska beroende av maken, angreppsmål i Benedictssons romaner.

Svensk litteraturhistorieskrivning har gjort 1880-talet till Strindbergs decennium, men det karaktäristiska för denna tid är kvinnornas framträdande som författare på bred front. Bortser man från denna faktor, blir det ofta svårt att förstå varför Strindberg skrev som han gjorde. Vilken hotbild fordras det inte för att man till exempel skall hitta på ett ord som »emancipis-sa«? Hur tedde sig då detta nya monster? Det paradiset som hägrar för unga kvinnor som saknar den riktiga entusiasmen för hustrurollen är i de flesta av periodens pjäser och romaner konstnärstillvaron. Endast den tycks erbjuda dispens från sociala anpassningskrav och oförsiktigt avgivna löften. En konstnär tillhör sin tid (och, underförstått, inte sina närmaste), låter Benedictsson en av sina gestalter säga. Genom att tilldela skapandet och konstupplevelsen ett absolut värde stiftar emancipationsförfattarna en skönanderätt höjd över den vanliga etiken. Unga kvinnor som vill göra sig fria från det manliga förmynderiet förutsätts i dåtidens litteratur vara konstnärligt begåvade – en intressant konvention. Selma, hjältinnan i Victoria Benedictssons *Pengar*, är ett gott exempel. Dessa kvinnors konstentusiasm

går hand i hand med den nya, av Ibsen populariserade moral som förkunnar att äktenskapet är osedligt om det inte bygger på en själarnas gemenskap. Försynta idealmän med estetiska gåvor uppträder i tidens dramer och berättande prosa som projektioner av drömmen om ett andligt syskonskap, som skulle ersätta den eviga brottningen mellan hanne och hona.

Victoria Benedictsson var emot alla dogmatiska ståndpunkter i könsfrågan och gjorde året före sin död upp räkningen med båda lägren genom att i *Teorier* ställa den Ibsen-och-Björnson-troende fröken Widerman mot den lika blint Strindbergstroende Sebastian Möller. Hon skriver till Ellen Key: »Jag är grufligt intresserad af att höra båda parterna, men att tro att det finnes något absolut rätt, som kan tillämpas i alla lägen och för alla individer, när det gäller könsfrågan... nej, det kan jag inte. Om de ville slå ihjäl mig kunde jag icke säga hvilket 'läger' jag hör till.« Hon avskydde idéerna om »fri kärlek« men ville vara lojal mot Brandes och försökte inta en tredje ståndpunkt. Hon kritiserade emancipationsivrarna för att ställa man och kvinna som fiender mot varandra och menade att det naturliga tillståndet är att de strävar sida vid sida i gemensamt arbete och kompletterar varandra. Hon drömde själv om att bli bundsförvant åt en intelligent man. »Jag behöfver stödet af en kraftigare vilja än min egen, ljuset från en klarare blick«, heter det i *Stora boken*. Och: »...jag passar inte ihop med kvinnor«.

När det gäller Victoria Benedictsson och kvinnofrågan står läsaren inför en paradox. Å ena sidan är hon en författare som har trängt till botten av könsfördomarnas förnedring. »Clairvoyanten« lyder en alternativ titel på »Ur mörkret«. Kvinnan i berättelsen är utrustad med ett extra sinne som låter henne genomskåda den invanda förställningen och se föraktet för kvinnorna i männens uppvaktning och förbindlighet. Å andra sidan tycks Benedictsson på många ställen dela föraktet, åtminstone så till vida att hon förbannar sitt öde att inte vara född till man.

Genom hennes personliga anteckningar ljuder en förtvivlan över att inte ha rätt och möjlighet att dela männens villkor. Den värsta olyckan, skriver hon i *Stora boken*, är att vara kvinna med en mans hjärna. Hon anser att båda könen är nödvändiga för samhällets utveckling men att kvinnorna i allmänhet brister i duglighet. »En och annan qvinna höjer sig väl till mannens nivå, till genomsnittsmannens nivå. Öfver densamma? Aldrig. Eller gif oss ett enda exempel derpå.« Hon tvivlar på att kvinnor är menade att författa. Det är typiskt att hon efter läsningen av George Sands och Alfred de Mussets gemensamma kärleksmemoarer berömmar Musset och nedvärderar Sand. Hon föredrar mannens stil, »nakna fakta, utan ett ord till förklaring«, medan Sands meningar »drunkna i en flod af ord, af förklaringar, af fraser, af hela sidor, som intet ha der att göra«. Hon klandrar också den kvinnliga kollegan för »det oafåtliga bemödandet att vilja ljuga bort sin egen förälskelse«.

Victoria Benedictsson gav sitt eget lysande motexempel med *Stora bokens* passionsberättelse. Det finns få om ens någon text i vår litteratur som lika obarmhärtigt framställer förälskelsens hjälplöshet, det som en diktare sammanfattade i raden »av dina steg jag väntar liv och död«. Fascinationen för Georg Brandes förvandlar den skrivande från en fri ande till en stalker som spanar efter ljus i hans fönster under dagar då han inte har besökt henne. Är det en historia om olycka? Inte nödvändigtvis, enligt hennes eget begrepp! »Jag kände att han band mig – att jag skulle komma igen till honom från själfva himmelens salighet, bara för att rida denna pina.« Mer än som en bedragen ter hon sig i *Stora boken* som en spelare, som tar livsfarliga risker för att tillfredsställa sin last. Brandes varnar henne med ord och gärningar att inte satsa för många jetonger på hans nummer. Hon sätter oförtrutet hela traven där och går tomhänt från bordet, ut till det klassiska slutet i kasinots park.

Men i ett annat rum, i en annan dimension, pågår samtidigt

ett spel som hon är bestämd att vinna, spelet om eftervärlden. När hon påbörjar de anteckningar vi kallar *Stora boken*, är hon först angelägen att hålla borta varje tanke på en läsare, och skriver till och med en instruktion att dokumentet skall förstöras efter hennes död. Men boken tar över, den får liv, den tar plats vid hennes sida som en förtrogen, till sist den enda i världen hon kan lita på och lägga kinden mot. »Du är ju mitt andra jag, nästan en människa. Och det är så godt att ha någon att anförtro allt det fulaste åt.« Det är som germanen som talar till sitt spjut.

Men bokens förvandling stannar inte där. Med växande mod formulerar hon bilden av en framtida mottagare som skall vara värdig att ta del av hennes fruktansvärda hemligheter. Det är kännetecknande att den-okände-som-skall-komma, den absoluta adressaten, som till sist lyfter in texten i litteraturen, står i maskulinum: »Hvem blir du? Du – som jag kan se in i ögonen utan att blygas, därför att du skall kunna förstå mig. / Du kan få vara min son, min bror, min hvad du vill; det gör ingenting till saken.«

Stora boken skall läsas parallellt med *En dåres försvarstal* och *Inferno* som ett motstycke till Strindbergs bekännelseverk. Det är början till en litteratur av nytt slag.

KORTPROSA

SKÅNSKA STRÖVTÅG.

Skånska talar jag och vill icke försöka annat, därför att dialekten ändå skulle hänga vid värre än arvsynnen, men vill ni ursäkta detta, och göra mig följte på vägen, skall det bliva mig ett nöje att för en stund få språka med er och kanske framduka ett och annat av mitt minnes *fatabur*, under det vi vandra framåt, då och då tittande in i en bondgård eller stuga, där jag har gamla bekanta.

Det fanns tider, då jag själv ansåg det rent av som en olycka att vara född i Skåne, men jag har kommit på andra tankar, och skall en gång berätta er den omvändelsehistorien, ifall vi bli riktigt goda vänner.

Nu gå vi emellertid upp på kullen där för att se på utsikten. Här har stått ett slag en gång för långa tider sen, och den där stenen är rest som ett minnesmärke därför att en dansk prins eller kung har fallit här; men vill ni ha närmare besked därom, får ni vända er till någon annan, ty jag är icke särdeles styv i historien, och den där prinsen förefaller mig som en tämligen *obskyr* personlighet.

Klättra upp på stenröset och se ut över slätten. Nå – är den ful? Men så är det också den gynnsammaste tiden att se den nu i högsommaren, då rågfälten stå i ax och börja att ljusna mot den stundande skörden.

Det förefaller som om hela slätten en gång hade hävt sig i väldiga vågor och så plötsligen stannat till dessa skoglösa höjder och *dälder*, som möta ögat, så långt det kan gå. Det har någonting på en gång storartat i sin omätliga vidd och smekande i sina mjuka konturer. Inga klippor eller stenblock, endast böljande säd samt här och där vita kyrkor eller välbyggda bond-

hemman, inbäddade i sina trädgårdar, så att de likna yviga lövruskor, kastade på måfå.

Där vid horisonten ser ni en skymt av Sundet, och där har vi Landskrona. Slätten kring Malmö och Lund är mera flack än här men bördigheten är lika.

Där nere på den dammande vägen kommer vagn efter vagn, alla tungt lastade med högtidsklädda – bönder hade jag så när sagt, men här på orten brukar man av artighet utbyta den benämningen emot »lantbrukare«, vilket man tycker låter bättre. En veritabel slättbo i den klassen kan visserligen icke framkalla ett rent u-ljud, men så säger han i alla fall, att han är »lantbrukare«.

I den där nybyggda gården är det »gille« för invigandet av det nya boningshuset, och jag röstar för att också vi gå dit. Ni behöver icke hysa betänkligheter, ty värdfolket är rikare, än ni anar, och välfägnaden tilltagen i stort.

När jag ser det nytjärade spåntaket erinras jag ovillkorligen om Georg Nordensvans första brev till Fyris, vari han talar om »dessa trevliga skånska bondgårdar med sina torvtak«. Men antingen har herr Nordensvan där sett en rar sällsynthet, eller också härleder sig hans lilla misstag helt enkelt från den grönskande mossan på något gammalt hederligt halmtak, ty sådana äro de vanligaste, ja, inåt landet de enda brukliga.

Det här är »ett strå vassare« än alla halmtak, men så är ägaren rik och heter Per Persson. Inte som skulle han vara rik just för det, men han hör till gamla världen och vet att hålla på styvern, utom vid sådana här högtidliga tillfällen, då där icke får knusslas. Och i gamla dagar hade vi »täta« bönder, må ni tro.

Trappan ser trevlig och helt inbjudande ut med sitt nyhackade enris på bländvit strandsand.

Men ni tror väl icke, att enen växer här ute i själva Skånes smörhåla? Långt därifrån! Här är endast säd eller frodigt bete överallt, men i de magra skogstrakterna inåt landet har fattig-

domen gjort enriset till en slags handelsvara, och en torpare, eller sådan där en, kan ibland kånka flera mil med sin skraltiga **enspännare** för att i staden sälja sitt lass av en och kvastar.

Men nog om det; stig in.

Rummet näst intill förstugan är ännu tomt, fast en stor del av gästerna redan anlänt. Där på bordet ser ni åtta väldiga spettekakor stå uppradade, höga pyramider med en bukett av stela pappersblommor i toppen på vardera. Det är allt, som gummorna haft med sig i så kallad »förning«, d. v. s. bidrag till **undfåg-naden**. Sådant brukas mycket, och spettekakor räknas för det äresammaste; annars kan man även hava andra kakor, gröt, slaktade höns m. m.

Gäster anlända alltjämt, och snart äro alla samlade. För varje vagn, som kommer, spela spelmännen upp en lustig polka eller annat i den vägen. Det kallas att »spela in« gästerna. Bruket är gammalt men bibehåller sig ännu på sina ställen.

Men vi gå längre in.

Detta är vardagsrummet, den så kallade lilla stugan eller »kammerset«. Målade trämöbler och en järnkakelugn av gamla slaget med Adam, Eva och ormen på sina sidor, allt klumpigt och bastant, som om det skulle vara till domedag. Allt det där har naturligtvis flyttats in från det gamla huset.

Här hava vi några av de äldre »mororna« (plur. av tilltalsordet »mor«), gamla förståndiga matronor i svarta klänningar och breda sidenförkläden. De äro rika, de flesta av dem, men höra till gamla världen och tycka icke om den nya tidens fåfänglighet i klädedräkt och uppfostran, vilken allt mera börjar gripa omkring sig, och de ha dragit sig tillbaka för att i allsköns ärbarhet och med bibehållen värdighet slå en smula sladder. – Jag ber tusen gånger om förlåtelse för mitt vulgära uttryck, men det är det enda som passar. – De sitta där så styva och **siratliga**, med håret slätslickat och uppsatt i den allra omyndigaste lilla topp, samt den ordentligt sammanvikta sockerduksnäsduken mellan händerna.

Det hela är en inkarnation av den hederligaste **kätkborgerlighet**. Samtalsämnen äro givna: årsväxten, pigorna, ladugården, barnen, och så några klumpiga med en viss försiktighet berättade skandalhistorier. Där har ni innehållet!

Dessa gummor äro dugliga, arbetsamma människor, som med ett urverks regelbundenhet uppfylla sina plikter, avlägga sina kyrkobesök och läsa sina böner. De kunna äga en viss intelligens inom sin lilla sfär, men den är mycket inskränkt. Etiketten, det hävdvunna bruket, är för dem högsta lag; vad mor och mormor brukade är rätt; vad de ansågo opassande, är absolut fördömligt.

Här inne i folkstugan, som nu är renskurad och fin, hava vi gubbarna, sittande kring det långa bordet och rökande sina pipor. Vad tror ni de tala om? Jo, pengar, skatter, åkerbruk och gödningsämnen, samt oxar, kor och svin.

Politik? Visst icke, bara en smula om kommunala angelägenheter samt tjänstemännens höga löner. Men allting lugnt och försiktigt.

Sedan suparna och toddarna gjort de brunstekta anletena ännu rödmosigare samt löst tungbanden, blir där skämt, glam och dispyter, allt så högljutt, att det låter som sorlet från en jättebi-kupa. Det dröjer visst icke länge till dess, ty där står värdinnan ute i ett slags serveringsrum och ordnar glasen på en bricka.

Se på henne!

Ett stort, grovt ansikte och en rygg, så bred som en lagom dörr, men ansiktsuttrycket är så bottenärligt och välvilligt, att det gör en riktigt gott. Jag tycker om henne, och hon vet det; man ser det på den vänliga glimten i hennes grå ögon, då hon räcker handen till välkomst. – Ja, jag sade er ju på förhand, att även ni skulle vara välkommen!

Hon är klädd i tofflor, lädertofflor eller så kallade »slöfsor«, ty dem är hon mera van vid än kängor, och i dag måste hon vara bekvämt klädd, ty hon har mycket att gå med. Nu bär det

av ut i köket med en rask, fast tung och vaggande gång, vilken är egen för dessa slättbygdens barn.

Men kom, låtom oss sätta oss här på verandan och språka en stund.

Ser ni, här bland våra bönder *ha Amors bojor föga rosor*. Man gifter sig, men man svärmar icke, och penningfrågan är vanligtvis det avgörande vid valet av maka. Men äktenskapet hålles i helgd, och jag förmodar, att man med tiden lär att älska varandra på samma sätt som tvenne oxar, sedan de blivit vanda att gå i samma ok.

Undantag givas dock och vårt värdfolk hör till dem.

Hennes far var mycket rik och granne med hans (vilken endast var någorlunda välbärgad), så att de två voro ständiga lekkamrater som barn, »läste sig fram« samtidigt, samt sedan ofta voro tillhopa både i arbete och dans. Med ett ord, de lärde att känna och hålla av varann under det alldagliga livets triviala sysselsättningar, och kanske utgjorde just detta den säkraste garantien för deras husliga sämja. En sådan tillgivenhet blir orubblig och så oändligt mycket mera värd än ett »tycke« eller s.k. »kärlek«, som växer upp i balsalonger och under lustpartier, lik en exotisk blomma, vilken saknar härdighet och vissnar, så snart det verkliga livets omilda vind blåser därpå. En sådan hustru som *Elna Per Pers'* medför inga illusioner i boet och behöver därför icke klaga, att de svikas; däremot äger hon en rik fond av praktisk duglighet och plikttrogen uthållighet, vilken hindrar henne från att bli modfälld i motgången eller lida för mycket av lyckans växlingar. Och dessutom känner hon sig alldeles likställig med mannen, vars arbeten, bildningsgrad och vanor stämma fullkomligt överens med hennes egna. Där blir en jämvikt i alla de husliga förhållandena, vilken verkar välgörande på barnen och lär dem att värdera hemmet samt betrakta äktenskapet med aktning.

Men där hörs stråket av fiolerna, och vi måste gå in för att

se på dansen, som nu börjar med lust och liv. Där ser ni ungdomen och dess vänner. Men så få vackra ansikten bland så många flickor och unga hustrur! Dragen äro grova, hållningen tafatt, och de förstå illa att uppbära sina släp och garneringar. Deras bristfälliga kunskap om modets och smakens fordringar gör också, att toaletterna endast äro magra uppkok på det, som var brukligt för ett par år sedan.

Tänk om man i stället finge se hela denna skara iklädd den bonddräkt, som begagnades här i forna dagar! Den borde med sina hemvävda tyger och tunga ståt ha passat förträffligt till dessa kraftfulla gestalter och något stela rörelser.

Men nej, »modernt« skall det vara – bevars! – och silver-smyckena, de tunga, rikt förgyllda, som förr prydde brudarna, hava redan vandrat genom uppköparens händer till fina fruor och fröknar, som veta att värdera dem.

Där sitter en medelålders bondhustru, något korpulent och med ett fryntligt leende på sitt välbildade ansikte. Ja, trots sin *embonpoint* ser hon verkligen bra ut och har dessutom ett par livliga ögon, som söka vem de uppsluka månede. Hon är ur dansen för länge sen, men roar sig av hjärtans lust med att se på. Då får hon syn på en av sina svågrar, även han åskådare av dansen, och gladlynt som hon.

– Hör du, Hans, säger hon och slår honom i ryggen, här har jag suttit hela tiden och väntat att bli uppbjuden, och jag tycker då åtminstone, att släkten borde komma ihåg en.

– Vänta lite, säger han i förtrolig ton under det att tjuvpojken lyser i ögonvrån, längre fram skall jag nog söka upp dig, men då man hunnit till din ålder bör man icke vänta på att bli uppbjuden, förrän det börjar skymma.

Med ett lika ljudligt som hjärtligt skratt belönar hon sin gunstlingssvåger för hans lyckade kvickhet och hela raden av matronor stämmer i, under det en av dem ropar:

– Jo, *du*, Hans är då inte dum i åtta dar!

Och så fortgår det.

Men jag tror, det kan vara tid, att jag avlägsnar mig och låter er försöka på egen hand. Tillåter ni mig att säga »[au revoir](#)«

Förstå mig rätt: – jag betvivlar visst icke er beredvillighet att säga mig farväl, men väl er önskan att se mig igen.

VID SOTSÄNGEN.

Pastorn stod i förstugan och drog överrocken på. Det var så onaturligt kallt, detta unga ansikte med sina gamla drag kring munvinklarna; den var så böjd och platt, denna smalaxlade figur med sitt insjunkna bröst, att den ovillkorligen måst inge medlidande, om icke hela uttrycket av hård själv tillräcklighet varit en enda protest mot varje sådan känsla.

– Jag behöver inte lägga pastorn på minnet, att det här mer än annars är nödvändigt att låta lagens stränghet gå före evangelium, sade kyrkoherden, som med ena handen höll på dörrlåset till sitt rum och med den andra satte pipan till sina läppar för att få draga ett bloss medan pastorn svarade.

– Jag skall göra vad mitt samvete bjuder, genmålde denne, avvisande alla förmaningar.

– Jaja, ja visst, svarade den gamle godmodigt i det han liksom tuggade på orden, jag bara ville påminna pastorn om, att det här föreligger en av dessa fria förbindelser, vilka vi – kyrkans tjänare – aldrig kunna vara nog ivriga i att utrota.

– Det är blott något sent att börja detta utrotningsarbete, på sotsängen, svarade pastorn med en sarkasm, vilken just icke vittnade om, att han bar någon respekt för sin förman.

– Jaja, visst det, svarade denne småmuttrande, men jag har aldrig kunnat få bukt med de där människorna.

– Jag hatar detta lösaktighetens liv! utropade den unge, och jag skall förfölja det ända in i dess doldaste nästen. Jag ämnar icke lägga fingrarna emellan.

– Jaja – med mildhet dock, sade den gamle, man uträttar mycket med mildhet.

– Vi ha sett hur långt man kommer med det. Ogräset växer på alla kanter. Vad som nu behövs, det är kraft.

– Jaja... var och en med den gåva han haver fått. Per Krabb har i alla fall varit en beskedlig karl.

– Beskedlig?... Med en *frilla*, som är barnamörderska!

– Ja, det är svårt, det är svårt, sladdrade den gamle kring pipmunstycket, och stultade in till sig.

Pastorn hängde den stora läderväskan, vari allt som erfordrades till utdelandet av nattvarden låg, över axeln och begav sig på väg.

Det var ungefär en fjärdedels mil han hade att gå. Han följde först en tämligen obanad markväg, sedan en liten gångstig, som lopp utmed åkerrenarna.

Himlen stod vitaktigt blå över de avmejade rågfälten och den vajande vårsäden, det fanns icke en sky att se; endast lågt nere vid horisonten stod en bomullsaktig molnvägg med svavelgula, lätta förtoningar. Det var varmt, och icke en vindfläkt rörde sig.

Pastorn gick raskt, framåtböjd och med hastiga, korta steg, sådana som vanan vid stadsgator gör dem. Efter att ha passerat en dvärgaktig, förkrympt liten björkskog var han framme.

Det var ett lågt hus, med röda gavlar och mossbevuxet halm-tak; på vardera sidan om dörren fanns det ett litet fönster, och det hela – innefattande en välskött kålhage och en uthuslänga – omslöts av ett staket.

Pastorn öppnade halvdörrarna och steg in. Förstugan var *fejad*, och nyströdd sand knastrade under hans fötter. Han kände sig främmande nu, när han för första gången under sitt ämbetes utövning skulle träda i direkt beröring med denna lantbefolkning, vilken han icke kände genom annat än vad han sett på stadens salutorg eller härute i bykyrkan, de två gånger han predikat. Han lyfte upp klinkan på nästa dörr och stod så i själva stugan.

Han visste, innan han gav sig på väg, att det var en brottets boning han skulle gå till, och han hade klart för sig hur allt skulle se ut, hurudana människor han skulle finna och vad han

hade att säga åt dem. Han hade stålsatt sig på förhand mot varje känsla av obehag; han ville icke rygga tillbaka för detta smutsiga näste, för denna nedriga kvinnsperson i trasor och – därborta i sängen – detta utlevade, råa ansikte, stämplat av döden.

Han stod stilla på tröskeln och såg.

Det kom en underlig stämning över honom, då hans blick överfor detta torftiga rum, där allt gav intrycket av fattigmanshelg: enriset på lergolvet, det omålade, nyskurade bohaget; ja, till och med solskenet, som genom grönskiftande, tvättade fönsterrutor föll in på den kalkade väggen i långa, sneda strålar, med en aftonglans i guld.

Han tog hatten av.

Var det denna kvinna, han sökte?

Hon satt vid det med en grov duk till altare klädda bordet, som stod vid sängen, och hon hade – tycktes det – läst högt ur den uppslagna bibeln, men tystnat när pastorn trädde in. Nu reste hon sig och lade glasögonen i den öppna boken, med en viss omständlighet, liksom för att vinna tid.

Det var en vanlig **bondfysionomi**, och den tydde på, att hon måste ha passerat femtioalet. Hon var **undersätst** till växten, med breda höfter och breda axlar, tung och böjd i hållningen, så att ryggen nästan gav intrycket av en puckel. Ansiktet var skrovligt och brunt likt skalet på en mogen valnöt, men i detta ansikte fanns det ett par ögon, vilkas blick pastorn sent skall glömma. De voro så överskuggat bruna, så spörjande hårda, så rannsakande uppmärksamma som en misstrogen pudels, då han vädrar en fiende.

Hon räckte icke handen, som **allmogen** plägar; hon stod stilla och väntade. Först när pastorn nickade god dag, svarade också hon med en nick, utan att ett ögonblick ha tagit sina ögon från hans ansikte.

– Sover han? sade pastorn och såg åt sängen.

– Nej.

Hon gick omkring bordet fram till den sjuke.

– Pastorn är här, sade hon och böjde sig ned över bädden. En rosslig stämma hördes svara ett par ord, varpå kvinnan reste upp den sjuke i sittande ställning omsorgsfullt stoppande bolstren omkring hans rygg.

Den unge prästen blev nu varse en annan figur, som han icke givit akt på förut. Det var en långskranglig pojke, som vanskapt och utmärkglad halvåg i en grovt tilltimrad rullstol. Det onaturligt gråbleka ansiktet såg gammalt och utlevat ut; det var omöjligt att bestämma hans ålder: han kunde vara femton år, men också tjugu. Och han var blind.

Den gamle i sängen räckte fram sin hand.

– Det var beskedligt, att pastorn gjorde sig besvär, framstappade han med ansträngning, i det han sökte hålla hostan tillbaka.

Pastorn tog hans hand.

– Naturligtvis skulle jag komma, sade han, hur är det?

– Hå... nå... **helsoten!** svarade den gamle och bröt ut i en krasslande hosta.

– Han har fått *sitt*, mumlade kvinnan från andra sidan bordet, dit hon dragit sig tillbaka.

– Mor – jag är så trött, sade en klagande röst borta från rullstolen.

Kvinnan svarade icke. Hon vek upp täcket från den smala bänk, som stod mellan kakelugnen och dörren, så gick hon fram till ynglingen, stack sin ena arm under hans knän, den andra bakom hans rygg, lyfte upp honom och bar honom med tunga, fasta steg över golvet, så att sanden knastrade under träskorna, som hon likväl satte ned med så stor försiktighet som möjligt, för att icke göra buller. När hon lagt den blinde i kakelugnsbänken, återvände hon till sin förra plats, från vilken hon kunde se både den sjuke och hans själasörjare.

– Är det er son? sade denne.

– Nej. Men han vill inte säga annat än mor.

Hon hade en sträv röst, utan en skiftning, bara ovänligt avvissande. Den tycktes säga: bry dig inte om *mig*.

Det inträdde en paus; man väntade att pastorn skulle tala.

– Har Krabb tänkt över, vad det vill säga att *skiljas hädan* och ställas inför Gud den allvetandes domstol? sade han.

– En tänker inte alltid det en skulle, svarade gubben tveksamt.

– Till exempel det förhållande, i vilket ni två levat. Han såg från den gamle bort till kvinnan.

Ingen svarade. De visste inte rätt vad han mente. Ett »*förhållande*«, det ordet var inte något, som de kände till.

– Varför han I icke gift er? återtog han.

Ännu intet svar.

Varför skulle det göras affär av en sak, som i deras klass är så vanlig? Det kunde de icke förstå.

– Kyrkoherden har åtskilliga gånger sagt åt er, att ni skulle låta viga er, vidblev pastorn strängt.

Den sjuke började se orolig ut.

– Det var hon, som inte ville. Han gjorde en rörelse med huvudet åt kvinnan.

– Varför ville ni inte? Pastorn mötte hennes skuggiga bruna ögon.

– Vet pastorn inte det... med *mig*?

– Att du mördat ditt barn?

Han ansåg sig – talande till en brottsling – ha rätt att säga du.

– Ja.

Icke en ton av tvekan, icke en skynt av ånger, endast samma ovänlighet.

– När ni ändå levde tillhopa, hade väl ett giftermål varit bättre än att – som nu – *samka brott till brott*.

Ingen svarade mer, men det trängde svettpärlor genom porerna på den gamles panna. Det skar den unge mannen i själen, men han ansåg sig ha skyldighet att vara sträng.

– Kan jag inte få nattvarden då? sade gubben i det han för en sekund mötte prästens förebrående blick, och över de vitnade dragen kröp det som ett uttryck av hemlig förfäran.

För denne gamle man ställde sig frågan om hans själs salighet som ett enkelt »antingen – eller«, beroende av prästens prövning, nästan godtycke. Antingen få Herrans nattvard eller bli nekad den, ingenting annat. Därav berodde allt.

Skulle detta kallas vidskepelse eller tro?

Pastorn började tala, som hans ämbete ålade honom. Han framställde nådens ordning, han dröjde vid omvändelsen på sotsängen, vid Guds barmhärtighet och den saliggörande tron. Den sjuke hade lagt sig ned och knäppte samman sina händer, men följde synbarligen icke med. För hans enfaldiga tanke stod frågan fortfarande lika enkel: antingen skulle pastorn ge honom nattvarden, och allt skulle bli gott, eller pastorn skulle draga ut på tiden tills det var för sent, och då blev han fördömd. Allt berodde av prästen.

Denna föreställning verkade ohyggligt på den unge mannen. Det var en okunnighet så djup och en tankegång så främmande för hans egen, att allt vad han inhämtat under sina studieår lämnade honom utan medel däremot. Med vilka ord skulle han göra sig begriplig för dessa människor? Det var, som om han icke förstod deras språk, och de icke hans. Han tystnade blott.

Den döende låg fortfarande stilla med hopknäppta händer. Fastän pastorn teg, och hans egna andetag voro så smärtsamt svåra, visade han ingen otålighet, gjorde intet för att påskynda avgörandet. I själasörjarens hand hade Gud lagt makten att frälsa och makten att fälla. Han böjde sig för denna makt med samma tunga resignation, varmed hans likar bära alla de bördor som påläggas dem i världen.

Pastorns strupe snördes samman. Bar icke denna stumma undergivenhet vittnesbörd om ett helt liv i tunga umbäranden, uppgivna fordringar, glädjelös strävan? Och som en förebräel-

se kände han kvinnans bruna, mistrogna ögon riktade på sig; hon gav icke intrycket av **gemen** elakhet, men för honom nästan av en obekant naturmakt, vilken imponerade.

Här återstod intet annat än att göra vad man fordrade av honom.

Han böjde sig ned, tog upp de heliga kärlen ur läderväskan och band prästkappan på sig.

– Är det eljest något, som Per Krabb önskar säga mig? frågade han sakta, nästan milt.

– Nej.

Den gamle såg på honom med en oviss blick, som förrådde att det ändå fanns något, vilket han icke vågade sig fram med.

– Säg ut. Jag är bunden att tåga.

– Det var ingenting sådant, svarade den gamle.

– Säg ut i alla fall.

– Jag tänkte bara...

– Ja, fortsatt.

– Att kanske hon där...

– Vad?

– Hon har inte trott sig till att gå till altars på så många år. Jag tänkte... Men det går väl inte?

– Att hon kunde gå nu?

Pastorn såg prövande på den gamla kvinnan. Hon spratt till vid frågan.

– Jag vill inte, sade hon hastigt, innan pastorn hunnit uttala sig.

– Varför?

Det arbetade så underligt i dessa gamla valnötsbruna drag, men så betvang hon rörelsen och upprepade torrt:

– Jag vill inte.

Den gamle såg nedslagen ut. Det föreföll pastorn som syntes det tårar i hans ögon.

– Med *mig* gör det detsamma, tillade hon hastigt och strävt;

hennes ögon fingo ett uttryck som när en hund drager sig morrande tillbaka.

Pastorn förrättade handlingen utan att vidare sysselsätta sig med henne. Hon knäppte samman sina händer, neg vid Jesu namn och tycktes andäktigt följa med bönerna. Pastorn lade märke till det.

Sedan allt var slut sjönk gubben uttröttad tillbaka på kuddarna. Den hemliga oron hade vikit undan, han var lugn nu.

Genom ena fönstret, invid vilket hans säng stod, kunde han ligga och se upp mot himlen. Molnväggen hade stigit högre, och dess färg började fördjupa sig i svartaktigt blåviolettera skiftningar.

– Marna! ropade gubben häftigt i det han helt och hållet tycktes ha glömt prästmännens närvaro, hur i Jesu namn ska patronen få in sin råg, om det blir en så **spjällsam** höst!

– Krabb skulle inte ligga och tänka på sådana världsliga saker nu, sade pastorn ogillande.

Den gamle spratt till och såg åt honom.

Andra, alltid andra! Och förebråelser in i det sista! Var inte detta fattigmans liv? – Den unge mannens ansikte fördrog sig. Vilka **aggande** lärdomar låg det icke i den kritiklösa vördnad, man visade honom!

– Han har tjänt på gården i fem och trettio år, sade kvinnan med en butter, liksom ursäktande dragning på munnen, det gamla sitter kvar i honom alltid, och när det gäller patronens, då glömmet han allt annat.

Pastorn vände sig bort; han blygdes inför denna ursäkt.

– Sov bara, tillade hon mildt i det hon vände den gamle mot väggen och stoppade ovandynan kring hans rygg.

Pastorn stod och såg på henne igen. Han kunde icke återhålla sin fråga:

– Hur länge har ni bott hos honom?

– Alltsen jag blev fri.

– Är det längesen?

– Ett och tjugu år.

– Hur gammal var ni när det... det andra skedde?

– Aderton.

Hon hade vänt ryggen till hela tiden medan hon svarat, endast i tankarna stod hon och förde dynan längre och längre ned innanför sängkanten.

– Hur kunde ni genast komma till Per Krabb?

Hon vände sig om – vredgat.

– De lågo i kopporna allihop, och någon skulle väl passa dem!

– Varför skulle just ni...?

– Hå – *mig* biter väl ingenting på, kan jag tro.

– Var han inte gift då?

– Kvinnan var död dagen innan jag kom. Hon stod lik.

– Fanns det många barn?

– Fem. *Han* var den minste. Hon pekade bortåt kakelugnsbänken.

– Hurudana äro barnen emot er?

– Hm!

Hon skrattade till. Den frågan var för dum. Det var ju *stycbarn*!

– Men *han*?

Pastorn menade den blinde.

– Han blev fördärvad av kopporna och miste synen. Han har aldrig haft någon annan än mig att ty sig till.

– Och Krabb själv?

Hon stod och stred emot tårarna, som gång på gång ville överskölja dessa bruna ögon.

– Han? Å, han har varit...

Hon kunde icke fortsätta. Hon vände sig bort.

– Höll ni då verkligen av... Han ville sagt varandra, men orden hade trängt sig fram mot hans vilja, och han tvärtystnade.

Hon svarade ej. Han visste icke ens om hon förstätt vad som

menas med att »hålla av«. Han kände icke hennes språk, och hon icke hans.

Men han blygdes över sin närgångenhet. Han lade ned prästkappan hos altarkärlden och hängde läderväskan över sin axel, undvikande att göra något buller. Så smög han sig sakta ut i förstugan, och genom dörröppningen kastade han en sista blick in i rummet.

Där stod kvinnan ännu kvar vid sängen, och han kunde se på hennes ställning att hon grät. Hennes bredskurna gestalt tecknade sig tungt mot de grönskiftande fönsterrutorna och den vita väggen.

Pastorn lade ljudlöst klinkan för dörren och gick därifrån.

FÖRBRYTARBLOD.

Sommarkvällen stod stilla och lugn, svepte ett vitaktigt florkring alarna i kärret, tätnade till en skymning mellan ekarnas stammar och blev nästan till mörker inbland snåren av hassel och hagtorn, men över skogens ödslighet sträckte sig lövvalvet i ljusare grönt, utan att röras av en vindfläkt.

I skogsbrynet satt en man på ett kullstjälpt kalktråg; han satt som om han väntade, och hans blick vek icke från den lilla gångstig, som från gården lopp utmed gärdesgården och ett stycke från stället där han satt vek in i skogen.

Det var en jordarbeters tunga hållning och breda axlar, det var slättbons drag av liknöjdhet kring den stora munnen, men det låg skogsbons instängda lidelsefullhet i dessa ögon, som hopknipna under de tjocka, rörliga ögonbrynen stirrade framåt mot den tomma gångstigen. Den yttre lojheten dolde här något av brottets, av passionens rasmärke, och de öppna men fint formade näsvingarna voro känsliga som en fullblodshästs näsborrar.

Det fanns en röd, svettig rand på den låga pannan, dit solbrännan ej sträckte sig, och han hade strukit mössan tillbaka på nacken, så att det fuktiga håret stack fram under skärmen likt en pudels sammantovade ragg. Då och då strök han med armen över haka och mun, som om svetten trängt fram alltjämt. När han blev trött av att stödja sig mot ena knät, bytte han blott om ställning, så att det blev den andra armbågen och det andra knät, som fick bära tyngden av hans överkropp. Det syntes ingen otålighet, ingen sinnesrörelse i hans ansikte, endast detta uttryck av tillbakaträngd smärta, som kom munnen att synas ännu bredare än eljest och gav än mer skärpa åt den krökta näsan samt den alltför starkt utvecklade hakan.

Skymningen blev djupare och luften fick en kyla som av dagg,

men han – som satt där – kände det icke; han strök lika ofta över sitt ansikte, och svetten pressades fram lika oavbrutet.

En dräng kom gående ut från gården, men vek av nedåt ängen och följde icke gångstigen. Den ensamme böjde sig åt sidan, så att han doldes av den buske, vid vilken han satt, men det var överflödigt: drängen hade icke sett åt det hållet.

Natten blev kallare, och bakom den väntande hade månen börjat stiga upp, dold av skogen. Det var sent, och varje ljud hördes långt borta ifrån med en underlig tydlighet – en hunds långdragna tjut inne från byn, eller skällan från någon ko i skogen. Eljest sov allt – allt som var vaket om dagen eller som icke gick på förbjuden väg.

Den ensamme steg tungt upp och gick fram emot byggnaden. Han gled utmed väggen och stannade under ett fönster. Han betänkte sig ett ögonblick. Det harmade honom så, vad han nu gjorde. Vårfor kunde han inte gå till dansbanan i stället – dricka och sjunga och [hålla nojs](#) med flickorna? Vårfor kunde han inte bry sig om dem, hellre än om henne? Det fanns många nog, som han blott behövde räcka ut sin hand efter.

Med en känsla av skam sträckte han sig upp och knackade på rutan.

Hans hjärta gav sig till att bulta. Det var som om han tagit emot stryk och som om alla människor sett honom göra det utan att slå igen; men han knackade ännu en gång, starkare än den första. Skulle han göra sig till var mans narr, så var det väl inte värt att blinka vid det!

Han höll just på att knacka för tredje gången, då han märkte en rörelse därinne. Han såg upp; någonting skymtade innanför rutan. Han kände genast, att det icke var hon, och han ordentligt krympte sig av förödmjukelse, men hade han sagt A, måste han säga B och taga emot vad som skulle komma.

– Är det du, Per? sade en kvinnoröst, och fönstret öppnades på glänt.

– Ja, det är jag, svarade han tvärt och motvilligt, utan att tillägga något.

– Anna är inte hemma, och jag tror knappt, att hon kommer hem förrän dager, svarade rösten i blid ton och fönstret stängdes. Han hörde ett återhållet fnissande därinifrån.

Det var som om blodet runnit ut i huden och stuckit honom med hundrade nålar, det flög upp i ansiktet med en flammande hetta, och det slog som hammare i alla ådror.

Varför hade han frågat? Borde han icke vetat svaret förut! Borde han icke? Och varför slog han icke Malena i det skadeglada ansiktet? – slog henne med knytnäven så, att blodet frustade ur näsa och mun! Det skulle varit en tröst. Varför hade han icke slagit?

Han såg åt fönstret; det var stängt och jalousien för. Det var för sent. Så gjorde han alltid. Men han skulle väl nå dem alla – alla!

Andedräkten pressade sig fram i sugande drag genom dessa rörliga näsborrar; det var som om han uthärdat en smärta, vilken han måste bita tänderna samman om för att icke skrika.

Så började han gå framåt gångstigen; benen hittade vägen av sig själva, som hästar utan körare. Han var icke med, han visste icke om han gick eller stod, hans tankar voro hos henne, som skulle komma hem när det blev dager, som skulle skratta – också hon – när hon fick veta, att han varit där. Och hon var icke ensam. Han tyckte, att han hörde dem viska och skratta, skratta var gång de nämnde hans namn. Och de kunde icke tala om annat än honom, det föll honom aldrig in att de kunde tala om annat. I morgon skulle de endast göra sig dess mer lustiga, sedan de fått veta, att han gått ända fram till gården och sökt henne förgäves. Och han skulle få stryka ensam omkring i skog och marker, ensam som en utestängd hund.

Men han skulle märka dem!... ge dem ett märke för livstiden.

Märka? Ja. Och komma på fästning för det, och sitta där inspärrad, medan...

Nej, var han inte bunden till händer och fötter och dömd att bli var mans narr! Det kom en maktlöshetskänsla över honom; han skulle velat gråta som ett barn – gråta och kvida.

Han ville sälja sin själs salighet för detta enda: att ha henne för sig ensam, äga henne för alltid, taga henne bort ifrån alla andra... Men inte det skrattet!... Det, som hon aldrig kunde låta bli, detta tysta skratt, liksom en fågels kvitter, och som gjorde, att han aldrig kunde tro henne.

Han hade alltid väntat, att det skulle gå som nu. Just *det* var det, som gjort, att han fått henne så kär. Ty när hon gick ifrån honom, var det som om han aldrig skulle få se henne mer, och när de träffades igen, var det som om han sett någon uppstå från de döda; det var som ett himmelens under, det var att bli glad åt så att han icke visste till sig.

Och han tänkte på, hur mången kväll han gått nere vid spången i det daggiga gräset, väntat och lyssnat – förgäves ibland – timme efter timme; hur han nästa morgon gått tung och trött till sitt arbete i den tanken, att nu var allting förbi, och hur han så kunnat möta henne på vägen, rent av en händelse, sett henne komma där så fin och lätt i sin snygga bomullsklänning och med en ljus duk på huvudet, och hur hon skrattat bort alla hans klagomål och lovat komma en annan gång i stället. Och så samma historia om och om igen. Och denna tungsinnighet, som växt och växt tills den var ett omåttligt lass att draga på! Han tyckte, att hela världen var bara ett träsk, där han sjönk djupare ned för varje steg, medan hon på lätta fötter sprang honom förbi över tuvorna.

Aldrig hade han hållit så av någon människa, icke av sin mor en gång, och ändå tyckte han, att han skulle låta henne gå, om hon blott ville säga honom, att hon var glad för den tiden de haft tillhoppa, och att hon icke hållit honom för narr.

Men tiga och gå! Låta honom vänta och fråga och vändas och plåga sig med tomma, onyttiga tankar...

Han hörde någon komma, och gled därför hastigt bakom ett träd; det kunde vara *de*. Och gömd i skuggan såg han dem gå förbi med armarna kring varandras axlar. Det var hon som talade – viskande lågt. Den ensamme mannen böjde sig framåt likt ett lurande djur, men han kunde icke uppfatta ett ord av vad som sades. När de kommit längre bort, nåddes hans öra av detta låga, herrskapslika skratt, med vilket hon kunde tvinga honom ned i ett rätthål. Det var således om honom de talade! Detta skratt kunde icke gälla någon annan. Det var han säker på.

Ja, ja, ja; nu var det förbi. Han kunde gråta och be; och hon kunde skratta. Han kunde säga, att han ville ta livet av sig, och hon skulle skratta ändå.

Men om han gjorde det! Då skulle hon få känna ånger och ångest... Han var väl inte den förste som tagit livet av sig för [kärastesorg](#)!

Han fortsatte sin väg och tänkte på, hur det skulle gå till. En tömsträng med en snara som lopp lätt, det var allt som behövdes.

Och sedan han var borta?... Då skulle hon känna sig dess mera fri.

Han stannade tvärt. Det rörde sig i hans blod, han visste icke vad. Han kände det som om han varit i havsens nöd och velat ge sin själ i Guds händer, men nu höll rodret i hand igen och styrde upp emot vind. Lika gott om allt skulle gå i kras! Hon skulle icke berömma sig av att ha lekt käresta med honom och ha slagit honom fel utan vidare. Han skulle ge bot för leken, han!

Stegen blevo raska, och när han kom fram till gården, ville han icke gå in i den kvava drängstugan. Han klättrade upp på höskullen, han kunde sova där, och där var han ensam.

Han redde sig en bädd i höet och öppnade [lämmen](#) ut mot skogen för att få mera luft. Och så lade han sig med kläderna på. Men sova kunde han icke, han bara låg och tänkte. Allting var så underligt skarpt och klart.

Han tänkte på sin far – den gamle med det vaxgula fängelseluftansiktet och de skygga ögonen, som tycktes kunna se genom märg och ben.

Skulle han själv gå samma väg? Var det på det sättet man råkade i olycka, kom på fästning och blev ohederlig för livstid?

För far hade det nog varit annorledes; han hade gjort sitt i överilning, kanske i fyllan. Men man kunde i alla fall inte komma ifrån det, om man hade det i blodet; han såg det nu.

– Det är *utsett*, sade han tyst. Det fanns två viljor inom honom, och den som var starkast var inte hans.

Han låg länge och tänkte – icke på om han skulle göra det eller ej; han bara tänkte för det han inte kunde låta bli, och för det han icke heller kunde sova. När han tyckte att natten måste vara tilländalupen, såg han på klockan, om det var tid att stiga upp till arbetet. Hon var bara ett.

Så reste han sig och gick fram till den stora glugg, genom vilken man stack in höet vid skördetid. Han stödde sig mot brädfodret vid takranden och såg ut i natten; man blev så varm av att ligga, och det bultade så stickande hett i alla ådror; det var bättre att stå där och få svalka.

Himlen var molnfri, men det var som om stjärnorna icke haft makt att lysa. Allt var tungt, dött, stilla.

Han hade förr haft tankar att göra av med sig; han hade haft dem första gången när han var en femton års pojke och nämndemannens gråa häst brutit benet av sig för hans vårdslöshets skull. Ja, han tog det tungt – allting. Han kunde aldrig tala med någon människa om vad som tryckte honom, och vad andra kunde slå bort i gyckel, det gnagde i honom som en frätande orm. Han var inte stursk i mun, som de flesta av medtjänarna, han var heller inte foglig och lättböjd, som några av dem. När man gjort honom orätt, tänkte han alltid på hämnd. Men ännu hade han intet ont gjort. En gång hade han tänkt att sätta eld på gården, och en annan gång hade han ämnat lägga sig i försåt

för husbonden och slå honom ihjäl, men det hade stannat vid tomma tankar, och han hade känt det som om han så kunde göra eller låta bli; det berodde av honom själv. Men så var det icke nu. Om han skulle lida helvetets pina för det, så måste det ändå bli som det var utsett: antingen han själv eller hon.

Han blev led vid att stå, och kastade sig i höet. Den som blott kunde sova!

En sådan natt, så lång! Han hade hunnit att tänka igenom hela sitt liv på nytt, och allt vad han nu skulle göra, och allt som skulle komma, och när han såg på klockan, hade det icke gått mer än fem minuter, och han började på nytt med detsamma igen. Till sist var det som om han legat i en myrstack, och han ville stöna av vända, men han kunde icke bli kvitt sina tankar, och de ville taga andan ifrån honom. Nej, det tjänade ingenting till att ligga. Han ställde sig åter vid gluggen.

Det hände ofta, att han icke kunde sova. Mången natt hade han – liksom nu – ställt sig att se ut i rymden, ensam med sina onda tankar. Då hade himlen stått vid och hög över hans huvud, över hans tinningar hade det strukit sval vind, och att inandas nattkylan var som att väckas ur en elak dröm.

Icke så nu.

Han såg undrande upp emot himlen, den stod trång och grå som en tilltäppt låda. Det han andades in var icke luft: det var någonting ljunt, kvalmigt, som gav äckel och som kväljde.

En underlig natt! Det fanns ingenting som levde. Icke ett moln, som drog över himlen, icke en fågels pip, icke fläkten av en vind.

Och inom honom själv fanns det något, som han icke kunde komma ifrån, något som vuxit sig pösande stort lik en oformlig svamp, något som kunde förstöras i dag och skjuta upp större i morgon.

Han hade en förnimmelse av, att något borde kunnat hjälpa honom, men han visste också att det icke skulle komma. Det var för sent nu.

Fanns det då ingen hjälp?

Nej... de skulle skratta alla, eller hålla honom för narr. Ingen skulle ha rätta ordet för att lösa det, som band hela världen i denna natt. Alla skulle de låta honom gå – utan att säga detta ord, som han själv icke kände.

Hans svalg var svidande torrt, och han led all dödens ångest hundra och hundra gånger om, men han stod där så slö och loj, som om intet vore på färde. Ty allt var förgäves.

En underlig natt! – Han strök över håret, som var tovig och vått. Skulle det vara grått i morgon? Skulle han bära märke för hela livet av denna natt? Skulle människorna se, att han levat tjugu, trettio år på dessa skridande timmar?

*

Men morgonen kom som om ingenting hänt, och där nattvaket slöt, tog arbetet vid. Hans hår var icke grått och hans ansikte icke gult – likt den gamles därhemma – hans kraft hade icke visnat bort, och han var densamme som i går.

Men alla tankar voro döda, allt liv var dött, det fanns endast ett: *gärningen*. Det som skulle göras. Han själv eller hon. Det kvittade lika mycket vilketdera, nu.

Han ville tala vid henne först. Kanske fanns det räddning ännu, men han trodde det icke.

När kvällen kom, satt han åter på träget i brynet av skogen. Han väntade tålmodigt, tills han såg henne komma, och först då hon var nära invid honom, reste han sig.

– Jösses!... Jag blev så rädd, skrek hon till.

– Du blev inte rädd för *mig*, du blev rädd för det du går till. Du skäms!

– Vad skulle jag skäms för!

– Jag har någonting att säga dig, sade han utan att bry sig om hennes fråga, sätt dig här och låt oss tala. Han visade på kalkträget, där han suttit.

Hon svarade ej.

– Du har varit tillsammans med mig så många kvällar, att det är väl ingenting att betänka sig på, sade han strävt.

Hon blev **haj**. Det fanns något i detta ansikte, som skrämde henne och tvingade till lydnad.

– Jag sätter mig här, svarade hon och satte sig på en sten.

Han tog åter plats på kalkträget.

– Du har inte så ont om en fästman nu för tiden, började han efter en paus.

– Jag tänker det kan göra detsamma vad jag har eller inte har, genmälde hon med tvungen sturskhet.

– Såå? Men mig gör det inte detsamma.

Det kom intet svar.

Månen stod bakom skogen, och det kunde icke bli mörkare än det var.

Han satt och såg på henne. Hon såg ut som ett **köpstadsbarn**, så fin och blek. Och allt medan han såg drog sig hans ansikte samman i ett slags hotfull smärta. Hon vred sig under denna blick, som stirrade så underligt.

– Jag har väl inte tagit någon **städsel** på livstid hos dig, sade hon med ett försök att göra sig fri från skrämelsen, jag har väl lov te göra som jag vill.

– Ja, du har, sade han.

– Men du hade allt kunnat komma till Höghultet i lördags ändå, som jag bad dig, återtog han efter en paus.

– Nej! För det skall vara slut nu, sade hon och såg honom i ansiktet.

Han lyfte upp sin hand och strök med avigsidan över haka och mun. Det dröjde en stund innan han kom med svaret:

– Men du visste att det var allvar, sade han då.

– Det nyttar väl inte alltid, vad en vet!

– Nej, det nyttar inte, det. Han slog med sin knutna näve på kalkträget.

- Och nu vill jag gå, sade hon och sökte resa sig.
- Nej, du stannar! ropade han och stötte till henne så att hon satte sig.
- Jag vet inte vad det går åt dig i kväll, sade hon osäkert.
- Det är *det*, att nu skall det bli antingen till ett eller till ett annat mellan oss.
- Det kan inte bli till mer än ett. Jag går inte med dig mer.
- Men du kan gå med honom, han pekade uppåt huvudbyggnaden, du kan gå med Per Ols' Henrik, och du kan gå med andra.
- Du ljuger!
- Gör jag?
- Hon reste sig åter, men han kastade henne tillbaka, så att hon måste taga för sig med händerna för att icke falla.
- Jesus, vad du bär dig åt! ropade hon halvkvävt. Hon var nu så rädd, att hon skälvde.
- Det kom en manlig skugga från huvudbyggnaden och gled in i småskogen på andra sidan trädgården.
- De hade sett den båda.
- Vad tror du, att en herre, sådan som han, vill en tös sådan som du? Men jag vill gifta mig med dig, jag!
- Tack! – Jag tror vi dröja.
- Och om du råkat i förtret, så skall jag gifta mig med dig ändå, fortfor han i en häftig viskning. Den andre kunde vara så nära att han måste höra orden, om de talades för högt.
- Och få en svärfar som suttit på **slottet**! Det är för fin släkt.
- Om han ville slå henne nu, behövde hon blott ropa på hjälp. Men han gjorde icke min av det. Han ryckte blott till, som om han själv blivit slagen.
- Far gjorde det i fyllan och villan, det vet du, svarade han nästan ödmjukt. Blodet kokar lätt över för oss, Bolsättringar, när någon gör oss för när. Det – med far – har varit drygt nog för mig, utan att *du* behöver minna om det.

– Men **slikt** tvättar en väl inte av sig ändå?

– Det är mycket, det, som en inte tvättar av sig, sen en väl kommit in i 'et.

– **Böndagstexter** få vi fyra gånger om året, och det är mer än så det räcker.

Nu reste hon sig igen, och han lät henne stå. Men han grep ett hårt tag om hennes handled.

– Du hade inte behövt börja, om du inte kunde li' mig! Nu skall du låta det bli vid det gamla.

Hon vred förgäves på sin handled för att få den loss.

– Och om du inte kan, fortfor han enträget, så var bara i kväll emot mig som du varit förr. Jag blir så underlig i humöret, när jag tänker på hur vi två haft det tillhopa... Hur många gånger jag suttit där vid spången och väntat... Om du velat tigga hjärtat ur bröstet på mig, så skulle jag ha sagt: tag det.

– Jag är nöjd med mindre.

– Du skulle inte tala ur den tonen! Du vet inte vad som bor inom mig.

– Det vore **nock inte för rart** att veta!

Han hade rest sig. Han bara såg och såg på henne, men hennes blick vred sig undan för hans.

Han tyckte, att hon borde känna, hur han hellre ville gå bort och dö än göra henne något ont; om hon blott ville mjuka upp honom med ett ord. Han tyckte att hon *måste* förstå det. Därför stod han och såg. Men det var omöjligt att säga något, vilket hon icke skulle besvara med hån.

– Du är den enda människa jag hållit av, sade han blott, och vi se varandra kanske aldrig mer.

– Vill du inbilla mig att du går och hänger dig? kom det spefullt, och hon log bekymmerslöst. Hon visste ju att det bara var skrämskott.

– Det – eller kanske något annat. Hans röst hade blivit tjock och otydlig.

– Då vill jag ge dig ett gott råd, sade hon skrattande och spejade ut mellan buskarna efter undsättning, tag ett rep som kan bära en stut, och laga så, att det inte finns några knutar. – Det är så **lett** när en har hängt sig och blir i live.

– Du är inte en människa – satan!

Det lät som ett dovt slag, när han stötte till, och han hörde ett skri liksom genom bruset av ett stort vatten. Han stötte och stötte, han fruktade att få höra det skrattet igen – över dem, som bli vid liv.

Men det blev tyst, så underligt tyst. Det fanns ingen som skrattade mer.

Någon kom springande så att grenar knastrade, och han såg någonting ligga på marken.

Där stodo två och stirrade på honom. Det var informatorn och en av gårdens drängar, nu kände han dem. Och han blev klar i huvudet med ens.

– Tag mig till länsmannen, sade han och slängde kniven med ett uttryck av äckel, men det skall aldrig ångras.

TVIST.

De hade varit skilda två hela månader, och för första gången under sitt treåriga äktenskap. De hade i sina brev kommit överens om, att hon icke skulle komma ned till tåget för att möta honom, ty det var dem emot att främmande ögon skulle betrakta deras första sammanträffande. Nu var det ju alldeles som att vara nyförlovade igen; de hade tusen små barnsliga påhitt, tusen små hemliga trollkonster för att riktigt raffinera sin förälskelse.

Så skulle hon då icke gå ned till tåget. Nej. Och »lillen« var skickad hem till mormor; han skulle icke få komma hem förrän efter middagen. De första timmarna ville hon icke ens dela med sig åt lillen; de skulle vara endast hennes.

Och den lilla våningen stod fin, mjuk och varm som ett dunklätt fågelrede. Hon hade ordnat allt med små skickliga händer, hon hade provat och avpassat. Det *kunde* aldrig vara vackrare!

Det lilla matrummet med sina skulpterade möbler, sina dyrbara skåp, sina bronsfat på väggarna, strålande i full belysning. Ljuset föll ned på gnistrande glas; på vitaste *damast*; på nyputsat silver, än mattvitt i färgen, än lysande blankt; på frukter i högfotad *majolikaskål*; på vinkaraffen med dess skarpa fasetter, som glänste likt ädla stenar. Och i salongen med dess mjuka självsvald, dess dubbla mattor, dess kringbonade lyx av varma tyger, långhåriga djurfällar, japanska parasoller, tavlor, stafflier och miniatyrskulptur – ja, i salongen en rödaktigt varm dager, som dämpad simmade fram ur två konstgjorda blomkalkar, till hälften dolda bakom en grupp av storbladiga växter; en ljum, ren luft, genomadad av en hemlighetsfull doft, en atmosfär som gjord för viskningar och smek; och så tunga draperier, liksom sömndruckna ögonlock.

I fruns sängkammare var det mörkt; endast en lång ljustrimma föll [skrått](#) dit in och försvann i dunklet.

Hon stod i matrummet och väntade, med ögonen fästa på pendylen. Nu kunde han komma, nu borde han komma, nu tyckte hon att han redan skulle varit där. Hon stod stilla med händerna stödda mot en stolsrygg, vänd emot tamburdörren och spánt lyssnande efter ringklockans slag; pigorna hade fått befallning att icke öppna.

Var hon vacker? Nej, kanske inte. Det var ett sydländskt utseende: en låg panna; en böjd, liksom tillplattad näsa; en stor mun med röda läppar, liknande bär, och vita tänder, vilka glänste fram som en smal strimma var gång munnen halvöppnade sig med en lindrig krökning. Under det tjocka, klippta pannhåret glänste ett par blankbruna ögon, i vilka hela ansiktets liv tycktes koncentrera sig, ett par långsträckta, kupiga [semitögon](#) med svarta svängda ögonhår, som skuggade framåt över blicken, och som emellanåt sopade till ett tag, liksom för att göra dessa bruna ögon ännu blankare.

Hon stod alldeles orörlig, men hela hennes vareelse tycktes sträcka sig mot dörren därborta. Den stora spegeln mellan fönstren återkastade hennes bild, men hon såg ej dit ens.

Det var en fin, stram växt på en gång fyllig och fast; en fin, kraftig spänstighet, som uppenbarade sig till och med nu, då hon stod stilla. Plötsligt höjde hon huvudet och näsborrarna vidgade sig. Det hade hörts ett ljud så omärkligt, att knappt en katt på rov skulle ha givit akt på det. Men det närmade sig, det var steg i trappan. Klang... där ljöd klockan!

Hon hade låtit dörren till tamburen stå öppen. Snabbt och ljudlöst ilade hon ditut, med en tjuvs hela säkerhet lade hon handen om dörrlåset, och i ett enda tag hade hon öppnat. En tystnad bara. Det var blott köksdörren som stängdes. Hon såg ut. Ingen där.

– Vem ringde? ropade hon inåt köket.

– Ringde det? sade kökspigan och öppnade dörren. Det tänkte jag inte på. Frun hade ju sagt att...

– Ja visst. Jag hör själv efter, svarade hon med en nervös darrning i rösten. Och så stängde hon dörren igen, vred om nyckeln och återvände till matrummet.

Vad hennes hjärta kommit att bulta! Hon lade handen däröver, liksom för att lugna dess slag. Hon gick förbi spegeln in mot salongen.

En hög, bredaxlad gestalt – ett friskt, rödligt ansikte – två långa gula mustascher, djärvt strukna åt sidan –

– Karl!

Med ett enda språng var hon i hans armar, men hon kastade sitt huvud tillbaka; med starka händer, som stämplor stödda mot hans axlar, höll hon sig ifrån honom. Hon bara såg och såg, frossande av den robusta manligheten i hans stort tilltagna drag; hennes blick klängde sig fast vid hans, det glänste och glittrade i dess mörka speglar, av solig, jublande lidelse. Fuktiga, röda läppar lyste.

Vacker kunde hon väl vara, men med sin egen sydländska skönhet; vacker endast i sol, ful så fort den drog bort, ful i vardaglighetens gråa belysning.

Med ens släppte hon av sitt tag och lät sig med uppåtvänt, leende ansikte kyssas gång på gång, i det hon tillslöt ögonen som för en hagelstorm.

– Men Karl, hur kom du in, sade hon slutligen flämtande, andlöst – i det hon tog hans arm för att gå till bords.

– Jag lurade dig; jag gick bakvägen upp i köket och narrade Hanna att gå uppför stora trappan och ringa.

– Skurk där!

– Jag ville se din min.

– På ryggen?

– I spegeln, du!... Kuggad! Vad?

Ett muntert, tvåstämmigt skratt och så ännu en kyss innan man ringde på pigan.

Måltiden var glad och samtalet livligt. Det fanns tusen ting att berätta, som man icke hunnit med i brev. Vid desserten fick pigan befallning att gå, och då blev det ännu livligare. Hans ansikte hade starkare färg, hennes ögon kastade långa strålkvas-tar, liksom diamanter i skugga.

Han drog upp champagnekorken, slog i hennes vida, vattenklara glas, spillde på duken, straffades med bannor och kysste på handen; så kom han till sin plats igen, lyfte sitt glas och höll ett litet tal. Och de tömde sin skål med en lång, menande blick, som om i rummet suttit fullt av folk och de icke haft annat sätt att meddela sig med varandra än att **lurendreja** med sådana blickar bakom de andras ryggar.

Och de började tala om gamla tider och draga fram gamla minnen, som älskande alltid bruka – liksom om det närvarande icke vore dem nog.

– Och om jag inte hade friat, sade han, säg, hade du aldrig gjort det själv?

– Nej, aldrig, svarade hon skrattande och höjde sitt glas.

– Jo, erkänn att du skulle ha gjort det, hellre än att det ingen-ting skulle blivit av.

– Jo pytt! Det hade varit ditt det värsta.

– Men du sade ju själv, att du hade varit gränslöst otålig.

– Ja, det är så ömkligt av en man att inte kunna gripa sig an.

– Ja, och det är så präktigt av en kvinna att alltid vilja yxan skall gå, men aldrig våga hålla om skaftet.

– Fy dig!

– Men sant är det. Skål, lilla **kreolska**! Tacka mig du, att jag fria-de. Jag undrar hur du skulle burit dig åt, om du nödgats göra det.

– Puh! Jag skulle helt enkelt låtit dig **draga dina färde**.

Hans vita tänder glänste under de långa, undanstrukna mus-tascherna. Han böjde sig framåt.

– Du var lika kär som jag.

– Prat!

– Ni kvinnor äro lika illa däran som vi; det är bara att ni inte vilja erkänna det.

Hans muntra ögon sågo helt skadeglada ut, och han hade sänkt rösten.

Hon hade blivit blossande röd.

– Det är inte sant! sade hon med hetta.

– Jo, det är likaså sant, som glädjande och naturligt.

– Karl!

– Seså, var nu inte tillgjord. Erkänn att jag gjorde dig en tjänst med att jag friade.

– En tjänst!

– Ja, hur skulle det gått om varken du eller jag velat?

– Det hade varit mig likgiltigt.

– Och det vill du säga!

– Det vill jag! utbrast hon häftigt. Det du där säger, är ju att nedsätta hela vårt kön.

– Nedsätta?

– Ja, just nedsätta.

– Hur kan du säga det?

– Att en kvinna skulle fria till...

– Herregud, om hon inte kunde få honom att göra det!

– Så gjorde hon det ändå i evighet inte.

Frun var så harmsen, att hennes näsvingar skälvde och ögonen sköto blixtar.

– Vad vill du slå vad om?

– Nu är du dum!

– Och du vill påstå att... Han närmade sig henne, med servetten på armen. Han böjde ett knä och slog sin ena arm om hennes liv, medan han höll champagneglaset upp mot hennes. Du vill påstå att du inte är lika kär i mig som jag i dig?

– Inte på ett sätt.

– Att vi äro alldeles lika – att vi ha ingenting att förebrå varandra, fortsatte han.

– Jag har inte lust att höra på dig, sade hon och ville skjuta honom åt sidan.

– Att det inte ser så ut, därför att du inte behöver visa det, men att i grunden...

– Jag vet inte var du *får* det ifrån! utbrast hon förnärmad.

– Från att det är så roligt att vara uppriktiga och att inte spela komedi.

– Jag tror att vi resa oss från bordet nu, sade hon och sköt undan stolen.

– Ester, jag vill se dig så sann och så mänsklig, jag ville att du tryggt och glatt såg mig i ögonen och sade: ja, Karl, om inte du hade friat, så skulle jag haft lust att göra det själv.

– Min herre, du misstar dig en smula på mig, utbrast hon med ett skratt av förbittring, om andra kvinnor äro sådana, så är *jag* det åtminstone inte.

Hon ringde på pigan och de gingo in i salongen. Han kastade sin servett på en stol i förbifarten och lät sitt champagneglas stå orört.

Stämningen var förstörd. Frun satte sig att sy, som om liv och död berott på hennes arbete, herrn bläddrade tyst i några böcker. Och det blev icke ens bättre, när lillen kom hem. Och då han gått bort med sin sköterska, fortsattes den tysta striden därinne. Båda ansågo sig förorättade och ville tvinga den andre att yttra första ordet.

Man drack slutligen te och samtalade för pigans skull, men när hon gått togs den kalla tonen fram igen.

– Jag är trött efter resan, sade han, jag går in till mig.

– Godnatt, svarade hon flyktigt och nickade åt honom från andra ändan av rummet. Hon hörde honom gå igenom matrummet och in till sig själv, hon hörde honom stänga dörren efter sig.

Trodde han att hon skulle försöka att säga honom ett vänligare godnatt? Aldrig!

Hon kastade sig i en stol och började meditera över hans orätt-

visa beskyllningar. Ty orättvis hade han varit både emot henne och hela hennes kön, det kunde icke förnekas. Hon överraskade sig med att lyssna om han icke skulle komma tillbaka. Men allt var tyst.

Hon var visst icke oförsonlig. Om han ville yttra ett enda litet ord till ursäkt, så skulle hon förlåta honom strax. Men han kom icke.

Klockan knäppte och knäppte, klippte tiden kortare och kortare med små obevekliga tag, klippte tystnaden och hennes väntan i otaliga små bitar. Men det kom ingen.

Hon reste sig upp; det var tid att gå till sängs. Så sent var det redan!

Hon gick in i sin sängkammare och tände ampeln i taket; den matta, ljusröda ampeln, som gjorde alla konturer dunkla och svävande som en gammal fesaga. Hon kastade av sig fotbeklädnaden och utbytte den mot ljusblå sidenskor, som trampade mjukare än en katt på sina tassar.

Hon gjorde det långsamt, liksom för att vinna tid. Hon tog klänningen av och drog på sig en vit morgonrock med halvlånga, vida ärmar, som föllo tillbaka vid varje rörelse. Hon drog snodden åt om livet; ty det var mjukt vitt tyg, som smög sig åt växten och icke frasade; det var mjukt, lätt tyg, som ljudlöst gled över mattorna; det var yviga, långa spetsar, som framhöllo allt det veka och kvinnliga i rörelser och gång. Hon kastade sig på sned i en [emma](#), för att se hur vackert släpet låg ut över mattan, och hon låg kvar där en lång stund.

I hela huset märktes icke en rörelse.

Vad gjorde Karl? Sov han? Grubblade han?

Skulle de skiljas så? För första gången i sitt liv. Och vad hade det varit för en bagatell? Vad betydde det om hon hade friat eller han, när de blott voro lyckliga!

Hon kände sig så olycklig som om hjärtat ville brista. Ämnade han verkligen icke komma igen?

Och detta var den efterlängtnade dagen! Och de hade skilts åt som ovänner för en bagatell!

Hon reste sig och gick fram och tillbaka på golvet, vridande sina händer. Om han bara ville komma, skulle hon kunna falla på sina knän för honom.

Vad hon förbannade sin grälsjuka!

Hon kunde icke sova, icke leva, icke andas, om hon ej finge se honom innan hon gick till sängs. Hon måste se honom; om det också vore blott en enda liten skymt!

Han brukade aldrig ha regelnnyckeln i sin dörr. Hon smög genom det mörka matrummet och fram till dörren, och lade ögat till nyckelhålet, och nu såg hon honom.

Han hade kastat rocken av och stod i bara skjortärmarna. Han stod vid fönstret utåt trädgården, där de så många gånger stått bredvid varandra och sett ut i kvällen, som han nu stod där ensam. Han höll sin ena arm stödd högt upp mot väggen, med pannan lutad däremot, i en omedvetet plastisk attityd. Det låg någonting så tungsint i själva hans ställning. Ansiktet kunde hon icke se.

Men hennes beundran kunde icke skåda sig mätt på denna ståtliga gestalt, denna smidiga kraft i hållningen, denna smärta midja och dessa fasta, breda axlar. Hon hade egentligen aldrig förr tänkt på hur vacker en karlfigur kan vara. Han stod stilla som en staty. I halvdagern därinne kunde hon blott skymta konturerna, men dess företräden framhöllos av de vita skjortärmarna och den mörka, hårt åtdragna västen.

Nedslagen som en ångrande botgörerska, återvände hon till salongen.

Hon hade ingen ro. En efter en plockade hon hårnålarna ur sitt strida, svarta hår och skakade det därefter ned från huvudet, så att det föll över hennes axlar i vild oordning.

Hon skulle velat gråta och snyfta, hon skulle velat slita i detta hår, men vad skulle det tjänat till?

Hon kunde icke ropa på honom. Rösten skulle dö i hennes strupe av förödmjukelsen. Men hon kunde vänta, hon skulle vänta. Måste icke hans längtan vakna, liksom hennes. Stod han icke kvar därinne vid fönstret! Vad tänkte han? Han var icke vred längre; då skulle han redan ha gått till sängs. Men han stred mot sin stolthet, liksom hon.

Hon hade haft orätt. Ja. Men det svåra var just att gå och säga honom det. Det skulle alltid se ut som...

Nej, det kunde hon icke.

Å!

Hon sjönk ned på schäslongen i salongens ena hörn, mitt under den japanska parasollen och mitt emot den mörka dörren ut till matrummet. Hon drog en pall under fötterna och lutade sig tillbaka, mjukt, själsvåldigt, med händerna under sitt huvud, så att de vida ärmarna föllo tillbaka, och håret spred sig i svarta slingor över hennes nakna armar. Hennes ögon sågo drömmande upp i rymden, och hennes läppar halvöppnade sig. Hon gnolade sakta – helt sakta, om och om igen hans egen välkända favoritsång; hon sjöng den smekande, släpande, sövande; hon sjöng den stigande, sjunkande; den drog genom tystnaden lik ett stilla sorl av vatten, som bubblar fram över spolade stenar – bortdöende som en ensam liten sista aftonkvitter. Då hörde hon dörren gå därborta i mörkret.

Hon tystnade icke. Endast mer sövande sakta drog melodien över hennes läppar. Det var tyst därute i mörkret, men hennes ögon spejade ej dit. De blickade ännu uppåt mot skuggorna i taket. Blanka, sorgsna, vidöppna ögon; bruna, med svarta ögonhår, som skuggade över blicken. Och hennes sydländskt gulhyade drag belystes av skenet från röda blomkalkar. Hon låg stilla med tårad blick, och melodien sjönk ned som fågelns sista, sömniga lilla ton.

Och då var han där, ända inne vid henne, knäböjande på matan och med båda armarna om hennes midja – midjan med den

vita, åtdragna snodden. Och tyget var mjukt, det frasade icke. Hon såg icke heller ned; tysta och halvöppna logo hennes röda läppar. Men hennes ena arm smög sig fram och lade sig om en kortklippt nacke.

– Ester, viskade han och pressade sitt ansikte mot denna bara arm.

– Jag gör avbön, svarade hon, halvkvävd av glädje och skrattlystnad; om du inte hade friat, så hade jag velat göra det själv.

HERR TOBIASSON.

Du har alltid varit ett nöt, sade herr Tobiasson till sig själv tidigt på julafton, då han efter slutad rakning lyfte ljuset mot spegeln för att se hur arbetet lyckats. Han såg länge på det gamla ansikte, som ur spegeln betraktade honom med icke mindre uppmärksamhet.

Ja, herr Tobiasson var ett ovanligt gammalt nöt, det visste han. Men han kunde icke fatta varför han skulle vara det. Han hade från barnsben sökt att vara klok och förständig, som alla andra voro det. Men det hade icke lyckats. Och därför stod han nu och granskade sitt ansikte, som om han där kunde finna svar på de spörsmål han ställde till sig själv. Ansiktet såg emellertid ut, som om det kunnat tillhöra en ganska intelligent gammal herre. Därför trodde ingen honom om att vara sådan han verkligen var. Och det var väl.

Ett lustigt ansikte var det. Det kunde bli långt och det kunde bli kort. Det hade mjuka, rörliga drag, liksom av [kautschuk](#). Munnen var hoptryckt, som hade man slutit den genom att ge hakan en knyck, näsan var klumpig och stor, behärskande det hela med komiskt majestät. Över den blanka hjässan låg håret draget upp i tunna stripor för att skyla kalheten, men från öronen växte det runt kring nacken i kortklippt stålgrå rikedom.

Ur detta gummiansikte logo ett par ljusa ögon, skyddade av gardinlika ögonlock, med många skrynlor. Genom en elak liten dragning av ena mungipan i förening med en hopknipning av dessa ögonlock kunde detta ansikte förvandlas till en inkarnation av gubbslug [illmarighet](#). Det visste herr Tobiasson, och han visste, att det var hans lycka, ty däri låg hans enda värn, när dumheten ville lysa igenom.

– Jaha ja, sade han och såg på det godlynta gamla ansiktet med dess många valkar, fåror och ränder.

Det där »*jaha ja*« var för honom ett slags sällskap. Det kunde svara på allting och utsäga allting. Hela dagar kunde förgå, utan att han hade annat umgänge än det. Men det kunde vara tillräckligt så, ty egentligen bestod han av två personer. Det var just det, som förargade honom.

Han hade flyttat den långa vägen från Lund till Stockholm bara för att bli kvitt den ena av dessa två. Och nu var han med i alla fall, det kände herr Tobiasson. Det var därför han drog ihop sitt ansikte, så att munnen blev till ett enda streck och hakan lyftes upp emot näsan. Av ögonen syntes nästan icke ett spår: gardinerna voro för; och herr Tobiasson rev sig i nacken, där det ännu fanns något att riva i. Ja, två personer var han. Den ena en gammal tok, som inte kunde låta bli att hålla av hela världen, den andra en inbiten [skeptiker](#), som hånlog åt denna sentimentalitet.

Varhelst herr Tobiasson mötte någon, som behövde hjälp, där var narren framme och pockade på att han skulle vara till freds. Och om herr Tobiasson fogligt svarade, att var och en får reda sig, som han kan, så fick han känna sin plågoande. Ty han gav icke tappt. Han kunde hålla den arme mannen vaken nätter igenom, han tutade i hans öron, att han var en förstockad gammal syndare, ja, han förbittrade varenda bit mat för honom och kom honom att känna det, som om han stulit den ifrån andra.

När herr Tobiasson till sist var så förpint, att han icke kunde mer, så gjorde han narren till viljes. Men då blev det skeptikerns tur! Och hade herr Tobiasson haft det hett förut, så blev det ettervärre nu. Ty skeptikern var långt mera raffinerad än narren, och han förstod att framhålla det hela så bottenlöjligt, att herr Tobiasson kunde blygas ögonen ur sig. Han hetsade den arme mannen med sitt hån, han [martrade](#) honom med

matematisk noggrannhet, visade, hur ett visst litet kapital skulle rinna bort genom givmildhetens tomma **taska** utan att lämna kvar annat åt en viss gammal herre, än medvetandet att ha innehållat som en tok. Sluttablån bestod alltid av herr Tobiasson själv, sedd som fattighusgubbe i magisk belysning.

Med det sista kunde skeptikern göra herr Tobiasson ursinnig; i sin förbittring trätte den gamle herrn på narren, knöt handen så till sägandes för näsan på honom och sade, att han icke var värd en pris snus.

Men ingenting hjälpte. De fortforo att slitas om honom, de två, och han skulle velat ge allt vad han ägde, bara för att få ro. Han gick alltid med en hemlig känsla av, att vad han gav åt en, det tog han ifrån en annan, och det var narren skuld till. Därför beslöt han att bryta med denne; han ville helt enkelt resa ifrån honom och söka räddning hos skeptikern.

Detta visa beslut satte han i verket med en brådska, som om det gällt att rädda sig undan en jordbävning. Han sålde sitt hus, satte auktion på sina husgudar och köpte sig en **livränta**. I Lund kunde han icke stanna, ty varje medellös student var en snara – ja, över huvud varje student, som befann sig i »tillfällig« knipa. Och gatorna vimlade av dem.

Till Stockholm kom han en ruskig decembermorgon, medan staden låg och sov. Han njöt av att allt såg så främmande ut och kallt. Här skulle han vara fredad. Hans böcker och hans musik skulle bli hans värld. Studentsången gav han tusan; här hade han den stora operan.

Och så hade herr Tobiasson under sin jakt efter rum funnit en möblerad **dubblett**, som var olik alla andra dubletter han besett. Han hade endast anmärkt, att han skulle önska en schäslong i sitt innersta rum, och en **schäslong** anskaffades.

Värdinnan var en vänlig människa, förskräckligt rädd att herr Tobiasson skulle bli missnöjd och flytta bort. I hans dåvarande sinnesstämning gjorde denna ödmjukhet honom gott, ty den

kom honom att känna sig som en hårdhärtad gammal man, vilken icke bekymrade sig om något annat än sin egen bekvämlighet. Han försummade intet tillfälle att framstå som sådan. Det skulle vara ett slut på gamla livet – absolut!

Han var ordentligt rädd för att få intresse för sitt värdfolk.

Men nu – där han stod och beskådade sitt nyrakade ansikte – nu hade han ändå dessa människors historia så klar i sitt huvud som i en uppslagen bok. Han hade fått den bit för bit, utan att de själva vetat därom; han hade fått den av själva möblerna, som han begagnade. Ty mot sin vilja var herr Tobiasson en mycket vaken och mycket nyfiken gammal herre.

Han visste, att dessa två haft ett trevligt litet hem, som de själva arbetat ihop, hon som sömmerska, han som handelsbiträde. Sedan de gift sig och etablerat affär, hade allt gått dem väl i händerna, ända tills krisen kom, och mannen på borgensförbindelser miste allt vad de sparat tillhoppa. Så blev det att börja från början igen, sedan konkursen var utredd. Sina bästa rum hade de hyrt bort för att skaffa sig en inkomst, och allt vad möbler de ägde kvar hade de använt för att göra dessa rum så lockande som möjligt; det fanns så gott om lägenheter nu och var svårt att få hyresgäster, men de hade velat göra sitt bästa. Själva hade de med barnen packat sig tillhoppa i sängkammaren. Herr Tobiasson hade en gång kommit att kasta en blick ditin: – så gott som tomma väggarna, en urblekt stol, ett barskrapat bord, de fattiga sängplatserna, och för resten rama, nakna nöden. Det enda de sökt rädda undan – mannens schäslong – det hade han sträckt ut sina labbar efter, bara därför att han hade penningar och de hade inga. Fanns det rättvisa i det? Och där gick han – gamla latmask som han var! – och [hoverade sig](#) i överflöd, medan andra trälar måste slita för sig och sina barn. Var han inte en gök i ett småfågelsnäste?... en oförsämd gammal gök! Var han inte en inkräktare och blodsugare?

Han hade fruns [chiffonjé](#) och herrns skrivbord, och deras bästa

divansmatta låg under hans fötter till dagligt bruk. Och måste icke herrn som en tjuv smyga sig ut i sin egen tambur för att få höra sitt eget piano, när herr Tobiasson värdigades spela på det-samma! Och kunde de arma ungarna taga sig en enda glad stund utan att genast tystas med ett: »gamle herrn kan bli ond!»

En piga hade de, som – bara hon – kunde göra herr Tobiasson grå hår, om han inte haft det förut. För det första kunde han icke tänka sig i vad för ett uselt [kyffe](#) de kunde ha hittat upp henne, ty det fanns någonting i hela hennes utseende, som om hon aldrig sett solen skina på sig. För det andra voro hennes kläder så tunna och eländiga, att herr Tobiasson frös bara av att se på dem. Och så såg hon alltid skrämnd ut för något, särskilt för honom själv; och alltid gick hon och sträckte fram huvudet, som om hon sökte efter första bästa råtthål att krypa ned i. Han märkte, att hon aldrig tilläts komma in till honom utan att först hava gjort särskild toalett, vilken bestod i att hon vattenkammade sitt burriga hår samt satte framför sig ett urblekt och förtvättat förkläde, tunt och stärkt som ett stycke papper. På stökdagar – frun bakade småbröd till försäljning – kunde han se pigstackaren skynda över gården i en ännu värre kostym än vanligt. Han hade särskilt fäst sig vid att det på ena överärmen rivits ett trekantigt hål i det tunna bomullstyget, så att bara skinnet tittade fram. När det var en riktigt kall dag – och sådana funnos det många den vintern – då kunde den revan ordentligt spöka för herr Tobiasson. Han såg den var han gick och stod, han kunde icke tänka på annat än hur kölden måste nypa i denna nakna hud, krypa längs kroppen under tunna kläder, [fnarra](#) ett blåfruset skinn, draga i det med skälvande nervtrådar, smyga genom varje por – smyga genom märg och ben, smyga ända ned i själen – denna bitande köld, som trängde genom hans tjocka vinterrock. Det var att bli vanvettig av att känna hur hon frös, och ingen tycktes se det mer än han! Alla kunde låta henne gå så, bara inte han – inte han!

Var det inte att bli tokig av! Vad rörde det honom, att hon frös? Han hade sagt sig det hundra gånger, och ändå föreföll han sig själv som en förkastad varelse, bara därför att han vågade ha penningar, medan nöden gick utanför hans dörr.

Vilka kval måste det icke ligga i att vara rik, när man kunde känna det så av en stackars livränta!

Han hade ämnat fira sin afton så angenämt, ensam med en flaska [Johannisberger](#) och sin musik; han hade fått hem nya noter, ett helt fång att äta sig igenom. Och nu kom detta och förstörde hans glädje! Det var narren – endast den förbannade narren, som var skuld i det. Han hade sagt åt herr Tobiasson: »du kan gå ut, lika gott vart, du kan säga dig bortbjuden, promenera i staden och få en bit mat på en restauration. Vad skadar det dig? Och så kan du lämna våningen åt dem, skaffa leksaker åt barnen, ett klänningstyg åt pigan och någonting åt frun. Du kan hålla dig undan, så att det åter är, som om de hade sitt lilla hem, och som om allt vore som förr och ingen inkräktare funnes. Det kan du göra.«

Så långt hade det gått, när herr Tobiasson tog till med sitt »jaha ja«, och han sade det förtretat, ty han kände redan i faggorna, att hur mycket han stretade emot, så skulle narren draga åstad med honom ändå... Jaha ja, han skulle lämna allting ifrån sig, jaha. – Han var så förbittrad, att han sjöd. – Och hur skulle det gå? Jo, man skulle märka, att han var ett få. Man skulle taga emot allting; i början med överraskade miner, tacksamma leenden, sedan skulle det gradvis nedsjunka till en angenäm vana, ett likgiltigt hållande till godo; sist skulle det bli till växande fordringar. Och så var man under toffeln: – värdinnans toffel. I Lund hade det varit hushållerskans. Skeptikern grinade som vid smaken av malört.

Nej! Vad rörde det honom huru deras julafton blev? Kunde *han* hjälpa alla människor?

Han ville slå bort sina dumheter. Han ville gå ut och äta mid-

dag. Vad var det med julafton? Var det något, som han hade med att göra? Julafton?... bara för barn! Han skulle behandla den överlägset. Han hade vuxit ifrån julafton. Han var en gammal skeptiker.

Nyrakad och fin gav han sig åstad. Rakad hade han nu en gång blivit; det kunde icke hjälpas mer.

På gatan mötte han barn och gummor med papperssirade armstakar. Han mötte herrar med paketer, stadsbud med paketer, fröknar med paketer. Herregud, människorna voro ju galna! Och alla tycktes de ha så bråttom, alla sågo så viktigt förväntningsfulla ut. Han kände sig till överlopps eller som en obehörig, och han gick fort, liksom för att inbilla folk att någon väntade honom. För att slippa gå på gatan och spela en komedi, som ingen brydde sig om att se på, slank han ned på Östermalms ångkök, det var det närmaste. Han var en tarvlig man med bara en livränta och inga illusioner; han kunde gärna äta på ångkök.

Ensam satte han sig vid ett bord, och medan han väntade på soppan föll han i funderingar.

Ung hade han varit en gång. Och det hade funnits en annan, som också var ung då, och som hade röda kinder, en rund liten figur med nätta fötter i högklackade skor. Hans mor hade icke yttrat ett förebrående ord, men han hade känt med hennes känslor – känt med henne hur det var att bli tillbakasatt av den man höll mer av än sitt liv, att skjutas undan i andra rummet, att lämna husets styrelse ur sina händer efter att ha ägt den i trettio år. Varje vänlig blick åt de röda kinderna var en stöld från modern: det var en slitning att icke uthärda. Därför drog han sig tillbaka för att tänka efter, innan han tog ett avgörande steg, och medan han tänkte efter, gifte sig de röda kinderna med en kolhandlare, i den fasta övertygelsen, att Per Tobiasson var en svekfull mansperson, den där samvetslöst drev sin lek med trofasta

kvinnohjärtan, och **allt framgent** närande ett agg emot hela hans kön – kolhandlaren inberäknad. Och så blev herr Tobiasson gammal ungarl – för att försona sitt svek.

Ja, och nu satt han där ensam på ångköket och åt soppa. Jaha ja.

Hur hade det varit förra julafton? Han hade haft studenter hos sig, tre stycken, som inte hade något hem att resa till. De hade varit så glada, berättat historier, rökt hans cigarrer och sjungit visor till över tolv. När de märkte, att han ville de skulle gå hem så tidigt, blevo de missnöjda och tyckte, att han inte behövt bjuda dem, fast de voro för artiga att visa vad de tänkte, och när de gått, var hushållerskan arg som ett bi, därför att de stannat så länge.

Här skrattade skeptikern överlägset. Så var det att bry sig om andra! Nej, man skulle leva för sig själv bara. Endast *en* kan man göra till nöjes; må då denna enda vara man själv!

Herr Tobiasson kände sig snillrik. Det var ju en aforism, han hittat på – en sannskyldig **aforism** – och med nästan cynisk aptit förtärde han sin biff, som efterträtt soppan. När han hunnit till katrinplommonen, var han nöjd med sig själv, utan ringaste förbehåll.

Men det var kvavt därnere, och det kändes gott att komma upp på gatan igen.

Det låg snö på marken, lyktorna voro tända. Slädar pinglade fram och tillbaka, själva klangen hade något av friluft och frost.

Han stack händerna i överrockens fickor och började gå.

Där låg Humlegården, avtecknande sina lyktor och träd mot ett genomskinligt töcken, där låg biblioteket så mörkt och tungt, borta från Esplanaden andades det elektriska ljuset i långsamma drag och med blåaktigt sken. Detta var annat än Lund! Det var så stort och ödsligt att gå ensam i denna främmande stad. Han tyckte om det och han söp in luften i djupa drag, som vidgade bröstet.

Det är ändå märkvärdigt med julafton, luften är en annan, ljusen ha ett annat sken, och minnen komma tågande, sorgsna stämningar, barnsliga tankar och en underlig saknad av – lycka.

Aha, var han nu där igen!

Nej, julafton var en dum inrättning. Vad hindrade honom, att ignorera den! Att trotsa den rent av?

Han vände sig hastigt om och började gå nedåt Stureplan till. Han ville gå en tur i Kungsträdgården. Vad rörde det honom, att andra hade bråttom eller att andra voro väntade dit de gingo!

Han drev sakta framåt trottoaren, förbi de upplysta bodfönstren. På Stureplan var det skumt. Vilken massa granar! De liksom sögo mörkret till sig, gömde det emellan sig. De stodo på träfötter, de lågo på marken, stora granar, små granar; granar till både fattiga och rika. En sträv lukt av barr och nyskuren en kom med varje andetag; det låg jul i själva luften.

Värdfolket skulle inte ha gran; de hade inte råd till det. De hade sökt klargöra det för de små, men dessa hade icke kunnat fatta det. Varför skulle de icke ha gran? De skulle vara tysta och snälla hela dagen, kunde de så icke få gran?

Han hade hört det på morgonen, genom den tunna bräddväggen, när han var i sin garderob.

Vilken jätte till gran! – mörk, tät och styv.

– Vad kostar den? frågade han endast av nyfikenhet, ty han var en vetgirig gammal herre.

– Femtio öre.

Hans häpnad var mållös. Var det ett pris?

– Jag kan likaså gärna sälja den till det som att släpa hem den igen, sade karlen.

Men det var ju inte skapligt att sälja en sådan gran för femtio öre. Det var ju barbari, det var ju rena vanvettet. Hushållade man så med skogen häruppe?

Karlen stod och såg så förväntningsfull ut; han höll mössan i handen. Här skulle det väl bli handel av.

– Det har gått dåligt i dag. Så dåligt har det aldrig gått något år, därför säljer jag för vrakpris.

Karlen hade stått där med sina granar från tidigt på morgonen, han hade rest in till staden den långa vägen, medan det ännu var mörkt, långt innan dagen började gry. Och nu sålde han en sådan gran för femtio öre!

Herr Tobiasson såg ut som om han betänkte sig. Karlen med de förväntningsfulla ögonen stod och betraktade honom, angelägen att läsa hans tankar.

Var det nu möjligt att säga sig ha frågat av nyfikenhet blott, och att gå sin väg? – se den hövligt påpassliga minen gå över i misräkning och **groll!**

– Det är rövareköp, sade karlen.

– Bär hem den då, här är mitt kort.

– Och så får jag tjugufem öre för jag bär hem den.

Herr Tobiasson gav honom sina sjuttiofem öre och gick vidare.

Där, på hörnet låg en blomsterbutik, liten och oansenlig, men med så vackra blommor. Herr Tobiasson kunde aldrig låta bli att se på dem, han var en blomstervän. Därinne stod en ung man och såg på, medan trädgårdsmästaren ordnade friska blommor i en korg, vita, röda, mångbrokiga, och under blommorna låg det frukt – äpplen, päron och druvor – druvor i stora, gröna klasar. Den unge mannen log, han log så lycksaligt och hans vinterrock var så sliten, hans händer röda av kölden. Men vad tänkte han på det! Det var julafton.

Herr Tobiasson gjorde helt om. Det var icke att uthärda. Han hatade den unge mannen, som var så glad, han hatade trädgårdsmästaren, som såg så beskäftig ut. Vad rörde det dem, att det var julafton i kväll! Behövde de göra sig till fånar för det? – Druvor och blommor...

Jaha ja.

Han drev åter hemåt. Han skulle gå hem och läsa tidningar, låtsa som om ingenting vore på färde. Ingenting? Jo pytt! Man skulle vänta julklappar av honom, nu, när han varit ute. Han visste precis hur det skulle gå till. Pigan skulle komma in med hans aftonte, se på honom med en skyggt glad blick: nu ger han mig sin gåva. Och han skulle låtsa om ingenting. Då skulle den glada minen draga bort igen som en försvinnande ljusglimt, hon skulle sänka huvudet på det där sättet, liksom hängde det löst på en tråd och föll framåt av sin egen tyngd. Och hennes ögon skulle fyllas av tårar. Han kände det så väl. Det var utstående, ljusblå *glosögon*. Tårarna skulle draga sig över dem som vatten över en glasruta, göra blicken orörlig, stå och leka på brädden av ögonlocken, färdiga att rinna över. Hon skulle göra allt för att dölja det; bortvänd skulle hon gå ur rummet och ljudlöst stänga dörren efter sig. Men han skulle ha sett det ändå, och han skulle se den blicken om och om igen i sitt minne, han skulle pinas, vändas...

Och nu spökade den igen, den *slankiga* gamla bomullskläningen med revan på ärmen, där kölden bet i nakna huden.

Hade han då mera kvar själv än att han kunde leva som han gjorde! Vad var det för fordringar? *Vad* skulle han försaka? Nej, det måste vara slut med blödigheten!

Under det han gick och grälade med sig själv kom han in i trappuppgången och traskade upp.

Det var pigan som öppnade.

– Här var nyss en karl med en gran, sade hon tvekande, han sade, att den skulle hit.

– Jaha, jag vill ha gran, sade herr Tobiasson kort.

Han steg in. Där stod granen och fyllde hela rummet med doften av jul.

– Det är sant, här var en herre och lämnade sitt visitkort, han sade, att han skulle komma igen om en stund, rapporterade pigan i det hon gläntade på dörren.

– Jaså.

Han stängde dörren igen. Herr Tobiasson gick fram till sitt skrivbord och såg på kortet. Ja, det var ju rätt: Ludvig hade flyttat till Stockholm för ett par år sen, det hade han inte kommit att tänka på förrän nu.

Kortet var från en av hans många brorsöner, från den bland dem alla, som han hållit mest av. Herr Tobiasson stod ännu och såg på det välkända namnet, då det ringde på tamburklockan.

Pigans röst hördes därute: – Jo herrn är hemkommen. Och så öppnades dörren.

Herr Tobiasson ryste i förkänslan av nya konflikter.

– Vad är det för fasoner, att komma till Stockholm så där *inkognito*? sade den inträdande, i det han kom fram emot den gamle. Ja, farbror känner väl knappt igen mig; det har blåst många väder sedan vi råkades sist.

Han var liten och *jovialisk*, med ett par gulgrå mustascher, som slukade hela karlen, och med ett par skrattande kisögon.

– Jo visst, jo visst, sade herr Tobiasson, som för ingen del ville se rörd ut, och han skakade kraftigt hand med sin gäst.

– Det är en hel historia, bara hur jag kunnat hitta farbror, sade denne. Farbror hade bott på hotell och jag såg det i tidningarna; för resten har jag fått gå till väga som en detektiv. Ha tag i farbror skulle jag då... Sådana konster, att inte kunna underrätta mig!

Alldeles den gamla tonen! Herr Tobiasson blev varm om hjärtat bara av att höra den.

– Ja, att jag är gift, det vet farbror. Och *hur*; det skall farbror själv få se.

Jo, det syntes. Det formligen sken omkring honom.

Herr Tobiasson kände sig smått generad, det gjorde han alltid inför nygifta.

– Och när man är lycklig, har man sådant behov att dela med sig, fortsatte brorsonen, och farbror kan då rakt inte få sitta en-

sam på julafton. Vi ha det litet och enkelt hos oss, men där är hemtrevnad och barnaglädje. Farbror skall komma till oss i kväll. Jag går inte, förrän jag får farbror med. Herregud, det skall riktigt påminna om gamla tider: jag har ju firat två julaftnar hos farbror – jag. Vad det var en härlighet att få komma från studentrummet ned till farbrors lilla hem. Kom nu med strax, farbror. – Farbror skall se mina **bytingar**; jag har två stycken redan... Min lilla hustryran kommenderade mig till att göra ännu ett par uppköp på hemvägen, men farbror kan väl följa med i alla fall, så kan jag visa vägen. Det är krångligt annars att hitta för farbror, som är främling.

Herr Tobiasson kände sig ännu villrådlig. Det var honom som skulle en dold fara kunna lura i brorsonens hus. Men på samma gång kunde han icke säga nej till de där ögonen, som så vänligt voro fästa på honom och väntade ett svar.

– Ja, jag följer med.

Vilket jubel det skulle bli härhemma, när han gick! Han skulle låta dem taga granen, han skulle bli borta hela kvällen, han...

Narren ville icke ge honom tid att ångra sig; nu skulle det gå i en hast.

– Jag kommer strax, sade herr Tobiasson, som redan hade ena armen i ytterrocken och bråkade för att få den andra armen på, medan han med barska steg gick igenom tamburen, mot familjens boningsrum. Efter att ha anmält sig med en ljudlig knackning öppnade han dörren.

Endast barnen voro inne. Det största av dem, en liten flicka, satt på en pall och tycktes berätta historier för de andra två, vilka helt obesvärat slagit sig ned på golvet framför henne. Berätterskan tystnade häpen och såg på den gamle herrn.

– Jag vill tala vid mor, sade han.

Den äldsta skyndade ut i köket, och strax därefter kom frun. Herr Tobiasson drog sig ut i tamburen, där det var mörkt, och frun blev stående mitt emot honom, i den öppna dörren.

– Se här: jag vill be frun köpa någonting åt barnen – sådant förstår jag mig inte på – och så står det en julgran därinne, och så går jag bort nu och kommer inte hem förrän mycket sent, så att herrskapet kan begagna mina rum alldeles som sina egna.

– Tusen tack, det är alldeles för mycket, sade frun ödmjukt och med tydlig överraskning, medan hon i skumrasket försökte att förstulet se på penningarna.

– Det är inte jul mer än en gång om året, sade han med en ton, som genast avkylde henne och kom henne att likt ett skyggt barn se upp på den stränge gamle mannen.

Han kände ett styng i hjärtat. Denna skygga blick skulle förstöra hela hans julglädje.

Han var elak, han var hård, han var en gemen gammal **knarr**. Han okvädade sig med allt som stod till att upptäcka. Han var inte värdig att gå på jorden. Hade inte den stackaren ledsamheter nog, utan att han behövde komma och säga henne ovänliga saker.

Och så öppnade han dörren in till sina rum och sade: – Nu är jag färdig.

När de kommit på halva trappan, vände han om, sprang upp igen och slog larm på köksdörren.

– Är Tilda där? frågade han häftigt, då frun öppnade.

– Tilda! ropade frun.

– Tilda! ropade barnens små klena röster därinifrån.

Och Tilda kom springande med andan i halsen. Herregud, det gamla odjuret kunde alltid hitta på och flytta till nyår, om man icke gjorde honom **till nöjes**.

Han såg på Tilda och visste inte riktigt hur han skulle säga. Och denna hans villrådighet tog sig uttryck på sitt eget sätt: kautschukshakan sköt upp emot näsan, de borstiga ögonbrynen sänktes, ansiktet blev så kort, munnen så bred och näsan så komiskt behärskande.

– Hur mycket kostar tyget till en klänning? kom det till sist.

Tilda såg upp, om frågan verkligen vore ställd till henne. Det var den, ty under de yviga ögonlocken plirade ur skuggan ett par ögon ned på henne. Hon stammade, stirrade och letade efter ord.

Kunde...? Var det möjligt att...? Hade han en käresta? Det hade sådana gubbar ibland.

Det var som om han läst hennes misstanke, och den gjorde honom ursinnig.

– Till en piga! kraxade han till med ett korpläte så omänskligt, att Tilda förfärad såg bort till matmodern efter undsättning.

– En åtta, tio kronor, svarade denna, som mera bibehållit fattningen.

– Se där. Och låt mig så slippa att se den där med revan på ärmen: den är inte värd bättre än brännas upp, sade han vresigt och räckte henne en tiokronesedel

De utstående ögonen blevo blanka av tårar. Var det av tacksamhet för den nya klänningen eller av förödmjukelsen att bli förebrådd den gamla? Hur kunde han veta! Hon neg till tack och såg dubbelt så förlägen och dubbelt så fattig ut som annars. Det skar i det gamla tokhjärtat att se det, och han skulle givit mycket, om han kunnat stryka sin hand över det burriga, nedböjda huvudet, som icke hunnit bli vattenkammat, och om han med vänlig röst kunnat säga: stackars barn, jag menade icke illa. Men det kunde han icke. Han var förlägen, mycket förlägnare än Tilda.

Medan han i sällskap med brorsonen gick utför trappan med tunga, knarrande steg, räknade han harmset efter vilket hål dessa onödiga utgifter gjort i hans kassa. Och nu måste han naturligtvis köpa någonting åt brorsonens barn också?

Julen är ju ett uttryck för ett det oförsyntaste utpressningssystem, det kunde väl ingen bestrida. – Och vad skulle han hita på att köpa åt de barnen, som han icke kunde avspisa med

pengar! Vad brukar man köpa åt barn? Det visste icke herr Tobiasson. Kunde man gå in i en bod, slänga penningarna på bordet och säga: ge mig för tre kronor leksaker?

Han kände sig bitter och gallsjuk. Varför skall julafton tvingas på dem, som icke vilja ha den? Han ville icke. Varför kunde han då inte slippa!

Emellertid hade de hunnit ned på gatan. Det frös. Snön knarade så, att det nästan skrek under fötterna.

De kommo förbi en leksaksbod.

– Här skall jag in, sade den gamle med förtvivlans beslutsamhet. Brorsonen hejdade honom.

– De få leksaker mer än tillräckligt, sade han, köp för femtio öre karameller att locka fram dem med; det är lagom.

Den gamle kände beundran för denna avgörande ton. Det var ju märkvärdigt att veta så precis vad som skulle till!

– Men här skall jag gå in, vill farbror gå med? Den bestämde unge mannen steg in i en garnbod och utan att tveka bad han att få se på några yllevästar för fruntimmer.

– Det skall vara västar med ärmor i, tillade han. Man lade fram en packe ylleplagg på disken.

– Ja, de kännas ju tjocka och bra, sade han gillande, i det han med kännaremin grep och vände i dem. Det var som om han aldrig i sitt liv gjort annat än köpt fruntimmersvästar. Herr Tobiassons beundran var i stigande.

– Det skall vara åt vår piga, förklarade den unge mannen, vänd till den gamle.

Och han syntes icke villrådig. Han tog ut en väst, svart och röd, och han fick den inlagd i ett papper, och det var alldeles som ingenting för honom.

Så gick man.

I dörren tvärstannade herr Tobiasson. Han vände sig hastigt och sade hänsynslöst:

– Får jag också en av de där tjockaste; en av dem med ärmor i.

Han fick den inlagd i ett paket, betalte och gick ut till brorsonen, som väntade på trappan.

Herr Tobiasson var belåten. Kan man tänka sig en sådan tur! En ylleväst hade han aldrig kunnat tänka på av sig själv. En ylleväst med ärmor i, det var just det som behövdes. Nu skulle hon icke behöva gå och frysa på stök- och bakdagar.

Jaha ja! För det var så likt honom: väga, begrunda, ångra, föresätta sig med en den **vidlyftigaste** omständighet, och så i ett ögonblicks överilning gå bort och göra just det han föresatt sig att *icke* göra. Hade han icke nu slängt ut penningar igen. Fyra kronor! Två operor hade han kunnat få höra för det. Men han var ett få. Därför skulle han få sluta på fattighuset, utan några operor.

*

Måltiden var slut, granen hade varit tänd, barnen hade fått sina gåvor, och nu satt man och rökte i herrns väl ombonade arbetsrum.

Flickan, som var yngst av de två, hade somnat på soffan, omgiven av sina leksaker, och pigan hade burit henne bort, alltjämt sovande. Men pojken var ännu lika vaken som någonsin och sprang omkring på golvet, ridande på en käpphäst och smäl-lande med en piska.

I en bekväm skrivstol satt herrn, med fötterna vilande på en av de utdragna lådorna i sitt skrivbord, och nära honom, med armbågarna mot ett litet sybord, satt hans unga hustru, åhörande honom med livligt intresse, ehuru väl han blott hade att förtälja saker, som borde vara henne gamla och välbekanta, nämligen hans första bekantskap med henne själv, hans obetänksamma frieri och allt som därpå följt. Väl hade det varit ett vågstycke att gifta sig på så små inkomster, men det tycktes gå bra, och man hade icke ångrat sig. Härvid sågo de två på varandra med leende, menande blickar, och herr Tobiasson fick det in-

tryck, som vore de uppfyllda av en oändlig tacksamhet emot varandra för någonting.

Utsträckt i världens [Voltairestol](#) och med cigarrkoppen på dess klaff, satt han och betraktade den lilla interiören med en skygg, välvillig nyfikenhet.

Egentligen var det mycket få äktenskap herr Tobiasson sett, men att det fanns lyckliga och olyckliga sådana, det visste han. I de lyckliga smektes man – och det gjorde honom skamsen, ty smekningar voro förbjuden frukt, som det var en fräckhet att plocka mitt för allas näsa – i de olyckliga trätte man, och då var det säkrast att hålla sig på avstånd.

Att bli så där handlöst inkastad i två unga människors hemliv, gjorde därför ett underligt intryck på honom. Det fanns någonting så naturligt och otvunget hos dem, deras vänlighet hade en själsfinhet, som var ny för honom, och deras vardagsspråk var så kamratligt, att han kände sig hemmastadd som i en krets av sina studentskyddslingar.

Med sin gammalmansnyfikenhet granskade han deras ansikten, och han fann i dem intet, som tydde på slitningar, ingenting, som ingav oro, farhågor eller medlidande; endast trygghet och tillfredsställelse. Särskilt slog detta honom hos den unge mannen, och han kunde icke låta bli att jämföra honom med sig själv. Pinades han månne av denna känsla, som var herr Tobiassons livsplåga, den, att antingen göra orätt mot sig själv eller mot andra? Säkerligen icke. Det måste finnas någonting inom honom, som satte jämvikt i det hela.

Medan denna tankegång flöt fram som en stilla underström, satt den gamle och lyssnade till den unges berättelse om de små händelser, som bildat hans och hans följeslagerskas levnadsöde.

Pojken sprang omkring, lekte för sig själv, slog med sin piska och småpratade, som om han haft någon till sällskap.

Attraherade av rörelsen, följde herr Tobiassons ögon hans lek, i början tanklöst, men småningom med vaknande intresse.

För den gamle enstöringen var denna människa i tillväxt rent av ett fenomen. Om barn visste han lika litet som om äktenskap: unga studenter och gamla ungar hade varit hans hela umgänge.

Visserligen var han van att gå på gator och i promenader möta sådana små kräk, vallade av mödrar eller barnflickor; han hyste en viss vördnad för dem, som för någonting av en djup och hemlighetsfull betydelse, men därjämte som för något, vilket var honom okänt, som en främmande kult. Barn voro det uppväxande släktet helt enkelt – den kommande generationen – och bestodo för honom egentligen icke av individer. Han skulle lika litet kunna känna dem åtskils, som han kunde känna det ena myrägget från det andra.

Att kvinnor vårdade barn var lika berättigat, som att myror släpade sina otympliga larver omkring i solskenet; men att detta på något sätt kunde röra en man, det hade aldrig fallit honom in, därför hade han aldrig känt den ringaste lust att närma sig en av dessa tjocka, kringrultande små människolarver.

Tvärtom; han gick ur vägen för dem.

Vad som först fäste hans uppmärksamhet vid den lille var, att han i det rundkindade ansiktet trodde sig märka ett spel av skiftande själsrörelser, vilka han aldrig skulle ha tillskrivit en så outvecklad varelse. Den lille hade kommit underfund med, att han var föremål för uppmärksamhet, och med detsamma var hans sätt att uppföra sig alldeles förändrat; det hade kommit en viss tillgjordhet, man skulle kunna säga medvetenhet däruti.

Efter att först med en min av otillgänglig misstro ha hållit sig på avstånd, började han nu komma närmare, men alltjämt under en antagen likgiltighet, som tog sig utomordentligt komisk ut. Vana som föräldrarna voro vid honom, gävo de ej akt på den lilla komedi, som spelades så att säga mellan kulisserna. Det var barns vanliga sätt och ingenting att fästa sig vid.

Men herr Tobiasson var ända till häpenhet förvånad. Detta

måste vara ett alldeles märkvärdigt utvecklat barn, ett riktigt litet underverk. Skulle föräldrarna icke ha märkt det! Denna varelse i sin [avstubbade](#) kolt och med sina tjocka små ben var ju en sannskyldig människa, redan utrustad med den mänskliga naturens egendomligheter, själsskiftningar, ja, själva dess små narraktigheter. Herr Tobiasson skulle ha haft lust att i övermått av sin rörelse ropa: han tänker – han tänker bestämt! Men han blygdes. Föräldrarna sågo ut, som om det hörde till det dagligdags vanliga; herr Tobiasson fruktade att icke kunna göra sig begriplig för dem. De måtte icke ha blick för sådant.

Men i tysthet erfor han den mest naiva glädje. Det var som om han gjort en upptäckt, vilken var så häpnadsväckande ny, att han ännu icke vågade anförtro den åt någon, och han kände därjämte ett slags natursamband mellan sig och den lille. Denna känsla gav intryck av rikedom och fullhet; det var som om synkretsen vidgats omkring honom.

Ålderdomens kärlek till de små hade vaknat med ens: – individens instinktiva kärlek till sitt släkte. Herr Tobiasson skulle timvis kunna sitta och se på denna lilla lustiga figur. Här tycktes vara ett outtömligt fält för iakttagelser.

Den lille sökte låtsa som om han icke det minsta frågade efter den gamle, men på samma gång spejade han efter om ej denne skulle vara hågad att taga första steget till ett närmande. Allt oftare strök han förbi under sin lek, nästan snuddade vid, drog sig undan, som om han fruktade att bli fasthållen, men gjorde allt för att utmana till ett attentat i den riktningen. När icke detta hjälpte, småmyste han glimtvis med en min av hemligt förstånd, och så bar det av igen i sicksack och krumbukter, som när en hare skall förvillla spåret.

Herr Tobiasson samtalade under allt detta, hörde och svarade, men hela hans intresse följde den lille. Om man tordes lyfta på den där trinda bytingen? Om han skulle skrika vid det? Tro han kunde vara tung?

Herr Tobiasson fick ett begär att lyfta honom – ett alldeles omotiverat och oresonligt begär, som inom ett par minuter vuxit till passion.

Han *måste* lyfta honom, han *måste* känna, om han kunde vara tung.

Utan ett ord och utan ett leende – ty han kände att detta var ett experiment, som fordrade den utomordentligaste djärvhet och kallblodighet – sträckte han sig fram, grep treåringen, lyfte honom rakt upp ungefär en [aln](#) från golvet och satte honom därpå genast ned igen, precis på den fläck, där han tagit honom.

Jo, han var tung, förtjusande tung, alldeles hänförande tung – tung som en människa, ja, nästan som en klump.

Herr Tobiasson hade rodnat starkt av ansträngning eller sinnesrörelse.

Pojken stod stilla ett ögonblick och såg på honom ur ögonvrån, allvarsamt, forskande. Han betänkte sig synbarligen på hur han skulle upptaga dessa [preliminärer](#) för en närmare sammanlutning. Så gnäggade han till som en häst, galopperade bort i rummet och låtsade som om ingenting hänt. Modern såg efter honom med en beundrande blick, men herr Tobiasson syntes fullkomligt oförändrad och samtalet fortgick som förut.

Inom några minuter hade den lille emellertid åter börjat närma sig, i små avsatser och med många krumsprång, uppbyggande alla sina småkonster för att locka den gamle till att förnya manövern. Men då detta icke ville lyckas, befanns han till sist stående alldeles stilla vid herr Tobiassons ena ben, tungt lutande sig in däremot och med sin ena knubbiga hand vilande däröver. Inviten var tydlig.

Herr Tobiasson tog denna lilla hand i sin, och det fick ske; efter ett ögonblicks betänketid lyfte han hela den lille herrn upp i sitt knä, läggande sin arm om en tjock liten midja, och även detta fick ske; ett tänkande litet ansikte vände sig till och med om, och ett par blåa barnaögon sågo in i det gamla ansiktet.

Det kändes så underligt, så underligt! Det blev så varmt kring hjärtat, det steg som en fuktig vårvärme genom bröstet, det ville välla upp som en våg och strömma ned som ett regn över skrynkliga kinder, men det löste sig i ett leende, som likt solsken strålade ned över den lille och lyste upp hela det fårade anletet.

Den unge familjefadern tvärtystnade. Det fanns något i denna grupp, som tilltalade själva hans skönhetssinne, och driven av ett plötsligt infall sade han:

– Willy, kyss farfar.

Ordet kom honom i munnen, nästan utan att han tänkte på det.

Den lille såg ett ögonblick på den gamle, liksom prövande, så stödde han händerna mot hans bröst och vände med allvarlig min sin ljusröda, fuktiga barnamun upp emot honom. Den gamle böjde sig ned och kysste den så lätt som en andedräkt.

– Liten får aldrig se någon annan farfar, sade den unge mannen, pappa fick inte leva så länge, att han kunde få se några barnbarn, han – stackaren! Men så borde det ha varit: farbror skulle ha haft barnbarn nu.

Det uppstod en paus. Gubben lade undan sin cigarr, som var nära utrökt, och som han glömt att hålla eld på.

Ja, så borde det ha varit, klang det genom hans sinne. Han borde ha varit en gammal farfar nu, med barnbarn på sitt knä. Men han hade sprungit över en länk i kedjan... Farfar? Hur egendomligt det lät! Det var blott ett oskyldigt skämt, men det kastade ett ljus över hans förgångna liv.

För första gången slog det herr Tobiasson, att det aldrig funnits någonting över- och underordnat i hans förhållande till människorna. Han hade känt samma förpliktelser mot alla och hade därför aldrig kunnat räcka till för dessa opropotionerliga krav. Det var denna bristande förmåga i att över- och underordna, som hindrat den inneboende kärleken i hans natur att slå ut i blommor, hindrat den att förtätas till frukt och kärna.

Det ena förhållandet hade förkvävt det andra utan att självt äga förmåga av utveckling.

Medan herr Tobiasson satt och kom in på dessa funderingar, hade frun gått ut efter kaffet som hon nu själv kom in med och ställde på det lilla bordet, under det mannen viktigt sysslade med att draga korken ur ett likörkrus.

– Farbror får inte tro, att vi under vanliga förhållanden äro så här överdådiga, sade han glatt, med omsorg knackande på lacket, runtom, men om julen kan man väl få lov att glömma sin vanliga sparsamhet... Fram med likörglas, hustru! Vilken doft! Jo, jag vet, att du förstår dig på det – läckergom! Han log upp emot hustrun, som stod och ordnade koppar och glas på kaffebrickan, för att kunna rymma allt.

Herr Tobiasson satt och såg på sin brorson, stadigt hållande sin arm kring den lille. Denne »familjeförsörjare« var en bild av hälsan. Hans figur började redan runda sig så smått, men endast som i ett övermått av välbefinnande. Kände *han* det kanske, när han gav åt de sina, som om han tog ifrån andra? Aldrig! *Han* var på det klara med vad som för honom var över- och underordnat. Här fanns det inga slitningar mellan ensidig egoism och ensidig självförglömmelse, här fanns regulatorn: familjen. Det som för herr Tobiasson varit så oförenligt – egen fördel och välviljan mot andra, det sammansmälte här så naturligt, det begränsades så välgörande. Han undrade över att han aldrig sett äktenskapet från samma sida som nu. Det fanns ju en helt annan betydelse i det, än det som han drömt om.

Den gamle herrn försjönk i sina tankar, som han så ofta brukade göra; hans blick blev frånvarande och han gav icke akt på, att brorsonen, sedan han slutat sina bestyr med likörkruset, nu satt och betraktade honom.

Över detta godmodiga unga ansikte med sina stora mustascher och sina vänliga ögon hade det lagt sig ett innerligt deltagande. Hans eget hjärta var så rikt och fullt, nu rörde honom

fattigdomen i den gamles liv på ett annat sätt än förr, då han själv var en glad student, som njöt av den smula hemtrevnad enstöringen förmått skapa omkring sig. Hur grått hade ej håret blivit! Hur fårat detta hederliga, hjärtegodas ansikte! Han lade sin hand på hustruns arm, och hennes ögon följde riktningen av hans blick.

– Man kan se hur van farbror är att vara ensam, sade han, och rösten var mjukare än vanligt, den där inåtvända, koncentrerade blicken är så typisk för dem, som äro hänvisade åt sig själva.

Som med len hand väckte orden den gamle ur hans grubbel. Han såg upp, och de rörliga dragen jämnade sig till ett vänligt leende. Vilket vackert patriarkhuvud det var i alla fall!

– Ja; och därför skall du ha tack, att du drog mig hit, sade han, av mig själv hade jag nog aldrig kommit.

Hans tack var uppriktigt. Det fanns något hos dessa unga människor och i deras sunda vardagslycka, som verkade helande på hans sönderreflekterade sinne och som gav honom något av den sinnesro, han så länge längtat efter. Och så låg det något i att känna denna varma, mjuka lilla kropp i sina armar, som kom hans spridda medkänslor för allt levande att samla sig – samla sig i kärlek till detta lilla barn, som likt en skjuten fågelunge hängde på hans knä, med det silkeshåriga huvudet tryggt vilande mot hans bröst.

– Han sover! viskade modern och böjde sig ned för att se in i det finhyade ansiktet, han är trött, han har somnat. Se hur rart han sitter hos farbror!

Farbror bejakade utropet med en nick – högtidlig, viktig, nästan andaktsfull.

Man log mot varandra och gick på tå. Unga frun satte en kopp i herr Tobiassons lediga hand, och man serverade honom där han satt, för att han ej skulle behöva resa sig. Man drack kaffe och man pratade halvhögt. Herr Tobiasson log och nickade, men var sparsam med svaren. Kunde man vänta, att han

skulle svara, upptagen som han var av en så maktpåliggande funktion! Då och då såg han med **kärlig** omsorg ned på det blonda huvudet, som viljelöst och tyngt av sömn låg mot hans bröst.

Frun antydde, att pigan skulle komma in och taga den lille, han kunde vara till besvär. Men herr Tobiasson sköt fram sina läppar, så att hakan plattades in till ett intet, och drog samman hela sitt gummiansikte till en enda protest, på samma gång han myndigt avvärjande viftade ett nej i luften med sin lediga hand.

Och man höll av herr Tobiasson för det, man var förtjust i herr Tobiasson; han var rent av idealet för en **grandonkel**.

Man drack sin likör med känslan av att bilda ett heligt litet **frimurarelag**.

Till sist måste ändå lillen bringas till kojs, och pigan kom på tröskeln.

– Kan inte jag bära honom? vände sig herr Tobiasson blygt frågande till den unga frun.

Hon nickade jakande och pigan fick en vink att försvinna.

I täten gick frun och öppnade alla dörrarna, ända till sängkammaren, efter kom herr Tobiasson med små otympliga steg, av vilka vart och ett – under hans ivriga försök att gå på tåspetsarna – kom honom att göra en så eftertrycklig knyck med överkroppen, att det behövdes en kärnsund barnnatures allra beundransvärdaste sovgåvor för att icke väckas därav. Sist kom den unge familjefadern, stolt över att **av egen tillskyndelse** ha skaffat denna pärla av en farbror in i huset.

Så blev den lille avklädd, stycke för stycke, beundrad och tillbedd, och när moderns händiga fingrar lyckats få honom – ännu sovande – iförd sin långa nattskjorta, som lik en dopklänning hängde ned över fötterna, då såg man på varandra med vädjande blickar, och han lades sakta ned på kuddarna, täcket höljdes över honom, och man skulle gå. Nattlampan stod och brann på en liten hylla, kastande ett matt sken över rummet.

Modern kysste den röda lilla kinden, som lyste lik en [finhyllad](#) frukt ovan lakanets kant, fadern kysste den, och, övervinnande sitt hjärtas skygghet, böjde herr Tobiasson sina stela gamla knän vid bädden, tog den dunvarma lilla handen och tryckte den mot sina ögon.

Han älskade detta lilla barn som han sett först i dag. Han älskade det så, som endast en, den där känner sig gå bort ifrån livet, kan älska den, som inträder däri.

Och så gick herr Tobiasson från lyckliga människor hem till sitt lilla ungarbo, bärande sitt paket under armen. Och fast ingenting yttrats, var den bortgående lika på det klara som de kvarblivande med, att nästa inackordering den gamle skulle söka måste bli just hos dem.

Ännu då han kommit hem, fått tänt i sin sängkammare och börjat kläda av sig, var han endast upptagen av två ting: Ludvigs pojke och Tildas ylleväst.

Han hade haft tamburnyckel med sig och själv öppnat; hon skulle således icke få sin gåva förrän följande morgon. Hon skulle säkert komma in och väcka honom med kaffebrickan. Ja, och så skulle hon se paketet! Nej, han ville gömma det riktigt väl, så att hon ingenting anade förrän han räckte henne det mjuka plagget. Hur han kände dess värme genomströmma sitt sinne! Nu skulle icke den slitna klänningen spöka för honom på alla kalla dagar. Men var skulle han gömma sitt paket? Här, under huvudgården. Det var ypperligt. Och så skulle han ge henne det och försöka att icke blygas över sin egen vänlighet, och icke kraxa bort sin välmening med en sarkasm. Han skulle vara enkel och naturlig som dessa människor han sett i kväll.

– Aa! drog han ut med långt välbehag och kastade sig i sin säng, efter gamla vanan så handlöst som en fallande stock, och han såg på ljuset ett ögonblick, frånvarande, inåtvänt, innan han kunde nännas att släcka det.

Nu låg han i sin säng, den lille – den lille, som var så tung att

lyfta, den lille, som skulle växa upp och vara ung och stor, när herr Tobiasson låg och blev till intet i sin grav. Den lille, som kanske skulle bli en gammal man, också han. Men inte en gammal enstöring: – en gammal man med barn och barnbarn.

Så blåste herr Tobiasson ut sitt ljus och somnade själv som ett barn från sin julglädje: somnade från tanken på den lille, och med Tildas ylleväst under sin huvudgård.

LIVSLEDA.

Den lilla skogssjön låg mörk och djup i sin fattning av gammal bokskog; blank och orörlig låg den och speglade trädens kronor, medan stora, ljusgröna näckrosblad sögo sig fast på dess yta längs stränderna, där vassen stod och gick i frö.

Solen sken på lövvalvet och gjorde det genomskinligt grönt, men icke en stråle trängde igenom, knappt ett grässtrå växte på marken, som tycktes gunga under foten – svampig under sitt lag av torra löv och kvistar, oberörd av sommarens torka.

Luften var sval och full av trädens andedräkt; när en fågel slog till en drill, genljöd det mellan höga, ranka stammar, långt, långt bort. Ett rådjur tittade fram ur en dunge av ungbok och hassel, men försvann ljudlöst. Och så låg allt lika stilla som förut.

Men långt borta på skogsstigen rörde sig något, närmade sig långsamt, växte liksom fram ur trädens skuggor och blev till en kvinnogestalt, vilken stelt kom skridande framåt, nästan utan en rörelse, glidande längs stigen.

Stelt som hennes gång var också ansiktet, dess uttryck slutet kring en sorg till döds. Det var fordom vackra drag, nu blott markerade; hyn var gråblek, och under ögonen lågo brunaktiga skuggor efter sömnlösa nätter. Figuren var smärt, avmagrad, men ännu med runda axlar.

Hon hade icke hatt på, och håret låg uppfäst på hjässan, slät-kammat, i en grekisk knut, med sin glänsande färg tecknande nackens linjer. Endast vid tinningarna skymtade några silvergråa strån bland de mörka som enstaka trådar.

Hon gick med nedböjt huvud, i tunga tankar, med **avmätt** gång, liksom rädd för att brådska. Så stannade hon plötsligt och såg upp – lät blicken glida över nejden, över den mörka skogssjön, in mellan stammarna, långt bort, där alla konturer flöto samman i

gröngrå dager. Det var mörka ögon, i vilka lidelserna kolnat till en svart ödslighet, det var en lugn, dyster blick, vilken granskande såg på allt liksom för att mäta dess värdelöshet; en kall, hård blick, i vilken solens ljus ej tände en glimt av värme. Det låg en död förtvivlan kring de slutna läpparna, och händerna knäppte sig samman i övermäktig ångest: det kom i blicken ett sökande uttryck, ett ljudlöst skri efter räddning; så blev den lugn igen, och den strök över allt, som stod här och växte, strök över det som över någonting för alltid främmande och försjönk så åter i sig själv med den livdömdes tungt tillkämpade ro.

Kvinnan gick vidare, långsamt och grubblande som förut. Vid kanten av vattnet, där marken började slutta, stannade hon och stödde sig emot ett träd, som lutade ut över brädden. Hon var så försjunken i sig själv, att hon icke märkte traskandet av små barnafötter. Som en röjd förbrytare spratt hon till, då en späd liten röst sade:

– Tant.

Hon vände sig långsamt, för att genom sitt skenbara lugn dölja skrämelsen.

– Vad vill du? De mörka ögonen fäste sig på den lille så känslöst som om han varit ett kryp, vilket hon med en knäppning av sitt finger kunde skicka bort.

– Ingenting, svarade barnet.

Tanten betraktade den besvärlige lille så ogillande, att han synbarligen kände sig brydd. Han uthärdade hennes blick utan att kunna möta den, satte sig ned i det yviga gräs, som växte på sjöslutningen, och såg ned i vattnet med lillgammalt allvar.

– Vem har skickat dig hit?

– Mamma.

I det bleka kvinnoansiktet ryckte det som av harm kring den slutna munnen, och den ryckningen var i släkt med elakhetens bittra leende. Den bevakade såg på sin vaktare med det slags **halsstarrighet**, som kan vänta. Till sist blev närvaron av detta främ-

mande väsen henne alltför outhärdlig; hon vände sig och började gå inåt skogen. Den lille reste sig, sprang ett par steg för att hinna med och gick sedan bredvid henne utan att falla besvärlig med ett ord eller ens med att se på henne.

Hon gick som om han icke fanns, utan att bevärdiga honom med en blick och utan att taga hänsyn till hans snubblande små barnafötter.

Till slut såg hon på honom.

– Blir du inte trött?

– Nej, jag kan gärna gå med. Han sade det, som om den stora tjänst, han visste sig göra henne, tillfredsställde honom i så hög grad, att han icke kunde känna någon trötthet.

Där stod en halvmurken träbänk vid gångstigen, hon satte sig på den, och han lade sig på marken.

– Du kan gärna springa bort och leka, om du har lust.

– Tack, jag kan gott stanna här.

Det var inte möjligt att säga honom, att han var till besvär, orden ville icke komma fram. Detta barns närvaro tvingade henne till mera hänsyn än om det varit en stor människa.

Hon måste underkasta sig. Det blev en lång tystnad. När den lille också fortfor att vara tyst, blev hon nyfiken, hon fick en känsla av, att han smugit sig bort, och att hon var ensam. Gripen av den glada aningen vände hon sig om för att se, men den lille fanns där, han halvlåg på marken och syntes helt upptagen av något han sysslade med. Hon böjde sig framåt. Av hylsan till ett bokollon hade han gjort sig ett litet fordon, som han drog framåt med yttersta fingerspetsarna, begagnande stjälken som [tistelstång](#) och små jordklumpar till last. Han färdades mellan några rödsvarta skogsmyror och roade sig med att ibland köra över någon av dem, så att den rullade runt om, eller också jagade han dem så, att deras ben gingo som trumpinnar, eller han kappades med dem och körde förbi. Han såg ut att kunna hålla på med detta hur länge som helst och gav icke akt på henne.

Hon reste sig sakta, utan ett frasande av klänningen, och med sin stela, tysta gång började hon avlägsna sig inåt skogen. Hon vågade icke ens se sig tillbaka, av fruktan att själva hennes blick kunde draga hans uppmärksamhet till sig. Först när hon gått ett långt stycke och svängde in bakom några buskar, måste hon vända sig om för att försäkra sig om att han icke följt henne. Hon såg honom ett stycke bort, på den väg hon själv gått, han gick med nedböjt huvud och täljde på en träpinne; han hade icke förlorat henne ur sikte.

Det föreföll henne med ens som om denna lilla varelse vore så övermäktigt mycket starkare än hon; hon kände sig trött och uppgiven och kastade sig på marken, stödjande ryggen mot foten av ett träd.

Den lille fortfor att gå i sakta mak, alltjämt täljande på sin pinne. Hon låg och såg på hans små smala ben, som rörde sig framåt, klädda i mörkblå trika. Med ett slags slö iakttagelseförmåga uppfattade hon mekaniskt, att han satte högra foten inåt, med en liten slarvig sväng på benet för varje steg. Hon betraktade den lilla gängliga, framåtlutade gestalten i den blårandiga sjömanströjan, och så höjde sig hennes blick till barnaansiktet under den mjuka, uppvikta filthatten.

Gossen var helt upptagen av vad han förehade, och över hans fina, **blekhyllta** drag låg där ett uttryck av fullständig ro. Ett ögonblick fattades hon av en vidskeplig skrämsel: han var icke något vanligt barn, han tycktes henne vara utsänd från en värld som hon icke kände. Så fattade hon sig och insåg, att skrämselfn endast kommit av hennes sjukliga sinnesstämning. Det var ju endast den barnsliga bekymmerslöshetens sinnesro hon såg.

När den lille kom nära intill henne, lade han sig på knä i gräset och fortfor att tälja utan att se upp.

– Ejnar.

Han vände två klara, frågande ögon emot henne och upphörde med sitt arbete.

– Varför följer du efter mig?

– Mamma har sagt det.

Det bleka ansiktet förvred sig i förbittring och förödmjukelse. – Vaktad, som en simpel sinnessjuk! – Hon lade handen på sin puls. – Dårar som icke förmådde fatta att detta var ett lugnt, kallt beslut! Kryp! **Murmeldjur!** som kunde släpa vidare på livets stora tomhet – släpa och släpa, utan att kasta det ifrån sig! Och så gripa in i andras frihet! Det drog sig ett uttryck av äckel och leda över hennes drag.

– Hur sade mamma?

Han lät åter träpinne och kniv sjunka för att kunna se på henne.

– Mamma sade, att tant är sjuk och att jag inte skulle gå ifrån tant, därför att det kunde vara någonting tant ville.

Han talade långsamt och med tydligt bemödande att ordagrant minnas allt, och han fortfor att se på henne, som för att utforska, om hon riktigt förstått, och om hon visste, att han talade sanning.

– Jag vill ingenting, kom det ovänligt.

– Det gör inte något, jag kan gärna bli här ändå, svarade barnet, med stilla tillfredsställelse över att vara till nytta.

– Vill du inte springa dit bort till bänken, där du hade din lilla vagn?

– Nej, nu skall jag hitta på något annat.

Hon låg en stund i plågsam stillhet, liksom fjättrad, medan den lille verksamt sysslade bland löv och pinnar. Hon tyckte att hon hatade honom. Men hon kunde icke låta bli att betrakta dessa fina små lemmar och de späda dragen, över vilka det under själva leken låg ett lillgammalt uttryck av eftertänksamhet.

Hon reste sig.

– Du blir visst trött av att gå så mycket, du kan ligga kvar här och leka.

– Tack; jag kan gott gå; jag kan gå så långt tant vill.

Han var redan på fötter, beredd att traska med.

Hon förstod, att hon icke skulle bli kvitt sin välmenande plågoande förrän till kvällen, och att det icke fanns annan råd än att göra tiden så dräglig som möjligt. När hon kommit till klarhet över, att hon måste vänta, var det som om något av hennes ovilja mot den lille givit vika. Han sprang bredvid henne med ojämma steg, och för att hjälpa honom att gå stadigare sträckte hon ut sin hand emot honom. Han stack genast in sin däri, och så gingo de bredvid varandra under tystnad.

Det var som om en känsla av trygghet strömmat genom hennes varelse från denna lilla hand, och denna förtroendefullhet, som icke ens förmådde fatta möjligheten av, att man kunde vara till besvär, rörde henne. Vad var det för en hemlig drivfjäder, som gjorde, att detta barn kunde hålla ut hos henne med sådant tålamod?

Hon tänkte på hur trötta de små fötterna måste vara, satte sig därför på en bänk och lyfte stillatigande den lille upp bredvid sig. Han blev sittande där med hängande ben och såg ut som en stor människa, vilken till sitt bryderi känner, att det här borde föras konversation.

– Tycker du synd om mig, att jag är sjuk – som mamma säger? frågade tanten.

– Ja, kom det blygt.

– Har du själv varit sjuk?

– Ja, jag har varit sjuk en gång. Det var när doktorn brukade gå till mig. Nu var han odelat glad över att ha fått ett samtalsämne.

– Tyckte du om doktorn?

– Ja; men jag var så rädd för honom.

– Varför var du rädd? Var doktorn obeskedlig mot dig?

– Nej, men jag var så rädd för det där järnet.

– Vilket järn?

– Han stack in ett långt järn här. Den lille visade på ena sidan av sin tröja.

– Ett järn!

– Ja. Jag – han gjorde ett uppehåll för att kunna draga sig till minnes och uttala orden korrekt – *jag hade vatten i lungsäcken*.

Han såg frågande upp för att se om hon förstått detta konstiga.

Hon tyckte sig se honom ligga på sjukbädden, iklädd sin långa, vita nattskjorta; hennes egen livsbåvan mätte detta lilla hjärtas hjälplösa ångest, hon såg dessa stora undrande barnaögon med deras förskrämda resignation och protestlösa undergivenhet...

Hennes sinne sved, som varma muskler svida för isande knivblad, och de livströtta ögonen drogo sig tillhopa för att slippa se mer.

Det blev tyst mellan de två, och de sutto stilla på bänken.

– Leker du aldrig med dina syskon? vidtog tanten på nytt.

– Nej.

– Tycker du inte om dem?

Han tvekade först.

– Nej.

– Varför det?

Han tänkte efter ett ögonblick för att kunna svara riktigt sanningenligt.

– De ta så hårt, sade han och såg upp i hennes ansikte, liksom för att få det avgjort om den förklaringen kunde gälla.

Hans följeslagerska svarade ej; det lade sig ett par veck mellan hennes ögonbryn som i smärta. Hon förstod plötsligt hur ensam han var, denne lille, huru hänvisad till sig själv, han – som måste frukta sina syskons lekar.

– Tant.

Hon såg på honom, han satt hopsjunken på bänken, kuttryggig som en liten apa.

– Vad vill du?

– Tror tant inte, det är middag snart?

Han sade det mycket lågt, skamsen över att hungern tvingade honom till påminnelsen.

– Jo, det är visst middag nu.

De reste sig båda och började gå upp emot huvudbyggnaden. När det omaka paret kom in i matsalen, stod soppan redan på bordet.

– Det var väl att ni kom; jag hade skickat betjänten ut att söka efter er, sade frun; alla dessa hungriga magar kunde inte vänta längre. Hon stod vid ena bordsändan och såg omkring sig på den stojande barnaskaran, som knuffades under brådskan att komma till sina stolar.

– Mamma, skall pappa inte komma hem till middag? ropade en gnällig flickröst.

– Nej. Inte förrän i morgon.

– Då kan jag få sitta på hans plats! kom det trestämmigt, den ena rösten skrikande över den andra.

– Var och en blir där han är van – var så god! – och intet väsen. Moderns bestämda ton kom det att bli tyst med ens.

– Förlåt mina skrikhalsar, kära Otilia, vände hon sig till den främmande, får jag be dig taga plats?

Den tilltalade satte sig stelt. Det låg någonting fientligt i hennes blick, och hon undvek att se på sin svägerska.

Denna var synbarligen ett gott stycke in i trettioalet, men hennes fylliga rödhyllta ansikte med den käcka minen hade någonting ungdomligt och levnadsdugligt i hela sitt uttryck.

– Ni ha visst varit på långtur? sade hon och såg bort på sin gäst, i det hon också själv intog sin plats. Hon hade ett par kloka, erfarna ögon med en botten av välvilja.

– Ja, vi ha gått mycket, var det tvära svaret.

– Nå, och har Ejnar kunnat vara tant till någon nytta? fortsatte frun med det slags muntra oförskräckthet som liksom vill *tvinga* bort en annans misstämning.

Frågan ställdes skenbart till Ejnar, som icke svarade, utan endast såg ned i sin tallrik med en min så anspråkslös, att den tydde på en mycket stark inre tillfredsställelse.

Tant teg även, och kring de tunna läpparna kom det ett drag

av hat. Hon såg upp med en snabb blick och satt därpå lika kall och stel igen. Men det jäste av harm och trots inom henne.

Trodde hon – denna robusta, rödkindade kvinna därborta, som aldrig känt vad kval och ångest och tomhet och leda vill säga – trodde hon sig med sin klumpiga slughet kunna hindra vad som *måste* ske? Triumferade hon redan, därför att barnets närvaro fördröjt utförandet?... Å, denna dumhetens hjärtlöshet, att icke ens unna en människa att få dö!... Och denna kvinna trodde sig klok och god, alla människor ansågo henne så. – Dum, endast dum!

– Du har väl inte varit till besvär för tant, Ejnar? sade modern och såg på den lille med en blick, som hon nästan gjorde förebrående. Det var hennes föresats att tvinga den inbitna halsstarrigheten därborta till ett svar.

Ett par av syskonen fnittrade och stötte på varandra, Ejnar blev röd, och stoltheten gled över i förödmjukelse. Han hade synbarligen varit så säker på ett erkännande, och nu kom i stället syskonens *spe* och moderns förebråelse!

– Ejnar och jag trivas gott samman. Eller hur? – Det lade sig en mager, något skälvande arm kring Ejnars skuldror, och han såg upp i ett blekt ansikte, som böjde sig emot honom, medan ett par underliga ögon sågo in i hans – ett par hjärtängslande mörka ögon med någonting skarpt, som med ens blev mildt.

Den lille kunde icke svara. Han såg på en gång skyggt och förtroendefullt upp i det bleka ansiktet, och så gav han syskonen ett ögonkast. Där kunde de se, att tant tyckte om att ha honom med!

– Jag vill gärna ha Ejnar med mig, tillade hon och drog bort sin arm. I hennes sjuka sinne jublade hånglädjen. *Hon* därborta skulle icke tro att hon gjorde något *förfång* med sina tvångs-åtgärder.

Så kom det sig att Ejnar och tant sällskapade med varandra hela den dagen och i bästa sämja.

Äntligen blev det kväll.

Tanten stod ensam i sitt rum vid fönstret, grubblande sig igenom samma labyrint, som hennes tanke gått sig sjuk och trött i hundra och åter hundra gånger förut.

Då knackade det på dörren.

– Stig in!

Hon måste använda all sin självbehärskning för att icke harmen över att bli störd skulle höras i stämman. Det var naturligtvis endast bud till aftonvarden. Hon såg sig [liknöjd](#) tillbaka.

Men det var den lille. Han stod och höll i dörrlåset och måste sträcka sin hand uppåt medan han gjorde det; så liten var han.

– Mamma frågar om inte Nilla kan få flytta min säng in hos tant? sade han.

Barnaögonen voro så troskyldigt fästa på henne; han var så säker om, att förslaget skulle glädja henne, och det uppfyllde honom så helt och hållet. Hon ville pressa fram ett nej, men det tvangs tillbaka som av en hemlighetsfull makt och blev till ett »jo«.

Med ett barns hela glädje över att få sova i ett nytt rum sprang han framåt korridoren och ropade:

– Jo, jag får, jag får! Nilla, jag får ligga därinne!

Men hon, som stod och hörde honom, hon pressade samman sina läppar, och harmen jäste ännu värre i det bittra sinnet.

... På trots, på trots skulle hon visa dem... A! är det då inte den första av alla mänskliga rättigheter: rättigheten att få dö!

Så kom kvällsvardsbudet, och hon gick till bords. Det var endast hon och svägerskan; barnen hade ätit förut. Måltiden var tyst och man åt mest för syns skull. Svägerskan var så underligt blid, det hade [lagt sig som en sordin över](#) hennes eljest så hurtiga sätt. Då man reste sig för att säga god natt, gick hon fram till sin gäst.

– Otilia, sade hon lågt, du är ond på mig. Jag vill inte tvinga dig. Om du inte *kan* hålla ut, så skall du vara fri. Du står inte under bevakning.

Hon – som kallats Ottilia – stod redan med handen på dörrlåset, hon hejdade sig och såg in i den talandes ansikte med förvåning och misstro. Det yttrades ingenting mer, de endast betraktade varandra, öga i öga; och dessa fasta två blickar, som möttes, hade mer att säga än frågor och svar och långa förklaringar.

– Jag ville inte det skulle vara *tvång* med Ejnar. Jag menade väl. – Det var åter den blonda, som talade. – När man har sju, kan man ju alltid ha råd att avstå *en*. Hon tillade det sista med ett fint litet leende, som gav orden ett slags dubbelmening, stack av mot de vardagliga dragen och gav dem ett sken inifrån av godhet och intelligens.

– Jag har gjort dig orätt, kom det inbundet och motvilligt från den mörka.

– Jag vet det.

I Ottilias ansikte kom det först en forskande fråga, så gled den över i ett överlägsenhetens tysta förakt. Vad hon velat säga lönade ju icke ens mödan.

– God natt, sade hon blott och sträckte fram sin hand.

Svägerskan höll den fast och såg på henne stadigt.

– Jag tror att livet kan kännas tungt nog för att man kan vilja dö, utan att vara sinnessjuk, sade hon.

Det lyste till i de djupt liggande ögonen, fientligheten i uttrycket slappades, och det inbundna löste sig till tacksamhet. Nu fanns den ju inte längre där: skammen att betraktas som dåre!

Den kalla handen fick sista tryckningen av en annan, som kändes livsvarm och stark.

– Gör som du vill; – jag skall alltid förstå dig. Men kyss min gosse, och skräm honom inte.

Två människors förtroendefulla blick i blick, ljudet av dörren som stängdes, och hon – som ville dö – stod ensam i korridoren.

– Kyss min gosse och skräm honom inte – ljöd det genom

hennes sinne. Hur moderligt rösten hade vibrerat! Med hela en moders ömhet; ja, men med något mera...

Den arbetande tanke, som hade för vana att grubbla över allting, hakade sig fast vid detta tonfall... Det hade legat mera än ömhet däri; det var mod. Något av det äventyrliga mod som spelar högt spel, tror på sin lycka och vinner; något som var släkt med hennes eget lynne, bara att *hon* satt allt på ett kort och tappat.

Och medan hon tänkte på detta, kom hon in i sitt sovrum, där gossen låg. Hon gick tyst genom rummet för att icke väcka honom, och så ställde hon sig mittför fönstret ett stycke in i rummet och såg ut. Månskenet kastade gardinernas skira mönster i lätta skuggor på mattan, medan de tunga, mörka draperierna vid båda sidor gjorde den bleka dagern ännu mera kall och drömlig; det låg någonting av spöklikhet över det hela, som gav en dämpad rysning, vilken kröp i ryggen och lyfte håret som med osynliga händer:

Skulle det vara rädsla?... Ja visst. Men hon visste att hon skulle bli herre däröver. Och hon stod där länge, på det att alla måtte gå till ro.

Hon svepte sig i sin persiska nattrock så vårdslöst som en tigerska sveper sig i sina trasor, hon kastade av sig sin fotbeklädnad för att sticka fötterna i ett par pälsfodrade morgonskor, vilkas steg icke skulle höras, därefter gick hon långsamt mot dörren. Nu kunde det vara tid: allt i huset var tyst.

– Tant, viskade det från barnets säng, då hon gled den förbi.

Hon hejdade sig och dröjde, hon visste knappt om hon hört rätt. Nej, det var blott hennes uppjagade inbillning. Han sov ju – den lille.

Hon fortsatte att gå.

– Tant... vart går tant? kom det skälvande och skyggt.

– Är du rädd?

– Ja. Jag är rädd för att vara ensam.

– Jag kommer igen, ligg bara stilla och tyst.

– Tant kommer väl snart?

– Ja.

Han drog täcket över huvudet, och hon försvann ljudlöst ur rummet.

Man hade sagt, att hon fick göra som hon ville. Naturligtvis endast ett sätt att lugna henne! I sista stund var hon nog bevakad ändå. Men kanske kunde hon smygta sig undan.

I gångarna var det mörkt, så mörkt, att det behövdes hela hennes kännedom om den gamla byggnaden för att icke törna emot, men hon trevade sig tyst framåt, slutande ögonen ibland, liksom hade hon då lättare för att leta sin väg.

I trappan blev det ljusare, från det höga fönstret, men så kom den mörka mittgången därnere igen. Icke en människa att höra i hela huset; allt var stendött, som vandrade hon genom de tomma gemaken från en hänsöven tid. Så stod hon vid porten, kände sig för och fann låset. Hon var säker om att finna det tillåst, men hon vred om och det gav efter, den tunga dörren vände sig tyst på sina gångjärn, och hon var fri.

Invid själva tröskeln stannade hon, i det hon höll porten tillbaka med ena handen, så att den icke skulle slå igen bakom henne.

De vid mörkret vanda ögonen vidgade sig för den vitaktiga dagen, som slog emot dem, och så höjde de sig instinktligt mot den stilla natthimlen, där månen stod i fullvuxen rundning och lyste ned över jorden med sitt lånade sken, givande varje föremål ett mystiskt, okroppsligt utseende och en oformlig skugga.

En högtidlig ro låg över allting, och himlen med sina matta stjärnor gav intrycket av en enda evig oändlighet. Det förekom henne som skulle hon ha legat djupt under jorden i många, många år – under den mörka, tunga jorden, tills hon glömt att det ovan densamma kunde finnas en sådan natt av ljus och skönhet.

Hennes lungor drucko luften, som stod daggkyld och lugn, utan en kåre av vind, ljum efter dagens hetta, mättad av blomornas doft och av höets ångor. Hennes ögon badade sig i dämpat ljus, hennes näsborrar vidgades, och hon lyssnade – med den skarpa hörsel natten tycks förläna – efter alla de ljud hon kunde urskilja: syrsornas vassa gnisslande i gräset, kornknarrens enformiga skärrande från ängen och långt bort i ett kärr klockgrodornas melankoliska klunkningar. Men intet av människoröst eller **människofjät**, intet som påminde om jordens omätliga, förstörande, sönderslitna behärskare. Liv fanns det i buskar och strå, liv överallt – det omedvetna, groende, grubbel-fria livet utan tankar. Livsbegär, livsnjutning, livskamp. Men livs-
leda? Ingenstädes. Bland nattens röster fanns det icke *en* som skorrade mot de andra, de ropade alla: Leva! Leva! Leva!

Det fanns icke ord, icke tanke som mätte allt detta; det fanns blott en känsla så vid och stor, att den famnade allt som levde; det fanns blott växtlivets välsignade ro, som lade sig likt kylande balsam över ett söndervärkt sinne.

Det skälvde kring bleka läppar, när stelnade muskler skulle mjukna, och en mager, tunn hand strök över en panna, som kändes sval av nattluften.

Och så ljudet i minnet: – Tant, jag är rädd för att vara ensam.

Där låg han däruppe och lyssnade efter steg, ängslig för spöken och mörker och buse. Han skulle lyssna förgäves, ängsla sig i sömn och i morgon fråga och forska efter något, som de stora med skamkänsla och avsky skulle förtiga.

Mekaniskt och obeslutsamt vände hon sig om.

Utän buller slöt hon porten och gick genom mörka gångar och halvljusa trappor upp i hörnkammaren igen för att se om han sov.

Hon böjde sig på knä vid bädden.

– Ejnar, viskade hon så mjukt och sakta, att det omöjligt kunde väcka honom.

Svar kom det icke, men ett par svaga små armar smögo sig upp kring hennes nacke och ett finhårigt huvud tryckte sig in mot hennes hals. De återhållna snyftningarna bröto fram med ens, och hon kände hela den lilla kroppen skälva i konvulsivisk gråt, så hjälplöst och förtvivlat, att det skar i själen som ett samvetsagg.

Var hans ångest mindre äkta, mindre gripande än de vuxnes? Gällde den icke – liksom hennes – ensamhetens ödsliga, livlösa tomhet, den allting famnande, hållögda tomhet, som stirrade mot henne ur hela tillvaron, ur varje hennes framtidstanke? Voro de icke två [utskottsvarelser](#), hon och han? Den sjuke lille, som icke kunde stå för syskonens knuffar, och hon, som knäckts av den enda stöt livet givit henne.

Han tryckte sig fortfarande intill henne, medan hon viskade tröstande, osammanhängande ord i hans öra och strök med sin hand över hans nacke; hon kände hans andedräkt genom klänningens mjuka ylle, och hans tårar blötte genom tyget, så att hon jämt måste torka med sin näsduk.

Hon blev trött i armen, men ännu då hon av huvudets tyngd kunde märka att han sov, blev hon liggande kvar, knäböjande vid hans säng. Luften omkring henne var fylld av hans andedräkt, sömnen gav värme åt hans lemmar, och från hans hår kände hon en egendomligt sund doft, som från en av sin moder renslickad liten hundvalp. Hon pressade sina läppar mot detta lena hår utan att han vaknade.

Ett barn! – Framtiden...

En stor mans livsgärning kanhända... andras lycka och ve...? Är det detta mödrarna känna? Hon hade aldrig förstått det förr. Aldrig förrän hon höll denna lugna, trygga sömn i sina armar. Alla ismurar brusto, det brände i bröst och i huvud, och så störtade den fram – strömmen av salta, töande, heta tårar; smärtan fick luft, och själens stelkramp var bruten.

Hon snyftade som om hjärtat ville brista, och den lille sov

med jämna andetag. Det var som om hon ägt blott honom i världen. *Blott* honom? Någon att älska och någon att hoppas för – när allt var förbi för henne själv.

Hon reste sig, och så mindes hon orden:

– När man har sju, kan man ju alltid ha råd att avstå en.

– Var det så att förstå?

Vilken gåva! – Vilken furstlig, kejsrerlig gåva!

UR MÖRKRET.

I rummet härskade skymning. Från stadens huvudgator ljöd livets oro och lade sig som ett ackompanjemang under den dödstunga tystnaden därinne. Genom gallret i den höga järnugnen lyste kolelden fram utan att göra någonting ljust, endast kastande ett sammanträngt sken över nedre delen av ett blont mansansikte, som mot det omgivande mörkret syntes liksom upplyst inifrån – format av en glödande, genomskinligt röd metall.

Mannen satt framåtlutad på sin stol, med händerna sammanknäppta mellan sina knän och blicken stirrande i elden. Konturerna av hans figur försvunno nästan i dunklet.

I det av draperier skyddade hörnet vid sidan av ugnen var mörkret tätare än eljest, och ingenting kunde skimras därur. Allt hade försvunnit i [slagskuggans](#) gapande svalg. Men fram ur svalget sträckte sig något, som – där en aning om belysning föll på – antydde sig vara en schäslong, och en känslig människas nerver skulle från det hålögdade mörkret över huvudgården ha rönt förnimmelsen av en skarp blick samt av en lurande, onaturligt uppdriven hörsel.

– Det finns en sjuk punkt i min hjärna, sade en stämma ur mörkret, talande långsamt, med sorgmodig entonighet och en [altrösts timbre](#). Den uppstod redan då jag var barn, och det är den, som vuxit. Allt som sårat och tyngt mig har med sin spets vilat på denna enda punkt; nu är höljet mjukt och motståndet brutet.

Mannen rörde sig icke, men hans djupt liggande, kloka ögon blickade medlidsamt in i mörkret, varifrån rösten kom.

– Det är som om jag levat i hundra år, fortsatte denna, och nu är jag bara det tomma skalet kring det som levat – ihållig som ett gammalt pilträ. Jag tycker, att jag sett generationer

komma och gå, jag har sett människor födas och försvinna, jag har knutits i förhållanden, vilka varit fulla av sav som unga vårskott, men de ha alla fallit till intet som frusna [blomrevor](#) i en senhöstnatt. Vår och vinter har det kommit efter vartannat, och människor se på mig och säga, att jag icke är så gammal som de äldsta. Men jag vet, att jag levat som i hundra år. Och ändå blev jag aldrig, aldrig vad jag ville.

Som en död massa fyllde tystnaden åter rummet, och livets buller bröt sig fåfängt däremot, sjönk så tillbaka och blev till ett dämpat ackompanjemang som förut.

– Min far hatade icke kvinnorna, kom det åter med den monotona rösten utan klang, det var värre ändå: han föraktade dem. Min mor hade rymt utomlands med en tenor och sedan gått in vid teatern. Jag växte upp hos min far; jag hade nyss lämnat amman, då vi blevo ensamma, han och jag.

Så länge jag var så liten, hade jag för honom intet kön; jag var inte stort mer än en hundvalp. Men jag var ben av hans ben och kött av hans kött – det vill säga hans egendom – och han behövde något varmt och mjukt, som kunde trycka sig uppåt honom; han behövde en levande varelse omkring sig, som kunde jaga bort ensamheten.

Han var rädd för ensamheten – min far – ty då han var ensam, kom det över honom [svarta grillen](#) om en bösspipa in i munnen eller ett rep kring halsen – svarta grillen, som på en gång locka och pressa ångestsvetten fram. Ingenting värmer så mjukt som en barnakropp, intet lugnar som knubbiga små armar, och intet ger så drömlös vila som ett barns andedräft. Därför blev Nina sin pappas sällskap, därför sov han med armarna kring hennes lilla person, därför intog han sina måltider med henne [presiderande](#) vid bordet som en allvarsam kvinna, därför red han kring sina egendomar med henne sittande över hästens bog. Och därför avgudade Nina sin pappa. Hon var liten då, i stubbig kolt; varken gosse eller flicka, bara en rultig unge. – – –

Men Nina växte. Och hon fick smal hals och långa armar, hon fick en mun, som fällde tänder, hon fick ett par frågande, undrande ögon. Och så såg hennes far att hon var en flicka.

Rösten gjorde en paus och mannen böjde sig fram för att röra i kolelden, så att glödskenet friskades upp.

– Å, jag var så liten, när det gick upp för mig vad han hade emot mig; jag var så liten, att jag inte begriper, hur det var mig möjligt att förstå det.

Lekkamrater hade jag inga, min sköterska var gammal och gnatig, allt vad jag ägde av tillgivenhet samlade sig kring min far. Barn ha en instinkt, som lär dem att läsa i de storas själ och som nästan aldrig kommer dem att läsa fel. Och barns sorger äro lika verkliga som de vuxnas – djupa nog att sätta märke för hela livet.

Jag var lik min far, rask och hurtig som han, tungsint och blödig som han; lätt att fladdra upp i överretad munterhet, snar att sjunka ned i modlös förtvivlan. Vad under att han höll av mig då!

Från det jag var sex eller åtta år, började vi spela vår komedi tillhopa – en barnkomedi; att jag var vad han önskade: pojke. Jag red med honom på min egen lilla häst, jag antog pojkfasoner och lärde mig vissla, jag övade mina kroppskrafter, och jag svor smått för att behaga honom.

Den talande stannade av och tycktes leta i sitt minne.

– Jag vet inte säkert, när jag märkte det första gången, detta föraktfulla uttryck av en [grämelse](#) blandad med äckel, som min fars ansikte och röst sedan så ofta kunde antaga, men jag tror att det var en gång, som särskilt grävt sig in i mitt minne. Vi voro ute på en ridtur och hade travat skarpt. Min far var ivrig och varm, hans ögon svarta och hans näsborrar vida. Då han såg så ut, visste jag att han inte skydde något. Vi kommo till en bred grav eller kanal och min far sprängde däröver, han vände hästen och väntade för att se mig göra detsamma. Min häst var

liten, jag vet inte om det var hans skull eller min, men han gjorde icke språnget; han tvärstannade på kanten av graven. Då lät min far sin häst göra en svängning – jag kan se den svängningen ännu i dag! – och med en enda sats flög djuret över kanalen med ett hopp så kraftigt och vigtt som en vinthunds. Det ryste i min nacke ända ner i hårrötterna, när min far grep mig i armen, såg mig barskt in i ögonen och sade: *du är rädd!* Så sade han icke ett ord mer, och han släppte min arm, som om han blygdes över att ha förgripit sig på mig. Hans blick strök bara över mig och hästen. Jag var klädd nästan som en gosse och red i karlsadel, men över sadelbommen låg min mörkblå lilla kjol

— — —

Då såg jag det i hans ögon, detta, som bröt mig ned, som allt sedan tryckt mig till jorden, nej, inte tryckt mig, utan kommit mig att falla samman som en tom trasa faller tillhoppa – av sin egen intighet.

Jag fick inte ett ord till förklaring, och jag sade inte heller ett ord. Han gav blott sin häst ett slag av ridspöet och travade bort, medan jag satt kvar. Jag kände med min hemliga instinkt att han icke föraktade mig därför att jag var rädd, utan därför att jag hade *rättighet* att vara det. Jag kunde ju aldrig bli annat än – – – än en av dem, för vilka fegheten är en dygd!

Rösten tystnade, därför att den kommit att skälva av lidelse – skälva med samma djupa klang som violoncellens strängar.

– Detta var inte det enda, det var blott det som gav första stöten åt den punkt, som sedan skulle komma att ömma för varje vidrörande.

På gården fanns det en vallgosse, en rask, vacker pojke, ungefär av min egen ålder. Det hade från det jag var mycket liten varit min fars nöje att låta mig pröva armstyrka med denne pojke. Det hade varit min glädje att uppbjuda mina yttersta krafter, och jag bröstade mig icke så litet över att nästan alltid bli segrare. Men en dag gick det upp för mig. Jag släppte mitt tag och blev

blodröd som om han slagit mig. Jag såg på honom med den ursinnigaste förbittring: Du ljuger – du är starkare än jag!

Och jag gick därifrån, överväldigad av förödmjukelsen över att ha låtit bedraga mig så länge, att som nådegåva ha emottagit dessa lättköpta segrar, vilka motståndaren skänkt mig, därför att jag icke ens var så stark, att det kunde räknas som en heder att övervinna mig.

I de två historierna har du nyckeln till hela mitt liv.

Med ridfärderna blev det slut efter hand och likaså med allt det andra. Vi kunde inte längre leka att jag var pojke. Jag blev tyst och stilla, och människor sågo med förvåning på detta modfällda barn, som aldrig kunde le. Men i min fars arbetsrum hade jag fortfarande mitt älsklingstillhåll. Jag hade valt mig en obemärkt plats bakom ett gammalt [brännvinschatull](#) i ett hörn mellan skåpet och väggen. Min far hade ännu sina svarta griller så fort han var ensam. Jag var honom ett slags skydd emot dem; och jag störde honom aldrig.

Han var en fin umgängesman, kvick och en smula elak. Där kom ofta främmande till honom, en eller ett par av hans vänner, och det språkades vid [toddyglaset](#). Man glömde visst ofta min närvaro, och jag hörde ibland saker, som jag icke borde ha hört. Min far var, som nästan varje melankoliker, så strängt upptagen av sig själv, att han inte kom att tänka på andra; och han gav i dessa samtal fritt lopp åt sitt kvinnoförakt. Jag, som ingen mor ägde, ingen mänsklig varelse att hålla av mer än denne [mjältsjuka](#) pessimist, som jag tillbad – jag lärde av dessa samtal vad andra kvinnor icke lära under ett helt liv: jag lärde mig förstå mäns tankegång, jag lärde mig urskilja varje skiftning av medömkan och [ringaktning](#), som kan gömmas under berömmande eller beundrande ord. Känslan av solidaritet och gemensamhet med hela mitt kön vaknade efter hand; och vid varje giftigt och [förstucket](#) utfall led jag i hemlighet som om det varit riktat mot mig ensam.

När jag var tretton år, fick jag styvmor. Hon var en skönhet, icke av de ståtliga, drottninglika, utan av de **täcka**, oemotståndliga. Hon var mjuk som en kanin, hon hade händer så små, att hon begagnade barnhandskar, hon log alltid när hon icke grät – och när hon log, hade hon gropar i kinderna och visade små vita tänder, lika pärlemor. Hon var idel blidhet och förälskelse och hon hade icke en tanke i sitt huvud.

Min far var fåfång över hennes skönhet; klokskap hade han aldrig gjort räkning på. Han valde hennes dräkter, ty hon hade själv ingen smak, och han reste med henne på baler. Då hon födde honom den första pojken, sköts det med gamla fästningskanoner i glädjen, vinet rann i strömmar genom törstiga strupar – hela godset var på fötter och deltog i glädjen. Detta upprepades sedan vart eller vartannat år: samma kalasande, samma feststämning. När den var förbi, tog en annan hand om den lille, och modern reste på baler igen.

Hon var varken god eller dålig, min nya mamma; hon var bara täck. Hon såg ut som ett barn, och hon visste att hon skulle se ut som ett barn, ju enfaldigare, dess bättre. Det klädde henne.

Mot mig var hon aldrig elak, men hon gick ur vägen för mig, och det föreföll som om jag varit äldre än hon därför att jag aldrig var munter och språksam. För övrigt blygdes man över min tafatthet och min dumhet; jag fick en guvernant och hölls undan så mycket som möjligt. Jag var ännu mer ensam än förr; men därav skärptes min blick. Jag var icke avundsjuk på min styvmor: jag kände min far alltför väl. Jag kunde tyda varje min i hans ansikte och varje tonfall i hans röst. Det undgick mig icke, vilket omätligt förakt där låg under all hans hyllning. Själva hans foglighet var förakt. En orättvisa från hustruns sida harmade honom icke, ty han hade aldrig tänkt sig, att hon skulle äga förstånd nog att icke vara **obillig**. Han kunde ge efter för hennes nycker med ett leende och en kyss på handen, eller han gjorde tvärt emot hennes önskan med samma leende och samma kyss på handen.

Hans fördragsamhet gjorde henne till sist **inbilsk**; hon började **skrodera**, utbreda sig över saker hon icke förstod och prata dumheter. Min far endast skrattade smått och lät henne hållas; med en vacker kvinna fick man inte räkna så noga.

Men det var som om det föll över mig alltsammans, alltsammans. Allt det, som hon icke ens kände, det borrade sig in i mitt sjuka sinne. Jag hade lärt mig att se med min fars ögon, jag såg från en mans ståndpunkt, vad det vill säga att vara kvinna – vidrigt, vidrigt, en enda olycka alltifrån födelsen! – Jag förekom mig själv som en skabbig hund. Då uppstod denna ödmjukhet, som är min karaktärs brännmärke och obotliga lyte. O, den fläcken i min hjärna! Hur den blev öm och mjuk, så att varje udd kunde tränga in! Vilken fattningsförmåga jag ägde, då det gällde detta enda: att förstå det, som för mina medsystrar var obegripligt som fåglalåt.

Jag har aldrig varit ung och jag har knappt varit barn.

Det blev ett ögonblicks tystnad. Mannen satt fortfarande framåtböjd och stirrade tankfullt in i glöderna.

– Jag kan inte fatta denna intensitet i känslorna hos ett barn, sade han sakta. Och jag undrar om du inte överdriver en smula – nu efteråt.

– Jo, men det kommer sig därav, att allt har bidragit till att göra denna punkt ömtålig. Detta vill jag att du skall förstå. Och om du en annan gång i livet träffar på en kvinna, som också går och bär på en ödmjukhet som min – denna ödmjukhet, som du alltid velat bortförklara och som du haft så svårt att tro på – så skall du kunna fatta, att den kommer av *skam* – skammen att vara kvinna.

För dig har jag varken varit man eller kvinna, bara en levande varelse; och därför kunde du bli min vän. Hade jag i dina ögon varit en kvinna, skulle också du ha föraktat mig.

Han flyttade sin stol ut ur glödstrimman, närmare hän emot schäslongen; och ur mörkret hämtade han upp en fin, sjukligt

mager hand, som han sakta tryckte sina läppar emot, utan ett ord. Hon förstod meningen och hon tackade honom med en liten strykning ovanpå hans hand, innan hon drog sin egen tillbaka.

Så fortsatte hon åter att berätta med sin sorgmodiga, brutna röst.

– Jag kom ut i världen och jag såg på kvinnorna just så, som min far hade lärt mig. Min syn hade en onaturligt uppdriven skärpa; icke ett fel eller lyte undgick mig. Det feqa, det falska, det småsinta ... alla små lumpna egenskaper fann jag hos kvinnorna i så mycket högre grad än hos männen. Jag var icke blind för männens fel; men i själva felen låg det som oftast något av karaktär; det var icke det utvattnade, blodlösa intet, som hos kvinnorna. Hos männen gällde duglighet, arbetsförmåga, företagsamhet, sanningskärlek, hederlighet; för kvinnorna var allt detta ingenting jämfört med detta enda: att aldrig synda mot [konvensansen](#). Blev en man mindre hederlig för det han hade en eller annan liten erotisk synd på sitt samvete? Nej. Men för en kvinna var detta allt.

Och skulden ligger inte hos männen – som man sagt – utan hos kvinnorna själva, i deras feighet, deras brist på karaktär. För kvinnorna själva är den yttre ärbarheten – skenet – allt. Deras dygd sitter inte i karaktären, den sitter utanpå, som märket på ett husdjur. Därav denna solidaritet med hela könet, som kastar ansvaret för *en* kvinnas handlingar över på alla. Hon betraktas inte som individ; hon är bara en del av sitt kön. Hur har jag inte erfarit det! Jag, som kände det, som om alla de andras skulder vilade på mig ensam, som om min ödmjukhet vore ett försoningsoffer för alla de andras inskränkta, blinda inbilskhet, härsklustnad eller själviskhet! Min hjärna hade sin sjuka fläck, och allt vad livet gav mig av stoff gick till näring åt denna enda punkt.

Min far ville inte att jag skulle bli en gammal **mö**, och så gifte han bort mig. Jag visste, att enda medlet för en kvinna att lyfta sig till högre samhällsrang var att gifta sig med en man, som stiger. Jag gifte mig och jag steg – steg när jag gav kärlekens tecken åt en man, som var mig mer vidrig än en krälände, mångbent larv. Jag var vacker på den tiden – – det är länge sen. – Att vara vacker och ung är det enda som inte är skam för en kvinna. Min man var ärelysten och han ville fram; och för att komma fram behövde han andra, *en* annan åtminstone, och denne ene besökte oss ofta. Han var vår vän, sågs utomhus i sällskap med min man och var inomhus sällskap åt mig. Jag tyckte om honom; mitt dagliga liv var en maskerad för att icke visa *hur mycket*. Min man var 'glad' – det heter visst så. Och på två år kan man hinna bli mätt på en kvinna. Så kom 'den andre' en dag och ville ge mig en gåva, en gåva så dyrbar, att en brudgum knappt väljer en sådan åt sin brud. Jag sade nej och jag sade det med skräck. Jag var utom mig och jag förnärmade givaren.

Min man fick höra det på omvägar. Och vet du vad han gjorde? Han grep mig om armen och sade: Du stöter honom med ett nej. Tag emot. Du har rätt att säga, att det kommit från mig.

Så gick det till att jag drog över mig skammen att vara en frånskild hustru. Jag kunde inte tåla att bli betraktad som en handelsvara, att man **schackrade** med mig som med en utnött klänning. Därför kom skammen över mig – skammen att vara en hustru utan man.

Allting är skam hos en kvinna, ty hon är ingenting för sig, hon är bara en del av sitt kön. Jag arbetade bland män och de kallade mig könlös och hånade min kyla. Jag trodde nästan själv att jag var ett neutrum, och även det var skam. Jag fruktade att där skulle växa skäggstrån på min haka, och dem skulle männen håna. Men så kände jag en dag, att jag var kvinna, ty jag älskade.

Det var som att hela sitt liv ha vandrat på uppblötta, förtram-

pade vägar i mulet vinterdis med en känsla av att aldrig ha sett våren och att man aldrig skall få skåda den – – – och så en dag se solen bryta fram och finna att allt har spirat och grott under det våta diset, att det nu skall bli grönt och att blommor skola slå ut – – – i sol, sol!

Jag ville ha gett mitt liv för att kunna bli hans vän, men det kunde jag inte bli – bara hans väninna... Hör du vilken otäck klang det ordet har: hans väninna! Där klibbar skam och misstankar vid det!

– Det plågar dig att tala, sade mannen och hans tonfall var som genomdränkt av medkänsla. Han tog ännu en gång hennes hand och kysste den stilla, nästan ödmjukt, utan ett ord.

– Å, låt mig tala ut en gång, fortfor hon. Jag har tegat och tegat år efter år, årtionde efter årtionde, generation efter generation, tycks det mig – och nu är det som om jag vore hela kvinnosläktet. Jag är så gammal som [Ahasverus](#) och på mina skuldror tynger hela släktets skuld. Jag känner den med en kvinnas nerver och ser på den med en mans ögon.

Du vet vad jag var i hans händer. Han blottade min hjärna för att se hur den arbetade, han petade i mitt inre med sin [dissekerkniv](#) för att [rikta](#) sin människokunskap, och han sargade mitt hjärta – som ett [okynligt](#) barn – bara därför, att han såg det klappa. Och när det icke mer fanns en enda smärta, som jag kunde lida utan att dö – kastade han mig bort. Inte därför att jag emot honom var dålig eller ond eller osannfärdig eller halv eller feg eller dubbel – ty jag var intet av allt detta! Utan endast därför, att jag var kvinna. Inte en vän, bara en väninna!

Hon tystnade och det gick som en smärtfull skälvning genom det mörka rummet.

Så kom det till sist med samma entonigt klanglösa röst, blott en enda liten nyans lägre:

– Att vara kvinna är att vara en [paria](#), som aldrig kan höja sig ur sin kast. Att jag är kvinna har varit mitt livs förbannelse.

KORTPROSA

Jag har aldrig haft någon mor, min far miste jag innan han dog och jag har ingen son...

Hennes tal slutade i ett kvidande utan tårar. Det var mörkt. Mannens ansikte syntes icke längre – – och han hade intet att svara.

DEN BERGTAGNA

(PROSAUTKASTET)

Den 18 april 1888.

Jag kan icke skriva det ordentligt ännu. Det är kastat ner på papperet i skälvande hast och nästan utan tanke på formen.

Det finns en lucka. Jag kan icke fylla den. Det är som att rista med en nålsudd i sitt eget hjärta.

*

Vid undersökningen av den dödas papper fann man följande:

Jag sitter med en röd [annotationsbok](#) i handen. En liten bok, knappt så stor som min hand; icke hälften av dess blad äro fullskrivna, och dock rymma de hela min historia: historien om en hemlig, stulen lycka, som jag betalar med mitt liv.

Ingen känner så, som den som skall dö, behovet av att vara sann, att icke sticka undan med något, att avlasta allt vad han burit och gömt på – bara tala, tala och bekänna, tills allt är sagt. Jag har ingen att bekänna för, ingen vän i vars knä jag kan dölja mitt ansikte medan jag talar, och dock kan jag icke taga min historia med mig i döden, det är som om den vore en skuld, jag ägde att betala till livet, det är därför jag skriver dessa blad. Som den drunknande i en minut ser sitt liv glida förbi, så vill jag ännu en gång se allt detta, som fört mig dit jag nu står. Nu ser jag på det alltsammans med ett lugnt [fatalistiskt](#) medlidande.

Någon skall läsa denna händelselösa historia; vem, det vet jag icke, bekymrar mig icke heller därom. Den som skall dö är så likgiltig för allt som rör de levande. Om den är intressant

eller ej bekymrar mig heller icke. Men jag önskar att jag skreve den *så*, att man förstår, att jag icke kan leva – att sedan allt skett så, som jag nu säger, så måste jag sluta som jag gör. Att det låg något i våra två naturer, som måste komma det att gå så.

Min tidigare historia hör icke hit. Den skulle kunna förklara utvecklingen av min karaktär, men då skulle jag få ta för många personer och händelser med. Vad det gäller för mig är endast att visa, varför de levandes värld icke är min.

Jag försvarar icke mitt liv; jag försvarar min död.

*

Jag hade aldrig sett Paris, och jag kom dit alldeles ensam. Då min bror är en känd målare, var det mig icke svårt att få inträde bland de skandinaviska konstnärerna, men efter vad man sade mig fanns det icke den sammanhållning och goda kamratton inom artistvärlden, som föregående år, två, tre umgingos tillsammans och jag var än med ett litet *kotteri*, än med ett annat.

Mest gick jag dock ensam. Det var liksom en vila. Jag hade i lång tid vårdat en syster, som led av en nervsjukdom, vilken slutligen brutit ut i öppet vansinne. Min mor hade dött strax efter det min syster förts till sinnessjukhuset, hemmets upplösning, saknaden efter min mor och de hemska intrycken av den sinnessjukas yrsel hade lagt sig som en sönderkrossande tyngd över mitt sinne. Allt detta var för nytt ännu, och det var som om jag behövde en tid av stillhet för att kunna läkas.

Den jag tyckte bäst om var en ung målare av min brors intima vänner. Han hade ett slags butter, allvarsam välvilja i sitt sätt, som verkade välgörande på mig, och man kände att man kunde tiga i hans sällskap. Han var, liksom jag, nykomling i Paris och vi gingo ofta ut tillsammans. Han kallade det »en *modererad* ensamhet«.

En dag gingo vi genom *Luxembourgsgalleriets* skulpturavdel-

ning och jag stannade framför ett arbete, som det aldrig varit mig möjligt att gå förbi utan att ägna det några minuter.

Jag vill icke nämna bildhuggarens namn, ni skall gissa det ändå.

– Är det inte underligt, att han på fem år icke gjort ett enda större arbete? sade min följeslagare.

– Jo. Hur kan det komma sig?

– Man tyckte att det sista, det han hade på salongen för några år sedan, och som såldes till Berlin, var svagare än hans andra; man sade att han gått tillbaka. Jag tror att det är det som hämmat honom.

– Har han ingenting utställt sedan?

– Jo, **porträttbyster**. Beundransvärda.

– Ingenting annat?

– Nej, ingenting annat. Men jag tror, att han förevigat alla Europas furstinnor i marmor. Som ni vet har han sin styrka i kvinnofigurer. Med en man lyckas han aldrig fullt.

– Känner ni honom?

– Ja, vi ha träffats i Berlin.

– Och hurudan är han?

– Han gör ett ovanligt gott intryck.

Efter den dagen blev det slut på våra promenader, jag sjuknade nämligen i en tyfusartad feber och när jag började tillfriskna var det tid att den unge målaren skulle lämna Paris.

För det vi så snart skulle skiljas och för det jag var så ensam brukade han komma oftare än eljest, och ofta hade han med sig blommor eller frukter. Det var långt **lidet** på hösten.

Ett par dagar innan han skulle resa kom han helt andfädd upp till mig.

– Kan ni tänka er vem som kommit till Paris?

– Nej.

Han nämnde bildhuggarens namn.

– Å!

– Jo. Och han kommer hit.

– Det är inte möjligt!

– Jo, jag mötte honom alldeles oförmodat här utanför. Han har sin ateljé i grannskapet. Jag kom med händerna fulla av de här – han visade på blommorna.

– Nå?

Han skrattade och sade: »Jaså, man är förälskad, och ännu i blomsterstadiet!« Men jag sade honom, att jag inte är förälskad utan att jag endast bär blommor, till en [landsmaninna](#), som är sjuk. Och så sade jag honom, att ni är svenska och syster till vår kände målare. Han kände till er.

– Omöjligt.

– Nej. Han sade att han hört er bror nämna er och han frågade om det skulle roa er, ifall han tittade upp, efter ni ännu är svag och inte kan gå ut. Jag svarade genast ja, och han kommer i morgon strax före frukosten.

Jag blev tyst. Det var liksom en häpenhet som gripit mig. Jag hade alltid beundrat honom så högt, ansett honom för en av de allra främsta av nu levande konstnärer, men jag hade aldrig tänkt mig möjligheten av att träffa honom. Han var någonting utanför min krets, nästan utanför min värld.

– Då blir jag olycklig, sade jag tämligen [klenmält](#).

– Varför det? Och jag, som trodde att jag skulle göra er så glad!

– Jag talar ju så dålig franska, och när jag blir generad, är det ändå värre än [eljest](#).

– Prat! Ni talar mycket bättre än jag.

Jag log blott, ty det berömmet var medelmåttigt.

– Dessutom är han ju knappt själv fransman.

– Han? Jo visst.

– Han är halvras. Vet ni inte det?

– Nej.

– Hans mormor var norska och hans morfar polack, det är endast [på fädernet](#) han är renhårig fransman. Jag vet att han talar norska. Då förstår han svenska också.

– Omöjligt.

– Visst inte. Han har språksinne som en ryss.

Jag drog ett bekymrat andetag.

– Seså, sade min vän tröstande, skam till sägandes förstår han bättre min svenska än min franska.

– Nåja. Men ni vet nog, att jag inte kan konversera.

– Ja, så kan ni tiga då. Det vet jag! utbrast målaren förargad.

– Ja, det kan gå an med er, men – – – .

– Det är då allt för dumt att bedöma en sådan man som om han vore en tysk **källborgare**. Tror ni att det behövs några konversationsgåvor! Var enkel och naturlig, var en *människa*, det är allt som behövs.

Jag måste gömma mina farhågor för mig själv och så kom följande dag.

Jag hade ordnat allt så prydligt som det över huvud kan låta sig göra i ett medelmåttigt parisiskt pensionat. Det fanns rosor på bordet och jag hade vänt stolarna så, att jag beräknade, att mina gäster skulle komma att sitta emot dagern och jag själv i skuggan. Jag var så orolig att jag knappt kunde hålla mig stilla. Jag med min **ordkarghet** och mitt stela väsen måste ohjälpligt falla igenom, jag visste det, och han skulle gå bort med det ogynnsammaste, ovänligaste intryck av mig, utan aning om, att det icke finns en konstnärsindividualitet i världen, för vilken jag hyser mer sympati och beundran.

Jag hade hört talas om honom som en fullkomlig salongshjälte, nästan en hovman, han var van vid förnäma damers **spirituella** konversation – – – och jag! – – – en okänd liten svensk landsortsfröken, en stackars mullvad!

Det knackade på dörren. Han var ensam.

Jag tackade honom på min osäkra franska för det han velat komma, och i det jag räckte honom min hand, betraktade jag hans ansikte.

Så helt annat än jag föreställt mig!

Ingenting av den polerade pariserprägel; icke den blå skäggbotten och den svarta mustasch, som jag tänkt mig, ingenting av den **sirliga**, kalla **förbindligheten**.

Ett trumpet allvar, som icke avrundades av ett leende, en hopknipen blick, som forskande fästes på mig, ett strävt svart hår och ett kortklippt skägg, det var vad jag uppfattade.

– Min unge vän ville gå med, sade han på norska, som genom hans franska uttal fick en underligt främmande prägel, men jag sade honom, att jag helst önskade presentera mig själv.

Jag mumlade något, åter igen om hans godhet, tror jag. Jag kunde icke återkomma från min förvåning över att finna honom så olik mina föreställningar.

– Ni har ju varit sjuk? Sätt er, ni är helt blek.

Det var han som bjöd mig plats och icke tvärt om, och han vände strax sin stol så, att han kunde se mitt ansikte i full belysning liksom jag hans.

– Jag vill se på er först, sade han och betraktade mig så lugnt som om jag varit ett skulpturverk, vilket han tagit i skärskådande.

Jag teg och mötte hans blick. Även jag ville gärna se på honom, det var ett ansikte som man icke lätt kunde tröttna att betrakta; det såg ut som om alla mänskliga lidelser ristat sina linjer där, men som om de alla blivit jämnade och dämpade av konstnärens lugna självmedvetande och harmoniska sinnesjämvikt.

– Jag tycker om er.

Jag kom att le sorgset, som en kvinna alltid ler, när hon tänker på, att det är länge sedan hon var ung och kallades vacker.

– Tror ni, att jag vill säga er en artighet? sade han kärvt. Det kan aldrig falla mig in.

– Det tror jag er inte heller om.

– Nej, jag brukar säga vad jag tänker, och jag tycker om er.

Vad skulle jag svara på det! Han fortfor att betrakta mig och jag kände mig icke **brydd** därav. Det föreföll mig så naturligt att han icke skulle vara som andra människor. Det gav också mig

en känsla av frihet; vi hade blivit kvitt alla sällskapslivets former. Vi voro två människor.

– Hur gammal är ni?

– Trettio två år.

– Så – – – Jag är åtta år äldre. Men om livet mättes efter intensitet i stället för utsträckning så tror jag, att mitt skulle gå upp till det dubbla emot ert.

– Det tror jag också.

– Ni ser mycket yngre ut.

Jag visste att han icke talade sanning, men det var allt för balt att motsäga honom. Hur kunde han nedlåta sig till sådant! Jag endast såg på honom.

Han märkte min tanke.

– Det är ett faktum jag konstaterar, inte någon komplimang jag säger. Vad betyder det om ni ser ung ut eller gammal? Åtta år mer eller åtta år mindre vad gör det? Det är ert ansikte, jag tycker om.

Han talade med ett harmset missnöje och det gjorde mig ont. Kanske såg han det.

Min hand låg på bordet och han lade sin däröver, icke som någon ömhetsbetygelse utan blott som om det vore ett sätt att få sin placerad. Det kunde icke falla mig in att dra min tillbaka.

– Berätta mig någonting om er själv, sade han efter en paus under det han lyfte min hand upp och lade den ned igen, mekaniskt som man leker med ett handarbete.

Ju mer jag såg på honom, dess mer gick det upp för mig, att vi två voro så olika, så främmande för varandras natur, som om vi vore från var sin planet, men ändå kände jag mig icke skygg. Det var som om han kunde se rakt ned i min själ och som om jag frivilligt tillstodde honom det. Jag kände att det jag kunde kalla händelser – och stora händelser i mitt liv – det skulle han anse för ingenting. Och i mina egna ögon blev det med ens så. Hela mitt förflutna syntes mig som en enda lång enformighet.

– Det finns ingenting att berätta, svarade jag därför.

- Egentligen har ni inte levat? sade han efter en stund.
- Vad skall man eljest kalla det?
- **Vegetera.**

Jag kände att han på något sätt hade rätt: att jag var som en växt, en planta som stått i samma jordmån hela sitt liv och blott sugt sin näring därur. Det var som om jag hörde till en annan klass av varelser än han.

- Och så kloka och goda edra ögon se ut ändå, sade han. Ni håller av er bror? Det är väl han som givit er en smula liv.

- Ja. Förr.
- Varför inte nu?
- Han är gift.

Min gäst log.

- Ja, det **förkväver** alltid en människa, sade han. Har er bror aldrig talat med er om mig?

- Jo, om edra arbeten. Jag har sett fotografier av dem.
- Men vi ha dock träffats! utbrast han liksom sårad.

- Ja, men förmodligen senare. Jag har icke sett min bror på två år, och vi skriva sällan. Han var i Konstantinopel när min mor dog, och det var för långt att resa hem.

- Så? Er mor är död? Han såg på min sorgdräkt.
- Ja.
- Och ni är alldeles ensam?
- Ja.
- Ni borde gifta er.

Jag log.

- Ni sade ju nyss, att det förkväver alltid en människa.

- Ja, en man, men inte en kvinna. Och samhället är nu en gång sådant, att hon måste gifta sig. En ensam kvinna blir gammal i förtid, hon vissnar och förtorkar.

Det fanns något i hans ord som stötte mig, men icke i hans sätt att yttra dem. Han talade så lugnt och naturligt som om det vore omöjligt att uttrycka sig annorlunda.

Jag tog min hand undan och flyttade den ned i knäet.

– Ni är inte lik er bror, sade han, jag hade så när sagt, att ni ser ut att vara mera man än han.

Jag kom att skratta. Också han log.

– Det är bara de stränga dragen, anmärkte han, när ni skrat-
tar får ni ett annat utseende.

Han satt och såg på mig med en barnslig nyfikenhet.

– Jag tycker så om nya människor, sade han, av varje ansikte
lär man något.

Så bad han mig åter igen, att jag skulle berätta något om mig
själv, och jag gav honom de yttre konturerna av mitt liv, men
gjorde det ännu banalare än det varit och halkade genom en in-
stinktlik skygghet över allt som ingripit djupare däri. Det måste
ha förefallit honom otroligt platt.

– Jag kände er ju förut en smula genom er bror. Han tycktes
hålla mycket av er.

– Ja. Men hur kunde han komma att tala om mig för *er*?

– Jag hade en älskarinna, som liknade er.

Det var åter något som stötte mig i detta hans sätt att otvunget
tala om allting som om han talat med en manlig bekant. Jag kän-
de att jag rodnade.

– Det var icke någon modell, sade han hastigt. Jag vet aldrig
att jag haft mer än en enda av det slagets förbindelser. Om ni
känt henne – som jag nämnde nyss – skulle ni icke känt er för-
närmad över jämförelsen. Hennes man var diplomat och anställd
i Wien. Hon var en av de vackraste kvinnor jag sett.

Jag blev tyst. Det märktes så tydligt, att vi två hade olika syn-
punkter för allting. Han var lika främmande för min värld, som
jag för hans.

– Har ni inte något arbete? sade han.

– Arbete? upprepade jag. Min tanke flög villrådigt omkring
bland virkning och broderier.

– Ja.

- Men så förstod jag vad han menat, innan jag ännu svarat.
- Nej. Jag har endast sysselsättning, men intet arbete.
  - Ja, så är det ju alltid med kvinnorna, sade han och reste sig för att gå. Jag reste mig också.
  - Han – er vän – sade att han snart skall resa? frågade han.
  - Ja, i morgon.
  - Då kommer ni att känna det tomt!
  - Ja, mycket.
  - Skulle det göra er ett nöje, om jag kom upp och pratade bort några minuter för er ibland?
  - Å, tack, tack!
  - Tacka inte så varmt, svarade han leende, tro inte att jag gör det **som ett barmhärtighetsverk**. Jag har ju sagt, att jag tycker om er. Och så var han allvarsam igen.

Då han räckte mig sin hand till farväl sågo vi varandra ännu en gång in i ögonen, så stadigt och lugnt som jag aldrig trott, två människor kunde göra. Jag kände, att detta var en människa, som aldrig skulle nedlåta sig till en osanning och jag visste, att om han frågade mig om vad som helst, skulle jag se honom rakt i det vresiga ansiktet och svara endast sanning. Detta var mer än en salongsherre, det var en personlighet, det var mer än en konstnärsindividualitet, det var en karaktär – på gott och ont.

Utan ett leende lyfte han upp min hand och kysste den. Det föll så naturligt att han skulle göra det.

Då han gått och jag tillslutit dörren efter honom, såg jag på denna hand. Han var van vid de eleganta, fina aristokratdamernas vackra händer, och han hade följt sin vana. Det var allt. Och min var mager och frusen efter sjukdomen.

Jag tänkte på hans marmortanke i Luxembourgergalleriet. Det var som om det först gick upp för mig med vem jag talat. Och honom skulle jag återse!

Med ett anfall av **yster** ungdomlighet lyfte jag min hand och tryckte läpparna mot det ställe, han kysst.

Efter den dagen kom det många dagar, och ingen av dem förgick utan att han såg upp till mig några ögonblick efter middagen, alltid vid samma tid, så att jag kunde hålla mig hemma, om jag ville träffa honom.

Ett par gånger råkade han någon av mina bekanta, det tycktes förtryta honom och han brydde sig icke om att dölja det, utan blev då vanligen borta några dagar, sägande med en viss retlighet, att han hade ingen rättighet att taga mig från mina vänner. På så sätt kom det sig att jag småningom nästan fullkomligt isolerade mig, för att icke behöva gå miste om hans besök, vilka blevo mig kärare dag från dag.

Det kunde icke tänkas ett mera omaka par, och dock tycktes vi passa samman. Under den timme eller halvtimme han gav mig varje dag var det nästan uteslutande han som talade, följande alla sina stämningar, än *skalkaktig* och full av små elakheter som en pojke, än berättande om sina resor – eller om sitt förflutna, om sorg eller sårad fåfänga, om förtrampade ungdomsdrömmar eller ovänners schackdrag, fängslande genom de oberäkneliga skiftningarna i sitt lynne och den lätta, finkänsliga älskvärdhet, som han utvecklade mera dag efter dag. Han kunde narra mig att skratta med hundra små lustiga, kvicka infall, men skrattade aldrig själv; bara log med ett slugt och belåtet litet löje, som gömdes av skägget och endast glimtade fram ur hans ögon.

Han kom ofta till mig sällskapsklädd innan han begav sig till aftonens nöjen, och jag kunde förstå att han levde ett brokigt liv i konstnär- och aristokratkretsar, som för mig voro en främmande värld.

– Jag behöver *förströelse*, sade han, jag skulle helst vilja leva i en ständig feber, när jag inte arbetar. Arbetet är det enda som kan ge ro och sinneslugn.

Och så slog han hastigt om samtalsämne.

Jag hade slagit mig på att studera konsthistoria, och det roade mig otroligt, i synnerhet som han ledde mina studier och var mycket nöjd när jag visade flit. Han kunde icke uthärda att jag hela dagen skulle driva omkring sysslolös, endast väntande på hans besök.

Ibland kunde vi gå samman en tur före frukosten, antingen i något museum eller i någon avsides liggande promenadplats.

Det hade blivit vår och [salongen](#) var nyss öppnad. Vi hade gått dit en dag. Han tyckte det var roligt att se på mig där, sade han. Jag ville icke gärna gå, ty jag kände det som en kritik över mig.

Emellertid hade vi kommit att prata som vanligt och drevo tämligen likgiltigt genom salarna utan att anlita katalogen.

Plötsligt stannade jag.

– Vad är det! utropade jag, fångslad av en tavla, vars naturtrohet och kraft slog mig så, att jag bröt mitt av i samtalet.

– Det är en målarinna med blått förkläde och penslar i hand, svarade min ledsagare med [kivaktig](#) torrhet.

– Det ser jag nog! utbrast jag förtretad. Men tänk så det är målat!

– Ni har inte så dåligt omdöme, sade han. Jag ville inte byta fler ord med honom, när jag hörde, han inte ville ge mig besked, utan slog upp i katalogen och såg att det var ett självporträtt.

Jag nästan glömde att jag icke var ensam, så grep mig porträttet. Det var utfört med en ärlighet och duktighet att häpnad över.

Denna kvinna var icke längre ung, hon kunde vara vid gott min egen ålder eller snarare något däröver, bluslivet var nedringat i en snibb för att lämna halsen fri under arbetet, och var endast sammanhållet av en löst knuten sjömanshalsduk. Denna hals var mager, men med en senig kraft, som icke var obehaglig, men som gav intrycket av en viss nakenhet, ansiktet var

djärvt skuret med ett par bruna, snabbtänkta ögon, som tycktes fixera åskådaren, munnen var bred med fylliga röda läppar och skuggades av ett lätt blåaktigt fjun. Hakan var stark som en mans. De magra händerna voro mästerligt målade. Om denna kvinna *koketterade* med något, så var det med frånvaron av allt *koketteri*; hon hade återgivit sig med nästan brutal sanningskärlek.

– Tänk ett sådant porträtt! utbrast jag beundrande.

– Ja, hennes lycka är gjord, sade min ledsagare, det har väckt allmän uppmärksamhet.

Jag fortfor att betrakta det i stum beundran.

– Vad säger det er? sade han med ett underligt tonfall i rösten.

– Att för den kvinnan finns det ingenting i världen annat än mod och arbetsglädje. Allt annat har hon strukit bort.

Han stack sin hand under min arm och förde mig bort från tavlan.

– Den kvinnan och jag ha älskat varandra.

Jag vände mig hastigt om och såg på hans ansikte; det hade ett uttryck som jag aldrig sett där förr, liksom drömmande och resignerat.

– *Ha* älskat varandra!

– Ja.

Vi stodo längre bort i salen, men kunde se tavlan ännu. Hon följde oss med ögonen och log så arbetsstolt.

– Under den tiden gjorde jag de bästa arbeten, jag troligen någonsin kommer att göra, sade han sakta, som om han talat om en död.

– Men varför – – – varför i all världen – – – ? Jag såg på honom nästan förskräckt. Jag kunde icke formulera min fråga.

– Så går det alltid, man glider ifrån varandra, sade han tungt. Något som liknade ångest grep mig.

– Icke alltid – väl?

– Jo. Alltid. Och hon hatar mig nu.

Vi gjorde ett slag framåt utan att se på tavlorna.

– Vi ha levat tillsammans som kamrater eller som mycket mer än det. De tider då jag verkligen frambringar något, är jag alltid eremit. Jag kan under sådana tider inte tåla att se mer än en människa, vanligen en kvinna.

– Och när arbetet är fullbordat?

– Då går det som med henne.

Vi hade vänt om för att bege oss mot utgången. Jag märkte att det kommit någonting häpet över mig. Jag gick och tänkte på den kvinnans liv. Det var som om han förstått min tystnad.

– Med henne har det ingen nöd, sade han med ett uttryck av lättnad, hon har sitt arbete, och ni ser, hur hon sköter det.

Vi gingo tysta genom salarna och utför [industripalatsets](#) breda trappor.

– Varje kvinna, som jag verkligen älskar, betyder för mig ett nytt arbete, tillade han.

Jag kunde icke låta bli att se på honom en smula skälmaktigt.

– Har ni då inte älskat de sista åren?

– Jo, men det har varit för många, svarade han och lösgav min arm.

*

Sedan han började besöka mig och jag tillbringade mera tid inomhus, hade jag också gjort mera för trevnaden. Jag hade skaffat mig två rum i stället för ett, och jag hade hyrt piano.

Mitt vardagsrum låg utåt boulevarden – en av de tysta [boulevarderna](#) på vänstra Seinestranden – och det fanns en liten balkong, från vilken man hade fri utsikt. Det gladdde mig att se, hur han dröjde sig kvar längre och längre när han besökte mig. Hans lynne hade blivit ojämnare än förr, eller han lade mindre band på det, sedan vi blivit närmare bekanta. Än kunde han vara vek som ett barn, luta sin panna mot mina händer och säga:

– Jag har sorger, tunga sorger, dem ni icke kan förstå. Giv mig ert medlidande åtminstone!

En gång kom jag alldeles av en händelse att säga: – Arbetar ni inte på något?

Han rusade upp alldeles blek och jag trodde, han ville slå mig.

– Fråga mig inte om det! utropade han, å, kvinnor kunna **mar-tera** en till döds och bara stå och se på en med ett vänligt småleende, som hade de intet ont gjort.

– Förlåt mig, sade jag sakta, ty jag märkte att jag tillfogat honom smärta, fast jag icke visste varigenom.

– Förlåta? Förlåta? upprepade han, ja, vad skall jag förlåta? Men lova mig att aldrig fråga om det mer.

Jag vågade icke ens säga ja, så rädd var jag att med ett ord röra vid det han ville glömma.

– Tala om vad som helst. Berätta mig något. Han hade upptäckt min enda talang: att spela alla möjliga svenska folkvisor och polskor. Jag hade en tid drivits av en fullkomlig **samlar-vurm** och kunde nu en oändlig massa dylik musik utantill och i alla variationer. Det fanns i mitt förråd också en del norska och bland dem några som hans mor brukat spela. Om dem bad han mig ofta och jag kunde få taga dem om och om igen medan han satt med huvudet lutat mot väggen, stirrande uppåt, på den ljusa vårhimmeln.

Eller också kunde jag sitta uppkrupen i en liten **käsös** borta i hörnet och han drog sin stol nära intill, ivrigt språkande hit och dit om allt och ingenting.

– Vet ni inte, vad lycklig kärlek vill säga? sade han plötsligt vid ett sådant tillfälle.

– Ja, jag vet inte, svarade jag tvekande, det beror naturligtvis på vad ni menar med lycklig kärlek.

– Jag menar inte evig kärlek. Jag menar lycklig kärlek. Kärlek utan hinder, utan tvång. Att älska helt ut, att ge sig med både

kropp och själ, leva i nuet så att hela den övriga världen icke existerar. Det kallar jag lycklig kärlek.

– Då har jag aldrig känt den.

Han log.

– Nej, naturligtvis – med edra puritanska seder. Men då tror jag också, att man går blind genom världen. Man förstår ingenting av vad man ser.

Jag kunde ingenting svara. Kanske han hade rätt, kanske inte.

– Tror ni inte, det finns många som inte veta det? sade jag.

– Jo, men så kommer det också någonting kargt och fattigt över hela deras gärning. Har ni t. ex. aldrig märkt på er egen stil, blott ni skriver ett brev, att den saknar liksom ljus och luft? Meningarna stå där så torra och klämda. Antingen jag skriver eller hugger, vill jag ha sol in i arbetet – allt skall gömma liksom en hemlig trollmusik. Så är det att älska. Det är att ha levat.

Han lade sig med armbågen på soffkarmen och tog min hand i det han kysste den. Så gav han den åter lös, satte sig rätt och började tala om annat.

Det hade kommit något tryggt och förtroligt i vårt sätt, fastän det fanns områden, där vi voro fullkomligt främmande för varandra. Så frågade han mig t. ex. aldrig om något som rörde mina framtidsplaner, familjeförhållanden eller förmögenhetsvillkor, han visste icke, om jag var rik eller om jag levde på min sista sparpennning. Jag å min sida hade ingen aning om, hur eller med vem han tillbringade sina dagar, undantagandes den timmes tid, som var min.

Genom hans motvilja att se främmande människor hos mig hade jag kommit att leva ett underligt liv. Då jag endast hade alldeles nya bekantskaper i Paris och icke en enda som jag var närmare fästad vid, var det mig lätt att småningom draga mig alldeles undan. Och så blev jag alltid ensam, stängd liksom inom en trollcirkel, utan allt främmande inflytande – ensam i människovimlet eller ensam med honom.

Vi umgingos som goda kamrater och han brukade ofta säga:

– Men ni *är* ju inte en kvinna, ni är ju nästan en man.

Småningom började han **knota** över detta.

– Jag kan icke begripa, vad det är som gör att ni ser så ut, sade han en dag, det är något så strängt i ert utseende, som inte alls stämmer med ert lynne.

Han tog mig i axlarna och betraktade mig.

– Jo, det är håret. Varför skall ni ha det på det sättet? Ni har ju stort, vackert hår, drag det då inte tillbaka som en puritanska, låt det ringla sig och bukta och fylla kring ansiktet. Hår skall falla fritt omkring pannan. Se på mitt! Hur skulle jag se ut? Han drog sitt hår tillbaka med båda händerna.

– **Anskrämlig!** utropade jag skrattande.

– Ja, där kan ni se. Och detta snitt på edra kläder! Kläd er då som en kvinna! Och inte är ni skyldig att bära sorgdräkt ännu?

– Jo. Jag sade det endast på kiv. Det var nu mer än ett år sedan min mor dog.

– När man ser ut som ni, kan jag inte förstå, varför man skall dölja det! tillade han **förtrytsamt**.

Utan att han visste om det och för att bereda honom en överraskning gick jag därför en dag till ett **magasin** och skaffade mig en dräkt i bronsfärg och med guldfärgad **atlas**.

Jag hade beslutat att gömma överraskningen till en särskild bemärkelsedag och den dagen ändrade jag också mitt hår så att det fick falla buckligt och ledigt i pannan, som han önskade.

När han kom, studsade han och höll på att icke känna igen mig.

– Vet ni vad det är för en dag? sade jag skrattande. Jag fyller år. Gratulera mig!

– Får jag se på er? Han fattade mina händer och drog mig fram till fönstret.

– Så måste ni ha sett ut, när ni var ung flicka! Ni är god, ni är vacker, ni är duktig, och jag tycker förfärligt mycket om er.

Därmed rusade han på dörren. Jag förstod att han nog skulle komma tillbaka, och han kom med ett par stora gula rosor, som han fäste vid min axel.

– Nu är ni mitt enda umgänge, ni kan gärna fira min födelsedag genom att dricka ett glas kaffe hos mig.

– Praktigt! Och ni skall spela folkvisor för mig efter.

– Ja.

Sedan vi druckit kaffe, tog jag fram vin och frukt och vi tände lampan.

– Tänk att ni inte är en sådan där total **förnekelsedam!** utropade han, när han fick se champagneglasen. Å, ni är – – – ni är – – – han kysste mina händer mellan orden – – – Ni är ändå en kvinna och inte blott en kamrat.

Jag kände mig förlägen över någonting i hans ton och skyndade mig att servera.

Han var i ett strålande lynne. Sedan vi klingat, måste jag spela. Han stod bredvid mig med handen på ryggstödet av min stol; plötsligt grep han mig om huvudet med båda sina händer och kysste mig två gånger, häftigt, våldsamt som aldrig någon människa kysst mig förr.

Jag fattades av en förfaran som förlamade mig – – – . En kärleksförklaring? – – – En förolämpning? – – – En skam?

Jag visste att jag låtit vårt på tumanhandumgänge fortfara allt för länge och allt för fritt, att han kunde anse det som om jag själv velat framkalla detta. Jag var tillintetgjord, ty jag kände, att jag borde tillrättavisa honom, och jag kunde ej. Jag visste att nu var detta icke hållbart längre, men jag kunde icke skiljas utan att låta honom veta, hur kär han blivit mig.

Jag slöt båda hans händer i mina och såg ångestfullt upp i hans ansikte som efter hjälp. Eller kanske efter en förklaring. Jag vet icke. Men det kom ingen.

Jag kände att jag måste bort, bort, bort. Jag hade aldrig förr än nu känt betydelsen av ordet frestelse – det skrämmande, lockan-

de, som man icke kan komma ifrån. Och här var enda räddningen att fly.

– Nu skola vi skiljas, sade jag så lugnt att det blev onaturligt.

– Vill ni resa? sade han häftigt.

– Ja, jag har bestämt mig att resa på övermorgon.

– Det är inte sant!

Jag hade stött armbågarna mot pianot och lagt händerna över mitt ansikte. Han gjorde ett slag i rummet och kom så fram till mig.

– Varför? frågade han skarpt.

– Nu vill jag inte träffa er mer.

– Inte träffa mig? Har då någonting förändrats emellan oss?

– Ja.

– Nej, intet, intet.

Han gick åter ett slag, så stannade han tvärt.

– Det är väl inte er mening, att jag kan bli farlig för ert lugn?

Jag svarade icke.

– Det är ju omöjligt! Ni känner mig ju inte ens.

Det träffade mig som en anklagelse, för vilken jag ville sjunka helt samman. Men jag kunde icke tillbakavisa den.

– När? sade han då jag teg. Strax ni såg mig?

– Nej, men innan ni gick.

– Låt oss tänka tills i morgon, sade han.

– Ja. Och gå nu.

Han gick mot dörren och jag hörde honom taga ytterrocken på. Så kom han tillbaka, böjde sig ned och såg på mig med en underligt bekymrad min. Så drog han händerna bort från mitt ansikte och kysste mig ännu en gång, medan tårarna runno utför mina kinder.

– Det kostar på att gå, mumlade han helt tyst, jag skulle vilja stanna här.

Så skildes vi åt utan att jag rörde mig från stolen.

*

Följande dag då han kom såg han gladare och vänligare ut än eljest.

– Jag skall betro er något, sade han lågt. Ni får inte resa. Jag har börjat arbeta.

Han fattade båda mina händer och ville kyssa mig. Men detta »ni« sårade mig, jag drog mig häftigt tillbaka.

– Har jag förnärmat er med något?

– Nej – ånej.

– Jo, det har jag, jag har varit framfusig och ni är missnöjd på mig.

– Och om så vore, vad skulle ni bry er om det? Hans ansikte mulnade.

– Inte bry mig om att jag sårat er? Med det insinuerar ni ju, att jag skulle vara rå.

Min ovänlighet gjorde honom ont, det kunde inte vara minsta tvivel om den saken, jag blev glad åt att se det. Och jag ursäktade hans »ni« med min inbillning, att fransmannen säger »vous« även till dem som stå honom nära.

Så gingo några dagar, men oklarheten i vårt förhållande blev mig allt plågsammare, det gjorde mig alltid skygg och onaturlig i mitt väsen emot honom, den förra frimodigheten var borta och jag var osäker. Jag var rädd för att visa, till vilken grad han var mig kär, jag var rädd för att stöta honom bort. Jag gick som på svag is. Slutligen blev det mig olidligt och jag hoppades kunna driva det till en brytning eller förklaring.

Jag hade börjat att kritisera honom i tysthet, jag granskade hans sätt, hans uppförande, hans gester; jag tyckte mig i detta gradvisa framgångssätt skymta något av en yrkesmans skicklighet. Harmen och den sårade fåfången kom till. Han hade gjort sig lustig över mig, tagit den lilla svenskan som ett lätt byte. Jag beslöt att glömma alla hänsyn och sjunga ut.

Nästa gång han kom och med denna enkla, naturliga vänlighet, som var honom egen, ville kyssa mig till god dag, trädde

jag häftigt tillbaka och innan han hunnit göra någon fråga, kom det över honom som en störtstur.

Jag hade hela tiden vetat, att han var en vanlig **sportsman**, han skulle icke tro annat än att jag genomskådat honom; jag hade själv varit driven av endast en okuvlig nyfikenhet och experimentlusta, men nu skulle det vara slut. Jag skrattade för att dölja att jag höll på att brista i tårar. För mig hade det varit så intressant att få studera en världsman och den ryktbare konstnären, men vad hade han själv kunnat ha för motiv för denna komedi? Hur kunde han utan misstanke gå i min grovt utlagda snara? Vad för intresse kunde han ha av en obetydlig varelse som mig – en okänd erövring, som icke skulle inbringa honom minsta ära! Varför hade han börjat detta spel? Motiv? Grund?

Han stod stilla och bara betraktade mig.

När jag sagt allt, tystnade jag och det blev en lång paus. Han hade det mulna, trumpna ansiktsuttryck, som jag sett första dagen han kom, och så något av ogillande och avsmak.

Nu såg jag vad jag skulle mista. Jag bara väntade. Jag hade sårat och förolämpat honom. Jag hade icke en tanke på förbarmande, och jag gjorde icke ett försök att **blidka**. Jag kastade mig i en stol ur stånd att stå på mina fötter. Hans blick hängde fast vid mig allt jämt. Och så kom det.

Han hade sökt upp mig – kommit mig till mötes utan alla bilsikter, öppet, förtroendefullt. Han hade trott mig vara en verklig människa och så hade jag med ens kommit emot honom med detta förkonstlade, sönderreflekterade, avskyvärda, just vad han hatade mer än allt annat i världen. Var jag sådan, då vore våra naturer oförenliga, då hade vi aldrig mer något att säga varandra. Jag hade med ett slags **lumpen** småsnålhet bara tänkt på att samla erotisk erfarenhet. Jag hade således beräknat allt på förhand, tänkt på allt.

– Är ni av dem som gå och träda upp sina egna stämningar på nålar, då finns det intet gemensamt för oss. Intet, intet, intet!

Det gör mig ont om er, tillade han, när min bottenlösa för-
tvivlan stod präglat i mitt ansikte, men det är mig allt för vid-
rikt.

Jag vred mina händer. Det fanns icke ord. Nu skulle han gå,
gå! Och jag skulle aldrig få se honom mer.

– När jag kommit så varmt emot er, när jag ville leva så helt
med er att det till och med plågade mig att se andra människor
i er närhet, så har ni bara funnit det hela löjligt och ingenting
annat tänkt på, än studera mig. Som en [egenkär](#) narr har jag
kommit och skänkt er mitt porträtt utan att ni bett därom. Giv
mig åtminstone *det* tillbaka.

Detta straff var värre än allt annat. Porträttet! Min enda lilla
tröst när jag aldrig mer skulle få se honom. Tårarna ville bryta
fram ur mina ögon, jag vacklade framåt ett par steg, ty han
kunde ta det där borta på bordet, om han ville, jag knäppte ihop
mina händer.

– Tag det inte. Å, låt mig behålla det.

Det var som om jag tiggde för mitt liv. Det fanns inga hänsyn
mer. Hela min uppfostrans och kvinnlighets [förkonstlings](#) skal
brast. Om jag icke var människa i det ögonblicket, så har jag ald-
rig varit det.

– Tag det inte så hårt; det gör mig så ont om er, sade han bli-
dare.

– Ja, men tag inte porträttet, låt mig behålla det. Det hade
blivit en fix idé hos mig och jag kunde icke fatta möjligheten av
att han själv skulle stanna, eller att detta uttryck av ogillande
och vedervilja kunde försvinna från hans ansikte.

– Nej, jag skall inte ta det. Men sätt er och låt oss tala för-
stånd. Låt oss se om det är en möjlighet att komma över detta.
Varför *kunde* ni inte låta det utveckla sig som det ville – detta
som fanns mellan oss två? Kunde det inte fått växa i fred – det-
ta som spirade så fint och spätt? Varför skulle ni riva i det med
era tio fingrar?

– Ja, varför, varför! Det var vanvett. Eller jag vet inte vad det var. Jag tror att jag menade vad jag sade. Jag vet inte själv vad som för i mig.

– Ni har inte de ringaste förutsättningar att förstå en sådan människa som mig. Ni mäter mig efter ert ömkliga lilla **kälk-borgarmått**. Vilken småaktig misstänksamhet! Vilka lumpna farhågor! Och vilka löjliga spekulationer! Tror ni man står och gör sig reda för varför man kysser en kvinna? Man reflekterar icke över det. Om det inte faller av sig självt, så gör man det icke. Avhandla sådant! Märker ni inte, hur det är någonting rätt i det?

– Jag var tokig. Jag hade grubblat så mycket.

– Trodde ni, att jag skulle anse er vara lättfärdig?

– Ja.

Han log.

– Kära! Det är man inte med de ögonen och den pannan och den munnen. Hela ert utseende ger en ju alldeles motsatta föreställningar. Om ni varit min egendom i sju dagar och sju veckor, skulle jag inte anse er lättfärdig för det. Och ni går och oroar er över detta!

– Om ni kände min uppfostran och mina omgivning, skulle ni förstå, att jag måste tänka så.

Vi hade blivit lugnare båda.

Han tog mitt huvud mellan sina händer och såg mig in i ögonen med ett uttryck av medlidsam smärta.

– Stackare, sade han lågt, livet har gjort er misstänksam och bitter; det har handskats hårdare med er än jag trodde.

Han började gå fram och tillbaka på golvet, försänkt i fundering. Så kom han fram till mig igen.

– Allt som sårade mig var endast ett slags självförsvar, sade han, ni kände det som om jag kunde komma att vålla er smärta, och med er djupa känslighet följer att ni instinktivt söker värja er mot allt som skall ge lidande.

– Ja, ja! Jag biter omkring mig som en galen hund, när jag känner att någon skall gripa för djupt in i mitt liv.

– Jag förstår det. Men hur skola vi nu komma över detta, som vi gått och ställt till? Ty vi skola försöka att komma över det, inte sant?

– Jo, jo.

– Låt oss begrava det som två barn begrava en sparv i en hage. Han strök mig över hår och kind, och när han sedan lade sin hand på stolens stoppade rygg, böjde jag mig ned och tryckte mina läppar däremot, jag grep den med båda mina, jag lutade min panna intill den, jag visste knappt till mig. Det fanns ingenting i världen annat än att han skulle förlåta mig; det fanns icke stolthet, icke morgondag, icke baktanke – det fanns endast han och detta ögonblick.

Så var det tid att han skulle gå, han var bortbjuden.

– A, gå inte, gå inte nu! Jag tiggde och bad. Jag visste icke att jag kunde bedja så, min stämman hade tonfall som jag aldrig hört. Vad han tänkte eller icke tänkte bekymrade mig icke längre. Det fanns endast ett: att jag älskade honom.

Och han stod och såg ned i mitt ansikte, leende som jag aldrig sett någon annan le, så varmt och klart som ett solsken.

– Kära, jag *kan* inte stanna.

– Kom ihåg, att sen skola vi skiljas.

– Jag kommer i morgon.

– Men jag skall längta – jag skall längta mig ihjäl.

– Nej, nej; inte längta, bara vara lugn.

– Jag kan inte.

– Och inte tänka på mig, bara sova – och inte dissekera.

Hur smekande var icke hans röst! Och vi kysste varandra som man kysser efter en försoning.

*

Jag hade kommit till Paris endast för mitt nöjes skull, eller rättare för att efter alla de upprivande scenerna med min vansinniga syster och efter den svåra förlusten av min mor för någon tid komma i nya omgivningar och genom friska intryck få mitt söndervärkta sinne att läkas. Det var min mening att resa hem i mitten av maj, ett längre uppehåll skulle medföra större utgifter än mina förmögenhetsvillkor kunde tåla vid. Jag hade således i viss mån sagt sant när jag talat om att jag bestämt mig för hemresa. Som förhållandena nu stodo kunde jag emellertid varken bestämma mig för att resa eller stanna förrän vi talats närmare vid.

När han kom på kvällen bringade han genast resan på tal. Han ville icke höra talas om annat än att jag skulle stanna. Jag kunde ju bo i någon av stadens närmaste omgivningar.

Själv skulle han resa bort om ett par dagar på två, tre veckor. Jag kunde alltid bo i staden tills han kom igen. Och så beslöts det. Han ville ingenting säga om ändamålet med sin resa, men jag har sedan tänkt att han skulle skaffa sig ett marmorblock för sitt nya arbete.

Jag var så glad och lycklig. Alla dessa överenskommelser tydde på en lång och trygg samvaro. Men sedan vår förra uppgörelse vågade jag ingenting säga om framtiden, knappast tänka på den.

Vi sutto i min lilla soffa och språkade, borta på pianot stod den enda lampan i rummet, med en röd skärm över.

Bäst som vi sutto grep han båda mina händer och såg mig leende in i ögonen.

– Du! sade han blott.

Det jublade till inom mig av glädje. Äntligen! Icke längre detta »ni«, som tycktes säga, att detta endast var ett tidsfördriv, ett skämt, ett infall.

Och så kom frågan, utan övergång och alldeles oväntat. Han viskade den i mitt öra med sitt mjukaste tonfall:

– Du är helt min nu, inte sant? Kom!

Jag dröjde och teg, med huvudet mot hans axel. »Ja« var att föraktas, »nej« att stötas bort. Där stodo vi vid skiljevägen.

Å, att han icke uttalat den frågan! Ett ögonblick ännu av vänlighet, ett ögonblick av vila blott, så ville jag gå – gå ut i min ödemark igen.

– Du vill inte?

– Bliv icke ond!

– Är det **kälborgarsynpunkt**?

– Nej.

– Är det motvilja?

– Nej.

– Men käraste, varför är det då?

– För det jag håller av dig.

– Ville du, om det vore någon du icke höll av?

– Nej, naturligtvis ännu mindre!

– Ja, där se du! Vad är det så för en logik?

Jag kunde icke låta bli att skratta lite nervöst.

– *Min* logik.

– Nåja, du skall följa din natur.

Det blev tyst. Jag darrade för att nu skulle straffet komma.

Han satt orörlig med blicken riktad på golvet, jag såg endast hans nacke samt en del av kinden. Jag vågade icke säga något, icke göra en rörelse. Jag kände mig som en **missdådare** därför att jag sagt nej; jag skulle ha känt mig som en ännu större missdådare om jag sagt ja.

Plötsligt skakade han till som av en frossbrytning, och kinden blev gråblek. Han vände sig icke om, men det var som om han känt min skrämde blick.

– **N'ayez pas peur**, sade han, mot all vana talande franska, **c'est seulement de la passion. Cela passera.**

Efter några minuter reste han sig, gick bort i rummet och började tala om likgiltiga ting, som om ingenting föreföllit. Han

såg endast något allvarsammare ut än eljest och var mycket blek. En gång kom han att i förhastande säga »du«.

– Nej, det är dumt, sade han och rättade sig. »Ni.»

Denna lilla rättelse träffade mig som ett knivstyg.

De följande par dagarna var han sig lik. Men det var fortfarande »ni« och hans sätt var en grad kyligare än eljest.

När han reste till stationen var det jag som följde honom, han hade bett mig därom.

– Tänk på mig med vänskap och stanna tills jag kommer tillbaka, sade han i det han slöt mig intill sig innan vi stego ur vagnen.

Åsynen av allt folket och resoron tycktes verka upplivande på honom, han pratade glatt och log.

Jag kände liksom en trygghet där jag stod i folkvimlet.

– Ni skriver väl till mig? sade jag.

– Ja. Så vida jag inte blir förälskad och bortförd.

– Då bör ni skriva för att underrätta mig. Lova mig det.

Vi tummade skämtsamt på saken, och jag återvände till staden.

Jag sökte upp några av mina bekanta och gjorde mig tiden så angenäm som möjligt.

Det dröjde icke mer än fyra dar innan jag fick brev:

»Kära väninna!

Enligt löfte får jag härmed underrätta er att jag är dödligt förälskad. Föremålet är en ung amerikansk änka, förtjusande vacker, rik och oberoende, så att ingen kan veta hur långt hon för mig. Men skriv snarast möjligt på Rom, poste restante. Jag vill icke uppväcka er avund genom att beskriva mrs Lairds alla fullkomligheter, jag vill endast säga att de äro tillräckliga att förvrída huvudet på tio män, vida mer stålsatta än er etc.«

Jag kände det som eld i mina ådror och hammare i mitt huvud. Jag såg dem i kupén, jag hörde dem skratta och prata, jag hörde honom upprepa till henne de ord han sagt till mig, endast

mjukare, i mera smeksamma tonfall. Hela natten låg jag i de vildaste fantasier och hela tiden var det bara hon och han, viskande, skrattande, lyckliga, fria, bekymmerslösa. Och sol – – – sol! – – – Italiens sol.

På morgonen, så fort jag blev klädd, åkte jag ut till **Montmartre** för att söka upp en av mina väninnor på hennes ateljé. Jag sade henne att jag icke kunde vara ensam, jag fann en tröst bara av att sitta tyst i en vrå och se på medan hon målade. Hela dagen blevo vi tillsammans, intogo våra måltider med hennes kamrater, pratade och skrattade, jag behövde endast komma bort från mig själv. Men hela tiden hörde jag de andra två, lyckliga, fria, viskande förälskade ord under Italiens sol.

Följande dag var jag lugnare, men jag kände en dov smärta, blandad med harm.

Jag skrev till honom ungefär följande:

»Käre vän!

Då en förälskelse betyder arbetsförmåga, lyckönskar jag hjärtligt både er och alla oss, vänner av ert konstnärskap. Min avund är så långt från att bli uppväckt av edra beskrivningar om fru Laird att jag tvärt om skulle vara mycket glad att snart höra ifrån er igen. När ni inte mer har någon liten plats kvar för mig i er tillgivenhet, glider jag undan av mig själv, helt lätt och innan ni ens märker det, till dess förblir jag

med sann vänskap.

etc.»

På detta fick jag intet svar. Jag började allvarsamt tänka på återresan till Sverige och jag hade till och med skrivit till min bror om jag kunde få bo hos honom och hans hustru ute på västkusten, där de ämnade slå sig ned. Jag kände visserligen en förskräcklig tomhet och saknad, men jag hoppades på tidens välgörande inflytande och samvaron med de mina.

Jag hade till och med tagit fram en av mina koffertar för att för billighets skull sända den i förväg **med »petite vitesse«**.

Jag stod och ordnade en del saker som jag med lätthet kunde undvara, och böjd över kofferten stuvade jag ned dem däri.

Då knackade det på dörren. Jag hörde genast vem det var.

Hans blick flög förbi mig och stannade på kofferten. Det fanns ett uttryck i hans ansikte som jag aldrig sett där förr, ett kallt, hånfullt, elakt uttryck, som kom honom att se gammal ut.

– Sää, ni packar? sade han i det han främmande och kallt räckte mig sin hand.

– Det är endast någonting jag ville sända hem i förväg, sade jag och skyndade mig att flytta kofferten in i det andra rummet.

– Man glider undan, citerade han **spefullt**. Tack för ert älskärda brev.

Hans ton smärtade mig på ett oförklarligt sätt, den föreföll som bitter och fientlig.

Vi satte oss mitt emot varandra.

– Nå, är ni inte nyfiken? sade han.

– Jo, svarade jag. Ångesten klämde mig om strupen så att jag knappt kunde få fram ett ord.

– Vi följdes åt till Rom. Det är i Rom man får **nådestöten**, i Rom man blir fångslad och bunden – – i Rom man böjer knä och **sträcker vapen** – förstår ni?

– Så? Jag försökte le obekymrat och som om jag suttit och lyssnat till en munter berättelse med många lustiga vändningar.

– *Hon* förstod att ge en nådestöt, min amerikanska.

– Övning kanske.

– Säkerhet åtminstone. Det är en glädje att bli övervunnen av en sådan motståndare.

– Det kan jag tro.

– Så – nu känner ni hela min resa. Inte sant?

– Ja.

– Nu har jag berättat allting. Med fullt förtroende. Det är ju så ni vill ha det?

Jag kunde icke längre få fram ens ett enstavigt ord. Det var svart för mina ögon, jag satt och såg ned i mitt knä och försökte le som om jag endast funnit det hela en smula komiskt, men jag måste hålla mig hårt i den lilla soffan, ty jag tyckte att den vacklade som vid en jordbävning och jag höll på att falla.

Han satt hela tiden och fixerade mig som om han fruktade att en enda ryckning i mitt ansikte skulle kunna undgå honom.

– Finns det något i min historia som ni ogillar, ni med edra stränga *grundsatser*? sade han muntert.

Jag stramade upp mig till det yttersta och såg honom lugnt i ansiktet.

– Mina *grundsatser* gälla endast mig själv. Ni har naturligtvis er egen lagbok, som jag icke förstår att tolka.

Han såg på mig som om han ville tränga ända ned i min själ.

– Vi insågo båda, att naturen måste ha skapat oss två enkom för varandra, fortsatte han. Tycker ni inte, det måste vara underligt att känna det så?

– Jo.

Han böjde sig fram för att riktigt kunna se in i mitt ansikte.

Jag ansträngde mig för att le och se ut som vanligt, men det kändes som om luften tröt och som om jag inandades det *rama* intet. Om några ögonblick skulle jag kvävas.

Då kastade han sig tillbaka i stolen och jag såg häpen på honom.

– Det *tog* ändå! utropade han med triumf. Det tog! Det tog! Han hade bred mun med svarta tänder och han slog upp den till ett stort skratt av skadeglädje.

Det var första gången jag hörde honom skratta.

– Det tog! Det tog! upprepade han.

Han såg sig omkring till båda sidor i rummet som för att se, om det icke fanns någon som kunde bevittna konstgreppet

framgång; han krympte sig på stolen av skratt; han betedde sig som om han varit ifrån sig, och hela tiden fröjdade han sig åt mig, där jag satt och stramade upp mig till en krampaktig stelhets för att icke falla.

Och även jag såg på honom. Jag tyckte att han i den stunden icke längre liknade en människa, utan en jublande [avgrundsande](#).

All förställning var maktlös, han var min överman. Sanningen skulle han vrida ur mig med glödande tänger om det behöves: han hade alltid tortyr att tillgå.

Jag reste mig i det jag grep tag i soffans karm. Det kröp en underlig iskylla omkring i mitt ansikte.

– Ni ser ut som om hela världen vore idel sorg och bedrövelse, sade han. Gå och häng er – Ofelia.

– Jag skall så.

Det blev dödstyst i rummet och jag släpade mig fram till fönstret för att genom åsynen av himlen skaffa mig luft.

Det dröjde en stund innan han kom fram till mig.

– Ni är sjuk, sade han, lova mig att i morgon resa ut i det gröna med någon av edra bekanta.

– Nej.

– Ni skall lyda mig. Ni skall göra som jag säger.

– Nej.

– Nu går jag. Och ni gör som jag säger.

Jag svarade icke, jag sade icke farväl, jag vände mig icke om. Så hörde jag att han gick och att dörren stängdes.

Ja, varför skulle det icke taga slut nu så väl som längre fram? Så går det alltid, hade han sagt.

Det var tre dar som jag icke såg honom. Tre dar om vilka jag knappt kan tala, tre dygn utan sömn, utan ro, utan föda.

Jag hade fått ett brev från min bror:

»Det går en så underlig ton genom dina sista rader. Du är visst sjuk. Kom! Vi skola bära dig på händerna. Stackars syster, du

har varit ensam allt för länge; vi ha varit så lyckliga, att vi nästan glömt dig. Förlåt oss. Skriv och säg om du kommer.«

Jag svarade på ett brevkort endast dessa ord:

»Ja. O, att få komma till sitt eget folk!«

Jag kände det som om jag varit instängd i en underjordisk trollvärld, där ljuset var flammor och där glädjen var människors plågor. Jag kände det som kunde det finnas räddning där uppe, där solen lyser på gröna skogar och där vinden blåser kallt från sjön.

Allt var dött inom mig; det låg liksom förkolnat.

Den fjärde dagen på morgonen under det jag var sysselsatt med packning, hade jag ett ärende ut i korridoren. Från entrédörren kom det emot mig en gestalt, som verkade på mig som ett spöke. Jag ryggade tillbaka för den, jag gick baklänges in i rummet, liksom hade den genom en hemlig makt långsamt skjutit mig framför sig. Där inne stannade vi båda på samma avstånd från varandra. Han såg nästan förfärad ut.

– Gud, vilken förändring! stammade han. Vad har hänt?

– Intet.

– Ni är ju förgrämd, förstörd. Det ser ut som om ni legat i graven.

– Ja.

– Och det är endast tre dagar sedan jag såg er. Han hade åter sökt närma sig, och jag hade åter dragit mig tillbaka utan att veta det. Jag fruktade honom som man fruktar en bödel!

– Skrämmar jag er?

– Nej. Mina svar tycktes mig komma från någon annan och icke från mig.

– Är ni ond på mig?

– Nej.

– Kära, vad *är* det?

– Intet.

- Varför undviker ni mig?
- Ni är främmande nu – en främmande.
- Ni blir vansinnig!

Han tog ett par hastiga steg, grep mig om axlarna och förde mig till en soffa, han lade mitt huvud mot sitt bröst, han smekte mitt hår.

– Dumma, dumma barn! Dumma, dumma barn! upprepade han.

Jag såg upp i detta välbekanta ansikte, som jag tyckte mig icke ha sett på en människoålder. Det var som om åtsnärjda band lösts från alla mina sinnen; jag var som återvaknad från en stelkramp och jag kunde le.

– Känner ni inte, att detta varit sinnessjukdom? Fullkomlig sinnessjukdom.

– Jo.

– Är det bättre nu?

– Ja.

– Dumma, dumma barn, han fortfor att smeka mig, vilken förfärlig känslighet. Ni dör ju.

– Jag rår inte för det.

– Men nu skola vi se till att ni blir frisk.

– Ja.

– Jag skall komma hit varje dag.

– Tack.

– Och ni skall arbeta, sysselsätta er. Jag skall säga er för var dag vad ni har att göra. Ni vill ju lyda mig?

– Ja, ja.

– Ni läser det här, han reste sig och förde mig fram till bordet för att visa mig i boken, sedan reser ni ut till Bois de Vincennes med någon av edra vänner, och på kvällen går ni på teatern. Hela natten sover ni.

– Ja.

– Och nu måste jag gå, jag har brått.

Han gick och jag kände mig lugn, men trött, så trött att det var en lättnad att slippa tänka och att i stället stödja mig blott på hans vilja.

Så förflöto några dagar, han kom, han läste högt för mig och vårdade mig som om jag vore ett sjukt barn. Vi talade aldrig om Rom och amerikanskan. Han sökte vara vänlig och jämn emot mig, men det stack ofta fram en bitterhet, ett begär att såra, som han icke kunde hålla tillbaka och vars grund jag icke förstod. Jag trodde att han hemligt önskade, jag måtte resa, och jag ville göra det så fort jag kände mig stark nog. Men när jag talade därom sade han alltid: – Vad skall det tjäna till att resa?

Till sist sade han: – Ja, res om ni längtar efter edra närmaste, men kom igen.

Vi sutto ofta och språkade om kvällarna, när det var ljumt och ljust ännu, så att vi kunde ha dörrarna öppna till balkongen. Och han talade ibland om sina arbeten, om svängningarna mellan självförtröstan och modlöshet, om det allt uppslukande svärmod, som kunde komma över honom för långa tider.

– Jag beundrar [Michel Angelo](#), sade han en gång, då vi sutto så där och språkade, för mig är han typen av en verklig man. Allra mest därför, att han kunde arbeta utan älskarinna. Det borde man kunna, inte sant? För Michel Angelo var själva konsten vad alla älskarinnor tillsammantagna äro för oss andra.

Jag teg. Sådana yttranden skuro mig i hjärtat. Icke blott att de sårade mig själv, utan de väckte också ett så underligt, tröslöst medlidande hos mig för honom, som yttrade dem. Ty jag visste, att det låg förtvivlan i botten – konstnärsförtvivlan – och så strök jag med mina händer över hans panna, och han slöt sina ögon med ett uttryck så trött och hjälplöst, att man måste vara mindre än människa för att icke tvingas att älska honom.

När jag såg honom så, var det som om hela min varelse fylldes av tårar och jag måste stå och hålla mina ögon orörligt stil-

la för att hindra dem från att strömma över. En gång droppade det dock ned ett par tårar, och en av dem föll på hans hand. Han såg upp på mig.

– Du är god, sade han, som annars alltid sade ni och han kysste min hand som i tacksamhet.

Det var det enda han sade, också det bästa han kunde säga. Jag hade aldrig förr tänkt på, att det kan vara så mycket värt, att någon kallar en god.

Nu får jag aldrig höra det mer, nu är det också likgiltigt om jag är god eller ond. Allt är likgiltigt nu.

Jag hade icke på förhand underrättat honom om dagen för min avresa, ty det plågade mig att onödigtvis tala därom. Det var min mening att försöka, om icke avståndet och tiden skulle kunna hjälpa mig att övervinna denna olyckliga [böjelse](#). Jag visste, att det skulle bli lättare, om vi endast kunde skiljas som vänner, utan bitterhet eller scener samt om jag kunde taga med mig medvetandet om att hans vänskap och aktning skulle följa mig på min ensamma väg.

Kvällen innan kom han som vanligt. Jag talade om, att jag ämnade resa.

– Ja, på ett par veckor, sade han.

Jag invände ingenting. Jag var så rädd, att något missnöje eller någon brytning skulle komma emellan oss denna sista kväll och störa det goda intrycket.

Vi sutto och språkade i den lilla soffan, vända emot varandra, glada och bekymmerslösa. Jag hade nästan lyckats förjaga tanken på min avresa. Kanske hade jag också i sista stund någon vanvettig förhoppning, som jag icke gjorde mig reda för.

– Vad det är underligt att se er så där, sade han plötsligt, så vek och så glad och så kvinnlig. Själva ert skratt har fått en annan klang, än när jag först såg er.

Jag nickade bejakande.

– Och ändå är ni inte sådan ni ser ut, utan så blodlös, så könlös, så förkonstlad.

– Det är inte sant.

– Inte? Han såg på mig ett ögonblick. Minns ni en viss afton?

– Än sedan? svarade jag. Jag ville säga att mitt avslag icke bevisade allt det där.

– Men sedan? Men sedan! Det var så, han trodde jag sagt. Vill du säga, att du ändrat mening sedan?

Hela hans ansikte strålade, när han slöt mig intill sig.

Behöver jag säga, att jag icke var blodlös och könlös och förkonstlad? Att jag tvärt om ville betala dessa minuter med lika många år av mitt liv? Och ändå visste jag, att jag icke skulle göra vad han begärde. Men för att köpa några minuter, sade jag en osanning.

– Ja.

Han såg på en gång glatt och tvivlande på mig.

– Ni vill?

– Ja.

Han grep mig om strupen med ett tag så hårt som om han skulle döda mig och i det han böjde mig tillbaka, kysste han mig häftigt.

Det gav mig motvilja. Jag sprang upp på mina fötter.

– Du vill inte?

Jag svarade ej. Jag ville äga hans kärlek, men icke hans förakt.

– Antingen av fri vilja eller alldeles inte; ni skall aldrig tro att jag gör något förförelseförsök.

Hans ton hade blivit kall och hård. Han harmades över mitt uppförande, över min osanning. I hans drag såg jag vreden arbeta, fast han ville synas lugn.

Jag sänkte huvudet. Skulle detta vara vårt avsked.

– Se inte så ond ut.

– Jag är inte ond.

Jag skulle velat tigga honom på mina knän om förlåtelse, som om jag gjort något ont.

– Kom ihåg att jag reser i morgon!

Å, hur jag törstade för ett enda vänligt avskedsord.

– Ja, res. Jag förtjänar inte att någon stannar hos mig. Ni har sett rätt. Jag är endast en gammal roué, som vill ha kärlek, men som inte längre själv kan älska. Och ändå tror jag, att jag är bättre än de flesta andra män.

Det var som om jag skulle vrida hjärtat ur bröstet och gå.

Han reste sig för att säga farväl; gav mig sin hand, lamt och kallt.

Så skulle vi skiljas!

– Tack – – – tack för allt, stammade jag i det tårar ville kväva min röst.

– Ni har ingenting att tacka för, sade han hårt, av mig har ni intet lärt. När ni går är ni samma halva, förkrympta, bundna varelse, som då ni kom.

Jag stod ännu och höll hans hand.

– Skola vi skiljas så?

– Ni önskar det ju själv.

Jag teg.

– Med mig måste man vara antingen varm eller kall; ljumhet tar jag inte emot, sade han och lösgjorde sin hand.

Jag stod och såg efter honom medan han gick till dörren. Intet hopp, ingen försoning! Så stannade han.

– Kom snart igen, sade han som en trumpen, ovänlig befallning.

– Jag önskar att jag kunde låta bli, pressades det fram. Jag kände, att han band mig – att jag skulle komma igen till honom från själva himmelens salighet, bara för att lida denna pina.

– Är det jag som har en sådan dragningskraft? sade han borta vid dörren.

– Ja, svarade jag som en dov klagan.

Han skrattade till.

– Mellan oss finns det ju intet – absolut intet! sade han och stängde dörren.

Sådant blev vårt avsked.

*

Resan var en enda längtan, efter hemmet, efter Sverige, efter mina landsmäns språk, som jag icke hört på så länge – efter vänliga, helande händer.

Det första jag sökte upp, var hemmet. Hemmet där jag levat med min mor och med mina två syskon, där jag också skulle leva härefter tills år lagts till år och jag satt där gammal och bräcklig, med stilla resignation väntande döden, som kanske skulle låta mig vänta länge.

När jag stod här i de tysta, låga, små rummen, där dammtygen klädde möblerna som vita liksvepningar, när jag stod här och såg mig omkring, då kände jag mig så främmande, som en gångare från en annan värld. Det var som om slakten kommit och slakten gått, sedan jag stod här sist. Och ändå var det icke fullt ett år sedan.

Var det verkligen jag som lekt och vuxit upp här, var det jag, som känt mig så trygg och stark i medvetandet om mina fasta grundsatser och min ömtåliga stolthet, att jag skulle funnit blotta tanken på en frestelse omöjlig; som förr skulle trott himlen falla ned, än att jag skulle höra på ord om fri kärlek och icke stöta den förmätne bort?

Var det jag som stod här och såg mig omkring som om hela världen vore död, därför att det låg många mil mellan denna förbjudna kärlek och mig? Var det jag, som nu förebrådde mig, att jag varit grov och låg och halv och föraktlig därför att jag icke givit min tro för livet i utbyte mot hans *flyktiga tycke*?

Ja, det var jag. Och jag kom från en annan värld, än denna. Här kände jag mig gammal som om håret grånat på mitt hu-

vud, här skulle jag frysa tills hjärtat blev till is i mitt bröst. Här var allt mig främmande. Jag hörde icke hit.

I största hast reste jag vidare. Och jag kom till min bror. Det var en glädje att se honom igen. Men hur förändrad han var, och hur förvånad han såg på mig.

– Vad Paris har gjort dig annorlunda. Eller sorgen efter mor – – – . Så stilla – – – så liksom större – – – så liksom mer kvinna än förr.

Alltid detta ord!

När jag hoppade i segelbåten, som skulle föra oss till det skär, där han bodde, kände jag en jublande känsla av frihet. Havet har alltid varit mig kärt, och nu kände jag dess kalla, salta andedräkt på min kind. Kanske skulle det ha kraft att läka mitt söndermalda inre.

Jag skrattade högt när jag sprang fram och satte mig på **toften**.

– Vad skrattar du åt? sade min bror.

– Jag vet inte. Jag känner liksom en skadeglädje.

Jag kände det som om jag kommit utanför trollringens makt. Som om jag vore frälst.

Men det varade inte länge. Så fort jag satte foten på land, var det förbi. När jag tänkte, att jag kommit för att stanna i kylan alltid, när jag tänkte på år efter år utan att se honom, utan att höra den kära stämman, då visste jag, att de åren icke skulle synas mig värda att levas. När dag efter dag gick utan att brev förde bud fram eller tillbaka, och när jag började fatta, att detta skulle bli mitt liv, då tycktes mig frälsningen vara bara en börda. Det låg som ett **flor** för min syn; för mig fanns det varken glädje eller skönhet, det fanns blott en ödslig tomhet, oändlig och djup som det hav, jag såg.

Då skrev jag; jag vet icke vad. Det darrade väl mellan raderna min fruktan att bli glömd.

Till svar fick jag dessa rader:

»Bliv frisk och kom, jag väntar er ju.«

Det var allt vad jag behövde veta. Min plats var icke fylld, all återgång var icke stängd. Jag skulle se honom – se honom igen! Och som förr.

Det var som om hav och himmel fått färg och glans.

Nu visste jag, att jag skulle dö, men jag visste, att jag skulle ha levat först, att jag för min död kunde köpa mig rätten att älska.

Mina kinder blevo friska, min gång vart spänstig och åtta dagar därefter ångade jag mot söder.

Det var vår – den sommarljumma nyutsprungna våren i Paris.

I den lilla trädgårdstäppan utanför ateljén stodo syrenerna i blom, de vävde sig över spjalorna till ett **genombrutet tak**, hängde som ett tofsprytt täcke på alla sidor, omslöt hela täppan och **hägnade** gräset mot sol och damm. Det stod också spirande grönt – detta gräs – som i en nylövad bokskog.

Det satt en kvinna på det låga trappsteget, lutad mot dörrposten och med fötterna på sandgången. Hon var icke längre ung, men ögonens uttryck var ungt, och det föll över hennes ansikte denna spelande dager, som bildas av grönska och sol. Hon hade knäppt händerna ihop om sitt ena knä och satt och såg upp mellan de späda löven mot den ljusblå himlen, utan att tänka på vad hon såg.

Det var med en egendomlig blidhet denna kvinna kunde le; eller rättare hon log icke, det var blott en inre klarhet, som spred sig över dragen, över det härjade och det utnötta, vilket blev liggande inunder likt den mörka folie, som ger glans. Det som strålade kring detta ansikte var lycka – en stilla, hemlig, en djup och gåtfull lycka, lik havet, däri allt kan drunkna, sjunka och försvinna, medan det på ytan är sol och stiltje.

Hon satt och tänkte över vad det är att vara lycklig. Hon hade aldrig vetat det förr. Hon såg tillbaka på sitt långa, glädjefattiga liv, som icke varit annat än undertryckandet av det egna jaget, plikt-kamp, resignation och en kuvad aldrig dödad längtan efter

något som hon aldrig erfarit, något varmt och rikt, som hon icke haft lov att gripa efter. Hon log och kände medlidande med sitt forna, fattiga jag. Och hon såg ingen framtid – – intet annat än detta nu, som fyllde henne så helt.

 Så var det vår igen och konstnärer lämnade in sina arbeten till salongen.

 – Nu kan du få komma ned i min ateljé, sade han; du ensam.

 – Jag kallar den *Ödet*, sade han.

Jag stod stilla och såg. Att börja med var det som om marmorblocket bländat mina ögon, men så stodo konturerna där fasta och klara.

Fotställningen bildades av ett skrovligt klippblock, som vid vänstra sidan höjde sig uppåt och som bakåt antydde liksom ingången till en håla eller klyfta, den starka sluttningen framåt gav föreställningen om havet, och det fanns en kant av sjögräs och tång.

Huvudfiguren var av något mer än kroppsstorlek, en väldig kvinnoskepnad med starka lemmar, inhöljda i ett draperi, vari blåsten slet, med den ena handen höll hon draperiet samman över sin hals och den andra sträckte hon ut som för att kunna taga stöd av klippblocket, hållningen var framåtlutad och blick- en spejade skarpt och kallt fram – ut i rymden, emot ett för andra osynligt mål. Hon tycktes vara i gående ställning och hade just tagit ett steg framåt över den kropp som låg [hänkastad](#) på marken. En livlös, naken kvinnokropp. Fötterna och benen hängde slappt nedåt sluttningen, huvudet hade fått stöd mot en sten så att hakan vilade mot bröstet, armarna vilade dött och tungt så som de kastats av vågorna. Det var vanmakten och hjälplösheten, adlade av dödens ro. Lugnet i detta ansikte hade något av överjordisk jämvikt, den kalla blidheten hos den, för vilken

människors lidanden och människors önskningar icke längre finnas till – den heliga glömskan av allt, av allt som här kallas gott och ont. Detta ansikte, på vars läppar det gåtfulla dödsleendet stelnat, var en [siores](#) verk.

Jag kände mig gripen av bävan, ångest, beundran. Denne mästare, denne konstnär hade jag behandlat som en like, denne man hade varit kamraten i mitt dagliga liv, jag hade trott att han behövde min tröst, nästan min hjälp! Denne konstens storman!

Jag såg skyggt åt sidan. Han betraktade mig endast med forskande intresse för att läsa intrycket.

Jag skälvde som i närvaron av något övernaturligt – – –. Denna döda bar mina drag, förädlade, odödliggjorda; denna döda var mitt stelnade själv, min saga.

Jag knäppte samman mina händer och vågade icke se åt sidan. Min själs allra hemligaste tankar hade han känt, vad som skulle komma visste han förut.

Ödet! – – –

Jag höjde min blick och såg i den obevekliga gudomens drag. Ja, sådant är det. För ödet är ett människoliv intet, det går hän däröver som vore det blott strandens gräs och rotlösa tång, stirrande fram mot ett mål, som våra ögon icke kunna uppfatta. Dragen voro en människas, men uttrycket var mer än mänskligt, det var den styrka, den lagbundenhet, den orubblighet, för vilket allt i vår värld böjer sig eller måste krossas. Det var livets stora, olösta gåta: det oundvikliga, det som måste ske. Sådant var ansiktet.

– Jag känner att detta är mitt bästa arbete. Jag har icke gått tillbaka.

Jag visste att han hade rätt. Konstnären hade fullbordat ett verk, som måste överleva honom själv. Det har förtärt en obemärkt existens – som skall dö.

*

Jag har fullständigt anteckningsbokens små notiser. Jag har nästan intet att tillägga. Jag sitter åter i det ensliga lanthuset där jag levat så många lyckliga dagar. Mitt fönster hänger nästan ut över floden och jag ser dess gulaktiga vatten hasta förbi.

Kanske han gick innan han tröttnat på mig, kanske fann han det bäst så. Jag kunde åtminstone icke upptäcka någon kyla. Jag gjorde intet för att hålla honom kvar, att göra det skulle ha varit att driva honom bort.

Vårt avsked var lugnt. Han tog mig i famn och kysste mig en sista gång.

– Du är god, sade han, lycklig blir ingen människa.

Så skildes vi utan tårar och utan scener, skildes så som han önskade det.

Jag vet icke om han förstätt att jag brutit med mitt föregående, med mina grundsatser, med min uppfostran, ja, med själva mina **rasegendomligheter**, att jag är utan fotfäste och att återgång skulle vara omöjlig.

Jag tror att jag hoppades ännu sedan han rest, hoppades att han skulle kalla mig till sig och säga: – Lev – du är mig kärare än de andra.

Jag skrev också till honom en gång, jag vet icke vad, skygga vänskapsfraser, ingenting.

Han svarade mig med några rader i ett litet brev som började: »**Chère mademoiselle**.« Och han slutade med: »Jag har icke tid att skriva brev; jag har börjat ett nytt arbete.«

Jag vet det nu: från hans hand fick det icke finnas ett ord, som kunde minna om vår döda kärlek.

Varför har allt detta kommit?

Vem vet varför man älskar! Jag vet icke själv vad det var som gjorde det. Kanske det, att jag beundrat hans verk så länge, eller att hans värld var så främmande för min, att det just däri låg en trolldom, eller att det helt enkelt var min natur att älska

en gång. Hans personlighet uppslukade min, och skild från honom blev jag endast en skugga.

Allt är tomhet.

I början väntade jag, att det skulle gå över, jag vet knappt om jag väntat länge eller kort. Jag vet icke om dagarna mistat all längd eller om de icke mer äga slut, tiden har blivit något formlöst, som flyter i ett. Och jag vet att tomheten är evig.

Den bergtagna kan aldrig mer leva bland de sina.

DRAMA

TEORIER

Lustspel i tre akter

PERSONERNA:

FRU BERTOLD, 36 år
HORTENSE, hennes dotter, 18
SEBASTIAN MÖLLER, rik gammal untkarl, 60
DICK, hans brorson, 25
SANDERSON, massagedoktor, 45
FRÖKEN WIDERMAN, 38
HERR APPELMAN, 31
PETTERSSON, husvärd
SANNA, i tjänst hos fru Bertold
STRÖM, i tjänst hos Möller
FRU BILLBERG, en fet fru
Äldre och yngre damer

Handlingen försiggår vid en
mindre badort, sommaren 1887.

AKT I

En lummig och ovårdad trädgård. Fonden utgörs av ett enkelt men vänligt lanthus, uppefter vars väggar klänger sig vildvin, omgivande en bred, öppen veranda. Från verandan går en lika bred trappa ned till trädgården. Två skilda dörrar leder ut på plattformen, vilken mellan dörrarna delas mitt av genom en segelduksvägg av manshöjd. Där segelduken slutar vidtar nedåt trädgården ett vid stolpen fästas stålträdsräck, vilket likaledes delar trädgården i två hälfter.

Till höger en trädgårdssoffa, skyddad av några buskar. För övrigt bord och stolar.

Morgon.

SANNA sitter på trappan till höger om segelduken, håller ett fat mellan sina knän och rör i det med en slev.

PETTERSSON syssetsatt med att på vänstra sidan nubba fast segelduken. Håller hammaren i handen och tittar in till Sanna.

Jag vet då ingenting bättre än att få si på jungfru Sanna, när hon har någonting att syssla med. För det går så **gesvindigt**. Det är bara som om hon satt och lekte för sig.

SANNA

Ja, inte är det heller något arbete, te sitta och röra i lite smör.

PETTERSSON

En har minsann sett jungfru Sanna ta i annat också. Och med sådan **rutsch** sen!

SANNA *grammatikaliskt*.

Jo i yngre dagar så nog kunde en röra på spelet.

PETTERSSON *suckar*.

I yngre dagar! Ack, det skulle jungfru Sanna inte säga. Hon, som ser så ung ut!

SANNA

Det är skam av herr Pettersson att narras på det viset!

PETTERSSON

Det vet Gud, att jag inte narras! Hon ser inte ut att vara mer än tretti år på sin höjd. Nej det vet Gud! *Paus*. Hon måste i alla fall vara märkelig med sin matlagning, den fru Bertold.

SANNA *stött*.

Märkelig? Det kan jag inte förstå.

PETTERSSON

Jo, för alltid så rör di och vispar och — —

SANNA

Ah, det är fröken. För hon har fått i sitt huvud att hon vill lära laga mat, och så ska vi *experimentera* med allting, bara för att hon ska få si't.

PETTERSSON

Jaså. Då tänker hon väl på att gifta sig?

SANNA

Inte det en vet av, åtminstone.

PETTERSSON

Det tänker dom ändå alltid på.

SANNA *dygdigt*.

Det skall inte herr Pettersson säga.

PETTERSSON *suckar*.

Ahahajaja! Vem tänker inte på det! *Paus*. Men hon måste i alla fall vara märkelig, den där fru Bertold.

SANNA

Hur så?

PETTERSSON

Jo, hon ser alltid ut som **tocke där** en nunna eller ett **avgudabeläte**. Jag blir likasåsom kall utefter ryggen var gång jag får si henne.

SANNA

Frun är en riktigt *bra* människa, skall jag säga! – Fast nog har hon blivit en smula konstig, sedan hon kommit in i den nya rörelsen, tycker jag.

PETTERSSON

Vad är det för en rörelse? Det är väl inte något med **utskänkning** eller **tocke där**?

SANNA

Kan nån tänka! Nää, visst inte.

PETTERSSON

Vad är det då?

SANNA

Jag vet inte riktigt; det är något sådant med möten och listor. Di kallar det bara »den nya rörelsen«.

PETTERSSON

Jaså ja, då är det väl nån slags [hednamiSSION](#). Ja – vad kan inte di rika hitta på för te få tiden att gå! – – – Men jag tycker hon behövde inte gå och se ut som en nunna för det.

SANNA

Jo, se det är efter herrn – förstås. Hennes man.

PETTERSSON

Jaja. Men man behöver väl inte gå omkring som ett sorgehus i alla sina dar fast man blivit änkeman – – – änka, ville jag säga! *Jag* har sört min hustru så mycket som nån, men vart och ett haver sin tid; gråta haver sin tid och glädjas haver sin. Därför har ju också lagen satt sorgetid: kvinnan ett år och mannen ett halvt. Ack jag har minsann tyckt att detta halva året har varit drygt nog. Därför har jag också hyrt bort huset; jag behövde se folk omkring mig. – Ahahajaja såvisst! *Spikar*.

– Frun hade inte haft för nöden att vara så rädd för den nya hyresgästen; han ämnar inte titta åt'na ens en gång.

Hon sa åt mig om att sätta lärftsväggen, och det första *han* sa var att det inte var nog, utan att jag också skulle spänna ett ståltrådsräck tvärs över trädgården och säga åt, att om det kom ett enda kvinnfolk på hans sida av stängslet, så skulle det kosta fem kronors [vite](#).

SANNA

Hä! Jag tror minsann inte att det är nån som skall besvära honom.

Ropar inåt. Fröken! Nu kan jag få sockret!

HORTENSE *klädd i vitt förkläde och uppstrukna ärmar. Stjulper en skål strösocker i fatet, medan Sanna fortfar att röra.*

God morgon, herr Pettersson. Är det meningen att vi inte får titta dit nu? *Böjer sig fram och ser in på andra sidan segelduken.*

PETTERSSON

Ja, det är förbjudet vid fem kronors vite.

HORTENSE

Hahaha! Men på oss får man titta gratis. Eller hur, Sanna? Jag hoppas det skall dröja många år innan jag kan sättas i bur och visas för pengar som en babian. Bä! *Springer in.*

SANNA

Det barnet, det barnet! Alltid är hon lika glad och uppspelt.

PETTERSSON

Ja och en rejält grann fröken, det är hon då. Jag tycker en kan tacka till för att vi får si på'na. Men gamle herrn därinne han har sina egna *schåser* för sig, han. Vad mig anbelangar, så kan jag inte leva utan att få se kvinnfolk omkring mig, för di är då livets krydda och salt, det är då säkert. Det har varit så tomt i huset alltsedan hustru min dog, att jag känner inte igen mig själv ens en gång.

SANNA *suckar:*

Jo jo men! Sådant det *tar*.

PETTERSSON

Ja, jag säger så ofta till mig själv: Pettersson, säger jag, om du kunde få en så bra kvinna som hon var, så skulle du gifta om dig, vore det så i morgon dag!

SANNA

Ah, herr Pettersson kan nog få en bra hustru, han, som — —

MÖLLER *i dörren till Pettersson.*

Det är bra, ja. Spänn duken lite stramare därnere. Sådär! Jag är lika nöjd om att de *fanana* ska ha någon tittglugg att kika igenom.

SANNA *för sig; tittar genom en springa.*

Kika? Jag undrar vem som skulle bry sig om att kika på ett sånt gammalt — — Tvi för en människa! Han tror väl en skulle bli förtjust i'en! *Rör.*

MÖLLER

Nå, herr Pettersson, — karlen, som han skaffade mig, kan naturligtvis läsa och skriva?

PETTERSSON

Tror jag, det! Han har varit skräddare.

MÖLLER

Det är bra, så har han åtminstone handlag till något.

PETTERSSON

Ja, och si, en karl som kan laga mat som ett fruntimmer, det finns då inte att skaffa i hela trakten; och inte vill dom heller.

MÖLLER

Som ett fruntimmer! Det kan vilken karl som helst med sunt förstånd, min käre Pettersson. Det behövs bara att han försöker.

SANNA *för sig, medan hon rör.*

Laga mat? Ja, åt grisen! Gamle fårskalle.

MÖLLER

Dessutom har jag givit honom en kokbok med över tolvhundra maträtter i, och mer kan man då inte behöva; eller hur?

PETTERSSON *tar sina verktyg för att gå.*

Hähähä! Skulle tro att det förslår.

SANNA *rör.*

Ska nu de fördömda manfolken lägga sin näsa i matlagningen med! Vad ska en då få att försörja sig på? En får väl bli **dragon** eller skorstensfejare till sist.

MÖLLER *till Pettersson.*

Var god säg åt honom, att han kan duka frukostbordet härute. Vad var det för fisk som lämnades upp idag?

PETTERSSON

Ål och aborre.

MÖLLER

Gott. *För sig i det han knyter handen.* Anna Lisa, du gamla hushållsmara, som varit min plåga i sex och tjugo år, nu skall du se! Det är slut med kvinnoväldet, slut med fan och hans mor. Ned med kvinnorna! fältropet är givet. *Ut med en stor gest.*

PETTERSSON *ser efter honom.*

Ja kommer inte han in på dårhuse, så vore det underligt. *Till Sanna.* Herre Gud, jungfru Sanna, det riktigt kostar på när en ska gå. Det är som om vi varit bekanta alltid.

SANNA

Hå, bara i tre dagar, det är inte mycket.

PETTERSSON

På tre dagar kan mycket ske! Adjö så länge, nu får jag ändå te att gå.

SANNA

Adjö. Vi tar bullarna ur ugnen på ögonblicket. Jag tittar allt in med ett par till att smaka på.

PETTERSSON

Håhå jaja! Varma bullar, som alltid varit min livrätt! Precis som när salig hustru min brukade baka. — — Jungfru Sanna! — — ja, jag säger inte mer. *Ut.*

STRÖM *med en öppen bok i handen.*

Ingen konst, när man bara har en kokbok, sa han! Ingen konst? Jag kunde likaså gärna sy ihop ett byxben i bägge ändar och be folk hitta rätt i det som att ta mig fram i den här boken. *Läser.* Oxsvanssoppa fy fan, är det för folk att äta! *Bläddrar.* Sju-skinnsgröt, brända mandlar, hjorthornsgelé — jag ger tusan! — — Ja, men abborrar? Det ska väl finnas ett register. Jo, vänta! Abborrar med persiljesås — sås — sås. Ja hade jag bara så visst fjällen av! *Ser sig omkring, varsnar Sanna.* God morgon, jungfru.

SANNA *snävt.*

Gomorrön.

STRÖM *älskvärt.*

Lilla jungfrun har brått idag?

SANNA *ger honom en vred blick utan att svara.*

STRÖM

Jungfrun lagar mat?

SANNA *vänder sig så att hon kommer med ryggen åt honom.*

STRÖM

Söta, goa jungfrun — — —

SANNA

Kan man inte få vara i fred!

STRÖM

Jag ville bara fråga om något.

SANNA

Vad då?

STRÖM

Hur bär man sig åt med aborrar?

SANNA

Man fjällar dem, naturligtvis.

STRÖM

Ja, det är just det! Jag fjällar så att nyporna håller på att stryka med, men det är osanning att jag kan få fjällen av. Jag har varit med om att plocka gäss en gång, men detta var etter värre. Hur ska man bära sig åt?

SANNA *snäsigt.*

Man tar ett rivjärn.

STRÖM *för sig.*

Rivjärn kan ho vara själv, så nog kan *ho* fjälla aborrar alltid!
Falsk sorti.

Hostar. Ahem! — Ska ålen fjällas också? Eller — — —

SANNA

Nej aldrig har *jag* fjällt nån ål.

STRÖM *skakar på huvudet och går.*

HORTENSE *med en kruka och stålvisp i ena handen och en liten skål i den andra.*

Där har du äggulorna. Jag kan väl börja slå vitor?

SANNA

Ja bevars. Håll krukans emot vinden, så stelnar de bättre. Rör äggulorna i smeten och går in.

HORTENSE *vispar samt ropar inåt.*

Formen står på bordet, den är smord och brödad. Bullarna har jag tagit ur ugnen.

SANNA *inifrån.*

Det är bra.

STRÖM *har under dessa repliker dukat bordet på verandan. Går in igen.*

MÖLLER *kommer ut och gnider sina bänder.*

Vilken doft! Nybakat vetebröd! Du skall få se att den karlen förstår sin sak.

DICK *luktar.*

Jaa. Men jag misstänker — — —

MÖLLER

Misstänker — — — misstänker? Jag tror förbanna mig du inbillar dig att man inte kan äta mat utan om **senfärdiga**, lata, idiot-

skalliga fruntimmer labbat ihop den åt en! Misstänker! Vad fan misstänker du?

DICK

Ingenting annat än att de där bullarna kommer att ätas hos våra grannar och inte hos oss.

STRÖM *kommer ut med glas etc.*

MÖLLER

Bullarna?

STRÖM *med vidöppen mun.*

Bullarna?

MÖLLER

Ja, jag känner på lukten att Ström har bullar.

STRÖM

Jag! Nej inte mer än det barn som föddes i natt. Om herrn så vill rannsaka — — *Vänder ut och in på alla fickor.*

MÖLLER *vinkar med handen, förlägen.*

Det är bra. Jag ser att här är skorpor. Bra — Ström — mycket bra. Han kan gå. Jag skall ringa när jag vill något.

STRÖM *går.*

MÖLLER *till Dick.*

Vad grinar du åt?

DICK

Jag grinar inte; jag bara biter på min **knalle**.

MÖLLER

Ska det vara *malis*? Du hade bespetsat dig på bullar. Precis som om det skulle vara så rart! Deg – bara deg – som sådana där trilsksna, penningödande vrak till köksor kört nävarna i. Fy tusan! Jag är glad att jag gjort slut på eländet. – Glad, förstår du! – glad som när man gjort sig kvitt en skamfläck. Kvinnan är en skamfläck för hela människosläktet ingenting annat – – – Vad – – – vad behagas?

DICK

Jag sade ingenting.

MÖLLER

Du har något i sinnet, du. En eller annan käreasta, kan jag tro. Men kom ihåg att jag köper egendomen åt dig med det villkor, att du endast är min förvaltare, och den dag du gifter dig, den dag du på livstid förpantar dig åt en av dessa vampyrer, som man kallar hustrur – den dagen är det slut mellan oss. Slut – förstår du?

DICK

Ja, såvida inte farbror givit sitt samtycke.

MÖLLER

Jag! Hahaha! Samtycke? – Jaså, jag skulle av fri vilja låta en kvinna och hennes ormyngel uppäta min ärligt ärvda och förvärvda förmögenhet? Nej, låt dem själva försörja sig och sin avkomma – Ut med drönarna!

DICK

Men farbror – – –

MÖLLER

Jag vill inte höra ett ord mer! Du vet mitt beslut och du har din frihet. Jag är konsekvent, jag vill tillämpa min övertygelse, jag vill praktisera mina teorier. – Ut med skadedjuren.

DICK *söker dölja ett skratt.*

MÖLLER *äter en stund under tystnad. Reser sig.*

DICK *med hemlig skadeglädje.*

Jag tycker farbror äter så litet.

MÖLLER

Jag? Jag är stoppmätt. Jag har inte ätit ett sådant mål på långa tider.

Går.

DICK *försöker att kika in genom en springa i tältduken. Hostar. Hostar högre. Börjar sjunga.*

HORTENSE *från köket.*

Tyst! Och titta inte hitåt, man kan se oss från fönstren. *Sätter sig på trappan och gnolar.* Klockan elva går mamma och badar.

DICK

Bravo! – Under det barnlösa patriarkatets skräckvälde blir man inte fet.

HORTENSE

Får du dålig mat då?

DICK

Om det ens kunde kallas mat!

HORTENSE *låtsas se upp åt himlen.*

Vill du ha varma bullar?

DICK

Om jag vill? – ängel!

HORTENSE

Vänta då. *Springer in och kommer igen med bullar i sitt förkläde, smyger dem under tältduken och Dick smugglar dem i sina fickor.*

Gå upp på ditt rum och ät dem. Jag måste tala med Sanna. Vi kan aldrig reda oss utan hennes hjälp. Man har alldeles för god utsikt från köksfönstren.

DICK

Låt dörren stå öppen.

HORTENSE

Varför det?

DICK

Det luktar så gott.

HORTENSE

Gör det er mat bättre?

DICK

Nej, men det retar aptiten, och jag har en aning om, att vår björn skall tämjäs genom hunger.

HORTENSE

Försvinn, unge man!

DICK *går in.*

SANNA *med allt tillbehör för att duka.*

HORTENSE

Vi dukar härnere i trädgården, och vi måste skynda oss. Det kommer främmande sen.

SANNA

Främmande! Vad ska *dom* ha för något?

HORTENSE

Ingenting.

SANNA

Jesses, va *ska* dom här då?

HORTENSE

De ska diskutera. Vet du vad det vill säga?

SANNA

Nej.

HORTENSE

Ja inte jag heller. Men, hör du – Sanna – jag vill fråga dig om en sak: är det verkligen så dumt att gifta sig?

SANNA *förnärmad.*

Det skall jag säga henne, att det är alls inte vackert att springa i alla vrår och spionera på folk. Om jag vore fin fröken som hon, så skulle jag verkligen ha bättre *justemang*.

HORTENSE

Spionera? Men vad menar du? Vad blir du ond för?

SANNA

Och för resten skall jag säga henne, att det har varken varit tal om giftermål eller annat, och om han går och menar något, så inte kan jag hjälpa't.

HORTENSE

Hahaha! Jag tror du menar Pettersson?

SANNA

Ja vem eljest? Någon annan finns det ju inte.

HORTENSE

Jo du, det finns jag – och en viss ung herre.

SANNA

Vad säger fröken?

HORTENSE

Men vi kan inte säga åt mamma ännu, det är klokare att vänta. Ingen får ha en aning om det, förstår du. Du är den enda jag betrör mig åt. – – – Tyst! Inte ett ord! Här kommer mamma.

FRU BERTOLD *kommer långsamt utför trappan med en bok i handen.*

God morgon, barn.

HORTENSE

Hur är det med dina armar?

FRU BERTOLD

Tunga som bly.

HORTENSE

Stackars lilla mor! Sätt dig nu här. *Placerar henne vid frukostbordet och skänker i kaffe.*

FRU BERTOLD

Tack barn. Du är en förskräcklig matgumma. Förse dig själv.
Paus. Du borde läsa något, Hortense. Det kommer ut så många goda böcker nu för tiden, – till höjande av kvinnans moral.

HORTENSE

Käraste *nutter*, min moral är redan höjd över allting.

FRU BERTOLD

Du skämtar med allt.

HORTENSE

Kan omöjligt låta bli.

FRU BERTOLD *suckar.*

Åhå, jaja!

HORTENSE

Alltid suckar du när jag är glad.

FRU BERTOLD

Ja, det är vår tids sorgliga lättsinne i själva ditt skratt.

HORTENSE

Prat! Är det synd att vara frisk och ung? Stäm i bara och låt tiden reda sig som den kan. Livet är härligt.

FRU BERTOLD

Du vet inte vad sorg vill säga.

HORTENSE

Gör det dig ledsen?

FRU BERTOLD

Jag önskar att du aldrig finge lära det.

HORTENSE

Bah, var dag haver sin omsorg. — — — Vad är det du läser? *Tar upp boken och ser på titelbladet.* »Unga kvinna, har du en livsuppgift?» *Skrattar.* Ah, jag känner så tydligt att jag har en.

FRU BERTOLD

Om det så visst vore sant! Då skulle jag kanske känna mig trygg.

HORTENSE *ropar inåt köket.*

Sanna, du kan duka av!

SANNA *dukar av bordet under början av följande replik.*

HORTENSE *står framför modern och talar under stora gester och med avsiktlig komik.*

Jo, jag känner det aldrig tydligare än då vi sätter oss till bords — du och jag, — eller då vi går därifrån. Vi äter trögt, det är tyst som en begravning. Se hur faten bärs ut nästan lika fulla som de togs hit! — — — Det är inte min livsuppgift att smutta på en kopp kaffe och tyda livets gåtor. Åh, jag känner det som om jag bure hela famnen full av glädje; det fattas mig bara någon att strö ut den över. Ut — — — ut! — — — Jag är skapad till en matgumma och ärkemamma, en mormor och en farmor! *Böjer sig fram med ett leende.* Förstår du nu, vad jag menar för en livsuppgift?

FRU BERTOLD

Barn, du vet inte vad du skämtar med!

HORTENSE

Med min framtid; mitt *öde* heter det i den högre stilen.

FRU BERTOLD

Du vet, hur det lättsinnet plågar mig.

HORTENSE

Rår jag för, att jag inte kan se på världen som på något mörkt och tungt? För mig har den varit ljus och lätt, – tack vare dig.

FRU BERTOLD

Men den blindheten skall göra din olycka.

HORTENSE

Långtifrån! Om världen ger mig en knuff, så knuffar jag igen. Allt går som en dans, när man bara har någon att hålla av.

FRU BERTOLD

Ja nog håller du och jag av varandra, och jag hoppas att det alltid skall fortfara. Men säg – vill du göra någonting för att få se mig riktigt glad?

HORTENSE

Hur kan du fråga!

FRU BERTOLD

Lova mig då, att du aldrig tänker på att gifta dig.

HORTENSE *vänder bort huvudet och tiger.*

FRU BERTOLD

Du vill inte lova?

HORTENSE *med ett leende.*

Du har själv varit lycklig – och gift.

FRU BERTOLD *långsamt.*

Ja, jag var lycklig.

HORTENSE *efter en paus. Allvarsam.*

Det är någonting underligt med dig. Någonting – – – ja, bli inte ond, men jag måste vara ärlig – – – någonting dubbelt.

FRU BERTOLD

Hortense!

HORTENSE

Ja, ordet är fult, men jag vet inte något annat. Jag menar heller inte så illa.

FRU BERTOLD

Med att jag är dubbel? Förklara åtminstone – – –

HORTENSE

Äh – jag kan inte tala med sammanhang, men vänta! – – – Jo, du är rask och praktisk. Du är i grunden likadan som jag. Men du vill vara olycklig och sentimental och teoretisk. – – – Buh! Jag kan inte fördra det. Vad begriper t.ex. du om sociala spörsmål?

FRU BERTOLD *stött.*

Naturligtvis rakt ingenting.

HORTENSE

Åh, du! Jag har också grubblat. Jag har grubblat över ärftlighetsteorierna.

FRU BERTOLD

Jag kan tro det.

HORTENSE

Parole d'honneur!

FRU BERTOLD

Nå?

HORTENSE

Jag antog att jag ärvt mina praktiska anlag efter far, och jag började konstruera upp ett slags normalpappa åt mig. *Sätter ut munnen och söker framställa hur han borde ha sett ut.* En nykter, bestämd, företagsam affärsman, med en trygg humor som »försonande drag«. Jag uttrycker mig utmärkt, inte sant? Världigt – städat – vårdat – *Hastigt i förändrad ton.* Hör! Vad slags karl var han egentligen, – min far?

FRU BERTOLD

Vad slags karl? Är det så man talar om sina föräldrar!

HORTENSE

Jag skall formulera frågan bättre härnäst. Men – ser du – nu vet jag, att jag har mina matnyttiga anlag just efter dig och inte efter pappa. Hahaha! Genomsådad.

FRU BERTOLD

Hortense jag blir ond.

HORTENSE

Över min skarpsynthet. *Tar henne om halsen.* Jag vet att du sköter dina affärer förträffligt, du har ökat ditt kapital, dina hushållsböcker är mönster, du håller på spiken reda på vad det

går åt i köket; när jag är slösaktig grälar du på Sanna. Om mina barnbarn i en framtid beundrar sin mormors husliga dygder skall jag svara dem: jag ärvde dem efter min salig mor.

FRU BERTOLD

Släpp mig. Du kväver mig ju.

HORTENSE

Pytt! Man tål mycket av den sorten innan man förgås. Men vad var det vi talade om? Jo! Det, som du kallar det ideella hos dig, det är inte natur, det är löst påkliostat, därför verkar det falskt, och därför är det jag kallar dig dubbel.

FRU BERTOLD

Inte ens min änkedräkt kan inge dig aktning.

HORTENSE

Jag tror inte på din änkedräkt.

FRU BERTOLD *skriker till och rusar upp.*

Tror du inte?

HORTENSE

Nej. – Att man sörjer när man mist någon som man håller av, det är naturligt. Men att hänge sig åt en sådan sorg i sexton långa år, det är förkonstling, – det är en osanning.

FRU BERTOLD

Ah! – Var det så du mente! *Sjunker ner i stolen med ett andetag av lättnad.*

HORTENSE

Vet du jag skulle hellre önska att du gifte om dig.

FRU BERTOLD

Vilket opassande tal! Till en mor.

HORTENSE

Nåja, en mor är också en människa. Och en förnuftig karl kunde nog bli förtjust i dig. Jag gifter bort dig en vacker dag.

FRU BERTOLD *håller på att skratta.*

HORTENSE

Seså, nu känner jag igen dig. Få se om jag inte får heder av dig på sistone. Nå, är freden återställd?

FRU BERTOLD

Du vet hur svag jag är för dig. Det är det som är olyckan.

HORTENSE

Du är inte ensam om att sjunga den visan. *Skrattar.* Hör du, – jag måste haft en gladlynt pappa?

FRU BERTOLD

Förskona mig!

HORTENSE *forskande.*

Du *var* inte lycklig med honom?

FRU BERTOLD *reser sig för att gå.*

HORTENSE

Nej, svara mig först: jag måste ha släktingar på min fars sida?

FRU BERTOLD

Nej.

HORTENSE

Han hörde naturligtvis till en släkt. Han hade väl inte själv skaffat sig i världen.

FRU BERTOLD

De var alla döda.

HORTENSE *avsesides.*

Där ligger en hund begraven. Men vänta!

FRÖKEN WIDERMAN *kommer in från fonden med en pappersrulle i handen.*

FRU BERTOLD

Ah, det var bra att du kom; jag har någonting att tala med dig om. Kära Hortense, vill du lämna oss ett ögonblick? Det är ingenting för en ung flicka.

HORTENSE

Gärna. *I det hon går.* Skall jag köras bort för hennes skull! Men vänta mig du! *Ut.*

FRÖKEN WIDERMAN

Kära Hermione, jag kom lite före de andra; jag ville träffa dig riktigt. *Kysser henne.* Jag håller så rysligt mycket av dig. Jag skall rent ut säga dig, att jag känner beundran för dig. *Kysser henne på nytt.*

FRU BERTOLD *avvärjande.*

Ah --- kära du --- beundran ---.

FRÖKEN WIDERMAN

Det är just ordet! Ditt sedliga krav, känslan av ditt eget män-

niskovärde — — — Säg, var du inte en Nora innan Dockhemmet skrevs? Åh! Du var ju en Svava innan vi fick En Handske! Skulle jag då inte säga att jag beundrar dig!

FRU BERTOLD

Kära Klotilde, det var någonting annat jag ville tala med dig om.

FRÖKEN WIDERMAN

Tala, min älskling!

FRU BERTOLD

Du vet att jag aldrig talat till Hortense om hennes far. Jag har låtit henne leva i den föreställningen att det är döden som skiljt honom och mig.

FRÖKEN WIDERMAN

Du har gjort rätt, min söta. Du gör alltid rätt.

FRU BERTOLD

Ja, men nu tror hon, att vårt äktenskap var lyckligt.

FRÖKEN WIDERMAN

Än sen?

FRU BERTOLD

Jag fruktar att hon själv tänker på giftermål.

FRÖKEN WIDERMAN *skvalleraktigt nyfiken.*

Vem då med?

FRU BERTOLD

Det är just vad jag inte vet.

FRÖKEN WIDERMAN

Tänk om det skulle vara ---!

FRU BERTOLD

Vad?

FRÖKEN WIDERMAN

En fallen ---

FRU BERTOLD

Nå, hur många finner man som ---

FRÖKEN WIDERMAN

Riktigt! Därför måste hon skriva på sedlighetslistan redan idag.

FRU BERTOLD

Men om hon inte vill?

FRÖKEN WIDERMAN

Tvinga henne.

FRU BERTOLD

Men på vad sätt?

FRÖKEN WIDERMAN

Har du inte en moders förbannelse?

FRU BERTOLD

Jo. Men det kan ju aldrig komma ifråga.

FRÖKEN WIDERMAN

Inte! När det gäller en så viktig sak som *likbetskravet*!

FRU BERTOLD

Jo – men – – –

Paus.

FRÖKEN WIDERMAN *högtidligt.*

Säg mig, Hermione, känner du inte en tomhet, en inre tomhet?

FRU BERTOLD

Jo.

FRÖKEN WIDERMAN

Den tomheten kan endast fyllas därigenom att du tar din plats i lederna för det stora kulturarbetet: kvinnans frigörelse. – – – Också jag har känt denna tomhet.

FRU BERTOLD

Så?

FRÖKEN WIDERMAN

Men jag har förstått att fylla den.

FRU BERTOLD

Det är lyckligt. Men säg: – hur ska vi kunna föra en diskussion?

FRÖKEN WIDERMAN

Det är ingen konst. Det lär man av tidningsreferat. Jag skall nog dirigera.

FRU BERTOLD

Men det gör mig så ont att Hortense – – –

FRÖKEN WIDERMAN

Prat! Hon skall nog också bli intresserad av vår sak, bara inte du träder tillbaka. Men – à propos – hur är det med din reumatism?

FRU BERTOLD

Åh – dåligt. I synnerhet vänstra axeln.

FRÖKEN WIDERMAN

Jag skulle just säga dig att det kommit en massagedoktor hit. Han är amerikanare, eller så gott som amerikanare åtminstone. Jag har anmält mig som hans patient och började igår. Du skulle också försöka. Jag kom händelsevis att tala om dig. – – – Han är en fulländad gentleman och mycket konversabel. »Fru Bertold?« sa han, och det lyste till i ögonen. Det gjorde det bestämt. Han har ett par underliga ögon, den karlen! – »Känner ni fru Bertold?« sa jag. – »Nej jag har inte den äran«, sa han. – Men det är klart att han hört talas om dig. Söta Hermione, försök hans massage.

FRU BERTOLD

Om det bara kunde göra någon nytta!

FRÖKEN WIDERMAN

Säkert! *Ser på sitt ur.* Men vi skulle ha hit några bänkar. Och ett bord att dirigera vid. Talarestol har vi ingen. Möjligen kunde vi få en pall, en hög pall.

FRU BERTOLD ropar.

Sanna!

SANNA från köket.

FRU BERTOLD *ordnar scenen tillsammans med Fröken W. Åt Sanna.*

Ta hit stora kökspallen. *Till Fröken W.* Man kan lägga en mat-
ta över.

SANNA *går och kommer igen med det begärda.*

FRÖKEN WIDERMAN *drar upp ett papper ur fickan.*

Jag är rustad. *Med en stor gest.* Mina herrar och damer — — —

FRU BERTOLD

Men det finns ju inga herrar.

FRÖKEN WIDERMAN

Jo, herr Appelman.

FRU BERTOLD

Han sover alltid.

FRÖKEN WIDERMAN

Det är nervöst. Men han är besjälad av vår idé.

FRU BERTOLD

Är du inte rädd att komma av dig?

FRÖKEN WIDERMAN

Visst inte. Jag kan det blankt och fruktar inte att ta upp en tävlingskamp med kvinnorna i Nordens huvudstäder. Jag börjar också med: »Skall provinsen stå efter huvudstaden!« – Lägg märke till ordet *provinsen*. Det är en viss *schvung* i det. Det låter europeiskt — — — Vänta bara! — — — Ah! Se här har vi dem!

STRÖM *kommer ut på trappan till vänster och lägger sig att skura en kopparkastrull.*

FRÖKEN WIDERMAN *till Fru Bertold.*

Du kan ta papperet. Jag håller det **ex tempore**. Det ser bättre ut.

DAMERNA *och* HERR APPELMAN *in. Hälsningar och sorl.*

HORTENSE *in från sidan.*

FRÖKEN WIDERMAN *viftande med handen. Nervöst.*

En klubba, en klubba! Vi har glömt klubban.

FRU BERTOLD *viskar åt Sanna, som kommer med en liten klubba som hon lägger på bordet.*

FRÖKEN WIDERMAN *kliver upp på pallen, som vickar en smula.*

Jag har av vår värdinna, jag har av vår värdinna fått i uppdrag — — — jag har ansett mig uppdragen att å hennes vägnar — — — å detta möte — — — sammankalla detta möte, för att konstituera »Föreningen för kvinnans frigörelse och sedliga krav på mannen«, i landsorten. *Hastigt.* Ett glas vatten! Kan någon skaffa mig ett glas vatten? *Hon får ett glas vatten, dricker.*

Mina herrar och damer!

Skall provinsen stå efter huvudstaden! Nej. Provinsen lika väl som huvudstaden äger kvinnor, som på spetsen — — — kunna ställa sig i rörelsen — — — i spetsen — — — i spetsen för — — —

FRU BERTOLD *viskar.*

– En rörelse –

FRÖKEN WIDERMAN

kunna i spetsen för – en rörelse. *Viskar.* Ge mig papperet, hit med papperet! *Får det och uppläser föredraget entonigt och lågt så att stänkreplikerna hörs tydligt.*

Kvinnorörelsen är som bekant en rörelse som på senare tiden

tagit mycken fart. Kvinnan har levat i tusenårigt slaveri, det lär oss både historien och vår egen erfarenhet –

FRU BILLBERG *viskar.*

Jag trodde det var fru Bertold som skulle hålla mötet?

RÖSTER

Hyss, hyss!

FRÖKEN WIDERMAN *fortsätter under repliken.*

– men nu är stunden kommen för hennes frigörelse, och hand i hand med denna går en annan rörelse; jag menar kvinnans krav på mannen.

Applåd från några damer.

HERR APPELMAN *som håller på att nicka far upp ur sömnen.*

Bravo, bravo!

FRÖKEN WIDERMAN

Mannens dåliga natur har i våra dagar vuxit till en hittills oerhörd höjd. Han fordrar ingenting mer och ingenting mindre än att hela vårt kön skall omskapas, blott för att tillfredsställa hans låga böjelser och omättligen begär. Det *finns* män, som fordrar detta, fordrar att vi, skola ge oss åt dem – – *vi* mina herrar och damer! *ser sig vädjande omkring.* Det är därför kvinnan rustar sig till strid, – nödvärn, självförsvar –

FRU BILLBERG

Det är bra sagt.

RÖSTER

Hyss, hyss!

FRU BILLBERG

Jag har så go rätt att tala som nån annan. Detta är ett kvinnomöte, – kom ihåg! Jag har rätt te tala. Vi har rätt te tala, vi kvinnor.

STRÖM *reser sig.*

Nej *mig* gör de galen i skallen! Det måtte väl åtminstone finnas en bomullstuss i huset. *Springer in och kommer strax igen med en handfull bomull, som han stoppar i öronen. Skurar vidare.*

FRÖKEN WIDERMAN

Det är till alla samhällsklasser vi vänder oss, vi gör ingen åtskillnad på hög och låg. I huvudstaden är rörelsen en klassfråga, men här i landsorten vill vi göra sedlighetskravet till ett allmänt spørsmål –

FRU BILLBERG

Hög och låg, sa hon. Är det jag kanske, som inte ska vara god nog!

FRÖKEN WIDERMAN

Inga avbrott, om jag får be.

FRU BILLBERG

Nej, gubevars.

FRÖKEN WIDERMAN

Vi begär att mannen –

FRU BILLBERG *avbryter.*

Ska veta hut, ja.

FRÖKEN WIDERMAN *med en förebrående blick.*

– skall kuva sin natur –

MÖLLER *på sin trappa.*

Vad fan står här på!

FRÖKEN WIDERMAN

Därför sluter vi oss tillsammans mot det tillväxande onda, som skall sluka oss alla, om det icke sättes damm för det.

MÖLLER *ropar.*

Ström! Högre. Ström! – har han nu blivit döv till på köpet! – – – Ström! *Knackar honom på axeln med sin käpp. Ström far upp och de går ut båda.*

HERR APPELMAN *till en dam som trampar honom.*

Ursäkta, ursäkta!

HORTENSE *skrattar.*

FRÖKEN WIDERMAN

Det är därför vi alla måste sluta oss tillsammans i ett enda starkt krav. Och ingen skall låta pruta eller **dagtinga** med sig.

STRÖM *på fru Bertolds trappa.*

Jag skulle hälsa så mycket från herr Möller och fråga om inte frun kunde flytta sin gås-stiga över på andra gaveln.

FRU BERTOLD

Gås-stiga?

STRÖM

Ja, för han sa att det var de värsta gäss te kackla, som *han* någonsin hade hört. *Går.*

HERR APPELMAN *efter en paus.*

Ah! — — — Det skulle vara en kvickhet.

Sorl av ogillande.

DICK *på trappan till vänster.*

Vad nu då? *Försöker att kika genom tältduken. Lyssnar.*

FRÖKEN WIDERMAN

Det är värdigast att ignorera ett så opassande avbrott. — Låt-
om oss övergå till diskussionen. Jag anser vidare anföranden
överflödiga. Alltså — första frågan: finns det någon i försam-
lingen som anser osedligheten nödvändig för mannen?

RÖSTER

Nej, nej!

FRÖKEN WIDERMAN

Andra frågan: finns det någon som anser osedligheten önsk-
värd för kvinnan?

RÖSTER

Nej, nej!

FRÖKEN WIDERMAN

Och finns det någon, som känt frestelsen att leva som en man?

RÖSTER

Nej, nej!

FRÖKEN WIDERMAN

Alla frågorna anses således besvarade med nej?

RÖSTER

Ja, ja!

FRÖKEN WIDERMAN *ser sig omkring med ett leende.*

Är det inte märkvärdigt, vilken hög sedlig ståndpunkt kvinnan intar! – Men det behövs sannerligen verksamma medel för att bekämpa mannens böjelser. Vi har främst ett medel. Den här listan. Var och en av oss förbinder sig med sin underskrift att aldrig gifta sig med någon annan man än den som levat rent, dvs med andra ord: en jungfrulig man.

Nu gäller det underskrifterna. Vem vill börja? Den som är mest nitisk går i spetsen. *Skriver.* Sehär mitt namn. *Till fru Bertold.* Och du?

FRU BERTOLD

Å, jag kan ju aldrig komma i fråga.

FRÖKEN WIDERMAN

Du är fri, kära Hermione. Du kan gifta om dig med vem du vill. Alla bör skriva på.

HERR APPELMAN *har närmat sig. Till en dam, som knuffar honom.*

Ursäkta!

FRU BERTOLD *skriver. Vill ge pennan åt herr Appelman, som står bredvid. Biter sig i läppen.*

Förlåt! Jag kom inte ihåg. – – – Hortense!

APPELMAN *träder åt sidan och bugar sig förlägen.*

Ber om ursäkt!

Paus.

FRU BERTOLD

Hortense – ditt namn.

HORTENSE

Jag skriver inte på.

FRU BERTOLD

Inte?

HORTENSE

Nej.

FRÖKEN WIDERMAN

Opposition? Mot sedligheten? Och av kvinnor! Det är oerhört.

FRU BERTOLD

Varför vill du inte?

HORTENSE

Vem jag gifter mig med, det blir min ensak.

FRU BILLBERG

Det är riktigt, lilla fröken, det är riktigt. En karl kan ha varit lite vidlyftig i sin ungdom och ändå bli en bra karl. Men si *min* man, han är ett kräk, respekt till sägandes – ett rejält – – –

FRÖKEN WIDERMAN

Här är inte fråga om individer, utan om släktet.

FRU BILLBERG

Vad för slag? Han är ett rejält kräk te människa *beslutsamt* därför skriver jag på. *Gör sig i ordning att underteckna.*

FRU BERTOLD *brydd.*

Men det går inte an; fru Billberg är ju gift.

FRU BILLBERG

Jag kan väl skriva på en sedlighetslista fast jag är gift, vet jag! Sjalva prästen har låtit mig skriva på en lista, så må det väl vara rätt! *Skriver långsamt och under många grimaser.* Se där. Nu kan Billberg si, om han vill. Och sjalva kungen kan få si't.

MÖLLER *på sin trappa med sin bastuba i handen. Till Dick.*

Är du så glad åt de där gamla harporna, att du behöver stå och lyssna på dem! *Sätter bastuban för munnen och blåser under det följande.*

FRU BERTOLD

Herre Gud, vad är det för ett oväsen?

Damerna skriker och håller för öronen.

RÖSTER

Det är en karl! Det är ett försök att förkväva sedlighetsrörelsen.

MÖLLER *upphör att blåsa, lyssnar. Sorl.*

Nej, faan – dom håller på ännu. *Blåser igen.*

STRÖM

Ja, dom ä rent djävliga.

EN RÖST BLAND DAMERNA

Det är den andra hyresgästen.

FRÖKEN WIDERMAN

Tala till honom.

FRU BERTOLD *till Möller, vid sidan av tältduken.*

Hör! Min herre!

MÖLLER *tar bastuban från munnen.*

Jag parlamenterar aldrig med fruntimmer. *Blåser igen.*

FRÖKEN WIDERMAN

Gud ska veta att jag inte är hämndgirig, men om den karlen låge i ett dike och hade brutit armen på tre ställen, så skulle jag icke röra ett finger för att hjälpa upp honom.

RÖSTER

Herr Appelman måste tala till honom. — — — Herr Appelman!
Herr Appelman! Tala till honom.

APPELMAN *tar av sig batten och stannar vid ståltrådsröcket.*

Ursäkta!

MÖLLER

Allt är ursäktat. Är herrn en karl?

APPELMAN

På så oartiga frågor svarar man inte.

MÖLLER

Oartiga? Hade det inte varit av pur artighet, skulle jag genast ha räknat honom till de andra käringarna. *Blåser.*

FRÖKEN WIDERMAN

Församlingen måste upplösas.

HERR APPELMAN

Ja, församlingen måste upplösas.

FRÖKEN WIDERMAN *knackar med klubban.*

Församlingen upplöses.

Alla troppar av.

FRÖKEN WIDERMAN *tar Fru Bertold under armen och avlägsnar sig med henne under livligt samspråk.*

HORTENSE, *ensam, därefter* SANNA.

MÖLLER

Nå, ä de borta nu? Ja. — — Musikaliska begåvning, jag väl-signar dig. *Går.*

SANNA

Mitt kära barn, jag har stått som på nålar och väntat på att få tala med henne. Vem är det?

HORTENSE

Vad? Vem?

SANNA

Fästmannen, — vet jag!

HORTENSE

Ah! — jäså, han! Jag hade glömt det. Ja nu ska vi vara glada igen. *Tar henne om livet, dansar och sjunger.*

SANNA

Herre Gud, vad hon är tokig! Seså, säg mig nu vem det är.

HORTENSE

Unge herrn, som bor härinne, — brorson åt gamle herrn.

SANNA

Men jesses, barn, hon har ju knappt mer än sett honom ännu.

HORTENSE

Åh, vi är gamla bekanta. Han är god vän med Hildur Bergers bror – du vet, – och vi har träffats otaliga gånger i Hildurs hem. Men det har jag aldrig vågat tala om för mamma. Både för hennes och farbrors skull måste vi låtsas som om vi inte kände varandra, annars skulle de kanske hindra oss från att träffas, och *det* – ser du – *det* vore det värsta som kunde ske i världen. Men du skall hjälpa oss. – – Du skall – Sanna!

SANNA

Kära barn, det vill jag visst. Bara säg mig vad jag skall göra.

DICK *på Möllers trappa.*

HORTENSE *märker honom. Sjunger.*

Man måste gå den andra vägen
andra vägen, andra vägen.

Man måste smyga genom häcken,
genom häcken, genom häcken.

Till Sanna, i det hon tar henne i armen och talar livligt.

Du skall hålla sträng utkik åt vägen, och det första du får se en skymt av mamma, så springer du ut och viftar med en handduk där i dörren, – förstår du? – – Marsch!

SANNA *går.*

MÖLLER *med en tidning i handen. Ställer sig i dörren så att han hindrar Dick från att gå in.*

HORTENSE

Död och pina – som romanerna säger – där har vi fienden.
Gömmar sig bakom buskarna.

MÖLLER *som om han fortsatt ett samtal.*

Nej, inte faller det mig in att hysa några skrupler angående din kusin. Föräldrarna är ju lagligen skilda, och då är släktskapen upphävd. Hon är hos sin mor och bär sin mors namn; jag vet inte ens var hon finns.

Går ner för trappan.

Fan anamma! Såg jag inte en hatt därborta? finns det då inte en fläck på Guds gröna jord, där man kan få vara fri från fruntimmer!

DICK

Bry sig inte om det, farbror. Sätt sig här. *Han ställer en trädgårdsstol så att den gamle kommer att vända ryggen åt det ställe, där Hortense är gömd.* Jag skall springa in efter sängkammarskärmen. *Skyndar in i huset.*

HORTENSE

Himmel och helgon! – om han inte skyndar sig, så kommer mamma igen.

DICK *med en skärm, som han ställer bakom den gamle.*

Seså, nu överlämnar jag dig åt din tidning. Jag går och badar.
Går.

MÖLLER

Jaha. Adjö så länge. *För sig.* Jag känner hur magen kryper in till ryggen. Hungersdöden måste vara förskräcklig.

Läser.

DICK *kommer insmygande mellan buskarna från höger.*

Jo nu är det vackert ställt! Förut hatade de varandra som kön betraktat, nu hatar de varandra som individer. — — Men äntligen får vi träffas! *Vill kyssa Hortense, men hon lägger handen över hans mun i det hon skrattar.*

Unga kvinna, är det så du belönar den man, som modigt trotsar alla faror för sin kärleks skull?

Sätter sig på bänken ett stycke från henne.

HORTENSE

Än jag då! Trotsar inte jag?

DICK

Men jag har verkat mer än du för »vår framtids lycka«.

HORTENSE

Jo, pytt! Det ska vi räkna efter.

DICK

Jag hittade på att vi skulle lura de gamla ut på sommarnöje.

HORTENSE

Men *jag* spelade korten så att mamma hyrde i samma hus som din farbror.

DICK

Sedan *jag* hade lagt planen — ja.

HORTENSE

Vacker plan! Nu sitter vi fast.

DICK

Fast?

HORTENSE

Ja. Om du gifter dig, så köper farbror inte gården, och om inte farbror köper gården, så kan du inte gifta dig och om du inte kan gifta dig, så blir jag en gammal mamsell.

DICK

Det förbjuder naturen. *Vill kyssa henne.*

HORTENSE *skrattar och räcker lång näsa.*

DICK *stött.*

Var lugn, fröken, jag skall inte vara påflugen mot en så belevad ung dam.

HORTENSE

Vi ska ta oss någonting nyttigt före. Vi ska fundera ut något.

Hör! --- vad har gubben egentligen för passioner?

DICK

Passioner?

HORTENSE

Naturligtvis! En svag sida – en vurm – en **monomani** – vad du vill. Det har man alltid när man är sextio år. --- Och det finns naturligtvis annat än kvinnohatet?

DICK *trumpet.*

Ja, det finns gammalt **Sèvresporstin** och god mat.

HORTENSE

Det var alltid något.

Paus.

HORTENSE *reser sig och tittar ut mellan grenarna åt Möller till.*
Tror du, han kan se oss?

DICK

Genom en tjock skärm och dehär buskarna?

HORTENSE *närmar sig under det hon fortfarande låtsar sig speja genom buskarna.*

Och *han* kryper naturligtvis inte under ståltrådsräcket?

DICK *ser på henne och kan inte låta bli att skratta.*

HORTENSE *sätter sig i hans knä, slår armarna om hans hals och kysser honom. Det fräser inifrån köket.*

MÖLLER *spritter upp ur en halvslummer.*

Det fräser! Man vänder en stek – *med sorg* – inne hos grannens. Och lukten! – – – Nej, detta är icke att uthärda. *Skakar sin knutna hand emot huset och går in.*

SANNA *i dörren, viftar med en handduk.*

Herre Jösses, vad ska jag vifta för, när där inte är någon människa som ser'et. *Hostar.*

HORTENSE *flyger upp ur Dicks knä och får se Sanna.*

DICK *knäpper med fingrarna.*

Nu har jag det! En plan, en plan!

HORTENSE

Undan! Mamma kommer.

DICK

Min plan, min plan!

HORTENSE

Spring! *Skjuter honom i ryggen.*

DICK *svänger sin hatt och springer ut till höger.*

Hurra-a-a-a!

Ridå

AKT II.

Första tablån

*Fru Bertolds arbetsrum. I fonden dörr ut till entrén, till höger dörr med yvig **portiär**; närmare fonden en tapetdörr till köket. Komfortabelt möblerat; prydnader och blommor.*

FRU BERTOLD *sitter vid ett sybord och broderar.* HORTENSE *går och vattnar krukväxterna samt plockar undan vissna blad.*

FRU BERTOLD *ser på klockan.*

Doktorn säger att jag inte får gå och bada strax efter frukosten.

HORTENSE

Vad var det jag sade! Men du är alltid så envis när det är jag som råder dig till något.

FRU BERTOLD

Åh! –

HORTENSE

För resten var det en märkvärdig tur att slumpen skulle kasta hit just en massagedoktor. Det var ju som på beställning. – – – Men se *doktor*; det är han väl strängt taget inte?

FRU BERTOLD

Visst är han doktor, fast han avlagt sina examina i Amerika och våra medicinska myndigheter i sin vishet inte vill erkänna annat än vad som fått *deras* **sanktion**.

HORTENSE

Nånå, lilla mutter, jag erkänner din amerikanares förträfflighet. Hur dan karl är han för resten.

FRU BERTOLD

En märkvärdig människa, – alldeles märkvärdig. Han påminner mig så underligt om – – – ja, jag vet inte – – – Han har en sådan underlig makt över en. Ja, han är hypnotisör också, kanske det ligger däri. Bara jag ser honom verkar det lugnande på mina nerver.

HORTENSE

Ja, och du ser verkligen yngre ut, mycket yngre än när vi kom hit. Hur gammal är du egentligen, du lilla skälm till mamma? Jag misstänker alltid att du slår under dig en smula mer gammalfrurespekt än som med rätta tillkommer dig.

FRU BERTOLD

Åh – kära Hortense – när man nått till fyratio år, så – – –

HORTENSE *räknar på fingrarna.*

Kuggad! Du *är* bara trettiosex. Sökte du nu inte att lura mig! – Bara för respektens skull, – – – den kära respekten!

FRU BERTOLD *skrattar mot sin vilja.*

Barn, du är så tokig!

HORTENSE *stannar och betraktar henne.*

Jag har egentligen aldrig tänkt över hur ung du var när du gifte dig.

FRU BERTOLD

Bara ett barn, ett oförståndigt barn.

HORTENSE

Sjutton år – inte sant?

FRU BERTOLD

Jo.

HORTENSE

Yngre än jag nu. Du ser att jag måste skynda mig. Var skall jag ta en fästman ifrån?

FRU BERTOLD

Lämna det skämtet. Jag känner det som om dina lättsinniga ord skulle mana fram en olycka.

HORTENSE

Vad skulle det vara för en olycka? Att bli gift?

FRU BERTOLD

Du känner inte männen.

HORTENSE

Jag? – Jo det vill jag lova, att jag gör.

FRU BERTOLD

Du? Som levat ensam med mig ---

HORTENSE

Pytt! Ja så tror mammorna alltid. Nej, jag var inte större än *så*, när jag hade en fästman som var så hög som *så*, – han gick i fjärde klass --- hahaha!

FRU BERTOLD

Barngriller!

HORTENSE

Nånå; men sådant kommer igen.

SANNA

Här är fruns handdukar, som varit uthängda till torkning. Frun brukar ju gå och bada klockan elva.

FRU BERTOLD

Tack; lägg dem in i sängkammaren, jag har ändrat badtid.

SANNA *går mot dörren med portiären.*

FRU BERTOLD

Hör nu – Sanna – det var förskräckligt vad det börjat gå åt i hushållet på den sista tiden.

HORTENSE *avsides.*

Joo – något!

SANNA

Kära frun, i ett hus där det finns en så oskäligen hop med råttor, så ---

FRU BERTOLD

Inte har jag sett några råttor!

SANNA

Att man ska hållas för att fara med osanning och att vara en tjuv och en ögontjänare; när man tjänat ett herrskap i femton år! *Går ut gråtande.*

HORTENSE

Jo mamma, det finns råttor, – stora råttor – och dom äter alldeles förskräckligt.

SANNA *med en lång råttfälla i vilken det hänger tre möss.*

Och vill frun inte tro vad jag säger, så kan frun själv få si.
Räcker fram fällan.

HORTENSE *skriker och håller för ansiktet.*

Gå – – gå med de otäcka djurena!

FRU BERTOLD

Ja inte kan de där små uslingarna äta så mycket att det syns i hushållsboken! Man skulle tro att jag fått två fullvuxna karlar i kosten.

HORTENSE *hostar och söker dölja sitt skratt.*

SANNA *stött.*

Ja *mig* ska frun då slippa att föda så länge. *Går.*

PETTERSSON *gläntar försiktigt på dörren och drar sig tillbaka.*

FRU BERTOLD *ropar.*

Herr Pettersson, herr Pettersson, stig in! Var så god! Var det något?

PETTERSSON *förläget*.

Hähähä, jag trodde inte herrskapet var hemma, hähähä, ursäkta.

FRU BERTOLD *med ett återhållet skratt*.

Han gör visit när han tror oss vara borta, – en viss världsvanna! *Högt*.

Det var något herr Pettersson sökte?

PETTERSSON

Tackar. Det var ingenting. Jag hade bara lovat jungfru Sanna att göra några små reparasjoner i spiskammaren.

FRU BERTOLD

Så snabbt av herr Pettersson! Det går an att komma den här vägen. Var så god.

PETTERSSON

Tackar. *Går med skyndsamma steg genom rummet ut i köket*.

HORTENSE *skrattar*.

Ser mamma!

FRU BERTOLD

Vad då?

HORTENSE

Det blir ett par av Sanna och Pettersson.

FRU BERTOLD

Skulle Sanna tänka på att gifta sig? Den gamla hyggliga människan!

Åh – aldrig!

HORTENSE

Kan hon inte vara lika hygglig för det? Hon gör ett gott parti, och beskedligare skrov än Pettersson kan då inte gå på jorden.

FRU BERTOLD

Du har ett sätt att uttrycka dig ---!

HORTENSE

Målande och drastiskt! Det är så tidens sed.

FRU BERTOLD *tillrättavisande.*

Det finns *olika* strömningar i tiden.

HORTENSE

Jag känner bara en: jag är ung!

FRU BERTOLD

Hortense!

HORTENSE

Jaha, predika inte! Se hur det är sol och sommar. Man kan komma i skratt bara man hör på kornknarren och alla gräshoporna. Jag tycker om landet, jag dyrkar landet, jag vill leva och dö där! Inte kan jag sätta mig på en pinne och filosofera över tidens fördärv!

FRU BERTOLD

Ett övermod! Och jag står så främmande, när jag hör dig tala. ---

HORTENSE

Ja, för jag är en ankunge, och den käraste, raraste lilla höna har kläckt ut mig. *Kysser moderns båda händer.*

FRU BERTOLD

Man *kan* inte bli ond på dig; det är just olyckan. *Reser sig.*

HORTENSE

Här är din hatt, här är din parasoll, och handdukarna springer jag efter, så stör vi inte Pettersson i hans »reparasjoner«.

FRU BERTOLD *skakar på huvudet.*

Håååjaja! Den mänskliga dårskapen! Sanna, vid sina år!

HORTENSE *med handdukarna.*

Se här morsgumman lilla.

FRU BERTOLD

Tack och adjö, barn. *Kysser Hortense och går.*

HORTENSE

Om nu bara Dick passar på! *Springer till fönstret, öppnar fönstret, viftar med näsduken.*

Jo, där går han och spankulerar, röker sin cigarr i den friska morgonluften, gubevars, han är präktig. Vem kan misstänka honom för att vara kär! Den personifierade **flegman**. – – – Nå! Ämnar han inte komma? Odjur! *Viftar en gång till.*

DICK *från fonden.*

Vad står på?

HORTENSE

Såg du inte att mamma gick?

DICK

Än sen?

HORTENSE *härmar*:
Än sen! – Stock!

DICK
Nå, vad vill du.

HORTENSE
Vill? Hm! – – – Hur är det med vår gubbe?

DICK
Jag är bekymrad, jag är verkligen bekymrad för honom, det ser betänkligt ut.

HORTENSE
Hur så?

DICK
Han ger sig till tåls, han är rent av slö. Det är förbi med honom. Han är knäckt. Hans energi är bruten: han har ätit stekt fläsk och kokt fisk en hel vecka och inte knystat. Han – den kräsnaste av alla kräsna gamla ungarlar!

HORTENSE
Nå, du själv då!

DICK
Om jag inte hade dig, skulle jag dö av elände bland dessa gamla perukstockar.

HORTENSE
Om du inte hade mina pastejer och biffstekar, menar du.

DICK *kysser hennes händer.*

Och om inte *du* kan bibehålla en mans kärlek, så kan ingen.
Men – du – det har hänt mig något underligt.

HORTENSE

Vad då?

DICK

I går, när du skickat mig den varma kycklingsteken, och jag gjort mig i ordning att uppe på mitt rum förtära denna under nuvarande omständigheter **lukulliska** –

HORTENSE

– Under alla omständigheter **lukulliska** –

DICK

– måltid, såg jag att jag fattades salt. Jag rusade naturligtvis ned i köket för att anställa efterforskningar. Det dröjde något: – jag kom inte strax att söka saltkaret på den hylla, där **blank-smörjdonen** har sin plats, – och som farbror vid den tiden brukar sova middag, så hade jag inte tänkt på att taga nyckeln ur mitt rum.

HORTENSE

Nå?

DICK

När jag kom igen var kycklingen borta.

HORTENSE

Borta?

DICK

Spårlöst! Låren och tallriken fanns kvar. Och vår trogna Pan satt där.

HORTENSE

Hahaha!

DICK

Inte fanns det någon hund i rummet när jag gick ut, och inte hade han själv kunnat öppna dörren. Jag skällde naturligtvis ut Ström. Han såg ut som om han mente jag blivit tokig.

HORTENSE

Och farbror?

DICK

Kunde jag gå och fråga farbror om en bortkommen kyckling?

HORTENSE

Hahaha! Till vilken höjd måste icke hans [gastronomiska](#) kval ha hunnit när han kan nedlåta sig till att stjäla och sedan skylla på sin hund! Tvivlar du ännu på vår plan?

DICK

Min plan.

HORTENSE

Om det lutar åt framgång – ja. Och min om det går illa. --- Men jag vill vara ädelmodig. Stackars min lilla gosse, som gick miste om sin middag! Hahaha! Stackare! --- Idag ger jag dig bara kall mat; det varma nosar gubben upp. *Går till ett skåp,*

vars nyckel hon bär på sig, tar fram ett par paketer, som hon stoppar i Dicks rockfickor. Det knackar på dörrn. Båda lyssnar.

Vad är det! Någon kommer.

DICK

Vart skall jag ta vägen?

HORTENSE

Ut i köket. Sanna räddar dig. Spring!

DICK *ut.*

HORTENSE

Stig in!

SANDERSON

Ursäkta. Hm — — — mitt namn är Sanderson — — — doktor Sanderson, massagör.

HORTENSE *vänligt.*

Ah, mammans läkare.

SANDERSON

Mammans — — — hm — — — ja — — —

HORTENSE *ser på honom, håller på att skratta.*

Mamma har gått att bada.

SANDERSON

Det är inte heller henne jag söker; jag såg henne just gå förbi.

HORTENSE

Är det *mig* ni vill tala vid?

SANDERSON

Ja.

Paus.

SANDERSON

Jag --- hm --- jag är inte så ovan vid att själv presentera mig, men --- hm --- situationen är så ny.

HORTENSE

Hur så?

SANDERSON

Jag vet inte till vilken grad jag kan vara känd.

HORTENSE

Mamma har talat så vänligt om er, hon är redan så mycket bättre, och hon känner sig så tacksam –

SANDERSON

Det var inte det jag menade. – – – Säg, känner ni namnet Möller? Ni kallar er ju visserligen Bertold, men –

HORTENSE

Vad menar ni?

SANDERSON

Rent ut: har ni hört talas om någon som hette Dick Möller?

HORTENSE

Tyst för all del! Vad har ni fått veta?

SANDERSON

Dick Möller – det är jag.

HORTENSE *drar sig mot dörren i det hon skrämmd och misstrogen betraktar honom.*

SANDERSON

Nej gå inte. Stanna! – – – Jag känner mig så gräsligt förlägen. Det brukar inte eljest *vara mitt kasus*, men till det här har jag ingen vana – alls ingen vana. Jag vet inte hur jag skall gå åt saken. Hortense – – – jag – – – jag –

HORTENSE

Vad?

SANDERSON

Ja, det finns inte annat ord för det: – jag är din far.

HORTENSE *för sig.*

Han är tokig!

SANDERSON

Känner du inte en gång din fars namn?

HORTENSE

Bertold, naturligtvis. Richard Bertold.

SANDERSON

Ingen har sagt dig att han hette Richard Möller?

HORTENSE

Nää. Hur skulle han kunna heta det!

SANDERSON

Och ingen att han reste utomlands för det din mor skulle få det *skiljobrevet*, som hon var så angelägen om?

HORTENSE

När skulle det ha skett?

SANDERSON

När du var två år.

HORTENSE

Mamma är då inte änka?

SANDERSON

Inte mer än jag är änkling.

HORTENSE

Men hur skall jag kunna tro att detta är sant?

SANDERSON

Det vet jag inte.

HORTENSE *tar hans händer och ser honom in i ansiktet.*

Ni skulle vara min far?

SANDERSON

Jag börjar nästan tro att det inte är sant. Du har blivit så stor och vacker och jag är bara en gammal slusk.

HORTENSE

Prat! Du ser bra ut. Du är ju en sprätt rent av. *Lägger händerna på hans axlar.* Det är underligt. Det känns både som om det inte kunde vara annorlunda och som om det inte vore sant. Hur skall jag kunna veta?

SANDERSON

Ja, jag har varken något halsband till evinnerligt kännetecken eller något födelsemärke att visa upp var gång min äkthet betvivlas. Jag är bara ett gammalt få, en äventyrsslusk, en [stryker](#), – på gentilt vis, förstås.

HORTENSE *lägger armarna om hans hals.*

Jag tycker om dig. *Ser honom i ansiktet. Skrattar.* Jag är lik dig. Nu vet jag var jag fått det där ifrån, som mamma vill utrota. Du är en slarv. Jag ser att du är en slarv. Jag vill hålla efter dig. *Lägger kinden mot hans axel.* Jag kan också hålla av dig. – – – Du narrar mig inte? *Ser honom in i ögonen.*

SANDERSON

En kanalje, är man – en förbannad gammal kanalje! Man märker det inte förr än man får se sina barn.

HORTENSE

Hahaha! Ser du inte att vi är två alnar av samma stycke! Bli nu inte sentimental. – – – Jag har en pappa, jag har en pappa, jag har en pappa. *Snurrar om, hoppar honom om halsen och kysser honom.* Seså. Nu är [preliminärerna](#) undangjorda. Nu *är* du min pappa, nu har jag lov att tukta dig, hålla dig i örat och vara näsvis emot dig. Det är barnens plikter mot sina föräldrar nu för tiden. – – – nå? Och mamma? – – – Sätt dig här och låt oss tala om henne. *De sätter sig.*

SANDERSON

Hon har inte känt igen mig. Jag har lagt mig till med hel-skägg. – – – Hm. – – – Det missklär mig förbannat.

HORTENSE *ser kritiskt på honom.*

Man kan gott tycka om dig med skägget också. — — — Nå, vidare?

SANDERSON

Jag är inte hennes man nu.

HORTENSE

Men du är min pappa. Det finns intet skiljobrev för *den* saken.

SANDERSON

Jag längtade efter Sverige. Man fattas ibland av ett sådant behov att se igen det gamla — — — hm — — — *ler* — eller att bli kvitt det nya.

HORTENSE

Men hur i all världen kan du heta Dick Möller?

SANDERSON

Det vet jag inte. Min far hette Möller i femtio år utan att någon människa fann det märkvärdigt. Det namnet har inte patentbrev.

HORTENSE

Men *Dick* också! — — — Att du heter *Dick* Möller, det är alldeles för märkvärdigt.

SANDERSON

Så! Det bör finnas ännu en person, som bär detta märkvärdiga namn. Jag vill minnas att min brors pojke var uppkallad efter mig.

HORTENSE

Hur gammal är han nu?

SANDERSON

Låt se! Han var väl en nio år när jag reste. Då bör han vara omkring tjugofem.

HORTENSE *klappar i händerna och hoppar upp och ned på stolen.*

SANDERSON

Vad var det för underligt i det?

HORTENSE

Vänta! – Hette en av dina bröder Sebastian?

SANDERSON

Javisst, – den äldste.

HORTENSE

Hahaha!

SANDERSON

Vad går det åt dig?

HORTENSE

Då är han min farbror, den gamle knarren, den gamle stoffen! Han – – – han bor här – – – hihhi – – – härinne. *Pekar med tummen över sin axel.* Han hatar fruntimmer – – – hihhi – – – När han sitter i trädgården ställer han en skärm för sig, så att vi inte ska se på honom – – – hihhi! Och så är han min egen farbror! »Farbror Sebastian.«

Det var **kiligt!**

SANDERSON

Hatar han fruntimmer?

HORTENSE

Ja.

SANDERSON

Då måste han antingen ha lagt sig till det på senare tiden, eller också tar du fel på person.

HORTENSE

Visst inte. Dick säger ---

SANDERSON

Vilken Dick?

HORTENSE

Min kusin, vet jag!

SANDERSON

Du känner honom ju inte.

HORTENSE

Nej --- Jo, --- det vill säga det gör jag, men jag visste inte han var min kusin. Mamma har alltid sagt att min far inte hade några släktingar, och jag trodde naturligtvis att de skulle ha hetat Bertold, om det funnits några. Och nu – det med Dick – – du får inte tala om det för någon människa. Hör du! Inte till mamma, och inte till farbror. *Inte ett muck! Håller fast i hans rockuppslag.*

SANDERSON

Vad skall jag tala om? Jag vet ju ingenting.

HORTENSE

Du *skall* få veta det, bara du tålar dig. — Nej vänta! *Knäpper med fingrarna och springer upp*. Du skall få hjälpa oss. Du kan ju engelska?

SANDERSON

Naturligtvis kan jag det! Jag är ju fullständigt amerikaniserad, och detta har hjälpt mig att icke bli igenkänd. Din mor hade ingen aning om att jag emigrerat från Danmark till Amerika och att jag från apotekare övergått till läkare.

HORTENSE

Vi ska låtsas att jag tar engelska lektioner hos dig.

SANDERSON

Låtsas? Varför det?

HORTENSE

Jo, — och när mamma frågar om jag verkligen varit hos dig en eller två timmar på förmiddagen, så säger du ja. Och när hon frågar om jag varit hos dig någon annan tid på dagen, så säger du också ja, och när hon frågar vad jag skulle, så kan du säga att det var ett ord jag ville veta, eller en läxa jag skulle ha, eller en bok jag glömt, och om hon kommer underfund med att jag inte varit hos dig då du sagt, så säger du bara att du missmint dig och att du är så förskräckligt glömsk.

SANDERSON

Herre Gud, barn, vad du är lik mig!

HORTENSE

Brukade du också narras för mamma?

SANDERSON

Tror du att någon, som lever ihop med henne, inte narras?

HORTENSE *ser på honom under tystnad, brister i skratt.*

Det har du rätt i! Det har jag aldrig tänkt på.

SANDERSON

Nå men vad är det Dick säger? Du började på något.

HORTENSE

Det minns jag inte. – – – Jo! Det var om farbror Sebastian. Han har varit en riktig rikskurtisör, och det till för inte så länge sen. Dick säger att vi kvinnor är att likna vid rönnbär, därför finns det bara två slag av kvinnohatare: de skygga, som säger »di ä sura«, och de oblyga, som föräter sig. *Gör en paus och ser upp.* Det är visst mycket fult sagt av Dick? – – – Dick säger sådana saker ibland, men han är en bra pojke.

SANDERSON

Gå bara på; du behöver inte vara rädd att skada min moral.

HORTENSE

Jaha. Och farbror hör till dem, som förätit sig. Han begynte bli gammal, och hushållerskan tyranniserade honom, för hon lagade så god mat, och han är en förskräcklig gourmand.

SANDERSON

Nå?

HORTENSE

Jo nu tror han på Strindberg och säger att alla kvinnor är dåliga och lata och lögnaktiga. Det är inte sant, det förstås – men farbror *tror* på det, och nu får det inte finnas en kvinna i

hans hus, och Dick får inte gifta sig. — — — Dick är hans foster-
son.

SANDERSON

Aha!

HORTENSE

Men vi ska *kugga* honom.

SANDERSON

Hur?

HORTENSE

Det skall jag berätta sen. Nu har vi inte tid; snart kommer
mamma. — — — Men säg mig: *Lägger armen om hans bals och vis-
kar.* Varför skildes ni?

SANDERSON

Ja — hm — det är inte lätt att säga. Olikheter i våra lynnen.

HORTENSE

Olikheter?

SANDERSON

Ja. Det kan vara mycket. Jag har t ex ingen nämnvärd förmå-
ga att hålla på penningar, och din mor är mycket förståndigt
uppfostrad.

HORTENSE

Ja, hon har förvaltat sin förmögenhet som en hel karl. Hon
är duktig.

SANDERSON

Ja, hon är fullkomlig.

HORTENSE

Fy! Du säger det elakt.

SANDERSON

Nej, det vet Gud, att jag inte gör! Jag menar hon är så moralisk.

HORTENSE

Och det är inte du?

SANDERSON

Kanske inte.

Paus.

HORTENSE

Så var det *därför* ni skildes?

SANDERSON

Nåja, efter du nödvändigt skall veta det, så — — — så var det något under min ungarlstdid, som — — —

HORTENSE

Som du inte sagt henne?

SANDERSON

Naturligtvis.

HORTENSE

Jaha. Men sådant talar man om innan man gifter sig — förstår du? Medan vederbörande ännu har sin frihet att ta en eller låta bli.

SANDERSON

Jag undrar hur jag skulle burit mig åt för att berätta någonting sådant för henne! Jag tror Gud hjälpe mig att hon trodde på storken när hon gifte sig, och det hörde till hennes grundstenar att fortsätta därmed.

HORTENSE *viktigt.*

Ja se det är felet!

SANDERSON

Ja. – Olyckan – – – oturen – – –

HORTENSE

Jag vet allting om Dick. *Allting* förstår du! *Skrattar.* Men det var heller inte mycket. Dick han är en sådan hederspojke.

SANDERSON

Såå?

HORTENSE

Jo du! *nickar.* Och vi, upplysta kvinnor, vi förstår något, må du tro.

SANDERSON

»Ni« – – – puhuhuhu! *Brister i skratt.* Vem har upplyst dig?

HORTENSE

Dick. Han har formligen uppfostrat mig. – – – Mamma är inte sådan som jag.

SANDERSON

Nää.

HORTENSE

Hur har du tänkt dig det med henne – nu?

SANDERSON

Ja egentligen har jag icke tänkt mig någonting. Jag kom hit därför att – – ja, vet du, det har sig lite kinkigt att tala med dig om mitt liv. Jag vill inte säga något, som du kan ha skada av.

HORTENSE

Jag skall inte ha skada av vad du säger: jag håller av dig.

SANDERSON

En man vet aldrig hurudan han är, – förr än han skall se sina barn i ögonen.

HORTENSE *kysser honom.*

SANDERSON

Jag längtade hit. Jag hade kommit att tänka på gångna tider. Ja – du skall inte tro mig bättre än jag är. Jag reste för att komma från något – – jag reste hit av nyfikenhet – – av ett slags *vagabondhumör*. Jag kan inte ta någonting patetiskt, – inte i längden åtminstone. *Stoffera inte ut* mig till någon ideal-pappa!

HORTENSE

Nej, det ser jag, att du inte är. Men du *är* en pappa i alla fall.

SANDERSON

Och så hade jag en tokig lust att träffa henne igen och se om hon skulle vara sig lik. Jag visste inte hur det skulle gå till, men det skulle väl alltid finnas råd. – – Slumpen gjorde att hon behövde min massage.

HORTENSE

Och nu?

SANDERSON

Ja hon misstänker inte att denne utmärkte doktor är hennes syndige Dick. Men nog märker hon en likhet, *ler* – och jag tror inte att hon finner den obehaglig.

HORTENSE

Åh du, jag är så bekymrad för henne.

SANDERSON

Bekymrad! Såå. Vad då för?

HORTENSE

Jo, ser du, här är en fröken, som ställt sig i spetsen för en likhetskravs-förening, eller vad de kallar den.

SANDERSON *säger efter, i det han markerar takten med fingret.*

»Likhets-krävs-föreningen«? Fy fan ett sådant ord! Vad vill det säga?

HORTENSE

Det är en kvinnoliga, där var och en förbinder sig att aldrig gifta sig annat än med – – med *Håller på att skratta och ser förstulet på honom.* – med en jungfrulig man. – De kallar det så.

SANDERSON

Fy fan; sådana ord! Men saken är i alla fall inte så dum.

HORTENSE

Inte?

SANDERSON

Nää. Om kvinnorna inte hölle till godo med oss sådana som vi är, så ---. Det är alldeles riktigt.

HORTENSE *med betta.*

Nej, det är inte riktigt, för om de får hållas med mamma, så blir hon alldeles bortkollrad till sist.

SANDERSON

Äh, vad kan det skada mamma? Hon har då i alla händelser statuerat ett exempel. Och hon lär väl inte ---

HORTENSE

Det är mer än det! Alla damerna sätter sig ned att berätta de värsta saker om männen. Den ena retar upp den andra. Männen är tyranner, männen är råa och osedliga och glupska som hin håle efter en själ. Man skulle tro att de bara går omkring för att äta upp oss, stackars flickor. Och vi ska misstro dem och hata dem. Det är en plikt emot oss själva och emot samhället.

SANDERSON

En tung plikt – ser det ut.

HORTENSE *med övertygelse.*

Åh! --- Och så talar de alltid om hur rena vi är. Det kallar de att *tro på kvinnan*.

SANDERSON

Han tror på Strindberg och *hon* tror på kvinnan. Det ser ut till att ha blivit ny religion här i landet!

HORTENSE

Och jag --- *Låtsar att hon storgråter.* --- jag vill gifta mig med Dick!

SANDERSON

Nå, herre Gud, så gift dig med honom!

HORTENSE

Ja, men mamma ska ut av frökens klor. Jag kan inte fördra att mamma ska hata männen. Jag kan inte fördra att hon ska komma och säga stygga saker om Dick.

SANDERSON

Vad är det för en fröken, du talar om?

HORTENSE

Widerman.

SANDERSON

Åh - min patient! --- Då ska vi allt få mamma och henne i luven på varandra.

HORTENSE

Hur?

SANDERSON

Jo, ser du, det är så, att mamma --- *River sig i håret.* Ja, jag vet inte riktigt vad som kan passa sig att tala om eller inte, --- jag vill ogärna säga något, som du inte bör få höra.

HORTENSE

Seså, sjåpa dig inte! Jag kan höra allting.

SANDERSON

Jo — — hm — — det är så ställt, att det vore nog inte omöjligt att få henne svartsjuk.

HORTENSE

Åh — du är en **filur**!

Scenförändring

AKT II.

Andra tablån

MÖLLER *kommer instörtande med Dicks rock i handen.*

Mitt hjärta bultar! — — Jag kunde icke få tid att plocka upp paketerna ens, jag måste ta hela rocken. Hur jag skälver! O, att ha kommit till denna punkt! *Drar hastigt upp paketen, kastar dem i en byrålåda och tar ur nyckeln.*

Gudskelov! *Springer ut med rocken.* Det lyckades! Den hänger på sin plats igen. Men vad skall han tro? — Att hunden tagit det, eller Ström — —

Ah! *Sjuncker ner i en stol.* Till denna punkt har det kommit! — Min moral är undergrävd. Min vilja är ofri och jag skulle slå ihjäl min broder för en biffstek. Jag har fått luktorganer som ett djur; jag kan vädra som en hund. Ömkliga förfall! *Sitter en stund tyst och begrundar, reser sig därefter livligt.* Men vad innehåller paketerna? *Går fram till lådan och vecklar upp papperen.* Pastej. Gåsleverpastej, — så sant jag lever! — Och tårta. *Luktar på pastejen, smygäter mellan replikerna.* Vilken satan kan ha bakat en sådan pastej! Det kallar jag kokkonst! — — Men var har Dick fått detta ifrån? Jag vill hålla mitt huvud på, att det är en kvinna som lagat den här pastejen. — — Avgrundssläkte! Finns det en rörelse, en tanke, en strävan hos kvinnan annat än att

härska över mannen? Århundraden igenom har hon fört sin tysta kamp, och på alla punkter, – systematiskt, – djävulskt. – – – Se ett enda exempel på att en mor lär sina söner att laga mat. Nej konsten skall övergå till döttrarna, eller också tar hon den med sig i graven. – – – Det är döttrarna, alltid döttrarna! I deras hand skall det läggas all makt, allt det som binder en man. *Har ätit upp pastejen och slickar sina fingrar.* Det här var smörgåsbordet – – – nej en *bälsning* från smörgåsbordet. *Suckar.* Om jag skulle äta tårtan också? – Nej, det vore en hädelse mot denna gudapastej. – Smörgåsbord och dessert – men ingen middag! – – – Detta infama fläsk kan jag väl inte räkna! Aldrig i evighet! Det är ju inte mat. – Det är ett hån, det är ett gift. – – – Och nu är min aptit väckt.

STRÖM

Jag är rent olycklig! – – – Vad skall jag taga mig till? Ack, jag arma människa! – – – Men det var inte jag.

MÖLLER *avsides.*

Dick! *Till Ström.* Låt honom gräla, låt honom slå dig, om det behövs, – jag betalar allting. Men säg, att det var du.

STRÖM

Va – – – vad?

MÖLLER

Säg unga herrn, att det var du, som gjorde det.

STRÖM

Det var katt – – –

MÖLLER

Finns det någon katt i huset?

STRÖM

Ja, det måtte det väl finnas; här är åtminstone råttor tillräckligt. Och för resten kanske skrället kan *zinkas*.

MÖLLER

Vilket skrälle?

STRÖM

Som jag slog itu.

MÖLLER

Vad? Vilket?

STRÖM går och kommer igen med styckena av en vas, som han visar.

MÖLLER

En av mina dyrbaraste, allra dyrbaraste vaser? Är du galen, karl!

STRÖM

Det var katten!

MÖLLER

Var det katten?

STRÖM

Ja, det var ---

MÖLLER avbrytande.

Förstår du inte, att det är att handla precis som ett kvinnfolk! Att det är just *det*, som pigor sagt i alla världens tider!

STRÖM

Ja vad skall en väl säga? Och när en ska göra deras sysslor ---

MÖLLER

Du himmelens gud, kom ner och se, vilket få du har skapat!
Och det skall kallas en karl! — — — Gå! Kom icke i min åsyn!
— — — Och om han går, vem ska borsta mina stövlar? Jag arme,
prövade man! *Sjunker i en stol.* Och allt detta drar kvinnornas
århundrade med sig. — — — Ström, rör aldrig vid mitt porslin.
Gå ut i köket.

DICK *klädd i nattrock.*

Vad har han gjort? Vad i all världen står på.

STRÖM *går.*

MÖLLER

Han smäller itu en av mina finaste vaser. Och så säger han att
katten — — —

DICK

Hahaha!

MÖLLER *argt.*

Vad?

DICK

Ingenting. — — — Jag menar bara att Ström inte just är ett
mönster. Inte stort bättre än ett fruntimmer. Hans matordning
till ex. — — —

MÖLLER

Den är alls inte dålig.

DICK

Nej, stekt fläsk är en hederlig gammal rätt, men — — —

MÖLLER

Jag finner det hälsosamt. Det är bara en fördom, man har emot det.

DICK

Kan nog så vara; men det finns tillfällen, då jag sätter mera värde på en god, brun mortatellisoppa, kokt på en rådjursbog, och på en gädda med fiskfärs och tryffel, och så en saftig, väl ugnsstekt ---

MÖLLER *tyst.*

Satanas! *Högt.* Jag föraktar bordets nöjen.

DICK

Såå? Det visste jag inte. *Paus, Dick står och fingrar på bitarna av vasen.* Jag har annars träffat på ett litet mirakel till kockpojke ---

MÖLLER

En kockpojke, säger du!

DICK

Ja. Men efter farbror inte bryr sig om ---

MÖLLER

Som kan laga mat?

DICK

Javisst. Ett komplett underverk, efter vad jag kan förstå. Men efter farbror inte sätter värde på ---

MÖLLER

Var finns han?

DICK

Här vid fiskeläget.

MÖLLER

Det är ju inte möjligt! Jag har annonserat i alla tidningar efter en skicklig matlagare, och det anmälde sig inte mer än en, – som ville ha 2.000 kronor i lön.

DICK

Min pojke har inte så stora pretentioner. I alla händelser begär han ingen lön, förr än vi har provat hans skicklighet.

MÖLLER

Och när skulle han – – –.

DICK

Nu genast. Redan till middag. Han hade tänkt sätta upp ett litet grillrum här, men det finns ju intet folk. Han har med sig allt som kan behövas för *en* måltid åtminstone.

MÖLLER

Åh – – – Dick! *Räcker honom sin hand.*

DICK

Men ta ordentlig tjänst kan han inte. Han kommer bara in och lagar vår middag, och han fordrar, att den skall ätas punktligt klockan fyra, – inte en minut senare.

MÖLLER

Åh – hur fort som helst!

DICK

Och i morgon kommer han igen vid samma tid. Han är ett

litet geni, och som alla sådana har han sina infall. Man måste låta honom hållas. Får jag presentera honom?

MÖLLER

Låt honom komma.

DICK *ropar utåt*

Peter!

HORTENSE *klädd som kockpojke och med vit mössa på huvudet.*

DICK *viskar.*

Ta mössan av dig.

HORTENSE *viskar tillbaka.*

Kan inte; flätan syns. *Gör ställningssteg och hälsar militäriskt.*

DICK

Han har varit anställd på ett örlogsfartyg.

MÖLLER

Bra, min gosse, gör någonting dugligt, och jag skall — — jag skall belöna dig.

HORTENSE

Ni skall bli belåten. Säg bara åt den där lunsen i köket, att han lyder mig. — Jag passar själv upp vid bordet. *Ut.*

MÖLLER *med beundran.*

»Jag passar själv upp vid bordet«. — En sådan liten karlakar! *Så* och inte annorlunda. Han vet besked. — — Hahaha! Ännu finns det räddning för vårt kön. Den där skall ta upp kampen emot kvinnorna.

DICK *avsides.*

Fläskdieten har gjort honom slö. Inte en aning om bedrägeri!

MÖLLER *öppnar dörren och ropar ut i köket.*

Ström! Du lyder allt vad den här unga herrn – herr Peter – säger åt dig. Hör du?

STRÖM *från köket.*

Jaha, ska ske!

Det knackar på entrédörren.

MÖLLER

Stig in!

SANDERSON

Ursäkta, – jag är visst inte igenkänd?

MÖLLER *ser på honom.*

Nej, – jag har visst inte haft den äran.

SANDERSON

Jag skulle gärna vilja tala några minuter mellan fyra ögon.

DICK *med en bugning för Sanderson.*

Jag avlägsnar mig. *Till Möller.* Jag går ut i köket; där finns möjligen någonting som jag kan hjälpa till med.

MÖLLER *slår med handen.*

Jaha; alla ska lyda.

DICK *går.*

SANDERSON

Du känner inte igen mig?

MÖLLER

Nej, inte om man slår ihjäl mig!

SANDERSON

Hahaha – det är skägget! Det missklär mig så förbannat.

MÖLLER

Jo nu, – när du skrattar! Det är Dick, – bror Dick!

SANDERSON

Jo något! *De omfamnar varandra.* Jag tror sannerligen du blev glad åt att se mig – gamla stofil! Du var annars inte så pigg på mig den sista tiden. Men »graven allt försonar«, som det står på [karamelldeviserna](#); – min hustru har burit sorgedräkt efter mig i sexton år, det gör väl vad det kan.

MÖLLER

Sitt ner. Herre Gud ja, – det var inte igår vi råkades! Man börjar bli gammal. Åhå jaja!

Under dessa repliker börjar Ström duka.

SANDERSON

Fan är gammal, men inte jag! Fyrtiofem år – är det nån ålder!

MÖLLER *vaggas med huvudet.*

Nej, du är ju bara barnet. Och inte ett grått hårstrå. Jag är ju mina modiga femton år äldre än du. – – – Ska vi dricka en flaska tillsammans?

SANDERSON

Tack. Du vet nog, att jag inte säger nej.

MÖLLER *tar fram vin och glas ur ett skåp. De dricker.*

Skål! – Så du har inte blivit blåbandist.

SANDERSON

Åhnej, inte än. Längre fram kan jag omvända mig. Men – hör du – jag har ändrat levnadsbana. Jag har ändrat namn också. – Doktor Sanderson.

MÖLLER

San – – – ?

SANDERSON

Sanderson – ja. Tills vidare rör det ju ingen människa, vem jag är.

MÖLLER

Nej jag förstår. För din hustrus skull.

SANDERSON

Min f. d. hustru, märk väl.

MÖLLER

Javisst din f. detta. Skål för livet utan kvinnor! Framtidens stat!

SANDERSON

Är du tokig! Det vore en skön stat! Men vet du av, att du har Hermione till granne?

MÖLLER *far upp.*

Är det *hon*, som för oväsen därinne? Tvi! Är det din hustru?
Det böndagsansiktet har jag inte kunnat tåla för min död.

SANDERSON

Har du sett henne på senare tiden?

MÖLLER

Nej. Och måtte jag slippa.

SANDERSON

Jag tycker liksom att hon vunnit.

MÖLLER *skriker till.*

Har du träffat henne?

SANDERSON

Ja. Det vill säga, hon är min patient. Hon känner inte igen mig. Jag tror att hon gått och ljugit mig död i så många år, att hon själv inbillat sig att jag är det.

MÖLLER

Du börjar väl inte? — — — du var allt bra förälskad — — — akta dig! Man har sett, att sådant kan komma igen.

SANDERSON *förlägen.*

Hm — nej. — Men det kunde ju vara så där platoniskt, — — — ett vänskapsförhållande. Det vill jag minnas, att hon svärmade för. — — — *Jag* var inte platonisk.

MÖLLER

Varken mot henne eller andra, hähähä!

SANDERSON

Jag står nu i ett så helt annat förhållande – – – som läkare – hm. Ser du det är någonting egendomligt med det, att vara läkare. Hon lyder – – – hon gör allt vad jag säger. Hon har förtroende. Hm – – – det var inte så, på den tiden vi var gifta.

MÖLLER

Nej, jag vill minnas det. Och [sparlakanläxor](#) – hä – – – Jaså, du är läkare nu?

SANDERSON

Jaha. Jag har ägnat mig åt massage. Det är en sysselsättning, som jag tycker om.

MÖLLER

Skål!

DICK *i sina vanliga kläder öppnar dörren för HORTENSE, som bär in ett par fat.* STRÖM

MÖLLER *till Sanderson.*

Du stannar naturligtvis till middag?

SANDERSON

Tack.

MÖLLER

Sehär – Dick – får jag presentera: Min brorson. Doktor San

— — —

San — — —

SANDERSON

Sanderson.

MÖLLER

En av mina äldsta och bästa vänner.

DICK

Vars ansikte han glömt och vars namn han inte kan säga.
Gott!

Herrarna samtalar.

HORTENSE *till Ström.*

Han är karl, och han är skräddare, och han gör anspråk på att vara förmer än ett kvinnfolk. Och se nu hur bordet ser ut! *Ordnar*: Här finns allt som *ska* finnas, för det har jag skickat in. Men se hur *det* står! Begriper han det? Nej, såhär ska det vara, och såhär och såhär. Nå? ser han nu!

STRÖM

Ja – jösses – vem kan förstå det, när man inte ä lärder! –

HORTENSE

Men man tycker alltid att man är bättre än ett fruntimmer.
– Äh?

STRÖM

Ja såna kan di vara.

HORTENSE

Det är bra för honom och hans gelikar. Men pass nu på, nu brakar det löst, där ska han stå, rak som ett tänt ljus. Håll sig nu vaken och ge akt på var vink av mig. Skyldra gevär! *I hovmästarton med en bugning för Möller.* Serverat!

Man sätter sig till bords. Hortense ställer sig bakom Möllers stol.

SANDERSON *ser på henne och känner igen henne.*

Ah — — puhuhu! *Brister i skratt bakom sin servett.*

HORTENSE *ger honom en bestraffande blick.*

MÖLLER

Var så god, mina herrar! *Smakar på soppan.* Jo, du kan din konst!

Bravo, min gosse!

DICK

Nå farbror, hade jag rätt!

MÖLLER

Och jag sedan! Vad kan kvinnorna ställa upp emot detta?

DICK

Detta är bara början.

MÖLLER *räcker honom handen över bordet.*

Du har räddat mitt liv.

DICK *skrattar.*

Åh — jag ber!

MÖLLER

Men till en sådan anrättning måste man ha vin. Peter, här är nyckeln till skåpet där, jag anförtror dig den. Till vänster om dörrn, första facket, — ja — du hittar nog.

HORTENSE *öppnar skåpet.*

Som i min ficka.

MÖLLER

Tre!

HORTENSE *med vinbuteljerna, kan inte stänga skåpdörren efter sig, den blir stående på glänt. Ställer vinbuteljerna på byffén och tar en korkskruv för att draga upp den ena. En liten råtta kommer ur skåpet.*

STRÖM

Peter! – Herr Peter! – Tag henne! Slå henne!

HORTENSE *förskrämd.*

Vad är det?

STRÖM *springer omkring som en galning och slår.*

En råtta! – en råtta! Genskjut henne! – slå henne! – – – där!
Slår.

HORTENSE *kastar vinbuteljen i en soffa, flygger upp på en stol och håller om sina ben som om hon svepte kjolarna kring sig. Gallskricker.*

MÖLLER *ser förvånad på henne.*

SANDERSON *kiknar av skratt.*

DICK *betraktar farbrodern och skakar på huvudet.*

Ja, han har blivit slö: – inte ens *det* visar honom vad kön hon är!

STRÖM *med hängande mun.*

Hon for ner i ett hål.

DICK *med förvrängd accent.*

Ja, – **natyrlich!**

HORTENSE *skamflat, stiger ned från stolen, möter Dicks skälmaktiga blick och håller på att skratta. Slår i vin.*

MÖLLER *fortfarande med förvåning.*

Är du rädd för rättor?

HORTENSE

Det är ett lyte; min mor har blivit skrämmd. *Till Ström.* Gå nu. Och stäng dörren, så att det inte kommer fler.

STRÖM *går:*

MÖLLER

Skål, mina herrar! – Det tåler att drickas! Va?

SANDERSON

Syberbt. – *Allt syperbt.* Har du haft den lille mästerkocken länge?

HORTENSE *blinkar och gör tecken att han skall vara försiktig.*

MÖLLER

Nej; han debuterar idag.

SANDERSON

Glänsande. *Till Hortense, lågt.* Se glad ut!

HORTENSE *nickar åt honom, har fått se den sönderslagna vasen.*

Åh – en så vacker vas! – sönderslagen.

MÖLLER

Förstår du vad det är?

HORTENSE *granskar bitarna.*

Sèvres.

MÖLLER

Dick! Dick! Han visste det var Sèvres!

DICK

Han skulle blivit artist, har gått på målarekskolan, men saknade medel.

HORTENSE

Ja, hur kan man vara så oförsiktig att flytta sådana dyrbarheter med sig på sommarnöje?

MÖLLER

Jag skulle skriva en uppsats om »skönhetssträvandet i det äkta Sèvresporcelainet«, och jag behövde ha det omkring mig. – [Ingivelse](#), förstår du!

HORTENSE *med en slug blick på Dick.*

Ja, jag förstår. Ni ville att porcelinets ande – dess så att säga *själ* skulle omsväva er.

MÖLLER *hänförd.*

Dick!

HORTENSE

Men vem har slagit sönder den?

MÖLLER
Ström.

HORTENSE

Men bara att låta honom röra vid sådana saker! – det är *helgerån*.

MÖLLER

Han sa helgerån – Dick! Helgerån – hör du!

HORTENSE *skrattar.*

Nej sehär är händer att kunna handskas med Sèvresporlin!
Gör en kokett gest och sträcker fram sina händer.

MÖLLER *tar den ena och kysser den.*

DICK

Och ändå märker han ingenting! *Till farbrodern.* Han har varit självskriven till flickrollerna vid alla sällskapsspektakel. Det hänger i honom.

HORTENSE *gör åtbörder åt Sanderson, som nickar uppmuntrande.*

MÖLLER

Ta ett glas, pojkytting! Jag *måste* dricka med dig. Du är ingen vanlig – – –

DICK

Jag har ju sagt, att det är ett geni.

HORTENSE *håller glaset.*

Jag får väl inte föreslå – – – inte be, att – – –

MÖLLER

Allt vad du vill!

HORTENSE

Få säga farbror.

DICK

Han är av fin familj, farbror. *Incognito*.

SANDERSON

Hurraa!

HORTENSE *ger honom en bestraffande blick*. SANDERSON *håller servetten för ansiktet och skrattar*.

MÖLLER

Jo – tjuvpojke! – farbror ska du få säga. Skål! – – – Du blir allt en hjärteknipare, du?

DICK

Ja. – Skål för hjärtetjuven!

HORTENSE

Nå, Ström; rör på galoscherna! Jag sa ju att det skulle vara de andra tallrikarna. – – – Sådär ja! *Springer ut i köket*.

MÖLLER

Vilken verkan en god middag kan ha! Jag börjar känna mig helt varm om hjärtat.

DICK *skälmskt*.

Och försonligare, – mot kvinnosläktet.

MÖLLER

Nej – för tusan! Denna middag är mig endast en bekräftelse på hur väl man kan undvara hela *patrasket*. Skål!

SANDERSON

Man skall inte vara orättvis, – och ännu mindre otacksam.

HORTENSE *från köket med ett fat, som hon bjuder omkring.*

MÖLLER *stöter Sanderson i sidan.*

Gamla tjuvstryk! Hähähä! Minns du den där historien med »Kajsa«, som vi kallade henne? – Den gången, då Bergdahl – – –

SANDERSON

Tyst – för fan!

MÖLLER

Vad står på?

SANDERSON *varnande, bestämt.*

Barnet!

MÖLLER *vänder sig om och ser på Hortense.* HORTENSE *tackar Sanderson med en blick.*

MÖLLER

Hur gammal är du egentligen?

HORTENSE

Arton år.

DICK

Nej, nej, – femton. *Viskar.* Han har den lilla svagheten att alltid

ljuga sig lite äldre. *Till Hortense.* Tycker du att *du* ser ut som en arton års pojke!

SANDERSON *räcker sig förstulet bort och tar Hortense i band. Hon nickar glatt åt honom.*

DICK *har förargad rest sig ifrån bordet, rycker Hortense i armen och för henne avsides. Högröstad munterhet vid bordet.*

Hör du, vad *är* det mellan dig och den där herrn?

HORTENSE *gör sig lös, förnärmad.*

Han är min pappa.

DICK *med ytterlig förvåning.*

Pa — — — pappa?

HORTENSE

Jaha. Gå och sätt dig.

DICK

Men jag förstår inte —

HORTENSE

Jag skall förklara det sen. *Ser på sitt ur.* Nu är det strax tid att jag går, nu är det *vår* middagstid. Jag blir inte mätt av att se er sitta och äta.

DICK *återtager sin plats. De andra två har under tiden druckit och blir mer och mer högröstade.*

MÖLLER *till Dick.*

Be — — — bråka inte med pojken, du. Han sköter sig som en karl. — — — Ma — — — man ska inte bråka med honom.

SANDERSON *vill slå i glaset.*

HORTENSE *rycker flaskan från honom. SANDERSON ser på henne.*
Lyder.

MÖLLER

Nej du, – Pe – – – Peter, vi skulle ha lite mera vin.

HORTENSE *slår korken i.*

Jaha! För ni skulle väl äta och dricka idag, så att ni skulle sitta som halta kråkor i morgon? Ni har bara fått allt för mycket redan. Hädanefter skall det hållas en annan ordning. *Paus. Hon granskar dem med en indignerad blick.* Jo där kan man se hurudana karlarna blir, när de får vara på egen hand.

MÖLLER

Ka – – – karlarna?

HORTENSE

Jaha! Jag har alltid varit i tjänst hos fruntimmer, och jag skall ta tjänst hos fruntimmer igen. Ströms middagar kan just vara lagom åt er! *Vill gå.*

MÖLLER *rusar upp.*

Nej min själ, nej min själ! – – – Vi – – – vi ska lyda. Efter denna dagen är det Peter, som befäller här i huset. – Hö – – – hör ni, gossar – Pe – – – Peter –. *Sjunker ned på stolen.*

HORTENSE

Jaha! Och Peter, som behåller nyckeln till skåpet. Adjö tills i morgon.

Går, med vinflaskan under armen.

MÖLLER *beundrande.*

Om *det* hade varit en kvinna, skulle hon ha överöst oss med okvädingsord!

SANDERSON

Jag ser inte att det var stort annat!

Ridå

AKT III

Fru Bertolds arbetsrum.

HORTENSE *sitter och virkar på en mellanspets.*

FRÖKEN WIDERMAN *från fonden.*

God morgon.

HORTENSE

God morgon.

FRÖKEN WIDERMAN

Är fru Bertold hemma?

HORTENSE

Ja, hon kommer strax.

FRÖKEN WIDERMAN

Är det tillåtet att sätta sig?

HORTENSE

Var så god.

FRÖKEN WIDERMAN *tar upp ett par böcker från bordet.*

Är detta frökens lektyr? *Max Nordau* eller dylikt, kan jag tro.

HORTENSE

Jag befattar mig inte med samhällsproblem.

FRÖKEN WIDERMAN

Såå – jag trodde tvärtom – – . Att döma av frökens utpräglade åsikter, så – – –

HORTENSE

Jag behöver inte hämta mina åsikter ur böcker. *Viktigt.*
Livet har också något att lära en.

FRÖKEN WIDERMAN

Ursäkta! Jag tyckte nyss det var fråga om lektyr.

HORTENSE

Jaha. Det *är* min lektyr. Det är *Hagdabl*, som jag skall bibehålla min mans kärlek med.

FRÖKEN WIDERMAN

Det kommer nog att behövas.

HORTENSE

Vad behagas?

FRÖKEN WIDERMAN *ironiskt.*

Ingenting. Jag ville bara säga, att med så mycken älskvärdhet som frökens, blir Hagdahl överflödig.

HORTENSE

Åh, älskvärldheten rättar sig efter föremålet. — — Men jag skall gå och ropa på mamma. *Möter fru Bertold i dörren.* Det var bra mamma kom; här är främmande. *Går.*

FRÖKEN WIDERMAN

God morgon, kära Hermione.

FRU BERTOLD

God morgon.

FRÖKEN WIDERMAN

Din dotter — — —

FRU BERTOLD

Ja, hon gör mig verkligen bekymmer.

FRÖKEN WIDERMAN

Det gläder mig att du äntligen fått upp ögonen.

FRU BERTOLD

Ja, det är verkligen bekymmersamt. Strax han kom hit blev det ju bestämt att Hortense skulle ta lektioner för honom, men
— — —

FRÖKEN WIDERMAN

Vilken honom?

FRU BERTOLD

Doktorn.

FRÖKEN WIDERMAN

Än sen?

FRU BERTOLD

Nu är hon där nästan alltid. Närhelst jag frågar efter henne, får jag alltid samma svar av Sanna: »fröken har gått att lära engelska«, och när jag säger något om det till honom, svarar han bara: »ja, hon gör märkvärdiga framsteg«.

FRÖKEN WIDERMAN

Gud nåde oss för de framstegen!

SANNA *med ett par vaser, fyllda med blommor.*

Fröken skickade mig in med de här.

FRU BERTOLD

Tack. Ställ dem där.

FRÖKEN WIDERMAN

Ack – det var sant – Sanna, här har jag med mig en lista – *av-sides till fru Bertold*. Inte sant, Hermione? Denna rörelse bör gå genom alla [samfundslag](#). *Till Sanna*. Kanske Sanna skulle vilja skriva sitt namn här?

SANNA

Varför det?

FRÖKEN WIDERMAN

Jo, ser Sanna, alla som skriver på den här listan förbinder sig att endast gifta sig med rena män.

SANNA

Ja det behöver jag inte skriva på någon lista för. Jag kan inte fördrå smutsfärdigt folk. För resten skulle jag nog vara karl att hålla honom ren, om han inte själv kunde.

FRÖKEN WIDERMAN

Hm — — — Sanna förstår inte — — — det är inte den yttre snyggheten här menas.

SANNA

Nej, det har aldrig jag heller menat! Jag hör inte till dem, som nöjer sig med »utan blank och innan krank«, ska jag säga.

FRÖKEN WIDERMAN

Det vet jag nog. Men här menas det den sedliga renheten.

SANNA

Sedliga? Vad vill det säga?

FRÖKEN WIDERMAN

Vi menar — — — hm — en karl skall icke ha stått i något förhållande till någon annan kvinna än den han gifter sig med. Det är det vi menar med ren. — — — Om Sanna vill skriva namnet där.

SANNA

Nej det kan jag rakt inte! Han är ju änkeman.

FRÖKEN WIDERMAN

Såå? — Hm. Hur skall man rubricera det? Det har vi inte tänkt oss. *Ser vädjande på fru Bertold.*

FRU BERTOLD

Bråka inte med det.

SANNA

Och för den delen, så har jag väl inte mer att förebrå honom att han varit gift än han har att förebrå mig min pojke.

FRÖKEN WIDERMAN

Pojke!

SANNA

Ja jösses, det må fröken väl veta, att jag hade en pojke, som dog strax innan jag kom till frun. En kan väl vara lika hederlig för det, när en uppför sig anständigt.

FRÖKEN WIDERMAN

Nej *då* kan Sanna inte skriva på listan!

SANNA

Nej, jag tänker en kan reda sig utan så många **preludier**. *Går.*

FRÖKEN WIDERMAN

En pojke! Att du aldrig sagt mig det!

FRU BERTOLD

Det var ju ingenting att tala om.

FRÖKEN WIDERMAN

Och jag, som haft sådan aktning för Sanna!

FRU BERTOLD

Och det med skäl. Så trogen och ärlig och arbetsam – – –

FRÖKEN WIDERMAN

Åh – denna ruttonhet! Men låt oss inte tala mer därom. Jag ser, att **du går på ackord**.

FRU BERTOLD *ler.*

Åh!

FRÖKEN WIDERMAN

Och tänk så märkvärdigt att vi inte kunnat få ihop fler namn!
Jag bär alltid listan med mig. Du borde också ---

FRU BERTOLD

Nej, kära du, det tycker jag egentligen är barnslighet.

FRÖKEN WIDERMAN

Sedligheten!?

FRU BERTOLD

Nej, men listan där.

FRÖKEN WIDERMAN

Hermione, din dotter **depraverar** dig!

FRU BERTOLD

Hå!

FRÖKEN WIDERMAN

Och en *sådan* tjänarinna i ditt hus!

FRU BERTOLD

Ja, en sådan tjänarinna skiljer man sig icke från, sedan man varit nog lycklig att hitta henne.

FRÖKEN WIDERMAN

Du sviker vår sak.

FRU BERTOLD

Nej. Men tror du inte att var och en sköter bäst sina egna angelägenheter? Låt oss ha öga med oss själva och söka göra vad som är rätt.

FRÖKEN WIDERMAN

Gottköpsmoral!

FRU BERTOLD

Kära du, bli inte ond! Jag menar blott, att det är för vanskligt att på fri hand ställa upp sådana bestämda teorier. Livet är så mångfaldigt och så brokigt, man kan få ögonen upp för så mycket, som man inte haft en aning om förut.

FRÖKEN WIDERMAN

Slapphet? Och det av *dig*, som genom ditt eget äktenskap
— — —

FRU BERTOLD

Det är just genom det, jag kommit att tänka — — — Men det kan inte du förstå, som aldrig själv varit gift.

FRÖKEN WIDERMAN *med betta*.

Ah, här har vi den igen, denna de gifta kvinnornas egenkärlek! Den är allt för löjlig. Det är så att man kan skratta sig till döds. Det är som om ingen kunde ha rätt att yttra sig om könsfrågor och äktenskap mer än ni, *har rest sig och drar nervöst i sina handskar*, bara därför att *ni* varit gifta och inte *vi*.

FRU BERTOLD

Det ger oss alltid något slags erfarenhet, som ni måste sakna.

FRÖKEN WIDERMAN

En logisk tankegång borde väl kunna uppväga en smula erfarenhet. Och det är erkänt, att de ogifta kvinnorna alltid är mer logiska än de gifta.

FRU BERTOLD *ler*.

Såå? Det visste jag inte. — — — För resten måtte det väl finnas *något*, som en människa har rätt att avgöra med sig själv!

FRÖKEN WIDERMAN

Nå, jag må säga! Du har visst fått ett nytt åskådningssätt på sista tiden?

FRU BERTOLD

Kanske.

FRÖKEN WIDERMAN

Så? Ja, jag tycker mig märka det! — — — Men ska vi gå och bada, så är det visst hög tid, om vi ska hinna hit igen innan sammanträdet. Eller *det* får kanske heller inte hållas här?

FRU BERTOLD

Jo naturligtvis. Det har jag ju lovat dig. *Går till dörren och ropar utåt*. Sanna! Mitt badtyg!

SANNA *kommer in från höger med en badväska, som hon lämnar*.

Jag hade packat ned det tillreds.

FRU BERTOLD

Tack Sanna. Badmössan också?

SANNA

Allting.

FRU BERTOLD

Tack, tack.

SANNA *går i det hon kastar en misstrogen blick på fröken Widerman*.

FRÖKEN WIDERMAN *i det de går.*

Åh, att få se *dig* ibland osedlighetsapostlar! Dig, som jag trott på!

FRU BERTOLD

Herre Gud, om du kunde låta bli att ta allting så patetiskt!

FRÖKEN WIDERMAN

Din dotters ord! Alldeles din dotters ord! — — — O, den blindas moderskärleken! *Ut.*

SANNA *som hållit dörren på glänt.*

Tvi för en människa! Hon ser ut som om hon inte unnade födan åt sig själv ens. En kan behöva slå upp både fönster och dörrar när hon går ackurat som efter en begravning. — — — Och såna människor, som aldrig satt sina händer till ett ordentligt arbete, dom ska vår Herre fö! *Öppnar fönstret.* Jo nog är det skillnad på dem två! Se på min fru, så lätt och ungt hon går. Och se på humlestören! — — — Om jag vore karl, ville jag inte ta i henne med en tång. *Hälsar utåt på Dick. Svarar honom.* Åhjo, nog blir dom borta en stund, men sen kommer fröken tebaks med sju andra, som ä värre än hon, för här ska vara diskussion. *Lyssnar på något Dick säger.* Jo, min lilla fröken är i köket. Kom bara in, så ska jag gå och ropa på henne. — — — Jösses, det är ändå en härlig tid så länge en är ung och är käresta med varandra. Sen kommer det mätro annat! Åhåh jaja! *Går mot köksdörren.*

DICK *från fonden.*

Jag kan själv gå ut till henne.

SANNA

Nej det vill hon visst inte! Hon står och skär upp kycklingar.

Öppnar dörren. Fröken! Hon har kärt främmande härinne. Jaså, det lilla hjärtegrynet är redan färdigt! *Går i det Hortense kommer in.*

HORTENSE *under små danssteg och krumbukter. Stannar på något avstånd från Dick.*

Nå?

DICK

Nå?

HORTENSE *betraktar honom en stund under tystnad och säger därefter med skolmästarton.*

Ja, min kära Dick, nu haver jag förljuvat din och din farbrors existens med mat och dryck en hel vecka. Nu måste minan springa, eller sker det någon förskräcklig upptäckt rörande mitt kön, och hela vår plan går i putten.

DICK

Det är underligt att den inte gjort det redan.

HORTENSE *kommer närmare.*

Ja, det har sannerligen behövts min oöverträffliga list och diplomatiska förmåga för att — —

DICK

Din! Brister i skratt.

HORTENSE *slår honom.*

DICK

Ja, uppriktigt sagt, så önskar jag att få allt på rediga fötter så fort som möjligt. En sådan här översksamhet duger inte för

mig. Jag längtar efter lantbruk och tröskmaskiner och hästar och kor och — — —

HORTENSE *korsar sina armar och betraktar honom med indignation.*

Medge, att du är en grovhyvlad, en oförskämd och obelevad bonde! Ingenting annat. En rudi — rudi — **rudis!** En potatis, som aldrig varit i gryta. Ja, det är du!

»Min flicka har glatt mig med löjen och vin«, säger en poet. Men *du!* *Härmar honom.* »Jag längtar efter lantbruk och tröskmaskiner och hästar och kor.« — Usch, en sådan människa! Försvinn ur min åsyn! Du är inte värd att trampa samma mark som jag. Jag går in i föreningen för de ideala kraven.

DICK

Ja gå du — om du kan. Men se bara på klockan! — tiden går också. Och så kommer mamma, med *sina* ideala krav.

HORTENSE

Och då får du smyga dig bort, min vackra gosse. *Han vill kysa benne.* Nää, vi ska tala förstånd först. Du säger genast åt farbror att jag inte lagar hans mat mer, att jag är missnöjd, att jag vill ha tjänst hos fruntimmer?

DICK

Jaha.

HORTENSE

Han blir förtvivlad — naturligtvis.

DICK

Naturligtvis. — Ädla anspråkslöshet!

HORTENSE

Jaha. Du skall få se.

DICK

Men din mor?

HORTENSE

Jag har ju sagt dig, att hon är alldeles förändrad. Hon är *spak* som ett lamm.

DICK

Du skrattar?

HORTENSE

Ja. *Tar honom i örat och viskar*. Jag tror hon är kär i pappa.

DICK

Hahaha!

HORTENSE

Har hon inte lov till'et!

DICK

Jo gubevars.

HORTENSE

Hon ser nästan lika ung ut som jag och är fullt ut så vacker.

DICK

Nå, man är inte blind för sina företräden, hör jag.

HORTENSE

Pytt; det skulle man bli tackad för, hela mitt sinnelag har jag

efter pappa, han är lik mig som ett bär. Bara att jag är fruntimmer. Och det gör alltid någon skillnad – förstås.

DICK

Jag vill hoppas det.

HORTENSE

Och han är så rar. Man kan minsann gott bli kär i honom – – – men se här har vi honom ju!

SANDERSON

God morgon, barn. Aha! Ett *rendez-vous*!

HORTENSE

Jaha. Under den faderliga myndighetens skyddande *auspicer*. – Hör – *à propos* – har du någon rättighet över mig?

SANDERSON

Det vet jag inte.

HORTENSE

I fall mamma skulle bråka. Men det gör hon inte. Och i värsta fall väntar vi tills jag blir myndig.

SANDERSON

Det bör ni i alla händelser.

HORTENSE

Ah? *Härmar*. Bä, bä, bä, – vad är det du pratar!

SANDERSON

Se på din mor! Hade hon inte varit ett sådant barn, när hon gifte sig, så – – –

HORTENSE

Jaså, du tycker jag är ett barn!

SANDERSON

Nej. Men inte kan man tänka sig dig som en kvinna – en gift kvinna.

HORTENSE

Nej, för jag *är* inte gift.

SANDERSON

Och det kan gärna vänta tills du är tjuogoett.

HORTENSE

Jaha. Om Dick vill vänta. Men nu är klockan så och så mycket och lite till, och nu är Dick så god och går in till vår björn. Fadern och jag har viktiga saker att avhandla.

DICK

Hela din lilla person är viktig.

HORTENSE

Det vet jag. Hör du; passa nu på. När Sanna hänger ut handdukarna till torkning på häcken, så är det tid.

DICK

Jaha.

HORTENSE

Och idag är det jag, som regerar i huset.

DICK

Men stränge herrar ha **stackot välde**. *Nickar retfullt och vill gå.*

HORTENSE

Åh ett sådant vidunder! Han säger inte adjö!

DICK

Nej jag talar förstånd. *Kysser henne. Ut.*

SANDERSON

Hortense; det går inte.

HORTENSE

Vilket?

SANDERSON

Hon blir inte svartsjuk.

HORTENSE

Det behövs inte heller – numera.

SANDERSON

Hur så?

HORTENSE

Frökens regemente är slut.

SANDERSON

Ah! – Svartsjuk ändå!

HORTENSE

Jag tror du blev glad? – Hahaha!

SANDERSON

Jag?

HORTENSE

Jaha. Du *vill* att hon ska bry sig om dig, du *vill* att hon ska bli svartsjuk.

SANDERSON

Visst inte! Mellan oss finns det ingenting – absolut ingenting.

HORTENSE

Asch! – Jag känner igen symtomerna på mig själv. Det var alldeles så när jag blev kär i Dick. Så bry dig inte om att förstålla dig.

SANDERSON

Jag tror ägget vill lära hönan...

HORTENSE

Det är den nya tiden. Det är det allra modernaste. Och unga ögon ser bättre än gamla; kan du neka till det? Seså, sätt dig nu här och bikta. Bekänn bara hur det är fatt mellan dig och mamma. – – – Nå!

SANDERSON

De första dagarna gick det så bra. Jag trodde – – – jag trodde så säkert – – –

HORTENSE

Vad trodde du? *Beskyddande*. Det klär dig så bra att vara sådär lite generad. Fortsätt.

SANDERSON

Hon talade gärna med mig, enkelt och öppet. Vet du, hon kan vara riktigt *tillvinnande* din mor, när hon vill.

HORTENSE

Jaha.

SANDERSON

Och jag närmade mig. Jag kysste henne på hand. – Hon har så vackra händer din mor.

HORTENSE

Jaha, jag har ärvt dem. Nå, och sedan?

SANDERSON

Hon drog sig inte tillbaka.

HORTENSE

Nej, det gör man inte.

SANDERSON

Men hon var lugn, bara lugn och vänlig.

HORTENSE

Nåja, känslan av värdighet. – Den är stark hos mamma.

SANDERSON

Och så slog jag om. Jag visade mig beständigt med fröken, jag konverserade med henne, jag lät henne ge mig kvinnofrågan i skedbladvis som ett medikament. Brrrr! Jag led otroligt. Hon är avskvärd, – hon fröken.

HORTENSE

Jo, något!

SANDERSON

Och din mor blev inte nervös, inte ovänlig, inte ojämn.

HORTENSE

Nå men vad är du ond över?

SANDERSON

Hon är – – – sannerligen är hon inte *moderlig* emot mig! Jag tror att hon skulle ge mig sin välsignelse.

HORTENSE

Mamma är bara klokare än vi. Hur skulle hon kunna vara svartsjuk på fröken?

SANDERSON

Jag tror inte hon skulle bli det på någon annan heller.

HORTENSE

För det hon inte *vill*.

SANDERSON

Inte vill?

HORTENSE

Hon är för *god* till det.

SANDERSON

God? – Jag skulle inte veta om hon kan bli svartsjuk. Du glömmer visst att jag varit hennes man.

HORTENSE *med ett återhållet skratt.*

Stackars mamma!

SANDERSON *förargad.*

Jaså. Var *det* att beklaga henne för?

HORTENSE

Jag fruktar det. En sådan krutkammare som du!

SANDERSON *lugnare.*

Åh ja – för man kan väl – – – !

HORTENSE *lägger armarna om hans hals och ser på honom.*

Ja, man kan inte låta bli att hålla av dig. Vad jag beundrar dig, gamla pappa!

SANDERSON

Nej värre stötar, – värre stötar har då aldrig ens egenkärlek fått!

HORTENSE

Hur? – Du dumma pappa, du är ju brydd! Alldeles som en flicka för sin första balkomplimang. – – –

SANDERSON

Ja, för man skäms, man skäms ögonen ur sig. – är det inte rent av som om du skulle avguda mig? – Mig, gamla slusk.

HORTENSE

– Min vackra pappa. Hjärteklämman! Har slutat med att erövra sin dotter. – – – *Ser på honom och stryker hans hår med båda sina händer.* – – – Så god och älskvärd, – och så lättsinnig! Det är hög tid att du kommer under mitt uppfostrande inflytande. För det *är* uppfostrande, medge det. – – – Ah, där har vi henne! Tala nu – – – jag låter er vara ensamma. *Springer ut.*

FRU BERTOLD

Var blev Hortense av?

SANDERSON

Vi hade slut på lektionen, och hon var visst glad att bli fri.

FRU BERTOLD *sätter sig. En brydd paus.*

Fröken Widerman gick in om till fru Bertilsson.

Paus.

De har bett att få ha sammanträdet här, därför att detta rummet är så stort.

SANDERSON

Ni intresserar er icke för frökens — — — hm — — — krav eller strävan?

FRU BERTOLD

Nej.

SANDERSON

Men förut?

FRU BERTOLD

Ja, hon har haft stort inflytande över mig. Hon är så energisk, och jag är alltför lätt att leda.

SANDERSON

Ni förvånar mig! Det tycks mig — — — det tycks mig som skulle ni under den korta tid vi varit bekanta ha undergått en märkbar förändring.

FRU BERTOLD

Jag tror det.

SANDERSON

Ja, ni finner mig ogrannlaga, men ---

FRU BERTOLD

Ni vill veta orsaken.

SANDERSON

Ja.

FRU BERTOLD

Den ligger i en ren tillfällighet, men en som tvingat mig att gå tillbaka i mitt förflutna och --- eller att som på nytt leva mig in i --- Nej, det är alltför svårt att förklara!

SANDERSON

Men denna tillfällighet?

FRU BERTOLD

En alldeles märkvärdig likhet med min man.

SANDERSON

Ah!

FRU BERTOLD

Strax märkte jag den, men icke så starkt. Men ju mer vi blivit bekanta, dess mer har den framträtt. Ja ibland blir det mig nästan outhärdligt.

SANDERSON

Ni avskydde honom då så grundligt?

FRU BERTOLD

Avskydde? Nej. -- Och när jag känner förtroende till er, när jag

talat till er som till en kär vän, när jag känner att – kort sagt: jag vet aldrig själv om det gäller *honom* eller om det gäller *er*.

SANDERSON *för sig, skrattar.*

Eller båda?

FRÖKEN WIDERMAN, HERR APPELMAN *samt* ÄLDRE *och* YNGRE DAMER. *Hälsningar och allmänt sorl.*

FRÖKEN WIDERMAN

Ah, jag glömde min lista.

SANDERSON

Tillåter ni att jag ser på den?

FRÖKEN WIDERMAN

Gärna. Tyvärr finns det ännu så få namn. Den kvinnliga slappheten är så stor.

SANDERSON *läser på listan, låter den falla till golvet, slår sig för pannan och visar alla tecken på teaterförtvölan.*

FRÖKEN WIDERMAN

Men Gud, vad står på? Tala! Vad är det?

SANDERSON

Ert namn främst på listan. Det överlever jag aldrig! *Sjunker ner på en stol och faller i vanmakt.*

FRÖKEN WIDERMAN

Vatten, vatten! Han dör! *Lägger handen på hans hjärta. Alla damerna skockar sig omkring honom, baddar hans tinningar, löser hans balsduk, bjuder honom på vatten etc.*

HORTENSE *rusar in förskräckt, han håller på att skratta, hon ser det och förstår komedien.*

SANDERSON *svagt, till damerna.*

Tack. Ah – tack!

FRÖKEN WIDERMAN

Kom till er själv. Lugna er. Ni är bland vänner.

FRU BERTOLD *på avstånd. Betraktar Sanderson.*

Nå – jag må säga! Det där kan kallas känslighet.

HERR APPELMAN *böjer sig fram och ser på doktors ansikte.*

Det är hans samvete. Hans samvetes dom har dödat honom.
– **Nemesis!** *Höjer sina händer. Heliga rättfärdighet!*

HORTENSE *skrattar bakom sin näsduk.*

FRÖKEN WIDERMAN *smekande.*

Känner ni inte min röst? Känner ni inte min hand på er panna?

SANDERSON *Ser på henne.*

Ha! Du hämnande ängel! *Faller åter i vanmakt.*

FRÖKEN WIDERMAN

Lyssna då till mina ord. Låt intala er lugn och mod.

SANDERSON

Mod? Mod, för den som är så krossad som jag? Var skall jag ta mod ifrån?

FRÖKEN WIDERMAN

Ur denna djupa ånger skall det – – –

SANDERSON

Ack, vad *båtar* ånger? Står där icke dessa oåterkalleliga ord: »vi, undertecknade, förbinda oss att aldrig taga till äkta en man som icke levat rent.« — — — Ni har förbundit er, högtidligt och med er egen underskrift; dokumentet är bindande som en hederlig mans skuldsedel icke sant?

FRÖKEN WIDERMAN

Jo, men — — —

SANDERSON

Och en kvinnas ord är lika heligt som en mans.

FRÖKEN WIDERMAN

Ja, ja, men — — —

SANDERSON

Och om en kvinna kunde bryta sitt ord, sitt högtidligt avlagda löfte, vad funnes det då för oss att tro på? Nej detta är oåterkalleligt!

FRÖKEN WIDERMAN *vinkar åt de andra att avlägsna sig.*

Icke denna stela, tröstlösa förtvivlan! Jag ber er, jag besvär er
— — —

SANDERSON

Nej, för mig finns det ingen tröst! — Står där icke detta förfärliga ord; *rent*. Att ha levat *rent*! — — — Jag är förskjuten, förkastad. Min ungdoms dygd har jag förspillt, och med den min lycka. Begråtande mitt öde Will jag gå bort på prärien, Wattande dess Wilda plantor med mina tårar.

FRÖKEN WIDERMAN

Åh, Richard, skona dig själv!

SANDERSON *med patos.*

Om jag såge er vackla, skulle jag tvinga er att hålla ert löfte, ty även till mig har det – fastän sent – trängt en gnista av renhetens ande. Och jag vill bli dess apostel. Men jag måste tro på *allvaret* i kvinnans krav till mannen. Det är icke ni – Klotilde! – som skall komma denna tro att brista.

FRÖKEN WIDERMAN

Hos kvinnan finns det också mildhet, förlåtelse – – –

SANDERSON

Nej! Ingen förlåtelse! Ni har ju sagt det själv: i kvinnans *omutliga* krav på mannens renhet, däri ligger enda räddningen ur den dy, i vilken vårt samfund ligger och suckar. Jag har känt det här. *Slår sig för sitt bröst.* Ett löfte, som man icke ämnar hålla, det är icke ett löfte, det är ett munväder. Skulle ni än själv gripas av vankelmod, så skall *jag* dock icke tillåta att ni viker av. Skam över dem, som säger att en kvinnas namn och underskrift och förpliktelse icke väger lika mycket som en mans! *Griper hennes hand, som han trycker mot sitt hjärta.* Klotilde, aldrig skall ni genom ett äktenskap med mig bringas i den förnedringen att nödgas svika er sak.

FRÖKEN WIDERMAN

Kalla det inte förnedring. För dig blir det försoning, upprättelse. En kvinnas rena, uppoffrande kärlek – – –

SANDERSON

Kvinnans kärlek är själslig. Det behövs icke detta yttre, som fångslar den manliga naturen. För själen betyder avstånd och

skilsmässa mindre än intet. Tanken far fritt över land och hav, och själen är kvinnans hjärta!

FRÖKEN WIDERMAN

När jag förlåtit, skall också samhället — —

SANDERSON

Vet ni icke att samhället förlåtit redan på förhand? Nej, det är kvinnan som skall resa kravet.

FRÖKEN WIDERMAN

Det kan icke vara din mening att detta, — endast detta skulle stå mellan oss!

SANDERSON

Om det icke skulle göra det, så funnes det ju icke något krav.

FRÖKEN WIDERMAN

Jag ber om nåd för mig själv.

SANDERSON *reser sig.*

Jag tar icke emot den. Om ni faller den fana, ni burit så högt, då skall ni för alltid falla ner från den piedestal, där jag ställt er. Ni skall vara blott en vanlig kvinna. Svag — — — inkonsekvent — — —

FRÖKEN WIDERMAN

Men om jag icke *är* annat?

SANDERSON

Då älskar jag er icke.

FRÖKEN WIDERMAN *skriker.*

Ah! *Faller avdånad.*

APPELMAN och DAMER störtar till hjälp, SANDERSON drar sig undan.

APPELMAN till fröken Widerman, som kvicknar till.

Det finns rena män; jag kan vittna om mig själv — —

FRÖKEN WIDERMAN

Tack, Appelman. Räcker honom sin hand.

SANDERSON

Jag ber att få ställa några ord till församlingen. Är det mig tillåtet?

FRÖKEN WIDERMAN

Tala.

SANDERSON

Forna dagars hemlighetsmakeri är förbi. Det som förr betraktades som människans lönnigaste hemlighet, det diskuterar vi nu på möten och sammanträden. Vår sedlighetskänsla fordrar det. Utvecklingen är sådan. Kvinnan svepte sig förr i sin tillbakadragenhets vida mantel, men nu lever vi i **expositi-
nernas** tidevarv, och kvinnan utställer sin dygd vid sidan av sina husflitsalster; var och en kan ta varan i skärskådande. Ty i våra dagar vill kvinnan vara ärlig. Hon snillar icke undan så mycket som en oskyldig liten magkatarr. Hon stiger oförfärat fram på ett möte och säger: jag har den eller jag har den inte. *Leende.* Men naturligtvis *har* hon den inte. *Sorl av misstro.*

Jag går så långt, att ingen kvinna har rätt att dölja sina största och bästa handlingar för världens ögon. Därför lyfter jag täcket bort från ett livsöde, vilket allt för länge varit en hemlighet.

RÖSTER

Ett livsöde!

FRU BERTOLD

Vad ämnar ni göra?

SANDERSON

Vad ni icke skall hindra mig ifrån. – Vår värdinna här var uppfostrad av de ömmaste föräldrar, och hon gick ut i livet uppfylld av föreställningen om en idealvärld. Hon blev förälskad och hon blev gift.

FRU BERTOLD

Doktor, – ni har ingen rätt – – –

SANDERSON

Jag *skall* tala. Ni kan opponera er om ni har lust. *Högt*. Hon drömde om en prins, och hon kastades i armarna på ett vidunder. Eller kanske snarare: han var en ung man av tretton på dussinet. Med ett ord: hans hustrus mun var inte den första han kysst.

FRU BERTOLD

Detta är rätt!

SANDERSON

Men sant. *Högt*. Genom en tillfällighet fick hon ögonen upp. Hon blev svartsjuk på hans förflutna. Hon gjorde vad en sedlig kvinna bör göra: hon lämnade hus och hem och kastade sig med sitt barn i sina rika föräldrars armar. Och hon fordrade laglig skilsmässa. Tvinga honom kunde man inte, men föräldrarna ledde underhandlingarna som ömma föräldrar bör göra.

Han hade heder nog att icke vilja pocka sig till sin hustru, och han lämnade landet. *Högt, till fru Bertold.* Har jag talat sant?

FRU BERTOLD

Ja; men mot min vilja.

SANDERSON

Jag har icke sagt allt. *Högt.* Hans hustru betraktade honom som död, hon tog sina föräldrars namn och blev »änkefru Bertold«. Och för sitt barn var han död. Han hade ej förtjänat annat; han var en usling, en bedragare, en dålig karl och en [kanalje](#).

FRU BERTOLD

Där ljuger ni!

SANDERSON

Vilken skatt av ädelmod: hon ursäktar honom! Men här skall det skipas rättvisa. Han var en samling av laster, utan en enda dygd att försona dem med, och han skövlade denna kvinnas liv.
Tar hennes hand.

FRU BERTOLD *sliter sin hand ifrån honom.*

Det gjorde han inte. Ni såg honom aldrig, ni vet ingenting, ingenting!

SANDERSON

Men ni stod honom närmast av alla, ni borde känt honom, bättre än andra, och det var *ni*, som begärde skilsmässa!

FRU BERTOLD *kastar sig på en stol och döljer ansiktet.*

Mina föräldrar.

SANDERSON

Och vad är det som hållit er uppe under alla dessa år, om icke den hemliga tillfredsställelsen att ha varit ett himmelens straffredskap? – tanken på er egen fläckfrihet och det förakt ni har rätt att hoga över honom!

FRU BERTOLD *reser sig.*

Förakt? – – – Tig, doktor! Detta är *mitt* hus, och *här* låter ni bli att säga något ont om honom!

SANDERSON

Om han stode mitt ibland oss, som jag nu står, så skulle jag
— — —

FRU BERTOLD

Så skulle jag tigga om hans förlåtelse, nu vet ni det! Jag skulle göra det inför hela världen. – – – Håll nu er dygdepredikan till slut, om ni har lust!

SANDERSON *stryker upp sina mustascher och skrattar.*

Bravo Hermione! Det kan man kalla klart besked.

FRU BERTOLD *med ett skrik.*

Det är han!

Sorl av förvåning.

FRU BERTOLD

Mina vänner, – jag måste be er lämna oss.

EN RÖST

Åh, så märkvärdigt!

FRÖKEN WIDERMAN

Det kan man kalla att svika sina ideal och förråda sin förtid!

HERR APPELMAN *bjuder henne armen.*

Tillåter ni?

FRÖKEN WIDERMAN

Tack Appelman. Ni är min vän. Jag tror på er. *De går.*

APPELMAN *som blir knuffad.*

Ursäkta! *Ut.*

Alla går utom FRU BERTOLD, SANDERSON *och* HORTENSE

HORTENSE

Bra gjort, farsgubben.

FRU BERTOLD *kastar sig om hans bals.*

Dick! — — — Åh, äntligen!

SANDERSON

Sakta, sakta! Kom ihåg: jag är inte längre din man. Och att jag inte är något helgon, det vet du. Jag är den samma som jag var.

FRU BERTOLD

Åh Dick, Dick!

SANDERSON

Nej på heder och ära om **det går an!** Kom ihåg att om vi två skall komma tillsammans, så skall det först lysa från predikstolen tre söndagar å rad, och sen skall prästen — — —

FRU BERTOLD

Vad bryr jag mig om präst och predikstol! Jag är den lyckligaste människa på jorden!

SANDERSON

Ja det tror jag! Men detta bär åt skogen. Om hustru min finge se oss såhär, vad skulle hon säga?

FRU BERTOLD

Din hustru? *Skriker.*

SANDERSON

Ja. Tror du jag varit gräsänkling alla de här åren?

FRU BERTOLD

Hans hustru, hans hustru!

SANDERSON

Jaa, när inte *du* ville så — — —. Det finns alltid någon, som vill.

FRU BERTOLD

Hans hustru, hans hustru! *Kastar sig i en stol.*

HORTENSE *tröstande.*

Det är ju bara en amerikanska.

SANDERSON

Ja. Bara en amerikanska.

HORTENSE

Och han är kanske inte riktigt gift.

SANDERSON

Nää, – det hade jag blivit bränd för.

HORTENSE

Ser du, mamma!

FRU BERTOLD

Åh, plåga mig inte!

SANDERSON

Nej, jag skall inte plåga dig; jag skall gå.

FRU BERTOLD *skriker.*

Nej! Gå inte! Åh, Richard!

SANDERSON

Men detta är bekymmersamt. Jag skall inte plåga dig; och jag får inte gå. Vad fan ska jag göra?

FRU BERTOLD *reser sig, viskar leende.*

Inte gå.

SANDERSON

Inte gå? Jag – syndiga karl – inte gå! Där ser du hur teorierna håller streck.

FRU BERTOLD

Teorier för om man skall hålla av en människa eller inte! Åh, Dick – – – förlåt mig.

SANDERSON

Så länge männen har en sådan oändlig fond av älskvärdhet, som jag, så länge kommer kvinnorna att göra som du, oaktat

alla teorier. Om jag nu inte hjälpte dig, så skulle du vara i stånd att kasta dig rakt i famnen på mig, och det trots amerikanskan och allting.

FRU BERTOLD

Ja, ja! – Hur har jag inte sörjt och ånkrat!

SANDERSON *ler.*

Det var ju jag, som borde gjort det.

FRU BERTOLD

Borde? Åh, vad hjälper det med resonemanger! – – – Det var mamma, som påverkade mig, mamma och mostrarna. Och så min vanvettiga svartsjuka. Hade jag bara inte rest ifrån dig, och hade vi kommit till tals – – –

SANDERSON

Ja, *hade!* – – – Nå, men nu vill jag gå.

FRU BERTOLD

Hur *kan* du?

SANDERSON

Du vill väl inte begära att jag skall sitta med dethär skägget längre, när det missklär mig så förbannat! Jag kommer igen så fort jag hunnit bli rakad.

HORTENSE

Det blir en större familjemiddag. Äntligen kan jag få visa mig på styva linan med en festmåltid. *Ropar.* Sanna! Sanna!

SANNA *i dörren.*

Vad står på?

HORTENSE

Häng handdukarna på häcken. Fort! Fort! Och så dukning!
Raska tag! Maten har vi ju på det klara.

SANNA *går*.

SANDERSON *sakta*.

Du ser rasande godt ut, Hermione. – Och inte en smula jalouse?

FRU BERTOLD

Åh, att *se* dig, Dick!

SANDERSON *kysser hennes hand, går*.

HORTENSE *låtsar som om hon rättade på en löskrage, borstar sig i håret, drar i sitt klänningsliv och gör allehanda ställningssteg. Bugar sig och kommer fram till modern*.

FRU BERTOLD

Vad står på?

HORTENSE

Jag är förlovad.

FRU BERTOLD

Du!

HORTENSE

Ja. Och nu kan du inte säga »nej« utan att kompromettera dig allt för mycket, min förälskade lilla mamma. – – – Ty *medge* att du är förälskad – – – *skrattar och pekar med tummen* i honom – – – nä! – – – i min gamla pappa!

FRU BERTOLD

Åh – Hortense!

HORTENSE

Intet pryderi! – Och jag gillar ditt val. Jag ger dig min välsignelse. Gift dig – mitt barn.

FRU BERTOLD

Näsvisa unge.

HORTENSE

Du skrattar! – – – Åh, du är inte så sentimental, som jag trodde! Och nu skall jag presentera dig för *min*. Han är så rar och så god och så glad, alldeles som »han« – – – *stöter henne i sidan* – »han« – men lite stadigare, guskelov. Jag kunde ha skrivit på listan – – – hm – – – nästan. *Tar fru Bertold om livet, sjunger och valsar.*

FRU BERTOLD

Men Hortense!

HORTENSE

Det är en glädjedag, tralala la la – – –

DICK *stannar förvånad.*

HORTENSE *upphör att dansa.*

Här har jag den äran att föreställa dig för min mor. Hon är för tillfället en smula andfådd och en smula röd på kinderna och en smula rufsig i sitt vackra hår, men annars en mycket respektabel gammal fru, – efter sin egen mening. Omfamnen varandra, mina barn! – – – Jaså, ni nöjer er med att trycka varandras händer och att se hjärtliga, rörda och intelligenta ut,

som det ägnar sig i detta högtidliga ögonblick. Nåja, det andra kan komma efteråt. Och det kommer nog. --- Hör du - Hermione lilla - den där unge mannen heter Dick Möller, är brorson till en gammal knarr, som i sin tur är bror till min pappa. Förstår du släktskapen? Och denne unge man påstår att han en gång suttit på ditt knä. Men det var innan den stora räfsen, och innan vi begynte hata det manliga släktet.

FRU BERTOLD

Åh --- »lille« Richard, således! --- Jag känner mig ännu lite främmande och överraskad, men det går snart över. *Ser på honom, ler.* Och ni har smugit och tegat och narrats för mig, barn?

DICK

Ja, vi fruktade att ---

FRU BERTOLD

Det var min skull. Jag var egoistisk. Jag var så rädd att mista Hortense - det enda jag ägde.

HORTENSE

Och nu är hon glad att bli av med mig!

DICK *skrattande.*

Jag blir gärna syndabocken. - Tack, mamma. *De omfamnar varandra.*

HORTENSE

Alldeles riktigt. --- Rätt så! --- Men nu gäller det vår björn. Du försvinner, mamma. *Viskar.* Jag ger dig lov att gå och klä dig till middagen. Din svarta sidenklänning, men inte **jetgarnityret**, utan blommor, - en bröstbukett, du; - där; riktigt kokett. Och *han* kommer där! --- »Han!« ---

FRU BERTOLD *slår henne lätt på kinden. Ut.*

DICK

Farbror är gråtfärdig, arg, ursinnig. Han svär över dig och hela världen. Och han skulle gå och hämta dig i en lejonbur, om det behövdes. *Ser på klockan.* Det är middagstid, – han bör vara hungrig redan. Allt skall gå briljant. Fort i kostymen! *Går.*

HORTENSE *ropar efter honom.*

Du säger *aldrig* adjö! *De kyssas.*

DICK *ut.* HORTENSE *går in i sängkammaren.* SANNA *dukar bordet.*

DICK *och MÖLLER från fonden.* DICK *klappar i händerna.*

HORTENSE *klädd i kockmössa och vit jacka, visar sig inom portiernerna så att endast överkroppen syns. Nickar.*

God dag, farbror.

MÖLLER

Hör du, pojkvasker, vad är det här för spektakel? Ska det vara namnsdagspåhitt? Du ämnar visst visa dig i [bengalisk be-lysning](#).

HORTENSE

Ja. Som sluttablåns ljusa ängel. Nå, hur tar jag mig ut?

MÖLLER

Kom fram och följ med hem, det är ju middagstid.

HORTENSE

Nej, inte ännu. Se först på den här matsedeln. *Räcker honom ett papper.* Jag har själv komponerat den, själv textat den, själv

illustrerat, själv lagat maten. Jag skall också själv sitta till bords och äta av den.

MÖLLER

Aha! Det är ju du själv, som inte velat, gubevars! Hade inte tid. Kom nu, så ska du få sitta till bords! *Tar henne i handen och vill dra fram henne.*

HORTENSE *gör handen lös.*

Respekt för sluttablåns ängel! – Läs matsedeln.

MÖLLER

Galenpanna! Du vet att man aldrig kan bli ond på dig.

HORTENSE

Nå, vill »man« ha den middagen?

MÖLLER

Seså, var nu klok! Kom med hem.

HORTENSE

Vill »man« sitta vid min högra sida, vid bordet, och njuta av dessa läckra rätter och av sitt eget vin? – För *jag* har inte något av den varan.

MÖLLER

Jag menar du blivit tokig idag! Skulle jag sitta till bords hos fruntimmer! *Vill åter dra fram henne.*

HORTENSE

Nej man rör inte vid mina viftande vita vingar. Var så god! – Betrakta mig noga. Är farbror riktigt säker på att det är jag, – »Peter«?

MÖLLER

Jag skulle väl inte vara säker på att det är ditt öra jag nyper i,
– tjuvunge!

HORTENSE

Och farbror vill hålla tillgodo med mig alldeles som jag är?

MÖLLER

Ja, – för du lär inte bli annorlunda.

HORTENSE *låter draperierna falla åt sidan, träder fram och kastar
av sig mössa och jacka.*

Nej, inte förr än jag blir gammal, och det dröjer mycket länge.

MÖLLER

Hä-ä?

HORTENSE

Jag har bett Dick Möller bli min man, »jeg vill bage hans
bröd och koge hans gröd«, men han törs inte svara ja för far-
bror.

MÖLLER

Hähähä! Han har visst svarat ja för länge sen, – – – ett få
annars! Skäms inte att vilja driva spektakel med farbror! Men
jag har vetat det hela tiden, hähähä, hela tiden!

HORTENSE

En härlig sak med den allvetenheten, den besparar alla för-
klaringar – – – Hela tiden har farbror vetat att jag var Dicks
fästmö?

MÖLLER

Hela tiden!

HORTENSE

Och så vet farbror naturligtvis också att här skall bli stor familjemiddag, att pappa kommer hit och att — — där är mamma!

MÖLLER

Nää? Åh fan!

FRU BERTOLD

God dag *ler* — Sebastian. Du känner väl inte igen mig; det är så länge sen vi råkades, och jag har blivit så förändrad.

MÖLLER *mäter henne med blicken. Klarnar.*

Herre Gud, jag får gå och se mig i en spegel. Mina begrepp om år och ålder är upp- och nedvända. *Tar sig i håret.* Nej, jag är verkligen en gammal man och mitt hår har blivit grått, och det har gått många år — — — men svägerskan, hon — — — ursäkta! — *f. d.* svägerskan, menar jag, ser ut som en ungdom ännu. *Kysser med gammaldags ridderlighet hennes band.*

HORTENSE

Åh, farbror, vad du gjort dig till! Du är ju en riktigt älskvärd gammal fruntimmerskarl. Du hatar ju inte kvinnorna!

MÖLLER

Jag hatar *kvinnan*. Jag har aldrig sagt att jag hatade *kvinnorna*.

HORTENSE

Ah! *Nickar.* Javisst! — — — Som fröken Widerman hatar mannen. Nu förstår jag.

SANDERSON *med uppvridna mustascher och avrakat skägg.*

MÖLLER

Nej jag må säga! Du här?

HORTENSE

Ja, de skulle väl inte slitas om mig som två ankor om en groda!

SANDERSON *avses till fru Bertold.*

Blommor! Och se --- Röda kinder. Och änkedräkten? Borta!
--- Du dumma lilla gås, du har visst varit mig trogen alltid?

FRU BERTOLD

Alltid!

HORTENSE *till Möller.*

De ska försonas, de ska gifta sig, och --- *stöter honom på armbågen.*

Har du vetat *det* också?

MÖLLER

Nä ---

SANDERSON

Gifta oss? Nej det har jag aldrig sagt. Jag har starka tvivel om min lämplighet som äkta man. Men som husläkare ---

FRU BERTOLD

Usch, Dick, vad du är dig lik!

SANDERSON

Och du så förändrad, - dessbättre!

HORTENSE *förmanande*.

Du är verkligen för gammal karl att låta dig kallas för »Dick«. Man bör tänka på sin ålder. --- Och en familjefar ---

SANNA *från böger*:

Serverat.

HORTENSE

Efter *min* matsedel.

Ridå

DAGBOK

Stora boken. Foliant I.

Förbjuden Ingång.

Idel slarv.

Sammanraffsat.

För egen räkning.

Alla sorters skräp.

Dessa samtal och lösryckta scener äro ingenting annat än studier i framställningskonsten, samt försök att fasthålla och på papperet fästa stundens växlande stämningar.

Alltsamman är endast gjort för övnings skull, som då en målare tager skizzer av kroppens särskilda delar eller lemmar, för att på så sätt liksom bit för bit skaffa sig insikt om, samt skicklighet i, att naturtroget framställa mänskliga gestalter.

*

Hörby i September 1880.

Dessa sidor ägnas helt och hållet åt mitt [Alter Ego](#) och innehålla endast slarv sedan jag av försiktighet måst förstöra det ordentligt utförda. Slarv och ofullkomlighet skall göra det skrivna till största delen obegripligt för andra än mig själv. Önskar därför helst få ha det »[privatim](#)«!

Hörby d 7 april 1882. Victoria Benedictsson.

*

Original. Hörsägen. Trycksak. Verklighet.

*

25.3 1882

Det går icke att alldeles troget teckna efter naturen *sz* som man sett den för sina egna ögon. Vad i verkligheten endast blicken sagt måste i novellen ofta uttryckas med ord om ej skildringen

skall förefalla **långtrådig** och intetsägande. Om personerna med ord uttrycka just det som jag måhända läst i ett män- niskoöga, då är teckningen *sann* oaktat förändringen av form.

O.

*

Den 7 April 1882.

Ensam – – – bunden och dock utan att känna det så! Jag kan lyssna till andras tankar – huru? I böcker. Jag kan tala. Till vem? Mitt andra jag.

Det är vår. Långfredag. Himlen är så blå, solen lyser så klart och det är lugnt. Icke en gren synes röra sig. Det är ett väder fullkomligt i min smak.

Christian är på barndop till Sven Thors, flickorna och Knut på promenad.

*

H.H.R!

Härmed ett par små skizzer till genomläsning, om de bli förkastade tröstar jag mig, bli de antagna är det bra, men kunna de betinga mig ett om än så litet **honorarium** blir jag förtjust ty »jeg er fattig, jeg har kun mit hjerte og min strengeleg«.

Ödmjukligen
O. Twist

Svar.

O. Twist. Så vitt vi kunna finna, äger ni både »Hjerte og strengeleg«, och med dessa båda gåvor torde ni kunna erövra även »det där«, som skulle göra er »förtjust«. Med nöje mottaga vi både den lilla friska, stämmningsfulla **skizzen** samt den väl berätt-

tade och i all sin enkelhet förträffliga historien. Sänd oss med omgående namn och adress jämte andra uppgifter, som pläga utgöra förutsättningar för en närmare bekantskap.

(Ur Svensk folktidnings brevlåda d. 12 Maj 1882.)

14.5 1882.

H. H. R!

Tack för det uppmuntrande svaret till O. Tvist – eder ödmjuka tjänare. Namn och adress finnas här nedan.

Med glädje framsträcker jag handen till en »närmare bekantskap«, *jag*, nybörjaren som ej kan låta bli att klottra alla papperslappar fulla men knappt känner en kristen själ som kan eller vill befordra dem till trycket, och Ni vet dock att för en författare är ingenting värre än att bli hängd i tysthet. Jag äger inga relationer, absolut inga, ty bland alla mina personliga vänner finnes ingen som lutar åt det litterära hållet.

Min häg för konst och litteratur är medfödd och obetvinglig och har drivit mig till trägna självstudier. Jag har aldrig gått i någon skola, men min mor är ett bildat fruntimmer, och jag har henne att tacka för mycket.

Sorgen har lärt mig att älska naturen och förmodligen är det lyckan som ingivit mig kärlek till människorna. Jag har provat båda.

Uppfostrad i en avsides liggande trakt, har jag i grund lärt att känna den skånska allmogen, ja lärt att *värdera* den, trots den skrovliga ytan. Jag har tryckt bondens valkiga näve och aristokratens fina hand, ett skiftesrikt liv har lämnat sin skörd av erfarenhet och jag instämmer i H. C. Andersens ord, att »*Livet selv er det dejligste Eventyr*«.

I över ett års tid har jag varit sängliggande av en benåkomma,

jag som sett min renaste glädje i att ströva kring skog och mark! men jag klagar icke. Trogen tillgivenhet och vänliga ansikten ha va lyst upp mitt sjukrum och lindring efter plågorna har kommit mig att under smärtfria stunder se världen ännu gladare än förr, dessutom har jag mina kära böcker, vari jag hotar att till sist begrava både mig själv och den säng jag icke kan lämna, och skulle jag än stiga ur min bädd som en stackars krympling, får jag pressa tåren tillbaka i ögonvrån och med ett leende tänka att på det taggigaste törne växer ofta de fagreste rosor.

Det var mycket om mig själv! alltför mycket törhända, men i så fall beder jag om Ert överseende.

Ny Illustrerad Tidning har varit mycket vänlig emot mig (personligen obekant) och i dess spalter har jag haft ett par små skizzer under signaturen Ernst Ahlgren, även herr Edvard Bäckström har genomläst några av mina berättelser och givit dem ett gott vitsord, men därvid har det stannat, jag saknar förläggare. Illustrerad har alltför begränsat utrymme och jag känner själv så litet till dylika saker alldenstund jag är född och uppfostrad på landet. Jag hade nästan beslutat att för alltid låta mina **alster** stanna inom pärmarne på min skizzbok, då jag kom på den tanken att något därav möjligen kunde passa för Er. Ni finner således att jag har »på lager« av varan, och tager jag mig friheten att rekommendera mig i Er benägna åtanke.

Med största högaktning.

I. F. T. ---

Francesca Cervani.

Utkast.

Teatern var fylld ända till trängsel och en andlös tystnad rådde. Man hade sett nog för att med egna ögon övertyga sig om att Francesca Cervani är en konstnärinna av allra första rang; men nu kommer glanspunkten.

Tyst, där är hon! Lady Macbeth!

Långsamt skrider hon framåt med den veckrika nattdräkten släpande efter sig. Varje rörelse är full av enkel höghet och där, på avgrundens rand, är hon skön ännu – överväldigande skön!

Det smala, av ljusskenet upplysta anletet är blekt, men dragen fasta och hårda. Då och då glider ett uttryck av förfäran däröver, som skuggan av en sky över det djupa, upprörda havet.

Hon är sliten av kamp och strid, marterad av ängslan och oro, förföljd av fasa och ångest, men ännu framhårdande i en hjärtlös hårdhet som kommer åskådaren att rysa genom märg och ben.

Hur hon gnider för att tvätta de inbillade blodfläckarne från sina händer! Det är det personifierade brottet som i nattens tystnad smyger omkring för att utplåna de spår som i evighet skola kvarstå, därför att de klibba vid själva väsendet.

Sömnens stela blick och ljudlösa rörelser föröka ännu mer det fasansfulla i hela scenen, och allt är återgivet med en så förfärande sanning att man tycker sig *nu först* hava fått en riktig föreställning om vad skuld och blodsutgjutelse vill säga – en föreställning som kommer håren att resa sig på ens huvud.

*

Vem vet vad Francesca Cervanis eget samvete viskar i tysta, ensliga stunder?

Se henne en gång som Juliet, se den varma glansen i dessa svarta ögon, lyssna till det smältande tonfallet i denna röst, se denna livslevande hängivenhet, på en gång underbart skär och gripande lidelsefull. Då först skall ni tro den som säger er att denna så kalla kvinna en gång, för länge sedan, älskat med hela styrkan av sin djupa, djärvt anlagda natur.

Men hennes kärlek var ett brott, ty äktenskapet band henne redan vid en annan.

Hennes svärmiska, exalterade tycke hade fallit på en man för

vilken kärleken blott var ett själsretande nöje, en fantasi, en nyck, och som icke förstod att en sådan kvinna som Francesca Cervani endast älskar *en* gång i sitt liv, och då med hela kraften av sin varelse, med allt vad gott och ont som finnes i hennes själ, och att en stolthet sådan som hennes kan bära allt utom en ohämnad förödmjukelse eller ett fläckt rykte.

En enda gång lät han undslippa sig ett skrytsamt yttrande angående det hemliga välde han ägde över den högdragna skönhetens hjärta.

Dagen därefter fann man honom liggande död med den avskjutna revolvern i hand. Man visste berätta att han, endast några minuter innan han avlossat det ödesdigra skottet, tilltvingat sig ett möte med Francesca, begärt att hon skulle fly med honom och att hon nekat, bestämt förbjudande honom att någonsin mer träda över hennes tröskel.

Huru som helst, så gjorde denna händelse ett så djupt intryck på Francesca, att från den dagen färgen aldrig återkom till hennes bleka kinder.

Ni finner det ohyggligt att tänka det den himmelska rättvisan skulle tillstämja att en människa som i sitt hjärta gömmer det hemska medvetandet om ett blodigt brott, skulle få leva i fullaste åtnjutande av livets alla förmåner, överhopas med beröm och ärebetygelser, som Francesca Cervani?

Men se henne som den skuldbelastade Lady Macbeth, ljudlöst, fredlöst – i själva sömnen utan vila – komma skridande över scenen, åter och åter upprepar denna rörelse som om hon tvättade de anklagande blodfläckarne från sina händer, och ni skall icke längre äga mod att knota emot himmelens rättvisa. För första gången känner ni er gripen av aningen om att intet straff är förfärligare än det som utstås i ett människohjärtas fördolda pinor, ur vilket det icke gives någon undanflykt – *kanhända icke ens i döden*. Då denna sista tanke, lik [en röst från Sinai](#), genljuder i er bävande själ, skall ni själv vara en [förstockad](#)

syndare om ni kan anropa himlen om annat än nåd och förbarmande.

1880

*

»Vad tänker du på?» sade en ung man till en av sina vänner, som på en bal betraktade en ung, elegant dam med i ögonen fallande ihärdighet.

»Jag tänker att om fröken X inte spökade ut sig så där, kunde hennes far ha råd att skaffa sig en ny frack«, svarade vännen torrt.

O.

*

H. Herr Doktor m.m.!

I förlitande på Edert varma intresse för allt som rör »de nordiska folkens liv« tager jag mig friheten att, ehuru obekant, vända mig till Er angående några skånska folksagor, till vilka jag ju förr dess hellre önskar få förläggare.

Född och uppfödd i Skåne, har jag redan som barn lärt mig att älska de sagor och sägner, som ännu kvarleva på folkets läppar, men vilka – nu då läsningen undantränger de muntliga berättelserna – snart torde dö alldeles ut.

De sagor jag har att erbjuda äro sju – men korta. Skulle Ni vilja intaga dem i skildringarne »Ur de nordiska folkens liv« skulle det naturligtvis vara mig särdeles angenämt, men i vilket fall som helst anhåller jag om ett par ord till svar snarast möjligt i medföljande frankerade kuvert. Provark av sagorna bifogas.

7. 9. 1882

ödmjukligen, av
Samlaren

*

n n!

Som Ni ser av brevets datering befinner jag mig för närvarande i Malmö, där jag troligtvis kommer att kvarstanna större delen av vintern. Här emottog jag även de noter Ni haft vänligheten att sända mig och som returnerats från Hörby. Jag visste då ingenting om den sorg som drabbat Er, men så anlände brev från Christian, vari han även tillsände mig Ert. Jag kan icke beskriva huru nedslående denna underrättelse verkade på min själviska glädje över att Ni icke glömt bort oss.

[— —]

I somras, då vi hade så vackert väder, brukade man bära mig ut i trädgården, vilket gjorde mig mycket gott — Ni vet hur jag älskar frisk luft och det varma, livgivande solskenet! Då järnvägen mellan Hör och Hörby blev färdig, reste jag hit till Malmö och skall kvarstanna här under läkarvård tilldess jag blir utom fara, vilket troligtvis kommer att dröja länge. Det blir första julen jag tillbringar skild från de mina. Tyvärr ligger jag fortfarande till sängs men har dock fått tillåtelse av min läkare (en fru Hansson) att göra ett undantag för julafton, så att jag den kvällen får kläda på mig för att kunna vara tillsammans med de andra. Jag bor hos fröknarna Andersson, vilka Ni nog minns sedan ert senaste vistande i Sverige; snälla, vänliga människor, som vårda mig så väl som om jag vore i mitt eget hem.

Stackars Christian, det har varit en svår tid för honom men han har icke skytt några uppoffringar för att lindra plågorna eller rädda mig från den överhängande faran och nu ha vi ju hopp att ansträngningarne ej varit förgäves. Jag har icke varit rädd för att dö, men det gjorde mig så ont att se hur ledsna de mina voro, när de trodde mig så nära slutet. Då sjukdomen slog om och det såg ut som om jag skulle leva, var det med verklig motvilja jag tänkte på att ånyo taga fast i livets bestyr och intressen vilka då föreföllo mig lika obetydliga som tröttande. Nu är det annorlunda, mitt mod, min uthållighet ha bestått så

hårda prov, livet har visat sig från så nya sidor, att jag känner mig mindre håglös än förr och det har under det förflutna året varit min stolthet att genom exempel av levnadsglad oförskräckt-het kunna muntra min omgivning.

Nu farväl, och hjärtliga hälsningar från min familj genom vännen

V.B.

10.12 1882.

*

Hotellets festvåning strålar ännu i all sin prakt. Bröllopet har varit lyckat, vinerna utsökta, läckerheterna värdiga ett kungligt bord, toaletterna lysande.

Penningfursten är stolt över sin rika brud, den rika änkan är stolt över att hava vunnit den man som så många eftersökt och som hittills tyckts vara osårbar för Amors pilar. Hon kastar en avskedsblick till sig själv i en av de höga speglarne, som villigt återgav den ljusa bilden.

Dragen är regelbunda, hyn frisk. Kring den fylliga gestalten sluter sig en lilafärgad sidenklänning, på det mörka håret vilar en krans av organgeblommor och den långa slöjan faller som en vit sky kring nacken, skuldrorna och det rika släpet.

Han bjuder henne armen och de lämna den tomma våningen. Där ute i korridoren vänta de *skådelystna* som sett gästerna *defilera* och nu vänta på brudparet.

Hon är vacker oaktat sina 36 år och han häftigt upprörd oaktat sina 50, men det är ett ståtligt par. Resande hava öppnat sina dörrar för att se, nyfikna trängas i trapporna, brudens sidensläp frasar i tunga veck längs den mjuka mattan. Då tvärstannar brudgummen plötsligt. »Vänta ett ögonblick, jag har glömt min näsduk«, säger han hastigt och försvinner.

Hon står ensam och förlägen inför den gapande hopen, som nu får tillfälle att riktigt skärskåda henne.

Förvirrad av alla dessa blickar hör hon halvrusiga karlars grova yttranden susa förbi i ljudliga viskningar, råa skratt jaga blodet upp i hennes ansikte.

»Det var en snygg brud, **hon bär inte krona!**« ropar en röst.

Hon står icke ut längre. Gråtande och följd av ett hånande hurrarop skyndar hon in i den upplysta festvåningen och kastar sig snyftande ned på en stol, spegeln återgiver hennes nedluta- de gestalt, den rika dräkten, den fina spetsnäsduken, som be- täcker hennes ansikte, men hon giver icke akt därpå.

Triumfen har blivit till förödmjukelse.

*

Ett återseende.

En röst – tyst! – hon skulle känna den bland tusende! Det är fruktan och dock en jublande fröjd. *Nu* skall det sägas, nu *måste* det sägas, och ögonblickligen – eller allt är förlorat.

Snabba steg. Han är ensam. Åh, Gud ske lov!

Det är icke vrede i denna blick, där är allt det »solsken« som hon saknat och han går emot henne med framsträckta händer och med detta gamla välkända leende, som blivit henne så kärt. Hon lägger sin hand i hans; lugnt, främmande, passivt. Hjärtat klappar hörbart och rösten nästan kvävs då hon tvingande sig till ett leende säger:

»Redan igen! Vi hade inte en aning om att herr Qvillfeldt skulle komma nu.«

»Herr Qvillfeldt?!«

Det kommer ett spánt uttryck över hans ansikte, han anar redan hennes mening, hon ser att han icke är att leka med. Hon bävar för honom, men ännu mer för allmänna opinionen: det *måste* ske,

»Jag kan icke säga något annat.«

Hans bröst häver sig våldsamt under det en brännande rodnad för ett ögonblick sprider sig över de solbrända dragen och

därefter viker för en djup blekhet. Nu först får hon en aning om styrkan av den förolämpning hon tillfogat denne man, när hon ser honom med sammanpressade läppar svikta därunder, som för ett bedövande slag i ansiktet.

Hon är en kvinna. Han får icke slunga henne bort, kasta henne till marken, krossa henne: han måste bära denna skymf och hans bröst häver sig tungt därunder, men han säger icke ett ord.

Gripen av ångest fattar hon hans hand.

»Kan du förlåta mig?« Orden komma med flygande hast, bedjande, förskrämda.

Vad är allmänna opinionen nu? Sken, tomhet intet! Hans vrede är allt: – är verkligheten.

Hennes ögon höja sig bönfällande emot hans och hon försöker att le med ett leende från fordom, men det kommer ej som förr: blekt och spöklikt smyger det över de blodlösa läpparne och försvinner.

Han vänder sig bort; icke i vrede blott, men i smärta, och det är en förödmjukelse – kanske den största – att hon skall se hur han lider.

*

Han vänder sig emot de inträdande.

Det ogenomträngliga lugnet över hans ansikte liknar en stridsrustnings slutna visir. Endast i djupet av hans blick flammar en dämpad eld; men ingen mer än hon ser det och konversationen löper jämnt och otvunget.

»Kan ni tänka er, mina damer, vad som hände mig en dag i **England**«, säger han med sin ledigaste samtalston, »jo jag **fann ett brev i min ytterrocksficka, fästat där med en knappnål**«.

Hennes blick möter hans med ett varnande uttryck.

Hon väntar, – men som en lejoninna inväntar en fiende: Hennes bön förmår intet, men hon har tänder. Ve honom om han angriper!

Han håller de unga damernas livliga frågor ifrån sig med skämtsamma ord, den övade världsmannen är fullkomligt herre över sig själv, men även han väntar: – han betänker sig.

»Vet ni **vem som skrivit dessa rader?**« frågar hon lugnt, onaturligt lugnt. Men hon skälver; så hårt är varje nerv spänd.

Hennes ofrånvända blick verkar som en trollmakt; icke genom kvinnlig blidhet utan medelst sin okuvliga viljekraft. Den tycks med våld hålla tillbaka det tillämnade svaret, tryckande det ned i hans själ igen.

»Stilen var en kvinnas«, säger han långsamt och vänd till henne, »**men orden voro dunkla och jag förstod dem knappt**«.

»Ni talar i gåtor«, säger hon, och varningen i de svarta ögonen övergår till hot.

Åter känner han sig oemotståndligt fångslad av och dragen till denna mångskiftande kvinnosjäl, som, när den reser sig emot en förödmjukelse, icke ryggar tillbaka för något och i sin hänsynslösa vrede är färdig att trampa allt under fötterna.

»Jag fick aldrig lösning på denna gåta«, säger han sakta med ett eget drömmande uttryck, »**Jag känner ännu icke den hemlighetsfulla brevskriverskan**.«

Åter har hon segrat.

*

Till mitt alter Ego;

Kom aldrig med halva förtroenden. Lär dig att lägga band på din öppenhet. **Det är i dina arbeten de böra söka ditt verkliga »jag**«.

(Feb. 1883.)

*

Den största triumf en skönhet kan fira är om en man kan tala så lugnt med henne att han icke längre tänker på att hon är en vacker kvinna.

*

»Och jag läste [Rousseaus Confessions](#), sedan mamma därur bortklippt allt som hon ansåg skadligt för mitt unga sinne.«

»Det var det allra farligaste – ty fantasin fyller luckorna.«

*

– Ingen förödmjukelse är värre än att se sin egen ömklighet – näst det att överraska sig själv vid ett försök att dölja den.

*

Det är ett stort fel att du i långa tider kan gå och dra dig för att skriva ett utkast därför att formen blir skrovlig och full av luckor. Skriv ändå. – Skrovligheterna kunna nog avjämnas, luckorna fyllas.

11.3 1883.

Stora boken. Foliant II.

Öppna ej!   Enskilda Anteckningar.   Öppna ej!
1883–85
N° 2.

Ingen – vem det vara må – äger rätt att öppna denna bok, varken nu eller vid min död. Den person som av mig utses att taga hand om min litterära kvarlåtenskap är den ende som får läsa, om honom så för gott synes. Även äger han rätt att, med ledning av vad jag skrivit, göra egna anteckningar, men ingen mer än han får läsa något i dessa anteckningar, utan böra de uppbrännas så fort ske kan.

»Även du min Brutus.«

23.3 1883.

Vi sutto och talade om äktenskap i dag när Lars var ute, flickorna sade då att Lars tycker om & förordar tidiga äktenskap »emedan de befordra sedligheten«. Ja, det är sanning, därom har jag aldrig tänkt att disputera, men **de tillade:** – »*Han* har tänkt att gifta sig så *fort* han får så att han kan« – nå, nå för att befordra eller bevara sin egen »sedlighet«, det *behövs* således även där vid lag!

Det tycks som jag här skulle hava funnit en regel utan undantag.

*

Jag har läst »**Barnet**« av fru Edgren. Äro då humor och gott lynne alldeles utdöda??? Fy – osmakligt – och ett fruntimmer! – Fy!!!!

*

Ur umgängeslivet.

»Efter supén voro de flesta av damerna fulla.«

»Inte voro de det?«

»Åtminstone icke normala. Fru S. var full.«

»Verkligen?«

»Ja, och det var riktigt otäckt att se. Det hela gav tillfälle till ganska intressanta studier och hon var verkligen typisk; representerande en viss sida av sällskapslivet, särskilt i den högre societén. Under vanliga förhållanden ser hon mycket bra ut – något fräck visserligen, till och med i kyrkan, där hon sitter och vråker sig på samma vis – men nu var det något annat, och en målare kunde haft god nytta av att på henne studera vinets verkningar. Hon visade en nervös livlighet, ansiktet var upphettat, ögonen glänsande och hon skrattade oupphörligt. Man såg henne jämt med ett champagneglas i handen, i långsamma, njutningsrika drag tömmande dess innehåll. Småningom övergick hennes uppslupna munterhet till ett stereotypt leende, ögonen blinkade och småmysande för sig själv sjönk hon tillbaka mot stolens ryggstöd. Det var rent av otäckt.«

*

Till sin stora förvåning fingo de se henne hoppa på ett ben ned för hela trappan med sina sammanknäppta händer vilande helt förtroligt på hans axel, så begagnande honom som stöd, under det de skämtade och skrattade som två glada barn.

*

Jag undrar om många kvinnor känna detta behov av vänskap och lugn tillgivenhet som ouppfylld alltid varit mitt livs plåga, och uppfylld skulle kunna vara dess högsta lycka? En kvinnas

tillgivenhet för en kvinna är platt, en mans tillgivenhet vågar man icke eftersträva, ty »det passar sig icke« och därför skulle man missförstås både av honom och andra. Det är skada ty jag skulle kunna bli en ovärderlig bundsförvant för en intelligent man om han visste vad han strävade för, och kunde göra det klart för mig. Min outtröttliga ihärdighet, min fyndighet och djärvhet skulle i hans tjänst, under hans inflytande kunna uträtta underverk, men ensam förmår jag ingenting ty – jag är en kvinna. Jag behöver stödet av en kraftigare vilja än min egen, ljuset från en klarare blick. Om jag hade en son som älskade mig och som jag älskade! Han borde vara 12 år nu, eller kanske fjorton. Om jag hade en son i vars lycka och existens jag kunde gå upp! Om jag kunde för en annan få glömma mig själv! – Men han skulle icke slå mig till jorden med hån eller trampa på mig med sin överlägsenhet därför att jag är så ringa, och därför att jag icke är en man. Han skulle anse mig som sin jämlike, därför att jag aldrig skulle anse mig så, han skulle tycka mig något värd, därför att jag aldrig tänkte på *mitt* och mig.

*

Bra länge har jag helt och hållet vårdslösat **korrespondensen** med mitt alter ego; det har kommit sig av fruktan att någon skulle uppsnappa min bok och läsa breven, men »en katt med handskar fångar inga råttor« och det duger ej att vara rädd här i världen. Jag ämnar således stå risken och återtaga min korrespondens.

– – – Jag undrar om här finns arsenik i den här boken, ty jag har så rysligt ont i huvudet i dag. Hädanefter skall jag nog akta mig för grå **moleskinnsrygg**ar. – Emellertid skall jag fråga Lars Peter vad han tror om saken.

I dag har jag riktig skrivklåda, jag tror det är första gången på flera år. – Otrevligt med de tankarne på arsenik! Jag kan

icke bli fri från dem. Men det är ju bättre att skriva i en oinbunden bok än att ytterligare minska den lilla rest av hälsa jag har kvar.

*

Om någon skulle se denna bok och läsa däri, så kom ihåg att jag skriver utan koncept, nästan tanklöst, att jag skriver för att påskynda sjuklingens långsamma timmar, att jag skriver för att här i boken jordfästa alla orimliga [hugskott](#) och tankar, allt som jag vill bli kvitt utan att säga det till någon, att jag här kanske i ett anfall av bitterhet eller [mjältsjuka](#) säger saker som jag alls icke menar vid lugnare besinning, ja att jag kanske i uppbrusning säger hjärtlösa saker om dem jag älskar högre eller åtminstone kunde älska högre än mig själv. Jag behöver andas ut i ensamhet och jag har aldrig bett dig smyga omkring mig, du får därför klandra dig själv och icke mig om du stötes tillbaka av en dålig andedräkt. Tänk bara att det var min rättighet att vara ensam här och att jag nyss förut ätit lök, ej av smak utan av nödvång, ej kräsligt tillagad utan rå och sträv så att tårarne stego mig i ögonen, fast jag dolde det.

Om du ser onda ord emot dig själv så tänk att du kanske är mig så kär fast du icke vet därom att jag icke kunnat bära en enda kall eller ovänlig blick från dig utan att [råka i harnesk](#). Att själva bitterheten och orättvisan i mina ord visar hur nära du ligger mig om hjärtat. Det är med mig som med [Iaromé](#) i [Stamfrun](#): »Den som ligger närmast vid mitt hjärta, ligger också närmast vid min dolk.«

Och om du är en kvinna och stötes av att jag ställer männen så högt, så kom blott ihåg vad jag själv är: kvinna ända ut i fingerspetsarne, full av fel, svagheter och inkonsekvenser, ty – jag är en kvinna. Är det en olycka? Nej, snarare tvärtom om bara vi och de starkare ville uppskatta vår verkliga ställning rätt.

De ha begått skriande orättvisor emot oss, men även vi själva draga nog en tung skuld, och generation efter generation skall komma och gå innan den blir försonad. Men jag är övertygad om att det skall bli bättre, att mannen och kvinnan i samarbete och gemensam strävan skola finna lyckan, som nu tyckes fly dem.

Är icke deras strävan gemensam nu? Ytterst sällan. Han arbetar av plikt känsla eller njutningslystnad, hon arbetar alls icke eller också gör hon det emedan det brukas, »emedan någon måste göra det«, emedan hon tvingas därtill och vanligtvis hava de alldeles icke samma mål. Hon tänker på barnen och på granna kläder, han tänker på sin ställning i samhället och sina affärer.

Om du som läser detta är en man, skall du finna mycket om ej allt vad jag säger ologiskt och narraktigt. Kom ihåg att ingen lärt mig att tänka eller ordna mina begrepp, jag har vuxit upp på Guds försyn liksom ett annat ogräs, vänta därför icke att finna mig odlad och tuktad. Om du är en man med intelligens och hjärta så vet att jag hyser den djupaste beundran för dig, att jag anser mig som ett stackars betydelselöst sandkorn i jämförelse med dig och att du endast hade behövt räcka ut handen emot mig i vänligt tillmötesgående för att jag i jublande glädje skulle givit dig en lugn, men varm och aldrig sviktande vänskap, och att i samma stund jag trodde din tillgivenhet ren skulle all stelhet och köld vara borta. Från den stunden skulle du kunna betrakta dig som visserligen endast ägande en vilja, men tvefaldig fyndighet, dubbel handlingskraft. Din tillvaro skulle bli rikare ty du skulle lära dig att känna icke allenast med en mans sinne utan även med en kvinnas. Du skulle äga större makt ty du kunde i handling vara närvarande på två ställen samtidigt. Ja allt detta kunde skett om – om en kvinna kunde ansetts värdig en mans vänskap. Men så är det ju icke. Hon kan få bli hans hustru, d.v.s. hans bihang, inför hela världen erkänt som sådant. Men till sin yttre varelse fri – nej det får hon icke vara! Man binder henne med lagens yttre band och hennes verkliga

jag, hennes inre varelse får draga åt vad håll det behagar slum-
pen att blåsa. Visa samfundsskick! — — —

[— — —]

*

Jag har ofta velat från mitt sinne bortjaga tanken på den eller de som möjligen skulle kunna komma att läsa dessa rader — anseende att tanken på vad den läsande skall tycka och tänka kommer en att vara osann. Men jag har haft orätt häri, ty man talar för att höras, skriver för att läsas.

*

18.6 1883.

I dag kom »moster« Ahlgren och sökte mig. Jag hade väntat mig en inskränkt gammal gumma som kanske till och med önskade att erhålla något slags understöd av mig.

Då hon inträdde, liten och oansenlig fast snyggt och nätt klädd, hälsade jag stelt, ty hennes besök var ett tämligen ovälkommet avbrott i mitt arbete. Hon satte sig och vi lämnades ensamma. Detta var lyckan. Jag frågade, hon berättade. Jag fann ett gammaldags språk, späckat med franska glosor, men också intelligens. Hon hade mycket att berätta, i synnerhet om sin son den finske ingenjören, den yngste av hennes tre söner, Gustaf Ahlgren.

Han är 45 år gammal och har haft en ganska god karriär som byggare av broar och järnvägar, men har i tre eller fyra år varit lam i båda fötterna i följe av stark förkylning.

Hans liv har varit skiftesrikt. Vid omkring 20 års ålder kom han till Helsingfors på uppmaning av en finne som han blivit bekant med. Ett stationshus skulle byggas där. I hemlighet inlämnade han ritning och förslag. Hans ritning insändes till senaten jämte andras och hans antogs, framför stadsarkitek-

tens, en äldre högt ansedd man. Indignation av denne och hans [anhang](#) därför att en främling, en okänd pojke fått företrädet. Men man tog skeden i vackra hand och föreslog honom att under utförandet av arbetet ställa sig under den äldres ledning. Han svarade att det var hans egen ritning som antagits, hans eget förslag som godkänts, därför också han själv som skulle leda arbetet och ansvara därför.

För en fem år tillbaka blev han förlovad med en livlig och glad ung flicka som var förmögen och som han fäst sig mycket vid, men styrelsen tyckte ej om att hava en gift ingenjör och hon ville icke vänta, alltså slog hon upp och gifte sig med en annan som hade förmögenhet och kunde omgiva henne med lyx, vilket hon älskade. Detta grep Ahlgren mycket och gjorde kanske sitt till i förening med Finlands sträva klimat för att ådraga honom den nervsjukdom, vilken förorsakat hans lamhet. Han har rest omkring i hela Ryssland. Varit i Wien, Bremen etc. Var nära bekant med publicisten, redaktören av Helsingfors dagblad, kapten Lagerborg.

Tycks vara mycket god emot sin mor. I föl var han i Ramlösa och då var hon hos och skötte honom. Lagerborg var där också. Ibland var han förtvivlad och ibland grät han och hon trodde att det gjorde honom gott, att det finns många stunder i en mans liv då han kan känna behov av att fritt låta sina känslor strömma ut i en tåreflod under inflytandet av värmen från ett älskande kvinnohjärta, men att främlingen bland främlingar ofta nödgas låta dem stelna, måste dölja sin egen smärta och sorg bakom självbehärskningsens allt mera tjocknande is.

En gång hade han ett järnvägsarbete på [entreprenad](#) och väntade en last järn från England. Men farleden var för grund för stora lastångare och järnet måste fraktas på ofantliga pråmar och en bogserbåt skulle draga dem fram. Emellertid utbröt storm som hotade att störta både pråmar och ångare i djupet. Ingenjören stod på ångarens däck och såg manskapet stå färdiga att

med yxor avhugga kablarne som band pråmen. I samma stund dessa hugg skulle falla, skulle det också vara förbi med frukterna av alla dessa års arbete och järnlasten skulle sjunka i djupet med alla hans förhoppningar. Han skulle bryta sitt hedersord, ur stånd att utföra det arbete han åtagit sig. Det var att hava ställt allt på ett kort.

Man kan tänka sig hans känslor och dock måste han visa sig lugn. Han gick till och med ned i kajutan och spelade bräde med kaptenen. Sådant är en mans liv.

Till sist sade hon: »Ack, hur många gånger har jag ej bett att han skulle få hälsa och krafter igen; hur gärna skulle icke jag vilja sitta i hans ställe om han därigenom finge förmågan att röra sig som jag!«

Hon talade så enkelt, så sansat, men vilken innerlighet låg där icke i tonen.

Sådan är en moders kärlek.

*

Det är om Skåne jag vill tala, skånska typer och smådrag jag önskar teckna – klumpiga figurer, ofta nog – enfald och en viss bondslughet om vart annat men finns där väl någonting i livet som man ej till sist lär sig älska, om man blott lär känna det tillräckligt?

*

Horatius säger i sin »Skaldekonst«: »Gapa ej för vitt i början, ty var skall du sedan få ord stora nog att fylla gapet med.« »Bättre en rök som slår upp i eld än en eld som slår ned i rök!« Inte för att jag har läst det, men L. P. sade det en gång och gubben Horatius har nog rätt.

*

Nu är jag skånska ända ut i fingerspetsarne, men det fanns en tid då jag ansåg detta rent av som en olycka och då jag gärna skulle velat giva hälften av mitt liv för att vara född på något annat ställe av jordklotet och att kunna tala något annat än denna avskyvärda **provinsialism** vilken hänger vid värre än **arvsyn-den** och som man skäms lika mycket för att lägga bort som behålla. Den skånska landsbygden är icke heller den angenämaste (önskvärdaste) vistelseorten för en livlig ungdom som från spädaste barndomen brunnit av den hopplösaste kärlek till konst och litteratur.

Den ungdomliga ivern känner de hämmande omgivningarne som tryckande bojor – och sådana älskar man icke.

*

D. 3 Juli 1883.

»Hur går det med latinet?»

»Men för *all del sluta icke upp därmed utan fortsätt*. Och så är det icke värt att blanda ihop nu så länge, utan håll nu på med detta; sedan kan Viktoria ju återgå till Italienskan igen.«

(En vänlig övertalning i tonen, som gjorde mig så gott.)

*

Det är en skymf att älskas bara därför att man är kvinna och icke för sitt eget »jags« skull.

*

Kirkegaard säger att där är stor skillnad på att erinra sig och minnas.

Han har rätt. Erinringen frambringar konstverk, minnet endast fotografier.

Det man minnes är ett frö som nedsänkes i själen. När man glömmet tror man att det dör. Men det är icke så.

Djupt nere i själen gror det i tysthet och får liv, detta liv är vad Kirkegaard kallar »erinring«. Då erinringen växer och antager en bestämd form kallas den dikt.

*

Jag skulle vara frestad att kalla umgänget unga damer och unga herrar emellan för »omänskligt«. Där sitter nu han med sina rika kunskaper, sitt goda huvud och pratar idel **andefattigt nonsens** om idel obetydligheter. Det skulle icke falla honom in att nämna något av det som ligger honom närmast om hjärtat eller att tala ett enda klokt och förståndigt ord, ty han är övertygad att hon icke skulle förstå honom. Han skulle kunna leda hennes stackars, kringfladdrande tankar vart han ville, han kunde skänka så mycket utan att själv bliva fattigare, men hon är ju endast en flicka – och därför pratar man nonsens.

*

Hur mycket större **alstringskraft** äger icke den tid då man hoppas jämförd med den då det man hoppades redan gått i fullbordan! Se endast på allt i hemmet!

Han hoppades på en hustru – en älskad hustru, efter eget fritt val – och allt vittnar om vilken spänstighet hans sinne besatt under denna tid, hur djärv och fri han var i sina företag då emot nu, när han ängsligt måste hålla på slantarne. Allt vad han då skaffade sig till hemmets prydnad och komfort bär en särskild prägel. Trädgårdssofforna, byggnaderna, hästarne – allt! Då var det ungt och nytt, nu är det gammalt och förslitet.

*

Juli 6 1883.

Jag ligger ute i trädgården, mina ögon äro svullna och förgråt-na men njuta ändå av den friska grönskan, belyst som den är av det klaraste solsken.

Man kör in hö.

Hästarne äro blanka och trinda. Felix slår jämt omkring sig med sin långa, svarta svans för att bortjaga flugorna från sina brunglänsande sidor. Drängen står i bara skjortärmarne och sticker upp hö, för vart tag i höet hör man hur det prasslar däri. Från stallet hörs en kalvs melankoliska bölande och så kommer vinden ibland och susar i träden, annars är allt tyst.

*

– En skatas skratt och långt bort i en av granngårdarne galan-det av en tupp.

Där flög en fjäril, en vit. – Man säger att det betyder sjukdom eller död.

*

I jasminlusthuset.

Hon såg upp från sitt arbete. Han hade lämnat sitt för att under vilan samtala några minuter med henne. Hon gladdes däråt, det var som att känna sig mindre dum och tråkig och det känns alltid gott.

Men plötsligt slog henne den tanken att han kanhända icke kom av sig själv, utan på uppmaning av andra, och för att visa sig »artig«.

Vad skulle hon icke vilja giva för en smula sanning i stället för den utslitna etiketten! Men det kunde ju icke gå, hon var en kvinna och han en man.

*

Det är icke hans person utan hans intelligens, icke honom själv utan hans förfining som hon skulle sakna.

Men hur tomt det blir!

Hon såg bort till de unga två som skämtade och skrattade så glatt. Han och hon – det skulle ju bliva ett band – ett band mellan dem alla tre och en sons tillgivenhet var just vad hon skulle önska sig. Skulle hon därför vilja se dem smida fast sin ungdom i äktenskap och bojour?

Nej. ---

– Men om de älskade varandra skulle de komma henne närmare och hon skulle förstå dem. – Och om han så doge? Dottern skulle med tillgivenhetens snabba uppfattning hava lärt sig att fatta honom, tänka hans tankar och vandra hans väg. Deras gemensamma beundran och saknad skulle föra dem närmare varandra och minnet av honom skulle bliva deras lösen i deras strävan. Och i den riktning han utpekade skulle de vandra, glatt och ödmjukt utförande de planer han anförtrött dem.

Hon slog boken i marken och brast i ett högt skratt. Det hela var så tokigt och verkligheten är så annorlunda.

*

»Jag hoppas att det icke skall dröja så länge innan Victoria skall kunna sätta upp sin Horatius på hyllan, helt lugnt och i sin goda rätt.«

Ja, det skulle vara bra roligt om jag till dess kunde hålla mina studier hemliga för hela det manliga släktet i min omgivning.

Vilken överraskning! Det skulle säkert glädja min lärare.

Jag vill försöka.

*

Barn borde vara en välsignelse, men äro för mig endast en skamfläck, en outplånlig erinran om vanära. Det hjälper mig varken med vigselring, kyrkobok eller de hedersbevisningar jag får emottaga som hans hustru ty allt detta kan aldrig överskylla blygselns brännande märke i mitt eget sinne.

*

D. 18.7. 1883.

Mathilda och **Lars Peter** gingo och spelade krocket och jag satt bredvid då M. gav till ett av sina vanliga kacklanden, vilket minst borde kunna höras till nästa gata. Jag härmade henne, hälften på skämt och hälften för att göra henne uppmärksam på ovanan. Lilla nåden tycktes vara vid särdeles kavat humör, slog en knyck på nacken och sade:

»Ja, så säga hönsen.«

»Jag tror att även de som icke vilja räknas dit«, sade jag, naturligtvis i tämligen tvungen ton, ty det är klart att jag skall låta **dekontenansera** mig tillochmed av en sådan där stackars flickslyna.

»Skulle det vara kvickt?« svarade hon i sin **impertinentaste** ton och utan att bevärdiga mig med en blick.

»Det var väl snarare det du sade som gjorde anspråk på att kallas så«, svarade jag, rodnande upp över öronen som om det var jag som var en **flickstänta** och hon som givit mig en uppsträckning.

Dagen efter bad hon mig naturligtvis om förlåtelse under en flod av tårar, ty jag höll mig rätt styv och talade om »framfusiga människor«.

*

Jag ser sällan på människor när jag är ond på dem ty jag fruktar att mina ögon då skulle säga mycket som det sedan vore omöjligt för dem att taga tillbaka. Dessutom händer det ofta att mina ögon kunde skvallra om mycket som jag själv icke hade lust att stå till i fall jag icke ständigt höll dem i sträng upptuktelse.

*

Lär dig att kunna tala med alla människor om obetydligheter, med all flit sökande att göra ditt sätt ledigt och tillgängligt.

Ett glatt lynne, jämnt och vänligt, är en makt som verkar på alla människor både unga och gamla.

Glöm aldrig det, men akta dig att icke munterheten genom sin medvetenhet blir kantig, framfusig eller obehaglig. Endast ledigt och ogenerat alltid fint och artigt i all uppriktighet.

*

Om en kvinna inför andra människor kan känna verklig, djup blygsel över en man, så var viss på att hon icke älskar honom.

*

»Och minnena från det förflutna hava bildat en isskorpa över ditt sinne. Därigenom är du ofri. Bryt den eller rättare tina upp den genom ett öppet förtroende.«

*

»Har jag någonsin förrått dig med ett ord eller en min, har någon enda människa mer än – någonsin haft aning om rätta förhållandet. Detta måtte väl vara borgen nog för min tystlåtenhet.«

»Då var jag kär, jag erkänner nästan med blygsel att jag var det, men jag har haft tid att tänka, tid att övervinna.«

»Övervinna?»

»Förstå mig rätt: icke att övervinna min tillgivenhet, ty den är starkare än någonsin, utan begäret att äga, en viss häftig längtan som förblindar ens omdöme. Om du än varit ondsint, elak och stolt tror jag icke att jag skulle hava sett det.«

»Däri har du rätt«, svarade hon leende, »ty jag var allt det där och du såg det icke. Denna långa skilsmässa har för mig varit av oberäknelig nytta. Jag trodde att den var för alltid och att du stod i begrepp att gifta dig.«

»Nå?»

»Skall jag berätta dig allt?» frågade hon leende i det hon öppet såg honom i ansiktet.

»Ja, allt«, svarade han allvarligt i det han fattade hennes hand.

»Nå, min första känsla var svartsjuka – en häftig, brinnande svartsjuka som tycktes vilja spränga mitt hjärta. Ja du skrattar kanske, men jag försäkrar att jag på flera dagar icke kunde någon ting, det kändes som om min strupe vore hopsnörd och jag måste gå fram och tillbaka, vridande mina händer. Sedan blev jag lugnare och tänkte att när allt kom omkring var det det bästa som skett och jag unnade dig så gärna både hustru och lycka, men jag fruktade att du icke skulle få den minsta lilla smula av tillgivenhet kvar åt mig. Jag tyckte att jag kunde vara nöjd med så lite. – Men – o! – jag har saknat dig under hela denna långa tid så att jag tyckte att jag knappt kunde leva. Om jag blott kunnat få se dig, fått höra den kära rösten och sysslade kunnat gå omkring dig som förr! Men intet, intet! Gud, att livet kan vara så tomt – och nu syns det så rikt igen.«

*

Hörby d. 27 Juli 1883.

Jag kan icke arbeta, icke vara lugn, och jag tror att jag marteras lika mycket av obändig glädje som ängslig räddhåga. Det är

som om jag gick och väntade på en olycka och ändå är det icke hot utan i stället beröm som framkallat denna känsla. Det är dessa ord i Fyris för [den 25 dennes](#): (N° 86.)

»Under signaturen Ernst Ahlgren framträder en ny författare, som det är mig ett nöje att få presentera för publiken. Redaktionen skall inom kort införa en längre berättelse av honom i följetongsavdelningen, samt nu närmast en i mitt tycke förträfflig verklighetsskiss. Vem denne nye författare är, har man icke velat betro den skvalleraktige

Punkt.«

Nu först, vid fyllda 33 års ålder tager jag steget fullt ut och inträder i »de ungas« leder. Gud, den jag tror på, den jag vill bekänna och vörda, den all förmåga all verklig framgång kommer ifrån, hjälpe mig att vandra den väg, den han mig genom min medfödda håg anvisat, så att jag vid dess slut måtte kunna hälsas som den tjänare den där varit trogen i det lilla!

Ingen förtrogen äger jag, ingen för vilken jag fullt kan öppna mitt av alla mänskliga känslor slitna hjärta; i stunder då jag känner mig överväldigad, som nu, och genomträngd av medvetandet om min egen litenhet, som nu, då äger jag ingen mer än dig; då är du mig allt och jag är intet, är ringare än sandkornet jag trampar. O, Gud! min frälsare, min broder, – det högsta gudomliga och det renast mänskliga, vars väsende mitt förstånd ej mäktar fatta och vars kärlek så många gånger smält mitt syndiga sinne, fräls mig, stöd mig, led mig! Jag har ingen utan dig och jag vill icke hava annat än vad din nåd skänker mig. Du ensam har sett min hjärtlöshet, du ensam kan försona, du ensam emottaga min ånger. Rädda mig från min själviska hårdhet! Tryck mig intill dig i kärlek, ty jag darrar som ett barn i mörker! I ödmjukhet sjunker jag ned inför dig i stoftet och beder dig att du ej måtte hava sänt mig denna [minutliga](#) framgång som ett förbud till ångest och oro, att du ej måtte hava lett mig in på denna okända väg utan att även lysa mig i dess mörker.

Christus – kärlekens konung, ärans konung – kvinnorna följde dig och du stötte dem icke tillbaka, de blevo icke dina apostlar och sändebud, men vid dina fötter satt dock Maria och du talade till henne; du aktade icke visheten för hög för kvinnans tanke, icke hennes sorger för små för ditt deltagande, så stöt icke heller mig bort och låt mig icke vandra på flärdens väg! Lys mig med din vishet och värm mig med din kärlek och lär mig att fridsamt och stilla vandra dina ringare ärenden, tjänande dig och de dina, i tysthet verkande och givande dig allena äran.

Ack, lär mig att tänka på arbetet för dess egen skull och icke på mig! Kväv fåfången hos mig, men gör mina verk dugliga. Giv mig lugn, klarhet och kraft, men framför allt ett rent och ödmjukt sinne, en skuldfri kärlek.

Framgången står i din hand, icke i min: ske din vilja!

*

Kyrkoherden satt ute i trädgården hos oss damer och sonen stod bakom honom, så att jag kunde se honom.

Gubben berättade gamla prästhistorier och dylikt, alltjämt namngivande personerna som det skulle hava hänt, fast jag nog tror att historierna ibland stått att läsa i någon anekdotsamling.

Jag skrattade som om jag vore tokig, mindre åt historierna tror jag än vid tanken på hur vårt pliktskyldiga intresse och beredvilliga skrattsalvor måtte ta sig fånigt ut, för sonen, som naturligtvis hört historierna hundratals gånger – och alltid gästerna med pliktskyldigt intresse och skrattsalvor i beredskap.

Och så kanske frun satt och var svartsjuk i sitt sinne och tyckte att hennes gubbe var så glad och trevlig att han kunde taga oss alla med storm.

Allt detta tänkte jag på och hela situationen föreföll mig så **befängd** att jag måste skratta tills tårarne runno.

*

Om en ung dam hade varit sjuksköterska åt en ung herre så vore hon ohjälpligt **komprometterad**, vore sjukdomen än aldrig så farlig, och det enda som återstod dem skulle vara att genast förlova sig med varandra och man skulle ändå säga att hon hade friat till honom under sjukdomen.

*

Redan som barn hörde jag sägas att **originalerna** dö ut, så att deras tid snart är förbi.

Jag visste väl ej mer än till husbehov vad som menas med ett original, och skulle kanske haft svårt att översätta ordet, men jag hade en instinktlig förnimmelse av att den omtalade missväxten skulle innebära någonting sorgligt, och jag kände i mitt unga sinne en viss saknad när jag tänkte på att när min tid kom där icke skulle finnas ett enda exemplar kvar av det nämnda släktet. Ty jag inbillade mig då att jag ännu aldrig sett något sådant: de funnos endast i stora världen, långt utom håll för mina **förvetna** blickar. Jag hade icke en aning om hur gott där finns om kopior, till och med dåliga sådana – i stora världen. Jag var så oskyldig eller – så dum.

*

»Då var det för tidigt, ty jag älskade icke; nu är det för sent, ty jag har lärt att reflektera.«

*

Man bör aldrig försöka att med sitt eget ansiktsuttryck återgiva tankar och stämningar vilka icke härleda sig direkt från de yttre omgivningarna, ty om stämningen uppstått genom en kedja av idéassociationer inom en själv, står åskådaren ju fullkomligt oberörd därav, och man blir lätt missförstådd.

*

Hon syntes intelligent och hennes omdömen voro ovanligt klara för att vara en kvinnas, men hon avgav dem med en viss skygghet. Detta var hans tanke första gången han såg henne. Det var på en supé och hennes man var icke med.

Andra gången föreföll hon som ett *sjåp*. Då var mannen med. Tredje gången råkade han och mannen i dispyt och då fick han lösning på gåtan.

*

8.10 1883.

I dag är jag kommen upp i riktig »otta«, emedan Christian hela natten ideligen väckt mig med hostande, snarkningar eller flåsand. Till slut blev jag så uttröttad, att jag lät kalla fru Berlin och steg upp.

En gammal man, som vill göra sig angenäm för någon, bör synbarligen icke välja denne någon till sin sängkammar-kamrat, det är allt vad man kan lära härav.

*

I går kom jag in i förmaket och dörren till postkontoret stod öppen. Jag såg i springan en skymt av ett par *benkläder* och en ytterrock. I det Mathilda lämnade posten hörde jag henne stämma upp en visa, som lantliga oskulder ibland göra när de vilja synas ogenerade.

Det skar mig i hjärtat. En vanlig butiksflicka! — — —

*

19.10 1883.

Det förefaller mig ibland som om jag endast vore omgiven av barn och som om jag själv vore så oändligt gammal. Så är det i kväll.

Jag har arbetat med mina grammatikaliska exempel tills mitt huvud värker, mitt förstånd står stilla och det sjunger för mina öron. Ingen ren hand som kan stryka över denna stackars pan-na! Och de smutsiga vill jag icke veta av.

Kära vänner, hur gärna skulle jag icke vilja luta mitt trötta huvud i knät på en av er, men penningar och milslångt avstånd skiljer oss åt.

Denna oro och oordning, som nödvändigt måste härska i min mans hem, pinar mig väl till döds slutligen. Alltid stök, smuts och otrevnad. *Måste* allt detta nödvändigt följa med små tillgångar? Jag tror det icke.

*

Också ett bevis på dygd!

Jag drager mig nu till minnes, ibland alla andra historier avsedda att bestyrka en viss persons »renhet«, också en om hur **Kristian** en gång medan han var på kontoret i Malmö genom postluckan klappade en piga, som hämtade posten. (!)

Hon frågade då hur dags hon finge komma på kvällen.

Då blev han förskräckt och drog sig tillbaka, vilket han menade skulle bevisa att han var dygdigare än hon. Mig synes det blott bevisa att de voro »lika goda kålsupare« men att han var fegare än hon när det kunde komma i fråga att bränna sig.

*

7.11 1883.

Träden äro avlöfvade, det blåser och himlen är mulen, endast över ett av de lägsta hustaken har den jämngrå färgen antagit en skiftning i guld till tecken att den korta vinterdagen är nära sitt slut, och här inne falla skuggorna redan, görande arbetet besvärligt, tankarna tunga och tystnaden ännu mera tryckande.

I mitt sinne är det gråkallt och skumt som därute. Jag känner mig så ensam, och jag fryser.

Varför skall jag känna det så, har jag icke man och barn? Jo, men min man – ja han sörjer för min ekonomi: mig fattas intet – är dock en främling för mig. De band som binda oss vid varandra äro rent yttre. Den enes personlighet är intet för den andre.

Jag svälter för ett vänligt ord, men till honom kan jag icke gå, han vet icke av annat än sinnlighet, och jag ryser för honom. Min avsky är så stark att jag känner det som om jag kunde krossa honom som en mask när han vill närma sig. Jag föraktar mig själv, därför att jag bär dessa **vanhedrande band**, och jag söker att överskylla mitt elände med att det blivit min plikt, men inom mig själv känner jag att jag har orätt.

Det är detta som är orsaken till min brutna hälsa; det är genom orenheten i mitt förhållande, som jag ådragit mig denna obotliga **tvinsot**.

Mitt äktenskap *är* olyckligt, men så länge jag ännu hade någon viljekraft kvar, sökte jag åtminstone att hålla skenet uppe. Nu har jag icke ens kraft till det.

*

En mycket dum fru kom och öppnade för sin man vid hans hemkomst från ett kalas. Hon var klädd i en mycket lätt »morgondräkt«, och mannen förebrådde henne det.

»Men hur kunde jag veta att det var du!« svarade hon naivt.

*

Anna Erica säger att mitt hem icke är något hem.

Hon har rätt, ty mellan mig och barnen är visserligen till en viss grad hemliv, men kärleken mellan makarne, denna grund på vilken hemmet borde vara byggt, finns där icke.

Största skulden är min, men jag *kan* icke. Min håg är starkare än min vilja. Gud har givit mig den, och jag måste lyda; jag har kastat bort så mycket, nu *kan* jag icke mer, man måste låta mig behålla de åren jag har kvar. Gud hjälpe mig! Jag *kan* icke övervinna denna strävan att gå min egen väg.

*

Så länge man anser det som en plikt att älska, älskar man ännu icke av hela sitt hjärta, ty när man det gör, då *känner* man det icke som plikt, utan som sin dyrbaraste rättighet.

*

II. I 1884.

H. Herr Kandidat!

Tack för brevet, och tack för den vänliga ton, vari det är hållet. Med ledsnad hör jag att Ni legat sjuk under julen, hoppas dock att Ni nu är fullkomligt återställd, och tillönskar Er ett gott nytt år.

Det betyder ingenting att det erbjudna arvodet är litet, ty jag behöver icke skriva för bröd, och om jag ville skriva för pen-

ningar kunde jag få lönande arbete för ortens tidning, som gjort mig mer än ett anbud, men jag skulle i så fall nödgas antaga ett annat skrivsätt än det för mig naturliga, och det duger icke för den som framför allt vill vara sann, vill vara sig själv.

Alldenstund litteraturen för mig är en livssak och icke en affär, skulle jag gärna lämna mina små studier utan arvode, så vida det icke finnes två omständigheter, vilka jag måste taga hänsyn till. Den första är, att även vår ekonomiska ställning är anspråkslös, och att jag själv önskar bidra till bekostandet av mina böcker och resor; den andra, att i en illitterär omgivning ens hjärtas barn oftast bedömas efter det pris de betinga, och jag vill tillkämpa mig ett erkännande av mina närmaste. Det är således icke penningarne som ligga mig närmast om hjärtat, fastän jag med tacksamhet emottager det erbjudna arvodet. Vida högre sätter jag Ert löfte att bistå mig, när det gäller att skaffa förläggare, och högst av allt ställer jag det att någon med deltagande följer min strävan.

Hemmets åligganden skulle kanske slutligen tagit överhand över de litterära ansatserna, om icke en plötslig sjukdom för tre år tillbaka kastat mig på sjukbädden, och efter att hava kvarhållit mig där omkring två år, slutligen låtit mig återvända till livet, lam i ena knät för den återstående delen av min livstid. Nu kan det följaktligen icke bli tal om att sköta hushållet, den tid jag kan stjäla från plågorna är min egen och de år jag möjligen kan ha kvar ställer jag till litteraturens tjänst, icke allenast min penna, utan även en aldrig svikande ihärdighet, en mångsidig erfarenhet och ett allvarligt uppsåt att gagna.

Ni vet ej hur jag famlat och sökt, hur jag läst och studerat, utan en annans erfarenhet att trygga mig vid, utan en hand till ledning under tankens irrfärder – mitt sjäsliv kastat vind för våg och mina böjelser i strid med deras som stodo mig närmast! Allt detta under den jämna ytan av en huslig kvinnas alldagliga liv och föremål för oförtjänt tillgivenhet.

Men nu vet jag också vad jag vill, och den tid då jag skenbart överksam låg och väntade på döden har icke varit utan nytta.

Vet ni vad, jag menar verkligen att vi, som tro att även *vår* tid är i stånd att foga ännu ett varv på den svenska **vitterhetens** byggnad, äro ett brödraskap, eller åtminstone borde vara det. Icke under befäl av någon, vare sig Strindberg eller **Wirsén**, icke heller som ett **hantverksskrå**, utan helt enkelt som fria individer, de där icke allenast böra söka att förstå varandra, utan även bistå, när så behövs. Först när vi sluta oss tillhopa – både de som skriva och de som läsa – skola vi åstadkomma en genomgripande förändring i vår litteraturs nuvarande ställning.

Men nu till mina skizzer. Jag har en del sådana liggande i **koncept**, och jag skulle gärna vilja släppa ut dem i bokform ju förr dess hellre. Om ni vill hava den godheten att genomläsa dem, skall jag sända luntan, så snart de bli färdiga. Ni kan då på samma gång använda vad Ni vill för »Fyris« samt göra mig den ovärderliga tjänsten att höra åt med någon förläggare.

Jag kan icke nog tacka för Ert välvilliga anbud att skaffa mig böcker och själva Edra förfrågningar röja ett så **oegennyttigt** intresse för »Ernst Ahlgren« att jag nästan känner det som vore vi gamla bekanta. Detta är också skälet varför mitt brev blivit så långt.

Se här svar på Edra frågor:

Jag har tillfälle att läsa alla utkommande svenska böcker, ty jag förestår Cronholmska Bokhandelns filial i Hörby, dessutom är jag en sådan **bokvurm** att jag måste köpa alla arbeten som jag värderar riktigt högt. Ni vet nog att man då icke nöjer sig med att läsa, man vill också äga. Den bättre tidnings- och tidskriftslitteraturen har jag också följt med, men i år har jag tänkt att spara, ty mitt begär efter böcker för mig till gränsen av slöseri, om jag icke håller emot.

Danska och norska böcker har jag en del. Så t. ex. **G. Brandes**: Aestetiske studier, Naturalismen i England, Sören Kirkegaard,

Mennesker og Værker samt Det moderne Gjennembruds Mænd. Den romantiske Skole i Frankrig har jag läst på lån, allt det övriga är mig främmande. Av *E. Brandes* har jag: allt, av *Jacobsen*: allt; av *Kielland* det mesta, och jag har läst allt; av *Ekster* har jag: Solskyer och Farlige folk, av *Drachman* det mesta, också Skyggebilleder. Så naturligtvis *Ibsen* jämte en del av den litteratur som hans familjedramer framkallat, däribland *Åbergs* och »*Robinsons*« arbeten i äktenskapsfrågan. *Herman Bangs* Realisme og Realister, *Schandorph* o.s.v. *Kirkegaards* »Stadier paa Livets Vei« ej förglömmades. Också *Feilbergs* »Om størst Udbytte av Sjælsevner« har hittat vägen till min hylla. Min mor är ett fint bildat fruntimmer – gammal nog att vara min mormor – och ehuru jag aldrig gått i skola lärde jag dock redan som barn att läsa franska, tyska och engelska, jag läste mycket – allt vad jag kom över, ända från Jean Jacques Rousseau till *Beecher-Stowe*, och naturligtvis har jag också haft min *Marlitt-Werner* period, men då hade jag icke börjat att skriva ännu.

Jag läser alla tre språken obehindrat, tack vare denna tidiga övning, och skulle hava god lust att lära mig italienska också. Jag har redan skaffat mig läroböcker, men får väl aldrig tid att fortsätta.

Av engelska skalder har jag *Byron*, *Longfellow* och *Moore*, vidare en hel Byron-litteratur, ty han hör till mina älsklingsförfattare och var icke så svart som han från ett visst håll utmålad, tvärtom, jag finner honom särdeles älskvärd, men jag är ju kvinna. Vidare har jag Dickens och en ryslig massa romaner av olika författare.

Av franska författare har jag icke så många. Där intaga *Daudets* romaner, *Remusats memoar* och *Alphonse Karrs* Le Livre de bord främsta rummet.

Tyska böcker har jag inga nyare av betydenhet, kassan och tiden ha icke räckt till.

Rekommendera mig något som jag kan ha gott av att läsa, och

jag tager med tacksamhet emot. Ert anbud är så sällsamt ädelmodigt, det måtte väl icke vara gjort i förhastande! Ah, Ni ler — — — det gör också jag. Vad vi skulle prata om vi träffades! Ni kan tro att jag kvicknar till liv så snart fråga blir om böcker och författare. Kroppen är det icke mycket med, men sinnet är friskt.

Det var sant, »last not least«, må jag nämna att jag läst litteraturöversikten i [Nornan](#) och allt som bär samma märke.

Nu skäms jag ögonen av mig för detta långa brev, det enda som kan lugna mig är om Ni icke svarar för knapphändigt.

Med sannaste högaktning
Victoria Benedictsson

*

Äktenskapet är människolivets dyrbaraste ädelsten, men emedan dess pris synes många för högt, har man lärt sig att efterbilda densamma med mindre ädla ämnen.

Nåväl, vi tro oss genom att vända ädelstenens alla sidor mot ljuset kunna upptäcka om den är äkta eller ej, och om vi lyckas skola vi skänka den vunna kunskapen åt våra barn.

*

I går f. m. voro apotekare Nordqvists på visit i prästgården. Ida skickade ned Oliva för att bedja fröken koka choklad. Fröken bad hälsa, att det ämnade hon för ingen del göra. Ida sände bud att fröken borde ta upp vin, om hon ej ville koka choklad. Fröken svarade med en knyck på nacken att hon icke hade annat än rödvin, och det vore väl ingenting att bjuda på. Oliva gick ned med hälsning att något skulle bjudas, vad fröken kunde skaffa, ty i motsatt fall ämnade frun tala om det för kyrkoherden så snart han kom hem. Då kom där in tre glas rödvin

(uppslagna) och en assiett torra kakor. Man vet hur hon brukar bulla upp för de gäster till vilka hon anser *sig* stå i någon slags skuld! »Hade jag icke nämnt det där ordet om *kyrkoherden*, så hade jag aldrig fått något«, sade Oliva.

*

Förr hade jag respekt för kyrkoherden och var liksom rädd för honom. Jag skämdes över mina egna misstankar emot honom, ty jag tänkte mig möjligheten att jag kunde göra honom orätt. Detta gav honom ett slags övertag över mig. Jag var icke på det klara med vad slags person han egentligen kunde vara. Jag var skygg och tillbakadragen, tänkande att han möjligen vore misskänd, och att jag vore en av dem som genom falskt misstroende kränkte honom. Detta blev som ett slags skuldmedvetande, jag kände det som om jag hade något att försona. Jag blev ofri och tvungen i mitt sätt. Jag tänkte att jag möjligen hade *framför mig en ärlig* kyrkans stridsman. En sträng *lagisk själasörjare*. I så fall skulle jag skänkt honom min aktning, oavsett våra olika tänkesätt.

Men nu! – – –

I och med det samma jag fått bevis på, att han står i ett grovt *brottsligt förhållande till sin husmamsell*, är oklarheten borta. Jag vet vem han är och skall nu kunna vara fri i mitt sätt. Nu skall striden just börja, med *alla* medel. Striden för hustruns rätt gent emot älskarinnan. Nu – Ågren – nu må du tro att det skall stå hårt, om du utan annat band än en grov sinnlighets makt skall kunna behålla honom i dina klor! Om du skall kunna köra ut hans barn och förtrampa hans hustru, för att nu ej tala om att du drager honom själv allt djupare ned i dyn.

Omslaget i mitt sätt att känna för honom är så märkbart så plötsligt, att det rent av förvånar mig själv som en psykologisk märkvärdighet. Långt ifrån att frukta honom, känner jag en

riktig längtan att få försöka om nu det där tvånget är alldeles borta. Vi skulle gått dit i eftermiddag, men jag har ändrat dagen; jag vill icke gå dit förr än han är hemma. Det kunde se ut som om jag vore rädd, som om jag ville passa på och göra mina besök i smyg, när han är borta. Ågren skulle naturligtvis tala om att vi varit där. Jag känner det nu som kunde mitt sätt emot honom bli så fritt, att det lätt skulle **urarta** till oförsämndhet. Jag skall ha honom att krypa ur sitt skal så mycket som möjligt. Det blir ett präktigt experimentalfält för »realisten«. Vilket studium!

Jag minns nu, Natalia talade om att en middag hade han varit alldeles uppsatt; han hade pratat och skämtat med henne och den lilla näpna fröken Krumlinde och klappat denna senare, som knappt visste vad hon skulle svara på all denna »morbrors« nådiga nedlåtenhet.

Jag minns också att Luther sagt på ett ställe, att om man har den sanna tron, då förlåtes en allting – *ja man skulle kunna våldtaga själva jungfru Maria, bara man hade denna tro*. Detta är således den kristendom kyrkoherden predikar, och han gör sig icke samvete att »våldtaga jungfru Maria« i Ågrens person. Usch, sådana djur! Luther var en duktig karl, och jag tycker om honom för *det*, men tidsandan var rå och jag misstänker att han var en **inpiskad** gammal **cyniker**, liksom de flesta av våra präster. De ha väl lärt av honom, kan jag tro, och göra sig till en heder att häri följa sin mästare. Icke den rene, kyske mästare, som sade: »**saliga äro de renhjärtade**«.

*

Den 23 Maj 1884.

I går var det Kristi himmelfärdsdag. Ida låg i halsfluss. Skickade bud efter mig. Fröken natt och trevligt klädd. Efter maten

spelades det, jag ackompanjerade till »Däruppe bland fjällen«. Fröken promenerade på verandan. Kom in efter en schal, sökte i soffan.

»Har tante ingen schal?«

»Nej, det har jag inte, men ---«

»Tag min«, sade kyrkoherden.

»Var ligger den?«

»Där nere.«

»Jaså, *därnere*«, sade skönheten med ett avvisande leende, »ja då bryr jag mig icke om någon schal«.

»Jag kan gå efter den«, utropade kyrkoherden och sprang upp.

»Nej, för all del, jag skall nog gå själv«, svarade hon hastigt. För min skull tyckte hon visst att det gick för långt.

Triumviratet följde mig hem på kvällen. Sedan följde kyrkoherden och fröken hem Marie och stannade där en stund. Karl mötte fadern och fröken ensamma på vägen hem. Studsade därvid.

*

Härom dagen fann Ida i Justus' **chiffonjé** ett brev från Axel till honom, skrivet i Lund på våren i fjol. Där stod: »vore det icke för att ej göra pappa emot eller bedröva mamma, så satte jag då aldrig min fot över hemmets tröskel så länge det lilla svarta vidundret skall styra och ställa där. Vi kunde ha ett glatt, trevligt och gästfritt hem, men nu är det ingen av delarna.«

*

När vi kommo till prästgårdsluckan och jag sade god natt, erbjöd han sig att följa mig hem. Jag tackade.

»Tycker ni icke att det är genant att gå med mig för kryckornas skull?« frågade jag under det vi gingo framåt kyrkogårdsgången.

»Hur kan ni ställa någonting sådant i fråga?«

»Det vet jag många av mina bekanta som skulle tycka.«

»Det vore bra lumpet. Jag vet icke ens hur ni vågar göra mig en sådan fråga.«

»Åh, jag är icke alls rädd. Nu vågar jag säga vad som helst.«

Under vägen hem talade vi om hans arbeten, att de äro så omogna.

»Jag tror att jag borde hålla upp att skriva ett par år«, sade han då vi kommo till trappan.

»Det tror jag med.«

»Om man skulle gå in vid en bank?«

»Ja gör det.«

»Men det tror jag ändå inte att jag vill.«

»Varför det.«

»Jag vill föra zigenarliv.«

»Mans vilje mans himmelrik.«

»God natt.«

*

Den 7 de kom Axel i bokhandeln på vanlig tid. Jag hade ju föregående kväll varit nog oförsiktig, eller rent ut – dum att lämna honom slutet av »Informatorn« till genomläsning. Jag visste nog att jag riskerade att bli utskrattad, men jag var i min upprörda sinnesstämning besluten att sätta allt på ett kort. Med ett ord jag ville säga honom att han endast behövde räcka ut handen för att av mig omfattas med en äregirig moders hela intresse. Det var med icke så liten oro jag avvaktade hans ankomst.

Då dörren öppnades flög min blick honom till möte, snabb och forskande, ty allt berodde av honom, jag kunde vänta mig det bästa, men också det värsta.

Han rodnade över hela ansiktet, ända upp till hårfästet. Det var å mina vägnar.

»Den är *sentimental*«, sade han i hård, klanglös ton, vari låg en skymt av [vedervilja](#). Ingen förebråelse skulle kunnat träffa mig hårdare än denna.

Jag greps av den djupaste, pinsammaste blygsel, och jag kastade manuskriptet under mitt skrivunderlägg, för att slippa se det mera.

Flera gånger sökte han att föra samtalet över till det, då i sin vanliga ton, men jag kunde icke uthärda, utan bad honom tala om något annat. Det skärande, disharmoniska ordet hade träffat en allt för ömtålig punkt och slagit ett sår, som icke tål vid det ringaste vidrörande.

Min framräckta hand blev tillbakavisad, visserligen icke med öppet hån, men med isande köld. Ännu är jag således för obetydlig att böra våga någonting dylikt. [Minnesbetan](#) var god.

*

Efter repliken »den är *sentimental*« samt mitt medgivande därav kom en paus, allt under det hans ansikte hade samma vredgade och ovänliga uttryck.

»Jag har nu tråkat igenom två nummer av [På Munkeby](#)«, sade han i samma hänsynslösa ton, »och när jag gör jämförelser, kan jag icke neka att den inger mig mod«.

Jag kände mig förkrossad och tillintetgjord. Jag har ingen begåvning och ingen självkritik. Och ändå känner jag att jag icke kan leva för annat än litteraturen.

*

D. 20 Juni.

Vi ha träffats varenda dag, utom den då där var folkmöte i Stehag.

I går kom han vid sin vanliga tid. Var ganska fåordig. Beklagade sig över att det kommer främmande i prästgården och att han blir körd ur sitt rum, så att han icke har något ställe där han kan arbeta i ro.

»Jag funderar på att inackordera mig i en bondgård«, sade han.

»Det tror jag icke att ni skulle trivas med.«

»Varför inte det? Jag försäkrar er att jag trivs bäst när jag är alldeles ensam, jag är inte det ringaste sällskapssjuk.«

»Inte heller jag. Men sedan man varit ensam hela dagen, tycker jag det är rätt roligt med ett samspråk på kvällen.«

»Ja om man har någon att språka med, annars saknar jag det visst inte. Tvärtom. Det är så lugnt att få vara ensam. Och när man har sitt arbete, behöver man inte mer. Och tolv timmar på dagen kan man mycket väl arbeta.«

»Medgives, om man bara inte tryter ämne, men det händer mig så ofta.«

Vi kommo sedan in på kapitlet om mig och **min akrobat**. Jag fruktade en av de där odrägligt långa pauserna i samtalet, under vilka man i förtvivlan famlar omkring efter ett nytt ämne, och därför höll jag på att prata – naturligtvis om mig själv – på detta utdragna, monotona sätt, som är min egen fasa. Vad skulle jag icke vilja ge om jag hade förmåga att alltid föra samtalet till den andres mark i stället för att alltid **prisgiva** mig själv! Med somliga människor lyckas jag så bra t.ex. med Anna Seth. Aldrig behöva vi komma in på kapitlet om mig själv.

Om jag icke lyckas locka fram Lundegård ur sitt skal, så skall allt vara förspillt. Han skall då lära känna mina svaga sidor som en ut och invänd handske, utan att ha en aning om rätsidan. Jag

måste lyckas i att vinna hans förtroende eller också draga mig tillbaka, att vidare exponera mig själv är endast att göra ont värre, ty han skall då till på köpet anse mig som en pratsjuk gumma. Bort med komedin! Varför icke våga visa mig sådan jag är, då jag vet med mig själv att jag är en verkligt **gedigen** karaktär? Om jag talar aldrig så mycket om mig själv skall han ju ändå aldrig ana hur föga han i själva verket känner mig och det skall komma en flackhet i vårt förhållande som skall verka tröttande.

För hundrade gången säger jag dig, mitt kära alter ego, att det *är i dina skrifter man bör söka ditt verkliga jag.*

Varför skall du i ditt umgänge med människor vara så förskräckligt skygg och **grannlaga**. Det blir bara pinsamt för både dig och andra, och ingen människa skall hålla dig räkning för denna grannlagenhet.

Varför skall du vara så sjukligt rädd för att såra någon annans känslor, har man någonsin brukat taga hänsyn till dina? Vad är det för en **pjunkig** förskräckelse för att bli misskänd? Varför kan du icke låta din egoism bli rå och grov liksom andras? Kan glädjen att få uppoffra sig för andra verkligen vara så stor? Vem kan förklara en sådan natur! Jag vrider mig som en mask under min egen oegennyttia, och dock kan jag icke bli den kvitt. Jag *kan* icke intressera mig för den skugga av mitt forna jag, som bär mitt namn. Ända sedan **1870** har jag bara gått och spökat på jorden – i fjorton år!

*

Den 18 var jag i prästgården på kvällen. Ida talade då om att det bekymrade henne så att Axel av sagt sig platsen som underlärare i Axel Olssons privatskola.

»Det är alldeles ingenting att bekymra sig över,« sade han med sitt överlägsna leende, »*en plats på 700 kronor kan jag ju alltid få*«.

»Nu börja de **sangviniska** förhoppningarna att resa på sig igen«, sade modern bekymrad.

»Sjuhundra kronor *kunde jag dessutom icke leva på*«, tillade han i samma vårdslöst överlägsna ton.

*

Det är en stilla kväll, klockan är nära åtta, men ännu ser man aftonsolen lysa på hustak och skorstenar.

Lundegård har varit två gånger på posten i dag, men icke titat in till mig som vanligt. Det pinar mig obeskrivligt, jag kan knappt veta varför – En analys vore högst intressant – nå, Ernst Ahlgren, fram med dissekerkniven! – det sker i vetenskapens namn, vad gör det om det svider?

Det är Lördagskväll och tyst. Endast klockan går pinsamt högt; det är väckaruret, min trogna kamrat – kan icke hjälpas, jag måste flytta ut henne. – – – Jag är således nervös.

*

D. 5 Juli 1884.

Hur är det möjligt att föra dissekerkniven i dag! Att föra den lugnt och kallt! – Solen skiner – skiner över gatan, in om fönstret, på jättekukketten som **prunkar** där nyplockad och frodig, med smekande färgövergångar, med klara genomskinliga dagar och djupa mörkgröna skuggor. Jag kan knappt vända ögonen ifrån den medan jag skriver. Och jag känner mig så lycklig, så förunderligt lycklig, ty livet är så vackert. Varför öppnar man icke våra ögon för det? – varför lär man icke människorna att vara lyckliga? Jag tänker just nu på att jag skall dö, tänker därpå med en svag rysning för smärtan och mörkret, men min glädje är oförminskad. Livet är ungt och friskt, livet skall fortleva – det är *det* jag älskar över allt annat.

Fantast.

Jag kan icke annat.

*

En *demimonde-dam* i Göteborg hade tre – vad skall jag säga? tre – nå ja, jag hittar icke på något ord, det kan också vara det samma. Tre voro de emellertid och den ene visste ej av den andre, eller *de andra*. Var och en trodde sig ostörd njuta av sin privata egendom. Sagda dam eller privategendom hade en utomordentligt vacker liten våning, vilken var och en av de tre herrarne trodde sig ensam ha bekostat. Det enda som fattades var en krona i salongen. Hon hade slagit fram därom för att få en. Men hon hade sagt något därom till alla tre. Det var felet.

I julklapp fick hon tre kronor.

Men hon fann på råd, hängde en krona i varje rum och låtsade som ingenting.

Var och en kronägare såg de andras två och drog misstankar. De anställde efterforskningar i lampmagasinet. Det befanns då att de tre kronorna blivit köpta av tre bland Göteborgs mest ansedda läkare. Ett par av dem voro äldre och gifta.

*

Ida sade mig härom dagen att fruarna här anse mig visserligen för en *beskedlig* och bra människa, men icke för något »ljus«. Man menar att jag har ett gott hjärta och föga huvud.

*

Härförleden bad jag fru Wihlborg säga mig till om hon fann »något ovet« till mig i en eller annan tidning.

»Ja bevars, jag skall samla *alla* kritikerna till dig«, svarade

hon med den mest skadeglada, hånfulla min man kan tänka sig, så säker är hon på att min bok skall tigas ihjäl.

*

Härom dagen då A.L. och jag sutto inbegripna i ett mer än vanligt – åtminstone å hans sida – öppenhjärtigt samtal, kom jag mitt i allvaret med ett av mina **konstlade** skratt och ett ytterst platt yttrande.

Jag ångrade mig strax.

»Där ser man min vana att genast blanda bort korten om jag någon gång kommer att visa en flik av mitt bättre jag«, sade jag nästan med ångest, ty detta skratt ringde ännu i mina egna öron, detta andefattiga, tomma skratt, som förstört hela den vackra stämningen.

»Ja, repliken *skar*«, sade han blott, men det dämpat varma och själfulla uttryck som legat över hans drag medan han själv talat, hade lämnat rum för ett pinsamt uttryck av smärta. Det som den erfar, vilken blottat sig utan att se sig förstådd. O, vad jag led! Falska, låga konventionalism, hur jag avskyr dig! Jag skulle kunnat kasta mig ned och vrida händerna i förtvivlan över mig själv.

*

9.8 1884.

Axel Lundegård har varit här just nyss. Jag försökte att komma fram med mina kritiska anmärkningar rörande hans råhuggna stil. Jag stammade, rodnade, kunde icke komma fram med någont – åh, vad lönar det sig att jag försöker tala! Skriv – skriv bara. Orden sätta sig ju i halsen, du förefaller rent av dum när du talar, det är att nedsätta dig själv. Och där står han med sin bredbenta trygghet och sitt eviga: »det håller jag styvt på«. Och

var kväll ligger jag och kritiserar, estetiserar och teoretiserar, uttrycken falla sig klara och lätta, de komma så osökt, och att tänka sig att de skola vara rent borta när jag vill ha tag i dem – kan man inte bli ursinnig. Och så det att jag så pinsamt klart skall känna min underlägsenhet, nej pinsamt dumt borde jag säga, ty det är inte så alldeles säkert att jag är honom fullt så underlägsen som jag känner mig. Men *jag vill vara äregirig* – o, jag vill! – att kunna tala som *en jämlike med en verkligt intelligent man* – det är min ärelystnad. Om jag kunde få en *tross av beröm* att släpa på, så skulle det kanske lyckas.

Varför skulle jag ej vara ordknapp och *inbunden*?

Varför skall jag bry mig om huruvida han finner mig tråkig eller ej – vem frågar efter mig? *Vem tänker under kampen för tillvaron på mig!* Vad skyldighet har jag att kritisera hans arbete? Vill han veta mina tankar så må han själv leta fram dem. Det torde väl kunna löna mödan. *Nej, slå dig igenom utan att bry dig om vem du trampar på tårna!* Ut i livet med dig! *Säg ut allt vad du har att säga och låt det så komma vad det vill.*

Lundegård lär vara så egenkär att han tycker bäst om att få en blind beundran, bara beröm. Jag undrar om jag är så med. Ah – egoismen – ned med den – där är ju ormen! O, Gud – broder – mästare – hur jag vill kalla dig – krossa dess huvud och rädda mig! Lär mig att glömma mig själv, icke leva för det lumpna jaget, låt arbetet vara allt!

*

Om man inte har sällskapsvett, så stöter man folk ifrån sig. Och stöter man dem ifrån sig, så kan man inte studera dem.

När man är gammal har man redan gjort sina studier. Då kan man följa sitt eget tycke.

*

Om jag en gång kunde måla livet så som jag sett och känt det, då skulle jag vara nöjd att lämna det! Det är just det som gör det så bittert, tanken på att man icke kan ställa det fram så kraftigt och livsvarmt som man känt det, att det liksom glider undan – spårlöst, så att allt varit förgäves – det att man lidit och njutit, att det endast var för stunden, endast för ens eget jag.

*

Somliga av oss fruntimmer skaptes så kalla, förmodligen därför att det finns ett så betydligt överskott av kvinnor, jämfört med män. Vi, som äro kalla, borde aldrig gå i vägen för de andra. Endast vara hjälpredor, ett slags reservtropp. Arbetsbin – könslösa såsom de.

*

Det är genom sina verk man skall låta människor blicka in i sitt själsliv, icke genom brev och resonemanger; det blir endast flackhet.

När jag skriver vill jag därför göra det som om jag talade till honom ensam och detta vore enda sättet. Så fullt ut vill jag vara mig själv.

Jag har minne för tre ting: minspel, tonfall och repliker.

*

Utdrag ur mitt brev till A. L. 15.12 1884.

– Ja, jag är ond på mig själv att jag nämnde det ordet »vänskap«. Det är så banalt, har varit etiketten på så mycken **faddhet**, att det själv fått en bismak därav, och dessutom har man tillagt det en mängd bibestämmingar, vilka jag ej kan tillerkänna giltighet, om ordet skall tillämpas på mig. Det ger ej intrycket av vad jag

menade, och det finns icke heller något annat ensamt ord som säger det. Men jag vill klargöra min uppfattning, så att du vet vad jag ville hava sagt. Det jag säger är icke allmänna fraser, jag talar icke om andra, jag talar bara om dig och mig.

Du upprepar mina ord: »och så att känna sig tillbakastött av en brutal konstform – – känna sig eländig i den tanken att man ej varit trofast«. Jag skrev det där i en vemodig stämning, sådan den ofta kommer över mig, jag skrev det visst omedvetet för att betäcka ett möjligt återtag, det sades under förkännings- ar av kommande samvetsföreläelser, med ett ord: vid tanken på att det kunde vara *jag* som drog mig tillbaka. Ty jag är allt för mycket skeptiker för att obetingat tro, på vare sig mig själv eller andra. Detta var kärnan. Du tycks ha uppfattat det så som skulle jag redan i förtid känna mig »skuffet« vid tanken på att du kunde glida undan. Men så är det ej. Trots min »blodhunds- förbittring«. Den kom endast av att jag trodde du misstytt mitt handlingssätt, samt därav att en *brytning* är något så helt annat än en *upplösning*.

Nej. Det första mellan dig och mig, det är och *blir frihet*. Ingenting av tvång, av löfte, av förpliktelse. Om jag kunde tro att du hade en halvdragen tanke på »plikt« emot mig, skulle jag känna mig olycklig. Jag skulle säga: »gå, du har aldrig förstått mig!« Om jag tänkte att du skrev ett enda brev eller sade ett enda ord till mig, därför att du menade att jag skulle bli bedrövad om du ej gjorde det, då skulle jag känna det i luften och draga mig tillbaka. Ty det är endast i känslan av frihet som själslivet hämtar fulla och djupa andetag, det är endast det som håller det hela friskt. För mig är du fri som fågeln i luften; jag skall icke hålla dig kvar med ett finger. Ja, du är så fri, som min son skulle vara det, om jag varit nog lycklig att äga en sådan – som jag kunnat hålla av. Det kunde jag naturligtvis *inte* gjort; och därför är det bättre att vara utan.

(Jag vet att du grinar så där småförsmädligt – bryr mig icke

därom. En **kastanjettknäpp** till allt vad du kan säga om den saken! Jag vill vara mig själv och tala som den jag är.)

Om du fattade mitt innersta »jag« vid håret och drog det fram för en annans blickar, då skulle jag hämnas av outsläcktligt agg. Aldrig annars. Och allt vad du säger mig idag ålägger dig ingen plikt att säga liknande i morgon. Om jag å andra sidan ger dig min tid och mina krafter idag, så är jag icke därför skyldig att upprepa det i morgon. Om jag upprepar det, så är det emedan det i morgon gör mig samma djupa, innerliga glädje som idag, och då anser jag mig för den vinnande parten. Endast så kan den ene giva och den andre taga, utan att det blir ett band. Och jag skulle icke för allt i världen vilja att ett enda sådant fäste dig vid mig. Kan du växa ifrån mig, så gör så! Har jag någonsin sökt hämma din utveckling? Har du sett mig visa skymten av en farhåga, annat än i en enda punkt? Är det icke jag som driver dig fram, obekymrad om att du kanske går förbi mig? Och glömmer jag ej mitt eget arbete så fort det gäller dig? Och finns det ett enda bemödande att **tillskansa mig** framtida rättigheter över dig? Aldrig, aldrig!

Det är nödvändighetens lag, som fört oss tillhopa – ty det fanns alla förutsättningar. Men om utvecklingens lag skulle skilja oss åt, då får icke du klaga, och icke jag. Må den ene respektera ärligheten i den andres strävan, även om deras vägar skulle skiljas!

Jag drog dig till mig, ty självmant hade du aldrig kommit, och jag gjorde det med full avsikt. Jag ville visa dig vad en kvinnlig kamrat kan vara värd, och på så sätt visa dig av vilken vikt kvinnofrågan är. Du hade ju den på ditt program och ville strida för vår likställighet med er. Men du skulle ha gjort det så som man strider för en teori – **med abstraktionens vapen**. Men nu måste det bli annat. Nu skall det komma liv och kraft i framställningen, ty nu vet du att du icke byggt på ett uppkonstruerat system, utan på livet själv. På egna iakttagelser, egna känslor och stämningar. På verkliga, livsvarma intryck.

Det är detta jag velat giva dig: vissheten att först då de två gå upp i samma strävan, skall arbetet bli så fullständigt som naturen ville, att först då utvecklar själslivet alla möjligheter. Och sedan jag lyckats giva dig denna visshet, sedan må du gå vart du vill och *när* du vill. Icke med ett ord skall jag hålla dig kvar – om du kan gå; – ty saken är allt, och jag är intet.

Men – jag vet hur svår min plats blir att fylla. Det kan låta egenkärt, (betyder ingenting!) men jag känner kvinnorna. Ett eko finner du lätt, men en självständigt utvecklad personlighet, som vid anslaget ger samma ton? – – –

Du är således fri. Men icke allenast du, utan även jag. Märk väl: icke heller jag lovar någon »evighet«. Måhända kan jag glida undan förr än du tror, därom vet jag ingenting. Du ler? Men du skall veta att denna ohyggliga sjukdom hänger alltjämt över mitt huvud som ett **Damoklessvärd**. Ena timman kan jag vara frisk och kry, i den nästa kan jag känna feberrysningarne och domen vara fälld. Icke död. Det vore intet! – ty dö skall man ju i alla fall; men dessa förfärliga plågor, denna smärtans egoism, som bemäktigar sig alla sinnen, och denna årslånga fångenskap, som långsamt marterar en till döds! Då skulle jag icke längre äga någon själsspänstighet att lägga som ett plus till ditt arbete. Ack, då skall jag vara så fattig, att jag icke längre äger mer än ett matt leende för allt vad jag ställt högst i världen!

Men denne min skoningslöse fordringsägare kan ju dröja, kanske dröja många år. Vem vet! Och jag kan helt enkelt tröttna på att skriva långa brev. Den möjligheten ligger nära till hands. Eller jag kan få något som drager mig åt annat håll. Jag kan också slå mig på att arbeta, om jag mot förmodan bleve äregirig. Eller jag kunde känna mig överflödig, och då skulle mina intressen utan tvivel koncentrera sig kring någon ny punkt. Det finns hundra möjligheter.

Men ett vet jag, och det är, att hur vi ock må skiljas, och när det än kommer att ske, så skall du icke vara samma människa,

som då vi möttes först. I bådass utveckling skall för alla tider finnas spår av den andres inflytande, spår av samarbetet, och av lyckan att få vara utan mask. Och jag kan ej tänka mig möjligheten att vi någonsin med bitterhet skulle se tillbaka på denna tid.

Du säger: »tänkte du ett dugg på om det passade, när du läste min anmärkning?» (Om [Selmas bröllop](#).)

Nej. Jag fann inte alls något märkvärdigt i det. Allt beror på om man tror att den andre tänker någonting »oanständigt« vid det, jag menar om han säger det i någon dålig avsikt. På den fot vi stå med varandra, skulle du icke kunna säga något, som det skulle genera mig att höra. Jag finner det själv märkvärdigt. Det är som hade vi kommit in i ett själens oskyldighetstillstånd, så att [fikonlöven](#) blivit överflödiga liksom de voro från början. Eller vad?

Du säger att du aldrig känt ängslan över att ha gått för långt. Tacka för det! Det är ju på *min* sida hela risken ligger. Du äventyrar ingenting alls; en karl kan i sådana fall göra och säga vad han vill. Men jag! – Troligtvis har du aldrig tänkt på det. Men jag har; ty jag vet vad jag vågar. Ett av dessa brev i oriktiga händer – – – öppnat, läst – – –!

Och ändå finns det icke ett ord, för vilket mitt eget medvetande kan förebrå mig! Men sådan är världen.

*

Ur det samma.

Du säger: »Vi diktare kunna jaga livet av oss efter en stämning.« Jag vill däremot säga att *jag formligen betsas till döds av mina stämningar*. De giva mig ibland ingen ro till arbete, de trängas med varandra, den ena skuffar undan den andra utan rast och ro; det hjälper ej att jag slår ifrån mig med båda händerna, de jaga mig lika skoningslöst, om jag är än så uppgiven av trötthet. Så har det varit alltid, det är därför jag hunnit få så

stor erfarenhet: jag har levat med en otrolig intensitet. Men ett sådant själliv står icke ens en jättes kropp ut med i längden.

*

(Utdrag ur mitt svar på A. L.s brev N° 15.)

Om en fästman någonsin gett sin fästmö en ren kyss? Nej, naturligtvis inte i den bemärkelsen att den skulle vara fullkomligt osinnlig. Hur vore det möjligt? Men jag anser att den kan vara ren ändå, det beror alldeles på *hur* man kysser och med vad känslor, nyanserna äro så många; jag tänker mig det åtminstone. Och dessutom tror jag att det måste finnas en sinnlighet så sund, så naturlig och så harmonisk som en antik staty. Änglaren är den icke – ty vi äro ju kroppsliga väsen men kysk kan den vara. Icke nunne-kysk och konstlad, men enkel, måttfull som naturen själv, och jag ser däri ingenting oskönt, ingenting vidrigt. Tvärtom. Ty för mig är naturen ren; det är endast förvrängdhet och onatur som åstadkommer allt det vämjeliga och lastbara.

»Liv är självmedvetande«, säger ju **Boström**. Varför lär man oss då icke från början att sinnlighet är berättigad hos sinnliga varelser! Varför predikar man om förkvävande, där man borde tala om begränsning? Att förstå sig själv är ett säkrare värn än all förment oskuld. Det är endast okunnigheten, som kommer unga flickor att taga sin smeklystnad för kärlek. Du har för övrigt rätt i vad du sagt om den saken.

*

(Utdrag ur brev från **Anna Rasmusson** till Hilda)

I går bevistade jag **goodtemplarmötet** i Häggenäs och under loppet av kvällen föreläste »värdig vice templarn« en berättelse av Ernst Ahlgren, »**Giftermål på besparing**«, alla åhörarne lågo

dubbla av skratt, de funno den högst rolig – den var införd i Good-templar-tidningen – föreläsaren hade mycket noga reda både på författaren och varifrån denne fått historien, han berättade för sina bröder och systrar att det var en fru Benedictsson i Hörby som skrivit den och att händelsen förefallit i Morins praktik, samt att Morins söner plägade komma ner till fru B. och berätta alla möjliga lustiga anekdoter, vilka hon då upptecknade i en stor bok, och denna skulle vara mycket lustig att läsa i. – Du kan tro jag roade mig över att höra deras omdömen om saken.

*

Dig skall man icke döma, om du sjunger ut. Ty du är en man.
Mig skall man stena, ty jag är en kvinna.

*

Sluskar och bondknölar komma i bokhandeln och fråga efter »Giftas«. Strindberg skola de aldrig lära sig förstå, men de vilja gotta sig med råheterna.

*

(Lundegårds brev till S-e.)

Hörby d. 8 Aug. 1884.

Herr Doktor!

[— —]

Och nu skall jag skvallra (Ni lär mig bestämt att bli [nystavare](#) i längden; mina sympatier ha länge legat åt det hållet, men jag har skytt besväret och den mellanliggande [förbistringstiden](#)) – litet om Ernst Ahlgren.

Han är en lång, något skranglig fruntimmersfigur, som [prak-](#)

tiserar sig fram i världen med tillhjälp av två långa kryckor. Det är **reminiscenser** från en svår sjukdom, ett tvåårigt sängliggande, som för honom var »krisen«. – Jag tror ej att någon blir författare utan att ha gått igenom en sådan »kris«, utan att en gång i livet ha känt ett lidande, som kommit en att peta på revolvertrycket, ett sådant lidande, som kommer det egna jaget att krympa tillsammans till en ömklighet. Det är ej kroppens lidanden, som det härvidlag kommer an på – det är själens. Som t. ex. utsikten för en ung kvinna att få linka sin värld fram på kryckor. Eller en obotlig sjukdom, eller en olycklig kärlek, eller, för ett melankoliskt temperament, i grunden krossade illusioner; eller allt tillhoppa.

Ernst Ahlgren har gått igenom åtskilligt. Själv påstår han, att han har en smula zigenarblod i sig, men det skall då vara det lilla. Emellertid tror jag mig spåra »**atavismen**« (hans litterära begåvning) hos fadern – nej, vad säger jag! Jag menar att hans litterära begåvning är en atavism (om jag nu skall använda det ordet, vilket jag tror att jag nedskrev endast för att briljera med **Darwin**) från fadern. Det var nämligen i många fall (enligt vad Ernst A. själv påstår) en ovanlig man. Han var särskilt framstående som historieberättare och hade visst i sin ungdom skrivit vers också. Därifrån således driften.

Dottern Viktoria var så mycket yngre än de andra syskonen, att de redan lämnat hemmet, då hon växte upp. Ensligt låg hemmet, nästan aldrig kom någon på besök och hon tillbringade mest sin tid i ensamhet. Föräldrarna voro ständigt oense – äktenskapet var visst olyckligt – de voro mycket olika naturer. Häftiga uppträden föreföllo ofta och barnet var ibland vittne till dem. Båda föräldrarna ville draga henne till sig – modern **mjäkig** och religiös – fadern **frisinnad**, frisk. Dotterns håg låg mest åt fadern men modern hade makten. Resultatet blev en liten **fullfjädrad skrymterska** vid 10 år. På annat håll också erfarenheter, som voro stora för hennes år. Bland annat påstår hon

sig ända från barndomen ha misstrott alla, sett igenom det vackra floret framför människornas handlingar och [varsnat](#) egoismen som den sanna motorn till allt. Ja, mera kan jag inte säga om hennes förtid. Jag har det allt av hennes egen mun; men det är ej mer än ett par månader sedan vi blevo riktigt bekanta. Dock bakom raderna i [Halfdan Ängs historia](#) kan man läsa åtskilligt.

Nu är som sagt Ernst Ahlgren en kvinna utan något yttre som utmärker vad som bor därinom. Han sätter en stolthet i att [kaschera](#) det för alla, hela världen tycker att fru Benedictsson är en mycket älskvärd människa. Men för sig själv skrattar Ernst Ahlgren åt dem alla – och ritar av dem. Han sitter som »en Hellener i Israels Leir« och utspionerar det konventionella sällskapslivets löjligheter, faddheter och förgyllda lögner. Och nästan ingen ser hos henne något annat, än den vänliga kalkbogarfrutypen, icke ens nu, sedan hon dock allmänt är känd som förf. till »Från Skåne«. – Hennes man, med vilken hon har en dotter, är omkring 30 år äldre än hon, förövrigt en löjlig företeelse, postmästare här, till ytterlighet egenkär, tämligen obildad, festtalare, praktisk jordbrukare. Två döttrar och två vuxna söner äro i huset – den ene förestår postkontoret (gubben, tjänstledig), den andre laborerar med studentexamen. – Gentemot sin man, som naturligtvis från början var till ytterlighet [trångbröstad](#), har hon så småningom förstått att [vindicera sig](#) en självständig ställning. Han har i själ och hjärta mycken aktning för hennes begåvning, skryter oförsynt över henne för andra, men visar sig mot henne själv en smula tvivlande. – De ha intet gemensamt (utom nämnda flickebarn) han är lantbrukare till liv och själ, hon författare. Till nästa år reser hon ut – det blir nog strid av då, men hon kommer att segra. Förövrigt reser hon för sina egna pengar. Hon har i sitt äktenskap praktiskt tillämpat teorin (hittills är den beklagligtvis icke annat) om [gift kvinnas äganderätt](#).

Sin bildning har E. A. skaffat sig så småningom, nästan helt

och hållet själv. Jag behöver väl ej säga, att hon är ett ovanligt intelligent fruntimmer. Hon läser t. o. m. en smula latin, modern filosofi m. m. Hans bibliotek är tämligen väl försett och nästan alltigenom väl valt. Kostnaderna för sina bokinköp bestrider han genom en liten boklådsfilial här. Den ger honom naturligtvis också tillfälle att »titta« i allt vad nytt som kommer ut. Tidningarne läser han inne på postkontoret (där finnas nästan alla Stockholmstidningar) och därför är han rätt mycket med sin tid. Han får blott notiserna till livs en dag senare.

Jag och Ernst umgås på förtrolig fot, helt och hållet som kamrater, bedriva ömsesidigt [ateljékritik](#) och utbyta tankar och idéer.

Intresset för litteraturen är för henne allt numera. Det säger hon åtminstone själv. Det är allt vad som binder henne vid livet – eljest gjorde hon som [fru Wenche i »Gift«](#). Men detta intresse är starkt, sympatierna för de ungas reformsträvanden äro sådana, att hon till och med skulle kunna böja sig till jorden blott för nöjet och njutningen av att sedan kunna resa sig på samma gång som dessa idéer. »Inser du icke, att man till en tid kan bita tänderna ihop om sin övertygelse, just därför, att man en gång vill ropa ut den så, att den måste bli hörd? har du aldrig sett en så skriande orättvisa, att du tyckte dig varken ha rast eller ro förr än den var beivrad?«

Det är Ernst Ahlgren som talar så. Men i vardagslag, vid [kaffejuntor](#) och supéer, är fru Benedictsson som sagt [ämabel](#). Hon biter tänderna ihop över sin övertygelse.

Jag har ofta undrat hur hon kan. Jag själv kan det ej och har aldrig kunnat det. Jag skriker ut mina åsikter, jag finner det lumpet att tiga, jag är stolt över att våga uttala dem. – Ernst Ahlgren är stolt över att *kunna* tiga. Men ändå sympatisera vi.

*

I fru Hanssons väntrum

Ett litet och mycket avlångt rum. Hemvävda trasmattor på golvet, gammaldags möbler med guttaperkaöverdrag, förskräckliga **litografier** kring väggarna i smala förgyllda ramar. Men i fönstret, som är högt och friskt, stå frodiga växter i vackra porslinskrukor, präktiga, välskötta drivhusväxter, gumman är en väldig blomstervän. Det händer att fattigt folk betala henne sitt arvode i blommor. De trivas ju ofta så bra i fattigmans stuga.

Jag var en bland de första, och sedan kom en efter en smygande in; tyst, försiktigt, högtidligt som till en kyrka. Idel fattiga stackare, jag fattig **litteratör** var en riktig **matador** i denna samling. En gubbe från landet kom och hade ont i en fot, en daskig och halvgammal hjälphustru kom med ett ombundet finger, och så en dräng och så en gammal kärring med en korg, från vilken hon omöjligt kunde skiljas och så en hel hop andra. De sitta där alla så nedtyngda och betryckta, med den bönfallandes ödmjuka min. Så kom det en medelålders karl, han var icke lik den övriga samlingen. Det var en stark och bredaxlad arbetare, snyggt och ordentligt klädd, det låg någonting välbärgat i hela hans yttre. Han hälsade, kom så fram och satte sig i soffan mitt emot mig. Det var rediga drag, en fast, bestämd min. Det syns att han lider. Ansiktet är blekt, strängt och med ett drag av trötthet. Jag har sällan sett ett så utpräglat uttryck av viljekraft och självbehärskning. Det var mig omöjligt att låta bli att se på detta kalla ansikte med sin blåaktiga skäggbotten. Det var likt en karaktär.

Så öppnades dörren igen. En helt ung flicka, en urblekt klänning och en tunn liten schal. Armen bar hon **i list**. Hon kunde vara en sexton år. En slät hy och oval ansiktsform. Hon hälsar, sätter sig hos arbetaren i soffan och ser så omkring på de närvarande, liksom för att begära medlidande, gungar sin sjuka hand med den andra, som vore den ett kvidande barn hon skulle tysta. Hon drager små fina och smärtsamma rynkor i pannan, ser sig

åter omkring, hälften skyggt och hälften för att göra bekantskap. Av blyghet finns det icke ett spår.

»Det gör så ont i min hand«, säger hon sakta, liksom ut i luften, så kan vem som vill taga fast hennes yttrande och knyta ett samtal vid det.

En medlidsam blick från mig är emellertid enda svaret.

Hon sitter tyst några ögonblick, nervös, orolig. Detta stadsbarn är icke av dem som äro vanda att tiga.

»Har han skadat sin hand?« vänder hon sig till arbetaren.

»Ja.«

»Fått den i någon maskin?«

»Ja.«

»Någon svår skada?«

»Krossad.«

»Nu nyligen.«

»I går.«

Han talar med ansträngning, kort, kärvt som vid ett polisförhör. Svetten bryter fram på hans panna; han tar upp en ren, blårutig näsduk och stryker över sitt bleka ansikte. Det är en bred hand, vand vid arbete, men icke grov och vanskaplig som en jordarbetares.

Hon skakar på huvudet, de mjuka läpparna skälva.

»Jag har så ont i min hand«, viskar hon åter, sakta, klagande, som ett förklemmat men tåligt barn. Hon är icke vacker, därtill äro dragen för litet utpräglade, färgerna för obestämda. Ingenting annat än vekhet i linjerna, och så ett förunderligt tycke!

Det lockar och drager, detta blekhyade ansikte, det är som en oläst bok, man undrar och gissar. Hå! Jag sitter där och målar för mig hennes hem, jag vet ju så väl hur det ser ut, – och hennes liv, hennes framtid. Det är det gamla vanliga – naturligtvis. Hon är en ibland tusen. Jag sitter och ser på den hand varmed hon stöder den andra, vilken hon ännu skakar smått, som när man söver ett lidande barn. Handen har en vacker form och sma-

la spetsiga fingrar, den känner lika litet till handskar som hårt arbete, den brukar aldrig skvalpa i vatten, aldrig diska, tvätta och skura. Det är något hos henne av en **vildfåle**, men en som är foglig och mild av naturen. Under hela sin barndom har hon sprungit där i gränderna och lekt med andra ungar, allt en smula **självsvåldig**, men aldrig stygg. Hos mor har hon fått mat och kakor har hon tiggat till. Men nu är hon konfirmerad, och så har hon måst gå den vanliga vägen – till fabriken. Och sedan skall det gå vidare, på den vanliga vägen – ty hon är så näpen, så mjuk och fin, det skall icke finnas någon undflykt för henne! man behöver bara höra hennes smeksamma lilla röst för att ge akt på henne. Ett »glatt« liv, således, några år, ett oordentligt liv, sedan nöd och elände, sist en grav på fattigkyrkogården. Så är allt slut, och detta liv så spårlöst borta som tusen andra. Sådant skall hennes liv bli –. Om det ändå fanns rum för ett *kanske!*

En fin herre med vackra kläder, en fin herre, till vilken hon ser upp som till en gud – det blir det första. En fin herre, som har råd att kasta bort sina leksaker. – – –

Hon ser sig omkring liksom bönfällande och ögonen bli fuktiga.

»Jag längtar så – ack min hand, min hand!« Det är samma mjuka, klagande viskning.

Åh – barn – det finns ingen räddning för dig! Det finns i hela din varelse någonting tilldragande, regellöst, vind-för-våg-kastat. Det är en egendomligt **intagande blödighet**. Hur du skall kastas ur hand i hand, arma **flarn!**

»Vad är det med handen?« frågar jag.

Hon syns riktigt tacksam att få bryta tystnaden, den där lilla munnen är icke van att stå still.

»Jag har klämt av en finger«, svarade hon.

»Av? – alldeles av?«

»Ja, den hängde lös, och frun klippte den av så fort jag kom hit.«

»Hur länge sedan är det?«

»En månad. Jag går hit varje dag, men nu har jag värre ont än strax.«

Åter darrade hennes läppar av återhållen klagan.

»Hur gick det till?«

»Jag stack handen för långt fram, och så drogs den in i maskinen.«

»Var hände det? På någon fabrik?«

»På spinneriet.« Hon såg på mig nästan förebrående. Jag borde ju ha vetat det! Var skulle det varit om icke på spinneriet!

»Gjorde det inte förskräckligt ont?«

»Nej. Det kändes inte alls. Men jag blev så fasligt förskräckt så. Jag högg fast med vänstra handen och ryckte den loss. Jag slet den ut med ens, och hade jag inte gjort det, så kunde hela armen strukit, för det dröjer innan de kunna stanna maskinerna.«

Hon teg ett ögonblick, men då jag icke svarade, återtog hon: »Spinnmästaren grälade på mig för det jag inte aktat mig bättre, för nu får fabriken betala mig tills jag blir frisk. Men det är väl ändå värst med mig, som mister min finger.«

Hon såg vädjande på mig och jag medgav det.

»Spinnmästaren grälar alltid när någon kommer till skada, precis som om det inte vore bäst för en att akta sig, om man förstode det!«

Det kom något helt nytt i hennes blick, eggande, övertalande. Vad denna mjuka röst borde kunna **ha ett välde!**

»Han tror att arbetarne bara äro någonting som hör till maskinerna. Han är stygg – spinnmästaren, – tysk är han; ingen enda av arbetarna tål honom. De ge sig på att han skall därifrån vad det lider.«

»Åh, min hand, min hand!« jämrade hon.

»Värker den så?«

»Ja den har varit så stygg sista tiden. Frun har alldeles varit rädd att det skulle gå **kallbrand** i den. Hon ångrade nästan att hon tagit mig om hand, men den är allt lite bättre igen.«

Nu öppnades dörren till mottagningsrummet och patienten kom ut. Det var min tur, men fabriksflickan reste sig och såg bedjande på mig.

»Ack om jag finge gå in nu! Jag längtar så«, sade hon och tillade i en förtroligare viskning då hon stod bredvid mig vid dörren, »jag både längtar och jag är rädd, för det gör så fasligt ont när hon rör vid den«.

Hon log vemodigt på ett sätt som nästan kom henne att se intelligent ut. Jag öppnade dörren och släppte henne in.

*

För scenen fanns det tre oöverstigliga hinder: att vara född skånska, en vidunderlig längd samt en vinthundslig magerhet.

D. 27 April 85 (onsdag)

[--]

Vad Christian är förbittrad över »Pengar«! Det var uppgörelsen mellan oss. Men vad skall han göra? Finns det någon lagparagraf som säger att en man får jaga ut sin hustru om hon nekar att kyssa honom? – när hon inte kysser någon annan? – Jag tror det knappt, ty i så fall skulle det ju vara en smal sak att få [äktenskapsskillnad](#). Men om det nu inte finns någon sådan paragraf, så är lagen rysligt orättvis emot mannen – om kvinnan råkar att vara en igelkott. Mannen har köpt ett vackert litet djur. Han ikläder sig genom vigseln skyldigheten att underhålla det köpta favoritdjuret. Han gör det i den uträkning att alltid ha någon att kyssa. Men ponera nu att igelkotten sätter ut alla sina taggar och att mannen icke är starkare än hon, – att det finns energi nog hos henne att hellre strypa honom än ge sig själv; man har *sett* sådant. Nej, det vill säga att »man« har inte

sett det, men »cela peut se passer« i tysthet, – nå, då står han där lurad på konfekten. Med skyldighet att underhålla henne! Visa lagar! Bra för mig.

Kors så jag pratat över dig, gamla bok! Ja nu har jag blivit förvand, nu har jag ingen kamrat att skriva till när teorifebern eller pratlustan kommer över mig; nu får du fylla luckan. Jag har ingen annan.

God natt gamla bok. Jag håller varken av dig eller någon annan, därför behöver jag sådant där ett *surrogat*. Ho hej! Jag har pratat mig glad med dig, gamla *tvärvigg*, som inte har ett ord att svara mig, fast jag förtror dig mina hemligaste tankar. God natt med dig. Jag undrar vad du allt skall få se! Och vem skall få se dig till sist? Tror du att jag nånsin får se en paria så svart att du och han skulle passa för varandra och så att jag icke skulle skämmas ögonen av mig för din skull? Det tror inte jag. Jag har just i kväll suttit och bläddrat igenom dina fullklottrade sidor och undrat om jag skulle vilja låta honom som jag kallar »kamrat« taga dig i hand, – låta honom se hur jag under årens lopp och bekantskapen med dig skiftat färg och skinn, – hur *menlöst* sentimental jag varit ibland och hur ogenerat låg ibland. Jo pytt! Du skulle bara göra honom arg som ett bi genom dina oartigheter och din hållningslöshet, och du, som inte har ett ord att säga till mig, du skulle skvallra om för honom hur dum jag är, – långt mer än han vet; – ack så omoralisk! Nej, »herr Lundegård« får allt vänta. – Då skulle han först högfärdas över mig. Det gör aldrig du, gamla *hedersprisse*!

Stora boken. Foliant III.

Fullkomligt privata anteckningar.

Ernst Ahlgren.

Från 12 Juli 1885–13 Okt. 86.

Hårderup d. 22 Aug. 1885.

[--] Jag har läst fru Edgrens »Dömd«. Satt alldeles ensam i mitt rum med armbågarne på bordet och huvudet i händerna. Regnet prasslade ned, stilla och oavbrutet, för övrigt icke ett ljud annat än en utestängd kycklings pip.

Och jag läste. Jag grät av beundran, och jag grät av harm över att icke ens tillnärmelsevis kunna åstadkomma någonting sådant.

Det finns ingen jämförelse mellan henne och mig. Hon är mig oändligt överlägsen. – Ett enda arbete sådant som hennes »Dömd«!

*

Hörby d. 9 Sept. 1885.

Gamla bok, jag håller ändå bra mycket av dig! För mig – som icke kan tala – är det en lättnad att få skriva. Och till ingen annan än dig kan jag skriva om sådant som jag blygs över, sådant som jag ville riva ut ur mitt eget sinne, om jag kunde. Men jag kan icke. – På sin höjd skjuta det åt sidan. Enda medlet är att analysera.

Nåväl:

Det finns enkla känslor, sådana som språket inregistrerar under namn av vrede, glädje o.s.v., men det finns också komplicerade sådana, vilka icke äga något namn, och som bestå av hela knippen tankar och föreställningar. De bilda liksom en oredig massa, där de ligga slumrande i ens sinne, men vid minsta vidrörande resa de sig och behärska stämningen. Det är ett sådant där sammanringlat knippe jag nu vill uppreda. Om icke annat så för att skaffa lindring för tillfället.

Förnimmelsen är den av ensamhet, dock utan den tillsats av frihet, som eljest är så välgörande. Det är en tyngd så tryckande, som om jag vore inmurad i en vägg och luften började tryta. Det är en ödslighet, som om hela världen vek undan och endast jag stod kvar på min plats. Det är en hopplöshet, som stänger varje framtidsperspektiv och nästan gör mig likgiltig för både framgång och nederlag.

Vilka äro de föreställningar som framkallat denna stämning? Naturligtvis står Lundegård i samband därmed. Varför skulle den eljest komma över mig så många gånger då vi skiljas?

Låt se! Hur är det?

Lundegård kommer hit, och vi prata, – trögt och för det skall så vara, – men det finns sällan mera liv i det än som så. Varför? Emedan vi i själva verket äro främlingar för varandra, trots brev, trots frånvaro av [siphphet](#). Vi *kunde* tala om allt, men vi ha ingenting att säga.

Jag skulle anse det som en omöjlighet för mig att vara hemmastadd med någon, om jag icke erfarit motsatsen. Visst är det ofantligt mycket lättare att bli bekant, då man lever under samma tak samt i vardagslag, under både arbete och vila; det blir helt annan förtrolighet. Men å andra sidan finnas här ju kamratintressen, som förut aldrig funnits, och det borde vara nog för att uppväga den dagliga samvaron. Om det icke funnes annat i vägen.

Något står emellan oss, över vilket åtminstone icke jag kan komma på egen hand. Vad är det?

Min sjukligt uppdrivna, helt ofrivilliga känsla av hans överlägsenhet. Jag sitter hela tiden och blygs över mig själv, över min okunnighet, mina kläder, mina tafatta rörelser – allt! Författare? Hå, jag känner mig som när en stackare krymper ihop vid att se sin egen [förmätenhet](#). Jag kunde bryta ut i klagan, jag kunde gråta om jag vågade, så övertygad är jag om att aldrig kunna åstadkomma någonting dugligt. Men jag bryter icke ut,

jag gråter icke, ty jag vet att jag vid det enda hånfulla ordet »sentimental« skulle vilja krypa ned igenom golvet. Och så sitter jag där stel och osann, icke ett grand av mig själv, endast en livlös automat, fån-grinande för att **hålla kontenans**.

Men är detta allt? Är det ingenting annat än anspråkslöshet? Vänta!

Jo, det är mer. Min anspråkslöshet är den högmodiges.

Den ännu okände Axel Lundegård kunde jag söka upp. Jag kunde kasta allting annat, när det var fråga om att skriva långa brev till honom, och jag skrev som om väl och ve berodde på de breven. Jag hade framför mig möjligheten att vinna hans intresse en smula, skaffa mig en litterär bekant. Skam säga annat än att jag gjorde min flit! Och i brev kan man vara sig själv, – otvunget dum. Men jag visste redan då att det skulle gå som det går. I den mån han blir känd och erkänd skall jag draga mig tillbaka. Min högfärd skall hindra mig från att göra några ansträngningar för att bibehålla min gamla plats. Han får full ersättning – men jag! Åh denna känsla av ensamhet!

Men den skall icke hindra mig att träda tillbaka, om jag än för varje steg måste pinas och våndas. Jag skall bli mera stel och mera sluten, och han skall låta mig gå.

Detta var således anspråkslösheten och högmodet. Men det måste finnas något mer. Hur är det jag tänker? Jo: *här* kunna vi umgås, här ser oss ingen, här står ingen till buds mer än jag. Men om det vore i Stockholm eller Köpenhamn? Om det vore i närvaro av de där överklassherrarne, som ha sin högsta ära i att se distingerade ut? Om det vore var som helst ute i världen? Jag vet att han skulle ha karaktär nog att icke vilja visa något, men jag vet också hur stor självövertvinnelse det skulle kosta. Och det gör mig bitter.

Jag blir elak därav; och det binder mig. Jag skulle icke kunna resa till Stockholm, bara för det, även om jag annars kunde ha lust. Den känslan, att jag borde hålla mig undan – – –

Ha, ha, ha, där var ormhuvudet! Det är misstro.

Men allt det där är gammalt. Det måste finnas ännu något mera, någonting nytt.

Det är detta: han skall bli en av flocken! Och jag avskyr dem, dessa **fraseradikaler**, denna njutningslystna hop, som skränar om att »folket« knotar, och som icke känner folket så mycket som mina gamla skor. Över dem borde det komma först, över dem och deras fräcka lögnar. De skria om jämlikhet och dra sig för »simpla« bekantskaper. Hela deras egen livsuppfattning protesterar mot deras **proklamerade** teorier. »**Den tjänande brodern**« – ha, ha, ha, – ja han får nog fortfarande tjäna.

Var finns denna hänsynslöshet i handling, som är enda tecknet på att hänsynslösheten i ord är värd aktning?

Nej, jag hör icke till deras läger. Jag hör icke till något läger alls. Ty jag är rödare än de rödaste, jag är en **plebej**, en av de simpla, som de förakta. Fast de låtsas sig föra deras talan. Jag är tio gånger mer demokrat än de, ty jag hatar dem, emedan de äro aristokrater. Men jag vill icke skräna som de.

Jag hatar förfiningen hos dem som stå högre än jag, och jag vämjes vid råheten hos dem som äro under mig.

Därför är jag ensam.

Men i råheten finns det åtminstone sanning. Förfiningen är lögn, lögn alltigenom. Åh om jag hade kraft nog att bryta in i denna frisinnade liga, som proklamerar en lära med munnen och en annan med sina gärningar! – – –

Hå – där hade vi knuten! Det är harm.

Men det är icke den rättfärdiges harm – tro aldrig det! – det är blott den fattiges.

Och så finns det verkligen inte mer. Ingenting annat än min skygga önskan att en del av detta icke vore sant.

*

Hörby den 1 Okt. 1885.

Det är kväll, lampan är tänd och jag är ensam. En sådan dag det varit! Axel reste på morgonen.

Jag undrar om det finns många människor med en sådan förståelse att gå upp i ögonblicket, som jag, – att andas in, dricka in lyckan med hela sin varelse. Som nu i går kväll. Förkänslan av den stundande ödsligheten gav endast relief åt stundens välbefinnande. Icke en störande känsla av att detta var för sista gången mängde sig i den sinnesro jag erfor vid att ligga där så fri från alla plågor och obehag, varm under den mjuka filten, med hela rummet framför mig, med lampskenet strömmande ned över mitt ansikte, så, som jag gärna vill ha det, nära intill en, fullt, rikt, så att det riktigt minner en om solsken; och så sysslös, bekymmerslös, utan en tanke på morgondagen, därför att detta korta *nu* ger en allt, allt vad man ville önska sig; och så gumman med sitt trohjärtade blida ansikte, helt och hållet genomskimrat av kärlek till sonen – allt det osympatiska som bortstruket av tillgivenhetens mjuka händer; och så Axel där borta, där konturerna börja tunna sig för mina ögon; i hans intelligenta ansikte kanske något likt ett återsken av min egen sinnesstämning, de grå ögonen lite hopknipna och skimrande mot ljuset som en smal strimma. Till sist en värmande visshet om att icke vara illa sedd. Och i den övertygelsen mitt eget glädlynta, lätt förkelade och smått självvåldiga jag, som vågade sig fram. Sådan känns hemtrevnaden. Vad det var länge sedan jag smakade den!

Först strax innan jag skulle gå kom det en förkänsla av saknaden. När vi gingo hem kunde jag knappt tala, **klenmodigheten** ville ta andedräkten ifrån mig, jag försökte göra rösten stadig, men jag hörde själv att den lät så underligt dämpad, så flämtande klanglös. När jag räckte honom handen till farväl, visste jag

knappt vad jag sade. Jo, »tack för i sommar«, men jag sade det som en sömngångare, meningslöst, bara för att säga något, bara för att överskylla hur upprörd jag var.

Kommen in klädde jag av mig med feberaktig hast, och innerst i mitt inre skälvde jag av kyla; jag bet tänderna ihop i kall, övergiven resignation. Christian vågade sig fram med några *sarkasmer*, jag bröt av deras udd och slängde dem bort. *Han* kunde icke göra mig ond, icke rädd, ingenting. Åh, herre Gud, men hur såg livet ut! Dött, tomt; jag begravnen i denna lilla håla, där det icke finns *en* med samma strävan som jag.

Han våndades under svartsjuka, stackars tok; jag hörde att han låg vaken, men jag hade tvingat honom att vara tyst, och det var mig nog. Jag kunde icke sova. Jag låg som om jag vore död, ty mot detta fanns ingen lisa genom att vrida och vända sig. Mitt huvud värkte och något klämde om min strupe, men gråta skulle jag icke kunnat. Det var icke sorg jag kände, icke saknad. Det var tomhet, det var mörker, det var en ödemarks skräckinjagande tystnad. Det var heta, förplågade pulsar, som bultade mot kylan utan att känna svalka. Med ett ord: det var känslan att vara fången; icke länkad tillhopa med en annan, men instängd mellan fyra nakna, unkna väggar. Det var icke att vända sig i bojor, men det var att försmäkta utan sol. Jag grubblade efter en väg ut i det fria, min själ sträckte sig som vanvettig längs dessa nakna omöjligheter och spände sig upp mot dess murar, endast för att utmattad falla tillbaka och krympa sig i sin vanmakt.

När morgonen kom, var jag trött, maktlös som en trasa. Men jag ville inte ge tappt. Nu först skulle det börja; kampen mot den lede fienden, ledsnaden, den som biter och gnager tills den förtärt all kraft och sugit all mærg. Ho hej! Jag var inte sinnad att ge mig. Gripa honom om strupen ville jag, fast han höll om min, så att andan kunde förgå. Och jag högg i med arbete. Alla manuskript ordnades, alla lådor fejades, allt skulle bringas i

reda. Jag kunde icke uthärda att se något som vanligt, jag behövde röja undan, utplåna alla spår av vårt samarbete. Skrivdonet packades ned, böcker ställdes in, det var som skulle jag resa bort, långt bort, och icke komma igen för månader. Och när allt var i ordning för mitt ensamma arbete, då gick jag in och satte mig i »familjen«; det var som om jag behövde ha allt in i nya fåror.

Anna, Jöns Pers, var där. Jag skulle vara så älskvärd att konversera med henne och Hilda. Fällde något yttrande om det oförnuftiga i att **ödsla** med penningar, vilket stack Hilda. Det kom en liten flod av gåsaktigt oförnuft, sådant som hon själv anser bevisa att hon har gott huvud och *savoir vivre* --- »mamma talar om pengar, precis som om pengar vore hela livet --- bryr mig inte om pengar --- inte gott att plågas av girighet --- jag har *ingen att sakna*« --- med ett stilla hån täppte jag hennes mun och ångrade bittert att ett enda ögonblick ha glömt hurudan omgivning jag har. Nej, att vara tillsamman med dessa idioter är ändå värre än att vara ensam. När jag efter en stund gick ut var det med den fasta föresatsen att hålla dem på avstånd.

Nyss förut hade Christian förvridit sitt ansikte till gråt över alla de pengar min tilltänkta Pariser-resa skall komma att kosta, samt över sin förstörda ekonomi. Jag hade lämnat honom mjölk-kassan. Fattigdomen tryckte mig så tungt att modet måste spänna sina senor till det yttersta, och ändå kändes det som skulle det vika ihop sig under bördan, ty till allt det andra kom den förfärliga ångesten att se sig oåterkalleligen dömd till forcerat, utsugande tankearbete, till att känna den genom viljeangsträngning framtvingade livverksamheten bända i hjärnan. Ingen undflykt från dessa **marter**! Tanken därpå flög som en matande skräckilning genom hela min kropp. – Och en sådan fåne kan säga att pengar icke är något!

Jag måste skaffa ro åt mina nerver och gick ut i trädgården.

Men jag var slapp, och tankarne endast släpade sig fram. Jag kände ingen arbetskraft, icke ens spänstighet nog att leva. Och dock visste jag att allt detta skall gå över; jag sade det till mig själv, men fatta det kunde jag icke. Jag hade nog kännedom om min naturs resurser och mitt sinnes spänstighet, men i den stunden var det mig till ingen tröst.

Jag resonerade, till och med ej utan min vanliga nyktra humor. Men det hjälpte ej. Jag sade mig att det redan skulle varit annorlunda om jag till middagen fått en röd biff i stället för den magra stekta sill som jag knappt kunnat äta. – Jag visste att det var humoristiskt, men skratta kunde jag icke.

Jag var ensam; det var det enda jag kände, det var ledmotivet i stämningens alla variationer. Ensam och fattig. Fattigdomen föll ned över mig liksom askregnet över en stad som begravas, – dödande, förlamande.

Eller också var jag på ett vrak, som alla lämnat, och som drages obönhörligt ned i böljevirkeln. Så ensam att mitt sista skri skall kvävas ohört.

Med Axel tycktes mig allt samband med den yttre världen vara avskuret. Det föreföll mig som hade jag lik en skugga varit bunden vid och tagit form efter honom och så genom förrädiska trollkonster dömts att föra en onaturlig, på en gång självständig och överklig existens.

Det såg ut som skulle jag börja allt från början igen. Jag hade glömt att mitt litterära arbete icke var utstruket och ogjort, samt att även det är ett samband med den värld, från vilken jag är skild som genom tjocka murar. – Intelligensens – konstens varma, fria, ljusa värld. Där det finns så många törnen, men också rosor ibland. Där lidandet dras ihop som tunga svarta moln, men där himlen också är blå ibland. Icke som här, alltid grått i grått, och nakna fattiga dvärgbuskar, som aldrig slå ut i blom.

Så kom brevet från [fru Horten](#). Talade om mina skizzer och framtidsarbeten. Det väckte mig. Jag slog upp ögonen liksom i

förundran. Skulle jag kunna arbeta? Hade jag då utfört något på egen hand! Jag började räkna över mina skizzer och mina möjligheter, och hoppet ruskade på sig, fast svagt ännu. –

Christian kom in med en tidning för att läsa vid min lampa; han nändes icke tända i salen. Jag var ovänlig, jag så gott som körde ut honom, och i beckmörker gick jag några slag i trädgården för att få mitt sinne i jämvikt igen. Genom fönstret kunde jag se den utkörde sitta ensam i salen vid sin lampa och läsa. Ljusskenet föll på hans gråa huvud. Det skar mig i hjärtat som en samvetsförebåelse. Han satt där så fattig och ensam och övergiven, stackars gamle man! Ingenting att hoppas för egen räkning och ingen annans framtid att glädja sig åt; ingen som håller av honom och ingen som han håller av; aldrig ett vänligt ord, ett ord av tillgivenhet – – – vad jag skulle känna mig olycklig i hans ställe! – Skall det någon gång bli så för mig? Det vore det förfärligaste. Dö så – dö som ett utslitet djur, dö utan att leva kvar i något annat än det kroppsliga. Egoismens förbannelse – – – varnande exempel!

Jag kan icke låta bli att vara elak emot honom. Det är lågt, det är simpelt, att uppföra sig så emot en övervunnen. Jag säger mig det tio gånger om dagen, men det är tillräckligt att han kommer mig så när att jag känner lukten av tobakspipan, hör hans [skröfsande](#) steg, eller ser honom halvligga på en stol, för att min avsky skall resa sig och med sin obändiga styrka vräka undan mina bästa föresatser. Jag sårar honom, förödmjucar, kränker – vad som helst, bara jag därmed kan förjaga honom ur min åsyn. Och ändå har han intet ont gjort annat än i dumhet. Inom mig finns något som riktigt tjuter i raseri, bara jag ser honom. Och det gäller inte blott hans kropp, ty den kommer mig ju aldrig vid, och jag kunde ju vända ryggen. Men det är icke nog. Endast jag vet att han finns i min närhet, blir jag halvt sjuk. Han förekommer mig knappt som en människa, jag känner vidrigheten och vämjelsen som vid [ett oting](#) – – – denna

lama bedrövelse, som släpar sig genom livet som en hund, vars ryggrad man knäckt, – – – åh, herre Gud, min vedervilja pinar mig själv så! Vad jag skulle känna mig gränslöst eländig, om en enda människa kunde se på mig som jag på honom! Inälvorna vilja vända sig i mig bara jag ser hans rörelser, ser långpipan hänga i hans orena, tandlösa mun, ser hans alltid smutsiga fingrar.

*

(Utdrag ur mitt brev till friherrinnan
Adlersparre d. 22 Okt. 85.)

– »Någon utpräglad tendensdiktare blir jag näppeligen; därtill älskar jag livets mångfald allt för mycket. Måhända är jag också en dålig 'partiman', ty de åsikter, den syn på livet, som man förvärvat sig så att säga på praktisk väg, genom att brottas med ogynnsamma förhållanden, genom direkta erfarenheter i livets egen skola, där man bötar för sina dumheter, där man med egna armbågar skaffar sig plats, där man skrattat riktiga skratt och fällt verkliga tårar så länge tills man lärt sig att hålla av själva de sidokamrater man luggas med och själva [den rotting man smakat](#), – då, ser Ni, då har man svårt att ställa sig under ett 'program', det må nu kallas höger eller vänster, liberalt eller konservativt. Alla överdrifter och ensidigheter äro mig motbjudande, och mest av allt bär det mig emot att stå solidarisk med någon annan, vare sig [korporation](#) eller individ.« –

– »Indragas i [den litterära vänstern](#)«, säger Ni. Jag hör redan dit. Icke så, att jag svarar med de andra, en för alla och alla för en, men så, att *om* jag icke kunde undgå att höra till ett parti, så skulle jag ställa mig på vänstra sidan. Jag har i elva år skrivit och genom studier berett mig att inträda på den litterära banan. Jag har varit ensam i en omgivning, där den som borde stå mig närmast förklarar Pengar vara en omoralisk bok, jag har

ensam vågat, ensam letat min väg. Tror Ni mig efter allt detta vara en vante, som vem som helst kan träda på sin hand? Tror Ni mig vara en av de skrikhalsar, som alltid äro färdiga att **utbasunera** sina åsikter? Mina åsikter äro den grundval, på vilken jag bygger mitt liv; de ligga djupt, de ligga för min egen räkning; de äro icke ordnade efter filosofiska system, de äro huggna och formade efter min natur och karaktär, av det liv jag levt. Jag *vill* icke lägga min tro och min livsåskådning alldeles nakna för en allmänhet. Men de andas i mitt arbete. De prägla mina handlingar. Där må man söka dem. Jag är en historieförtäljare, icke någon teoretiker eller filosof. — —

Jag **svärjer ingen fana**. Icke med förbundna ögon åtminstone. Där jag ser att jag kan vara till gagn, där jag ser alla mina bästa krafter kunna komma till användning, där är min plats, där ställer jag mig, och där blir jag så långt krafterna stå mig bi, *för så vitt det sammanfaller med min egen utveckling*.

— — — Jag har länge stått i brevväxling med ett par av våra yngre författare; under arbete och ömsesidig kritik ha bekantskaper knutits. Det är naturligt att jag kommer att umgås med dessa människor. Men jag tycker icke om att bilda 'klick', jag kan ej hålla mig exklusivt till en samhällsklass eller ett läger.«

*

Ola Hansson har gärna för många ord. Han tar gärna två tre bilder för samma sak. Det är goda bilder, men en sådan rikedom tröttnar. Jag gör just som han. Det bör rensas bort. En enda bild, fullt genomförd, men med få ord; det är det rätta.

*

Vad jag är en stämningsmänniska! Då Lundegård, efter att ha träffat Brandes i Helsingborg, kom hem, sade han vid ett till-

fälle: »Den är inte *fin*, vår lilla Final.« – Den lilla **Brandesianska överlägsenheten** sårade mig, åh, den gjorde mig så ont!

Det var icke sant att jag ej brydde mig om att det i samma veva lopp genom pressen en notis om »herr Lundegårds teaterpjäs«, vid vars sammanskrivande fru Benedictsson varit »behjälplig«. Den första dagen förargade det mig och jag tänkte: så skall han också själv få bära alla bekymmer om den; jag bryr mig inte ett dugg om vad det blir av.

Strax därefter sade han: »Jag tycker det är som en stöld från mig, när du inte skriver i stora boken.« – Jag blev så glad däröver, vet knappt varför. Det var visst emedan det gav liksom en känsla av gemensamhet.

*

Axel säger om Ola Hansson att han kan inte konversera. Han har för höga kragar, halsduken är illa knuten. Han har ingen hållning, intet sätt.

*

D. 3 Nov. 85.

Seså, nu är jag i Stockholm. Känner du dig fri? Nej, icke ännu åtminstone. Men det är kanske vädrets skull. Jag kände mig på ett helt annat sätt i Köpenhamn. – – – Nej, nej, nej; det är det fruntimmersaktiga, som här trycker mig. Säg vad man säga vill, jag passar inte ihop med kvinnor. Jag känner endast två sådana, i vars sällskap jag kan vara alldeles utan den här **tvungna onaturen**. Och dessa två har jag ju själv haft så stort inflytande över. Det är dethär »går an« – »går inte an«, som jag inte kan fördrå. Jag känner det i luften. Men jag får vänta att döma om allt dethär tills vädret blir vackert, så att jag kan komma ut och se ställningen an.

*

Stockholm d. 5 Nov. 1885.

Jag känner mig så förskräckligt bortkommen och främmande ännu. Och så har jag så ont i min fot. Men det är ännu något mer.

Hela mitt inre vändar sig under ett undertryckt, jäsande hat. Alla dessa människor äro fiender till min innersta strävan. De ta livet liksom på lek, och för mig är det allvar. Det slår en dunst av lögn och falskhet emot mig överallt; det är som om den ville kväva mig och på samma gång knytnas mina muskler av vanmäktigt raseri. Vad är det alla dessa människor *skrävla* om! Kvinnofrågan, arbetarnes sak. Munväder. Åh, det är munväder alltihop! – Allt vad de pratat är glatt som såpade stänger, det glider en ur händerna, det finns ingenting att hålla sig fast vid. – En enda handling – giv mig en enda frisk, stark handling, en teori som lever! Jag är sjuk av dessa komedier, detta svammel om intet, denna förgyllning. – Gud i himlen, finns det då ingen enda människa, som lever som hon lär! – Visa mig en enda som är starkare än jag, som hatar lögnen mera verkligt än jag! – Har jag icke letat och letat år igenom, letat efter något, nej – efter någon att få böja mig för i glad beundran. En paria, en som icke fruktar att synas fattig, en som icke skulle blygas över sina grova händer och ändå i sin intelligens vara huvudet högre än mängden.

När livet är så rikt på allt gott, varför skola människorna vara så dumma att de gå framom det? Vad är det för en existens de föra här? *Hålla ur sig* med sin nervösa oro. – – – Synas; komma fram – – – jag, jag, jag! – Nej, om det vore *det* ens; då skulle det vara berättigat, men det gäller för var och en; »min klick, min lilla fattiga klick!« Det är klicken som skall fram, därför att individen vill höja sig på de andras axlar. – Detta är stora världen.

Jag önskar att jag vore i en stor stad, där ingen människa kände mig, där jag utkastad som en liten sten kunde få gömma mig på botten, känna livet stryka omkring mig på alla sidor, men icke rubbas därav, endast formas, långsamt formas till något helgjutet, harmoniskt; en form som naturen själv skänkt. Jag ville kunna arbeta där, långsamt, stadigt. Leva på litet – som jag kan; okänd, så att jag ej behövde kasta ut något på att synas mindre fattig, utan att sakna det nödvändiga, men utan att behöva underkasta mig en överkultur, som jag föraktar.

Fru Edgren, – jag har ställt henne högt. Och nu kommer det under viktiga miner ett bjudningskort från henne och en klick av societetens damer, en inbjudning till *en 62-årig kvinna* – för överläggning om införande av en »nordisk« dräkt.

På detta använder man tid och omtanke; det är som gjorde man fäderneslandet en stor tjänst. Vad är denna dräkt annat än ett nytt offer på fåfångans altare, ett nytt steg för att skilja sig från underklassen, eller kanhända är det meningen att också den skall bära »nordisk« dräkt?

I går måste jag skratta åt det; i dag är jag färdig att gråta.

*

D. 6 Nov. 85.

Tänk, det är icke längre sen än i går jag för första gången träffade Ola Hansson! Jag tycker det är en lång tid sedan. Det är emedan de nya intrycken jaga varandra; man lever mera på en dag, än annars på veckor.

Jag tycker om Ola Hansson; det finns någonting hos honom som inger förtroende. Det är någonting enkelt och sansat, det är en viss hjärtlighet, som verkar ytterst tilldragande. Han har sådana allvarliga, kloka ögon. Jag tycker om honom. Det känns som om vi två skulle komma att förstå varandra, tala om all-

ting, ja mer än det, – känna den sympati, som gör att man glömmer att den ene är man och den andra en kvinna; den rent mänskliga sympatin.

Jag kan icke glömma hans allvar. Det ligger en naturlig tillbakadragenhet däri, som icke är skygghet. Och han har en så sällsynt vacker blick.

Nordensvan har jag också sett för första gången i dag. Jag tycker också om honom, men på ett annat sätt. Han ser bra ut. Det är en präktig figur. – Men så nervös! Hans händer skälvde så där, nästan omärkligt. – Han, en rutinerad stockholmsherre! Jag tycker om honom. Men jag gör det därför att jag av instinkt känner att jag är starkare än han; starkare i gott och ont. Och detta sinne är sjäfullt och fint, det är så mottagligt för stämningar, att man tycker sig kunna locka fram därur – – – ja, vad vet jag! – – – Det är någonting av en sovande melodi, av en rikedom, som ingen skall få se, – det är ingenting sådant som hos Ola Hansson. Jag känner mig säker på mig själv, men det är icke tryggheten, som när jag talar med Ola. Det är en frestelse, – jag vet ännu icke till vad. Till psykologiska experiment. Jag skulle vilja rycka på dessa känsliga nervtrådar, med vetenskapsmannens intresse studera var rörelse. Jag känner mig dragen till honom. Varför vet jag ej. Vi skola ej känna oss som kamrater, lugnt som Ola och jag. I umgänget med denna människa måste motsägelserna i min karaktär komma fram. Det är mitt sämre jag, det är skådespelerskan i mig, som behöver honom. Om han icke glider undan i början, skall jag kanske gripa ett av mina säkraste tag. Dissekera honom och hustrun.

Geijerstam – ja. Han ser trevlig ut. Det är någonting ärligt och raskt. Det är praktiskt förstånd och, – – – vanligt folk, med tillsats av just så mycket tusan djävla, att han duger till författare.

Men **Levertin** – Juden! Det är det där smidiga, hala. Den karlen skulle jag aldrig lita på. Men jag skulle vilja pladdra med

honom, kåsera; om jag vore rik och kunde vara självsvåldig. Som det nu är, lär han bli mig till intet nyttig. Jo, det är sant, – han skall hålla mig vaken. Jag vet hur skadeglädjen skulle lysa ur de där ögonen. Det finns intet uttryck för vilket de ägna sig så väl. Det är något egendomligt med dessa hans bruna judeögon. Det är en själens fräckhet, en intelligensens vetgirighet, och så något av **grinande satir**. Man kan se rätt ned i de ögonen, utan att de förlora en skiftning av sitt uttryck eller vrida sig en hårsman åt sidan. Ertappa honom på bar gärning, och han håller färgen. Han generar sig icke. Men se vad han menar, om du kan!

Han såg mycket på mig. Hans ögon skrattade. De mötte mina och skrattade ännu. Jag kände mig inte generad, inte brydd för att se in i dem. Men jag kunde inte förstå vad de skrattade åt. Men det var något smittsamt däri; jag skulle haft lust att skratta med, om jag bara kunnat begripa vad han grinade åt. Jag kan nästan skratta ännu, bara jag tänker därpå. Det var inte just obehagligt, till och med om han skrattade åt mig, vilket han kanske gjorde. Jag har lust att bli bekant med honom. Det bör bli **putslustigt**. Om jag satte min **burdusaste** ärlighet mot hans fräckhet, så borde det kunna bli något roligt av. Med avsikt låtsade jag mig flera gånger se på Geijerstam, men observerade Levertin. Han lutade sig fram i soffan och såg på mig med nyfiket intresse, och alltjämt skrattade hans bruna ögon. När jag vände mig om och såg på dem, skrattade de ännu, rakt in i mina. – Jag skall en gång fråga honom vad han grinade åt. – Var det att jag fanns i den kretsen; att Pengar syns honom dum; att han tror mig vara viktig; eller att jag var bränd i håret? Ja, vad vet jag! – Eller var det bara livsglädje? Eller fann han mig vara ett lustigt djur, som han aldrig sett förr? Eller tyckte han det kunde vara roligt att bli bekant med sådan en landsortsbarbar? Eller trodde han jag var fånig därför att jag teg och ej kände till Stockholms-förhållanden?

Så bara ett par ord om [Wählin](#). Han var den mest malplacerade i hela samlingen. Han knep ihop läpparna, och ögonen stirrade i skallen på honom, som om han fixerat en fluga i luften framför sin näsa. »Här gäller det att hålla öronen styva!« Hans utseende syns mera intelligent i Malmö än i Stockholm.

Geijerstam har lätt för att tala. Nästan lika lätt som om han vore dansk. Han påminner starkt om »[Tomarparne](#)«.

Min kamrat talar inte ledigt i större sällskap. Han letar efter orden och stakar sig, liksom jag. Hansson ser mest intelligent ut så länge han tiger. Han uttrycker sig på ett eget svävande sätt, vilket motsäger det djupsinniga uttrycket i hans ögon. Men det kommer av hans ungdom och brist på världsvana. Hans utseende har intet av bondsonen. Men det naturliga valet av ord, vilket ett finbildat hem [plär](#) skänka redan i barndomen, har han ännu ej tillägnat sig. När han icke talar ser han fin ut.

*

Mitt första intryck av friherrinnan Adlersparre var skrämsel, vid det hon hoppade in om dörren, alldeles bredvid mig. Hon var så liten, så fruntimmersaktig, hon log så vänligt, på det där sättet som alltid kommer mig att rycka tillbaka, och så hade hon lockar. – Nu tycker jag att hon är snäll.

*

D. 9 Nov. 85.

På publicistklubbens sammanträde i Fredags hade fru Edgren rudit på friherrinnan och frågat om jag bodde hos henne. Man hade talat om mig och Pengar, ivrigt.

»Hon är mycket *ung*«, (grön) hade fru Edgren sagt.

»Ja *mycket* ung«, instämde [Agrellskan](#).

Det var den första lilla elakheten av dessa värda damer, som förmodligen börja vädra en medtävlarska. Det kommer väl fler elakheter efter.

Mycket riktigt: jag hörde i går att de förklarar mig vara »i saknad av all teknik«. »Komposition saknas fullkomligt i mina arbeten.« Tackar!

*

Vi kommo sent på [Nya Idun](#). De flesta voro där redan. Jag misstänker att min vicemamma med avsikt låtit oss komma så, för att riktigt med effekt kunna framföra sitt underdjur. Hon överlämnade mig i sekreterarens händer. Och så haglade presentationerna över mig. Fruarna Edgren och Agrell kommo till. Jag placerades i förmaket mitt emellan dem båda. Vin bjöds och båda damerna drucko mig välkommen. Båda voro vänliga och på det högsta älskvärda. Med fru Edgren kände jag mig hemmastadd, men icke med fru Agrell. Fru Agrell ser bra ut. Hon måste ha varit en fullkomlig skönhet. Hon ser yngre ut än hon är. Hennes ansikte är slätt och mjukt i konturerna. Hon har vackra ögon. Men hon förefaller obetydlig och kalkborgerlig vid sidan av fru Edgren. Hon ser så hjärtans fruntimmersaktig ut. En rikedom av buckligt hår innefattar hennes lilla ansikte, det hänger nedåt ryggen, det fyller i nacken, det skuggar pannan i en mjuk brunblond lugg, där tycks vara både löst och fast. Hennes figur är så rund och fyllig. Det är en liten söt och vacker fru, men ett snille? Nej. – Hon tycker om att göra sig grann. Man skulle icke bli förvånad om hon vore [bornerad](#). Det finns ingenting djärvt och friskt hos henne.

Fru Edgren är hennes fullkomliga motsats.

Jag förvånades över att hon är så lång, nästan lika lång som jag. Hon har en präktig figur, varken fet eller mager. Hennes rörelser äro lätta och smidiga som en ung flickas. Hon är livlig

och fri; lägger an därpå. Hon är mycket ful. Ful mun, fula tänder, ful hy. Men då hon talar och rör sig blir hon så behaglig att man glömmer utseendet. Under musiken sprang hon bort i en vrå för att få fnittra och pladdra som en ung **yrhätta**. Att vid 36 år vara så uppsluppet barnslig, smakar nästan av **affektation**.

Hon var klädd med anmärkningsvärd smak. Enkelt, **distingerat**, **chic**. Knappt **turnyr** och icke spår av **krinolin**. Dräkten slöt sig tämligen stramt åt hennes vackra kropp, och det syntes av hennes medvetna plastik att hon själv tänker på hur vacker den är. Hennes armar äro icke vita, men linjerna äro fasta och fina. Händerna äro långa och smala, med upphöjda ådror och icke vita. Det finns något fritt, friskt och djärvt hos henne, som slår an. Skada att hon skall vara rik!

*

Stockholm d. 8 Nov. 85.

I går kväll sutto vi i skymningen och pratade, min lilla vice mamma och jag. Vi talade om **Arne Garborg** och Lundegårds uppsats om honom, vilken hon naturligtvis finner förskräcklig. Hon frågade mig om jag tror att L-d i sitt liv tillämpar den tygellöshet, som han förfäktar i sina teorier. – Om hans förflutna liv vet jag ju. Om hans närvarande vet jag ingenting. Jag har ofta undrat, jag har trott att fruktan för **hjärnsyfilis** skulle avhålla honom, men alldenstund han icke studerat **Fournier** så grundligt som jag, så kan jag ej heller veta om han känner faran. Jag har låtit bli att undra däröver nu, ty för det första är det något som jag ej gärna kan få klarhet över, även om jag undrade en gång till så mycket, och för det andra är det en sak som inte rör mig. Detta ämne är ju **riddar Blåskäggs förbjudna kammare**.

»Jag vet inte«, svarade jag och sänkte rösten i skygghet, »om hans eget liv vet jag ingenting«.

»Men du har väl det förtroende till hans takt, att han aldrig skulle föra *dig* in i sitt ungarlshem, om han även brukade taga emot ett helt annat slags damer där?«

Misstanken syntes mig så låg. Jag tog icke ett ögonblicks betänketid.

»Åh, det kunde aldrig komma i fråga. Det är jag så övertygad om, så säker på. *Då* skulle han aldrig ha bett mig komma!«

Jag hade talat så avgörande och raskt, nästan med indignation. Men så stannade jag plötsligt. Det klack till inom mig. Det slog mig, att vad jag sagt endast var ett uttryck av överspänt självbedrägeri. Det var som om en ofantlig tyngd fallit ned över mig.

»Om det varit två *oförvitliga* unge män, då hade det ingenting vidare gjort, om du besökt dem. Men i Stockholm håller man verkligen så noga reda på varandra, att det skulle vålla dig mer obehag än du kan tänka dig, om det fanns den ringaste möjlighet för att husfolket – där de unge herrarne bo – kunde förblanda dig med dessa damer.«

Jag teg. Det var så mörkt att hon icke kunde se mitt ansikte. Jag satt vid fönstret. Därute glimmade gaslyktorna i långa rader, medan de elektriska lamporna strålade med sitt stora blåaktiga sken, som ensamma briljanter i kedjan. Det var som om jag fått ett slag i ansiktet och dignat ned därvid; icke av slaget, men av skammen. *Jag* förblandad med en av dessa damer! Hon hade rätt.

Jag hade aldrig tänkt mig det förut. Jag hade nog tänkt att han gick ut till dem, – besökte dem. Detta andra hade aldrig fallit mig in. Jag förstår icke hur jag kunnat vara så naiv. – Varför skulle de icke kunna komma hem till *honom*? De komma ju hem till andra. Det vet jag. – Vad skäl har jag att tro honom om så mycken finkänslighet? – Jag var ursinnig över mig själv. Varför skall dessa trasor av idealism hänga vid mig? Varför skall jag ännu tro på detta som är fint och vackert och ädelt – varför

skall jag tro på det i hemlighet? Varför kan jag icke trampa det ned inom mig själv, när det utom mig icke finns någonting som motsvarar det? – Skammen var så kvävande tung. Åh, dessa stora ord om att han *du* aldrig skulle bett mig komma! Det var som om mina läppar förtagit sig på denna stora lögn och icke mer kunde tala. Jag bara teg. Skymningen var så mjuk och tyst. Det hördes icke så mycket som ett andetag. Jag gick min egen tankegång, som om ingen mer än jag funnits i rummet. Vad brydde jag mig om blygseln av denna långa tystnad, denna tvära ohövliga tystnad! Vad var den mot allt det andra?

Jag tänkte på trappgången, på rummet. Jag tänkte på dessa kvinnor som knappt äga en själ, – sålda djur, som säljas värre än till slakt. Man må tala om sina Magdalenor; jag tror icke på dem. Det är låghet, grovhet, råhet. Se bara in i ett par sådana ögon, vars pupiller krympa ihop för dagsljuset och med röda ådror vid ögonvråarna! Skulle de än ha fernissat bort det plum-pa skrattet, så återstår dock --- Nej, Bååth, din vackra hälsning, »som sågs av alla« – det är en förtjusande liten tavla, men sann är den icke --- Jag tänkte tillbaka på att jag vandrat upp-för denna halvskumma trappa, stirrat på dessa visitkort, vars namn jag förgäves sökte läsa, ringt på denna klocksträng, liksom --- lyssnat efter stegen i tamburen --- alldeles som --- Lagt min hand på samma dörrlås, hängt min kappa på samma knapp. Och det kom en sådan vämjelse i mitt sinne.

Jag känner den ännu; ännu medan jag skriver. Jag tror aldrig att jag kan gå dit mer. Det skulle kosta mig den största själv-övertvinnelse, – nu. Jag skulle känna mig som en annan än jag själv. Det skulle stå en ful tanke mellan mig och hans röst, den skulle **många** avsky i handslaget, den skulle klibba vid möblerna.

Jag förstår allt det där. Det är så vanligt och så naturligt. Men jag vill icke röra vid det. Jag har haft nog – jag! Har jag vridit mig ut ur kyrkans monopoliserade prostitutionsväsende, så vill jag icke röra vid det andra heller, icke sammanblandas med

---. Vad samhället redan tvingat mig att vara, är mer än tillräckligt.

Jag hör icke till dem som äro rädda. Men det är icke sådana som jag, som låta stena sig.

*

Jag har i dag haft en debatt om att jag ämnar gå på premiären tillsammans med Ola Hansson och Axel Lundegård. Hon ville att jag skulle skriva till L-d, om han ville skaffa en biljett till, så skulle hon gå med. Jag höll på att skriva, men det tar emot, det var att känna sig svag och feg och beroende. Jag gick i stället till henne och sade att jag ville icke ändra mitt ord. Jag var nästan häftig. Hon snäll och vänlig. Jag klämde i med all kraft, jag brusade ut med att jag skulle anse det som ett tvång, i fall hon gick med den här gången. Jag var hänsynslöst oartig. Jag sade att jag erkände det riktiga i hennes skäl och grunder, men att min natur revolterar sig emot att gå i ledband. Att jag den här gången *ville* gå ensam med dessa två.

Hon hade när hon var inne i staden kommit underfund med att Ernst Ahlgrens ankomst gjort väsen av sig i vidare kretsar än hon någonsin tänkt sig. – »Om ditt utseende varit sådant att du kunnat försvinna obemärkt i mängden! Men det gör du inte. Människor *måste* ge akt på dig, och det är en stående fråga: vem är den mörka damen med de vackra ögonen och långa kryckorna? Och om dessa skåningar varit vänstermän, hade heller icke skadat dig, men de äro för litet *kända* ännu. Om du visade dig överallt med fru Edgren, skulle det bara glädja mig, fast hon är så ytterligt radikal. Men du är för mycket utropad här för att bara ställas **au niveau** med dessa pojkar.«

Hon har rätt: att synas uteslutande i deras sällskap, skulle icke gagna dem, men däremot skada mig. Därför är det just knuten att ibland komma med i den allra erkändaste klicken och ibland

med mina skånekamrater. Det är spetsen, och sen --- jo, -- om det låter sig göra. Hej! Men då måste man ha tålamod.

*

Fru Edgren hade nämnt åt tante att jag skriver så bra brev. Det samma säger tante. Edvard Bäckström sade det redan på sin tid. Meijer skrev: »ni är klippt och skuren till brevskriverska«. Lundegård, Nordensvan, alla påstå att min brevstil är god. -- Det måste ligga en sanning i det. -- Geijerstam klagade härom dagen uppe hos Lundegård över att det icke finns den där förtroligheten mellan den skrivande och allmänheten, vilken i franska tidningar gör följetongen och kåseriet så tilldragande. Det enkla, glada, uppriktiga saknas, tyckte han. Tante klagade i dag över det samma. Bad mig skriva brev för Fredrika Bremerförbundet, om allt vad jag har lust. Ju personligare dess bättre, -- stämningar, intryck, tankar, småbilder; vad jag läst --- allt möjligt, utan tanke på att hålla igen. -- Från vilken plats som helst. Jag lovade det.

*

Stockholm d. 12 Nov. 85.

Nej, hur snäll min lilla vice-mamma än är, och hur trevlig min lilla dubblett är, så kan jag ändå inte trivas här. Här är för tyst, för avskilt; man känner sig bunden av dessa långa distanser. Och för mig gäller det framför allt att känna mig fri i rörelserna. Här ser jag gaslyktorna glimma från staden, och jag känner en tärande längtan dit; jag ville strax utom min trappa ha män-niskovimlet, jag ville kunna gå ut ett litet slag under tända lyk-tor och mellan upplysta butiksfönster, jag ville själv kunna gå ned till teatern och köpa mina biljetter. Jag ville kunna gå på ett damkafé, när jag så behagade. Med ett ord: jag ville i Stock-

holm njuta samma fördelar som jag har i Köpenhamn. --- Som nu t. ex. i kväll. Jag är ensam, jag känner ingen lust att arbeta. Hela dagen är jag en mullvad, men på kvällen blir jag ett sällskapsdjur. Jag måste se liv omkring mig, annars kommer melankolin krypande. Just nu **rider den mig som en mara** ; jag kvävs. Åh, jag längtar bort under dessa lyktor, till breda trottoarer! Det här duger inte! Sedan mörkret inträtt och jag icke beställt någon droska, är jag ju lika bunden som den tid jag ligger på min sjuksäng. Och den tiden får jag ju alltid mer än tillräckligt av. – Nej jag måste upp på Norr. Det må väl givas en eller annan utväg. – Detta är en öken.

*

Stockholm d. 13 Nov. 1885.

Kära gamla bok! Återigen en sådan där ensam kväll, som jag fruktar så mycket! Jag har ingen annan än dig, gamla tok! Hu, vad jag känner mig ensam! Om jag hade råd, skulle jag bjuda Matti hit. Jag känner ett sådant behov att kunna glädja någon människa, men alltid stå de eländiga pengarne i vägen. Eller också ville jag ha liv omkring mig. Alltid skall jag komma att bo i någon av utkanterna! Nej, det här duger inte. Jag blir melankolisk, och det är icke så utan, att självmordstankarne börja komma smygande så smått. Inte på allvar – förstås. Men det är dåliga hälsotecken, att de komma alls.

*

Jag kom händelsevis att vända om bladet och kasta en blick på vad jag skrivit medan jag bodde hos gumman Adlersparre. Hur nedtyngd och bunden jag kände mig då! Och hur annorlunda allting nu är! Och vad är det egentligen som vållat hela skillna-

den? Två ting: det, att jag nu har ett eget hem, där jag är fri, och där jag är min egen herre, samt det, att jag blivit närmare bekant med [Ellen Key](#) och Gustaf Geijerstam. Hon är sansad och förståndig, det inger en viss trygghet; han kan vara pojkaaktigt glad liksom jag, och i sällskap med varandra kunna vi slänga bort konventionalismen. Det ger en känsla av frihet, och så är man icke längre ensam. Kamratförhållandet mellan oss överstiger mina djärvaste förväntningar. Allt det där förvänt fruntimmersaktiga är bortblåst när vi äro tillhopa. Det generar icke honom att på gatan säga: »vänta mig här ett ögonblick«, [vid ett litet naturalistiskt privatärende](#), som härom kvällen, när vi kommo från akademiens fest, och det generar inte heller mig. Tjo hej!

Vad det är en förunderligt stor lycka att ha ett eget hem! I dag har jag varit ensam hela dagen. Men jag har ändå njutit av min tillvaro, njutit av tystnaden omkring mig, av den höga mörka julgranen, av skenet från den ljusröda lampskärmen. Det finns knappt rum för ett bekymmer för framtiden, så överhandtagande är välbefinnandet.

*

Stockholm 3. I 1886.

Det är fruktbärande att tjuta med ulvarne; alltid kommer något fram av det. Strindbergs beundrare och vänner ha givit mig en alldeles ny uppfattning av honom. Ja, icke allenast av honom, utan av hela hans riktning. Först Geijerstam, som i sin livliga beundran så gärna velat läsa upp några av hans brev, men som icke kunde finna ett enda med så pass städade uttryck att han kunde läsa det för *mig* – och detta efter att ha läst »[sagan om Herkules](#)« och allt annat dylikt, så vågat som endast kan låta höra sig kamrater emellan! – Nåja, den karl som känner en

njutning att i brev till sina manliga vänner alltid och allenast skriva oanständigheter, den anser jag för en rå och liderlig människa – hans handlingar må i övrigt vara hurudana som helst.

Kom så historien – också beundrande – om att fru Strindberg »sjungit för halvan«, en plump visa full av eder och svordomar, i barnens närvaro. Fy! Det är något oskönt och vidrigt att tänka sig en mor så.

Sedan Meyers halva galosch-historia – Strindberg full, »här får jag presentera dig för ett par djävlar, mina f.d. vänner«.

Och i går, när det talades om de penningar Budkavlen skyller Per Staaff för att ha undanhållit Strindberg, yttrade dr. Meyer, att Strindberg kunde ha ljugit, ty han brukar ljuga alldeles hänsynslöst. Ingen tycktes anse detta på något sätt vanhederligt för honom.

Härtill kan jag lägga Nennie Geijerstams yttrande om Gustaf, att han kan ljuga med den lugnaste och oskyldigaste min i världen.

Och hurdan är Per Staaff? Samma dag som hans vänner måste bevaka sina fordringar i hans konkurs, där skulderna utgjorde 10-tusen kronor och tillgångarne några hundra, satt han själv på ett av de dyraste hotellen och åt en präktig middag, bekymmerslös, som om ingenting hänt.

Han skall höra till »Det unga Sverige«, och han skriver en artikel i Stockholms dagblad däri han beskärmar sig över tendensen i fru Edgrens »Hur man gör gott«.

*

Stockholm är just vad jag hade väntat. En stor skvallerhåla. Och de litterära storheterna äro små, ihåliga, futtiga. Var och en låter sig präglas av sitt kottes stämpel. Ingen har mod att vara något för sig. Jag undrar hurudan Tor Hedberg är. Han förefaller som den mest begåvade av dem allesamman, och han

går som en enstöring. Det kan allt bli något av honom med tiden.

Det finns icke ett enda parti, icke ett enda koteri, nej icke ens en individ, till vilken jag ville sluta mig helt. Man kan ha roligt här – förtjusande roligt – men vara fattig, arbeta sig fram och bli till en karaktär, det tror jag är svårt. För mig skulle det vara en förbannelse att bo här för beständigt. Man kommer i en osann och skev ställning, tänker på anseende och fåfänglighet i stället för på arbete; ty jag är icke dum nog att tro det jag utan skada skulle kunna visa mig som den jag är. Lundegård kallar mig feg, därför att jag inte skriker och ropar med detta »Unga Sverige«. – Hå, jag tror knappt att han tror mig om att vara rädd. Men jag undrar hur länge han själv skall kunna känna sig tillfredsställd av allt detta munväder, denna onyttiga tillvaro, denna själsdödande sysslolöshet. De gå alla och gapa efter »motiv« i stället för att, som andra människor, hugga tag i verkliga livet med kamp och slit. De anse det tarvligt. Men var skall då oberoendet, var skall penningarne komma ifrån? De prata så mycket att de alldeles glömma bort, att den alldagligaste handling, som leder mot ett resultat, är mera värd än alla klyftigheter, som födas och dö mellan matbordet och cigarren.

*

Det har kommit ro i mitt sinne, ett stilla, tryggt lugn. Jag ser att jag icke bör avundas dem som bo häruppe. Och jag ser vilken stor rikedom jag har i det, att icke blygas över att vara fattig, att leva tarvligt, att bo i ett naket, fult kyffe. Med ett ord: jag ser att om jag än icke har snille, så finns det en kraft i min karaktär, med vilken jag bör kunna slå mig fram dit jag vill. Jag har seghet och originalitet nog att icke spårlöst gå ur tiden. Men jag vill icke låta urholka mig av sällskapslivets svarv. Det är något annat jag vill. Hej!

Om jag bara hade en riktigt duktig kamrat! Någonting, – jag menar en som liknade – – –

*

Stockholm d. 19 Jan. 86.

Kära gamla bok!

Jag kan liksom vara rädd för dig långa tider, och så kommer den tid igen, då min ensamhet driver mig att skriva till dig, och då jag plockar bort alla taggar ur mitt sinne och gömmer dem mellan dina blad. Min rädsla kommer av en underlig tankegång, en motsägelse. Jag känner det som om jag en gång skulle stöta på en människa, mot vilken jag kunde vara fullt öppen, och som skulle stå mig så nära att jag kunde räcka fram detta protokoll över mina egna dumheter och säga: läs. Men denna min förkänsla har ingenting av erotik. Bästa beviset därpå är att jag lika litet kan tro därpå som frigöra mig därifrån, ty den som är underkastad Eros makt, den kan tro. Jag har aldrig kunnat det. Aldrig! Det är egendomligt. Hur våldsamt mitt hjärta än kunde klappa då jag var ung och varm, hur ivrigt jag än kunde önska att träffa en manlig motsvarighet till mig själv så hände det mig ändå aldrig ett ögonblick att jag *trodde*, d.v.s. blev blind. Det har stannat kvar just så mycket av min ungdoms längtan, att det nu – då jag är gammal – finns den där känslan av att det möjligen kunde finnas någon lika medveten och tvärsäker som jag, en som genom analyser gjort sig så bekant med människosinnets lumpenheter, att vi kunde tala fritt utan att stylta upp oss. Att vi kunde tala fritt, därför att vi båda lärt konsten att tiga. Det är en dum tanke, det där. Ty endast två som med *alla* sin varrelsens trådar äro knutna vid varandra kunna ha någon utsikt att så fullkomligt förstå varandra. Och här skulle ju fattas det som i de flesta fallen är det viktigaste: kroppen. D.v.s. »kärleken«.

Tanken på en nu okänd som kunde bli min närmaste bekant (jag vill icke säga vän, ty ordet är munväder) är icke tro. Ty vad skulle det väl kunna finnas, som skulle kunna binda oss två tillhoppa? I de starkaste band som förenar levande varelser ingår ju sinnligheten. Man gör orätt i att förakta den, i att anse den skamlig. Just genom att betraktas som skamlig tror jag att den blir föraktlig. Först då sinnligheten får värma upp ett intelligensförhållande kan detta komma i gång med sin andhämtning och börja ett verkligt liv, ett mänskligt liv till utveckling; och först då intelligensförhållandet med sitt utgrenade nervsystem börjar verka på sinnligheten, – röra dess lemmar och ge den skiftande känslor, – först då är den mer än det lägsta stadiet av en djurisk existens.

Nå, min tanke på den som skulle läsa, är icke någon tro att han kan finnas. Men ändå kan jag svårligen få bort tanken på honom. Och här kommer den löjliga motsägelsen: jag tänker att jag kan bli uppriktig emot någon, och just emedan jag tänker detta, är jag stundom rädd för att skriva uppriktigt.

Det är dumt. Kära du, skriv bara, och behåll stora boken för dig själv. ---

Jag talade nyss om ensamhet. Jaha. Det givs två slag därav. Den jag menar, och som känns så tung, det är den ensamhet man känner armbåge emot armbåge med människor. Det andra slaget, – tystnadens, arbetets, de egna tankarnas ensamhet – den är ljuv, den är det ljuvaste jag känt. Den måste vara i släkt med den känsla man erfar i närheten av någon man håller av. Jag håller icke av någon. Icke av någon individ. Jag håller av allt som lever. Men icke riktigt av någon särskilt. Jag säger att jag håller av Matti; det är icke sant; jag unnar henne gott och jag är tacksam emot henne, jag vill hellre vara i sällskap med henne än med andra kälkborgarfruntimmer. Men det där är icke att hålla av. Ty att hålla av bör kännas som någonting varmt, någonting som mjukar upp en, någonting som gör en god och

lycklig. Jag vet så väl hur det känns: nästan lika väl som om jag hållit av någon. Jag tål icke kvinnor. Jag känner ingenting av det de kalla blodsband. Men om jag hade en intelligent son, så skulle jag hålla av honom; icke därför att han vore min son, utan därför att yttre omständigheter gäve mig frihet att giva honom min tillgivenhet (således av konventionalism) men så också emedan han vore intelligent och vad jag nedlade hos honom skulle växa upp som skörd sedan jag gått bort, och så allra mest – därför att han icke var av mitt eget kön. Jag vet icke varför jag skall känna detta förakt för mitt kön. Det är som om jag själv icke alls hörde dit. Jag vämjes vid kvinnor. Jag avskyr att se dem byta kläder, kamma sig och dylikt, lika mycket som då jag såg min man göra det. Det väcker samma leda och avsmak. Och det värsta är att de icke ha en aning om att det gör så. Denna ofinhet, jag skulle nästan vilja säga okyskhet, inger mig en ringaktning, som knappt kan uppvägas av verkligt goda egenskaper.

*

– Salongen var liten och elegant. Mjuk vart man vände sig. Och hon själv var så käckt behaglig i sin ljusa väst och lilla kofta, i sina blåa strumpor över fina vrister, och små blankläderskor, som sjönko ned i pallen. Och över gruppen av palmer, mitt in bland bladen, lyste två ljusröda lampor som två jättelika tulpaner, varmt röda, med skiftningar i bladen, glödröda, tropiska, med matt-rött sken ut över rummet.

Ingen krona i taket. Mjuka skuggor över mjuka mattor, över långhåriga djurfällar, och i ena hörnet ett ensamt ljussken, dolt bakom en japansk parasoll. Portiärer i tunga vågor; tätt, tjockt draperi för dörren till sängkammaren, där barnet låg och sov. Vi två ensamma, öga mot öga. Hon livlig, nervös; en öppen, intelligent blick ur ögon med mörka, uppåtböjda ögonhår; en fri blick, med något av ett barns naiva tillit; en orädd blick ur

klara kvinnoögon, och så ett drag av livsfrisk sinnlighet kring rörliga näsvingar och mjuka läppar; och så över allt detta liksom en solrök av skälvande smärta, av en gåtfull sorg; och så en vacker klang i denna vibrerande röst med sitt främmande uttal.

Öga i öga. Beundran å ömse sidor. Minuterna kunde icke bli långa; de andra kunde komma igen vilket ögonblick som helst.

»Jag har fått en ytterst ledsam underrättelse i dag.«

»Vad då?»

»Jag har varit hos en mycket klok fru och fått visshet om vad jag misstänkte: Olof skall ha en bror eller syster.«

»Är ni så ledsen för det?»

»Jag är förtvivlad.«

»Varför det?»

»Kan ni fråga det! Att inte vara fri det minsta. Att nu genast börja på igen. Betänk att Olof inte är mycket över [ett] år.«

– Jag satt och tänkte att så kunde hon nog få hålla i många år ännu. Jag sade henne att hon kunde vara gladare om hon finge slippa sedan, och att det kunde vara roligast att ha två jämnåriga barn. –

»Jag kan inte förstå sådana kvinnor som år efter år föda barn utan att knota över det«, sade hon.

Jag tänkte medlidsamt på den erfarenhet, som skulle lära detta motspänstiga barn att bli lika slött resignerad som andra kvinnor.

»Jag har aldrig kunnat fatta hur man kan underkasta sig en sådan tillvaro, därför är jag alldeles utom mig över mitt missöde.«

(Jag, leende.) »Kallar ni det missöde?»

»Ja. Det var *otur*, ser ni.«

(Jag, skrattande.) »Ja, nog var det *otur*; en *otur* som ni delar med de flesta.«

»Ja men *jag* har försökt att skydda mig.«

(Jag, med uppspärade ögon, glatt överraskad.) »Har ni försökt?»

»Ja. Men det jag skulle skydda mig med gick sönder.«

»Ah!« (Min tanke flög blixtnabbt till ett visst litet »plagg« av franskt fabrikat.)

»Jo. Och det harmar mig så obeskrivligt.«

»Kan nog tro det.« (Jag satt i en stilla beundran av den fördomsfrie, han. Här hade jag ju ett slags mönsteräktenskap.)

»Jag begagnar spruta, och den gick sönder; gick inte, dög inte. Jag var alldeles utom mig. Alldeles vild av förtvivlan – vanmäktig, rasande. Vad skulle jag taga mig till! Vad skulle jag taga mig till! Jag var ju alldeles värnlös, alldeles hjälplös. Det som jag litat så säkert på, det som hjälpt mig förut, det hade svikit. Om ni kunde tänka er vad jag kände!«

»Jag kan det.«

»Härute i mörkret sprang jag som vansinnig, sprang på bara fötterna och vred mina händer.« Hennes brännande lidelsefulla ögon fästades på mitt ansikte, och näsvingarna skälvde. Jag tänkte mig denna späda kvinnogestalt i sitt vita nattlinne, på sina bara små fötter, ursinnig, förtvivlad; bestormande honom med sin klagan; och allt i den snöiga vinternattens dunkla halvdager. Hans lugna, vänliga röst och hennes passionerade utrop, han i sängkammaren, och hon ensam därute i mörkret.

»Vad jag var ursinnig på denna spruta, som stänkte vattnet överallt utom på mig! Åh, vad jag förbannade henne!«

(Det kändes som om en sten lyfts ifrån mitt hjärta. Jag bara satt och såg på detta modiga lilla ansikte.)

»Räck mig handen«, sade jag och sträckte fram min labb. Och hon gav mig sin hand, i det hon förvånad såg på mig.

»Ni är den första kvinna jag träffat, som --- ni förstår? Ni är duktig. Jag tycker om er.«

»Ah! Känner ni ingen, som ---?«

»Nej, ni är den första.«

»Jag avskyr att ha många barn.«

»Bravo!«

»Man blir förslöad till kropp och själ, och man får ju aldrig veta vad det vill säga att vara ung.«

»Ja, och tänk på de ekonomiska bekymmer, som följa med en stor familj«, erinrade materialisten Ernst, »all hemmets trevnad förstörs«.

Hon satt tyst ett ögonblick.

»Jag har en kusin, som när hon var förlovad sade åt sin fästman att hon inte ville ha några barn alls.«

»Nå?«

»De gjorde en överenskommelse.«

»Hur?«

»Att det skulle finnas en skiljemur mellan dem ända till dess hon av fri vilja ville ge sig åt honom, – att vigseln inte skulle göra någon skillnad.«

»Nå?«

»Jo, det varade ett och ett halvt år. Hon var alldeles obeveklig, hon sade att han kunde få göra hur han ville, gå till vem han ville, men inte till henne. Och tänk en sådan karl så snäll! Han knotade aldrig. Hon hade sin frihet, sade han. Och de voro så kära i varandra. Men *det* ville hon inte.«

»Nå?«

»Jo – ett och ett halvt år. Men nu ha de en liten dotter. Hon skriver brev på brev att hon är i sjunde himlen, att hon inte för allt i världen vill vara av med sin lilla tös.

--- Ja; men så skulle jag icke velat göra. Om han icke ville gå till någon annan än mig, --- ja, jag vet att de kunna ha ont därav --- och så tycker jag att detta andra är bättre. Men jag anser inte barn som [Guds skickelse](#).«

»Inte heller jag.«

(Hon böjde sig framåt och viskade till mig.) »Tänk er att det blev genast. Just den dagen, just för den gången. Var det inte otur?«

»Jo, det medgives. Jag tänker att för framtiden skaffar ni er

nog en reservspruta, så att ni inte står redlös om den ena går sönder.«

»Var säker på det!«

»Och var nu inte så ledsen. Två jämnåriga är ju icke stort mer besvär än med en ensam, och sen kan ni ju vara fri.«

»Ja, ja, ja. Jag får försöka att bära mitt öde. Men denna tid av ovisshet har varit förskräcklig. Jag har icke sovit om nätterna, bara legat och kastat mig; – jag kunde riva upp himmel och jord, jag kunde gråta ögonen ur mig, och ingenting skulle hjälpa, ingenting! Allt skulle gå sin gilla gång. Åh, det var så att – – –! Och sjuk var jag. Buh, vad jag känt mig sjuk! Men nu är det bättre; och nu skall jag bara sköta mig riktigt bra, ta rörelse i friska luften och vara duktig, så att allt kan gå väl – – – men sen, sen! Ja, nog skall jag ha två sprutor.«

*

Hörby d. 3 Feb. 86.

Jag vankar omkring i dessa rum, där jag alltid känt mig som en främling. Min sorg är så djup, som om någon jag haft kär nyss burits bort i sin svarta kista, så att hela hemmet förvandlats till en enda gapande tomhet. Allting är öde, och ändå måste jag släpa på livets tunga länkar; ensam – ensam!

Brännande tårar bända sig fram under mina ögonlock, medan jag skriver, jag skulle vilja gråta stormande **stritt** som ett åskregn, men jag kan icke, i denna dödsfrusna tystnad. Jag skulle vilja äga en människa att tala till. Icke ett barn, likt Matti – som endast giver mig igen av mitt eget – utan en som ägde större rikedom än jag, en som vore lik mig, endast större, bättre. Och jag sörjer över att aldrig ha träffat någon sådan. Ty jag kan icke dela på min tillgivenhet, jag kan icke ge bort en del av den, när jag icke får ge bort hela.

Att vara lycklig, det är att kunna glömma död, sjukdom och armod. Av allt detta tror jag att armodet är det värsta. Eller jag menar egentligen fruktan för armod. Denna fruktan är för mig som ett spöke, en fix idé. Här tycks den rent av ligga i luften. Den rider som en mara över mitt hopklämda bröst, och jag kan icke avkasta den. Jag kan icke röra mig, ty jag är som förlamad; jag kan icke andas, ty min strupe är sammansnörd; jag kan icke ropa, ty mitt rop skulle dö ohört; jag kan icke hoppas, ty jag känner ej längre kraft att leva.

Allt är mörker och tomhet, endast då och då blixtrar tanken på självmord fram som den sista utvägen. Jag grubblar endast på ett: skall jag ha mod att göra det? Jag menar egentligen stå risken att misslyckas och så endast **åsamka sig** nya lidanden. Men samtidigt tycker jag det vore oklokt att tillgripa det nu. Jag bör väl åtminstone försöka mig på mina ämnen först. Sedan återstår mig ju alltid det andra. Det enda jag är rädd för är att då hava mindre mod än nu att göra det. Onödig fruktan! Olyckan äger allt en **brodd** skarp nog att tvinga mig till det, trots min fruktan; och äger den icke det, då är det ju heller ingen ohjälplig olycka, och då finns det heller intet skäl att dö.

Jag vill icke ha blommor på min kista, icke en enda. Det är icke för det jag tycker illa om bruket, tvärtom, det är vackert; och jag skulle önska att mitt sista vilorum vore höljt av blommor, icke sorgens enfärgat vita och gröna, utan livets yppiga färgprakt, ty allt, som lever i sol och ljus, är lika skönt fast jag lämnar det. Jag skulle önska mig blommor, som en sista försäkran om att någon höll mig kär, om än aldrig så litet; jag skulle önska mig dem som en sista hälsning från det som ungt och levnadsglatt mött mig på min väg; jag skulle önska mig dem som tecken till att någon med ett ögonblicks saknad tänkte på att min plats blivit tom.

Och ändå ville jag icke ha dem, ty de skulle endast vara ett hän över mitt liv. Människor som aldrig givit mig för ett öres

värde när fattigdomen tryckte mig, de skulle lägga ut penningar till kransar; nu, då all Världens goda icke längre kunde göra mig någon nytta! De som stått mig nära i livet, utan att räcka mig en hjälpsam hand, de skulle tro sig ha gottgjort allt genom blommor och snyftningar. De som svärtat mitt rykte skulle vilja hedra mitt minne. Personer, som jag hållit ifrån mig så länge jag mäktat, skulle närma sig nu, därför att min döda kropp icke kunde rysa tillbaka för deras falskhet och lögn.

Nej, jag vill icke ha blommor på min kista! Icke en enda.

*

[---]

– Det är ekonomin som är skuld till att jag känner mig så håglös som jag gör. Det känns som om alla ansträngningar skulle vara fruktlösa, och som om jag ohjälpligt gled utför kanten i en stelnad krater, allt trängre och trängre, med allt mindre luft och ljus. Ja, ibland kan jag fara upp med en förnimmelse av att jag kvävs. Och det förlamar mig. Jag känner mig som en enda stor ihålig humbug, som nu skall brista och visa sin tomhet. Jag känner det som om jag vore den dummaste människa i världen och som jag aldrig, aldrig skulle kunna bli en konstnär.

*

Jag kan icke begripa varför jag ej kan hugga riktigt ihop med fru Marianne, när jag har hela planen så alldeles klar i huvudet. Jag tror att jag har en fruktan att bli för minutiös i fråga om obetydligheter och samtal. Meijer anmärkte att jag hade för många och för långa samtal i Pengar. En norsk tidning har anmärkt det samma. Jag tror att det är det där, som nu halvt omedvetet hänger i mig. Men det är nu en gång just min natur att framställa mina personer talande och handlande. Varför skall jag anse

det för ett fel, fast Meijer säger så? Det är just samtalen i en bok, som gör den lättläst, om de äro ledigt skrivna, och jag tror att flertalet av de författare, som vunnit popularitet, företrädesvis rört sig med dialoger. Och när jag själv läser en bok, tycker jag ingenting kan gå upp emot det, att författaren låter mig se och höra sina personer. Torra förtäljanden av fakta draga ej på långt när så livligt ens intresse. Man måste vara *med* i själva handlingen, och hur kan man vara med utan att höra personerna tala? Skrivandet blir mig rent av en plåga, när jag ej får skriva på detta sätt, alldeles i dialogform. Skall jag då göra mig till slav och skriva under det jag skelar åt sidan för att se om Meijer och hans fruar tycka att jag gjort min sak bra? Nej, fram med språklådan! Annars kväver du förmågan att skriva. Sitt där sen med din tomma börs!

Det som gjort lycka i Pengar är just de första kapitlens lätta och på rak arm skrivna samtal. Vad skulle det blivit av boken om jag endast relaterat upp fakta och strukit alla replikerna? Nej, Meijer har orätt. Dessutom måste var och en följa sin egen natur.

*

Stormen går omkring knutarne och **knurrar** som ett stort, hungrigt vidunder. Mot sin vilja känner man sig rädd. Det är liksom om mörkret ville krypa in till en genom alla fönster och som om stormen fått väderkorn på en. Det är som om starka ramar skulle fatta i huset och rycka det omkull. Jag känner mig så underligt ensam, liksom om jag bodde mitt ute på en vidhed, långt från alla människor. Det är stormen som gör det. Den går så obehindrat omkring och flåsar ända in på rutorna, och det närmar sig natten, den långa svarta natten, då alla människor sova. Då man får draga täcket över öronen och ändå ligga och höra på det där. Och så kommer stormen rytande, tjuuter

till och trycker sig alldeles flat emot rutorna. Man darrar för att de skola brista. Det känns så underligt omkring hjärtat.

*

Gamla bok!

Vad är orsaken till att jag så gärna skriver av långa stycken ur mina brev? Ett begär att ha något att stödja mig emot, att vara sann emot mig själv. Jag fruktar min egen karaktärs ombytlig-
het. Jag är så rädd att i morgon förneka vad jag förfäktar i dag. Icke som följd av en stadig utveckling, utan därför att det finns en smidighet och böjlighet i mitt sinne, som lätt gör mig vacklande och obeständig, om jag ej bemödar mig om att göra mig reda för min egen ståndpunkt. Jag kan vara självständig, men det kostar mig ansträngning, ty med min utomordentliga emottaglighet har jag så lätt att gå in på andras åsikter.

*

D. 8 Mars 86.

När Matti i går läst mitt brev till K. af G. satt hon och stred emot tårarne en lång stund. Hon beundrar mitt skruvade brev som någonting alldeles utomordentligt. Slutligen kom hon och föll på knä vid min stol: »du skall tala med mig ibland«, sade hon.

Jag förstod hennes mening; hon ville att jag skulle söka att utveckla hennes själsliv. Det är något smärtsamt i att se denna törst efter vetande, vilken jag icke kan tillfredsställa. Det grep mig liksom en förebräelse att jag icke av min lilla tillgång har något att meddela åt henne. Och ändå fanns det något inom mig, som sade att hennes begäran innebar en orimlighet. Jag tvekade och tänkte efter ett ögonblick innan jag svarade:

»Jag kan inte tala till dig på samma sätt som jag skriver till mina vänner. Jag är så rädd att inverka för starkt på dig och på så sätt, att du inte utvecklar dig självständigt, utan endast blir ett avtryck av mig. Det finns något i min karaktär av undantagsmänniska, trycker jag den prägeln på dig, skall den icke svara mot den ställning ditt eget liv bereder dig, det skall då vara någonting falskt pålappat, som endast skall göra dig halv, oduglig och olycklig. Förstår du mig?»

Ja, hon förstod. Men det var egendomligt med det vi sedan talade om religion. Hennes begär att tränga fram, att utforska min ställning. Alltid äro fruntimmer på det sättet! Och så min fruktan att taga något ifrån henne, som hon kunde ha behov av på sin ståndpunkt.

*

Den unge juristen, Rudin, talade om **Branting**. Han sade att när denne var ung skulle han varit så utomordentligt vacker, men levnadssättet hade förstört honom. Hans tro hade varit att tillvaron icke äger något annat innehåll än njutningen, – njuta med alla sinnen, därför att sen är allt slut. Han hade efter hand sjunkit till de grövsta utsvävningar och hejdlöst överlämnat sig åt dem, råa och plumpa som de voro.

»Sedan slog han sig på tidningsskriveri och allt det där«, fortsatte berättaren, »och när jag hör att en människa går på arbetarmöten och kastar sig in i sådant, då uppger jag allt hopp om den«.

*

Det var en egendomlig känsla jag erfor första gången jag trädde in i **Ellen Keys rum**. Det var en kväll, det var mörkt, jag kom in med henne själv och hon lät mig pälsa av mig i tambu-

ren medan hon skyndade att tända lampan. Jag hade föreställt mig ett vanligt ungarlsrum. Hon öppnade dörren och förde mig in. Den röda [ampeln](#), med sitt på en gång mjuka och bjärta sken, kastade som en bengalisk belysning över rummet. Det liknade intet annat rum jag sett. Det var något av kyrka, tempel eller [mausoleum](#). Allt bidrog att ge detta intryck; den från taket nedhängande lampan med sina enkla kedjor, det höga fönstret i fonden, där rummet avslutade sin långa oval med ett slags [kor](#); Eros där uppe på skåpet, böjande sitt vackra huvud, som om han blickade ned med mild och sorgsen blick; de bredbladiga växterna, som frodades vid fönstret, bildande en naturkraftig bakgrund åt skrivbordet. Slutligen tystnaden, avskildheten, stillheten omkring oss. Och så dessa hundratals småsaker, sammanförda här för att ge ett samlat intryck av skönhet och helhet. Prägeln av en enda ledande tanke, en enda ordnande uppfattning. Det var något så harmoniskt och fulländat, någonting helt och hållet avslutat. Det var en själ jag trädde till mötes och jag kände andakt. Det var på samma gång en klassisk skönhetsdyrkan, som tycktes höra till en annan värld än min, och som fyllde mig med ett slags vördnadsfull bävan. Men på samma gång var det något av ängslan, en beklämning, som jag icke kunde förklara.

Ellen ställde sig vid ett slags uppvärmningsapparat, sådan jag aldrig sett förr. Den såg ut som en avhuggen [kolonn](#). »Detta är min käraste vän, han håller mig vid värme och liv«, sade hon. Jag vet icke vad som föll över mig, när jag såg denna svartklädda kvinna stödja sig mot denna blanka, mörka pelare. Hon stod där så ensam och resignerad. Jag kände det som hon här samlat omkring sig allt vad hon hade kärt, och som hon gått hit in ifrån världen för att dö. Jag vet icke var jag fick det ifrån, men det flög genom mitt huvud en föreställning om att hennes aska, samlad i en urna, skulle ställas på denna svarta kolonn, och som om denna urna vore det enda som fattades i rummet. Det var

som om allt detta skulle stå år efter år, fullfärdigt och skönt, sjunket hän i vila, i evig vila utan ett uppvaknande. Denna aska av det som varit liv, stilla multnande i sin urna, mitt ibland allt detta, som i sin orörlighet bar prägeln av en själ, som icke mera var till. – En död, stelnad skönhet. Det kylde genom alla ben i min kropp, tyckte jag; kylde genom deras märg, medan mina ögon drucko skönheten, – [det klassiska jämnåttets](#) kyliga skönhet. En luft som av marmor i milda sommarkvällar.

Sådan var min stämning. Oförklarlig och stark. Jag kan känna den ännu, när jag tänker på den kvällen; och det går en stilla rysning genom mitt hjärta.

*

– en smal hals, på vilken huvudet satt med en stolt böjning, så att nacken sköt i vädret; en liten mun, vars läppar lätt öppnade sig; ett par runda, bruna ögon, som ur det bleka ansiktet sågo ut i världen med stridsfärdig undran.

*

(Utdrag ur mitt brev till S. L-d Adlersparre 21 Mars 86)

Säg mig, är [Dagnys](#) utrymme strängt anlitat? Eller skulle hon tycka om att få manuskript? Jag är betänkt på att emellanåt skriva en eller annan uppsats i frågan om sedlighet, kvinnouppfostran o. dyl. Dessa uppsatser vill jag dock icke underteckna med Ernst Ahlgren, ty jag kommer att tala uteslutande ur en moders erfarenhetssynpunkter och vill uppträda fullkomligt anonymt. Icke heller kommer jag att röra mig med någon apparat av kammarlärdom, utan vill tala så enkelt och okonstlat, som man kan språka med sina egna barn i hemmet. Det finns så många teorier som bryta sig nu, i vår tid; jag tror att det kan

hava sin nytta med sig om även den sansade erfarenheten får taga till orda; konstlöst, och endast med stöd av egna iakttagelser.

Om Dagny vill taga emot mig samt betala honorar, skulle jag ha lust att då och då sända någonting i den vägen.

*

Hörby d. 29. Mars 1886.

Vi läsa [Daniel Stens »Sämre folk«](#). Den är förskräcklig allt igenom. Den är vidrig, rå, okonstnärlig, simpel, grov, osann, tillkonstlat duktig, ointressant, ful. Den är ett oting. Det finns ingen jämförelse mellan den och [Erik Grane](#), den senare är ojämförligt mycket bättre; icke i sin konstnärliga byggnad, ty den är endast virrvarr, men Erik Grane verkar som sanning, därför intresserar den trots sina brister. Och så bär den alltigenom prägeln av en maskulin individ, och det ger den en viss hållning, fastän själva berättelsen är löst hopkommen. Man må säga om Erik Grane vad man vill, den är dock levande verklighet, den är känd och upplevad, därför kan den rycka en med, därför kan man hålla av den, även om man stötes av ett eller annat uttryck. Men Sämre folk är intet kvinnligt motstycke till Erik Grane, ty den är icke kvinnlig alls. Den är som en kvinna med skägg eller som en karl med en gnällande sopran: förvriden; det är våld på naturen; därför är den vidrig. Jag har ännu icke funnit en enda scen, som förefallit känd eller upplevad, ingenting annat än beskrivningen på den unge ryssens dans samt på hans sätt att fullgöra sina sysslor.

Det är någonting lågt i Sämre folk, och det framkallar motvilja mot dess författarinna. Det finns ju intet motiv för att hon skulle välja ett sådant ämne, vilket det Gudskelov tillhör karlarne att skildra, icke oss. Vad ha vi för erfarenhet av den där

världen! »Sämre folk« är kommen till världen av idel begär att förvåna folk genom sin duktighet. Hon tror att om hon talar om råhet och utsvävningar skall hon komma au niveau med en karl. Puh! Hon förstår inte att om hon tar karlnaturens skuggsidor, behöver hon därför icke få dess förtjänster, och inte heller begriper hon att man genom ett försök att bli manlig i stället för kvinnlig endast mister sin egen kvinnliga individualitet, utan att därför få en manlig i utbyte. Nej, naturen ger åt var och en vad den själv avvägt, – att försöka egenmäktiga tillgrepp i naturens förrådskammare är endast att utarma oss själva, ty straffet ligger i själva förbrytelsen.

*

Hörby d. 11 Apr. 86

Jag har legat vaken och längtat efter morgonen, hört tuppens galande och sett dagen börja gry. Jag är lika ursinnig som den dagen jag stod med brevet i min hand, påtecknat med den blå blyertsens grova »retur«. Jag kan icke uthärda att maskera min harm. Skola vi driva åtskils nu, så är det så gott att [kapa tåget](#) med ens. Jag skriver således och låter gumman lämna honom brevet:

Kamrat.

Mitt brev har jag fått tillbaka för flera dagar sedan, returnerat till mig från Stockholm, där du icke längre fanns när jag skrev. Tack för detta [grannlaga](#) sätt att avsluta vår korrespondens! Ett brevkort med orden »jag reser till Göteborg; du behöver ej skriva« kunde haft samma nytta. Men det hade varit för artigt, och så fruktade du kanske att jag ändå skulle skriva. (!) Det låg en så alldeles särskilt snobbig ringaktning i det sätt du använde,

jag måste erkänna det och bugar mig därför. Men det kunde också gått för mindre.

Tack för din alltid duktiga ateljékritik. Jag vet hur nyttig den varit mig, och att det ej är lönt söka ersätta den med annat än självkritik.

Och så ingenting mer. Jo, du skall ej ta för avgjort att det nu är tid att triumfera över mig, fast mina kläder äro utslitna. Jag vet också att vad jag sagt blir föremål för ett tillgjort hångrin å din sida. Jag vill bara säga, att det icke rör mig längre.

Ernst Ahlgren.

*

Det var ett fint drag, det som fru Kowalevski berättade från sin barndom. Vid sex-sju års ålder hade hon varit formligt förälskad i en sin kusin. Han var vuxen och mycket snäll mot henne. Var dag då familjen språkade efter middagen brukade hon få sitta på hans knä och klänga sig intill honom alldeles stilla. Det var hennes vana, hennes rättighet. Det var hennes stora glädje hela dagen att veta att *det* var någonting oomkullkastligt.

Hon var en liten ful unge och hon hade en syster som var mycket vacker. Hennes instinkt sade henne att alla människor tyckte bättre om systemen än om henne själv. Hon hade alltid känt sig bitter till sinnes och tillbakasatt. Och nu var denne kusin det stora solskenet i hennes lilla tillvaro, ersättningen för allt annat.

En dag hade det från ett av grannslotten kommit en liten lek-kamrat till henne, en liten vacker flicka i vit klänning, och med runda, vita bara armar. De lekte med varandra och hade mycket roligt. Men före middagen sade Sonja mycket strängt till den andra: »efter middagen skall du bli här en stund och leka med dig själv, då får du inte gå med mig. Hör du det!« Den lilla lo-

vade det, men blev naturligt dubbelt nyfiken av denna stränga förmaning. Bäst Sonja efter middagen krupit upp på sin vanliga plats kom den andra lilla in från barnkammaren. Kusinen kallade vänligt på henne och lyfte henne upp på sitt andra knä, mitt emot Sonja. Denna greps av något som hon aldrig förr känt. Ilskan berövade henne nästan medvetandet, hon kände det som om en slöja dragits för hennes ögon och hon såg endast den andras feta, runda arm. Som ett litet vilddjur kastade hon sig tigande ned över den och bet däri det hårdaste hon förmodde. Den andra lilla blev så förskräckt att hon icke ens kunde skrika. Det var alldeles tyst i salen, man endast såg med ett slags stum fasa på det rasande lilla vidundret. Tystnaden och det framsipprande blodet visade Sonja att hon begått någonting förfärligt. Hon rusade ut ur rummet, långt bort i ett gästrum, där hon gömde sig under en soffa. Hon led de förfärligaste kval i sitt lilla barnahjärta, det var som om något bröts och brast därinne. Man sökte och ropade henne, man var i den förskräckligaste ängslan. Men Sonja låg kvar ända till sena kvällen, då hon kom fram, alldeles lugn, och hon fick icke en förebråelse, man hade sett att hon var utom sig och att hon icke visste vad hon gjorde, man var rädd för detta utbrott men anade ej dess orsak. Kusinen ville vara vänlig emot henne som förut, men det var som om någonting hade dött inom henne. Hon hade lidit över sin förmåga och det som brustit kunde aldrig växa tillhoppa.

Hon kände aldrig mer varken tillgivenhet, harm eller avund för sin forne *avgud*, och hon satt aldrig mer på hans knä. Efter den stunden hade han blivit henne fullkomligt likgiltig.

Hennes nästa tycke var den unge polske egendomsägaren och frihetshjälten, fem år efteråt.

*

D. 27 April 86.

Jag är så lycklig. Stå mig nu bi alla arbetets skyddshelgon! Arbetet skall vara min hela värld, och ensamheten passar gott till arbete --- man skall sjunka ned däri, så att det icke finns annat än det. Förströelse – vad är det? Bara att känna sig tom och missnöjd bakefter, ty duktigt arbete är det enda som ger verklig tillfredsställelse. Endast genom duktigt arbete vinner man någonting.

*

D. 28 Apr.

Gamla bok, mitt hjärta vill sprängas av att jag är så ond och låg och lumpen och hårdhärtad och rå och usel. Gamla bok, det fanns en tid då jag var lycklig och då jag var god utan slitningar

---

D. 5 Maj. Just där blev jag avbruten av att Axel kom. Jag satt och skrev, då jag helt oväntat fick höra hans röst ute i salen. Jag blev fasligt glad och ryckte upp min dörr. Han kom in och vi pratade. Jag visade mitt samtal med [Hanna Palme](#), likaså läste han hela serien av stämningar med anledning av mitt returnerade brev. Jag undrar varifrån den angenäma trygghet, jag nu känner, härleder sig. Den överraskar mig själv. För några veckor sedan skulle jag icke med detta sinneslugn kunna ha lagt mina anteckningar i hans händer, – jag skulle känt mig nervös, liksom förr, nu är jag icke nervös det minsta. Jag är så säker på att han skall rätt uppfatta dessa skiftande stämningar, och min förra fruktan för att han av [viktighetsmakeri](#) och begär att föra till torgs hur väl underrättad han är skall skvallra ur skolan, har nu försvunnit. Det förefaller mig som skulle han nu lättare än förr kunna bli herre över den där lilla fåfängan. Vad är det som

ingivit mig denna föreställning? Något i hans eget sätt tror jag. Det finns mindre av effektsökeri hos honom nu. Han är mera sig själv. Och så ligger det också delvis hos mig själv. Min egen utveckling har tagit ännu ett steg framåt; det är frukten av min Stockholmsvistelse, – jag menar icke en utveckling så mycket till intelligens, ty den är tämligen medelmåttig, som vanligt, utan det är en viss jämvikt i min karaktär, som utvecklats sig. Jag hade förr en alldeles oproportionerligt liten tillit till mig själv, jag såg på mig själv såsom varande det allra uslaste stackars kryp i skapelsen, – alla andra människor voro mycket förmer än jag, jag hade icke alls någon känsla av att vara jämbördig med dem, därför var jag skygg och skräm, därför kunde jag förgås av blygsel över varenda flik av mitt innersta väsen, som blottades, ty det föreföll mig ända till löjlighet tarvligt. Och för allt som gjorde mig olik genomsnittsmänniskorna var jag redo att skämmas. Nu är det icke längre så. Jag har haft tillfälle till jämförelser, och jämförelserna ha givit mig mera aktning för min egen förmåga. Jag är icke något snille, men jag är en karaktär. Jag har inga lysande egenskaper, men det finns en botenfasthet i mina böjelser, som är något att bygga på. Om jag ihärdigt strävar efter det, så tror jag att jag kan bli en någorlunda självständig individualitet.

Den **jeremiad** jag börjat på andra sidan gällde **Hilma**. Jag var i prästgården på hennes födelsedag. Satt på ett jargongmässigt och skrytsamt sätt och talade om att hon inte fick ha barnkalas på sin födelsedag. Nämnade något om att detta skulle vara **repressalier** för det inte vår gubbe ville låta mig ha någon på min födelsedag. – »Varför skall *hon* lida för det?» sade Axel. Det slog mig. Det var som om någon strukit en svavelsticka i ett mörkt rum. Hela den pinsamma onaturen i att icke kunna hålla av sitt eget barn kom över mig. Jag gick hem alltjämt med den plågende känslan av detta förvridna. Jag *kan* icke hålla av henne! Jag hatar henne nästan, jag kan aldrig se henne utan att

erfara en liten kvarleva av den vämjelse som grep mig första gången jag såg henne. Men han har rätt: vad kan *hon* rå för det! Jag kände mig så usel och eländig, det var den stämningen jag ville anteckna just när Axel kom. Han såg den ofullbordade meningen. »Jag vet vad du ämnade skriva«, sade han. Och han sade mig min egen stämning. Är det inte roligt!

Och så var det sådan glädje att se honom stå där alldeles nära så att mina närsynta ögon kunde se, stå vid mitt bord och läsa, utan att jag behövde känna mig rädd för vad han läste. Jag kunde se rakt in i hans ansikte, och ändå var jag inte rädd att han skulle tro att jag är kär i honom, det var det allra roligaste, – att äntligen en gång känna sig så där lugn och fri. Och så gjorde jag en ny upptäckt: han har verkligen vackra ögon. Intelligentas ögon har jag alltid tyckt förr, men inte vackra. Nu stod han, och jag satt. Det gjorde att när han såg ned på mig måste hans blick bli öppnare för min än vad den eljest är, och ögonhåren kastade en liten mörk skuggning, som eljest inte syns. Det är underligt vad en ställning, en belysning, ett uttryck, en ren tillfällighet kan göra mycket, – sådant skulle en konstnär förstå att gripa med ett enda tag, till den grad skulle man kunna vara herre över sina medel. När jag såg upp i de ögonen med deras genomskinliga obestämda färg, var det liksom att se i klart, lugnt, solbelyst vatten, lugnt och ändå skiftande rörligt, soligt varmt och ändå svalt. Människoögat är i alla fall ett förunderligt ting! – när det finns själfullhet inunder.

Detta lilla om ögonen hade jag samma dag med *chiffer* antecknat på en lapp, som jag kastat i boken, jag tyckte liksom det vore skam om han skulle se det. Bah, den gamla fördom man predikar i oss från barndomen, att det inte »går an« att tala om vad man anser vackert!

[---]

*

Hörby d. 4 Juni 86.

Axel Lundegård.

Nej, jag lånar dig icke ett öre.

Ernst Ahlgren.

*

Fädoktor Falk och notarien Ryding äro präktiga vänner, följas åt i all dryckes och **pigsport**. Tillhopa – det är ju snyggt! En natt hade de suttit och **pokulerat** på hotellet, sprungo sedan som djur omkring över allt och bröto sig till sist in i ett rum, där tvenne pigor hade liggplats. I blotta linnnet måste dessa fly undan, var åt sitt håll.

En natt kommo de vid två-tiden till Schröders under tiden han så länge var **gräsänkling**. Schröders ha en stor, stark piga, med självsvaldigt, krusigt hår och en kärnsund kropp med vackrer hy. De ringde på i beräkning att hon skulle öppna, vilket hon också gjorde. **Handgriplig kurtis**. Men hon värjde sig under hotelser att ropa på bistånd av doktorn, om de icke ville släppa henne lös. Hon var klädd i blotta linnnet och en kjol. Vid hennes hot avstodo de, men sade sig vilja göra doktorn ett besök. Fulla voro de. Schröder sade ingenting då. Men sedan han fått veta hela sammanhanget har han aldrig kunnat tåla Ryding. – Det var sant! När de gingo sin väg, kallade de på pigan, att nu kunde hon komma och stänga. Men hon gick icke, utan höll i stället utkik efter när de skulle lämna gården. I en halv timma gingo de och **loverade** vid dörren, men när hon icke kom, måste de drypa åstad.

*

Häromdagen, då det var stortvätt i huset, hade **Anna** i all välvilja ett av sina **fruntimmers-rabies-brådske-anfall**. Jag kom gående i trädgården. Anna hade naturligtvis velat att flickorna skulle hänga ut kläder, men inte kunnat få dem till det. När jag kom gående fick jag se våra båda drängar sysselsatta med att hänga **fruntimmerspersedlar** till torkning. Den gamle såg ut som vanligt, men den unge var hälften **skamflat** och hälften plågad för skratt. Den minen måtte Herkules haft, om någon överraskat honom vid spinnrocken.

*

Medan Knut var hemma hände det sig att en handelsexpedit enligt överenskommelse med några av herrarne här skickade hit en **»kukelikudam«**. Hon var här två nätter, – var ung, såg bra ut och var välklädd. Det var ett fasligt spring efter henne. Uno och Knut anmodades att komma med. De **undsnylde sig** med att de voro bortbudna. Ena natten hade högkvarteret, där hon tog emot besöken, varit hos Olsson och Winqvist. Det var visst första natten, ty Olsson hade gjort förbehåll på att få vara den förste. Signalen för varje ny att komma in var att ljuset släcktes och tändes igen. En kväll hade hon gått ut att promenera, Karl Torsson hade då i vild iver kommit farande i sällskap med en annan sådan pojkslyngel och frågat några pigor om de inte sett en så och så klädd dam gå förbi. **»Det måtte väl inte vara någon som känner oss!«** hade de viskat sins emellan innan de frågade. Pigorna hade sett henne gå ned åt Per Lars; de sade att hon gått upp mot stationen. **Ingar** hade berättat allt detta för Mathilda.

*

Hörby d. 10 Juni 86.

Från hotellfönstret i Lund kunde man se ut över staden, långt bort över den vida, sommargröna slätten. Jag ville bo högt, kunna se långt. Det är som om det gäve själen friare andetag. Jag bor så lågt här. Det trycker mig. Jag kan inte andas. Och fönstren sitta lågt. När jag reser mig i hela min längd äro mina ögon au niveau med fönstrets översta ruta. Då ser jag ingen himmel och av träden endast deras nedre partier. Och så sitter taket ned på huvudet. Det förefaller mig alltid som om det sänkte sig, som om det om några minuter skulle ligga som en tyngd över min hjässa.

Jag gick igenom en av Lunds promenader. Jag kände en livaktig företag[samhet] och gick raskt; jag skulle gå och skaffa inackordering åt Mathilda. Vid en svängning av en gång kom jag mitt emot en gammal gubbe, som vandrade framåt vid stödet av sin betjänts arm. Han var så förfärande i sin själlösa ålderdom, att hela min varelse isades av fasa. Sådan kan en intelligent människa bli! Det var den tanke som slog mig. Den slog mig som tanken på den störst tänkbara skam och nesa. Människor borde dö innan de bli sådana. En sådan varelse är ju endast ett ätande lik – en maskin till gagnlöst förtärande av det som skulle ge näring åt liv och tillväxt. För en vampyr skulle jag känt just denna stelslagna vedervilja. Det var visst en f. d. professor. En rik man, en lärd man. En förtorkad gammal bokmal. Han har varit ung, han har kanske varit stormande ung, som min far var det i sin studenttid, men han har aldrig hållit av någon. Har han haft familj, så har han varit elak emot den, och han får hålla tillgodo med sin lejda betjänt, som med en kallt föraktfull min går och drar på honom. Det ligger något i betjäntens ögon som om han blivit elak bara av att vara i närheten av detta gamla plågoris. Och gubben! Han har visst varit

stor och stark en gång, ty hans axlar äro breda, de behandskade händerna stora. Men nu är han sammantryckt – icke benigt krokig, utan som om alla partiklar i hans kropp blivit tunga och nu tryckte varandra ned och tillsamman – en massa, som genom tyngdlagarne sjunker på höjden och vidgas i bredden. Hans fötter äro stora, tunga och breda. Men allt annat är ett intet emot ansiktet. Ett finrakat, pergamentvitt ansikte under en fin blank [cylinderhatt](#). De själlösa ögonen se ingenting. På det grova ansiktet finns det bara djuret kvar. Det är icke skrynkligt och veckigt, detta ansikte; själsstrider och lidelsefullhet ha icke grävt i det med sin [gravstickel](#), det berättar icke om växlande människoöden, upplevda under jagande stämningar. Här ha humorn och satiren icke drivit sitt spel som kastande vindar, här har godheten aldrig brutit fram med växtgivande värme, här har ingen hjärtats sorg fått skölja undan småsinnet. »*Själv nog*«, det är nyckeln till denna livshistoria, som ingen historia har. Bokvetande och mat, socialt anseende och bekvämlighet. Se där allt! Inga slitningar – och så bara djurets motvilja för att dö: han kan bli gammal som [Ane](#). Han måste sett så ut när han låg och »*didde ur horn*« och lät offra sina söner.

Men det värsta är munnen. Jag har aldrig sett ett sådant gap, varken på djur eller på en människa. Den hängde vidöppen som en förslappad [nattsäckslås](#), visande tomma, svarta intet. Det var en mun så stor och så tandlös, att man tänkte på [Jonas och valfisken](#). Det var en port för allting att köra in i, och att så tillslutas när man minst väntade det; med stora, sugande käkar, rovlystna i all sin slapphet. — — — Hu! Jag vill aldrig glömma den gubben. Jag har mött egoismen.

*

Jag har små själars benägenhet att avundas andra. Jag har obehaglighetens böjelse att skylla bristerna hos sig själv på de yttre omständigheterna.

– Så avundas jag Axel hans kön och därmed följande frihet. Han kan umgås med vem han vill, utan att anses som en skabbig hund för det. Ja; men jag glömmer att han med lika mycket skäl kunde avundas mig den rättighet samhället ger mig att äta min mat ur en annans fat. Jag kan lata mig hur många dagar jag vill, utan att behöva svälta; så länge den gamle har mat i sin gryta. Strindberg har rätt i en del av det han säger om kvinnorna. Men det är inte vårt fel, att man berövar oss vår personliga frihet, och det är **billigt** att samhället ger oss någonting i ersättning.

– Och när jag själv icke har förmåga att skriva, då vill jag icke se detta som en brist hos mig själv, utan jag vill skylla det på yttre hämmande omständigheter. Bort med sådan feghet! Vad var det som gjorde **George Eliot** från en talangfull journalist till en första rangs författare? – – – Ja. Det förstås. **Det var det.** Ingen som känner kvinnonaturen kan tvivla på det. Vändningen i George Eliots andliga liv är allt för bestämd till tiden och allt för genomgripande till sin natur, för att här skulle kunna föreligga något misstag. Så långt har jag rätt. Men så glömmer jag detta häpnadsväckande mod, denna samlade kraft i viljan, utan vilket det andra skulle blivit endast kompromisser. Kanske var det just det, att modet och viljan här spändes till det allra yttersta, som gjorde henne till författare. Hon hade en sporre för sin ihärdighet. Javäl. Men det har även jag. – Hon hade *frihet*, och det har inte jag. Men jag *kan* kanske slå mig fri. Så gjorde **Harriet Martineau**. Ensam som jag.

*

Har man sjukt samvete i en punkt, så är man alltid färdig att tro vart ord sikta just åt den. Jag fick mig ett gott skratt åt mig själv härom morgonen. Jag hade stigit upp vid halv sex tiden och innan jag gav mig ut på min morgonvandring ämnade jag

kasta ett brev i brevlådan till Axel. Jag har brevet i fickan på min jacka. När jag gick utför trappan, kom Anna i dörren och såg efter mig. – »Jösses, va' är det frun har i fickan!« utropade hon. – Hur jag spratt till invärtes! – »I fickan?« – Ah, hon menade bakfickan på min klänning, där jag stoppat mina stora pälsvantar, så att det ludna stack ut ur fickan. Jag skrattade och visade henne vad det var. Men jag hade fått en vådlig hjärtklappning. Och allt detta bara därför att jag en enda gång velat göra hemlighet av att jag skickade av brev till A., därför att jag skrivit så nyss. Och brevet var blott det torra referatet om ingenjör Clausens död. Hur lätt skulle icke min skrämsel kunnat uppväcka en alldeles orättvis misstanke!

*

Hörby d. 21 Juni 86.

Jag har hela dagen arbetat med en feberaktig iver bara för att döva den förfärliga saknad jag känner, den liksom bränner igenom allting annat, tvärsigenom, liksom om man vill hölja över och dölja ett glödande kol. Jag vaknar tidigt om morgnarne. Jag är alldeles ljus vaken med ett enda slag utan att så mycket som gnugga ögonen. Och allting är mig elektriskt klart, lika klart som om jag icke sovit alls. Och den första, den ögonblickliga och sedan beständiga tanken är: jag har ingen kamrat mer.

Jag vet då att jag skall stiga upp till ett glädjelöst arbete – glädjelöst därför att det ännu icke hunnit utfylla tomrummet efter det som ryckts bort: mitt livliga intresse för någon annan än mig själv. Jag känner mig så fattig, så fattig, så fattig!

Men jag sporras också av en förtvivlad iver att slå mig fram i dagsljuset. Söka mig någon slags ersättning – icke full, men dock [tillnärmelsevis](#). Jag vill inte gå under. Jag vill visa att jag duger till något av mig själv och för mig själv, icke blott genom

honom. Jag vill visa honom det, men ännu mer vill jag skaffa mig upprättelse i mina egna ögon.

»*Inställsam!*« – Jag kan skära tänder bara jag tänker på det. Ett sådant slag av hundpiskan har jag utsatt mig för. Och sedan jag fått det, känner jag endast smärta över att vara bortstött. Vad är jag då för en människa! Harmen sjunker ihop till ett intet inför saken, jag vill resa den på benen, men den faller ihop som en trasa. Och dock finns det ingen annan råd än att kalla liv i den, tills jag kan arbeta mig till likgiltighet.

Skriva kan jag inte till honom. Jag känner mig främmande samt utsatt för misstanken att vara kär. Och hellre må han anse mig för en jude och **gnidare**.

Men det är icke sant att jag uppgivit allt hopp. Jag hoppas ännu att han skall ge mig någon anknytningspunkt. Han bör veta, han *måste* veta att jag vill ha hans **tillgift**, att jag ville förtjäna den, om jag kunde, och vill han då icke ge mig den av fri vilja, så vill jag icke tigga mig till den. Jag har nog endast varit allt för eftergiven, och därför tror han mig vara en mes. – »*Inställsam!*«

Hå, vad skulle jag icke vilja ge för ett brev! Ett kamratligt brev sådant som jag förr fått så många, utan att ha förtjänat dem bättre än nu. Jag har omslaget kring en **korsbandsförsändelse** i min låda som en **relik**, det är det sista penndrag jag sett av hans hand. Om en människa ville köpa den papperslappen för tio kronor, så sålde jag den icke.

Vad skulle jag icke vilja ge för en anknytningspunkt!!!

---

*

Fåneri! Varför ta det hela *au serieux*?
Hörby d. 22 Juni 86.

Kamrat!

Hör du, jag vill bara fråga dig, om du inte tror att vi tagit en småsak alldeles för patetiskt, bara därför att vi båda råkat vara vid dåligt lynne en tid? Och nästa fråga blir då naturligtvis huruvida det är skäl att längre fortfara med vår icke mindre patetiska tystnad. Ja vad säger du? Sjung ut!

Jag var sjuk och nedstämd, och jag trivs i mitt kära Hörby som *hin håle* i guds hus, därför fick du ett brev som var ännu dummare än mängden av dem jag uppvaktat dig med, och det vill ej säga litet. Jag erkänner och betygar att det brevet var en *bêtise*. Vad vill du mer ha? När jag varit ett få, så inser jag icke varför jag skall neka till det, bara för nöjet att få vara det fortfarande, – i synnerhet som nöjet härvidlag varit *skäligen* klent.

Visserligen hade jag i storslagen självkänsla beslutat mig för att genom en imponerande tystnad visa dig hur förnärmad jag blivit av vissa mindre smickrande *tillmälen* i ditt brev. Den första tiden var det också det naturligaste för mig att tiga, därför att jag var både för sjuk och för – ja med ett ord: jag kände att jag icke skulle kunna slå an en mänskligare ton. Och att du skulle skriva till mig av bara medlidande, därför att jag var sjuk och eländig – – – nej fy! En sådan andlig tiggare var jag ändå inte. Hade du däremot skrivit till mig därför att du kunde ha lust att göra det, och icke som *allmosa*, det hade varit en annan sak.

Efter hand som kroppskrafterna började komma igen blev jag allt mindre ledsen och i stället förtretad. I går kunde jag för första gången på denna långa tid hugga i med arbetet, ja, och det gör att jag nu ser lugnare på sakerna. Jag tycker att det hela varit så hjärtans dumt och onödigt. Vi ha invecklat det som var så enkelt; först jag, och sen du.

Ja, och nu längtar jag efter brev: jag menar efter fakta. Jag vet ju inte ett andans ord om dig, och du kan ju då väl förstå att

---

En sak hade du fått alldeles rasande om bakfoten, men med ditt brev gjorde du det omöjligt att ingå i en förklaring. Och icke heller bryr jag mig om att säga något om det. Det bleve bara galenskaper igen. Jag skall tala om det en gång när vi träffas.

Och så är det nu bara det, att du gärna kan ta och skriva ett hyggligt brev till mig om just det jag vill veta; ju mer prosaiskt och rakt på sak dess bättre. Jag ber dig särskilt lägga märke till, att jag inte alls ämnar falla i beundran över dig om du låter mig vänta både länge och väl på det, så att det är inte alls lönt att du styltar upp dig på dina höga hästar, sedan jag beskedligt kravlat mig ned av mina, ty jag skall bara betrakta det som tillgjordhet, nu – sedan jag fått ögonen upp för hur tillgjord jag själv varit. Jag borde ha skrattat dig rakt upp i ansiktet, när du kom åkande fram med din stora kanon »inställsamhet«, det var vad jag borde ha gjort. Och så hade det hela varit klart.

Jaha, men efter det nu i alla fall var jag själv som gav upphov till det, så får det också vara jag som räcker fram min labb.

Men inte kan jag lova att det blir sista gången jag bär mig dumt åt!

Din vän
Ernst Ahlgren.

*

Ja nu får man se [hur det spelar av](#)! Jag känner mig alldeles som Strindberg första gången han varit hos flickor, d.v.s. som om jag fyllt en plikt.

*

D. 24 Juni 86. Det är bara ett dumt påhitt att skriva brev. Det tar tid och det tar kraft och man får ingenting av det. Det borde jag ha kommit till insikt om nu.

*

Hörby d. 8 Juli 86.

Vad tyckte jag om [Stella Kleve](#)? Låt mig tänka efter.

Första intrycket: en hatt och en obeskrivligt smal figur. Någonting blekt och skröpligt. Och så det nästa: att någonting likt [Sarah Bernhardt](#) slagit sig ned vid mitt skrivbord och under en vidlyftig askfärgad lugg tittade på mig med ett par intelligent fula små ögon. En »[spinkel](#)« varelse, som talade ledigt och fint, men som skälvde av nervositet och sköt fram sin panna så intensivt att det när ögonen skulle titta fram därur gjorde riktigt ont i mina, som det alltid gör när jag ser denna skygga, tvungna ställning av huvudet. Jag kände det samma i går när den lille kavate student [Klen](#) satt här med hjärtat i halsgropen och intervjuade mig. Om han ville resa upp huvudet! Det var vad jag kände. Så var det också när Stella satt vid mitt skrivbord.

Egentligen fanns det icke något utpräglat första intryck av henne. Det var ingenting av det som ögonblickligen slår emot en, som då man träffar en utpräglad personlighet, exempelvis fru Edgren med sin raskhet, som står lik en sval vinterluft omkring henne, eller Ellen Key med sitt lugna, hjärtevarma förstånd, eller Levertin med sin hala intelligens, eller gumman Adlersparre med sin skrämmande förslagenhet, eller Geijerstams friska vardagsnatur, eller Ola Hanssons kloka, allvarsamma, trofasta hundögon, – ögon ur vilka en enda blick är alldeles nog för att man aldrig skall kunna glömma dem – eller Tor Hedbergs karaktäristiskt trumpna [dogguppsyn](#), som säger att han *skall* göra duktiga saker. Nej; på Stella Kleve passar ett av

hennes egna uttryck: »vagt«. Där finns ingenting att taga fasta på. Intelligens, **polityr**, smidighet nog att slingra sig fram genom världen, medvetenhet nog att aldrig kunna bli varm, aldrig utan på ytan. Ytan är för Stella Kleve allt. Hon har finkänslighet, en snabb uppfattning av vad som för ögonblicket kan såra någon, och allt för ömtåliga nerver för att med blicken fäst på en människa kunna tillfoga henne smärta. Men hennes medkänsla går icke på djupet. Ett lidande som hon vänt ryggen till rör henne icke längre. I grunden är hennes karaktär utan viljekraft, sin energi har den icke som grundämne; det är begäret att bli beundrad och omtalad som är drivkraften. Stella Kleve är kvinna mer än människa, och hon är salongsdam mera än kvinna. Jag tycker inte om henne.

Och likväl finner jag henne mycket behaglig att umgås med. Hon är trevlig, underhållande, skiftande, tillvinnande. Jag känner mig väl i hennes sällskap; men vi kunde vara tillsamman både dagar och år utan att jag någonsin skulle lära mig att på ett riktigt personligt sätt hålla av henne. Jag skulle aldrig kunna förtro henne någonting, aldrig lita på henne.

Själva grundtonen i våra karaktärer är så olika. Vi kunna förstå varandra, men icke sympatisera. Jag kan finna nöje i hennes sällskap, men hon svårligen i mitt.

Hon är medveten, så medveten att hon icke kan göra den minsta rörelse utan att se sig själv. Hon är behagsjuk, men fint, intelligent. Hon är glad åt att man skyller henne för att vara kokett.

Hon skulle gärna vilja att Ola Hansson bleve kär i henne. Hennes blick svepte förbi mig gång på gång under sin väg till honom. Han har vackra ögon, och de förstå mycket bra att svara.

Så medveten hon var om kvällen då de sade godnatt! Hon stod på tröskeln till sitt mörka sovrum. Hon visste hur hennes smala figur, vita smala armar och askfärgade lugg skulle avteck-

na sig mot den tomma dörröppningen. Hon höjde sin ena hand, i en fristående [plastisk attityd](#). Hon stod stilla. – »God natt.« – Och så en lång blick. Han stod borta vid andra dörren och såg, bara såg. Och så skildes de.

»Jag har drömmar«, säger [Berta Funcke](#).

*

»Fru Horten är den värsta fågelskrämma som finns«, sade Stella Kleve. Sedan då förklaringen på varför Lundegård är så »stiv«. Och denna lilla [nippertippa](#), som fått allting till skänks, bara hon behagat öppna munnen: – bildning, toaletter, en ställning i livet, bekantskaper, hon har inte en tanke på att denna fågelskrämma väger så ofantligt mycket mer än dessa av anhöriga skänkta toaletter – denna tärande lilla parasit kan förhäva sig över kvinnan som arbetar, ty den som arbetar har icke råd att vara lika elegant som den som lever på andra.

Allt vad Stella berättade från Köpenhamns litterära värld ingav mig [vedervilja](#).

Georg Brandes har tagit hustrun från sin bästa vän. Edvard Brandes beskylls helt enkelt för att ha mördat sin hustru. Hon dog hastigt och av gift. En av mannens intimare vänner, läkare, konstaterade dödsfallet och hon begrovs nästan strax. Edv. Brandes och Drachman voro förälskade i samma kvinna, en fru någonting. Hon föredrog Brandes. Hennes och hans barn uppfostras tillhopa. Man tror att han ämnar gifta sig med henne. Han har ingen enda vän. Han kan ha gemensamma intressen med någon, vara honom till nytta och taga nytta av honom igen, men känna sig varm för honom kan han icke. Han är en absolut dålig karaktär. Kall, hänsynslös, fullkomligt utan samvete; försiktig, men utan fruktan. Han är på en gång slug och djärv; i sitt sätt alltid »[gnaven](#)«. De som känna honom närmast säga

att han skulle vara i stånd till vad som helst utan att sky något, när hans fördel så fordrade.

[--]

*

I dag står mitt namn för första gången under strecket i Stockholms Dagblad. Jag tycker det känns som en liten uppmuntran. Jag var så rädd att man kastat bort skräpet, och det hade varit så **harmligt**. Det är den första bit jag på senare tiden släppt ut utan att kamraten läst igenom den. Tvi! Det är som om det inte fanns smak i vad jag skriver innan han tittat igenom det och sagt »det duger«. Det är ingen lust i arbetet när inte han är med. Det är fånigt, men det är så. Fru Marianne *skall* han läsa, – han eller Ola. Annars får jag ingen lust att skriva på den, ingen friskhet att göra det. Jag är ett arbetsbi, men ett eremitbi är jag då inte, det känner jag.

*

Hörby d. 12 Juli 1886.

Stella Kleve säger att det ligger i Politikens program att beskydda det unga Sverige. Men danskarna hysa endast förakt för vår litteratur. Vi stå på en för dem övervunnen ståndpunkt. De skratta åt våra författare, som de i sin förfining finna övermåttan **rustika**. »De skulde se Levertin!« säger Bang, »han kryber längs väggene.« Och Geijerstam! Men alla skola de beskyddas. Jag förstår. Svenska litteraturen skall uppfostras till ett lydrrike under bröderna Brandes, – ett reservrike när deras eget gli-der dem ur händerna.

[--]

--- Det är ingen frisk organism, Stella Kleves. Hon har anmärkningsvärt fula tänder nu, grå. De borde ha varit starka och vita, ty av naturen äro de jämna. Och hennes hy är vitgrå. När hon blir nervös betäckas hennes händer av små runda vita fläckar på en hud som är mjukare och rödare än den eljest brukar vara. Så hon **snörar sig**! Och så har hon förstört sin mage med **klifs** och sitt sjäsliv med böcker. En härlig produkt av överkulturen. Kan någon tro att hon skulle bli frisk bara hon bleve gift! Visst inte. Den som är så fysiskt förstörd på förhand samt därjämte så totalt renons på psykisk omedelbarhet, den räddas inte av ett naturligare könsliv heller. Det är för sent. Och fantasi-livet har blivit förskämt. Blir hon gift skall allt kanske se gott ut till det yttre, men hon skall undergrävas av sin åtrå efter små extraförnjelser. Hon skall bli en fru Marianne, men utan dennas fond av omedvetenhet. Men är hon inte rik, då tror jag **näp-peligen** att hon blir gift.

*

Så de skrika i var vrå där Anna Olssons lille unge visar sig! »Är hon inte söt« och »är hon inte rar!« – Jag såg ett litet barnkräk i en vit hatt så spetsig att det lilla stackarsskapet så modern hon var såg ut som en **pajazzo**. Jag såg färglöst vita sidenband och ett färglöst vitt barnansikte, färglöst vita kläder, bara ett utbroderat litet bylte, som hängde på barnflickans arm. Vad denna kvinnornas eller rättare de unga damernas småbarnsdyrkan är mig vidrig. De se i barnet endast en docka, en apparat att hänga dessa **narraktigt utstofferade klutar** på, det är också dem de beundra. Annars kunde de lika gärna skrika över en rödkindad rännstensunge som över Anna Palms dyrbara avlägg. Men så blir avfödan rasen lik. --- Kläder, kläder, granna kläder! Allt det andra gör ingenting. Och så bli de till vad de äro: dockor.

*

Han.

(Betraktar hennes skrivförsök – djupsinnigt.)

»Jaha, man borde alltid lära sig att skriva med vänstra handen med, för den händelse man skulle bli ofärdig i den högra.«

Hon. (vresigt.)

– »Ja, och så borde man lära sig äta med näsan, ifall man skulle tappa munnen.«

*

Hörby d. 14 Juli 1886.

Jag har just slutat läsningen av »**Lindegrenen**«. Den gör ett osunt och ohyggligt intryck. Jag lider av att läsa sådant, där det endast är elände och ingen enda ljusning. Varför skall man teckna oss allting så svart och bedrövligt? Och skulle då all verklig och skuldfri glädje vara utdöd från jorden? Vem vill skriva för dem, vars liv är tungt och dött och som taga i en bok icke för att få tiden att gå blott, utan för att känna sig muntrade ett ögonblick under sitt dagligdags släp? Om jag hade makt att skriva för dem, – icke **spetsfundigt**, men till glädje för dem som arbeta, för dem som ha vilja att vara hederliga och goda! Du eviga kraft och sundhet och lagbundenhet, heliga tillvaro, giv mig friskhet i mitt arbete! Vad gör det så om mitt liv inte är så bekymmerfritt och vekligt! Om jag bara slipper att dö i medvetandet att ha levat alldeles, alldeles förgäves. Dö! dö! dö! Jag ville upprepa det för mig natt och dag. Det är det som skall giva mig kraft att leva ännu det lilla jag har kvar. Jag älskar döden. Det är den som har lärt mig älska allt det som lever. – Du väntade, du som skall komma, var inte senfärdig och var inte grym. Lägg din hand på mitt hjärta när det är tid. Jag skall inte be dig dröja en minut, jag skall se till att vara färdig alltid, när du vill, men lägg mig inte på din sträckbänk. Har jag inte lidit? Lägg din hand på min panna och låt urverket stanna. Det

är ju nog. Låt mig dö innan det är mig för tungt att leva, låt mig dö efter en ärlig arbetsdag, låt mig dö endast därför att mitt hjärta stannar. Det är allt, *allt* vad jag begär! *Det* vore det bästa jag kunde hoppas, det vore det käraste jag skulle kunna önska.

Jag älskar livet, livet med sav som stiger och med puls som bultar, jag älskar det unga, och allt det som törstar efter ljus och frihet. Men jag ser det med åskådarens lugna öga. Låt mig arbeta och låt mig dö! I de orden rymmes allt vad jag eftersträvar allt vad jag vill, för min egen del.

*

Annelund d. 19 Juli 86.

Det är tyst, jag hör endast svalornas kvitter och i hela våningen är jag ensam; de andra ha gått ut att se på grödan. Jag har längtat efter ensamheten, trots det att samvaron varit angenäm, trots det att man gjort allt för att roa mig.

Älskade lilla bo, som ännu icke är mitt, ja, som ännu icke är verklighet, utan endast min hemliga dröm, – ensamma lilla bo, jag längtar efter dig! Jag ville äga något som jag kunde anse för mitt – mitt! Jag ville erfara en känsla av på en gång vila, frihet och sinnesro. Det är vad ett hem har att giva. Jag har i hela mitt liv bott i andras hem, och jag har alltid längtat att ha ett eget. Älskade lilla näste, som jag ännu icke sett, och som jag kanhända aldrig får se, det är för att nå dig som jag arbetar. Jag har icke som andra en människa att sluta mig till, men du skall kringsluta mig som en stilla välvilja, och mjukt skall min omtanke reda dig med sitt finaste dun. Hemlös fågel, *vingstäckt* fågel! – – – ja, men kanske kan det komma en tid när du får trycka dig in i ditt bo, – – – och då du också är fri!

*

Hallkvist har sagt åt Christian att han inte vill gå hit, därför att jag vid något tillfälle om ett struntresonemang – jag vet inte vad hade sagt att han inte behövde tala om det för Christian. En sådan fåne! Han »har stor aktning för min talang, men« --- Är det inte storkomiskt? Sådana äro de alla, från [den okunnige hudprepareraren](#) till den Sentimentale Meyer, min värderade kamrat inte undantagen: talar man med dem, så är man kär i dem, och då skola de naturligtvis dra sig tillbaka. – Nej, [Bill](#), du var åtminstone en tillstymmelse till karl med det, att du inte hade denna vanvettiga förfäran för en förälskelse. Och för *det* kan jag sakna dig alla mina dagar, men du begrep inte litteratur, och så var du så förfärligt naiv. Gamle gosse! Jag känner inte den ringaste saknad över att du inte mera finns till. Jag saknar bara en intelligent litteraturkamrat, som blev rädd att jag skulle vara förälskad, därför att jag var sjuk och sentimental ibland. Ha, ha, ha! – Så ska' de tro tills jag blir sextio år. Dumma människor, dumma människor! Jag *har* varit förälskad och det så att det kunde rysa från huvud till fotabjäll och så att blodet flög i mina ådror som om det varit värmt vid fyrfat, men då var jag ung. Och nu! Åh edra tokar! Tror ni jag hör till de kulturens härligheter, som gå som träbeläten medan de äro unga och så bli förälskade på gammeldar? Ha, ha, ha! Men är det inte harmligt att för deras dumhet nödgas leva som en snäcka. Äh!

*

Mesighet, feghet, halvhjet och falskhet, se där det intryck jag kvarlämnat hos den människa jag brydde mig mer om än alla de andra! Det gör mig så ursinnig att jag tycker jag kunde slita hjärtat ur bröstet på mig, om det [hjälp till något](#).

I går kväll sedan han gått var det ännu värre. Jag led så att jag tyckte jag kunde bli tokig, jag rasade invärtes. Fram och tillbaka gick jag i trädgården som ett djur i sin bur. Jag skulle tagit

min död av det, om jag nödgats vara stilla, tyckte jag. Jag gick och gick utan att känna spår av trötthet, fysiken var liksom borta, den hade ingenting mer att säga. Ilskan, det sårade högmodet, smärtan – hela det spann som är satt till att slita mig sönder – hade tagit betslet mellan tänderna och jagade åstad. Jag gick timma efter timma. Hjärtat värkte, det fanns icke känsla av annat; om mina fötter gått hundra steg eller tusen, det var dem likgiltigt. Jag tror att jag kunnat gå hela natten utan att känna det mera, till den grad hade själsupproret överhanden. – – – Mörka träd, ljus sommarhimmel, månen bakom några små moln och det rödgula gruset framför mina fötter, det minns jag. – – – Ljus efter ljus släcktes i huset. Den sista av dess innevånare hade gått till sängs. Endast Matti kom och satt på en soffa. Hon visste att jag led men visste inte varför. Mellan oss finns det inga frågor; tillgivenhetens [grannlagenhet](#) har inga sådana. Älskade lilla barn! Det sista året har utvecklat dig, det sista halvåret har lärt mig att hålla av dig. Det är den bortsparkade hundens tillgivenhet, för det det finns *en* hand som aldrig slagit. Älskade lilla barn, jag önskar dig lycka varhelst du skall gå hän; ty du måste ju gå ifrån mig, det kan icke vara annat. Vem skall fylla din plats? Jag vet inte, men den skall fyllas – till sist. Jag har förmågan att »hålla av«, men varje nytt skott, som slår upp, behöver växa dag efter dag i årvis. Min misstro kan icke dödas på ringare tid.

Jag gick in och lade mig för det hon icke skulle sitta längre och vänta på mig. Men sova? Nej.

*

Gamla Ernst, upp med huvudet! Ensam, säger du. Än sen? *Frimodighet, ärlighet och din övertygelse*, – är du då ensam?

*

Jag är dubbelt tacksam för den ringaste vänlighet nu. Anna, min gamla tjänsteande visade jag ut med kaffebrödet i dag morse när hon trugade mig till att äta. Jag kunde inte. Strupen var sammansnörd. Men när hon stängt dörren slog det mig att jag icke avisat henne vänligt nog. När hon kom in igen – jag sade henne vad jag borde säga, att jag visste hur väl hon ville mig när hon nödgade. Och jag kände tårar i ögonen. – – – Jag är visst ofta ovänlig mot dem som bryr sig om mig och som *jag* inte bryr mig om. – Och jag, som vet hur det stinger med var-enda en sådan liten tagg! Gamla egoist, då är det rätt åt dig själv!

*

Georg Brandes finner fru Edgren viktig och löjlig. Är för res-ten spydig om alla människor.

[Amalie Schram](#) har en son som är 16–17 år gammal. (Møller.)

Daniel Sten ser inte stilig ut, tycker A.L. Och så är hon ful.

*

G. Brandes och Axel hade en dag, med anledning av [Final](#) suttit och talat om kärlek. Brandes kunde icke inse varför en smin-kad kvinna behövde vara ful. Det berodde helt och hållet på hur det var gjort. Han kom att tänka på ett ställe hos Heine, där denne talar om att han följde efter en underbart vacker kvinna. Hon flydde undan till ett gotiskt valv i en kyrka. Vid altaret vände hon sig om emot honom, slet upp klänningen och blottade sitt bröst, som bar ett djupt [kräftsår](#). – »Det skulle icke ha av-skräckt mig«, sade G.B.

*

Wetteryd d. 9 Aug. 86.

Frun är 45 år gammal. Blev gift vid 17 års ålder. Efter fyra års äktenskap föddes Stella Kleve. Gubben är endast 58 år, men ser ut som vore han 70. Det är en av dessa familjer, vars kult är en inbördes förgudning. Ellen är 20 år; hennes **attributer** äro franska språket och en själslig energi. Hon bryr sig icke ett spår om sin klädsel. – »Jag begriper icke hur man kan komma till att tala med en piga«, sade hon vid ett tillfälle. Sigrid dyrkas som »**valkyrian**«, för sin sundhet, styrka, vakenhet, radikalism; 19 år. Esther är 17. Så fort folk vänt ryggen till ger hon dem sin hyra; dyrkas för sin träffsäkerhet. Annars sitter hon alltid på en stol i någon vrå, sysselsatt med att under en **menlös** prästgårdsmamsellsmin samla sitt stoff. Oskar heter pojken och Bertha är en långbent slyna som gäller för den mest begåvade inom familjen; hon är 13 år.

Frun är snäll, vänlig och frisinnad, men äger en viss lugn, **flegmatisk** skrytaktighet. Stella Kleve är den som mest oförställt uttalar sin systerbeundran. – »Att se Sigrid springa i badet, det är något med det mest storartade.« – »Ester har den mest idealiskt vackra kropp man kan tänka sig. Så avrundad, så harmonisk och helgjuten. Allt svarar så väl emot vartannat – händer, fötter – allt.« – **Gunnarp** heter stället där den andra familjen Kruse bor. Han är gift för andra gången. Var änkring 10 år. Hon var barnens guvernant. Barnen kunna icke med henne. Tre små barn i sista giftet.

Det är lustigt att höra vilken översittarton Stella Kleve alltid begagnar emot fru Agrell. Det ligger en god portion avundsamhet i hennes lynne så väl som i Axel Lundegårds och mitt. Ola Hansson har mycket mindre av det där.

*

Sedan Gunnarpsborna gått satte vi kvarvarande oss bort i det trevliga hörnet i salongen. Jag vid *etagèren*, Axel i soffan. Stella kom fram för att sätta sig i andra soffhörnet. Hon kom med denna lätta, underligt nervösa gång, med små vridningar i livet. Högt uppe på *etagèren*, mot loftet till, stod en lampa med röd skärm över, och ljuset var milt, mjukt, – nästan som en halvskygning över rummet. Hon stannade framför honom och lade sin smala hand på hans huvud, lätt som en smekning. »Får jag se på edra ögon?» – Och hon böjde sitt huvud, alltjämt med handen vilande på hans hår, och såg ned i hans ögon. – »Vi ha disputerat om dem, men jag har rätt.« – Han sade ingenting. Hade endast böjt sin nacke tillbaka under hennes mjuka tag, och såg in i hennes ögon. Så satte hon sig ned i andra soffhörnet, och vi började prata. Egentligen hon och han. Hennes mjuka röst och hans sträva, dämpade. Och ljuset föll ned över dessa två intelligenta ansikten, matt obestämt, med aningen om ett rödaktigt skimmer. Lundegård njöt. Stämningen var att inandas som den lenaste sommarluft, den fyllde hans bröst, den smekte hans varelses alla känselnerver, den gjorde hans ansikte ännu uttrycksfullare än eljest. När jag sade något kände jag genast ett obehag som om mina ord fallit ned som grova landsvägsstenar och trasat hål i denna fina stämning, jag tyckte mig se det i hans ansikte, och jag blev vred på mig själv över att jag icke kunnat nöjas med att sitta där tyst och obemärkt. Jag var ju så lycklig över att få höra och se dem, varför kunde jag icke tiga! Men han såg icke ovänlig ut! Det som kom i hans ansikte var alldeles omedvetet, och blixtnabbt försvinnande igen.

De som följt Gunnarpsborna kommo hem. Sigrid satt med sina nakna handleder och fasta händer vilande på en av de höga stolryggarne och Ola Hansson vilade huvudet så att han mot sitt hår skulle känna dessa armar. Det låg en sådan innerlig belåtenhet över hans ansikte och i hans trohjärtade ögon.

Det talades om kärlek. Stella talade om sitt älsklingsämne:

flirtation, troget *sekunderad* av Axel. Ola Hansson och Sigrid vredo sig under detta sönderplockande av kärlekens alla arter och avarter. Man borde icke *tala* om det, menade de. Och Lundegård var för *doktrinär*.

Axel berättade åter det där om Brandes och Heine. Brandes hade också som exempel berättat att han hade en vän, som var kär och som stod i förhållande till den kvinna han var kär i. Men så blev det slut med ens. Vännen frågade då Brandes, om han märkt hans känslor för den damen. Ja, han hade givit akt på att vännen alltid undvek att sitta bredvid henne vid bordet. (Det slog mig hur skarp och fin denna iakttagelse var. Mitt överflödiga uttalande av denna sanning var en av de landsvägsstenar med vilka jag slet hål i Lundegårds stämning.) Historien berättades som exempel på hur med ett enda slag kärleken kan slockna; tvärt och utan återvändo. Vännen hade fått veta att damen stått i ett brottsligt förhållande till sin mans bror. Detta förhållande upphörde med det samma hon gjorde bekantskap med den nye. Upptäckten därav blåste icke desto mindre ut hans tycke och det blev slut med ens. George Brandes sade att denna upptäckt icke skulle ha inverkat på honom; det samma trodde Lundegård. Men Ola Hansson skulle ha gjort som vännen, sade han.

Däremot trodde Lundegård att en sådan scen, som den av Heine beskrivna, skulle hans böjelse icke kunna överleva. Vi kommo att tala om hur osunt det var, detta, att vara kär i en kropp så förstörd och så vidrig som den kräftsjukas, vore den än så vacker. Jag menade att det kanske vore tomt munväder av Brandes, och att han nog skulle ha blivit avkyld, han också. Men både Stella och Axel påstodo att Brandes nog hade så mångsidig och praktisk erfarenhet i erotiska ting, att han ur sitt eget liv visste om han kunde säga detta eller ej.

Hans fru lär själv ha spritt ut den där sista skandalhistorien. De ha ett par små barn, Brandes'. Hemmet är litet men ganska

vackert. Serveringen kunde vara prydligare och duktyget mera rent än det brukar. Där syns nedskrynklade servetter på frukostbordet, och det plågar Lundegård att se en sådan man som Brandes leva i så futtiga förhållanden. Över Brandes arbetsrum, som är trevligt men ganska vanligt, ligger det ingenting individuellt. I Köpenhamn garanterar man honom 4000 kr. årligen. Men utöver det förtjänar han icke så mycket, ty hans böcker säljas icke i så stora upplagor, som man skulle tro. 750 ex. eller sådär.

Edvard Brandes har däremot gift sig till förmögenhet. Och han har ingenting förstört.

Lundegård trodde om sig själv att han aldrig komme att gifta sig med annat än en rik flicka. Jag finner det så naturligt. Det är hela den yttre förfining, vilken endast penningen förmår giva, som slår an på honom. Han sade själv att alldeles omedvetet skulle även beräkningen spela under. Han har rätt; kulturmänniskans kärlek har så många beståndsdelar. Känslan behöver icke vara **haltlös**, fast en ofrivillig beräkning var en av de faktorer genom vilka den uppstod.

Endast en enda gång föll ett litet yttrande som påminde om att jag var den forne kamraten. Det var tal om att han nödvändigt skulle vara i Eslöv den följande dagen samt att han även måste till Lund. Jag visste ju mycket väl att det var fråga om hans växlar. Han vände sig till mig och sade halvhögt: »**En Korsgang**.« – ja, jag vet hur det kostar på honom att känna sig som **supplikant**, vet hur nervös det gör honom.

Hur underligt att denna stora starka människa kan bli upp-riven och sargad av det allra minsta, som om han vore en hysterisk kvinna! Första gången han besökte Georg Brandes kom denne direkt från frukostbordet. Det hade fastnat en bröds-mula på hans underläpp; den satt kvar allt medan han talade. Och det irriterade Lundegård värre för vart ögonblick. – Denne store man och denna lilla bröds-mula! Det var en illusion som

pinades på [sträckbänk](#). Hela hans ansikte drog sig tillsammans som i hudlös ömtålighet bara han tänkte därpå. Han hade berättat det för Stella Kleve och Ivar Berendsen förut, och hon påminde honom därom.

Vi talade om Final. Jag berättade om min rädda spänning medan han om morgonen läste den slutscen jag skrivit om natten, hur jag vaktade på hans ansiktsuttryck för att läsa min dom, och hur aldrig detta uttryck kan gå ur mitt minne. Han kom ihåg det. – »Ernst Ahlgren skriver brev ibland« --- sade han vänd till Stella Kleve, »ja brev sådana att man alldeles kan förvåna sig. Det är den allra ofattligaste brist på självkänsla. Jag skall aldrig lära mig förstå det.«

»Om du kände mitt föregående liv skulle du förstå.«

»Det vore mig omöjligt ändå.«

»Det fanns en tid, när du tog det för tillgjordhet, men det gör du väl inte nu?«

»Nej, men det är [alldeles barockt](#); sådana brev du kan skriva!«

»Nej för tillgjordhet kan man då aldrig beskylla Ernst Ahlgren«, sade Stella Kleve med sin mjuka, något beskyddande röst.

På natten, medan jag gick och klädde av mig, kommo dessa ord för mig igen. Jag hade fattat dem så enkelt då jag hörde dem. Jag trodde att han endast menat att jag som författare saknar självkänsla, att jag aldrig själv vet att uppskatta ett arbete förr än erkännandet kommit till mig utifrån. Men så slog det mig med ens att han talat om denna frånvaro av självkänsla icke allenast i sammanhang med mitt litterära arbete, utan även i samma andedrag han nämnt mina brev. Det kunde hända att hans ord hade avseende på människan – på mitt privatliv och mina handlingar – icke på mitt författarskap och konstnärliga uppfattning. Den tanken träffade mig som en blix. Jag tvärstannade mitt på golvet som om jag icke kunnat röra en lem. Kroppen blev liksom död och borta, så intensivt levde hjärnan.

Om jag genom ett under blivit till en **saltstod** skulle jag stått på det sättet, i samma ställning som jag stannat, utan att en enda muskel slaknade och föll i vila – spänd, orörlig, – med blodet i rasande fart sjudande genom alla ådror. Var detta ännu ett slag åt hunden? Mina ögon hade ingen blick. Hela min livsverksamhet var inåtvänd, riktad endast på dessa ord, vars gåta jag ville tyda, men som blev mig olöslig. Menade han, att den som kan svara på hans hårda ord med min ödmjuka vänlighet icke har självkänsla? Ville han säga att dessa ord icke voro förhastade, och att min vänlighet därför var den fege **undfallenhet**? Menade han att det slag som föll i mitt ansikte icke träffade i misshugg, utan var välriktat, och att det därför endast kunde vara en människa utan självkänsla som icke vände ryggen och gick bort för alltid? Hur *kunde* jag veta vad han menade! Han säger det aldrig, aldrig. Harmen paralyserade mig och inunder lopp förbittringen sjudande het. Jag blev kall och jag blev varm och alltjämt stod jag nitad till detta ställe. Varför kan jag aldrig komma ur denna ovisshet? Varför kan det icke bli ett slut på denna hårdnackade strid mellan mitt agg och min tillgivenhet? Klarhet i vad han menar, och segern skall icke vara oavgjord en minut!!! --- Grubblande återtog jag mina toalettbestyr, som frånvarande gick jag till sängs och grubblade ännu sedan jag släckt mitt ljus.

Hur kan jag gå, för att icke mer vända mig om, så länge jag ännu kan ha en den ringaste tanke på att den gamle kamraten trots allt är honom något värd. Hur kan jag slunga honom så långt bort ifrån mig som jag skulle kunna, så länge jag ännu icke är säker på om han kan ha glädje av ett vänligt ord eller ej? Nej barn, jag kan inte vända min kalla, hårda sida emot dig så länge jag misstänker att dina kantigheter kunna orsakas mera av din egen snigelnatur än av personlig motvilja mot mig!

Och ändå! – *Om* det vore **ringaktning**? --- Om du med brist på självkänsla menar att jag icke har aktning mer för mitt

eget människovärde, att jag kommer igen när man med nykter vilja sparkat mig bort ---.

Hela förmiddagen innan vi skildes grubblade jag på det samma. Jag skulle haft lust att fråga honom men var för stolt till det. Tvånget av att icke veta på vad fot jag står till honom hade kommit över mig, jag ville icke följa honom till stationen, och mitt avsked var stelt.

Om natten, när vi alla sutto och pratade, talade han om att han till [genbo](#) i Stockholm hade en kvinna. Han trodde att hon var släkt med franske konsuln. Han kunde se in genom hennes fönster. Hon satt alltid och skrev. Hon var icke längre ung. Det såg ut som vore det kallt i rummet, hon hade oftast en liten blå schal om sig och det såg ut som om hon frös. Det var märkvärdigt att se med vilken intensitet hon liksom *bet* sig fast i sitt arbete. Han var viss om att det var någonting själsdödande, torra protokoll eller dylikt, samt att hon icke skrev för bröd, utan för att döda tiden. Hon skrev för livet, men icke för bröd. Hon gick på kryckor och var sjuk.

Jag förstod henne. Han gjorde så med. Jag hörde det på hans berättelse.

*

När de andra gått – alla – för att följa honom till stationen och jag stannade ensam kvar, då kom gubben först och ville konversera mig, men jag fick honom äntligen att gå. Jag blev ensam i salongen. Jag hade längtat efter det. Och jag satt där länge, ensam med mina egna tankar. Först hade jag läst Stella Kleves »[Vid Beau-Rivage](#)« i Framåt, denna blodlösa dikt om silkesstrumpor och toalett färger, – den kvinnliga fåfången, tagen i akvarell med glänsande [manierad virtuositet](#). Och det fanns kött och blod nog inom min benrangelskepnad för att kunna uppressa sig mot denna [dådlöshetens](#) uppfattning av mänskligt

liv. Jag satt och såg mig omkring i detta rum, som icke var rikt emot vad jag sett, men rikt emot vad jag äger, jag såg in i sängkammaren med den vinröda ampeln i taket och med silverstakar på toalettbordet. Jag tänkte på Axels yttrande: »Ernst Ahlgren hyser en viss inbillning om att höra till underklass«. – Ja, jag gör det. Jag kan ej misstaga mig därom. – När jag satt ensam i detta hemtrevliga, komfortabla rum, var det icke välbefinnande jag erfor. Det var hat.

Det bröt in över mig igen, detta yttrande: »jag vet inte hur man kan komma att tala med en piga«. Det bröt in över mig tusen små bagateller, som samlat sig till en stor våg av hat, tusen små bagateller, som överklassen icke tror jag märker: – ringaktningen därför att jag är fattig, ringaktningen därför att jag aldrig levat i societén, ringaktningen därför att varken stat eller enskild bekostat mina studier, utan jag som en hungrig hund måst gå snokande omkring och slicka upp mina smulor. Det bröt in över mig som en stor salt våg, som med det samma den sköljer över en lyfter en högre. Lyft mig, salta våg! – jag är icke rädd för dig. Lyft mig, jag har kraft nog att bana mig väg!

Och tankarne välte sig stormande i mitt inre; jag måste ut, jag måste ha luft. Jag smög mig ut i förstugan, jag kastade på mig och jag hastade utåt vägen. Jag behövde någon att tala till i denna stora, öde tomhet. Jag har ingen kamrat mer!

Jag skyndade utåt vägen, långt, långt bort, och i en skogsbacke kastade jag mig på den brantaste sluttningen vid vägen, där solen brände och hasseln stod lugnande omkring. Och jag hade dig, stora bok, ty det låg papper och blyerts i min resväska. På torra löv och trädrötter satt jag och middagssolen brände ned på mig. Här kände jag mig mera hemma än i salongen, ty: –

Jag hatar dem! Jag hatar dessa förfiningens apostlar. Bort härifrån! Bröstat häver sig i en sugande, tröstande längtan efter mitt arbete, min tarvlighet, min instängdhet. Jag hatar den flir-

tationsdrift, som man endast förmår hålla varm genom att bädda ned den lik en kaffeflaska i sin korg. Jag avskyr den slapphet, som tager till att dyrka klutarne, därför att den icke har förmågan att älska människan, som finns inunder. Jag hatar den dikt-konst, som gjort till sin hela uppgift att förhärliga **manufakturvaror** och **modistpynt**. Jag avskyr den överretade sinnlighet, som till intet är nyttig i livet och som lever på flärd och tomma ord. Jag föraktar den feghet, som icke vågar älska det fula och som måste ljuga bort alla brister hos sig själv och andra. Mig är den vidrig, denna fantasins lek med kastrerade känslor.

Jag förstår er ändå, I unga, märglösa stackare, och jag känner medlidande med er. Men jag förklarar krig mot er sak, – krig så länge jag kan föra en penna och tänka en tanke; Strid med alla mina krafter, med hela tyngden av min energi.

Blinda barn, som, därför att dina nerver icke äro starka nog att bära en ansvarighetskänsla, kastar all skuld på »samhället«, – du, som, lik **Hans Jæger** säger att samfundet »snytt« dig på njutningar för det att samhället låter dig få köpa dina njutningar genom ansträngande av egen kraft, när skall du få ögonen upp för vilken välsignelse arbetet är? Skall du alltjämt stå på prästernas ståndpunkt och säga att det är syndens förbannelse? Tror du ännu att det ligger lycka i förfiningens övermättnad? – Jag vet att du icke tror det. Men det är förnämt att vara blaserad, överförfinad och förmäten. Och därför – – –

Det känns som om hjärtrötterna krasande bändes upp ur mitt bröst, nu – när du går. – Ja, jag hör till litteraturens underklass. Jag hör till dem som äro skapade att arbeta, icke att njuta. Men för mig är arbetet mer än allt vad njutningen kan ge. – Ja, gå! Jag vill icke hålla dig kvar. Ännu mindre vill jag följa på den väg du önskar gå. – Det ligger något storslaget, ödsligt i den tomhet jag känner. Den ger plats för mitt arbete, som kan växa och vidga sig, – den koncentrerade viljans långsamma arbete.

Älskade arbete, jag inviger mig till din tjänst. Mig är den blåa

arbetsblusen kär, ty den är symbolen av det jag kämpar för, den är också en symbol av de medel jag begagnar. Andligen är jag själv klädd i denna arbetets dräkt, och när jag stryker den av mig efter slutad arbetsdag, då vill jag kunna se tillbaka och tänka: det var dina grova händer som gjorde detta. Du var »underklass«, du, men du gjorde gagn, och på de stenar du murade in skola andra bygga vidare. — —

*

Brandes hade berättat om Strindberg, att han formligen fördrivit en dam från Grèz, därför att han var svartsjuk emedan hon några gånger kysst hans hustru. Brandes tror att Strindberg är vansinnig. Damen i fråga är nära bekant med Brandes, som hon brukar rådfråga i alla kinkigare fall. Hon hade visat honom ett par hotelsebrev från Strindberg. Denne brukade gå ut och möta postbudet för att kunna uppsnappa alla brev till hustrun, vilka han läste och aldrig släppte fram.

*

Stella Kleves ögon påminna mig om en katt i solsken.

*

Hörby d. 11 Aug. 86.

Intet pjunk! Det som för mig är sanning, är mig mera värt än hans intresse. Nu griper jag på nytt tag i »Fru Marianne«. Framåt!

*

Hörby d. 23 Aug. 86.

Hela den mellanliggande tiden har varit arbete, rastlöst arbete, med djup, rik glädje. Jag har inte varit pjunkig. Jag har icke tänkt på annat än mitt arbete samt rent praktiska saker.

I går voro vi i Sextorp. Vi vandrade uppåt slutningen bakom boningshuset. Det var just som solen sjunkit ned bakom en lätt, töcknig molnvägg. Sjön låg stilla i ett gråblått flor. Alla konturer voro som sammandrivna med en bred, mjuk pensel. Ellen Key och jag sutto ensamma på en bänk, och på en annan, längre bort Hilda, Hilma, [Matti och Karl](#). Ellen satt och talade om den intensitet förnimmelsen av yttre detaljer kan få under utomordentligt starka själsrörelser. För 20 år sedan höll Ellen på att drunkna. Hon var tillsamman med två jämnåriga flickor. Hon kunde simma, men icke de. Hon sökte rädda dem, men kunde icke. Visste icke hur hon själv kom i land, så förfärad var hon över vad som hänt. »Jag glömmer aldrig en enda detalj. Naturen har aldrig gripit mig så, jag har aldrig så fattats av det obönhörliga, oåterkalleliga, som just då. — — Och sedan sjön gjort detta förfärliga, så låg den på kvällen så lugn och jämn, riktigt leende. Jag tycker mig aldrig ha sett en sådan sommarkväll.«

Medan vi talade om detta, sutto de andra och småpratade borta på bänken. »Är inte ni [Schultz i Erik Grane](#)?« sade Hilda med sin vanliga oförskämda framfusighet. — »Inte helt och hållet, men nog finns det åtskilliga drag.« Och därvid kastade han en så underlig blick på Mathilda. Det är klart att detta burdusa yttrande måste ha skurit i stämningen och att Matti kände ett behov av att slå bort. — »Se det sitter ett enstaka runt fönster däruppe, vad man måtte ha vacker utsikt därifrån«, sade hon. »Kom, så skall ni få se att det finns ett likadant vid den andra sidan«, svarade han, och de gingo ensamma uppåt höjden, där

de stannade och sågo utåt sjön. Och så kom det: »[pysen](#) – kan pysen hålla av mig?»

När vi reste hem sutto vi alla mycket tysta. Jag satt och tänkte på hur vacker Matti blivit; vackrare för var dag sedan han kom. Det hade kommit något svalt och linjerent över hennes drag och en sjäfullhet i hennes ögon, en stilla, tänkande sjäfullhet, som aldrig förr.

När vi voro hemkomna gingo Ellen och jag in i min sängkammare. »Äro de inte söta? Äro de inte oskyldiga?» utbrast hon med [klemande](#) fruntimmersaktighet.

Sedan gingo vi ut i trädgården. Ernst Nissen var här. Framför mig gick Karl. Det var någonting [pjaskigt](#) över honom, tyckte jag, han gick och hängde med huvudet och slängde med kroppen. Det var trött och liknöjt. Jag tog det då för omanlighet, men jag vet nu att det var den tungsinta stämningen efter samtalet i Sextorp.

På kvällen hade vi kulörta lyktor i trädgården. Kristian kom hem från Sven Thors [bisättning](#), hade druckit, [vrövlade](#) över Ellen Key och var odräglig. För att bli honom kvitt började vi promenera omkring i trädgården allihop. Ernst Nissen for upp i en vattenbalja och det blev ett obarmhärtigt skratt. Det var alldeles mörkt. Matti och Karl försvunno. Jag undrade om de voro på det klara, eller om han friade då.

Sedan lyktorna voro utbrunna gingo vi in i salen. Ernst Nissen hade icke vett att gå förr än både Ellen och jag bett god natt.

Sedan alla gått kallade jag på Matti. – »Vet du han har varit här inne och svurit för Ellen över att ni aldrig kunna få vara i fred för Hilda.« – Matti såg så underligt likgiltig ut. Det hade kommit någonting främmande över henne. »Vet mamma att när vi voro där uppe i Sextorp«, började hon torrt, uttryckslöst i en berättande ton, »så sade han kan pysen hålla av mig. Och så berättade han att han varit kär i [Anna Whittlock](#) sedan tre år tillbaka och att han varit sjuk, och att han levat som unga män

bruka, och att nu kunde jag väl aldrig hålla av honom. Och vet mamma att när han talade om det --- och han var så förtvivlad --- så rysligt förtvivlad --- så tyckte jag det var sådan synd om honom. Han var så blek, och han grät, och han var alldeles förstörd.«

»Nå? Men *du*?«

»Jag var så kall, jag kände det som om jag vore alldeles död invärtes. Det var alldeles förbi.« – Hon sänkte rösten till en viskning. – »Vet mamma jag kände sådan avsmak.«

»Ja, men nog visste du att han levat så. Och det har väl inte varit sedan han blev bekant med dig?«

»Jo.« – Åh, vad det kom med en tung blygsel och skam.

»Vad säger du?«

»Jo, jag frågade honom. Det hade varit sedan. Det hade varit i vintras.«

Det låg något av stel fasa i hennes ansikte, som grep mig så att jag skälvde innerst in i själen. Jag hade aldrig förr sett hur vidrigt och ohyggligt detta är. Jag såg det nu i detta unga ansikte med sitt orubbliga allvar, sin tunga sorg, sin tårlösa blick. Hon såg ut som om livets lycka strukit henne förbi och nu drog långt, långt bort, för att aldrig mer komma igen. Nu, när jag såg denna varma kvinna, ung och fullblodig, rysa tillbaka för närheten av detta, nu först fattade jag med förfäran vad det är: att söla sina mänskligaste bästa känslor i smutsen och så erbjuda dem åt den som själv [hållit sin vandel ren](#). Han hade vänt sig från denna sunda unga kvinna, för vilken hans känsla börjat vakna, och hade gått till grändernas gråbleka [glädjenymfer](#), han hade rört dem med sina händer, och nu sträckte han samma sina händer ut mot mitt barn, att hon i dem skulle lägga hela sitt liv, hela sin känslvärld. Och människor kalla det icke förmätenhet! För mig var det upprörande, skrämmande vederstyggligt. Jag frågade om det ännu vore med samma känsla hon tänkte på honom.

Ja. Hon kunde icke känna någonting annat än en kall avsmak. Om det var för Anna Whittlock eller det andra. Det var det andra. Hon kunde icke fatta hur det – sedan han redan börjat visa henne uppmärksamhet – varit honom möjligt att gå till de andra. Det var så vidrigt.

Jag blev rädd. Ett helt skorpionbo av självförebåelser vältrades in över mig. Jag hade ju känt eller åtminstone gissat hans liv, och icke tyckt att det var något, han hade levat han som andra, och jag hade icke känt motvilja för det. Jag hade kunnat hindra deras närmande, men icke gjort det.

Jag sade att om hon kände sig likgiltig för honom nu, så skulle hon icke av människors prat låta avhålla sig från att göra slut.

Nej, hon höll av honom. Hon tyckte icke hon kunde göra slut. (Hon sade det med en kuvad ångest, som grep mig ända ned i hjärtrötterna som ett samvetsqual.) Men hon visste inte hur hon skulle kunna komma över den känsla av kyla och motvilja, som lik en bom hade lagt sig framför henne.

Det blir hans sak att taga bort den. Hav icke bekymmer om det, ty det kan han, om ni bara håller av varandra.

Vidare sade jag henne att hon nu icke finge gå och tiga och behärska sig, tvärtom vore det hennes plikt att tala, och att i en fullkomlig öppenhet låge enda frigörelsen för dem båda. Utan medlidande och utan att fästa det ringaste avseende vid hans smärta skulle hon lägga fram hela sin stämning för honom, samla den från alla vinklar och vrår i sitt inre och kasta den fram för honom. Icke ett tvivel finge hon nu sticka undan, icke en obehaglig förnimmelse, icke en fruktan eller misstanke. Allt skulle hon kasta fram nu, att han måtte kunna röja det undan, avhugga alla drakhuvudena. »Och kan han det inte, så kan du också vara säker om att det inte finns någon kärlek emellan er, utan då är det hela ett misstag, och det är bäst att ni skiljas. Jag behöver icke ha någon fruktan för att giva dig dessa råd, ty allt vad jag skulle kunna säga för att avskräcka och avråda skall icke

göra den ringaste verkan, om du älskar honom. Och alla de tve-
 vel jag kan inskjuta äro mindre än ett intet för honom, om du
 håller av honom. Ty gör man det, då är ett enda ord nog, då
 kan hela världen stå upp och vittna och det gör ingen verkan:
 man tror honom, man kan inte låta bli att tro, man tror i trots
 av sig själv, i trots av allt som kan sägas, i trots av hela världen.
 Det är provet, barn, och kan du inte tro honom, så älskar du
 honom inte heller. Du får inte ha någon oro för *hur* han skall
 kunna övertyga dig, det är hans sak, det har du inte med att
 göra. Och du skall inte vara så säker på nu, att du håller av ho-
 nom, därför att du känner det så, och därför att det smärtar dig
 att skiljas. Du kan vara missledd av ditt behov av kärlek, av den
 inre, hemliga **trängtan** vi alla gå och bära på, och då gäller det
 inte hans person, då blir det en olycka för er båda, om du nu är
 svag. Och därför måste du tala just nu, innan det är avgjort, ty
 nu skola ni lära er att förstå varandra och att vara öppna, an-
 nars lära ni det aldrig. Och du får inte ge vika för din skygghet,
 inte vara ängslig för att finna ord, ty nu *måste* du ha dem, var de
 skola tagas ifrån. Tala, och tala ärligt det är det första och det
 sista råd jag har att ge dig. Och kom alltid ihåg, att kärleken är
 en härlig sak, värd att eftersträva och värd att ha, men att den
 är ingenting om inte **aktningen** följer med.

Du kan naturligtvis inte sova. Ligg och tänk över allt vad du
 har att säga och glöm ingenting.«

Det var sent, det var över midnatt och vi reste oss för att gå
 till ro.

Jag frågade om hon icke ämnat vända sig till mig, i fall jag
 icke ropat på henne.

Nej. Hon hade nog velat, men inte kunnat. Hon kände sig
 skygg och visste icke hur hon skulle börja. Hon hade känt sig
 skamfull över vad hon hört, och liksom lamslagen. Hon var
 glad att jag talat till henne. Hon tackade mig. Hon hade gått i
 en dov ångest, utan att veta varken ut eller in. Nu kände hon

sig mera trygg, nu skulle det få komma vad det ville, och hon skulle lyda det råd jag givit henne; hon skulle tala.

Bundenheten i hennes väsende hade liksom tinat upp. Det fanns tårar i hennes ögon, hon omfamnade mig varmt, och stämman hade åter fått skiftningar.

*

Den 23 augusti, det var en måndag. Jag hade somnat kl. 2 på natten, klockan 4 var jag vaken igen. Min känsla av äckel och leda fortfor; att somna igen var icke möjligt, jag plågades av självförebåelser. Det var första gången detta barn kände verklig sorg, och det var emedan jag icke skyddat henne, som den brutit in över henne. Jag klädde mig och gick ut. Jag hade liksom ett behov att få allt detta avtaget av den friska morgonluften. Jag gick genom byn, som sov ännu. Torg och gator sågo bredare ut än eljest, folktomma som de voro. Solen hade nyss stigit upp och badade det översta av hustaken i ett gulaktigt sken. Det var kallt och friskt, en härlig luft att inandas, men det låg en tyngd över mitt sinne, och jag erfor ingen glädje eller njutning av vad jag kände och såg. Jag behövde endast gå, för att genom en fysisk ansträngning motverka själskvalen. Jag hatade denna människa, ömklighet var det enda intryck jag hade kvar av honom, och jag kunde vilja trampa honom som en krälande mask, därför att han förmätet ville sudla henne med sitt vidrörande. Åh, dessa händer, som ---! Det var en dov, rasan-de avsky. Det kvaljde mig, kvaljde mig.

Jag gick upp till heden och jag gick om igen, men i mitt sinne kom det ingen friskhet, och naturen var mig endast död och tung. Hon skulle resignera. Hon skulle giva sig åt denna vidriga människa, och jag skulle ha framkallat det genom den frihet jag givit henne. Med tungt hjärta skulle hon av sin natur tvingas att låta honom draga henne intill sig, med dessa händer, des-

sa händer ---! Hon skulle icke ha kraft att slunga honom ifrån sig. Och om hon hade kraft till det, så skulle världen sedan stå mulen och död omkring henne.

Så kom jag hem. Det var ännu tidigt på morgonen. Ingen människa syntes till. Jag gick upp för trädgårdsgången, förbi hans fönster, där luckorna voro för. Sanden krasade under mina steg och jag gick raskt. Men åh vad mitt bröst var tyngt av sorg. Mitt barn, mitt barn!

Då klirrade det bakom mig. Man öppnade ett fönster. Hastigt och instinktligt vände jag mig om. Två blickar möttes, ett ögonblick endast, så vände jag mig om som om jag ingenting sett. Men ett medusahuvud satt innefattat i mitt ångestfyllda sinne. Ett huvud att minnas, ett huvud att till fullkomlighet passa till min stämning. En blick som ett enda ögonblick häftat vid min, en blick som stelnad av fasa över att jag sett detta huvud, – sett djuret, avigsidan, verkligheten.

Om jag sett ett vidunder, skulle jag känt det så. Och detta vidunder fruktade att jag skulle förråda det, att jag skulle vara en fiende.

Jag skall minnas detta huvud så, som om jag aldrig sett det förr och aldrig skall få se det igen, utan endast nitat fast i mitt eget medvetande. Det tryckte sig av där, det stannade.

Men allt var endast en förklaring av denna skrämnda vidöppna blick, som häpnade och stelnade över vad jag fick se. Det fanns icke förställning icke självbehärskning kvar. Det var blott en fänig skrämsel över att ha blottat sig. Det var ett halvskalligt huvud, oformligt som en fågelunges, uppspärade ögon, en ådrig, svettig panna, glesa, utstående hårtestar pekande hit och dit i klibbig oreda, och en otvättad hand, som höll fönstret på glänt, och så kring handleden en slamsigt hängande nattskjorta, smutsgrå till färgen. Kunde min vämjelse bli mindre än den var? Den kväljde mig, kväljde mig, medan jag gick uppåt gången och in i salen. Därinne stod jag ensam med en gnagande oro.

Hon hade gått mig förbi ute i köket. Vi växlade icke ett ord. Gledo varandra förbi som två skuggor, stumma, dystra. Vilket fruktansvärt allvar det låg över detta unga ansikte! Jag skulle vilja säga att det låg en höghet däri, så att jag driven av en instinktlik vördnad velat stiga åt sidan för att låta henne gå förbi.

Åh, hur mitt hjärta sammansnördes! I går var hon ett barn, – *mitt* barn, – i dag var hon en främmande kvinna, som strök mig förbi, med något av [olyckans majestät](#), bärande på en sorg.

Jag stod där ensam i det tysta rummet, sammanställande i min inbillning dessa två ansikten.

Det var som om mitt hjärta ville sprängas. Jag måste tala till en människa eller förgås.

Jag knackade på hos Ellen Key. Hon låg ännu.

»Får jag komma in?»

»Ja, kom.»

Jag steg in, jag satte mig på sängkanten. Jag vet icke vad vi talade om, likgiltiga saker tror jag. Jag nämnde ingenting om vad jag tänkte, ingenting om vad Mathilda sagt mig.

Så skulle Ellen stiga upp, och jag satte mig på en stol.

»Ellen, säg mig, hurudan är Karl Geijerstam?»

Det var beröm, överskylande av hans brister, rättfärdigande av hans svaghet. Det var någonting ensidigt och partiskt, som gjorde ett obehagligt intryck på mig, och jag var kanske en smula sträv, ty det var fakta jag ville ha, icke dessa urskuldanden. Ja hon fick då medgiva att han icke är initiativets man, icke praktisk, att han icke kan hålla på penningar och att, när han får något, så går det som det kommer.

Hon talade om hans »renhetssträvan«. Jag började spetsa öron och undra hur pass han lurat henne. Hm – om hon trodde så mycket på denna strävan? Om hon egentligen kände till hans liv? Ja, han brukade tala med henne och Anna Whitlock om allting. Jag önskade höra, för att kunna jämföra de uppgifter han givit Matti med dem han givit Ellen. Den sista tiden

hade han sökt [avhålla sig](#). Hur länge? Sedan April. Det stämde ju. Men så undrade jag om det vore med hans renhetsprat som med så många andras, att det är endast munväder och att dessa [sedlighetsivrare](#) i sitt liv varit de allra värsta, de allra grisigaste. Det trodde hon inte. För resten talade hon lugnt, nyktert, inte fruntimmersaktigt, och hon vann mig. Jag tycker om henne, hon släpper en inte för nära och är inte själv inträngande. Jag har fortfarande något av det intryck jag fick av hennes rum: en själ, som sluter sig inne i sitt eget gravmonument. Någoting av klassisk skönhet. Och så talade hon om honom. Hans fysik är klen och tål icke vid [askesen](#), genom själva sin svaghet och sjuklighet drives han till dessa kvinnor. Jag frågade om hon trodde att han verkligen känner motvilja för det, och på vad grund hon kan tro det, då han ju ändock för detta liv, han som andra. Jo hon visste det, emedan det skett med ganska långa mellantider, med riktiga kval, både före och efter samt med leda under tiden.

Sjukdomen hade han redan då de för tre år sedan blevo bekanta. Jag har sedan, genom Matti, hört att hans [syfilis](#) skall vara fyra år gammal. Så talade hon om Anna Whitlock. Denna hade i början dragit honom till sig med all makt. Hans kärlek var obesvarad, hon gav honom ingenting annat än sin »vän-skap«, men hon tog emot allt vad han hade att ge, han gav henne hela sitt förflutna, han anförtrodde henne allting, han lade sitt känsloliv öppet för henne, hon läste hans dagböcker. Den friskhet och kraftiga omedelbarhet, som hon alltid äger när hon är ny, lät hon spola över honom som en kaskad. Det var ju naturligt att den genom sin motsats till grundstämningen i hans eget lynne skulle göra honom alldeles betagen.

Ellen hade tyckt vara synd om honom, när hon märkte hur Anna tog honom och hur värlöst han blev hennes byte. Hon och han voro tillsamman alltid, alltid. Ellen och Anna bodde då tillsamman. Men Ellen hade just då »en svår strid att ut-

kämpa för egen del« – jag förmodar att det var hennes livs kris – och hade därför icke mycken uppmärksamhet att skänka de andra två.

I djupaste förtroende sade hon mig vad som är en sanning, att det vore en lycka för de två unga om han kunde få sin **verkningskrets** någon annanstädes än i Stockholm, ty Anna Wh. är icke sådan som Ellen, att hon tyst kan draga sig tillbaka, utan hon skall **hugna** de två unga med den mest oegennyttiga mest tjänstvilliga och resoluta vänskap, men denna vänskap skall i följe av hela hennes **skaplynne** bli dominerande, och de skola bli ofria. De skola bli två stackars småfåglar i ett bo, som hon övervakar med sin moderliga omsorg, men som därför icke mer än till hälften är deras bo. De skola alltid ha hennes ögon över sig, alltid hennes händer färdiga att ställa till rätta åt dem. Hon skall bli deras tidsfördriv. Deras kärlek skall icke bli en värld för sig, hon skall alltid titta in i den och föra bok över deras känslor. Hon skall aldrig släppa sitt tag.

Ellen beklagade att Anna icke blivit gift när hon var ung, hon syns så **enkom** skapad att ha man, hus och barn att **bestyra**. Hennes behov av verksamhet och kärlek verkar nu utåt i stället för att få samla sig och koncentrera sig. Ellens analys av Annas karaktär var för resten förträfflig.

När vi slutat att tala sade Ellen med ett småleende: »Vi äro motståndare, du och jag, ty jag tänker endast på honom, hur hennes friskhet skall verka välgörande på honom, risken för henne tänker jag inte på. Och med dig är det tvärtom, du tänker endast på att du ville ha en **raskare** man åt henne och på hur **vanskligt** detta är.«

Jag gick hit in för att nedskriwa min stämning. Den var den samma som förut. Endast att det framgick av allting, att han är en ärlig människa, som gärna skulle vilja låta bli att ljuga.

När jag satt mig vid skrivbordet såg jag honom och henne komma gående på gången därborta. Hon hade dukat kaffebor-

det under avenbokarne. Hon gick före, trött liknöjd, med ett hopplöst allvar på sitt unga ansikte. Det skar mig i hjärtat. Efter kom han. Rocken hängde slapp som på en stake, armarne slängde löst vid hans sidor; hela figuren gav intrycket av en pjaskig ödmjukhet, där han följde efter henne som en **agad** hund, som följer efter om han också skulle bli sparkad. Man tvingades av själva deras utseende att göra jämförelser. Åh, det var bra ojämnt spel! – Denna förstörda fysik, och så hennes sundhet, denna utpinade hjärna och så en omedelbarhet som liknade en bördig **trädesåker**, där endast plogen behöver sättas till. Var det inte en stöld och orättfärdighet de ville begå emot henne?

Jag satt och skrev på början av den här redogörelsen, jag hade suttit här ganska länge för att samla mina tankar och intryck. Så smällde dörren upp, och jag såg mig om. Det var Karl. Ensam, – blek, svettig, uttröttad som efter en lång marsch. Sängen var utdragen men nyss bäddad, sval och snygg, ty Anna trodde icke att jag skulle kunna hålla mig uppe hela dagen, efter jag icke sovit på natten. Karl tvekade ett ögonblick. Jag såg mig omkring. »Jo, kom.«

Han steg in och stängde båda dörrarna efter sig med den vanliga knycken och den vanliga smällen. Vi voro ensamma. Jag satt kvar på min plats, räckte honom handen och sade god morgon. Han hade kommit in så tyst, nästan okroppsligt, hans steg hördes icke på mattorna, han steg närmare och ställde sig vid sidan av eller en smula bakom mig vid den nedslagna chif-fonjéklaften, med händerna på den.

Jag såg upp i hans ansikte länge, länge. Det var ett **böndags-ansikte**, svagt, omanligt. Nu visste jag det: hennes sinnlighet hade varit starkare än hennes avsmak, hon hade icke kunnat stöta honom undan; hon hungrade och törstade efter »kärlek« och smekningar, och nu ljög hon för sig själv och ville påstå att hon höll av honom. Gamla historien! Jag tyckte det skulle vara

så befriande att höra någon frimodigt nämna denna känsla vid dess rätta namn, friskt och medvetet, därför att den är fullt berättigad. Men frimodighet var just vad som fattades.

»Nå?« sade jag slutligen, då han ingenting sade.

»Hon har förlåtit mig«, kom det lågmält och bedrövligt.

Förlåta? Förlåta? Var detta då något som han brutit med emot *henne*! Åh, det var någonting så bakvänt och skevt. Det hela var så ohyggligt proportionslöst och utan inre sammanhang. Men nu var det för sent att hjälpas. Åh denna ödmjuka mesighet! Jag tror aldrig att jag fullständigare mist all kontroll över mig själv. Sinnesrörelsen insvepte mig i en enda tung sky, som hämmande slog sig kring andedräkten. Jag måste ha blivit förfärligt blek. Det var icke genom min vilja eller min reflexion jag talade och rörde mig, det var genom det omedelbara i mig. Vad det kändes underligt! Medvetandet lyftes som av en lång, salt våg, så stark, att jag hisnande icke visste var jag skulle hamna. Genom allt det andra bröt det en blixalik glädje över att mitt känsloliv ännu kan taga så fullt ut sin rätt över reflexionen och min självbehärskning. Och så var jag borta. Drogen med vågen, jag visste ej vart.

Jag gjorde den rörelse jag alltid gör av instinkt, så snart jag förlorar herraväldet över mig själv: jag slog händerna för ansiktet.

Jag kunde höra min egen röst, men den var främmande, andlös, tonlös, liksom bara en fläkt. Den var så låg att jag icke vet hur det var möjligt att uppfatta den. Men orden kommo snabbara, tydligare än jag brukar uttala dem:

»Jag är så rädd« ---.

»För vad?« Han böjde sig ned och lade handen på min axel för att kunna höra.

»Att hon inte skall vara riktigt säker på sig själv.« Jag kände det ångestfullt som en möjlighet att hon en dag kunde vakna ur sitt rus och se honom så, som jag nu såg honom.

Det var en lång, andlös tystnad. Han gick runt kring min plats och sjönk ned på stolen vid bordet. Det var som om hans maktlöshet förtunnat luften omkring mig, så att den icke räckte till att inandas. Mina ord voro alltjämnt lika flämtande. Jag behövde icke söka dem. Liksom mot min vilja kommo de svävande ned till marken genom denna luft, som icke hade kraft att bära dem uppe så att de kunde ljuda som vanligt tal. Jag var icke rädd för vad jag sade. Jag tyckte att det var som om en annan – klokare och frimodigare än jag – talat genom mig.

Jag bad honom redogöra så mycket han kunde för sitt samtal med Mathilda.

Vi sade du till varandra utan att tänka på att något annat kunde komma i fråga.

Hans ord kommo avbrutna andfådda. Han var så beredd att säga allt vad jag fordrade. Pysen hade talat så bra. Hon hade sagt honom alltihop, att hon kände vämjelse vid tanken på hans liv och att det icke var Anna Whittlock hon icke kunde komma över, utan det andra.

Jag sade honom att även jag, som annars är så van att tänka på och tala om sådana saker, hade känt mig så [obehagligt] berörd av det, att han under själva sin gryende böjelse icke kunde avhålla sig.

Åh, men en sådan karaktär pysen har. Hur han vördar och beundrar henne!

»Ja – jag tycker att hon är *för god* till dig.« Jag sade det med något av ett sorgset leende.

»Det har du så rätt i, det har du så innerligen rätt i.« Svetten ville bryta fram i det bleka ansiktet, hans andedräkt var utmatad och ansträngd.

Hon hade varit så förfärligt ledsen därute i skogen, »men hon behärskar sig så, och det verkar ännu mer«.

»Vet du om min olycka?« kom det så.

»Ja. Jag anade det redan första gången jag träffade dig.«

»Hur är det möjligt! Ingen läkare kan se det på mig.«

»Jag vet inte. Jag vet bara att jag tänkte: se där en av de mina. Och jag kände sympati. Ty jag vet hur orättvist sådant bedömes av mödrar och systrar.«

»Jag har aldrig sagt det till dem!« kom det nästan förskräckt.

»Naturligtvis emedan du vet att de skulle ha missuppfattat det?«

»Ja.«

Det var något så mänskligt hos honom, sinnesrörelserna hade så fullständigt tagit hans ansikte i beslag, med varje ord kunde man röra vid en själens hudlöshet, men han drog sig icke undan, han var besluten att uthärda. På sanning och ärlighet var det han ville bygga. Smärtan över att icke ha ett renare och friskare liv att erbjuda var så gripande. När han höll mina händer, när han såg in i mitt ansikte som för att tigga fram mina hemligaste tankar, så var det emedan han var bragt ur sina fogar och emedan han ingenting tänkte på annat än komma till klarhet. Det var något av moderskänsla, som vaknade inom mig. Jag kom att hålla av honom. Men när jag nu smekte och tröstade, var det med en liten känsla av övertag; min förra rörelse var förbi.

Jag sade honom att han icke får tyda mina ord om att Matti är för god till honom så, som skulle jag tycka illa om honom själv. Ty tvärtom hade jag hyst sympati för honom.

»Jag såg det i dina ögon«, sade han. »Jag förstår dig så väl, det är så naturligt att du skall känna så, som du gör.«

Så berättade han om vad Hilda »på sitt vanliga taktfulla sätt« yttrat om Schultz i Erik Grane. – »Jag blev så ursinnig att jag sade en lögn; jag sade nej.«

Så kom Matti. Han gick emot henne och tog henne i famn. Hennes läppar darrade; hon höll på att gråta.

»Ja, jag har förlåtit honom«, viskade också hon.

Samma fåniga ord! Förlåta? Jag skulle kunnat ge upp ett gap-

skratt, och ändå var det så obeskrivligt ömkligt. Var det fråga om att förlåta!

Åh, vad det gjorde mig ont när jag såg hennes darrande underläpp och tårfyllda ögon, och han stod och smekte henne sakta, som när man smeker ett barn till ro. Det var något så hjärtslitande i hennes stilla, behärskade smärta. Det var som om hon gav sig endast motvilligt, som om hon endast småningom lät sig dragas till honom.

Efter en stund kom Ellen.

De talade om det för henne. Jag satt i min stora stol och såg på. När Ellen önskade dem lycka ville Mattis tårar strömma över. Det var vidrigt att se henne gråta, medan de andra två stodo omkring henne, kysste och smekte henne, drogo henne intill sig, viskade i hennes öron, – det var att *à tout prix* döva sista resten av eftertanke.

Sedan åts det frukost och sinnena lugnade sig. Jag gav de unga tu nycklarne till mina rum, på det att de alltid måtte kunna bli ostörda.

Hela dagen tillbringade de nästan uteslutande med *tête à tête*. Jag märkte hur Mattis smekthunger vaknade och tog överhand över allt annat.

Den dagen var den sista Ellen hade att vara här, och den hade hon och jag för oss själva. Vi levde den tillsammans.

Min förra stämning över ojämnheten mellan den *reflexions-sjuka* älskaren och den friska unga kvinnan hade något lagt sig. Jag kände ett högst narraktigt obehag vid att se hur starkt hennes sinnlighet vaknade, ty hon ville så gärna vara instängd med honom. Detta obehag var antingen en rest av gammal förkonstling hos mig själv, eller också var det helt enkelt en hemlig avund mot de två unga, för vilken jag icke hade djärvhet att göra mig reda. Nu är jag nästan säker på att det var avund. *Jag* har ju aldrig haft rättighet att vara sunt och starkt sinnlig. Man har aldrig erkänt min rätt att vara ung. — — — Hå, varför skall jag

blygas över detta. Rår jag för att jag inte skapades könlös! Och hade jag väl då dugt till författare!

Därefter stängde Ellen och jag oss åter in i mitt rum. Jag vet icke om jag misstager mig, men det förefaller mig som om hon tycker bra om mig. Hon är mera oförfalskat mänsklig än man skulle tro efter att ha läst den fruntimmersaktiga Erik Grane-recensionen. Jag tycker om henne. Jag skulle vara glad om hon ville hålla riktigt av mig, jag tror egentligen aldrig att jag träffat någon kvinna, som jag känt mig så personligt dragen till. Det är kanske mycket för det hon icke är religiös.

Nej, jag måste avbryta mitt i referatet. Det är den härligaste kväll man kan tänka sig. Och sådant väder har det varit nu veckovis. När hösten är vacker, så överträffar den alla andra årstider. Lövkojor och Dahlier stå i blomma. En doft av reseda stryker då och då in om fönstret. Men icke en vind rör sig, träden stå alldeles stilla. Det ligger ett vemod och en skönhet över allting. Högt upp i luften flyga svalor och kvittra. Solen har gått ned, och granarna stå mörka mot den ljusa himlen, den är liksom blank, vitaktigt metallisk, och det finns icke ett enda moln. För vartenda andetag fylles bröstet med någonting ljunt, balsamiskt, friskt, som gör varje andhämtning till en omätlig njutning. Skönare kunde det icke vara i paradiset. Vore det skönare skulle man dö av det.

Grönskan är mjuk, fuktig. Nu kommer daggen.

I dag är det den förste September. Jag älskar denna månad. Den har sett mig så lycklig.

Men jag måste återvända till den 23 Aug., till mitt referat.

Jag pratade med Ellen om allt vad jag kunde hitta på, för att få så väl reda som möjligt på alla litterära personer, som hon känner.

Magdalena Thoresen är hon god vän med och skulle resa till Köpenhamn för att besöka henne. Hon har stora, mjuka, varma, spanska ögon. Jag tycker att jag ser hennes ögon. Hon är hjärtegod och blid. Björnson och hon ha haft en skandal med varandra. Hans hustru blev **svagsint** av det. När det blev för galet drogo de sig ifrån varandra. Magdalena Thoresens styvdotter är gift med Ibsen. Jag tror att hon också har egna barn. Hon blev nog ungt änka. Och skandalen var nog under hennes änketid. Ellen menade att det måtte vara ett helvete att vara gift med Björnson. – Varför det? – Jo, han är så häftig, uppflammande och ombytlig. När han älskar så går han helt upp i det. »Och måtro det är icke lätt att motstå honom, i synnerhet om man älskar tillbaka.«

– Jag tänkte på de mjuka, själfulla spanska ögonen. De hade älskat. Hur var det att glömma? Jag kunde ha lust att bli bekant med Magdalena Thoresen.

*

Fru Agrell var en **blaserad** baldam vid 18 års ålder. Då gifte hon sig. Redan innan hon var vuxen hade hon börjat sin karriär som baldrottning. Hon hade i följe av ett eller flera missfall tvingats att hålla sig i stillhet ett par års tid. Det var först då hon började läsa samt syssla med sociala spörsmål. Men först långt senare var det hon började skriva. Ellen tror att hon faktiskt är skild vid mannen.

Icke heller tror hon att fru Edgren lever i äktenskap med sin.

*

Den skandal, för vars skull Georg Brandes måste resa till Warschau, var med **en fröken Knudsen**, som är ett par och trettio år samt utomordentligt vacker. Hon har två mycket inflytelse-

rika bröder och saken gjorde stort uppseende. Brandes har barn, som han lär hålla av, så att han ville icke skiljas.

När han rest påstod skvallret att fröken Knudsen följt med honom. För att dementera ryktet visade sig fröken Knudsen varenda dag på Köpenhamns gator. Riktigt exponerade sin imponerande gestalt. Hon skall vara av en alldeles egendomlig skönhet. Någoting majestätiskt. När hon skred framåt på trottoaren påminde hon om målningen »Marie Antoinette på väg till [schavotten](#)«.

Förhållandet mellan dem fortfar ännu.

*

Fru Agrell sade att först när hon kom till Köpenhamn så var hon så dum att fråga vem »den« var gift med, men hon hade icke varit där många dagar förr än hon blivit så klok, att hon frågade vem »den« var skild ifrån.

*

Ellen tycker om fru Marianne. Hon rådde mig att *odla humorn*, ty först och främst är den örten tunnsådd i våra dagar, därefter kommer att den alltid har lätt att göra sig värderad, samt sist, men inte minst: den ligger så präktigt för mitt skaplyne.

Hon har rätt. Härpå tyder också Lundegårds yttrande att pojkarne äro det bästa i fru Marianne.

Ellen anmärkte att fru Edgren aldrig lyckas så väl med bakgrunden som med huvudfigurerna, och detta ger lätt en viss torrhet åt hennes arbeten. Hon sade att det förefaller henne som vore fru Edgrens bakgrund randig, den personen en blå rand, den en grön o.s.v. färgerna sammansmälta icke och bilda ingen helhet tillsamman med huvudfigurerna.

*

Brandes' hustru är så svartsjuk, att han aldrig kan taga emot fruntimmersbesök i sitt hem. Fru Agrell brukade därför icke besöka honom, utan det var alltid han, som kom till henne.

*

Ellen envisades med att tycka synd om mig, därför att jag icke står i ett personligare förhållande till någon människa. – »Jag blir ordentligt ond, om du säger på det sättet! Du får inte beklaga mig. Jag känner ingen tomhet. Tvärtom; jag är bestämt en av de lyckligaste människor som finnes i världen.«

»Jag tycker det är synd om mig också.«

Sedan kom det liksom mot hennes vilja: »jag lever i alla fall i ett så pass personligt förhållande som det är möjligt, efter förhållandena«. Hon sade det snabbt, halvhögt. Det var sådana ord, som man efteråt gärna skulle vilja taga tillbaka.

Jag drog mig till minnes hennes yttrande i Stockholm: »Min historia kan du aldrig få, ty den är inte min ensam.«

Hon säger annars alltid att hennes liv varit fullkomligt jämnt och händselöst.

Efteråt kom hon och sade att jag finge icke nämna något till Karl om det yttrande om hennes personliga förhållande, som hon låtit undslippa sig. Jag lovade det.

Vi hade talat mycket och hjärtligt den dagen. Det var den sista vi hade att vara tillsammans. Jag stod vid chiffonjén framför spegeln och kammade mig.

»När du fått slut på alla de ämnen, som nu ligga och vänta, så skall du få ett av mig.«

Jag såg upp i glad överraskning.

»Min historia --- den är originell åtminstone.«

»Tack, --- jag skall inte glömma det. Jag skall nog påminna dig.«

Hon satt och tänkte ett par sekunder. Så blev rörelsen henne övermäktig och hon ville icke att jag skulle se det. Hon gick

bakom mig och ställde sig vid kakelugnen, stödjande sig mot väggen. Jag kunde se hennes ansikte i min spegel; hon märkte det icke. Vilket ansikte! Det var icke längre den nyktra, vardagliga Ellen Key. Denna smärta adlade hela det fula ansiktet till en klassisk skönhet. Det var den upphöjda, lidelsefria smärtan. Det var **Niobe**, stelnad till marmor. Jag har aldrig sett ett sådant ansikte. Det var det mänskliga, sett utan mask, ty hon var så säker om att ingen såg henne. Den minsta rörelse för att vända mig om skulle hon ha märkt. Jag vågade knappt draga andan, av fruktan att förråda mig.

Åh, jag glömmet icke denna blick! Uppåtvänd, orörlig, tåruffyllt utan att hon grät. Icke en rörelse, icke en blinkning. Ljudlös, rörelselöst stred hon med sig själv för att kuva det som ville fram.

*

Jag frågade henne om fruarna Edgren och Agrell. Jo, de äro Stockholmskor båda. D.v.s. ytliga, äresjuka, – levande sitt liv i sällskapsnöjena och sällskapsintressena. Hon berömmet dem – goda huvuden – – – gott hjärta, – – – men hon talar aldrig med dem om sig själv.

*

Beträffande framtidsplaner säger sig Ellen icke ha några andra än att samla sig penningar nog att köpa det där torpet i sin hembygd och kunna leva där. Får hon icke nog till detta, utan känner att hon skulle falla sina medmänniskor till last, då vill hon antingen ta morfin eller också, »simmar jag så långt ut som jag orkar och kommer aldrig igen«.

*

Ellen saknar min lugg. – »Jag tycker om dig«, brukar hon säga. Eller också ser hon på mig helt nära, uppmärksamt, betraktan-

de, ända in i ögonen: »du är vacker«, säger hon då. Jag frågade henne en gång vad intryck mitt utseende ger henne, efter hon säger så. Jag trodde jag skulle få höra något likt det **Helene Nyblom** sade: »et godt Menneske, der har lidt meget«, eller också att hon skulle tala om hur sann jag verkar.

»Jag tycker du ser ut som **Hjördis**«, svarade hon.

Det gjorde mig gott att hon icke påtvingade mig den molnfria godhet, som jag alldeles icke har.

Sedan jag lagt mig på kvällen satt hon inne hos mig vid min säng. Hon bara såg och såg, med dessa blanka, kloka ögon, som varken äro bruna, blå eller grå, utan av en underlig blandad, rost- eller järnaktig färg och ändå ljusa.

»Varför ser du?«

»Jag kan inte låta bli. Du är så vacker där du ligger med den mörka flätan slagen kring halsen så där.« Hon lyfte i flätan. (Det är sant, hon har ju själv nästan icke något hår samt begagnar lösfläta, det var därför hon beundrade).

»Vacker! Du får förlåta — — men jag har aldrig hört något så dumt.«

Naturligtvis var jag i hemlighet smickrad.

»Inte menar jag att du är någon rosenknoppsskönhet! Men det är roligt att se på dig.«

Ha, ha, ha! Naturligtvis var det roligt — *för mig*.

*

Följande morgon följde vi alla upp Ellen till stationen. Under Ellens sista aftonsamtal med mig hade båda flickorna suttit ute i salen, och Matti hade berättat Hilda allting om sin förloving. Dock ingenting av det som rörde Karl personligen. Således ingenting om Anna Whitlock och ingenting om hans sjukdom eller ungarliv.

När vi skulle gå från stationen begåvo de båda unga sig ut på

morgonvandring. Hilda och jag gingo till kyrkogården. Detta var på tisdagen, den 24de.

Ja, nu skulle jag mista Matti, men jag måste väl leva ändå.

Det var det sista personliga band som brast. Det sista som bestämt knöt mig till en människa. Kamraten hade gått förut. Och nu gick hon.

Nu var jag ensam.

Jag hade ju vetat på förhand att så skulle gå, både med honom och henne. Ja. Men tungt var det. Gud i himlen --- icke en enda människa!

Men jag fick taga dagen som den kom. Vara nöjd med att icke bli biten av dem jag hade kvar. Således gingo Hilda och jag till kyrkogården --- Vad hemmet skulle bli tomt! Varför skall den ömkligaste småsjäl kunna ha en människa att sluta sig till. Men jag skall ha ingen, ingen!

Hilda gick och sjöng sin eviga klagosång om att hon tror hon blir tokig. Dagen förut hade varit att bli vansinnig över. Karl och Matti hade sprungit åt sitt håll, Ellen och jag låst igen dörrarne om oss, och hon hade fått gå ensam. Ja, jag medger att det var tråkigt sällskap.

Jag sökte tala förstånd med henne, men medvetandet om att det i morgon skall vara som osagt verkar icke vidare uppmuntrande.

Så kom jag hem. Inte längre ledsen för Mattis skull. Matti hade talat om för Hilda att »han« kysser henne så förskräckligt, hon tycker det är alldeles för galet. - Jaha, visst det. Matti var jag således inte längre ledsen för.

Åh herre Gud, det är ändå magert att icke ens få ha Ahlgrens-pys att hålla av sig, utan att den skall draga sina färde och lämna en i sticket, att gå där ensam och stulta i världen. Pysen hade det bra nu, men jag var tung till sinnet.

Ja, det var jag.

Bortkastad av alla som en gammal skotrasa. Hildas jeremia-

der, gubbens **knarr**, penningbekymmer, och arbete med piskan på ryggen. Trevlig existens!

Det kändes som vore det tre år sedan jag råkade Matti sist, så främmande var jag för henne. Hon hade numera ingenting att säga mig, jag ingenting till henne. Hela föregående dag hade vi knappt växlat ett ord eller en blick med henne. De hade tagit henne från mig med tårar och smek, de andra två. Och jag ville ju hon skulle gå. Inte ville jag att min friska tös skulle bli till en gammal mö utan intressen i livet. Det kände hon själv att hon icke var skapad till, och därför fick det bli därvid hurudan han var. Och nu var hon lycklig. Vad gick jag och fånade om!

Ja, men *jag* var ensam. Inte en själ som bryr sig om mig. Och så dålig är jag dock icke, att jag förtjänar det. Varför skall just jag? --- just jag!

Så kom jag hem.

De unga hade icke syntts till. Gubben kom med sitt tandlösa gräl. Var de voro? – Det visste jag inte. – Fan ta mig var det inte opassande, stötte på skandal. Vad folket skulle säga när hon sprang så där med en främmande herre? Vad meningen vore? – Förmodligen att de ämnade förlova sig. --- Vad han hade att förlova sig på? – Hoppet naturligtvis. De hade tid att vänta. – Ja men »jag« ville fan ta mig inte ge samtycke till något så länge --- Jag vågade invända att det kanske icke vore skäl att tala ur så hög ton, när flickan är myndig om fyra månader och kan gifta sig med vem hon vill. Jag erinrade honom även om att det funnits en tid då han själv på det allra ivrigaste **förfäktat** den satsen, att ett giftermål vore en sak som icke rörde någon annan än kontrahenterna själva. Det hela dog bort i hans gnattiga sludrande medan han gick ur och i rum, smackande på sin pipa. Jag uppfattade inte mer än: – »jag kände mig *ytterst* obehagligt berörd när din skrivelse kom från Stockholm – var nu inte dum, utan kom! – ja, fan ta mig gjorde jag icke så«. – Det var fänigt, och ingenting annat än att skratta åt.

När han slutat kom Anna, viktig och angelägen. »Mathilda är fasligt förtjust i honom«, så började det. Naturligtvis hennes vanliga sätt att »hålla« på folk. Hon skulle med fördolda ord låta förstå att Mathilda hängde efter honom. Hade hon varit i Mathildas ställe (!) så skulle hon minsann nog ha låtit honom skriva två brev när hon skrev ett, och hon skulle minsann inte som Mathilda gå och stänga sig in i ett rum, utan de skulle minsann nog suttit för alla människors ögon, så att han skulle minsann inte ha *det* att säga, att hon varit för lätt att ta. Hon hade verkligen hållit på att säga till Mathilda i går, men så tänkte hon: det gör nog frun, som håller så mycket av Mathilda och som nog lika så väl som jag vet vad som passar sig. Hon idisslade det, hon idisslade det i oändlighet, alltid återkommande till det dolda huvudtemat som skulle kunna såra och nagga mig, att Mathilda var allt för förtjust i honom och icke kunde dölja det, att Anna märkt hur det stod till så fort hon kom från Stockholm (ja, naturligtvis hade hon märkt det lite förr än **kontra-henterna** själva, det göra alltid gamla ogifta fruntimmer) hon hade tyckt att Matti var för glad åt att skriva till honom, Matti hade med ett ord hela tiden glömt sin kvinnliga värdighet, Matti hade hängt sig om hans hals, han kunde nog **ge Matti en god dag**, och Matti kunde nog få sitta där med en lång näsa och se att hon **bränt sina kol** förgäves, därför att hon inte bett om Annas råd och därför att hon icke hållit på sin kvinnliga värdighet. (Jesus, vad jag önskar den värdigheten dit pepparen växer! – »Komedi, jävelskap!« skulle Gustaf säga.) Ja och jag, jag hade totalt glömt mina skyldigheter som mor – naturligtvis. --- Allt i väl slipade och nålfina ordalag, allting leende, milt och väl inlagt, allting **på strumpsockorne** och med »det hör naturligtvis inte mig till att tala om. Det förstår frun bättre än jag.«

Jag var så led åt det, jag var så ursinnig och **ked åt** det, att jag velat spotta på henne. Är jag bland människor eller är jag i en myrstack?

När hon idisslat sig trött i tungan, så gick hon äntligen. Och jag satt där kvar med mitt välvilliga oåtkomliga ansikte. Men satanas visste nog att det tog! Hon skuttade ut så lätt och förnöjd på sina strumpsockor.

Jaså, nu visste jag hur det skulle låta, här i denna välsignade hålan, – jag menar naturligtvis i denna förbannade hålan. Så fort han var rest skulle det hetas med skadeglädje att det »blev ingenting av«. De skulle jubla åt att Matti gjort allt vad hon kunnat för att fånga honom, men icke lyckats ändå. Det var bäst att de brände av sin förlovning med ens, som ett fyrverkeri, att tysta mun på byrackorna med. Hilda hade talat om att de inte ämnade [eklatera](#) förr än jul. Karl hade liksom gärna velat att de skulle göra det strax, men Matti hade yrkat på att de skulle vänta, och så hade han givit efter.

*

Den sista tiden har jag riktigt gått och drömt om guld och gröna skogar, jag har tänkt på en möjlighet att behålla hela trädgården och hela detta gamla huset, när gubben dör en gång. Vilken förmåtenhet! Inte får jag råd till det! Men hur har jag nyktrat till från min dröm? Det är någonting i Ellens sätt, som gjort det. Hon har inga illusioner själv. Hon väntar icke på annat än fattigdom själv. Och så räkna både hon och Karl det för en så orimlig tur, om jag får Fru Marianne i Stockholms dagblad.

*

Det var underligt; hela den där betydelsefulla morgonen, då de skulle ha sitt avgörande samtal hörde jag tvärs igenom min stämning och mitt under alla mina tankar oupphörligt [Beethovens sorgmarsch](#).

När jag såg Matti så praktisk och verksam gå fram och tillbaka under kaffedukningen därute, var det som om tårarne skulle stocka sig i min strupe. De ville kvälja mig. Åh, vad jag led!

Sorgmarsch, ja. — — — Och hans första gåva till henne var hennes livs första sorg. Den första verkligt djupa konflikten, den mellan hennes sedlighetskänsla och hennes sinnliga natur.

Vad världen den morgonen måtte ha syntts henne mörk och usel!

*

Jag har alldeles glömt att, i sammanställningen av Karls [undergrävda fysik](#) och Mattis sunda, tala om att Karl är nästan blind på ena ögat. Dess synnerv är otjänstbar. Men ögat ser alldeles likadant ut som det andra, samma färg och samma liv. Han höll på att bli alldeles tokig när han märkte det först, gick till doktorn och fick veta hur det var. Och så har han blodpropp i båda benen, så att det ena måste vara lindat. När han var här haltade han ibland ganska märkbart. — Det är underligt att se hur samvetsgrant rädd han är att dölja någonting sådant för henne. Han hade talat om ögat och alltihop då han bröt ut i Sextorp — allt som kunde ge avsmak och vedervilja hade han öst ut över henne i en enda dusch. Jag tycker om honom för det. Han nämnde det så ofta, han var liksom rädd att hon skulle glömma det och älska honom annorlunda än han är. Han bad mig om en bindel att linda benet med och han brukade ofta säga: »så kan jag se, men så kan jag inte se«.

*

[Gumman](#) sade mig i dag att Axel ändrat adress. Mig har han icke underrättat, och jag hade ändå bett honom därom! Men så är jag också fri från att skicka honom slutet av Fru Marianne.

Jag samlar omsorgsfullt upp varje sådan där ny liten kränkning och lägger den till de övriga. Ty likgiltigheten eller rättare slöheten vill smyga sig över mig. Jag behöver stramas upp av en harm. Det är därför jag så omsorgsfullt blåser under. Jag tycker att jag bör kunna visa att jag ändå äger en smula självkänsla. ---

--- God natt gamla Ernst. Det är väl att inte *du* går ifrån mig. Sov gott gamla skeptiska **stofil**. Du och jag, vi ä' allt ett präktigt par, vi! Ernst och Victoria. Vi ska' allt få oss många goda skratt, sedan vi bli riktigt varma i kläderna. God natt!

*

Flickorna Andersson talade om **Giftas** samt en »ung man«, vilken naturligtvis icke var någon annan än Karl Sandegård.

Han hade fått tag i boken och slukat den, strax den var utkommen. Han var då alldeles nyss kommen ur övergångsåldern.

Med sin vanliga häftighet och sitt förtroende för dem kom han rusande in, alldeles upplöst, utom sig. Det var »Dygdens lön«.

»Det är som om han skulle ha tecknat mig själv --- alldeles --- till punkt och till pricka.«

De samlades naturligtvis omkring honom för att trösta och »råda«. – Stackars gamla fröknar! Han grät, han talade, han var alldeles förtvivlad.

»Det är jag, det är jag! Det är alldeles som om han tagit mig själv!«

Och så kom det som en störsjö. Läkaren hade rätt honom till det, kamraterna levde så själva och sade att han var tokig som inte levde så med; och ändå kunde han inte. Det var honom så vidrigt, och han tappade smaken. Och Lars Peter tyckte också att det var vidrigt. Men vad skulle han göra? Herre Gud, vad skulle han göra! Han blev ju alldeles förstörd på detta sätt.

De sutto i det lilla genomgångsrummet och ideligen kom det någon, så pojkar och så pigor, och han var alldeles svullen och förgråten och fröknarna skulle hjälpa honom att dölja hur det stod till. Han var ju stora karlen nu.

Sist rusade han upp och stampade i golvet. »Vad ska' ni här? Det är då säkert, att här är som en landsväg!«

*

När Ellen Key talade om Hjördis kom jag att tänka på [Palme-ska yttrandet](#). När hon kom hem från Nya Idun hade han frågat hur jag såg ut.

»**Som en dronning**«, svarade hon.

»**En drottning** – på kryckor? Nej, det går inte.«

Jag minns mycket väl att hon på »Hur man gör gott«-föreläsningen presenterade sin man för mig. Det var samma gång Meijer blev presenterad och samma gång gubben Bonnier presenterade sig.

Hon hade efteråt sagt endast: »Nå?«

»Jo, det kan gå för sig – fast man går på kryckor.«

Kryckorna ge då jag gör mig mån om att gå väl någonting karaktäristiskt. Den lilla finska doktorn nämnde också något om det. Det där **beundrande**: »**Ni går så vackert på kryckor.**«

Jag har tänkt på allt detta i sammanhang med vissa toalett-sorger. Hur skall man kunna vara enkelt, asketiskt klädd, och ändå undgå att vara tarvligt kälkborgerlig? – »Svarta, medeltidsaktiga dräkter för min spöklika figur.«

Jag har svårt att se klädd ut. Men en och annan gång kan jag lyckas. Det fordrar mycket arbete, men lönar sig. **Lundegård** sade: »du, som alltid utbreder dig över din enkelhet kommer hit upp och uppträder med en sådan elegans.«

En annan gång sade han, kanske mest i förargelse och yrkesvrånghet: »**Du har slagit dig igenom** här mera genom **din person än genom ditt arbete.**« Då förargade det mig, men

den komplimangen var kanske icke att förakta, ty den hade något att lära mig kanske. Tänk bara på Dagens Nyheter och G. af G:s yllekragar! – Det är inte alls betydelselöst.

I »israeliternas« läger ligger det mera vikt vid en distingerad toalett än vid allt vad arbete man gjort.

På det där fåniga »nordiska« porträttet var fru Edgren Hjärdis. Det måtte vara de där damernas älsklingstyp. Då vill jag inte ha den.

Men lägg till alla de andra yttrandena en skugga från *Katarina av Medicis*, och du har stilen. Gammal nog, det är en huvudsak för mig, och så allt det andra – som gäller för dem.

Här går det icke an att jag sparar. Och håll stilen ren.

Inte skulle jag tro att jag är något av detta romantiska, som de vilja ha det till! Puh, jag är ingen narr. – Nej, men det visar mig åt vilket håll jag kan få deras illusioner att gå.

En »ånds-aristokrat«, en gammal härsklysten, hård, slipad kvinna, se där vad jag kan ge med min dräkt och vad jag bör ge. *Gammal framför allt*. Annars blir allt det andra verkingslöst.

Svart plysch vid ljus, svart atlas vid dager; jet vid dagsljus och svarta pärlor vid lampor; på huvudet svart sammet eller svart glitter.

Tungt, dyrbart, liknöjt. Voilà!

Det går pengar åt men det skall löna sig. Dröj hellre än att slå av på detta.

Solfjädern av svarta plymer.

Helst icke glitter. Endast den djupa sammetsfärgen och så ett enda svart smycke.

Allt detta naturligtvis inomhus. En promenaddräkt får aldrig vara i ögonen fallande. En vanlig gammal fru ur medelklassen, voilà tout! Ingenting mer.

Ja, nu tror jag att jag är rustad. Nu har jag icke en rad mer som ligger och väntar på att föras in i stora boken.

Nu finns det ingenting emellan mig och mitt arbete.

I dag ha vi den 5 September 1886.

Det är sent, det är natt. Men nu har jag skrivit allt som jag hade på hjärtat.

God natt!

*

En av Stella Kleves systrar berättade för Hilda att icke en kväll förgår utan att Stella kommer in till dem i deras sängkammare, och där kan hon tala för dem timvis för att föra dem vidare i sin tro, att flirtation är en välsignelse för människosläktet. Jag undrar om hon också talar om för dessa unga flickor att de en gång skola bli gamla och att en fortsatt flirtation skall göra dem till ett åtlöje och varnande exempel.

*

»Jag har ett rött [trikåliv](#) som jag hade tänkt att taga på mig i dag«, sade Stella Kleve, »men jag vill inte göra Lundegård alldeles borta i mig. Han är så förtjust i det.« --- Ho, ho, ho, — hur han sprang och sökte staden runt efter ett par röda vantar utan att kunna få några!

*

Den första tiden de blekt [ölsupsfärgade](#) tapeterna voro uppsatta i salen pinade de mig till den grad, att jag höll på att bli alldeles sjuk av dem. Denna faddhet och färglöshet äcklade mig rent fysiskt, som en ljum dryck utan smak.

*

Det är märkvärdigt vad Axel ibland kan få någonting känsligt och vackert i sin annars sträva röst. Så då man beklagade ho-

nom för det han mitt i **rötmånaden** skall gå och plågas på de stekheta gatorna.

»Med mig gör det ingenting, men att se Brandes gå och plågas där ---! En man sådan som han« –

*

En sådan där sjuk en, som jag, borde egentligen få räkna dubbla levnadsår samt icke längre anses äga något kön.

Mina diktade personer suga sig fast vid mig som vampyrer; de lämna mig knappt en bloddroppe kvar, ty det är av mig, – av mig de skola leva, och de pocka på sin rätt: på kött och blod. Åt mig lämna de bara benen och min gamla hud.

Med mig är det icke som med de andra: jag kan icke kläda mina sympatier av och på folk med samma lätthet som barn kläda sina dockor. Vad som format sig efter en individ, det får jag aldrig att passa åt en annan.

*

Hans Jæger kämpar icke för den fria kärleken, utan för **den fria liderligheten**. Den tror jag han anser borde bli obligatorisk, särskilt för kvinnorna.

*

Jag skulle önska att Axel vore förlovad, eller ännu hellre gift. Det vore synd om den sundhet och den kraft, som han ursprungligen äger, skulle sugas ned i den **malström**, där sådana som »Eek« = **Jæger** äro dömda att försvinna. Det vore synd om han skulle bli ett av offren för kulturens förbannelse: sena äktenskap och sjukliga lidelser.

*

Det var [den 29 september](#). Axel hade då han följde mig hem från teatern lovat att komma vid ett-tiden. Och han kom.

[---]

Så kommo vi att tala om [Stella Kleve-affären och Olas brev](#), att han harmades över att jag skyllde henne för att ha lärt sin ton av »[judekotteriet i Köpenhamn](#)«. Det var att röra vid en ömtålig punkt, han spände ut taggarne som en igelkott, han var ond, han var sårad, det låg som ett förakt i själva benämningen, jag kunde icke övertyga honom att jag har stor aktning för judekotteriet. – Jag hade alltid varit [avogt sinnad](#) emot det Brandeska partiet, det hade han nog märkt, det var bara emedan de ej velat erkänna mig själv, det var sårad författarfåfånga. Jag hade icke rätt att beskylla dem för högfärd av den orsaken. Om jag en gång gjorde ett duktigt arbete skulle nog också de erkänna mig, men inte förr. De voro mera kritiska än publiken där hemma, det var det jag visste och det jag icke kunde förlåta dem. – Det plågade mig så utsägligt, detta missförstånd. Gick jag icke och bar på min mångåriga, hemliga beundran för Georg Brandes! Det är endast Edvard jag hatar av instinkt. Hade jag icke kommit med skynten av ett hopp att få se denne man, vars arbeten varit nästan min enda ledning under en lång självuppfost-
ran! – Jag var ledsn, modlös, trött och sjuk. Det syntes mig så omöjligt att någonsin kunna göra detta goda arbete, som var enda [betingelsen](#) för att han skulle känna intresse för mig och erkänna mig rätten att som författare vara till. Jag blev tyst, och min nedslagenhet måtte ha märkts. Vi pratade om annat. Jag lät undslippa mig ett yttrande »om jag reser i morgon«. – Han studsade. »Inte skall du resa så fort?« – »Hå, jag vet inte, egentligen har jag ju ingenting att stanna här för.« – »Det har kommit hastigt på«, sade han torrt, nästan förtrytsamt. – Jag var så förtvivlad. Hela världen var utan sol och glädje. Jag var en stackare. Jag skulle aldrig kunna göra detta duktiga arbete; jag skulle sjunka ned i massan av obetydligheter igen, därifrån

jag var kommen; jag skulle åter utestängas från den värld, dit jag endast hunnit kasta en lysten blick, ty jag skulle icke kunna utföra detta duktiga arbete, som man fordrade av mig som inträdeskort. Åh Gud! Jag var icke värd ett kopparöre. Jag ville förpanta kropp och själ för att kunna utföra detta duktiga arbete, och endast medelmåttiga, tarvliga saker skulle jag förmå utföra! – Jag led, ack jag led som under den obarmhärtigaste tortyr, då man blygs att låta höra sin jämmer, därför att den skall slå emot en hårdhet, som vore i stånd att kasta den tillbaka med ett löje. Detta arbete, detta arbete! Mitt liv för detta arbete! En oduglig skribent – – – skall jag aldrig kunna höja mig över det? Skall jag ha kämpat så länge och så ihärdigt bara för att sjunka tillbaka i maktlöshet!

[— —]

Jag reste mig.

»Nej, dethär duger inte!« utropade jag med återvändande friskhet, »varför grälar du inte på mig? Varför är du fördragsam emot sådant pjunk? Jag är säker om att hela min melankoli kommer bara av att jag inte fått någon mat. Det är rent fysiskt. Jag saknar mina biffstekar; det är alltihop. Kom, så gå vi ut och äta.«

»Vart skola vi gå? Café du lac är för långt.«

»Vart du vill, bara låt mig slippa att tänka och slippa att bestämma något.«

Så gingo vi till Café anglais, där man kan äta *table d'hôte* för 2 kr.

Vi satte oss till bords vi två. Jag undrar om vi kände oss en smula generade.

Soppan kom in, och kyparen satte båda tallrikarne till mig. Jag gav icke akt på det, lade upp åt mig själv och gjorde mig redo att äta.

»Vill du inte servera mig?«

Jag gav akt på tallriken och blygdes en smula över min blunder.

»Nej för all del låt mig slippa. Jag skall spela värdinna nog därhemma.« Och jag flyttade skålen och tallriken till honom.

Det kan inte hjälpas; jag kände mig verkligen generad. Jag hade en hemlig förnimmelse av att han skulle tro att det för mig var en stor härlighet att få sitta där och **dinera** på tu man hand med honom. Därav fick mitt sätt en onaturlig kantighet. Jag var så upptagen av denna obehagliga tankegång, att jag knappt visste vad jag åt. Så fick jag slut på min soppa; det var buljong med ris i. »Vill du inte ha mera?« sade han. – »Jo tack.« Jag sträckte fram min tallrik, ty skålen stod hos honom. – »Jaså, skall nu jag servera?« sade han med en viss vänlighet, och så måste vi le. Jag tror att vi båda hade en känsla av någonting bakvänt. – »Det finns mera kvar«, sade han skrattande, då jag egoistiskt nog låtit honom lägga för all soppan. Också jag skrattade; jag tänkte i tysthet att han kunde taga igen sin skada på de andra rätterna, jag visste att jag icke skulle kunna äta ordentligt, därför kunde jag få soppa, som jag tyckte om. Vi lyfte vinglasen emot varandra, båda en smula brydda, men vid bättre lynne, nu, sedan vi fått någonting varmt till livs. Under pratet kom jag plötsligt ihåg att jag inte betalat vad han lagt ut för mig den dag jag kom. – »Det är sant, jag är ju skyldig dig penningar!«

»Ja, ska vi tala om det, så är jag också skyldig dig.«

»Seså, vad är det att tala om nu!«

»Jo, ifall du behöver dem« ---

»Inte ett dugg.«

Jag teg ett ögonblick.

»Ja, förstå mig rätt: det gör mig icke något speciellt nöje, att du har dem.«

»Ja kanske du gör det ogärna!« for han upp med något av fiendlighet i tonen, »för i så fall kan du få dem vilken dag du behagar. Så mycket penningar kan jag alltid driva upp.«

»Prat! Jag ville bara säga att det är en sak som är mig fullkomligt likgiltig, om du har dem eller ej. Förr kunde det kan-

ske göra mig ett nöje, men nu bryr jag mig inte om det. Jag behöver dem inte heller. Du kan göra som du vill, mig är det **egalt**.«

Han såg på mig; han hade förstått.

»Du har allt gått framåt en hel del på den sista tiden?«

»Jag tror det.«

Vi drucko varandra åter till. Det hade kommit liksom mera frihet över oss.

»Vill du ha dessert?« sade han.

»Nej, sådan ha de aldrig likt något på restaurationer. Men jag vet vad som skulle vara gott.«

»Vad då?«

»Druvor.«

»Ja, då kunde jag gå ut och köpa.«

»Ja, och så går jag hem.«

Vi skildes när vi kommit ned på gatan.

»Köp många«, sade jag lystet.

»Åhja, lagom«, svarade han, som jag tror med en ansats till sparsamhet.

»Nej, många.«

Och så gick jag hem. Det dröjde rätt länge innan han kom igen. En påse druvor och en bunt cigaretter lade han på bordet.

»Jag har träffat Brandes; han kommer till dig.«

»Ah!«

»Och jag har druckit vin.«

»Har du? Berätta.«

»Jo, när jag kom förbi A' Porta sutto Brandes och Schandorph vid en flaska vin, och Brandes kallade på mig för att presentera mig för Schandorph, som jag aldrig träffat. Så frågade de vad jag hade i påsen – **Druer**. – **Ah, til deres Kæreste**. – Nej, svarte jag, det är **ganske** uskyldigt. Och så förtalte jag dem att du var kommen. Jag framställde dig som konvalescent och sade att du nog eljest hade gått upp till Brandes. Så sade han att han ju

kunde titta upp till dig; icke i morgon, ty då var han upptagen hela dagen, men på övermorgon.«

Min ivrigaste, hemligaste önskan förekommen! Hjärtat bultade. Åh, jag var så glad. Nu fanns det bara ett bekymmer, att detta endast skulle vara ett förhastat ord, och att han skulle utebliva. Jag var i humör igen.

(Men jag har glömt berätta att vi även talade om Brandes vid bordet. Det tycktes av ödet bestämt att jag skulle göra min stackars kamrat alldeles förtvivlad så fort jag dristade mig att nämna hans avgudars namn. Jag frågade om Georg är lik sin bror Edv. Av allt vad jag hört kunde jag icke med den senare. – Ja det var naturligtvis emedan Edv. B. alltid varit vänlig emot honom, Lundegård, som han tyckte bra om honom. – Hu, jag är allt bra rädd för dem. – Varför jag det skall vara? – Jag har ingen salongsvana, ingen förmåga att konversera. – Nu bröt hans otålighet lös igen. – »Jag begriper dig rakt inte. Hur kan man tala på det sättet om sådana människor! Du mäter dem efter en alldeles för liten måttstock. Tala om att föra konversation! Georg Brandes är så enkel och naturlig ---« – »Ja då! Då är det ingen nöd. Då skola vi lätt bli bekanta«, utbrast jag jublande. Men så var *det* galet. – »Inte kan man vara så **sangvinisk** heller och tro att man kan bli bekant med en människa så för en enda gång«, sade han vresigt. Han fann mig förfärligt grön, och det var jag nog också. – »Allt kommer naturligtvis an på hurudan han är emot dig själv, när du träffar honom.«)

Ja, emellertid sutto vi nu där i mitt lilla rum, görande oss det så bekvämt som möjligt. Jag tittade med snåla blickar på cigaretterna. – »Vill du ha?« – Ja, det ville jag gärna. Han skulle bara inte tro att det generade mig om jag rökte av hans cigaretter. Nåja, så skulle jag ju betala mina skulder till honom. Han skulle skämta med å ena sidan min samvetsgrannhet, å andra min snålhet. Lika lönlöst. Jag var vid gott lynne och bara skrattade åt försöken. Först ville han bjuda mig på middagen

och sedan på druvorna, bugade och såg ironisk ut. – »Kan jag inte få ha den äran?» – Bah, om det kunde vara en **hugnad**; inte ämnade jag tacka för det. – Ja, så ville han betala hälften av druvorna då, jag fick inte bjuda honom. – »Som du vill då. Men jag hade bett dig gå och köpa druvorna och köpa dem för min räkning.«

– »Nåjaså, **inte knussel!** Då tar vi det till en tia alltihop.« – »Åh, prat! Inte kan det gå till en tia. Bäraren 45 öre, kusken på sin höjd två kronor, middagen 2 kr. och druvorna, ja inte vet jag vad de kostat, men mer än 1.50 för skålpundet eller högst 2 kr. kan det då inte vara.«

– Han skrattade förnöjt: »fy tusan att räkna! fy så futtigt! Hit med tian! Det är en tia jag skall ha.« – »Där har du den. Jag säger dig ju att jag inte bryr mig om vad jag skall betala.« – Han höll tian i handen och såg på mig, om jag inte skulle bli ängslig. Tok! Han visste inte hur väl jag unnade honom både tian och mer till. – »Nej, du skall få hålla med en femma«, sade han. – »Precis som du vill, om du betalar druvorna skall det ändå inte hindra mig att äta **brorslotten** av dem.«

– Så fick han sin femma och vi sutto i ro. Gud, vad den cigaretten var god! En god cigarett och ett gott prat, det är lite till härligt.

Så talade vi om Jæger. Det tycktes göra honom gott att jag trots allt som upprörde mig kunde fatta att det fanns några duktiga penseldrag i den annars så usla boken. Han å sin sida medgav att den som konstverk sedd stod ytterst lågt. – Men så började han tala något om tomheten, och att han icke kan hålla av någon, och att Jægers personlighet står hans så nära. – Det var för mig som att ligga och bli **rådbråkad**. Åh, jag led så förfärligt. Vad bryr jag mig om att han ej kan hålla av mig, endast han håller av någon annan, fäster sig riktigt vid någon. Det är så förfärligt att se en sådan rik människonatur förfaras, krympas tillhoppa, förminskas. – Men jag hade föresatt mig att mot-

arbete detta lidande. **Blödigheten** förstör mig. Jag vill göra mig hård. Vad betyder det för mig om han blir till intet!

Så talade han om att han en gång för icke så länge sedan börjat på ett brev till mig däri han ville klargöra sina åsikter i könsfrågor. – Varför han icke avsänt det? – Det hade tagit för lång tid och han hade tröttnat på det. – Ja, han tröttnar på allt som fordrar självövertvinnelse och ihärdighet.

Men så talade han lite muntligt. Jag missförstår honom, säger han. Han ivrar icke för osedlighet, utan för en högre sedlighet. Han vill att man aldrig skulle behöva giva sig åt en, som man icke känner personlig sympati för. Man skulle aldrig bli satt i det läget att nödgas gå ut och köpa sig sinnlighetens tillfredsställande. – Jag menade att detta vore en utopi tillsvidare. Först sedan socialismen segrat vore sådant möjligt. – Han medgav det.

Så närmade det sig teaterdags. Han frågade hur jag kunnat vara fri för Hagelbäckarne hela dagen. Hå, jag hade sagt rent ut att jag var upptagen. »Jag har lärt mig att bli hänsynslös emot folk på senare tiden, skall jag säga.« – »Kan du inte bli en smula hänsynslös emot mig då?« – Hur svårt detta är, det teg jag med. Men kanske anar han det. Och ändå! – om jag trodde att han verkligen menade mig illa, att han endast är uttråkad på mig, då skulle han få se!

En gång under samtalets lopp hade jag böjt mig fram, sett på honom och sagt: »du kan inte tänka dig hur du pinade mig genom att så gott som tvinga mig till **det där avslaget**; du vet?« – »För guds skull låt oss inte tala om *det* mer!« for han till som om det vore ett **rötsår** jag inte kunde låta bli att peta i. Det var endast ett ögonblick hans ansikte förvred sig under denna nervösa pina. Det var nog för att se hur djupt den taggen sitter. – »Jo, du inser naturligtvis att jag på ett sådant brev som ditt icke kunde ge mer än ett svar? Du inser också, att om jag icke övervunnit det nu, skulle jag inte heller kunnat tala om det?« – »Ja.«

Vi bytte om samtalsämne.

Jag bad honom icke av artighet följa mig på teatern, och jag gick ensam dit.

*

Till Georg Brandes skickar jag i morgon, d. 10 Okt. mina böcker. Med dem går ett visitkort av följande lydelse:

Tillsamman med de andra böckerna tar jag mig friheten sända fru Hortens övers. av Pengar. *Schéele* skaffade mig förläggare både till Pengar och Från Skåne; utan att jag visste om det hade han sänt boken till *Schou* och tillrätt honom att översätta den. Det är således denna, för mig helt obekanta människa, som i alla litterära ting varit mitt *faktotum*.

Jag har en för kvinnor högst ovanlig svaghet; den att gärna vilja göra mig en liten smula äldre än jag är. Jag vill emellertid *beriktiga* min något svävande uppgift; jag är född d. 6 Mars 1850.

Min fasa för effektsökeri kom mig visst även att draga upp konturerna till mitt liv mer intetsägande än som är överensstämmande med sanningen. Förlåt mig det!

»Från Skåne« har påskriften Till Dr. G.B. – med en hjärtlig hälsning från förf.

»Pengar«: Till Dr. G.B. med mångårig beundran och personligt förtroende från förf.

*

»Jag önskar att du kunde bli kär i någon.«

»Det önskar jag också.«

»Men om det inte blir snart, så kan du inte bli det; du mister förmågan därtill.«

*

Den 30de September var regnig och blåsig. På f.m. vandrade jag omkring i butikerna och min middag åt jag ensam, utan ap- tit men vid gott humör, på mitt gamla [lokus](#) Rydbergs källare. Så skulle jag ha ett bättre rum, för att kunna taga emot Brandes. Jag skulle betala lite mer för det, men det gjorde ju ingenting. Efter en evighetslång väntan fick jag äntligen komma dit upp. O ve! Rummet var visserligen stort, men med nakna blanka väggar, i en kall ljusgrå oljefärg, det var utan mattor och med kallt oljemålat golv, det saknade varje [tillstymmelse](#) till lyx och komfort, möblerna försvunno i det, de nakna, sandstensfärgade väggarna med sina kala ytor uppslukade allting annat. Som sof- fa tjänstgjorde en oformligt bred brits och över denna fanns en lång hylla, bestående av ett enda bräde, fastspikat i väggen. Det var det ohyggligaste rum jag någonsin sett. Det var så det kunde kyla genom märg och ben. I ett sådant rum måste konversationen frysa till döds. Jag måste skaffa mig ett annat och bättre. Här kunde jag i alla händelser icke taga emot Georg Brandes. Jag kastade på mig och sprang in till [Leopolds](#), där jag blev emottagen som den förlorade sonen. Jag såg på alla de lediga rummen, jag fann ett med svartaktigt röda plyschmöbler, ett stort med två sängar. Ena sängen måste ut. Värden var icke hemma, men betjäningen lovade mig att så fort han kom hem lämna mig besked, om han ville gå in på detta förslag. Så gick jag hem och lade mig på min brits att vänta. På e.m. kom Axel. Jag kände mig obeskrivligt likgiltig för om han kom eller om han gick, och jag lät honom veta det. Jag tror att han kände det behagligt, och han stannade. Jag låg på min brits och han satt i en god stol. Vi kommo överens om att rummet kunde vara gott som en dekoration till »[Erik den fjortonde i fångelse](#)«, det fattades bara en vattenkruka och ett bröd på den långa hyllan där- uppe. Före teaterdags hade jag ställt Hilma Hagelbäck till mig. Det hade varit trevligare att få ligga i fred och prata, men hon kom. Axel konverserade henne, överlägset, ironiskt: hon var ju

modisten och han författaren. Hon hade sina nervösa ryckningar, sökte hålla honom stängen men kände sig enkel. Hon talade om att hon är konservativ. Jag tror att hon med ett slags ängslan tyckte sig ha kommit in i ett bohème-liv; det var ju så mot all konvensans, denne unge man, som satt helt hemmastadd i min stol och rökte cigarrett, och jag själv, som nyss rest mig från soffan och helt fritt talade om att jag legat när hon kom, och att Axel väckt mig när han kom. Det var ju förfärligt opassande att se oss sitta där, vi två, hon slungad mitt in i vår tète à tète och jag vårdslös, med varma kinder och upprufsad i håret.

Så gick hon och jag följde henne ut i trappgången. Trots sin hemliga fasa känner hon bestämt en viss beundran för detta fria konstnärsliv.

Jag gick in igen och började gå fram och tillbaka på mitt rymliga golv medan jag bakom Axels rygg berättade för honom om alla människor här i Hörby samt besvarade hans frågor. Medan Hilma ännu satt kvar hade jag fått brev från Leopolds att rummet stod till min disposition från tidigt på morgonen följande dag. Jag kände mig nu lugn och belåten och jag var besluten att genom ett kort påminna Brandes om hans löfte. Jag hade egentligen endast en tanke: – jag skulle träffa honom!

Vid 8-tiden gick Axel. Jag började genast att göra mina förberedelser till morgondagen. Jag skrev kortet, så att jag genast efter flyttningen kunde avsända det, jag gick själv till apoteket för att få medicin för min förkylning, och jag lade mig tidigt för att vara utvilad.

Det var den 1 e Okt. jag första gången såg Georg Brandes. Hela morgonen var en enda flygande brådska för mig. Först flyttade jag, möblerade om mitt rum och sökte göra det hemtrevligt. Så sprang jag ut och köpte en dekorationskanna samt en mörkröd och en crème-gul rosenknopp, så ordnade jag allting så att det skulle se riktigt inbjudande ut. Och jag placerade

stolarne så, att min gäst med nödvändighet måste komma att sitta i full belysning från fönstret, samt jag själv så litet som möjligt. När jag kom hem hälsade mig portiern att doktorn skulle komma omkring halv elva. Det var i det värsta fläng jag hann tvätta mig om händerna samt släta håret. Därefter satte jag mig att läsa »Om de lägre djurens sjäsliv«. Jag var ganska lugn; jag hade gjort allt, vad jag kunde göra, och nu berodde det övriga icke av mig.

Det dröjde till klockan elva. Så en lätt knackning på dörren och uppasserskan stack in huvudet. »Jo, frun är hemma.« Hon drog sig tillbaka och han trädde in. Liten, spenslig, manlig, – ett mörkt ansikte, som såg ut att ha levat och lidit, en ljusbrun överrock. Han hade icke en judes dominerande näsa. Det var fina drag, liksom sammandragna med gummisträngar. Det var en spörjande, hopknipen blick, nyfiken, nästan fientlig. Den som många gånger blivit sårad får en sådan blick. Jag hade gått kring bordet och stolarna, fram till honom.

– »Välkommen. Så snabbt av er att vilja komma«, sade jag lågt. Han stod stilla och såg på mig, ännu med detta frågande uttryck. – »Fru Benedictson?« sade han.

»Ja. – Ännu en gång tack för ni kom.« Jag räckte honom min hand.

»Ja, Lundegård sade att ni gärna skulle vilja träffa mig.«

»Vill ni icke taga överrocken av?«

»Jo.« – Han gick bort till klädhängaren och hängde upp sina ytterplagg medan jag stod och väntade. – »Nej sätt er, sätt er, ni blir trött«, sade han då han såg att jag stod.

Jag satte mig i soffan och anvisade honom länstolen med en gest. Han tog icke emot den, utan flyttade fram en av de mindre stolarne alldeles mitt emot mig, satte sig på sned på den med handen över dess rygg.

»Jag vill se litet på er först«, sade han med en mjuk allvarlig röst, utan att en ljusning drog över dragen. Pannan låg i under-

liga fårör och han såg fram under den med gråa ögon, i vilka det låg liksom ett svårmod. Han hade genom sin manöver med stolen tvingat mig att vända ena sidan rakt mot dagern, vi sutto båda vid fönstret alldeles mitt emot varandra och så nära att icke en uttrycksskiftning i den enes ansikte kunde undgå den andre. Jag kände mig tacksam för denna anordning.

»Det finns icke mycket kvar att se på«, svarade jag. Det lät så lustigt rättframt vad han sade.

»Ni har ju varit mycket sjuk?«

»Ja.«

»Förlåt, men hur gammal är ni?«

»Trettiosju år.«

»Men det är då förunderligt, när man betänker vad en sjukdom tar. Ni ser yngre ut; jag skulle kunnat gissa på tjuuguått.«

Jag visste att han icke talade sanning, men det var allt för barnalt att motsäga honom. Vad betydde det om jag såg ut som tjuuguått eller trettioått, när jag ändå hade min ålder! Kunde Georg Brandes nedlåta sig till att säga sådant? Jag endast såg på honom.

Han märkte min tanke.

»Ni kan då väl icke tro att jag vill sitta och säga en komplimang. Vad skulle det tjäna till? Det bara förvånar mig att icke sjukdomen lämnat djupare spår.«

»Jag tycker att den borde ha lämnat mycket djupa spår.«

Han bad mig berätta något om mig själv och gjorde mig några frågor. Jag drog med intetsägande linjer upp de yttre konturerna av mitt liv. Han tyckte synbarligen att det var tarvligt. Jag sade honom att jag nu lever som en eremit i Hörby; han fick visst det intryck att jag gjort det hela mitt liv, och undrade nog vad jag skulle få att skriva om. Han beklagade mig för min sjukdom; för min borkhunger, som icke kunde bli stillad från något offentligt bibliotek; för min isolerade ställning, som låtit mig kämpa mig fram utan **gynnare** och vänner. Hans röst har

så vackra tonfall, han talar så enkelt och deltagande, det vill hela min skepticism till för att tro att det ingen mening ligger i deltagandet, utan att det endast är världsvana. – »Stakkel« sade han; det var så mjukt, så sorgset, och så underliga ögon han har, under denna fårade, rörliga panna, med dessa ögonbryn, som helt kunna ändra läge och form, – och ett underligt glanslöst hår, som står rakt upp, med antydningen om en bena mitt i. De ögonen äro liksom svullna i kanterna, påsiga, kisande ibland, växlande, vid minsta känslökiftning röda i kanterna, liksom tårade av sol. Jag kunde sitta och se länge in i det rörliga, ibland illagrinande, men så mänskligt sympatiska ansiktet. Jag kunde, tror jag, aldrig tröttna av att höra den rösten; den har ibland en tvärhet, den kan bli kärv, men alltid avdämpad. Vad denna människa måste ha erfarit omåttligt mycket. Han har levat, denne man. Detta ansikte är som en lång, lång, spännande historia, – en psykologiskt skarpsinnig historia, en historia av kött och blod av ont och gott, av mörkt och ljust, – en historia som en djup brunn, ur vilken man kunde ösa länge, länge och ändå icke märka att man närmade sig botten. Det är något så lugnt, när han talar. Det inger förtroende. Mot honom skulle man kunna bli så enkel och sann, om man icke vore en odåga och kände det. Nu strävade jag att synas banal, för att åtminstone hålla mig fri från *effektsökeri*, men sann var jag icke.

Han sade att han så väl kunnat spåra mig i Final, och så log han. Ja, det hade Lundegård berättat mig. – Eljest kände han icke till mitt författarskap. Jo, *breven i Morgenbladet* hade han läst, men dem tyckte han inte om. – När han sade det såg han på mig med ett sådant tillvinnande leende, och jag skrattade och sade att jag höll icke på dem, och han räckte fram sina händer, och jag gav honom mina. – Kanske Lundegård sagt mig att han inte tyckt om breven? – Ja, det hade han.

»Ja men jag tycker inte det är vackert av Lundegård att berättat för er allt vad jag säger.«

»Det skulle ni icke säga om ni bättre kände både honom och mig. Det ligger icke den minsta [ogrannlagenhet](#) emot er i att han säger mig det. Han vet att jag inte är det minsta ömtålig, och vi äro fullkomligt som kamrater; vi kunna tala om allting.«

Vad som i synnerhet stött honom i Morgenbladsbreven var den alldeles kritiklösa beundran jag tycktes hysa för fru Edgren och de andra författarne. Han fick det intryck som om jag väntat att finna gudar och så blivit på det angenämaste överraskad av att de kommo mig till mötes som vanliga människor.

Jag sade honom att tonen i Morgenbladsbreven är falsk; att jag alldeles icke hyst den beundran jag där lagt i dagen och att i denna brist på sanning ligger brevens obotliga fel.

Ah! Hans ansikte klarnade. Så var det ändå det! Han hade glömt breven och endast någonting [uppskruvat](#) och osant stod kvar. Nu förstod han orsaken.

Han talade om fru Agrell. Hon var älskvärd, tyckte han, men hon hade endast en liten fågelhjärna »jag vill icke säga precis en kycklinghjärna, men en helt ordinarie utvecklad liten fågelhjärna«. För henne börjar världshistorien med Henrik Ibsen. På andra sidan om honom finns det ingenting. »Det förefaller oss män så underligt. Vi se det hela i ett sammanhang, som framsprungit ur vartannat. För oss kommer Assyrien, Egypten, Grekland, Rom, allt i en historisk utveckling, en enda stor byggnad. För henne finns icke allt det där; – endast Ibsen.« – Nå, han menade icke att hon saknade vanlig bildning, men hon hade ingen överblick.

Han frågade mig vad språk jag läser: Franska, tyska, engelska, – Nå, det är ungefär som alla vi andra, sade han anspråkslöst.

Han kunde icke begripa varför jag legat i mörkt rum, när jag icke hade ont i ögonen. Han frågade om jag ännu trodde mig vara stadd i utveckling. – Ja, det trodde jag. – Ja, men det kunde man misstaga sig på. Han hade en gång varit i ett sällskap, där man diskuterade frågan om vid vilken ålder människan in-

tellektuellt börjar gå tillbaka, och det var lustigt att höra hur var och en tog sin egen ålder som gränslinje. De som voro tjugofem år sade att till tjugofemte året måtte man då åtminstone vara stadd i utveckling och själva den gamle kammarherre Fallesen, som är över de sextio, påstod att ännu hade han åtminstone icke känt någon återgång, så att nog måtte gränsen ligga längre bort. Och vad Brandes själv beträffar, så nog hoppades han att ännu på några år icke behöva gå tillbaka.

Hur hade jag kommit att skriva? Jo, jag leddes. – Vet ni vad det betyder? sade jag med en dubbelmening. Han misstänkte mig icke för det strax, men så klarnade ansiktet till ett vemodigt leende. – Jo, han kände både ordets betydelse och – tyvärr – dess realitet. – Jag höll på att i min tur säga »stakkel«. Leva i en sådan småhåla som Köpenhamn!

Det låg en del brev på mitt bord under almanackan. Han såg dem. – »Har ni läst era brev?« – »Ja.« – »Eljest läs dem; jag kan inte lida den tanken, att ni möjligen kan sitta och vara upptagen av annat medan vi tala med varandra.« – »Det är jag icke; jag försäkrar att jag läst breven.« – Han flyttade stillatigande undan almanackan, tog breven åtskils och såg efter att de voro öppnade. Jag satt leende och såg på. »Jag narras inte.« – »Nej, men det kunde ju vara artighet.« – Och vi återtogo samtalet.

Jag vilade mina magra, fula händer på bordet. Det hände ofta, under det han talade, att han lade sin hand över min eller grep tag i den, liksom för att riktigt hålla fast min uppmärksamhet. Det var ingenting av närgångenhet, jag var den sjuka gamla kvinnan, jag var en människa som levat, njutit och lidit, det kände han väl på instinkt, och så fanns det ju alltid ett band mellan oss. En gång kunde jag icke motstå min frestelse; jag måste se ned på den varma, fasta hand, som höll min egen. Det var en liten hand, en stark, energisk liten hand, icke med denna vita, kvinnliga skönhet, som jag avskyr. Det var icke en av dessa könlösa händer, som tala om slapphet och svaghet; det var en mans hand.

Fru Edgrens Sommarsaga tyckte han vara en smula naiv i sin kritiklösa beundran av Falk, även när det gällde dennes småaktiga egenskaper och envishet. De första delarne hade han läst igenom och gjort anmärkningar över i manuskript. Hauch är en av hans äldsta och närmaste vänner. Han känner så väl igen honom i boken, fast Falk delvis även är tagen efter en annan modell, efter Ullman, tyckte jag han sade. I alla resonemang angående preventiva åtgärder i äktenskapet var det Hauch, som gick igen. Han ivrar mycket emot detta, vilket han anser vara synd. Med en ironisk liten glimt i sina ögon sade Brandes att när Hauch varit gift i tio år och hade tio barn, så kunde han nog tillåta sig att platonisera en smula med fru Edgren. Han tillade, att efter alla dessa barnsängar var hustrun »neppe et Menneske mer«, så utmär glad och utsläpad hade hon blivit. Så skrattade han och sade att en av de äldsta små flickorna yttrat: »men nu är det ju påsk, och om påsk brukar mor ju annars alltid få en liten« – »den kom om pingst«, bifogade Brandes med ett av sina spefågelaktigaste löjen.

»Nej, hör nu, vill ni höra en rolig historia?« – Ja, vad jag det ville. – Jo, det var när fru Edgren var i Köpenhamn och hon skulle gå upp till kammarherre Fallesen för att tala med honom om varför han ej ville låta Sanna kvinnor uppföras på Kongl. teatern. Brandes hade lovat att följa med. Han tänkte vid sig själv om denna stora, förfärliga kvinna får själv råda, så går hon alldeles bröstgänges emot den lille kammarherren, och så förstör hon alltihop. – »Ni har ju sett fru Edgren och vet hur hon ser ut?« – »Ja.« – »Nå kan ni så gissa hur hon klär sig, hon, som i sig själv är allt annat än vacker! Jo, först en tjock ylleväst, så en kofta eller kappa och därovanpå en stor regnkappa, som räckte ända ned till fötterna och såg ut som en säck. Ni kan tänka er vilken figur hon fick! Med hennes längd, och så av alla dessa ytterplagg så tjock att man kunde häpna. Nå, tänkte jag, dethär blir ett fälttåg! Och så när hon fått allt detta på sig, så

tar hon en hatt ---« --- han gjorde en betecknande gest ut över sin panna och gav med denna rörelse ett intryck av ett ofantligt, framskjutande hattbrätte – »Och när man nu betänker vem vi skulle gå till ---! Kammarherre Fallesen är en man på de fentio, en damernas vän, fin, spenslig, siratlig, parfymerad ända ut på fingerspetsarne, med de elegantaste små fruntimmerskarlsvanor, en älskare av ungdom och kvinnlig skönhet, övermåttan artig, övermåttan svag för en vacker toalett. Och så tänka sig komma på detta sätt utstyrd till honom! Nå, vad var att göra? Vi gåvo oss åstad. Kammarherren tog emot oss, ytterst förekommande och artig, som alltid. – Så ser han på fru Edgren. Ah, säger han, jag hade föreställt mig en äldre författarinna med skarpa drag och [karlavulen](#) uppsyn, men vad ser jag! En ung vacker dam, som ser ut som älskvärdheten själv. Det är mig ett obeskrivligt nöje att få göra er bekantskap. – Ja men varför inte Sanna kvinnor kunde bli uppförd? – Kammarherren ryckte på axlarne – ja men kära fru, har ni manne icke varit alldeles för orättvis emot oss stackars karlar? När jag går på teatern, vad ser jag då i salongen? Jag ser mig på alla sidor omgiven av de mest bedårande kvinnliga väsen, som synas färdiga att förvrída huvudet på vem som helst, riktiga små förförerskor, som man aldrig nog kan akta sig för. Men av dessa farliga förförare, om vilka de kvinnliga författarne tala så mycket, av dem ser jag icke ett spår. Jag ser fula, skalliga herrar, som icke synas kunna vara farliga för vem det vara må. Och mig synes det då som om det vore vi stackars karlar, som kunna frukta förförelse och icke tvärtom.«

»Ha, ha, ha, hade fru Edgren aldrig tänkt sig saken från den sidan.«

»Herre Gud, det var ju blott ett skämt, och hon upptog det heller icke annorlunda. Ingen av dem voro dumma.«

Hu vad jag blygdes! Trodde han att jag icke uppfattat det som skämt?

»Jag förstår, jag förstår fullkomligt.«

»Och så hade jag ingen annan råd än att gå in på skämtet; om jag lät fru Edgren komma till tals var jag rädd att hon skulle fördärva alltihop för oss. – Så tog jag en stol och satte mig hos kammarherren. – Jag har kommit hit som fru Edgrens bundsförvant, men som bundsförvanter ofta göra, så deserterar jag helt enkelt när jag kommer i elden, nu slå kammarherren och jag oss tillhoppa och fåkta för de stackars karlarne, och så låta vi fru Edgren sitta därborta och försvara sig« –

Så talade han om det bakvända i att män och kvinnor dela sig i två fientliga läger. Det föråldrade löjligen i att kvinno-skribenterna i sina arbeten ha en »förförare«, d.v.s. en som knappt har annat yrke än detta. Och vad vill detta säga? Att förföra? Den unga flickan bör väl veta så mycket, att hon icke låter sig förföra! Varför skylla allt på honom?

Vad man kunde märka av fru Edgrens bok, det var åtminstone att hon och Hauch talat om allt möjligt. Han tycktes finna det en smula löjligen att hon genast skulle [draga till torgs med](#) det.

[---]

Det var nästan [oförsynt](#) att göra en dam en sådan fråga, men: hade jag läst Hans Jægers bok? Ja det hade jag. Om jag icke fann den så rå och plump, att det var en pina att läsa den? Jo. – Gudskelov! – Det lät lustigt att höra honom säga det. – Hade jag också läst hans artikel om den i Politiken? Ja, och jag hade blivit så förtjust i den, också jag tyckte att de båda hjältarne löpa tillhoppa till ett enda virrvarr. – Ja, det var nästan omöjligt annat, ty den ene mannens besök hos en offentlig dam är så tämligen likt den andres. Så talade han om att Hans Jæger kallat det en [oförrätt](#) att Brandes icke omnämnt eller understött boken. För resten låg det ärftligt vansinne i släkten och Hans Jæger hade nog en liten släng också – högmodsgalenskap.

Av Strindberg hade han icke läst allt, icke [Utopier](#) och icke [Tjänstekvinnans son](#). Tyckte icke riktigt om honom, fann ho-

nom allt för karaktärlös och ombytlig, aldrig kunde man veta var man hade honom. Och så var han ibland så okonstnärlig och kom körande upp med teorier och påståenden, som om han funnit något nytt, och kilade in dem i berättelsen så att formen sprängdes. Så t.ex. i Dygdens lön, för att komma fram med att nattvarden icke är annat än vin och **oblater** tillgriper han någonting som att säga hjälten »visste icke«. Det är ju alldeles att gå utom ramen. Det är sin hjälte han skall giva oss. Han skall säga oss vad denne tänker och känner, vad han *icke* tänker kommer oss ju icke vid, såsom liggande utanför ämnet.

Jag jublade hemligt över att han kunde säga något som jag själv tänkte, men på samma gång slog det mig att jag nu måste stryka ett ställe i Fru Marianne, vilket jag skjutit in emot bättre vetande.

Vidare berättade han att när Strindbergs **fabler** i fjol stodo i Politiken, hade Brandes kommit och sagt till sin bror Edvard, att de vid översättningen alldeles förvidit författarens mening, ty av fabeln framgick tydligt att denne måste vara ateist, och Strindberg hade ju dock offentligen förklarat att han trodde på en personlig gud. Därpå svarade Edvard endast – naturligtvis med sin sarkastiska ton: – »ved du ikke at han blev ateist i Marts?« – Brandes log ett jättelöje vid tanken på att man kunde »bli ateist i Mars«; så utan vidare gå över från en ståndpunkt till den alldeles motsatta. Han kunde förstå att man genom en lång utveckling kunde övergå så där, men med ett slag – – – Han upprepade det för sig själv. Han fann det urkomiskt.

Ja, och så skulle han gå. Vi reste oss. Han tog mig åter i hand. »**Paa Gensyn**«, sade han. Jag kunde ju underrätta honom när jag kom till staden.

Hur kunde han förmå sig till att kyssa min stora, magra fula hand! Övning – förstås, men i alla fall. Landsortsskribenten fann det vara en så stor ära, att också hon kysste denna hand sedan han var gånge, just på samma fläck. Det var något så vänligt

och så mänskligt hos honom när han gjorde det. Det kändes så lugnt och tryggt och han hade så mjuka läppar. Han frågade om mina framtidsplaner. »Jag tror att jag kan arbeta ännu ett par år.« – »Ett par år? Vad menar ni sedan, tror ni att ni skall dö?« – »Jag vet ingenting.« – Han mätte min långa gestalt. »Ni ser inte ut så. Paa Gensyn.«

*

Senare på teatern såg jag en skymt av honom vid en pelare. Detta karakteristiska huvud är så lätt att känna igen, men ansiktet så svårt att återkalla i minnet, dess drag äro för rörliga. När jag gick ut från teatern hade Lundegård hälsning till mig, han hade sökt mig med ögonen men icke kunnat se var jag satt. På mitt bord låg det [Stuart Mills Kvinnornas underkuvande](#) samt [Aladdin](#). Åh, vad jag fick en hjärtklappning! Hade han varit och sökt mig? Var det möjligt?

Jag måste se honom följande dag och tacka. Jag gick dit och lämnade mitt kort. Jo, han tog emot. Pigan sade mig besked, men innan jag hunnit in kom han själv ut i tamburen för att se om jag var där. Han förde mig in i sitt arbetsrum: enkelt, nästan [tarvligt](#), men [komfortabelt](#) ändå, bra att arbeta i, ett hörnrum med fönster åt två håll och en fri utsikt. Jag var så rädd att jag skulle störa honom, att han skulle finna det inträngande att jag kommit; när jag suttit några minuter ville jag gå, men jag fick inte. Det pratades rätt ledigt, fast min nypresenterade fröken och jag voro så främmande för varandra. – »Jag tycker så bra om er, fast jag inte träffat er mer än en gång«, sade han till mig. – Vad skulle jag svara på det. Att en smula skälmaktigt skaka på huvudet var det enda jag kunde göra för att uttrycka mitt tivel. – »Om jag icke tyckte så, skulle jag icke säga det«, sade han och såg mig rätt i ögonen.

Vi talade om [Esmanns I Stiftelsen](#). – »Om han bara inte haft

det slutet«, sade jag. – »Så säga nästan alla«, sade han hastigt, »men det är icke min mening. Men han borde förberett det lite bättre.«

Aj, aj, där var jag framfusig, och han förde mig tillrätta. Nu tyckte han säkert om mig som om Vollmar, att jag strax är färdig med förhastade domar.

Så berättade han på sitt oöverträffliga sätt om tre unga män, som en efter en kommit till honom under de sista dagarne, med det påståendet att de – var för sig – gjort »en Opdagelse«. De två på kärlekens område, den tredje på astronomins. Så måste jag gå. För en besökande hade han nekat sig hemma medan vi sutto där, det var Grosser, pianistens man. – »De maa ikke gaa«, sade han till den unga flickan. Jag vet varken om hon var fågel eller fisk, men att hon nyss var kommen hem från Paris, det hörde jag. Hon hade suttit och smårodat då han berättade om den ene unge mannens »Opdagelse«, den bestod nämligen i att om ett förlovat par gick länge utan att kunna gifta sig, så var det icke synd om de i hemlighet levde som gifta. Brandes' ögon sprakade gnistor av löje, när han berättade vad han svarat: – »den opdagelsen har nog många gjort före er«.

Han följde mig ut i tamburen och hjälpte mig kappan på. Jag sade honom att jag varit i sådant beråd om jag skulle komma eller ej, men så ville jag så gärna själv tacka för böckerna, annars visste jag nog att hans tid vore så upptagen och han så översprungen av människor, att man gjorde bäst i att bli borta.

»På en timme har ni varit den fjärde«, svarade han, »och då kan ni ju tänka er att man blir trött.«

Nu ångrade jag att jag kommit. Det lät ju som en förebräelse. Varför hade han icke låtit mig gå strax, som jag ville? Han var vänlig ändå och sade att om det var något jag önskade av honom, så behövde jag endast skriva en biljett.

Jag gick dödligt förödmjukad därifrån, tuggande på detta: »då kan ni ju tänka er att man blir trött«.

O, att kunna göra ett duktigt arbete och tvinga honom till intresse! Att icke längre behöva känna sig som en hund, den där går och slickar efter smulorna från [intelligensens](#) bord! Varför skall alltid jag behöva känna mig som en bortstött tiggare, hos både stora och små!

*

När fru Agrell var i Köpenhamn brukade hon sticka alla sina litterära besökares kort i sin spegel. Bland de andra satt ett från Georg Brandes, på vilket han skrivit någonting till henne. – Vilket småstadsskryt!

*

Förr betydde Köpenhamn för mig teater och uppköp, nu betyder det endast Georg Brandes.

Fru Agrell säger att ett samtal med Georg Brandes är det samma som att känna ett elektriskt batteri i nacken. Det tycker icke jag. För mig är det någonting lugnt och välgörande. Jag glömmmer under det han talar att han är den ryktbara storheten, jag känner blott att i honom har den mångsidige människokännaren denna kolossala erfarenhet, vilken – näst viljekraft är det jag ställer högst i världen. Vad som imponerar på mig är icke hans snille eller boklärdom främst, utan mest av allt det häpnadsväckande material av verkligt liv han sitter inne med. Vilka skatter för en romanförfattare! Det är det jag tänker på. Och när jag känner mig magnetiskt fånglad av hans ansikte, så är det icke blott för det minspel det nu har eller för det jag finner det vackert, det är emedan det bakom dessa djupa drag och rörliga linjer gömmer sig ett så rikt liv, och att medvetandet därom väcker den [oresonligaste](#) hunger i mitt sinne. Den säger mig mycket tydligt att en romanförfattare i grunden måste vara människo-

ätare, blodsugare. Jag **elektriseras** ingalunda av det jag får, det synes mig så fattigt och obetydligt; nej, jag sitter och förtärs av saknad över att alla dessa gömda rikedomar skola draga mig förbi utan att lämna mig det ringaste utbyte. Jag känner ingen **eggelse**, endast ett tomhänt vemod, som sitter stilla och ser på allt vad det går miste om.

Han kan förstå allt, allt som är mänskligt. För honom finns det icke detta kategoriska »ont« och »gott«, avskilt på sina bestämda hyllor och med sina särskilda etiketter. För honom finns det orsak och verkan --- smärta, jubel, tillgivenhet, agg, mångfald, skiftningar, människor, liv --- åh, att vara en obetydlig-
het, som han liknöjt skall gå förbi!

Kan man bli elektriserad av *det*?

*

I allt som rör umgänget med andra människor älskar jag laglösheten. Därför att jag icke vill stenas och icke bli martyr, därför att jag icke vill sätta denna kärlek i system och icke skrika ut den, därför tror Axel att den icke finns. – Jo, den finns i mitt innersta, i mina böjelser, mina önskningar, min smak, och stundom – när jag icke behöver vara försiktig – även i mina handlingar. Egentligen har jag ända sedan min barndom gått och sökt efter detta enda: en laglös människa – en för vilken konventionalismen endast är en sällsapsdräkt, som han bär med ledighet, men som han också kan kasta av, när han vill känna sig fri.

Åh, jag hatar **konventionalismen**! Varför har jag aldrig fått träffa på en riktigt varmblodig, självmedveten laglöshet? Varför alltid denna inskränkta, avskyvärda kälkborgerlighet?

*

Hörby d. 15 Okt. 86.

Tjo, gamla [grålle](#), ett [snärtrapp](#) till! Jag och mina kryckor voro i dag avritade i [Budkaflen no. 42](#). Kryckorna äro ju särdeles tacksamma motiv för [en] sådan som Budkaflen.

Stora boken. Foliant IV.

Fullkomligt privata anteckningar.

Ernst Ahlgren.

Okt. 1886.

(Lösa utdrag ur brev till Axel d. 29 Okt. 86.)

– Det är skildringarne, det som kvalfullast pressas fram ur mitt eget jag – kramas som blod ur mitt eget förflutna – det är det jag älskar.

– det hindrar mig icke att vara --- jag hade så när sagt lycklig som en gud, men gudarne hade inga affärsbekymmer, som gnagde sig fast i en liten, liten hjärteflik för att så aldrig släppa tag mer. Det var därför de voro lyckliga, jag är övertygad att det var därför.

*

Det är dagen efter. Det är Lördags middag. Jag har suttit och sett på det skrivna, och jag har betänkt mig länge, länge. Jag både ville avsända brevet och jag ville icke. Det är så omedelbart. Det är så omedelbart att det ryker om det som av nyslaktat kött. Och jag är girig. Det finns saker i det, som för en psykologisk författare äro av stort värde, och som aldrig skulle komma fram, om jag inte tänkt mig att det var till dig jag skrev. Och att skriva detta till dig, som inte frågar efter mina brev, det är sådant slöseri med stoff. I mitt konstnärsförstånd svider det vid tanken på ett sådant lättsinne.

Men jag är icke endast konstnär och girigbuk, jag är människa och jag känner behov av att tala till en människa. Om man inte nänns att låta luft strömma ut och in i lungorna eller hjärtat fyllas och tömmas av sin röda flod, kan man då säga att man lever! Om man bara av fruktan att bli **beledd**, eller att synas för uppriktig eller ge mer än man får krymper ihop till en mumie,

kan man då säga att man lever! Och om man icke lever, kan man då skapa diktverk av kött och blod? Det är genom att småaktigt skruva ned varje känslöstämning, som man kommer sin produktion att sina ut. »Hjærtet arbejder ikke«, men om det icke slår, så blir handen maktlös, vore den i sig själv än så duktig. Nej leve friheten! Att få vara sig själv.

*

D. 2 Nov.

Jag längtar mycket efter att få läsa Gustafs Giftaskritik. Vet du det finns i den för övrigt grova och okonstnärliga samlingen en riktig liten pärla. Har du givit akt på den? »Det räcker inte«, heter den. Jag är alldeles förtjust i den. Och – vet du vad – trots alla osanningar och orättvisor som boken innehåller, bör man dock ej förbise, att den gömmer en grundåskådning, som verkligen är berättigad, den, att kvinnan inom den högre medelklassen ofta låter mannen ensam bära nästan hela familjebördan. Det är orätt att uppfostra unga flickor så, som nu oftast sker. Man borde taga någon hänsyn till möjligheten av att de kunna bli familjemödrar.

Men Strindberg begår samma fel som emancipationskvinnorna, han ställer upp mannen och kvinnan i två fientliga led, som tvenne mot varandra stridande makter. Och han söker på allt sätt underblåsa en sådan uppfattning. Därav kan aldrig komma något gott. Och sådan är förvisso aldrig naturens mening. Tvärtom, vad som brister är just förstående könen emellan. Det är onatur att de kämpa mot varandra, det är natur att de sträva sida om sida i gemensamt arbete, kompletterande varandra. Allt annat skall leda till orättvisor på ena eller andra hållet.

Strindberg har rätt när han yrkar på att kvinnan har skyldigheter, han har orätt när han stämplar henne som allt igenom

ond och dålig. Han har helt och hållet glömt hur stor del mannens ytlighet har i kvinnans fåfånga. Och han förbiser att ofrihet alltid alstrar svekfullhet lika mycket hos ofria män som ofria kvinnor. Lagens bokstav har varit emot kvinnorna, därför ha kvinnorna med list tagit ut sina mänskliga rättigheter, list försämrar karaktären, och en dålig karaktär skrapar åt sig vad den kan, utan att bry sig om huruvida han gör någon orätt. Så har det gått; men Strindberg är hetsig i detta som i allt annat, han har ingen överblick, därför är han inte rättvis. Bland mycket förvrängt och falskt har han dock sagt något, som borde sägas. Det är min tro.

Nu hinner jag ej mer.

Mamma Ernst.

*

Köpenhamn d. 12 Nov. 86.

Axel Lundegård hade två gånger varit och sökt mig förgäves. Strax efter middag i dag träffade han mig äntligen hemma. Jag blev icke glad åt att han kom. Alltid samma tvång i hans sällskap! Utom i mina flickors sällskap. Det är det enda som kan komma honom att bli lik en vanlig människa, när jag är **tillstädes** åtminstone. – Nå, han kom således. Det stod en av de bekvämaste stolarna alldeles tätt vid min schäslong. Lagom för en att i förtroligt samspråk sitta hos en på schäslongen liggande. Jag vet att genast detta berörde honom obehagligt, jag märkte det icke, men jag visste det. För hans lättrörda egenkärlek var det ett bevis på att han var väntad och att jag glatt mig åt ett sammanträffande, att jag skulle njuta av att se honom och att känna honom i min närhet. Njuta! Jo, han känner mig! Han tror verkligen att jag under all min **skenbara vånda** i hemlighet njuter!

Han sköt stolen bort ett stycke, så att det var lagom för att sitta och tala, så där icke-förtroligt. Jag satte mig på schäslongen. Samtalet gick trögt och besvärligt, med långa för mig pinsamma pauser. Så rycktes stolen ännu längre bort, så långt den kunde komma. Jag satt och undrade varför han icke ville gå, när vi båda hade så tråkigt.

Så kom talet på att han för länge sedan varit hos [fru Lange](#); hon hade själv bett honom komma, det var en förmiddag och där var en hel del andra människor, bland andra en svensk dam, som berättade honom att jag hört efter rum i samma pensionat där hon bor, för att bosätta mig i Köpenhamn. Hon frågade om han var en bekant med mig, – visste ingenting om Final och Budkaflehistorierna.

Han kände sig obehaglig berörd, först emedan jag ej skrivit om det till honom, därefter för det att jag *ännade* komma.

Jag sade att jag visste det sista, att just det i det längsta avhållit mig från att komma, men att jag icke ansåg skäl att fortfarande gå och låta mig [förfäas](#) ute på bondlandet, blott för att skona hans ömtåliga känslor. Jag sade honom att jag tycker det är strunt av en karl som han att icke kunna sätta sig över folks prat, när jag som kvinna har kraft att göra det.

Det var icke folks prat som var orsaken till det obehag han kände. Jaså, inte det! Vad skulle han då ha för obehag av att jag kommit till staden?

Jo, han känner det samma när någon av hans anhöriga, t. ex. Justus, kommer hit.

Nåja, det kunde jag då finna rimligare, ty mot dem kunde han känna förpliktelser, men sådant fanns icke då det gällde mig.

Jo, men han kände det ändå som om någon ville »tränga in i hans liv«, och störa hans vanor. Och nu var han förskräckligt snål om sin tid.

Det måtte han gärna vara, jag ämnade inte störa honom; han kunde ju helt enkelt låtsas som om jag icke funnes. Jag ämnade

icke hänga efter honom, men det trodde han kanske för mina två brev skull. De voro emellertid intet bevis. Orsaken att jag skrev dem var helt enkelt att jag saknar någon att tala med. Jag kunde likaså gärna ha skrivit dem till mannen i månen.

Ja mina brev voro båda »förfärligt *exalterade*«. Och så kom det *speglosor* och förlöjligande och grimaser. Jag hade inbillat mig att det i det första fanns »stoff«, men där fanns bara fattigdom och dumhet, jag hade inbillat mig att det fanns något av psykologiskt värde, men det var bara som jag inbillade mig, ty intet som är så medvetet som detta kan vara av psykologiskt värde för någon. Det enda som kan vara det är sådant som kommer fram mot ens vilja.

Jag medgav att det fanns övernog av dumhet i breven. Att förneka deras sanning var mig omöjligt och att förfäktas skulle efter detta varit för motbjudande. Vad angår det honom vad jag tänker!

Och så hån igen. Jag hade på senare tiden börjat syssla för mycket med mitt eget jag. Sådant kan aldrig bli intressant utan för författaren själv. Jag hyste en alldeles för stor beundran för honom själv –

Här vågade jag opponera mig.

Och så refrängen, den eviga refrängen: det besvärar honom att jag kommit hit.

Jag var ursinnig, jag krympte mig under förödmjukelserna, och på samma gång kände jag smärta över att få slagen just av honom. Ursinnet var dock det förhärskande. Har jag månne förtjänt allt detta!

*

Förtjäna? Vad är det för dumhet jag pratar! Sådant förtjänar man icke. Vad som med naturnödvändighet framgår ur bådass karaktär, det sker.

Jag har arbetat mig till en relativ likgiltighet för honom. Jag måste se till att den blir absolut. Det blir svårt. Jag erkänner att det är som --- ja det är som en svår fysisk operation, eller snarare som att bli berövad alla sina käraste [husgudar](#). Det klämmer om strupen, det hettar i ögonen, så måste det kännas när någon som man hållit av är död, – så måste det kännas vid tanken på den förfärliga tomheten, saknaden. – Jag vill icke fylla tomrummet. Jag vill försöka att icke så fästa mig vid någon människa, ty alla skola de gå ifrån mig. --- Min blick skymmes av tårar. Svaghet! Sentimentalitet! Sesåja, nu äro de drivna tillbaka och jag ser klart igen.

Jag vet att jag *kan* övervinna min tillgivenhet eller svaghet för honom, om jag *vill*. Men olyckan är att jag har så svårt att vilja. Jag drar mig för att fatta ett avgörande beslut, jag vill alltid hålla en bakväg öppen för min gamla svaghet att smyga in igenom, i fall hans nåde skulle behaga bli nådig.

Om jag kunde reta upp mig själv! Känna mig riktigt stungen av hans ord! Har jag då ingen stolthet! Vad är jag då för en människa? Skall jag låta honom spotta på mig och ändå le? Finns det då ingen aktning hos mig för mitt yttre människovärde? Skall jag allt fortfarande låta honom hånskratta åt varje yttring av mänskliga känslor, som jag [låter komma mig till last](#)?

Alter ego, låt oss försöka att vara nyktra åtminstone, och att – om vi icke kunna få vilja att ur det allra heligaste rycka upp varje intresse för den gamle kamraten – icke utsätta gamle Tobiasson för [Moloks](#) åtlöje. Så mycket äro vi skyldiga gubben Ernst.

Låt det bli en kompromiss.

I vårt innersta få vi behålla en hemlig, ytterst hemlig liten [faiblesse](#) för den omoraliske unge mannen, men se här vad vi i vårt yttre uppträdande ha att iakttaga:

Statuter

1. Han får ej läsa i stora boken förr än han sig omvänder och bättrar, d.v.s. icke mera skäms för att vara en människa. Eller ock när jag blir döder, då allt är mig likgiltigt.

2. Jag får ej giva vika för min dumma frestelse att visa mig vänlig emot honom. Han har tillfullo ådagalagt vad verkan sådant från min sida har på honom.

3. Således har jag ej rättighet att under någon förevändning skriva annat än affärsbrev till honom, och dessa skola vara korta, rakt på sak och icke med ett ord **till överlopps**.

4. Som ett rättvist straff ådömes han att ej få sätta sin fot inom mitt **helgade** område i Hörby. Ingen mildring! Han skäms över bekantskapen med mig här. Jag betalar med samma mynt när vi komma in på vår mark.

5. Jag bör lära mig att kritisera själv mitt arbete. Jag åläggas att aldrig låta något slinka in, förlitande mig på att han skall stryka. Låt det vara slut med den **humbugen** att jag icke kan skriva utan honom. Han kan få läsa för *sitt* nöjes skull, *om han begär det*. Jag är icke skyldig att av grannlagenhet erbjuda honom någonting sådant.

6. Särskilt måste jag skriva »Att dö« utan att han har sin näsa med däri.

7. Jag frikallas från att både vara och spela uppriktig emot honom.

8. Jag tillåtes att på tu man hand vara hur hänsynslös som helst emot honom, även med risk att såra och förorsaka smärta. Det blir ändå ingenting emot vad han låtit mig undergå.

9. Mig åligger det att icke rygga tillbaka för en möjligen uppstående fiendskap, ty endast den fege tror sig kunna stå på evig fredsfot med alla människor.

10. Jag har skyldighet mot mig själv att bortarbета varje tan-

ke på att han finns i världen, vare det mig strängeligen förbjudet att genom en efterlåtenhet för kamratsaknaden försjunka i liknöjdhet och slapphet.

11. Genom att sparka mig fram i världen med ihärdighet och smidig djärvhet har jag utvägen att skaffa mig upprättelse; jag har skyldighet att begagna den.

12. Jag bör genom återblickar i minnet göra mig förvissad om att det icke känns gott att få ett ormbett i handen när man famlar efter en mänsklig varelse. Detta gäller både honom och andra. Vinnande och hjärtlig kan jag få vara i mitt sätt mot alla dem jag ser upp till eller som jag nu eller framdeles kan ha gagn av – men *förbehållsam*. Kom ihåg, efter sådana bett kommer det – – – ja, du har försökt! Skämta, skratta och var glad. *Hal och kall*, det är det enda som duger. När du skriver kan du få bli varm, men icke i egen person. Om någon vill komma mig närmare, så är han icke för god att göra sig besvär, – ju mer dess bättre!

Ann: Att vara hänsynslös mot Lundegård när jag råkar honom på tu man hand räknas icke som uppriktighet. Och på goda grunder. Med den komedin har jag fria händer att roa mig så mycket jag vill och i så många skiftningar jag har lust. Bliir han arg så kan jag vara kall och hånfull. Det är lagom åt honom. – Jag har ingen skyldighet att konversera med honom.

*

Seså! Nu kan han hålla sig undan eller söka upp mig, vilket han vill. Komedin kan fortgå alldeles lika bra utan hans medverkan. Jag har nu regler för båda fallen och jag skall väl vara karl att hålla dem tills han fått sig en ordentlig minnesbeta, om han trott att intet skulle förmå mig att *rysta* honom av mig. Jag unnar hans kamratskap åt vem som helst. Det är inte för gott. Han är en rar pojke, men det skall inte hindra mig att andligen

sparka honom ut om min dörr. Det är det för honom mest **gagneliga** jag kan göra. Framåt således!

Stora boken skall få bevittna utgången.

†

Axel Lundegård den 12 November 1886. Tjo hej! Frid med honom!

*

(Till G. B. 1886.)

17.11 Herr Doktor! Jag ber er betrakta dessa rader som en fullkomligt korrekt visit, under vilken jag några ögonblick stör Er i Ert arbete och själv sitter med den enda förnimmelsen att jag är till överlopps. Jag kan icke förmå mig till att personligen avlägga ett sådant besök; jag skulle icke ha rum för någon annan tanke än att jag själv var påträngande och att ni skulle önska att jag helst icke kommit.

Även med fara att icke träffa er söker jag således icke upp er, bevekelsegrunden tror jag att ni förstår.

Men skulle icke min stelhet och oförmåga att föra vad man kallar »konversation« redan ha avskräckt Er, så kanske --- ja, så kanske ni vill minnas ert löfte att besöka mig. Det skulle göra mig mycket stolt och mycket glad, under förutsättning att ni verkligen kunde känna lust att prata en stund med landsortsförfattarinnan – eller snarare landsortsmänniskan; – jag gör ändringen, putslustigt nog, därför att jag ställer det högre att ha levat än att ha skrivit. Skulle ett sådant ert besök emellertid endast vara en hövlighetsgärd åt kvinnan eller ett barmhärtighetsverk åt sjuklingen, ja då tror jag nästan att jag hellre önskade det ogjort.

Och dock måste ni veta hur mycket det ligger mig om hjärtat!
 Jag är så mycket ute, att om ni verkligen vill göra mig den glädjen att låta mig träffa er, vore det bäst att genom ett kort låta mig veta när jag skulle vara hemma. – Med ett hjärtligt tack för den [handräkning](#) ni gav mig i kväll

Er
 Vict. Benedictson.

*

D. 20 Nov. 86.

Det var en ruskig morgon, kall och mulen. Jag hade beslutit att vara helt »[Forretningsmand](#)« den dagen och att hinna med en hel del av det som skulle göras. Det var att hugga i: först promenaden med de nödvändiga uppköpen, sedan skrivning. Arbeta hela dagen, ingenting annat än arbete. Jag hade i flera dagar glömt att gå till apoteket för att hämta [karbolvatten](#), nu gick jag dit. Jag stod vid skranket och väntade på min flaska, klädd i min långa kappa och den karlaktiga filthatten. Det kom andra kunder. Jag såg på dem, på det grå, grova brädgolvet, på apotekspojkarne, som här skulle slita sig väg till sin blivande levnadsbana, på kassörskan, som satt i sitt [glasfodral](#) och såg morgonfrusen ut. Det kom en herre och ställde sig vid skranket längre bort, min blick föll i sin liknöjda nyfikenhet på ett nytt ansikte. Ah – Georg Brandes! Hans morgonruskiga ansikte glimtade till av ett igenkännande och han kom bort till mig.

»Tak for deres Brev, jeg ved ikke naar det var avsent, men jeg fik det i nat Klokken to da jeg kom hjem. Jeg havde været hos [den tyske minister](#).«

Vi skakade hand, tvärtigenom handsken kände jag en kall liten skrivartass i min.

»Det lader til av deres Brev som om de troede jeg kedede

mig med dem. Det var nu ogsaa noget Vrøvl at skrive, hvor faar de saadant Tosseri ifraa?»

Det lät så torrt och så urkomiskt. »Vrøvl« sade han så brett och »vranter«. Och så ville han nödvändigt bestämma dag och tid när han skulle komma. Det skulle vara i morgon klockan elva. Han sade att han olyckligtvis har så brått just nu, först sina föreläsningar, så de ryska föreläsningarna samt en bok han skall ge ut till jul och som han ännu icke gjort någonting vid.

*

Jag frågade Ingeborg (uppasserskan) i dag om hon kände doktor Brandes till utseendet. Jo, det gjorde hon mycket väl, då fröken Mohr (eller Moor, vad hon nu heter) bodde här i fjor brukade han ofta besöka henne.

Om hon var ung? Ja, hon sade själv att hon var 23 år, men såg äldre ut. »Jeg syntes hun saa ældre ud end mig, og jeg er syv og tyve. Men maaske hun saa ældre ud fordi hun er saa mørk.« Hon bodde här två månader, men sedan flyttade hon härifrån, emedan hennes familj icke tyckte om att hon bodde på hotell. Hon var från Riga, kunde icke tala ryska men talade danska ganska bra.

Det var hon som hade en stor säck dynor med sig från sitt hem, för vilka hon naturligtvis icke hade något bruk här, och som därför ställdes ned i ett packhus eller dylikt på gården. Då hon mycket noga frågat efter när ryske kejsaren skulle komma till Köbenhavn samt en hel del därmed sammanhängande, fick en av de andra pensionärerna, som sedan visade sig icke vara så särdeles respektabel, för sig att hon var en nihilist, som kommit hit för att mörda kejsaren. Det var nog dynamit hon hade i säcken. »Fru Leopold, de maa endelig passe paa fröken Mohr«, sade hon beständigt till värdinnan.

*

Jag glömde säga att den lilla husjungfrun är alldeles betagen i fröken Mohr; hon var så snäll och så rar alltid.

*

Fröken Mohrs far är någon slags ämbetsman i tullen. Ingeborg trodde icke att hon var förmögen, efter hon behövde beräkna så noga för att ej överskrida sitt bestämda. Innan hon kom hit hade hon enligt fru Leopolds utsago icke varit bekant med Brandes på annat sätt än genom brevväxling. Hon var så mån om och så ihärdig att lära danska, att hon för övnings skull kunde sitta kvällarne igenom och prata med Ingeborg. Hon hade ett av de små gårdsrummen. Jag tror en trappa upp. Nätt och trevligt. De hade låtit en smed sätta upp en ställning så att hela sängen inneslöt av en gardin, – hon måtte således vara händig och praktisk. Fru Leopold tror icke att hon var [författare annorlunda än kritiskt](#). Hon brukade visst skriva i tidningarne.

I går var Georg Brandes här. Jag hade varit dum och glatt mig åt att han skulle komma. Jag tyckte att den röda skärmen kom allt att se så mjukt och inbjudande ut. Och jag lät den sitta på. Jag kom ihåg hur lätt det förr gick att tala vid brasan. Jag glömde att det var emedan det då fanns erotik med i spelet som [halvdagern](#) var så förtjusande. Nu hade den endast en viss dåsig inverkan; det kom som en tyngd över sinnet. Nej, ju mera ljus dess bättre!

Han berättade om fru Lange, hur hon sprungit över [honom] och Edv. B. och hur de på allt sätt sökt vara henne nyttiga, ja hur den senare läst igenom hennes manuskript, hur varmt hon talat om sin beundran för dem och alltid självmant kommit in på kapitlet om dem och deras arbete. Och så hade det hänt, att hon i ett större sällskap, vilket hon trodde bestå av idel högerfolk, hade givit sig till att [»rakke dem ned«](#) det värsta hon orkade. Flera av Brandes »närmeste kvindelige Venner« hade funnits där utan att hon vetat något om det och de hade

berättat det för honom. För att få klarhet hade han vänt sig till [Ida Aalberg](#), som också varit [till städes](#); hon hade bleknat först när han frågade henne, men så hade hon medgivit att man berättat honom sanningen. Och nu vill han aldrig mer bry sig om fru Lange.

Om Strindberg hade han dagen förut berättat den historia jag förut kände genom Lundegård; jag fick endast några nya detaljer. Flickan var 19 år, ful och hade rött hår. När hon telegraferade till Brandes i Warschau om han ännu hade samma adress, emedan hon hade något ytterst viktigt att meddela honom, blev han helt förskräckt. Vad kunde »[det Pigebarn](#)« ha att meddela av sådan vikt att det behövde telegraferas, om det icke skulle vara att hon blivit förförd och »[frugtsommelig](#)«. – Nordström var det som hjälpt till att [kolportera ut](#) det där om att hon stod i förhållande till fru Strindberg. När han hotade med gendarmer reste hon in i Grez, förut hade hon bott i någon av omgivningarne och därifrån fört den korrespondens, som Strindberg uppsnappat. Hon hade endast en gång – det hon kunde påminna sig – skrivit något om honom, och det var att han borde ha »gift sig med en [Kokkepige](#)«, emedan det mest skulle ha tillfredsställt hans krav på en hustru. När Strindberg icke kunde förjaga fröken med hot, så reste han hals över huvud med hela sin familj till Schweitz. – – –

»[Fortæl litt om dem selv](#)«, sade Brandes i sin vackra, mjuka ton. Men jag berättade ingenting. Varför är jag så skygg och tillbakadragen, när jag ändå känner ett så innerligt förtroende för honom! Det är ju dumt.

Vi talade om brev. Han sade att han aldrig vågade skriva några öppenhiertiga sådana, numera, emedan han alltid tänker sig dem offentliggjorda för eftervärlden. Jag sade att jag skulle bry mig strunt om eftervärlden. Vad folk tror om mig sedan jag är död rör mig inte mer än en sten. Ja men han har två små flickor, invände han, och om de finge läsa sådant [sludder](#) som deras

far hade skrivit, så skulle det göra honom ont. »De stakkels smaa Pigebørn, de ere min Efterverden.« – Han sade det så hjärtegott. Vad kärleken till barnen måste ligga djupt hos dessa två bröder! Där är åtminstone en punkt i vilken de kunna förstå oss lantmänniskor.

Han sade att hans första stöt, när han undantager en kärleks-historia i tjugooårsåldern var då han vid trettio år mötte *den där stora opinionsstormen* då allt störtade ned över honom och hans parti.

Till Magdalena Thoresen hade han då han var en tjuvu år gammal skrivit långa brev, på vilka hon svarat med ännu längre. Han ryser när han tänker på att de breven vid hennes död skola komma i främmande händer.

Han påstår sig alltid ha varit naiv och lättrogen. Som barn var han avhållen och höll av.

Jag borde övervinna min anspråkslöshet och skygghet, sade han. – Jaha.

Fru Lange hade beklagat sig över sin fattigdom och sina husliga förhållanden. Mannen har, menade Brandes (»endast«, sade han) 4000 kr. om året, och han vill knappt ge henne något till »hennes barn«, även Brandes uttryck. Hon måste skriva samt giva musiklektioner.

Han sade att i umgänge måste vi två, han och jag, likna två stora cirklar, vilka icke gripa in i varandra, utan endast *tangera* varandra på en enda liten punkt. Det finns ingenting personligen gemensamt, och därför måste vi så snart ha uttömt varandra.

Tyvärr ja! Jag vet icke vad jag ville ge för att få cirklarne att gripa in i varandra. Men det är ju omöjligt: jag är främmande för alla hans förhållanden.

Han frågade mig om inte Lundegård kunde skaffa mig en del bekanta. Ha, ha! Det var just den rätte!

*

Kjöbenh. d. 24de Nov.

Politiken har innehållit en notis om fru Agrells ankomst till staden, fastän hon icke träffat någon av Politikmänniskorna och icke kunde begripa hur de redan fått reda på att hon var kommen. Jag uppvaktade i går Edvard Brandes, men man ignorerar mig fortfarande. Således är ovänligheten fullt allvar. Den har form av bestämt motstånd. Jag har högern emot mig därhemma och Politiken här. Det vore ett underverk om jag kunde slå mig igenom. Men framåt i alla fall. **Quand même!**

[---]

Jag har just slutat läsningen av **Rosmersholm**. Den har gripit mig. Jag vill ännu icke se i en recension av den, eller höra en tydning av innehållet. Ack, vad skall han med sin välsignade symbolik i den! Vad skall det vara gott för allt det mystiska om släktens vita hästar? Det är ju så barnsligt. Men allt det andra! – Han plågar mig med sina vita hästar och sin affekterade djupsinnighet. Vad skall han med allt det där! Det är ju både överflödigt och till skada. – »**Salig fruen tog dem.**« – Böh!

Men för övrigt. Jag älskar det arbetet som intet annat jag läst av Ibsen. Det är så sant. Det är så levande stort. Det är sådant som man själv erfarit. Det är kött av mitt kött och blod av mitt blod. Hur har han kunnat teckna denna beundransvärda kvinnofigur? Jag är alldeles uppriven av glädje, beundran, förtjusning. Det arbetet skall jag ha att älska som en kär vän, jag ensamma människa, som icke har en varelse i världen att stå i ett personligt förhållande till. Jag, som synes så till överlops, – ställd utanför allting. Jag behöver samla omkring mig sådant som jag kan älska. För att utfylla den stora bristen. Jag som går här med min stora längtan efter att taga och ge, utan att någonsin ha haft förmågan att vinna en människa. Jag förstår både honom och henne. Därför älskar jag skådespelet. När jag sitter

ensam, – alldeles ensam, då skall jag läsa det, läsa mig stark igen, läsa det som om jag hört en människa tala till mig.

Jag ger mig icke så länge jag kan andas. Jag har rätt att komma fram i dagsljuset och jag vill kämpa för denna rätt ända tills jag nått fram eller dukat under. Resignation? Aldrig.

Kjöbenhavn har varit ett enda stort nederlag för mig, att tala om det för andra har jag ingen lust till, att söka dölja det för mig själv vore höjden av dumhet. Det har varit så i allt: stort och smått. Min toalett är tarvlig, mitt uppträdande har varit konventionellt tafatt. Lundegård förnekar bekantskapen med mig. Jag har intet agg emot honom för det. Jag håller av honom trots detta, vilket bevisar att det icke är i honom jag är förälskad. Men att jag håller av honom vill jag icke visa mera. Jag vill icke låta någon trampa på mig. Icke ens den som är mig kärare än andra. Hans sätt att kasta mig tillbaka är endast en fingervisning, det pekar på hur lång vägen är innan jag kan sägas ha slagit mig igenom.

Mot Georg Brandes har jag varit skygg, intetsägande. Edvard Brandes har aversion för mig, och mitt personliga uppträdande har ingenting minskat i den. De övriga ignorera mig, – alla.

Jag drager mig tillbaka från nederlaget och slår till reträtt den elfte December, men jag skall rusta mig, och jag skall komma igen.

*

En sådan kväll som den i förrgår sedan Brandes gått! Jag var så förtvivlad över min egen ohjälplighet, min brist på frihet och naturlighet i umgänget, min oerfarenhet i sällskapslivet, min litterära okunnighet, min naturliga obotliga dumhet. Jag kände så intensivt mitt eget fiasko att det nästan var som om jag nu spelat ut mitt sista kort och jag nu stod vid [bankrutten](#), då det endast återstår att ha tålmod till[s] döden [ger] en mod nog att dö. Jag kände nästan det sista, så outhärdligt syntes mig ett liv

så futtigt som mitt. Men jag insåg att det ännu vore en dårskap. Jag har ännu icke uttömt mina inre möjligheter och yttre omständigheter skulle kunna råda bot för mycket. Ännu är ej allt hopp ute. Det tjänade ingenting till att ge sig hän i själskvalen. Jag led så att jag kallsvevtades. Men jag var besluten att icke ge mig, och så högg jag i arbetet. Det var på [bagatellpjäsen](#) jag renskrev. Men hur knäcks icke ens fysik av sådan obemärkt kamp, som för andra skulle vara ett rent nonsens.

Jag beslöt att våga ett besök hos Edv. Brandes. Skämta och se glad ut. Hela natten låg jag sömlös eller kastande mig i onda drömmar. På morgonen var jag dödstrött, och jag darrade för detta besök. Men jag reste. Jag är glad att jag gjorde det. Fast jag ingenting vann med det annat än en seger över min feghet.

*

Vilka brister är det jag har att fylla? Jag har läst för litet. Man skall anse mig obildad. Fyll således luckorna i dina litteraturkunskaper.

Jag är för oövad i främmande språk. När man icke talar med ledighet tror ingen att man förstår. Res ut, således.

Mina bekantskaper i Stockholm sträcka sig knappt längre än till obetydligheter, – illa sedda individer: Geijerstamska kotteriet. Bland tidningsmännen har jag ingen enda framstående gynnare. Men fiender har jag: [Janne och Saxon](#).

Mina toaletter ha delvis någonting hemgjort över sig, – icke stil nog i detaljerna. Kappa och hatt äro av för billigt tyg. Hur skall jag få pengar!

Till Paris! Där kan man åtminstone lära konsten att kläda sig. Försvinn så länge och arbeta under jorden!

*

Fru Agrell skrånade om att G. af G. går och skriker ut mig som en njutningens och skörlevnadens apostel. Det förargade mig,

men jag glömde att så kalla fruarne det naturligtvis om man säger att icke alla män kunna leva som asketer tills de vid en trettio års ålder kanske kunna inträda i äkta ståndet. Vid första lägliga tillfälle skall jag sätta upp grunddragen av min könsmoral. Sen kunna de komma, och jag skall ge dem svar på tal.

*

Kjöbenh. d. 27 Nov. 86.

Jag hade lovat att i går på f.m. komma upp till fru Agrell. Jag hade lovat det i förrgår när hon bad mig därom och jag hörde hur hon hostade. Men efteråt förargade det mig att jag gjort det. Hon har icke längre till mig än jag till henne. --- Jag hade sovit eländigt på natten; – vridit mig mellan sömnlöshet och onda drömmar. Min fars natur, som gång på gång reser sig inne i mig med nästan obetvinglig makt och i växlande former, nästan skrämmer mig. Den gör det emedan den förekommer mig som någonting främmande, den strider emot min mors nyktra, kalla förnuft. Och viljan, som jag tror på; viljan, som är min religion – kan den då icke hålla stånd. Det är slöseridjävulen som jag strider med, den samma satan, som gjorde den kraftige, friske mannen till en nedbruten ruin. Har jag icke kämpat med dem en efter en, alla dessa naturmakter, som ligga mig i blodet! – kämpat och förlorat, kämpat och vunnit – men aldrig ro, aldrig stillestånd! Jag är dödstrött, jag tycker att jag vill sjunka tillhoppa som en trasa, och ändå – samma kamp, osynlig, förbittrad. Har jag inte känt deras klor om min strupe, från [den svartvingade morddjävulen](#) till [den lilla satkrympling!](#) – Men ännu tror jag på viljan och förnuftet; ännu vill jag bita tänderna samman och slåss med det som finns utom och inom mig ---

Leve friheten! Leve den fria viljan! Quand même. Tämj slö-

seriet. – Jag höll på att skicka ett kort att jag icke kunde komma på uppvaktningen hos fru Agrell. Men så var det så lumpet. Det var en sådan småsak om jag gick eller ej. Och så kilade jag i väg. Man förde mig in i pensionatets salong. Fru Agrell var hos fröken Alberg. Hon kom strax. Bad mig taga hatten av medan jag talade; den gav något så mörkt åt mina ögon. Jag vet inte hur, det låg något så bräckligt över henne; jag måste le som åt ett barns infall, och så tog jag hatten av. Det var om Lundegård hon ville tala. Jag trodde det var sedlighetsteorierna hon hade på hjärtat. Nej bevars. Sådär mellan fyra ögon var hon liberal. En kvinna som gifter sig har inte rätt att fordra att en man skall ha hållit sig ren till trettioårsåldern. Hon håller icke på äktenskapet som institution. Den fria kärleken? gärna för henne! Bara kärleken finns, det är det enda hon håller på. Men att tala om **naturbehov**! – buh, det var det mannen icke fick. Älska skulle han. Ja, så var det Axel. Hon dök genast in på ämnet. Vad jag trodde om honom? Jag sade det. Ja, det var hennes åsikt också, och därför var det en **himmelskriande** orättfärdighet om han skulle bli till ingenting. – Ja, så hade jag känt det länge, men vad kunde man göra åt den saken? I sådant är en människa alltid hänvisad till sin egen kraft, och han vill inte använda sin. – Men hon trodde ändå att någon borde kunna inverka på honom. Jag t. ex. – Nej, icke jag. Jag har hållit av honom, jag har hoppats att han skulle samla sig och hugga i arbetet. Men jag har lidit själv under allt detta, och han har stött mig tillbaka. Det skulle glädja mig om han får framgång, men jag vill gå min väg nu. – Nej, nej, det fick jag inte! – Vad tog på kvinnan? Jag såg på henne. »Ni kan ju försöka att inverka på honom då, väcka honom ur **försoffningen**, det är vad som behövs. *Er* sätter han värde på, *er* är han intresserad av.« – »Tror ni!« Hela ansiktet klarnade. – Ja, det kunde jag **gå i borgen för**. – Men de grälade alltid, och han sade obehagliga saker om att hon var obetydlig och dylikt. – Det skulle hon inte bry sig om.

Jag hade hört honom strida för henne så tappert, både **förfäkta** hennes begåvning och **ådagalägga** sina sympatier. – Det var henne behagligt att höra mig säga det, jag såg det på henne. Hon hade anat och hoppats det, men det sarkastiska i hans sätt hade kvarlämnat en viss osäkerhet, det kunde jag märka. Hon reflekterade synbarligen starkt över att bli hans goda ängel. Så började hon göra mig frågor om hans lynne, karaktär och familjeförhållande. Jag sade henne kort och bestämt vad jag ansåg hon borde veta för att få honom klar för sig. Det är liksom om hans ovänlighet emot mig fråntagit mig äganderätten till mina treåriga erfarenheter av honom. Ytterskalet av denna erfarenhet – det enda man har att ge bort – lade jag därför i hennes händer. Det var som **kvarlåtenskapen** efter en död blott. Allt som funnits levande mellan oss det hade **assimilerats** av min egen varelse, tättnat och hårdnat den: det kunde jag icke ge. Det var för övrigt en underlig uppgörelse. Ett slags testamente. Hon gjorde mig alla frågor utan skygghet, säker om att jag skulle besvara dem ärligt, och jag gjorde det. Jag hade inte rätt att hålla något för mig själv, tyckte jag. Han hade tagit den ifrån mig. Jag talade kort och utan ett ord om mig själv. Det var som vid en **bouppteckning**: **den avträdandes** känslor höra icke till saken, men **den tillträdande** kan fordra att uppgifterna skola vara riktiga.

Och så kom den för henne viktigaste frågan, den, då min ärlighet hade att avlägga sin ed:

»Har ni – – – har ni märkt om det speciellt kvinnliga – – – jag menar om den egenskapen att vara kvinna utövat något större inflytande över honom? Är det *kvinnan* han ser. Är det detta som drager honom? Är han emottaglig för detta?»

Jag tänkte efter ett ögonblick.

»Nej jag tror det icke. Han talar alltid så, jag tror också att han skulle önska att – – – Nåja. Jag vet det inte. Men det säkra är att han i *mig* icke sett kvinnan.«

»Det har således endast varit kamratskap?»«

»Ja.«

Det uppstod en lång paus. Hon tycktes **grunda** på något.

»Man kommer lätt på den foten med mig. Jag tror det kommer av att jag som barn vuxit upp med pojkar.«

»Det gör nog mycket.«

Sen talade hon vidare. Vad han behövde för att rycka upp sig var att bli gift. – Ja, det visste jag. Men gifta sig hade han icke råd till, och dessutom trodde jag icke att det just nu fanns någon som han skulle ha lust att leva ett helt liv med. Så det var inte att tänka på. En grundlig förälskelse skulle emellertid kunna vara alldeles tillräckligt.

Så började hon berätta att hon redan på Lundegård kunnat märka att vi icke voro sams. Strax de träffades hade hon frågat honom: »hur mår Ernst Ahlgren?» – »Bra«, svarade han kort. Det låg något i själva tonen som sade henne hur det var. – »Ha ni blivit ovänner?» – »Vem har sagt det?» for han upp. – »Ingen har sagt det, men jag hörde det på tonen.«

Så drog den lilla frun ned pannan över ögonen, antog herrns överlägset nonchalanta ton. – Nää, han var inte ovän med mig, tyckte rätt bra om mig, men vi voro just inte mycket tillsammans. – Men han tittade väl hit var dag ändå? – Nej, det gjorde han visst inte. – Varför det? – Han hade inte lust att vara upp-vaktande kavaljer.

(Varje dag har han emellertid varit det hos fru Agrell.)

Sen hade han emellertid medgett att det väl var en **fnurra på tråden**.

– Varför det? – Ja, man utvecklas åt olika håll. En axelryckning.

Jag hem, tuggande på ordet »upp-vaktande kavaljer«. Harmsnare än någonsin.

*

Det var fredagsföreläsningen. Fru Horten kom och hämtade mig och vi gingo upp bakvägen, så att vi kommo allra närmast dörren. Vem kommer strax därefter! Jo fru Agrell och en ung man som fruktat att anses som uppvaktande kavaljer. Han hade skaffat henne in bakvägen. Hm. Det är inte alltid han är så rädd för besvär att han känner sig befogad att förklara hur »obehagligt berörd« han finner sig av att man vågar komma till samma stad som han!

Fru Horten och jag fingo plats till vänster och de andra tu till höger. Lyckligtvis! Så slapp han den skammen att Brandes skulle se honom i sällskap med mig, stackars man, som är så förföljd av min vänskaplighet!

»Där kommer fru Brandes, där kommer fru Brandes!« viskade fru Horten till mig. Det var en hög, rank gestalt. Vacker som det tycktes, mörk med någonting trotsigt i huvudets hållning, svart hatt och en mörk bucklig lugg, som dock lämnade en vacker panna fri. Kragen var något nedringad och visade en särdeles välformad hals, som uppbar huvudet något högt. Hon trängde sig in bland mängden och försvann längst bort, i salens fond. En stunds väntan ännu och så dök en liten mörk skepnad upp på talarestolen. Han såg icke ut som vanligt; först och främst var han klädd i frack, vilket han eljest icke brukar, och så var han så nervös att det var en tortyr bara att se. Det varade flera sekunder innan han kunde tala. Allas ögon voro riktade på honom. Det drog i ansiktsmusklerna, den breda munnen öppnade sig gång på gång, men ännu icke ett ljud. Det låg något så förpint över hela detta pergamentgula ansikte, något så förstört över denna smalaxlade gestalt, som höjde sig över talarestolens räckverk, det var som ruinerna av en förbränd energi. Det var som en ensam man, kastad ut till den uppretade mängden, tusen rovlystna ögon ha slukat honom på avstånd, ett myllrande virrvarr av händer ha gripit efter honom, slitits om honom, sökt att draga honom i stycken, velat pina honom till döds

med tusen små grymheter; men ännu lever han, höjer sig, lyftad av en människovåg, sargad, utmattad, halvdöd av trötthet, men ännu med en sista ansträngning att skaffa en fri plats omkring sig, att få fotfäste.

Det är som om detta ansikte nitat sig fast i mitt minne. Och vid minnet häftar det en underlig ångest. Det finns svek och opålitlighet i detta ansikte. Det laglösa i mitt inre sträcker sig emot upprorsanden. Det ärliga, kärva i mitt lynne ryggar tillbaka för denna dubbelhet. En sådan människa kan vinna hela ens tillgivenhet och förråda den.

Så började han tala. Hans föredrag var mattare, mycket mattare än det brukar, och innehållet mera tunt.

Efter föredragets slut ormade vi oss ut bland mängden så skyndsamt som möjligt. Jag ville icke träffa den ädle unge mannen som söker mig i den obemärkta bondbyn men som förebrår mig att jag kommer till samma stad som han. Supé och sällskapskomedi hos Brunns.

*

Kjöbenh. d. 29 Nov. 86.

I Lördags, det var den 27, således dagen efter föreläsningen kom Brandes hit upp före frukosten. Jag blev helt häpen när jag öppnade dörren för att gå till frukostbordet och han kom gående i korridoren. Han kom in. Skulle gå strax. Hade bara kommit för att fråga varför jag varit så ledsen dagen förut. Ja han ville inte intränga i mina enskilda angelägenheter, men om det var något han kunde hjälpa mig med ---. Nej, det var det icke. – Ja jag skulle inte tro att han ville tvinga sig till mitt förtroende, men jag kunde väl i alla fall säga honom ---. Det var bara en bagatell, det var rakt ingenting, det sammanhängde för resten med så mycket annat. – Men det måtte väl i alla fall inte

sammanhånga med hela min föregående historia? – Åh nej, men det var så dumt att tala om. – Seså! – Och så förde han mig fram till min vanliga plats på schäslongen och satte sig själv mitt emot. Nu skulle det fram. – Jag vred mig som en plågad orm. Det uttrycket föregående kväll förbannade jag mellan mina tänder, ty nu kunde jag icke komma undan, och det hade endast avpressats mig nästan mot min vilja av den inre, fysiska smärta jag led av. – Smärtan blir icke mindre intensiv därför att en annan kan le åt den.

Med ett sista försök att dölja det verkliga drog jag fram slitningen av att vara ställd som ett slags skiljedomare mellan Gustaf och Ellen. Han satt och höll mina händer och så skrattade han som om jag varit ett litet oförståndigt barn. – Vad skulle jag bry mig om Geijerstam, han, grön och omogen, med ett skinande **trint** litet anlete. Var det inte annat! Kunde jag ta det så högtidligt? – Det är obehagligt. Och så går G. och skriker ut mig som osedlighetsapostel. – Nå! Ja det är inte för rart, »**især** for en Dame«. Jag hade väl sett hur han själv varit ute för den saken? – Ja. – Nåja, att det förargade mig, det kunde han förstå. Äntligen hade han lyckats få ur mig något som han tyckte kunde likna kärnan i det hela. Men – – – ja han bara frågade – hade jag blivit ovän med Lundegård? – Ja. – Men i Guds namn *vad* hade vi blivit ovänner om? – Jo, Lundegård är snärpet. – Vad är han? – **Snärpet**. – Han, som hyllar Hans Jæger! – Kan inte hjälpas. Teori och praktik äro två olika ting. – Nej dethär måste jag berätta honom! – Inte lönt. Bara barnsligheter. Jag tyckte visserligen det var tråkigt nu, men det skulle snart gå över. – Nej det var inte barnslighet att vara ledsen över att mista en gammal vän. Jag skulle säga honom vad det var som stod emellan oss. – Bara att jag känt mig sårad av ett Lundegårds yttrande att det var honom ett sådant obehag att jag kommit till Köpenhamn, emedan han hade som en förnimmelse av att jag kunde ha haft någon förhoppning om att han skul-

le skaffa mig bekanta här. – Men hur Lundegård kunde hitta på att säga någonting dylikt? – Ja det visste jag inte. Men jag antog det för Snærperi. Att han fruktade att någon skulle bry honom för mig, när man nu visste att jag fanns i Köpenhamn. – Ja antingen fanns det i dethär någonting som jag ville dölja, eller också fanns det i Lundegårds uppförande någon hemlig bevekelsegrund, som jag ej kunnat genomskåda. – Det trodde jag också. Och nu hade jag sagt allt vad jag själv visste. – Om Lundegård fått någonting emot mig på senare tider? – Jag visste ingenting annat än att vi **differerade** så i fråga om Fra Kristianiabohêmen. – Hå, det var präktigt! Jag mister således det ena partiets sympatier för det jag har osedliga tendenser, och jag stötes tillbaka av honom för det jag har allt för sedliga åsikter? – Ja. – Näja, trots åsiktsskiljaktigheten fann han Lundegårds uppförande oförklarligt. Han måste ha blivit förälskad i ett eller annat »Pigebarn«, som brukar »drille« honom med mig. Ty en kvinna måste det vara som kunde blanda sig i detta. Hans manliga bekanta här skulle säkerligen anse det allt för mycket för hans privatsak om han var förälskad i mig eller jag i honom för att de skulle vilja vidröra det. Gentlemen bruka icke tala om den slags ting. För resten tyckte han att det var dumt av Lundegård och mig att bryta med varandra, men han var för litet bekant med honom för att kunna säga något till honom. – Jag sade att det icke skulle dröja så länge innan det hela var mig fullkomligt likgiltigt. För närvarande kände jag blott en viss lust att ge honom så gott igen. – Vilket äkta kvinnligt sätt att uppfatta saken på! Ge så gott igen – men det var i alla fall inte vackert tänkt. – Ja det kunde jag inte hjälpa. – Så gjorde han en lustig fråga. Helt tvärt. Om jag hade givit akt på uppasserskan här? Hon är så vacker. – Ja jag hade givit akt på henne. – Hon hade passat upp vid bordet då fröken Mohr var här, och han hade då lagt märke till henne. Om jag – »sådant märker man så snart« – kunde säga honom om hon hade *en* till käresta eller

om hon hade alla? – Frågan var mer än vanligt komisk. Jag sade att därom visste jag intet annat än att hon i fjor var förlovad med kyparen ombord på *Gefion*.

Så gick han efter att jag bett honom komma *efter* middagen när han kunde ha lust att besöka mig. – Ja, det passade bra. Sju vore hans vanliga tid att gå ut.

Efter frukosten kom Hallberg och sedan Lundegård. Varför i all min dar kommer han hit, när det plågar honom bara att jag finns i staden! Han stannade här emellertid efter det Hallberg var gången. Vi hade ingenting att säga varandra. Jag lade mig på schäslongen. Varför talade han icke om han ville stanna kvar, och varför gick han icke om han ej ville tala? – Trodde han att han gjorde mig en tjänst med att sitta här? Troligen. Det stred och bände inom mig. Jag hade sådan lust att köra ut honom, men jag visste att jag skulle ångra mig bakefter. Och så teg jag i det längsta. Men slutligen kunde jag inte mer. – »Jag är ännu lika ursinnig«, sade jag i samma ton som man brukar säga: det är vackert väder idag. – »Gå på med det då«, sade han mycket lugnt. Det var just som han skulle gå. Han kom fram till schäslongen och räckte mig handen till farväl. – »Är det mer du har på hjärtat, så bara kom fram med det.« – »Nej ingenting annat än jag tycker att när du inte vill kännas vid mig här, så behöver du inte kännas vid mig i Hörby heller.« – Han sade ingenting, bara lösgav min hand och gick bort att draga ytterrocken på. – »När du hunnit tänka lugnare på saken skall du se att du överdriver«, sade han. – »Det vet jag, men det hjälper mig inte. Jag är lika ursinnig för det.« – »Ja då kan jag inte hjälpa't.«

Nej vem kan hjälpa't! Sen man gett en spark kan ingen göra för det, – naturligtvis. Den sparkade bör inse det och låtsa som om det aldrig hade hänt. Ha, ha, ha!

Jag kom till Köpenhamn för att hänga mig på honom, för att draga nytta av hans relationer, för att tvinga honom att skaffa mig bekantskaper. Vilket *beckplåster* jag måtte vara! – – – Som

en snyltgäst kom jag över den store Axel Lundegård. Han skulle skaffa mig fram i världen! – Jag tror att jag blir vansinnig av det. Jag kan inte tänka på annat. Och jag slår mig i ansiktet därför att jag är så dum att jag bryr mig om det.

När jag bara får rasat ut invärtes skall det gå över. Jag vet det. Jag är ännu för frisk att gå och grubbla över det länge. Ännu förefaller mig den skymfen så hånande orimlig att jag icke kan fatta den. Därför tar jag fram den gång efter gång för att titta på den ordentligt, jag tror beständigt att jag tagit miste, att det icke var detta han menat.

Man säger att Rosmer var svag. Jag vill vara starkare än han. Skulle jag icke kunna vara stark nog att kunna samla några omkring mig? Få se!

Om det finnes en enda människa som jag kunde känna mig fri och ärlig emot, då – Axel Lundegård – då skulle jag skratta åt dig. Då skulle jag känna för dig vad jag känner för Janne.

Bah! Varför kan du inte vara ensam? Av det blir man stark. Men – – – Ja, låt se. I ditt arbete ligger en möjlighet. Och då –

Axel Lundegård – då skall du se hur jag skall få sol på mina tavlor och hur du stryker bort som en skugga.

*

D. 3ode Nov.

I går kväll var fru Agrell här. Hon låg väl **kringbonad** på min schäslong och hade det bra. Hon frågade mig varför jag är så hänsynslös emot Lundegård vid alla tillfällen; det är en så påtaglig ovänlighet att alla måste giva akt därpå. Jag sade henne att detta just är min mening; jag sade henne också orsaken.

Hon fann hans yttrande så barockt och orimligt att jag borde ha gapskrattat åt det blott. Och hon hade rätt: han är så tillgjord att hans prat icke förtjänar den ringaste uppmärksamhet,

det är ju endast löjligt. Javäl. Jag inser att hon har rätt i att han är en förkonstlad narr, som knappt har något i behåll av sig själv, men jag kan ändå inte skratta. Det lilla av honom själv som finns kvar kan jag icke låta bli att hålla av, därför har han kunnat sára mig.

– Tig Ernst! Du är själv en narr, eljest brydde du dig icke om honom.

*

Jag tror att det var av tonen efter det Brandes frågat mig om den vackra uppasserskan. Jag hade märkt att någon flyttat in i rummet bredvid. Jag hade i korridoren mött något som liknade en elegant ungherre, och jag trodde att det var han. Rätt som jag satt och skrev utåt kvällen hörde jag därinifrån viskande röster och halvkvävda skratt. Aha vackra Ingeborg! Jag lyssnade. Jag känner till rummet; soffan står just vid den dörr som finns bakom mitt skåp, och dörren har en springa. De viskade så tyst och långa stunder sade de ingenting utan bara kysstes och dessemellan hörde man en hand klappa en kvinnas stramt åtsittande klänningsliv. Kvinnan viskade så lågt att jag icke kunde urskilja ett enda ord, men hon tycktes be om något, smekande, intagande. Hon viskade så sakta att icke ens rösten kunde kännas igen, men tonfallen hade någonting ömsom skälmskt och ömsom hängivet; det var klart att hon höll armarne om hans hals och tryckte sitt ansikte in emot honom. Hans röst lät på en gång gäckande och passionerad, kanske en smula överlägsen, det låg alltid ett skratt i den. – »Men du er da **skrækkeligt nysgjærrig!**« viskade han. Aha, hon ville veta vart han skulle gå! Åh så hon tiggde och bad, emellanåt skälmskt och emellanåt nära tårar. Han bara skrattade. Talade helt lågt också han. En egendomligt käck och frisk stämma och det fanns så många skiftningar i den. Talar man så till en värdshuspiga, även om hon

är så vacker som Ingeborg? Jag hade alltid varit nyfiken på det; sådant får **tredje man** inte gärna veta. Intet under då att jag spände mina öron! Nu skulle han gå. Alla hennes försök hade varit förgäves, på hennes sista fråga svarade hans levnadslustiga röst: »mellem to og fem« – det blev en paus och så upprepade den igen, gäckande, triumferande: »mellem *to* og *fem*«, den var så på en gång retsam och tillvinnande, denna röst, man kunde hålla tio mot ett att han skulle komma tidigare hem än han sagt.

Men var det möjligt att en köpt kärlek kan få alla dessa fina övergångar, som det funnits i hennes röst? Det var första gången jag hört en annan kvinnas tonfall till den man hon älskar, när det utom dem två icke tycks finnas en människa i världen. Och det fanns så mycken **tillbakaträngd lidelse** här.

Är det då möjligt att en kvinna kan vara allas älskarinna och ändå icke förlora denna rikedom av skiftningar? Det var det som fyllde mig med undran, jag genomilades av en rysning – eld genom alla ådror – vad? Minnet av det som varit. – Och detta var dock blott en kallt beräknad affär på båda sidor! En vanlig värdshuspiga och en vanlig ungtkarl. – Vad hade detta för likhet med den **fadda** röst jag nyligen hört i ångbåtshytten: »jag tror till och med jag skulle kunna säga att jag älskar fröken«: – detta utlevade, vårdslösa, genom näsan talade språk – och så den här tonen och detta *du*. – Därinne i soffan var det en sådan härlig blandning av tillit och tvivel, av att giva och taga; det var något av jämnt spel, trots skiljaktigheten i det manliga och kvinnliga **skaplynnnet**. – »God natt, **Søde** Barn!« En sista kyss, och så gick han. Kvinnan gick icke ut, jag hörde henne gå och ställa därinne i rummet. Vackra Ingeborg glömde således alla sina andra kunder för denne. Han var väl rikare än de andra. Det är ju också deras elegantaste rum, det där No 19 med sina två sängar.

Hur allting ordnades därinne! Jag hörde stegen fram och tillbaka över mattorna, – lätta steg på höga klackar. Och gång på gång tog man fram sin näsduk och snöt sig **förstulet**. Så?

hon grät, sakta; bara ett litet solskensregn. Det var sent och jag gick till sängs. Ännu sedan jag släckt ljuset hörde jag tysta steg därinne, då och då öppnades dörren ut till korridoren; näsduken nyttjades ännu, men mera sällan. Så hördes klangen av stora silvermynt; man räknade penningar. **Prosa!** Beräkning! Snikenhet! Buuh.

Historien var trivial. Jag lade mig att sova. Vid tolvtiden hörde jag karlsteg, men jag brydde mig icke mera om det.

På morgonen kom min **beskäftiga** Ingeborg i sin ljusa bomullsklänning, flink som vanligt. Jag låg och såg på henne. Fanns det icke spår i detta ansikte av rörelse, av allt det som dragit fram däröver i går? Nej, icke spår. Ja hon är vacker, men inte elegant och icke själfull, och hans röst och hennes röst --- Nej, det var icke till att förstå. Den kärlek som köpes **avviker då icke en hårsman från** den som smyger sig in genom **lyckta** dörrar, som griper en trots all försiktighet, som ---

Jag kände avsmak för hela världen,

Jag skulle haft lust att veta vem han var, som haft makt att adla henne så pass, men jag **gat** icke fråga vem som bott på No 19.

Vid frukostbordet var jag tyst, jag hade blivit i dåligt humör. Jag hade träffat på någonting inför vilket min människokänedom **fullkomligt slagit klick**.

Man talade om resande.

»Vem bodde på No 19 i natt?» frågade jag liknöjd och uttråkad. »En herre med sin **kone, de ere slägt med** --« Han nämnde ett ansett namn här i Köpenhamn, som jag nu har glömt. Det rörde mig ju heller icke vem de voro släkt med. Hum -- hans hustru!

Jag hade tidigt på morgonen hört traskande små steg i korridoren och så hade dörren till No 19 öppnats, en mjuk karlröst, som jag kände sedan i går, hade sagt: »kom, du lille«, och jag kunde förstå att man höll dörren öppen medan hon hoppade in.

Jag hade bara blivit förargad. Det var alltjämt detta tonfall, som icke hörde samman med penningspörsmål. Jag hade vänt mig om och somnat.

Nu hörde jag åter i minnet denna ton: »kom du lille!« Och nu var jag icke förargad längre.

*

Han talade om att jag med mitt yttrande häromdagen, att när han inte vill kännas vid mig här icke heller behöver kännas vid mig i Hörby, hade både väckt upp hans förra känsla av förpliktelse emot mig samt därtill fogat intrycket att jag *vis à vis* honom känt mig sviken i mina förväntningar, att jag väntat att han oftare skulle gå hit etc.

Jag hade ju sagt honom så många gånger att han inte hade några förpliktelser och att jag ingenting väntade av honom.

Nu gjorde det ingen nytta vad jag sade; han hade en gång fått den förnimmelsen.

Jag sade att jag till vad pris som helst ville taga honom ur den villfarelsen att jag kände lust att hänga efter honom och att jag vore förälskad. »Och *om* jag nödvändigt skulle bli det, så kunde det ju också hända att jag kunde hitta på någon annan att bli förälskad i än just dig.«

Det pratades hit och dit, resultatlöst. På allt vad jag sade svarade han blott att det var romantik, att jag tog saken tragiskt, o.s.v. Särskilt det att jag tog saken tragiskt körde han med. Jag sade honom att jag var arg för hans dumheter, enkelt och prosaiskt. Men han tuggade alltjämt på sin tragik. Det var icke möjligt att få honom att vara människa. Sådan och sådan skulle jag vara, alldeles efter hans *schablon*, och så ville han komma hit ibland, när det roade honom. Att gå ifrån varandra var tragiskt.

Nej, det var inte tragiskt. Vi kunde ju vara lika goda vänner

för det, men jag kunde icke uthärda att träffa honom, efter allt detta. Om ett år eller par ---

Nej, det var just att ta det tragiskt.

Inte tragiskt! Det är bara att jag vill och måste visa honom att jag inte vill hänga efter honom, att jag kan leva honom förutan.

Det var bara gammal romantik.

[---]

Ja, det var ju inte lönt att tala. Jag teg.

Så skulle han gå. Reste sig och räckte mig handen.

Jag var så förbittrad att jag gav honom handen så slappt som han själv alltid brukar och jag kunde icke se på honom. Åh jag led, jag led så att jag tyckte jag kunde dö därav. Men det var ju bara romantik!

»Jaså«, sade han bara förargad när jag icke såg upp. Att vara ledsen hade jag ju ingen rättighet till. – Sentimentalitet! – Att han tvingar mig till ovänlighet, till öppna fientligheter, det är en oförrätt, ty det är så upprörande --- det är så omänskligt --- det är att låta mig lida en tortyr som är så grym att den går över mänsklig förmåga --- tvinga mig att bli hård och bitter, högfärdig och elak, när jag skulle kunna krypa som en hund för ett vänligt ord.

Det var över förmåga, och jag blev vanvettig som en **furie**.

Han stod borta vid dörren med handen på låset. Jag vet icke vad han sade. Jag var så **förplågad** att jag icke längre visste till mig. Jag var driven till den punkt då man kan ljuga på sig själv, då man kan göra vad som helst, bara för att slippa ur det läge man icke längre kan uthärda.

Jag vet icke heller vad jag sade. Endast de sista replikerna ha bitit sig fast i mitt minne, som de sista orden man talat i sömnen.

»Vad är slut?« sade han.

»Ingenting annat än mitt tålmod. Sök varken upp mig här eller i Hörby. Gå!«

Jag vet inte vad min han gjorde. Jag såg ingenting. Det var svart för mina ögon. Jag stod vid bordet och pekade på dörren. Hur jag kommit upp från stolen vet jag icke. Det kändes som om jag skulle kvävas. Tanken på att han kunde gissa att jag led gjorde mig rasande.

»Ja är det inte som jag säger, står du nu inte där och [ger la tragédienne!](#)«

Hån – hån in i sista stunden!

Jag lade mina armar i kors så hårt jag kunde för att hindra mina händer från varje åtbörd, som kunde kallas [teatralisk](#). Jag bet tänderna samman för att tiga, men jag kunde icke.

»Vill herren gå eller vill herren inte gå?«

Han såg visst på mig, men jag såg ingenting. Det var lika svart för mina ögon som om jag varit blind.

»Fy, det var otäckt«, hörde jag en röst full av vedervilja säga borta vid dörren, – »farväl«.

Jag vet ingenting mer. När jag kom till mig gick jag bort till spegeln. Mitt ansikte bar stora mörkröda flammor som efter slag. Jag skälvde ännu, men jag kände ingenting, varken vrede eller sorg; endast ett dött lugn.

Nu var det överståndet. Det var samma resignation som efter en amputation. Jag fick bära det som jag kunde; det var oåterkalleligt.

Jag kände äckel och avsmak som efter en svimning och hela tiden ljöd det i mina öron: »fy, det var otäckt, – fy, det var otäckt«.

*

Fru Agrell säger att jag icke är livlig, men lidelsefull.

*

Patetisk, – sentimental, – tragisk och full av romantik! Kanske. Men det han kallar så, det ligger mig i blodet. Jag *är* lidelsefull. Och hela mitt liv har jag måst **spela komedi** för att söka dölja det. Det hämnar sig. Konventionalism, jag knyter mina händer emot dig! Du har gjort Axel Lundegård till **överlöpare**.

*

Kjöbenhavn d. 7 Dec. 86.

Jag hade besök nästan hela dagen. Jag hade redan börjat sjunga ut min mening i ett påbörjat brev till G. af G., den första smärtan över brytningen med Lundegård hade lagt sig, alla människor jag träffat under dagens lopp hade varit vänliga och snälla, jag var således vid ganska gott lynne och kände mig lugn och förständig. När vi ätit middag tyckte jag nog det var en smula tomt att jag skulle sitta ensam hela kvällen och bara höra regnet plaska ned därutanför, men jag ville inte vara dum och sentimental, jag ville vara mig själv nog. Jag ville inte heller vara dåsig och överksam, jag ville rycka upp mig och inte låta tiden rinna mig **gagnlöst** ur händerna. Jag slängde mina sämsta ytterplagg på mig och plaskade ut på Kongens Nytorv, och så runt kring hästen, varv efter varv. Det satte blodet i fart; jag var glad som en spelman, där jag gick i det täta regnet. Det var så vackert att se ljusraderna från de höga husen, klasar av gaslyktor stå och lysa genom dimman, röda spårvagnsögon glimta fram och vändas bort igen. Hästen och de nakna träden avtecknade sig som kolossala **silhuetter** mot det våta grå floret. Ingen kände mig. Endast två **polisbetjänter** stodo och samtalade, så blev regnet för stritt, och även de gingo bort. Platsen var nästan tom, endast då och då kom en vettskrämd vandrare springande under ett drypande paraply. Jag gick lugn som en **skyltvakt**, jag kunde ta torrt på när jag kom hem, det gjorde ingenting att då

och då en kylande droppe letade sig väg in på halsen. Jag kände mig så fri som man endast kan göra i en stor stad. Och rörelsen i den friska, fuktiga luften gav en känsla av kraft åt varje nerv. Vilket jubel att leva i alla fall!

Och så gick jag hem, glad åt mig själv och hela världen, fick torra kläder på och inrättade mig vid skrivbordet. Jag tog fram Fru Marianne; det bar emot i början, men småningom kom jag in i det.

Som det led utåt kvällen knackade det på dörren. Uppassaren naturligtvis. Jag ropade »stig in« och såg bort i skuggan. En brun hatt, ett tunt spetsigt helskägg och de ögonen! Jag trodde jag skulle bli tokig av glädje. Jag kunde knappt fatta att det var han. Och jag sade honom hur glad jag var. Och han tryckte mina händer, han kysste dem. »Hur kan ni vara så glad över att jag kom?« Hans ögonlock, som äro liksom svullna, blevo röda, han fick tårar i ögonen, han blev rörd; denna min glädje var så oförställd, jag visste knappt vad jag gjorde, jag skrattade och pratade --- »i detta väder har ni kommit till mig!« och på rockärmen kände jag regndropparnes kyla under mina händer; all stelhet och all kyla var som bortblåst. Han var inte den store mannen, författaren --- ingenting annat än den människa jag höll av. - »Jeg længtes efter at sé dem.« - »Åh tack, tack, och jag har längtat så förfärligt efter er!« Och vi talade i munnen på varandra, vi betraktade varandra emot ljuset, som om vi vore gamla vänner som inte sett varandra på årtal. Det fanns ingen blyghet hos mig, - ingenting annat än den omåttligaste glädje. »Jag har endast tid att stanna ett par minuter, jag skall utarbeta mitt föredrag tills i morgon«, sade han. - »Om ni också gick strax igen, skulle jag ändå vara glad, bara åt att ha fått se er!« - »Verkligen?« - Det satte honom i gott humör, jag såg hur han klarnade. - »Tycker ni om att höra mig tala?« - »Ja, ja!« - Och han hängde upp sin våta ytterrock, och han satte sig hos mig i schäslongen. Han talade om sitt föredrag, jag skulle

ge honom en idé, jag skulle nämna en författare som jag tyckte det var roligt att höra något om. Men det ville jag inte inlåta mig på, strunt i föredraget! Att han satt här hos mig, det var det stora, härliga. Om jag tyckt om hans sista föredrag? det om [Ingemann](#) och »[Salomos Højsang](#)«. Ja, ja, ja! Det var så präk- tigt, också det om [Hoffmann](#) och [Chamisso](#), men det om [Ar- nim](#) och [Brentano](#) var inte så roligt. – Det hade jag rätt i. Det om Ingemann var verkligen bra och så helgjutet. Det tyckte han själv om. Att det om Hoffmann och Chamisso blev så in- tressant, det låg i själva ämnet.

Han var vid präktigt lynne och berättade en massa saker, me- dan han satt och värmde mina händer mellan sina. Jag är för- tjust i de händerna, de gömma liksom en så rik fond av livsvär- me i sig, det är så naturligt för dem att smeka och värma, man får en sådan härlig känsla av att allt »Snærperi« är så oändligt långt borta. Så kom han att tänka på att det kunde göra ont i mitt knä att sitta sådär ordentligt, och han flyttade sig från schäslongen för det jag skulle kunna lägga upp min fot. Han kom alldeles i skuggan, med den vita lampkupan just bakom sig, jag kände ljusskenet i mitt eget ansikte, men jag kunde icke se hans. Slutligen kunde jag icke hålla ut. »Nej ni *måste* flytta er, jag kan ju inte se ert ansikte!« – Han reste sig ögonblickligen. »Hvor skal jeg *sidde* da?« – »Där.« – Han drog fram en stol som jag kunde lägga fötterna på, och så fortsatte vi att prata.

*

[--]

Apropos renhet så kommo vi att tala om [den Björnssonska kvinnoligan i Stockholm](#) och deras fordran på att en kvinna skall kasta bort den man hon älskar, om han icke är ren. Han sade att enligt hela hans erfarenhet, så bry sig två människor,

som äro kära i varandra, ytterst litet om varandras **förtid**, såvida nämligen den icke är skamlig eller smutsig på något vis. Men beträffande sig själv ville han – efter vi voro inne på ämnet – göra ett slags bekännelse: han har aldrig i hela sitt liv besökt **ett offentligt fruntimmer**. Alla de gånger han givit sig hän hade det varit kärlek, endast kärlek, och utan kärlek aldrig. – »Det var just vad jag trodde; jag har tänkt på det.« – »Men hvor kunde de – – –«. – »Jag vet inte, men jag tyckte det måste vara så.«

Han säger att han delar alla människor i två slag: de som äro naturliga och de som äro **affekterade**. Det gladdde mig. Jag kom ihåg att när jag berättade för honom att Lundegård förebrår mig det jag spelar komedi, hade han svarat: **»det er dog vad de mindst af alt gør Intryck af, synes jeg«**.

Ännu en glädje var det att han kom ihåg när jag skulle resa. »Men de behøver jo dog ikke at **rejse** den **11 te**«, sade han rätt som vi talade, »de kan jo blive her til Jul, **saa kan jeg se op til dem nogle Gange endnu**.«

Vad jag blev själaglad! Jag glömde både kassa och allting. Jag kunde gärna stanna, sade jag. Med min alldeles obeskrivliga förmåga att ta dagen som den kommer **brydde** jag mig strunt om mina **björnar** därhemma, om jag blott finge sitta och se in i dessa blanka ögon och känna dessa varma små skribenthänder kring mina.

Men nu efteråt har räknemästaren kommit till orda. Jag skall ju vara alldeles bedrövligt pank när jag kommer hem, i fall jag stannar. Och så skall jag inte få Fru Marianne färdig, ty här bryr jag mig strunt om att skriva; jag bara lever. Och så – det starkaste motivet – kanske G.B. ger mig en god dag. Då skall jag bara känna mig ställd på hyllan, ångra att ha kastat ut penningar och förslösat tid, och det skall harma mig att jag icke använt allt det där för mina böcker och min bosättning.

Jag har skrivit till Brandes att jag ämnar resa hem på Söndag.

Och om han icke håller mig kvar, så reser jag. Trots allt som är förnuftigt önskar jag att han inte ville låta mig resa. Men det gör han nog. Och så vill jag ha allting packat och klart, så att jag kan taga honom på orden. Jag vill inte gå här och fåna och vänta förgäves. Och att tänka på annat än Georg Brandes så länge jag är i Köbenhavn, det är stört omöjligt.

Nu skall det bli roligt att se hur det spelar av!

*

Han frågade mig om jag känner någon man av hans ålder, eller om icke alla mina vänner äro unga män av Lundegårds ålder eller så där. Jag tänkte efter ett ögonblick. Jo, han har verkligen rätt.

*

Det är också detta som gör mig förhäxad. Han är just det jag längtat så oemotståndligt efter, det jag sökt: en man som var mig överlägsen i allt och så var äldre än jag. Det är något så förfärligt bakvänt i att behandlas som kamrat av dessa unga män, ty jag känner mig visserligen vara frisinnad som de, men det märks ändå alltid en så stor skillnad: jag känner varje ögonblick hur gammal jag är emot dem. Jag är alltid i grunden som ett slags mamma för dem, och när jag inte *får* vara det, så måste jag bli tillgjort och uppstyltat kamratlik. När jag talar med Brandes kommer jag visserligen ihåg att jag ser gammal ut och bör vara gammal, men hans åtta år mer gör ändå att jag kan känna som med en jämnårig, att jag inte behöver spela en roll, varken av ung kamrat eller gammal mamma. Jag är helt enkelt en kvinna på 36 och han en man på 44. Om jag proportionsvis är något äldre än han, så är det åtminstone bara det, att han ännu är en vacker karl och jag blivit en ful kvinna. I våra känslor är det icke nödvändigt att det måste finnas skillnad. Jag be-

höver inte blygas så förskräckligt över mitt sinnes ungdomlighet, och jag har ännu en gång lov att visa mig så barnslig som jag är. *Han* förstår att i ett liv sådant som mitt måste man bibehålla sin grönska *skäligen* länge. --- Men här är det något annat som är bedrövligt: min underlägsenhet är så förkrossande stor. Om jag vore ung och vacker så skulle den icke märkas så mycket, men nu ---!

*

D. 10 Dec. 86.

För andra gången tog jag ihop med Fru Marianne. Det tycks ha lycka med sig; innan jag skrivit tre rader kom han. Kysste min hand och sköt fram pannan. Varför skulle jag resa så snart? Var det för jag inackorderat mig på månad? Kunde jag inte betala pr. dag och stanna om jag ville? – Jovisst. – Och här hade han en bok till mig. – Jag blev glad för den. Men om den var en avskedsgåva! Om han skulle taga mig på orden, *låta udda vara jämnt* och inte be mig stanna? Nåja, gjorde han det så var jag glad att jag skrivit till honom och glad att komma bort härifrån. Ja, det var bäst som det var. Men det gjorde mig modfälld att han lät mig resa. Jag ville han skulle opponera sig. Ha, kvinnonatur! Han visste nog var skon klämde, men han låtsade om intet.

[---]

Han hade gått och tänkt över mitt yttrande, det att jag gjort upp i mitt eget huvud att han visst aldrig brukat gå till offentliga fruntimmer. Det skulle för honom vara av så stort psykologiskt intresse att veta grunden för detta mitt antagande. Han bad mig säga det riktigt uppriktigt. Han hade förundrat sig så mycket över att jag tänkt på detta innan han yttrat något där-om. – Ja – jag kunde inte låta bli att skratta – det var ju för-

skräckligt att tala om att jag tänkt på sådana ting. – Prat! Men om jag bara ville säga honom vad skäl jag hade haft; han hade varit så **gruvligt** nyfiken. – Jo, grunden --- ja det var nu så förskräckligt svårt att hitta ord för det. – Ja men vi måste då kunna tala om sådana saker – väl? – Ja, det var inte för det, det var svårt, men – Nå? – Jo skälet var helt enkelt att jag inte trodde honom om att ha så dålig smak. – Hur? – Jo, om en människa som står framför en korg med frisk, vacker frukt går bort och tar den som är ruten och fläckig, så har han dålig smak. Att den som inte har tillgång på bättre griper till den fläckiga, det kan jag däremot förstå. – »Ah, ni menar att jag kunnat välja!« – »Ja.« – Det glimtade till i hans ögon; han tyckte om det. – »Vet ni vilken artighet ni där säger mig?« – »Ja. Men ni sade att jag skulle vara uppriktig.« – »Egentlig vælger man ikke; man bliver valgt.« – »Jag inser icke att det gör någon förändring i själva saken.« – Han såg upp. »Nej, det gör det icke.« Och han log.

Så började han tala om sin ungdom. Jag trodde visst att han mycket tidigt börjat ha kärleksförbindelser? – Ja, det trodde jag. Nej, han hade varit så förskräckligt romantisk. Hans kärlek hade på den tiden varit utomordentligt **svärmisk**. Och så var han anspråkslös, han trodde icke att han ägde något för kvinnor tilldragande, ty han var icke vacker. Och ingen kvinna hade av sig själv närmat sig honom. Och så hade det stannat vid förälskelser. Han hade också hört sig led på hur dumma och fula karlar skrutit med sin tur hos damerna, han hade fått avsmak för att vandra i deras fotspår, och därför hade han icke uttytt varje ord och varje blick i hela dess utsträckning. Kunde jag tro det, att han var 25 år innan han fullständigt ägt någon kvinna? – Nej, det skulle jag icke ha gissat. Men så var det ändå. Han kunde ju icke ha något skäl att sitta och narra mig.

[---]

Nej, om han varit så upptagen av kärleksförbindelser när han

var ung, så skulle han svårligen ha hunnit med så mycket arbete som han gjort, anmärkte han. Jag kom att skratta och sade att jag trodde icke att herrar blevo så störda i arbetet av sina förälskelser. Jag trodde att det bara var jag som inte kunde arbeta när --- Aha! Jag erkände således? - Skratt. - Naturligtvis! Jag hade måst taga undan ett par år av mitt liv, under vilka jag icke skrivit en rad, utan endast levat. - Skrivit? Således sedan jag börjat skriva? Och jag hade icke skrivit så länge. - Han var alldeles hänryckt över att ha ertappat mig. Men jag parerade hugg med den verkligt historiska upplysningen att jag började skriva 1874. Vilket emellertid icke hindrade honom att fortfarande jubla. Jag var så ytterst försiktig med angivandet av tiden, påstod han; liksom så fort det i Victor Hugos dikter kommer ett kärlekskväde, så fattas alltid årtalet. - Nu hade han fast mark under fötterna, blev intresserad och meddelsam. Vad det var jag kände, när jag blev förälskad? - Han talade som vore det en sak som minst borde förekomma en gång om året. Jag upplyste honom skrattande om att jag alldeles icke hade någon så rik erfarenhet att ösa ur, som han tycktes tro. - Han såg nästan komisk ut; det var som om detta vållat honom en missräkning. - Men jag kunde väl ändå säga hur jag brukade känna det? - Känna? Det var en befängd fråga. - Jo, om jag kände det som beundran eller behov av ömhet? - Jag var i allmänhet icke så särdeles upplagd för beundran. - Jaså, då var det behov av ömhet? - Snarare det trodde jag. - Så var det med honom med. När han var ung var han nog förskräckligt benägen för beundran. Men särskilt var det ömhet han törstade efter. Kvinnor som alla voro förälskade i, som till ex. skådespelerskor, hade han aldrig känt sig särskilt tilldragen av.

Så skulle han gå. Han hade icke tid att stanna längre. Varför jag skulle resa? Det var så »kedeligt« att jag skulle resa nu, just när vi börjat bli bekanta. - Nej, om jag hade hopp om att få träffa honom, så skulle jag icke resa, men jag hade varit rädd att

inkräkta på hans tid o.s.v. – Åh, nu hade han alldeles inte så brått om längre. Så kunde jag väl stanna några dagar till? – Ja, jag stannar. – Ja, så skulle han komma. Men han kunde inte säga när. – Det gjorde heller ingen ting.

*

Han har ett roligt sätt att flytta sig bort när någon knacker. Denna lilla bagatell förräder en så stor övning och har blivit [en så behändig påpasslighet](#), att jag är färdig att dö av inre skratt däröver. Jag har givit akt på det förr, – härom kvällen, då vi sutto på schäslongen – men ju mer jag ser på det, dess roligare ser det ut. Jag måste ha ett utpräglat sinne för humor, när jag ser det så, fast ---! Det är alldeles oemotståndligt. Han reser sig inte, han gör knappt en rörelse, han brådskar heller inte, men innan en katt hunnit blinka sitter han på en annan stol, sitter där med den oefterhärmligaste min av sinnesro. Jag tror inte han har en tanke på hur lustigt denna scenförändring tar sig ut från min åskådarplats. – Om han bara kunde se sig själv en enda gång! Det är att dö åt. Han *lyfter* sig från den ena stolen till den andra, ljudlöst så att icke en råtta skulle ana att någon flyttade sig i rummet. Det är någonting fint och lätt – obeskrivligt. Jag kommer alltid att tänka på en skata. Det är den där prydligheten i allting.

*

Kjöbenhavn d. 12 Dec. 86.

Nej hu! Jag var dum som stannade. Vilken dag det varit i dag! Sjuk har jag varit hela dagen, så att jag icke kunnat arbeta, endast sova. Och icke en skymt av det där lilla svarta odjuret! Nej han lämnar mig nog vackert åt mitt öde. Man kan väl inte tän-

ka sig något ändamålslösare än att sitta här på ett hotellrum och låta tiden gå! Nej tack! på torsdag reser jag allt. Om jag kan; **jag är kär som en galning**. Hur skall jag bli det kvitt? Jag är fullkomligt lugn, medveten och nykter, men --- Ja man är icke mer än en människa. Om blott icke Hörby vore så dödande enformigt och tråkigt! Om man blott hade en huvudstads teater och musik att tillgå! Alla dessa små förhållanden kväva min **arbetshåg**. --- Ut! Bort! --- Om jag blott hade penningar! - Nya människor, nya bilder; kamp, liv! Vad är detta? Ett långsamt förtvinande utan att någonsin ha känt sig fri. Sådant är livet för kvinnorna.

- Bah! Vad är detta för svaghet? Du har ett år på dig åtminstone. Vad kan ej hända mellan December 1886 och December 1887?! I ditt arbete är du fri, lika fri som en man. Vad lipar du för? Vad skulle du icke allt kunna vinna genom ditt arbete, om du vore duktig! »Än kommer dag, än är ej allt förbi.« Är du galen att splittra dig nu och att låta något tränga sig emellan dig och arbetet! Endast om du säljer dig med kropp och själ åt arbetet skall det ge dig vad du begär. Och om du offerar det varenda blodsdroppe i din utmärglade varelse, då skall du kanske - trots allt - lyckas avtvinga det just vad du begär. Ett år - ett års frist har du. Tänk på det. Ett helt år! Icke endast dessa fattiga dagar till jul.

[---]

Arbetet har makt. Arbetet är både gud och satan, ty arbetet är allt vad ljusst och mörkt som finns ini dig. Men man ger sig helt, man delar sig icke. Hör du, man delar icke! Ty då blir man ett tomt skal, som arbetet vrakar och kastar bort. Ha gudar, vad jag vändas! Det finns något inne i mig som gråter och ropar. **Blödigheten** --- kvinnonaturen. Lägg dina händer om den gråtandes strupe och kväv henne. Det jag begär, det kvinnan i mig ligger på knä och tigger om, det måste vara en bisak, något som arbetet helt vårdslöst skänker som till på kö-

pet, det får inte taga rum. Det fanns en kvinna, som i alla sådana förhållanden var liksom det manliga elementet. Därför var hon stor. Ty hon offrade allt för sitt arbete. Och arbetet fordrar blod för att bevilja något. **Molok**, jag är beredd att kasta allt i ditt gap, – mig själv, alla som stå mig nära. För ära? Äran är **humbug**. Nej, för det som för mig är livet efter döden, som är himmel och salighet, det enda, stora, det högsta min tanke kan nå: – RO. Ro, det är icke slapphet; ro, det är sammanfattningen av all kraft; ro, det är den fullständigaste harmoni, där allt väger jämnt och där det icke finns missförhållande. Ro, det är den vises lugn, det är vad de kristne kalla vilan i Gud.

Älskade gamla bok! Du är mig mer än fränder och mer än vänner, – surrogat som du är för en människa att sluta mig till. Jag älskar dig som vore du något utanför mig stående. Nu har den siste gått. Nu är jag ensam. I hela världen finns det icke *en* som kan sägas stå mig verkligt nära. För alla står jag i andra rummet. Ja, säg sanningen en gång, jag skulle sticka min hand i elden om det kunde skaffa mig detta främsta rum, som jag aldrig fullständigt ägt. Den obetydligaste kvinna kan inta det, – men icke jag. Och vad är det för varelser som kräla omkring mig? Svaga, dubbla, fega, falska. Omyndiga barn eller halvfjolliga narrar. Visa mig en med ett arbete, som jag kan dela, och jag skall lyda som en slav – – – prat! Här finns det inga jäsande krafter, intet att sätta livet på spel för, intet att ge eggelse. Här finns inte rum, inte luft. Jag kvävs i dessa dvärgförhållanden.

Risk? Vad är risk? Det är så lumpet alltihop. Om allt går åt skogen för mig, vad har jag förlorat? Fåniga småsjälars beundran. Och är den så mycket värd att ha? – Nej ensamhet och frihet! Ensam i stora främmande städer, fri bland människor av vilka icke *en* vet vem man är. Försvinna – spårlöst försvinna för en tid, arbeta som en mullvad och så skjuta upp en hög att beteckna den väg man gått. Få gå i gamla kläder, liknöjd om man ser ut som en kringstrykande **vagabond** – inga utgifter för få-

fängan och andras narraktighet, utan endast för livets nödtorft. Zigenarliv – hem över hela världen, överallt utom där det är trångt! Då kan jag kanske bli mig själv. – **Vanka** i alla väder. Stark och hårdig som en gammal gatsångerska. Och så ett skym undan bland böcker och litteratur på gammeldagar. Har du inte framtidsutsikter, gamla Ernst Ahlgren!?

Jag bryr mig icke om vem som en gång får läsa min stora bok, när jag bara är död. Vem du än är, så försök att förstå hur ensam jag är, hur jag måste **kuva** detta konstnär- eller zigenarblod, som löper hetare i mina ådror än någon vet om. Tänk på hur jag varje dag, ja nästan varje timma tvingas att spela komedi för att synas lugn och förståndig. Detta tryck på min något för stort tilltagna natur (jag menar mot vår svenska lilla landsändas futtiga förhållanden) gör att det som instänges bryter sig väg icke på en naturlig, utan på en konstlad väg. Den får icke ge sig luft i mitt förhållande till människor; vrede och kärlek, kränkt högmod och ödmjuk tillbedjan, – alla dessa ytterligheter mellan vilka mitt lynne svänger, måste jag med en känslig **undantagsmänniskas** hela skygghet söka dölja. Det finns ett ord för vilket jag krymper mig som en stor dogg för hundpiskan: det är romantik. Men jag, som endast med den yttersta motvilja bekvämar mig till att läsa en roman, jag har icke fått denna romantik av böcker, den är icke löst påklistrad, den kan därför icke plockas av mig; den ligger mig i blodet. Den kan spåras hela mitt liv igenom, icke som sentimentalitet, men som något upproriskt – som **otyglade lidelser**. Tänk er detta av raseri halvgalna barn, som i sitt begär att döda katten blir till en **avgrundande** av grymhet. Det är samma barn som låter den folktomma slätten genljuda av sina vilda, ursinniga skrån, sammanhukad i botten av en grop, tjutande av feighet vid tanken på förebräelserna över att en hund satt sig i klämma i ett plank. Det är alltjämt dessa i ensamheten hejdlösa känslor. Och så den hos denna halvvida tös uppflammande sinnlighet den gången då pojken

med det svartknollriga håret och de bruna ögonen vill straffa hennes **egensinnighet** och nyper henne så att det blir **blodmärke**. Vilken originell scen för resten dessa två halv vuxna människor eller barn, friska, starka, högt uppe över slätten, omgivna av trädets friska lövkrona, (det var en rönn eller en ask, jag minns ej vilketdera) slukande varandra med ögonen utan att med ett ord våga förråda det som finns mellan dem. I den känslan finns det icke spår av sentimentalitet, det är rena rama naturen, som vaknar vid ett trollslag: – den som elektricitet verkande beröringen. Han kunde väl vara en fyra år äldre än jag, den där sjömanspojken eller stallpojken, vad han nu skall kallas. En annan flicka skulle ha blivit rädd och blivit beskedlig när han nöp henne. Ha, ha, ha! Det fanns allt **gry** i mig på den tiden ändå. Men vilken självbehärskning krävdes det icke sen av den unga damen att tygla denna natur.

Nåja, allt som nu ser ut som romantik är endast genombrött av denna från ytterlighet till ytterlighet sig kastande natur.

*

Kjöbenh. d. 13 Dec. 86

Jag är färdig att brista i skratt, ensam som jag är. Joo, det går framåt, men mycket långsamt. I dag kysste han min magra skrivartass 4–5 gånger i ett tag och med storartat eftertryck. Det är en fullkomlig parodi att kasta bort sådant på mig, gamla **humlestör**. Först och främst: hur kan han förmå sig till det? Mig skulle det vara motbjudande, om jag vore karl, att kyssa alla möjliga kvinnfolk på näven. Och därefter: vad tror han om mig? Hur tror han att jag uppfattar det hela? Menar han att jag tar det naivt och inbillar mig att han är förälskad i mig? Det vore inte omöjligt, ty sådana huvudstadsbarn ta för givet att man skall vara ett få för det man levat på landet.

Han satt och talade om Stella Kleve, att man icke får något av henne, hon är liksom en dimma. Det är intelligens men inte det där --- man känner inte att det är en människosjäl. Så kom han att tänka på den sällskapsleken, att teckna upp en människas karaktär som en matematisk figur, somliga regelbundna och [symmetriska](#), andra med förvirrade hörn och utsprång. Jag gjorde ett så skarpt intryck, sade han, kanske det var därför att mina drag voro så regelbundna och så tydligt tecknade. Jag skratade och sade att det nog bleve många kanter på den figur som skulle föreställa mig. – Ja, med bestämda linjer.

Han var ute och gick i går med sina två flickor, och han höll på att ta dem med hit upp. »Varför gjorde ni inte det!« – Jag blev så glad åt det. Vad jag kan hålla av barn nu, när jag börjar bli gammal! De äro så rara, sade han. Och han lovade att ta dem hit upp en dag. Jag undrar om han gör det. Jag skulle tycka mer om det än att han kysser på hand. Det är så sunt med barn. Det är något att hålla av så rent mänskligt. Kärleken till en man kan göra en ond, kärleken till ett barn gör en alltid god, när detta barn är en annans. Man tvingas då att sträcka ut sin individualitet för att omfatta det, ens hjärta vidgas och ens blick lyfter sig mera fritt. Det skulle göra mig så ont om dessa barn bleve skrämde av mig. Den svarta dräkten och mina skarpa drag verkar alltid avskräckande på sådana små. Om jag kunde vinna dem! Det är alldeles märkvärdigt vad ärkemammeinstinkterna i mig äro starka. Jo pytt! Nej du har något av [den bedrägliga gårdsfogdens vishet](#), som det står talat om i bibeln.

Han kunde nog komma upp ett ögonblick i morgon kväll, sade han. – Ja, om han bara komme på fem minuter, bara på *en* minut, så vore jag nöjd. – Men han kunde inte (såg mycket eftertänksam ut) kunde inte förstå varför jag kunde bry mig om det, att se honom. (Inte förstå? Gud, så banalt! Att en man som han kan bry sig om att säga sådant, bara för att höra omigen vad han måste ha hört hundra gånger förut.) Vi stodo och höl-

lo varandras händer borta vid skrivbordet i skuggan. Jag såg på honom, in i ögonen. Men det var så svårt att få fram svaret. Så där fånig måste ett barn tycka att en stor människa är, när hon säger sitt **stereotypa** »hur gammal är du?« – Jag höll emellertid lika god min som ett barn gör. Jag sade honom att jag tycker om att se honom därför att jag tycker så bra om honom. Jag sade det i min vanliga sträva ton, nästan ovänligt, men sanningen var det ju: barnet uppgav sin rätta ålder. – »Men ni känner mig ju inte.« – »Nej *det* har ni rätt i. Men ni vet ju nog att man tämligen fort är på det klara med vem man skall tycka bra om och vem man tycker illa om.« – »Men man misstager sig.« – »Det tror jag inte.« – »Har inte ni gjort det?« – »Nej!« – »Menar ni verkligen det?« – »Ja. Men det kommer kanske av att jag hållit av så ytterst få människor.« – »Nå men, --- ja nu gör jag er en ytterst ogrannlaga fråga --- men er man, honom måste ni ju dock ha misstagit er på, och det är ett så djuptgripande, allvarligt förhållande« --- »Ja-a. Ja men det räknar jag inte, jag var så« – »Så nästan barn ännu?« – »Nej inte det, men så oerfaren.« – »Ja saa bliver jeg da altid en **Torsk**; jeg tager altid Feil.«

*

D. 15 de Dec.

Jo, det lönar sig allt att ironisera och dissekera!

Det ligger en **gladiator** på marken, – en oskicklig gladiator, utan övning och triumfer – den andres nät har omslutit honom, och han stirrar in i denne andres drag, **spörjande**. Skall han stöta till med ett enda säkert tag och göra smärtan kort; eller skall han låta klingan glida in tum för tum och göra det till en förtvivlad dödskamp med sammanbitna tänder? En stum, trotsig dödskamp, som ingen märker, – mer än han, som står böjd över den slagne.

Det står något i *Macbeth* om att dräpa sömnen. --- Gud, att kunna sova! --- att slippa ifrån detta åtminstone under natten!

Ville jag det? – Kanske icke. Det är väl just däri det ligger. Jag vill icke. Jag kunde resa hem på övermorgon, och allt skulle under trycket av min självbehärskning återfalla i sina gamla fåror. Men jag vill icke. Jag är nyfiken. Jag tror att begäret att se hur han skall göra tar överhand över allt annat. Och så finns det visst glimten av en förhoppning om ---. Det finns något in i mig som viskar om *en hos tillvaron innestående fordran*.

»Ni kan skratta ibland, alldeles som en ung flicka; det gör er tio år yngre och man får ett intryck som om ni toge er skada igen för något.«

*

Jag satt orörlig och stirrade in i lampans röda ljus. Det var så underligt allt det han berättat. Denna häpnadsväckande vida erfarenhet är en ny värld för mig. – den som jag längtat efter. Det är så underligt, så underligt. Det känns som att vara ett barn och av en främling ledas fram genom en storstads brokiga virrvarr. Jag känner mig så liten och värnlös i allt detta okända, jag måste trygga mig till denna hand, som omsluter min, – ja själva skrämseln för och misstron till honom är blott den första skyggheten i ett barns tillit. Jag satt alldeles stilla med vidöppna ögon, det föreföll mig själv som skulle jag stelna så. Då lade det sig en varm hand över min, som vilade på bordet, och han talade också som till ett barn. – »Se icke saa *alvorlig* ud.« – »Jag känner mig så fattig; jag har ju nästan ingenting upplevat.« – »Tycker ni det är en förlust, att inte ha lidit så mycket?«

*

Brav? Ack hur länge skall han tro det! När han reste sig och stod hos mig vid schäslongen, alldeles tätt intill, med mina händer i sina, sade han: »Jag börjar tro att ni är mera kvinna än man strax tänker, att döma av er höga, nästan manliga figur.« – »Hur menar ni?» – »Det ligger något så kvinnligt över er.« – »Men vad menar ni så med kvinnligt?» – »Det kan jag inte förklara.« – »Det är skam av er! Ni måste säga hur ni menar. Ni kan ju tala och säga all ting.« – »Det *kan* jag inte säga. Jag menar att ni har vissa egenskaper, vilka äro alldeles motsatta dem som räknas för manliga.« – »Vilka egenskaper?» (Det plågade mig så. Skulle jag redan börja sjunka i hans tanke!) – »Någonting svagt, vekt, som man aldrig skulle trott er om.« – Tårarne ville stiga upp, jag måste vända bort mina ögon. – Svag? Svag? Ja, ty jag håller av honom och jag känner honom ju icke. Men det är så bittert att antingen nödgas spela komedi eller kallas svag.

Han gick att taga sin rock. Jag sprang upp för att följa honom till dörren. Han började tala om **Caesar**, som är hans mansideal, – och om Brutus och alla de som förrådde honom. Hur han talade! Jag tyckte att han växte och blev en hög karl, hans ovala ögon blevo mörka och gnistrade in emot mina, jag kunde nästan icke se i dem utan att blinka; det var en harm, en eld, en kraft. Och så denna låga, lidelsefulla röst! Och denna nervösa lilla hand, som skälvde kring min. Det var **agitatorn**, som lät sig ryckas med av sina ord. Nu insåg jag vad denne man skulle blivit, om han icke lämnats i sticket av de sina. En människa, en människa! omringad av hundra små kryp. Caesar. Ja, jag förstår denna sympati.

*

Det är kväll. Han har hållit sin föreläsning. Jag hade kommit för sent till den, men jag hoppades så mycket dess

**mer att han skulle komma hit upp. Jag är alldeles vanvet-
tig av längtan. Hur skall detta gå?**

*

Kjöbenh. d. 16 Dec. 86.

Han kom ändå. Men då hade jag med den olycksaliga intensitet jag har att slösa på allting hunnit längta mig så trött att jag var alldeles som förstelnad när han kom. Modlösheten satt kvar i mig. Jag kunde knappt säga ett ord. Och så hade jag en känsla av att jag var föremål för hans överseende och medlidande, vilken plågade mig till den grad att jag förlorade ända till sista återstoden av tankeförmåga. Och så kan ingen människa föreställa sig hur jag avskyr min egen röst, hur avskräckande och främmande den verkar på mig, denna själlösa stämma, som icke tycks ha något gemensamt med mig själv, och som icke har ett enda tonfall för vad jag känner. Att av naturen äga en sådan röst vore en förbannelse, men att under årslångt förtryck, under en värnlös barndoms alla förödmjukelser få den avstympad till vad den nu är, det är så bittert att det icke finns ord för det. Det är att ha undergått ett våld på både kropp och själ. I allt som rör mitt innersta liv har jag att genomgå samma lidande som om jag vore stum. Alla mitt sinnes skäraste, finaste skiftningar nämns jag icke röra vid med denna stämma. Dess monotona banalitet får icke lägga sig däröver och komma allt som var friskt och ursprungligt att **falna** och plattas. Jag tiger.

*

Nej det *är* för löjligt att se på. Jag undrar hur pass naiv han tror mig vara. En fullkomlig idiot, naturligtvis, för det jag ej levt sällskapsliv eller studerat diktverk. Det är så urkomiskt att se

honom för varje dag taga sitt bestämda lilla **tuppfjät**. I går var det att med sin mjuka varma hand stryka över mitt slät-kammade hår och min högra kind. Jag älskar hans hand! Den har ett så oefterhärmligt lent sätt att smeka. Jag ansåg detta vara själva avslutningen: en lugn faderlighet. Han hade talat lamt och sagt att han nästan ångrat allt vad han berättat mig föregående dag. Jaså. Jag kände en **kogubbes** hela **stoiska** lugn, tillsatt med en liten smula misräkning: jag skulle således aldrig få se om han i sitt sätt att kyssa motsvarade mina vackra föreställningar, **vilka hållit mig vaken de sista nätterna**. Hur var det? Jo, han skulle böja sig ned över mig, där jag låg på schäslongen, närma sitt ansikte till mitt, men ej för nära, långsamt, så att jag riktigt kunde få betrakta det; han skulle se mig i ögonen, leende, fångslande mig med det oemotståndliga tycke, som kan ligga över hans person, och så skulle han kyssa mig lätt, fint, skälvande varmt, men icke rått, icke med faddhet. Och för varje gång jag tänkte mig det ryste samma vällustkänsla genom hela min kropp.

*

D. 17 Dec.

Men hur blev det i verkligheten? Ja, det skall jag svara på sedan; jag vill börja på början. Under måltiden föreföll det ingenting lustigt annat än att han sade sig ha varit på jakt efter ett porträtt av sig som 7-årig gosse. Han kom ihåg att han låtit kopiera ett sådant porträtt, för att ge åt en av sina kärestar, *men han visste ej vilken*. Emellertid hade han lyckats anskaffa ett, som han visade.

Han hade tagit »**Reumerts kalender**« med sig för att läsa upp sin uppsats om **Heine** och **Rembrandt**. Första frågan att jag ägde väl de nödiga förutsättningarna för att förstå uppsatsen:

jag hade väl läst Heine? Knappt. – Ja men Buch der Lieder? – Ja. Och Reisebilder – Atta Troll? – Obetydligt – »Nei kjære, ubetydligt kan man ikke kende dem: enten kender man dem helt, eller ogsaa kender man dem slet ikke.« – En **missdådare**, som vet sig en gång ha varit aktad och nu klädd i fångdräkt traskar förbi ett helt led av sina gamla bekanta, känner sig till mods som jag gjorde. Blygsel ända ned till jorden, men utan att få sjunka ned däri. – Ja vad tjänade det så till att han läste uppsatsen, när jag saknade alla förutsättningar att kunna uppfatta den. – Men han ville emellertid läsa, och han läste under det jag vändades på det förfärligaste. – Han läste; trött, uttråkad, resignerad. – När han slutat var jag alldeles uppgiven av livsleda, och jag sade det. – Det fanns tre dumma ting, som man skulle akta sig för: »**selvopgivelse**«, »bedövelse« (dricka för att få sova) samt självmord. Bedövelse kände han sig frestad till ibland. – Nej, då föredroge jag självmord. – Så skulle jag inte tänka; jag kunde »**maaske nok blive til Noget, nok blive til Noget, hvis**« – ja »**hvis**« jag bara kunde lära mig att iakttaga litet finare. – Gud vad jag led! Dessa den tomma, falska, ljugande tröstens ord, som jag avskyr värre än synden. Jag hatar dem, jag ville kasta dem bort och trampa dem under mina fötter, om jag kunde.

Och så följde en examen. Jag hade läst intet, absolut intet. Han var överväldigad av förvåning och förfäran. En sådan **exempellös** okunnighet! – – – Där var snaran, där var galgen, man famlade om min hals, jag visste att falluckan var under mina fötter – – – den skulle glida undan. Dö – ynkygg! dö! dö! Dig har livet intet haft att giva, du har förmätet sträckt din hand efter det som ej tillfallit dig gratis eller genom arv. Dö, dö, föraktliga kryp! – Men jag skulle icke dö. – Nej, naturligtvis icke. Krypnet skulle nöja sig med att bli liggande på marken, kravlande omkring på den fläck där det trampats ned. Nej, jag fick icke dö; han skulle sätta upp en lista på böcker åt mig.

Han gick fram till mitt skrivbord och började anteckna. Först stod jag bredvid honom, och så gick jag bort i rummet, tyst som en råtta. Nu skulle doktorn skriva receptet, och sen skulle han gå. Nu hade jag ingenting att hoppas, ingenting att frukta, möjligheter äger jag inga, – det är att redan vara invärtes död.

»Kom hit och sätt er här, jag vill ha er hos mig medan jag skriver.«

Jag sköt fram en länstol, med styret mot bordet, kastade mig i den och stödde armarna mot [karmen](#). Jag kunde med ögonen följa varje penndrag. Vi sutto helt nära varandra, så att var gång han vände huvudet mot mig kommo vi att se varandra rakt i ansiktet. Det var något av arbetsiver över honom nu, där han ömsom satt och skrev med sin snabba stil och ömsom stirrade upp i luften för att erinra sig vilka böcker det mera behövdes. Med detta drag av nervös energi är han först riktigt sig själv. Dåsighet och slöhet finns icke till för en sådan människa, det är tvärtom ett sådant överskott av livlighet att den behöver dövas för att han skall få ro.

»Hjälp mig, hjälp mig; säg mig något som ni önskar veta något om«, han skakade mig i armen. – Jag satt dum som en torsk.

Slutligen var listan färdig, – tre spalter. Det var bäst att jag läste [historiska källskrifter](#). Som människa var jag så utvecklad att jag gott kunde draga ut meningen av dem utan att behöva omvägar. Hur jag kunde tro att han ringaktade mig för det jag icke har bokliga kunskaper! Jag finge icke fundera på självmord och dylikt. – Det var dumt att tala om, det visste jag nog. – Nej, nej, det var icke så han menade. Det fanns nog människor som talade om det och ändå gjorde allvar. Nej men jag hade ju sagt att jag försökt mig på så mycket, fanns det ingenting som jag kunde förtjäna pengar på? – Nej. Icke tillräckligt. – Kunde jag icke bli fast medarbetare i en tidning och få god avlöning? – Det trodde jag icke. Och då måste jag ju avsäga mig att skriva för egen räkning. – Det var sant, ja – (Han

funderade.) »Ni behövde ett arbete som upptog er helt, att ge er odelat åt, med alla krafter« --- (Han satt och lekte med omslaget på Fru Marianne. Det skar i mig. Han ansåg då icke att skriftställarskapet kunde bli mig ett sådant arbete!) Jag kunde ingenting säga, jag kände mig alldeles *sönderbråkad*, oduglig, förkastad. Han såg att jag var nedslagen, och så skulle han trösta mig igen. – Stackare! Det var synd om mig. Skulle jag ha kommit till Köpenhamn endast för att bli så hopplös och bedrövad. Jag skulle inte ta mig det så när. Jag skulle icke låta mig sjunka ned i »Selvopgivelse«. – Ack modlös hade jag varit långt innan jag kom till Köpenhamn. Jag visste nog att jag aldrig kunde göra annat än skräp. – Han svarade ingenting men tog mitt huvud mellan sina händer och kysste mig på pannan. – O Gud i himlen vad jag var uppriven av sorg, – av resignerad, otröstlig sorg. Mitt arbete! Det som skall ersätta mig far och mor och släkt och kärlek, skall det dömas till döden --- varför skall då *jag* leva! Mitt arbete, mitt arbete! Skulle jag icke ha förmåga – ingenting annat än denna obetvingliga håg! Och han ville med mildhet visa mig att jag beträtt ett område, där jag intet hade att göra. Jag kunde icke se upp. Tårarna kommo mig i ögonen. Det var icke fråga om vad som var passande eller inte, utan endast att jag var en olycklig stackare och att här satt en människa som sökte mildra den smärta han icke kunde befria mig ifrån.

»Tack för all er vänlighet«, viskade jag nästan ohörbart.

*

Det var omotiverat, alldeles omotiverat, och utan att jag visste det skulle komma, som jag såg **hans ansikte** alldeles **över mitt**, **kände hans varma händer mot mina kinder**, lik en snabb, mörk sky närmade sig det **svarta skägget**, **den breda munnen öppnade sig**, **jag slöt ögonen**, och det **efterlängtade ögon-**

blicket var där: **Georg Brandes kysste Ernst Ahlgren**. Men häpenhet, en viss skrämsel och missräkning var det enda jag **kände**. Det var icke den **förfinade lidelse jag föreställt mig**. Det var precis samma slags **kyss** som min **man** lärt mig att avsky. Jag **kände svala, fuktiga läppar kring mina, kände tänder tryckas in däremot**, detta otäcka, som är glupskt utan **värme**. Med ett ord: **gnistan** fattades totalt. Varför? Var det **hans eller mitt fel? Han återtog sin förra ställning** som om ingenting förefallit. Och så **tilltalade han mig med »ni«**. Jag gjorde naturligtvis också detta, men det sårade mig. Samtalet fortgick som förut. Men **icke länge**. Så **kysste han mig igen**. Jag var så **förvirrad** att jag **icke vet om det var en eller flera gånger**. Jag minns nu blott att **han till sist stod vid sidan av min stol, såg ned på mig** och sade mycket lågt men fullt tydligt: **»Lad mig omfavne dem, jeg vill føle deres legeme mod mit.«** En blixtnabb tanke på att jag är **längre än han** flög genom min hjärna och jag **reste mig icke**, som hans mening var, utan jag såg endast **upp till honom och i det dåraktiga hoppet att kunna framkalla den felande gnistan räckte jag sakta upp mina armar och lade dem kring hans hals**, allt under det jag **log upp emot honom** utan det ringaste tvång och förkonstling. **Han smekte mina kinder, mina axlar, mitt hår; jag tryckte min kind in mot hans rock**, just som man har sådant **begär att få göra**, när det är någon **man håller av**. Men **gnistan fattades ännu**, trots **hans kyssar**, ty det **»du«** som jag **törstade efter**, det **fick jag ej**.

Ljusen brunno ned i stakarne; han blåste ut dem. Vi hade endast lampans rödaktiga halvdager.

Det låg **en skam över mig**. Denne man, **som jag kysst kallade mig ni!** Personligen var jag ett intet för honom. **Vad ville han med sina smekningar? Vilken underlig människa** — — — jag är ju gammal och ful!

Hur kan **han nedlåta sig till ...?**

Jag vet icke hur det kom sig, men jag sade: »**I morgon är det sista föreläsningen; ja, och så reser jag på övermorgon.**«

»Men ni kommer då snart igen, från Malmö och hit är det icke så långt.«

»Nej jag kommer icke.«

»Kommer ni icke! Varför?«

»Jag vill icke träffa er.«

»Inte träffa mig! Vill ni inte träffa mig?«

»Nej.«

»Men jag kan då aldrig begripa ---« **Han gick runt omkring mig. Jag satt stilla, med handen skuggande över ögonen. --- »Jag skulle väl icke ...« Han tog mina händer så att ansiktet blev fritt, och han böjde sig ned och stirrade in däri ... »Jag skulle väl icke vara farlig för ert lugn? Det är ju omöjligt! Säg! Ni känner mig ju icke.**«

»Nej, nej, det är inte det.«

»Men vad *är* det då? Säg!«

»Jag kan inte se er.«

»Men varför? Varför?«

»Nu har ni en dålig tanke om mig.«

»Jag! Varför skulle jag det ha?«

»Det vet ni nog.«

»Nej det vet jag vid Gud icke!«

»Låt oss då inte tala mer om det. Nu får ni gå.«

»Ja. Men varför skulle jag tycka illa om er?«

»Jag har varit så opassande.«

»Nej inte alls. Skall jag nu gå då?«

»Ja.«

»Seså, var nu inte ledsen.«

»Nej, nej, det går snart över.«

Han sprang mot dörren för att taga överrocken på. Jag satt stilla **med handen över ögonen, men jag hörde honom komma tillbaka, i små avsatser** liksom betänkande sig eller avvak-

tande vad jag skulle göra. Jag låtsade mig icke ge akt på det, jag kunde genom fingrarna skymta att han böjde sig ned och såg in i mitt ansikte med sin underligt bekymrade min, så drog han undan mina händer och kysste mig igen. »Det är så underligt att nu gå till en annan. Det kostar så på att gå«, mumlade han helt tyst. En sista kyss och vi skildes åt.

Jag stod liksom förlamad när han gått. Så gick jag fram till spegeln och såg länge djupt in däri. Var detta ansikte gammalt och fult nu? Var jag samma människa?

Det stod champagne i hans glas; jag gick bort och läppjade på det glaset. Det var då verklighet att han varit här! Det var då sant!

Jag såg på klockan; hon var ett. Jag klädde av mig långsamt. Vad skulle människorna tänka om mig i morgon? Jag ångrade mig icke och jag var klar och sval i huvudet som om jag druckit vatten. Men sova kunde jag icke, så fort jag höll på att falla i slummer kände jag det som om någon kysste mig och spratt upp igen. Det var en lång, lång natt. Jag var trött och hungrig när det var tid att ringa på pigan.

Alla människor tittade lite konstigt på mig, tyckte jag, men jag brydde mig icke om det.

*

Dagen efter var det Lundegårds födelsedag. Den 17de. Jag hade alldeles klart för mig att jag icke skulle resa. Det fanns ju en möjlighet för att han kunde vara lika litet konventionell som jag, att han icke föraktade mig och att han kunde komma att bry sig om mig en smula.

På eftermiddagen kom Lundegård och vi följdes åt till föreläsningen. Jag var rädd att också då komma för sent och jag gick så att han knappt kunde följa med. Vi kommo i god tid, gingo upp och ställde oss, vi två ensamma, utanför auditoriets

dörr. Bäst som vi stodo där, samtalande med låga röster, kom det borta i gången en fin, **spenslig** gestalt. Den avtecknade sig så skarpt emot det breda ljusskenet och kom fram emot oss. »Brandes«, viskade Lundegård. Denna lätt vaggande, ungdomligt smidiga gång! Jag kände mig häpen, nästan rädd. Han är för mig som ett överjordiskt **väsende**, och vad är jag! Han kom fram och hälsade. Sade att han kommit för att se hur det gick när folket stormade in, han hade aldrig sett det. Så gick han igen. Den smärta, finlemmade figuren avtecknade sig åter mot ljuset, längre och längre bort i denna långa ensamma valvgång, som på andra sidan trappgången åter förlorade sig i mörkret. När han kom till den bortersta trappan gick han ned ett par steg och ställde sig där, lik en **bildstod** stödjande sig mot den höga **kandelabern**. Det var en egen stämning som grep mig vid det jag såg på denne ensamme man därborta, långt borta. Stilla och orörlig stod han där, det var något av klassisk ro i själva ställningen, ljuset strömmade ned över och kringflöt honom. Vilken energisk kraft i denna spensliga varelse! Denna smidiga, sluga kraft, som jag alltid längtat efter att finna hos en människa.

Det var **andakt** och **tillbedjan** jag kände; jag lyftes ut ur min vanliga värld.

Så kom folket störtande. Bullret slog upp som en våg emot den ensamme mannen. Och människovågen välte in i gången, stormade fram emot oss två, som om den ville krossa oss, och slöt sig så tillsamman med ett stilla sorl. Jag höjde mig och såg bort över denna yta av huvuden. Det gladdde mig att den var så vid. Jag var så rädd att det skulle vara för litet folk, det skulle ha gjort ett ledsamt intryck på den ensamme därborta.

Så kommo vi in och fingo våra platser. Det dröjde länge innan han kom. Se där! Det avlånga huvudet med sitt strävt uppstående hår skymtade fram mellan dem som stodo vid dörren och så kom han upp på katedern. Den lugna, liksom sökande blicken, som jag känner så väl; nu såg han var jag satt.

Han talade om mans- och kvinnoidealet. Den tyska romantiken hade haft kraft i sina figurer, men när dessa gingo över i den danska diktningen avlägsnades allt det påtagliga och karaktäristiska. Oehlsenschlägers hjältar och kvinnofigurer äro blodlösa, överkliga, endast sammansatta av klingande ord. Till sist talade han om Caesar som typen av en man. Och vad är då det manliga? Kraft, djärvhet, hänsynslöshet. En verklig man bryr sig icke om vem som står honom i vägen, han fullföljer sitt mål. En man visar icke sitt verkliga inre, han gömmer det under en mask. En verklig man är slug, därför att han är ihärdig. En verklig man har framför allt kraft, kraft i allt vad han företager sig, kraft att böja andra in under sina planer och använda dem som redskap, kraft att hålla en kvinna fast.

Och vad är det kvinnliga? Förmågan att älska helt och utan konventionella hänsyn, varmt, fullt, livskraftigt. Att vara modig, uppoffrande, stark; allt genom kärleken, utan svartsjuka, utan baktanke; bara därför att det är hennes natur att älska.

När föreläsningen var slut följdes Lundegård och jag åt hem och superade på tu man hand hemma hos mig. Efter det vi ätit, bäst som vi sutto och pratade och just som Lundegård började tala om att »luska«, knackade det på dörren och Brandes steg in. Han tog av sig och satte sig, han var vid ett strålande gott humör. Berättade om ett föredrag som han hört en ung svensk hålla om Bulgarien och skrattade så att han kunde gå åt. Jag satt i gungstolen och han gick fram och tillbaka på golvet. Det var mig en oerhörd njutning att få följa med blicken denna smärta figur, som jag är alldeles tokig i. Hans blick glänste fram emot mig ibland så lugnt och varmt att jag kände det som om jag vore ung och glad. Jag skrattade så oemotståndligt hjärtligt att det kändes som om [alla livsorganer](#) vidgats därav och jag blivit en sundare, friare människa. Han berättade, bara berättade. Och han bet icke för vad han sade. Här var det så naturligt att han talade fritt som i ett lag kamrater. Han talade om [Gjen-](#)

nembrudets mænd, och deras sammankomster. De hade varit sju. Jag minns inte alla. Jacobsen, Drachman, Edv. Brandes, Gjellerup, Skram, fru Drachman m. fl. Han talade om en som förstört sig genom att »nätter och dar ligga hos offentliga fruntimmer«, tills han inte hade så stor hjärna som »så«. Och så var det något annat han berättade: han var borta på någon slags kotteribjudning men han hade fått lov att gå hem tidigt, ty han hade något angeläget att skriva, hade han sagt. Han blev emellertid uppehållen och var mycket nervös. »Jag skulle gå till min älskarinna och var väntad klockan elva.«

[---]

Klockan var ungefär tolv innan han och Lundegård togo god natt, och mitt för Lundegård kysste han Ernst Ahlgrens beniga hand.

Vad det var härligt med denna stilla, lugna tillfredsställelse. Den natten sov jag som det oskyldigaste barn och vaknade icke förr än klockan över åtta.

*

Den 18de.

Jag var glad och lugn hela dagen. Jag var så säker på att han skulle komma på kvällen. Vid 8-tiden satt jag vid mitt bord och skrev med lampan bredvid mig. Det knackade. Åh, det var han! Jag gick honom till mötes på en gång glad och skygg.

»Jag kan endast stanna några ögonblick; jag är bortbjuden.«

»Ja, det vet jag.«

»Hur vet ni det?«

»Ni talade själv om det i går.«

»Lägger ni märke till sådana småsaker!« Men jag såg att han tyckte om det. Han hade tagit med sig »Kritiker og Portraiter« åt mig. Vi gingo fram till skrivbordet för att se om det var

samma upplaga jag hade förut. Jag satt på min skrivstol och han stod bredvid. Han var klädd i frack, det vita skjortbröset lyste och han hade kammat håret tillbaka. Han stod och strök mig kring kind och haka med sin mjuka, varma hand medan han talade, och så böjde han sig ned och kysste mig, en gång, två gånger; alldeles icke som »salig Ferdinand«, utan lugnt, snällt, så att jag kom att hålla av honom som av min käraste, bästa vän. Jag kände mig på en gång blyg och ödmjuk, jag såg icke på honom, men jag lade mitt huvud mot hans bröst, dit det jämnt kunde nå. Och hans skjortknapp högg tag i mitt hår så att jag var alldeles bunden. Jag brast i skratt och bad honom hjälpa mig. »Det var rent av en olycka, ty den knappen är så förskräcklig, jag tror aldrig det skall lyckas att få den ur; den drar håret av er.« – Slutligen fick han mig emellertid befriad. Jag såg på knappen, den var av guld med en äkta pärla eller diamant i mitten, omgiven av taggar lika **hullingar**. Ja, det var ett riktigt tortyrinstrument för kvinnor. »Har ni sett sådana förr?« sade han och skruvade den fram. »Ja det har jag, amerikanaren hade också sådana.« – »Ah, nu kommer era erfarenheter!« – Jag höll på att säga det jag icke haft några sådana erfarenheter, som han menade, men **jag bet för det**.

Så flyttade vi oss bort i salongsstolarne. Jag hade enligt min kära vana kastat mig på sned över min med händerna över dess ryggstöd.

(Men jag minns nu vad det var för strunt vi talade om där borta vid skrivbordet. Jag hade visat honom Meijers brev. »**Ni äro dus**«, sade han med förvåning. Så stod han och såg på brevvets överskrift »Goda Victoria«. »Det är ett vackert namn ni har«, sade han och pekade på dopnamnet. Han frågade varför jag fått det och jag berättade historien därom. Så sade han att det är icke alls något att förakta, att ha ett vackert namn. »*Jag* tycker det namnet är det vackraste jag vet«, sade jag och pekade på hans bok. – »Georg Brandes. Tycker ni det är så vack-

ert?« »Ja.« – »Men det har ingen klang. Jag ville mycket hellre vara greve och heta –«, han nämnde ett polskt namn, som jag glömt.)

[---]

»Lägg er hand på min«, sade han alldeles omotiverat, rätt som vi sutto och pratade. Naturligtvis gjorde jag som han bad, men efter en liten stund tog jag bort min hand igen. Jag ville inte trötta. Och så har jag alltid en känsla av att vara så ful. Jag satt just och såg på min stora, förskräckliga hand, som nu låg på stolkarmen, då böjde han sig fram och kysste den i en rad från handleden ända ut till mina magra knogar. Jag såg på honom och höll på att skratta. Det föreföll mig så löjligt att Georg Brandes icke är kräsnare än som så. Jag är ju gammal och ful, hemskt ful nu. – »Hvad ler de ad? Jeg har vist sagt noget dumt, det gjør vi mænd altid.« – »Nej, det har ni visst inte. Ni är bara så lustig.« – Och så började han prata igen; jag vet inte om vad, men han sade att de par gånger han varit »tout à fait exasperé de passion«, hade det varit när han stött på kallsinnighet; någonting gåtfullt, som han icke kunnat förklara. Ja han menade icke kallsinnighet för beständigt, i så fall skulle naturligtvis hans varmare känslor dö av sig själva, utan en sådan kallsinnighet som kommer ryckvis, som kommer efter det man känt värme och ömhet, ett tvärt omslag från eld till kyla, något som sätter fantasin i rörelse. Det var alltid »Isjomfruer« som gjort honom ända till ursinne kär. Han tystnade och började liksom helt i tankarne betrakta min ena fot, vilken verkligen såg rätt hygglig ut i sin pärlbroderade, högklackade sko. Så blev det tid att gå; han blev helt förskräckt när han tog upp klockan och såg hur mycket hon var. Vi reste oss. Han tog mina händer och ville kysa mig, men jag drog mig tillbaka och såg honom in i ögonen. Det är någonting halvt, falskt. Detta »ni« är liksom att säga att detta endast är en tillfällig kurtis, om vilken man sedan låtsar som om den aldrig hade funnits. – »Jag har förnärmat er med

något!« – »Nej --- åhnej.« »Jo, det har jag. Säg! Har jag varit framfusig? Ni är missnöjd på mig.« »Och om än så vore, skulle ni bry er om det?« – Jag såg hans ansikte mörkna som i smärta. – »Inte bry mig om det!« sade han mulet, »med det insinuerar ni ju att jag skulle vara rå.« – Jag blev så sprittande glad, ty min ovänlighet gjorde honom ont; det kunde icke finnas tvivel om det. – »Fy, inte den minen!« sade jag leende. Så såg han på mig först, forskande, så klarnande. »Paa Gen-syn!« sade han och skyndade att få på sig och komma i väg.

*

Det var samma kväll som han sade till mig, rätt som vi sutto: »alla människor säga att ni fått ett så vackert namn«. – Jag fattade ej meningen av hans ord, jag tänkte på vad han förut yttrat om mitt dopnamn. Men så berättade han att han träffat Wilhelm Møller, som icke tycks sätta pris på svenska författarinnor. Han tyckte inte om fru Edgren och fru Agrell är så enfaldig. »Ja men så finns det en som är bättre än fru Edgren och fru Agrell«, hade Brandes sagt, »det är signaturen Ernst Ahlgren.« – »Ja det säga alla«, hade Möller svarat. – Brandes tilllade: »och det är då en som är i tillfälle att döma om den allmänna meningen«. – Jag blev otroligt glad för de orden; jag hade ju förut gått i den föreställningen att han anser mig vara i saknad av allt som han kallar litterära anlag. – Jag ville pröva honom och frågade om han tyckte jag borde sluta med att skriva romaner, i fall jag kunde få någon anställning som inbringade mig mera. Men han tycktes icke ha menat det. Och på min direkta fråga svarade han att på sådant kan endast ens eget inre ge svar.

*

Den 19de kom han precis vid den tid som blivit hans vanliga. Han började plåga mig för att få veta vad som kommit över mig föregående kväll. Det var ingenting, rakt ingenting, svarade jag på vanligt fruntimmersvis. Men naturligtvis lät han icke narra sig. – Var det det han sagt om amerikanaren? – Nej inte det han sagt, utan något som hans yttrande kommit mig att tänka på. – Och så korsförhör; jag kunde väl säga vad det var jag tänkte då? – Nej, det var sådant skröp att det icke var lönt att tala om. – Men jag fick ingen ro; det måste fram: jo det var ingenting han sagt eller gjort, det var bara *det*, att om jag med anledning av hans yttrande om amerikanen sagt honom sanningen, så skulle han icke ha trott mig. – Vad skulle jag då ha sagt? – Endast det, att ett sådant äventyr som det med knappen helt enkelt skulle ha varit en omöjlighet. – Ville jag därmed säga att jag aldrig skulle ha lagt mitt huvud så nära intill hans kropp att något sådant skulle kunnat inträffa? – Ja. – Ja, det skulle han aldrig ha trott. – Jag visste det. – Var det verkligen ännu min mening att han skulle tro det? – Han finge göra som han ville; det vore mig likgiltigt. Jag kunde ju icke ha något motiv för att ljuga för honom i den punkten. – Jo, sådana saker söka kvinnorna alltid att dölja. – Det trodde jag knappt jag skulle brytt mig om. Han kunde gärna tro att jag narrats. – »Men nu tror jag er.« – »Det gör ni nog inte, men jag visste ju på förhand att ni inte skulle kunna det.« – Nej, det var så orimligt, så oerhört att två människor kunde gå och tycka om varandra i fyra år och ändå inte --- **Amerikanaren** var ju inte så gammal? – Nej. Tolv år äldre än jag, således 38 år då vi råkades först. Han är född 1838. – Ja man kan ju inte tänka sig något sådant som att två unga människor --- »Kan jag inte få sätta mig vid sidan om er?« – Jo visst kunde han det få. – Jag satt och vände mig mot lampan så att jag hade honom nästan bakom mig. – »Trodde ni att jag ansåg er **lättfärdig**?« sade han efter en paus. – »Ja.« – »Men det är man icke med den pannan«

– han sträckte ut sin hand över den som över en **oktav**, – »med de ögonen och den hakan«, han lät sin hand glida ned utför kinden och över min haka. Så kastade han sig åter i stolen för att sitta så att han kunde se mig, och han tog mina händer i sina. – »Nej hela mitt utseende protesterade emot en sådan beskyllning. En människa som kunde taga mig för lättfärdig skulle icke ha ögon i huvudet. Den allra ringaste grad av människokänedom vore tillräcklig för att komma på det klara med mig i den punkten.« – Jag tackade honom för hans goda tanke om mig, och han skrattade så gott och vänligt åt mig. – Hur kunde jag tro honom så dum att han till den grad skulle kunna misstaga sig på mig? – Nåja, nu var jag trygg igen. – Och så började han tala om svenskarne. Nästan alla svåra brott, våldtäkt, mord och dylikt, som förövas i Danmark visa sig att ha svenskar till gärningsmän. »Ni äro en förbrytarnation.« Det är något mörkt, dystert, lömskt i själva folkkaraktären, som är honom så underligt främmande. Han talade också om judarne. Hur få brott som förövas av dem. Hur det bland prostituerade kvinnor aldrig finns judinnor, »och det fastän vi ha varmare blod än ni«. Och så talade han om hur förföljda judarne alltid varit och hur han själv aldrig kunnat komma fram, bara därför att han är jude. – Så var det tid att gå. Han satte sig på schäslongen, lade sina händer kring mina axlar och såg mig länge i ögonen. »De er ingen **bacchantinde**, de er ingen bacchantinde«, sade han därpå leende, och så kysste han mig. Han har en vänlighet som kan taga hjärtat ur bröstet på en. Jag böjde mig ned och gömde ansiktet på hans axel. »Ni kan gärna känna er trygg gentemot mig«, sade han godmodigt och gned sitt mjuka skägg upp och ned mot min kind. Så reste han sig. Nu måste han gå. Han stod och såg på mig. – »Res er och lät mig omfamna er«, sade han hastigt, och då jag tvekade tillade han med ett leende: »ni är nog längre än jag, men det gör ju ingenting«. – Det var lustigt att han tänkte på just det samma som jag: min

höjd. Jag reste mig och med sin lugna värme lade han sina armar kring min midja och höll mig fast ett ögonblick. »Herre Gud **hur deres skikkelse dog er blød og ung**«, sade han med ett sorgset tonfall, liksom beklagande.

[---]

*

(December 1886.)

Den 21 ste. Vilken olycksalig dag! Allt vad min misstro, min reflexionssjuka och min vana att umgås med källborgare haft att ställa upp, det hade jag utan ett spår av finkänslighet kastat på några pappersremсор och gömt dem i min skrivbordslåda. Vilken satan flög i mig att jag skulle nämna att jag skrivit något till honom! Han ville läsa det – naturligtvis, och plågade mig om det. Jag kom icke ens ihåg vad det var jag rivit ur mig; min stämning var en annan nu. Jag visste bara att jag vänt ut och in på mig och att jag kastat allt som var styggt och fult undan, – gömt det därborta i skrivbordslådan. Jag visste blott att jag inga hemligheter hade för honom – undantagandes **Kainsmärket** – och han kunde ju få se ända ned till botten av min själ, om han hade lust. Hur kunde jag så tänka på att vara rädd för att visa honom detta fatala, förbannade papper? Han var envis. – »Skall jag kanske **konvojera** frun?« sade han skrattande och bjöd mig armen. Jag gick fram till skrivbordet och lämnade honom pappersbladen. Förbannad vare dagen, månaden och stunden! Han tog dessa olycksaliga blad och gick fram till lampan, satte sig och började läsa. Uttrycket i hans ansikte växlade: missnöje, ironi. Jag var som död invärtes, jag var endast nyfiken. Jag satt och stirrade på hans ansikte, men så vände han sig om så att jag endast kunde se honom bakifrån. Mitt inre var stelnat; fiskblodsnaturen, min mors kalla, könlösa natur hade fått

överhanden. Jag satt och såg på hans vänstra hand, som vilade på hans ena knä, gripande om benet med ett vitt tag; denna hand var ful, denna fingrarnas liksom krokiga hållning var absolut ful. Fanns det [reson](#) i att jag skulle älska denna hand som om den vore det skönaste världen frambragt? Varför skulle jag vara så ödmjuk som om han vore sammansatt av idel fullkomligheter? Min blick lyfte sig till hans andra hand, den, som vilade på bordet och höll pappersbladen. Vid tumroten bultade pulsen så våldsamt att jag kunde se varje dess slag emot huden. En sådan kraft kan det visst aldrig komma i en kvinnas blod. Jag tyckte om att sitta och se på detta; det var liv. Jag glömde att den andra handen var ful där den grep om benet med sitt gapande grepp, jag kunde icke slita mina ögon från denna bultande puls. Liv, verkligt liv, icke tomma [hjärnsnöken och inbillningsfoster](#) --- liv, liv! Låt mig leva! Det var icke erotik jag kände, det var avund emot denna människa, som är en man, som får kämpa för vad han vill, som får vara fri utan att utstötas ur samhället.

Så vände han sig om; han hade läst slut. Vilket uttryck i hans ansikte! – kallt, ogillande, ovänligt. Ångesten grep om min strupe med kalla fingrar. Nu först såg jag vad jag gjort, vad jag skulle mista. Han såg på mig. Den blicken gick som isande kyla genom märg och ben. Jag vet icke vad jag gjorde, jag tror att jag sträckte mina händer emot honom och ropade: »förlåt, förlåt!« Men jag minns tydligt den åtbörd av vedervilja varmed han avvärjande lyfte sin hand i det han såg på mig som på ett avskyvärt djur. – »Nej – inte nu«, sade han torrt och förde mig med blicken liksom långt, långt bort ifrån sig till det avstånd där man håller varelser så föraktliga som jag. – Jag såg hela min uselhet, min dumhet, min brist på varje sunt begrepp. Jag var så förkrossad att jag tyckte jag borde försvinna genom golvet och endast lämna en våt fläck efter mig.

Det var en lång tystnad. Jag led så bottenlöst att ingen klagan

skulle kunna ge mig lättnad, hans förakt var så tungt att jag icke skulle kunna släpa mig genom livet, bärande på det. Det var som om allt var dött nu och domen vore fälld. Sådana som jag strykas ut bara av listan på de levande och försvinna, för dem finns intet medlidande, de äro så låga att man för dem icke ens har den tröstande smekning man består en döende hund. Jag reste mig, vacklade bort till nattduksbordet och drack ett glas vatten. Jag trodde han skulle gå och lämna mig åt straffet, det tysta fullgörandet av den fällda domen, – utplånandet av en **låg-sinnad** varelse, för lyckta dörrar. Men han gick icke. Han satt stilla och bara teg. Jag gick omkring i rummet lik ett djur som lider, i tung stumhet. Jag kom igen och satte mig. Vad gjorde det för nytta att jag sökte undgå min bödel; det fanns ingen **undflykt**. Som han ville, så skulle det gå mig. Jag bara väntade. Jag hade icke längre en tanke på förbarmande, hans min var så hård. Jag gjorde icke mer något försök att blidka.

Jag vet icke om det låg något i min hopplösa resignation som rörde honom så mycket att han kunde tala till mig åtminstone. Men han talade. Då och då kom det några ord, föllo ned på mig som en **gissels** remmar, lämnande blodiga ränder kvar med en brännande sveda. Det kom med långa mellantider och pauser, – förebrående, bittert; med något av smärta. – Jag var just en sådan människa som han avskyr mest av allt i världen, en sådan som klyver sig mitt itu och låter den ena halvan sitta och betrakta den andra. Att unga människor på en nitton-tjugu år kunna vara så, det kan han förstå, fast han aldrig själv varit sådan och fast hans första bok »**Om dualismen**« varit riktad just emot det, men att jag, vid mina år – – –! Om jag kunde begripa vad det var honom vidrigt och onaturligt, detta värre än allt annat. – Och så ofint och **plumpt** att dissekera upp allting så där. Om det funnes något som vore oåtkomligt för reflexions-sjukan så borde det väl vara en kyss. Kan man tänka sig någon-ting mera **förskruvat** än att sätta sig och avhandla *varför* man

kysser varandra. Leta efter motiv, analysera upp det. Det är onaturligt som att när man ser sångfåglar flyga omkring tänka sig dem uppstoppade och trädde på pinnar. – Ja, ja, ja! Vad skulle jag svara annat än att han hade rätt. Det avväpnade honom icke. – Han hade trott mig vara en verklig människa och så framstod jag med ens som detta vidriga, – mötte honom med just det, som han alltid sökt bekämpa. Jag var honom så främmande, våra naturer voro oförenliga, just vad han hatade mest, det hade jag ställt upp emot honom. En enda gång hade jag ljugit för honom, men den gången **kapitalt**, det var när jag på mitt kort till honom skrev att jag var mera människa än författarinna (det tror jag för resten att han citerade fel, jag skrev nog, »ty jag ställer det högre att vara människa än författarinna«). Jag var ju icke människa, jag var ju blott en skribent som gick och trädde upp mina egna stämningar på nålar. – »Tror ni aldrig det kan gå över?« – Jag satt på en stol vridande mig under hans sarkasmer som en mask. Hela **volymen** av min egen dumhet låg över mig som ett berg, långsamt krossande mig genom en tyngd, som jag icke förmådde avkasta – Han visste icke om det kunde gå över. Jag skulle låta bli att läsa det moderna struntet, jag skulle taga mig ett stärkande bad i klassisk litteratur, **Goethe** och **Homer**. Jag skulle låta bli att betrakta mig själv, jag skulle vända blicken utåt. Så kommo sarkasmerna igen; kanhända mitt sätt att spetsa allting på nålar vittnade gott om min skribentförmåga; men han och jag passade icke ihop. Han har just sin styrka i att han lever sitt liv utan att dela sig, utan att lägga sig på dissektionsbordet. Det som gör honom till vad han är, är just det att han är en hel människa, – harmonisk. Han är icke enkel – det vill han icke påstå, men han är hel. Han hade mött mig som en människa möter den andra, utan biavsikter, öppet, förtroendefullt; och jag – jag hade bara tänkt på att samla erotisk erfarenhet, jag hade beräknat allt på förhand, tänkt på allt. Kunde man tänka sig någonting mer otäckt. –

»Det gör mig ont om er, men jag kan icke hjälpa det; dethär är så vidrigt.« – Jag gick åter upp på golvet, det var som om jag icke kunde uthärda mer. – När han kommit så varmt emot [mig] hade jag bara tyckt att det hela var löjligt och ingenting annat tänkt på än att studera honom. Som en egenkär narr hade han kommit och skänkt mig sitt porträtt utan att jag bett därom. Nu ville han icke gärna att jag skulle ha det och han bad att få taga det med sig igen. – Det var värre än allt det andra. Porträttet – som skulle vara min enda tröst när jag aldrig mer skulle få se honom! – Jag gick fram emot honom, utan kryckor eller någonting, nu ville tårarne bryta fram, jag knäppte ihop mina händer: »nej gör inte det, gör inte det!« Det var som om jag bett om mitt liv. Det fanns icke hänsyn mer; det förkonstlade stelhetskalet brast. Om jag icke var människa i det ögonblicket, så har jag aldrig varit det. – »Tag det då inte så svårt; det gör mig så ont om er.« – »Låt mig behålla porträttet, tag det icke ifrån mig!« – »Nej, men kom nu och sätt er och låt oss tala förstånd. Låt oss se om det är en möjlighet att komma över detta. Varför kunde ni inte låta det utveckla sig som det ville, detta, som fanns emellan oss två? Kunde det inte fått växa i fred, detta, som var så spirande fint? Varför skulle ni riva i det med alla era tio fingrar!« – »Ja varför, varför! Det var vanvett. Jag vet inte vad det var. Jag tror att jag inte menade vad jag sade. Jag vet inte själv vad som for i mig.« – »Trodde ni att jag skulle tänka illa om er!« – »Ja, ja, ja!« – »Ni har ju inte de ringaste förutsättningar för att förstå en sådan människa som jag. Ni mäter mig efter ert ömkliga lilla källkorgarmått. Vilken småaktig misstänksamhet! Vilka löjliga farhågor! Och vilka barocka frågor! Tror ni man står och gör sig reda för varför man kysser en kvinna? Man reflekterar icke över det. Om det icke faller av sig själv, så gör man det icke. Och så dessa smutsiga insinuationer, att jag skulle vara färdig att kyssa alla kvinnor som kunde ha lust – – Märker ni inte hur det är någonting rått i

det?» – »Jag var tokig. Jag förstår mig inte själv.« – »Trodde ni att jag skulle anse er vara lättfärdig?» – »Ja, ja.« – »Men det skulle ju icke finnas sunt förnuft i att jag gjorde det. Man behöver ju endast se er för att veta att ni icke är det. Hela ert utseende ger en ju alldeles motsatta föreställningar. Det är icke att misstaga sig på. Till och med den dummaste kan ju se vad slags kvinna ni är. Om jag **legat hos er sju nätter** skulle jag icke anse er lättfärdig för det.« – Ja men hur kunde jag veta att det fanns någon människa lika fördomsfri som jag själv, när jag aldrig träffat annat än kälkborgare. Om han bara kände min omgivning, skulle den kanske få gälla som en ursäkt. – Vi började tala lugnare och han med mindre ovänlighet. Han reste sig. Det var tid att han skulle gå, han hade sin nyutgivna tyska bok med sig, som han skulle ge sin mor. – Jag reste mig också. Jag var alldeles förbi av nedslagenhet. Han tog mitt huvud mellan sina händer och kysste mig med ett uttryck av medlidsam smärta i sitt rörliga ansikte. – »Livet har gjort er misstänksam och bitter, det har handskats hårdare med er än jag trodde«, sade han. – Han gick fram och tillbaka på golvet försänkt i funderingar. Jag satte mig vid mitt skrivbord; jag vågade icke störa honom. Så kom han fram till mig, vekare än jag förut sett honom. Jag satt och red på mitt vanliga sätt, med armarna på stolstyret. – »Det var ett slags självförsvar«, sade han, »ni kände det som om jag kunde komma att vålla er smärta och med er känslighet följer att ni instinktivt söker att värja er emot allt som skall ge er lidande«. – »Ja, ja; jag blir som en galen hund, jag biter omkring mig när jag känner att någon skall gripa för djupt in i mitt liv.« – »Jag förstår det. Men hur skola vi nu komma över detta, som ni gått och ställt till? Ty vi skola försöka att komma över det; icke sant?» – »Ack jo, jo! *Tror* ni att det finns någon möjlighet att komma över det.« – »Ja, vi begraver det, som to Børn begraver en **Spurv** i en **Have**«. – »Ja, ja.« – Han strök mig över hår och kind som man stryker en

hund, och när han sedan lade sin hand på stolens stoppade rygg böjde jag mig ned över denna hand och tryckte mina läppar däremot som i en brinnande **åkallan**. Det fanns för mig ingenting i världen annat än att han skulle förlåta mig, jag grep denna hand med båda mina, jag kysste den, jag lutade min panna däremot, jag visste knappt till mig; det fanns icke stolthet, icke morgondag, icke baktanke, – det fanns endast han och detta ögonblick. Och han smekte mig, han kysste mig, det fanns icke tanke på om det var passande eller ej, endast att vi måste bli försonade. Så skulle han gå. – »Ah gå inte, gå inte nu!« Jag sträckte upp mina armar och lade dem kring hans hals; jag tiggde. Jag visste aldrig att jag kunde bedja så, min stämma hade tonfall som jag aldrig hört. Vad han tänkte eller icke tänkte bekymrade mig ej. Det fanns endast ett: att jag älskade honom. Han lade sina armar kring min nacke, han stod och såg ned i mitt ansikte, leende som endast han kan le, så strålande varmt som ett solsken. – »Kære, jeg *kan* ikke blive.« – Hur smekande var icke hans röst! Och vi kysste varandra som man kysser efter en försoning. – »Ah, kom ihåg att sen skola vi skiljas!« – »Jag kommer i morgon.« – »Men jag skall längta, jag skall längta mig ihjäl!« – »Nej, nej, inte längta, utan vara lugn.« – »Jag *kan* inte!« – Han böjde sig ned och kysste mig: »jag tror också att det är **konstnärsgryet** inom er, som gör att ni måste **löpa linan ut**, att er natur måste ha erfårit allt, dyka till botten av varje känsla, lida varje smärta«. – Så förmanade han mig att jag skulle äta duktigt, dricka öl och sova gott, riktigt gott; inte tänka på honom och inte grubbla över mig själv. – Nej, nej, jag skulle gå omkring på gatorna hela dagen, jag skulle inte ge mig tid att längta.

*

När han hade gått och jag ätit kvällsmat --- åh, den tomheten, den tomheten! Det var som om varje ljud i världen tystnat,

det var som om det aldrig mer skulle bli liv och rörelse. Men jag ville icke tänka på det. Jag ville lyda honom: icke längta och icke grubbla. Det var sysselsättning jag skulle ha. Han hade sagt, innan det där förskräckliga kom över oss, att han icke kunde förstå varför jag skulle ha mitt hår så stramt; det såg ut som om det vore så tunt. – Jo jag hade haft lugg förut, och nu kunde jag icke få den att bli ur pannan utan om jag borstade upp den så där hårt. – Varför kunde den icke få hänga då? – Jag skrattade: han ville väl icke att den skulle hänga ända ned på näsan! – Nu visste jag emellertid att han icke tyckte om det slätkammade håret och nu skulle jag ha lugg. Det gav mig sysselsättning hela kvällen att klippa och frisera. Som han ville ha det. Vad skulle jag icke vilja göra om han önskade det! Men sova kunde jag icke mycket den natten.

Följande dag hade jag en förfärlig brådska, uppköp, packning, allt möjligt. Jag var glad och nöjd. I kväll skulle jag se honom. Framtiden tänkte jag ej på. Först sent kom jag hem, trött men i gott lynne. Vin och frukt fanns hemma. Jag brände och ordnade mitt hår med den yttersta omsorg. Det slog mig medan jag satt för spegeln hur olika mina ögon blivit emot förr. Fru Horten, som en stund assisterade vid min toalett anmärkte att det är märkvärdigt vad lugg klär alla människor, mina ögon voro ju så mörka, de riktigt strålade. – Hå, min goda fru Horten, det var allt något annat än luggen, som gjorde det. Sedan jag blivit ensam satt jag och såg in i dessa ögon med sina onaturligt stora pupiller, vars ögonlock han kysst; det låg ett djup i dem och en fuktig glans som spelade och glittrade. Pupillen vidgades och krymptes, det var som om den andats.

Just när jag var färdig kom Lundegård, strax därefter Brandes. Han kom för att säga att han skulle skriva på uppsatsen om Giftas, men att han ville komma igen senare på kvällen. Ett ögonblick kunde han i alla fall sitta även nu, sade han. När vi gingo fram i rummet varnade han förändringen, han gav till

ett belåtet utrop och vände mig emot lampan. Ja dethär var någonting annat. – Han satt en stund och talade om Kroghs Albertine och så gick han. Lundegård gick också. Hon kunde väl vara halv tio eller tio när Brandes kom. Samtidigt med honom trädde herr Leopold in för att tigga bläck av mig. Jag gav honom bläcket, angelägen att bli av med honom, och så blevo vi ensamma. – »Debet och kredit«, sade jag leende då Brandes såg bort på bordet, där jag räknat upp min kassa. – »Gör ni upp på hotellet?« – »Ja.« – »Jag tänkte just fråga om ni icke i sista stund beslutat er för att stanna längre.« – »Nej jag reser i morgon.« – Vi stodo vid klädskaåpet, jag stödjande mig med ryggen upp däremot. Han såg på mig med lysande ögon. Så måtte jag ha sett ut när jag var ung flicka sade han. – Hå, det trodde jag inte. – Hade jag inte haft håret så då? – Nej. – Jag hade sagt att jag brukade ha det så förr. – Ja, men det var förra vintern, när jag var i Stockholm. – Vad det klädde mig och vad jag såg ung ut! – Det gladdde mig att han tyckte så. – Och det skrattade han så muntert åt. Och så kysste han mig som den mest förälskade tok, och det tydde just inte på motvilja. Men han hade inte glömt hur dumt jag burit mig åt. Jag fick hela kaskader av godmodiga elakheter över mig under varje uppehåll. En sådan lustig människa han är i alla fall! Det bröt fram med en sådan envis bitterhet emellan smekningarne. Jag hade sagt att han var »latterlig« och det kunde han icke glömma. Vad var det för latterligt i det? Säg! – Nej, det var ju inte. Han visste ju att jag gripit till det bara som ett slags självförsvar, för att värja mig emot det som ville taga mig fången. – Ja men det var så orättvist att jag gjort honom förebråelser. Om det varit mig emot hade jag ju endast behövt draga huvudet tillbaka. – Jag visste det ju, jag visste det. Varför skulle han tala om det nu! – Och så haglade det över mig hån och förebråelser. – Jag stod alldeles stilla och stirrade ut i tomma luften. Han kunde få uttömma hela sitt förråd av bitterhet över mig; jag ämnade icke försvara

mig. Så tystnade han. »Saa gode og saa dumme«, sade han. Menade han kvinnorna eller mina ögon? Jag vet inte. Han mumlade det bara för sig själv, och jag hade redan fått så mycket till livs att jag förlorat lusten att fråga. Vi gingo bort och satte oss på schäslongen. Han var i samma stämning hela kvällen, ömsom smekningar, ömsom förebråelser, och dessemellan pratade han och berättade om sig själv. »De ser så ung og saa nydelig ud i aften«, och så kysste han från kinden och upp till pannan, följande luggen med små täta kyssar liksom om han trätt ett pärlband runt kring mitt ansiktes oval, inhägnat det, tillägnat sig det. Han hade sällan älskat någon fullkomligt regelbunden skönhet, sade han. Jo, brasilianskan. Och så den första älskarinnan. När han första gången såg henne var hon så skön, så rent av bländande skön att andan kunde förgå en vid att se henne. Då var han bara arton år och det blev icke till något förhållande; det kom först flera år efteråt. Hon var något äldre än han. »En kvinna som man håller riktigt av ser man alltid så, som man första gången såg henne, om än hon i andras ögon är förändrad; hon åldras icke för en.« – Och så kom det över honom igen. Åh det var så kalkborgerligt! Hela min uppfattning av honom. Och det »mörka skägget«, det var precis som taget ur en roman. Och – det värsta av allt – det hela tydde på en sådan halvbildning. (Det var så »halvdannet«.) – Åh vad jag pinades. – »Nu skall ni inte vara ledsen. Det fanns i alla fall så många vackra ting emellan de dumma.« – En sådan människa! kan man någonsin veta om man skall vara ond eller god på honom! – »Det otäcka i ett liv sådant som mitt«, sade han, »är att man slites bort från varje stadigvarande förhållande. Man lär sig att glömma och att ersätta. Det kommer ni också att lära er. Men det är i alla fall ledsamt att man icke kan få ha alla som man håller av samlade på en fläck, men då bleve de kanske ovänner sins emellan.« Tomt var det i alla fall att ha en i Schweiz, en i Polen, två-tre i Tyskland – – – spridda åt alla världens håll.

Så kom han att tala om den polska flickan. Hon är 25 år nu. Så fort de träffades kände de genast att de hörde tillhopa, och det fastän de sedan icke sågo varandra på ett helt år. Och nu äro de så säkra på varandra att vad som än kan inträffa, så skall ingenting bli förändrat emellan dem. Han känner hela hennes liv fullständigt, hon har berättat honom alltihop, – skrivit en hel bok om det åt honom. – Så bröt harmen emot mig fram igen, alldeles omotiverat. »Jag har alltid varit så **undsenlig** emot er, aldrig varit påträngande, alltid finkänslig, men ni har icke förstått det, ni tycktes till och med förebrå mig att jag icke sagt du, vilket hos mig var ett drag av grannlagenhet.« – Så talade han om det **egna** i att kvinnorna tyckas bli allt tokigare efter honom ju äldre han blir; när han var helt ung brydde de sig icke stort om honom: »en man kan söka upp den kvinna, han tycker om, i den obemärktaste vrå, men vad som fångslar kvinnorna det är berømt heden«. – Jag förklarade honom nu helt frimodigt att han sagt mig så många elakheter att jag snart vore alldeles **förhärdad** emot allt vad han kunde hitta på att säga. – Min misstro var ändå en yttring av karlhat, sade han, jag betraktade honom som en fiende jag hade att bekämpa. – Nej, nej! – Det är för resten underligt med kvinnorna; det är som om de med nödvändighet måste göra en riktigt stor dumhet innan de kunna komma på god fot med någon. Den polska flickan hade också gjort en dumhet, men den var inte alls på det sättet; det var något med en annan herre och som hon – om jag förstod rätt – anförtrodde Brandes. Det var borta på en bjudning och han kom ihåg att han helt lågt, så att de andra icke hörde det, sade till henne: »i så fall, fröken, tycker jag det är enklast att man bryter med varandra«.

Med hans danska väninna, hon som det är alldeles omöjligt att han kan komma i missförstånd med (är det **fröken Knudsen** eller **fröken Adler**?) hade det också varit någonting galet i början, liksom med mig, fast inte på det sättet, och liksom nu hade

han varit alldeles på vippen att bryta. Men dagen efter hade hon kommit upp till honom och storgråtande bett om förlåtelse, och så hade allt blivit gott igen. Nu hålla de av och lita så fast på varandra att ingenting kan komma emellan. Det är det fullständigaste förtroende. – Åh men mitt [tilltag](#) det var då någonting alldeles förskräckligt. Det var så ofint. Och dessutom – – vad hade jag att förebrå honom? Det är väl icke *en* som kysser, utan *två*. »En karl måtte väl kunna märka på en kvinna om hon har någonting emot att kyssa honom eller ej. Icke sant.« – »Ja, ja.« – Nå vad hade jag så att förebrå honom? – Ingenting. – »Om jag nu vore likadan som ni, så kunde jag säga: frue, nu har de [gaaet i den Fælde jeg har lavet for dem](#).« Han lyfte sitt pekfinger mot mig och såg så genomskälmaktig ut. – »Ja, ja, jag har gått i fällan«, sade jag skrattande, och han drog mig till sig och kysste mig så långt och så utan motstånd från min sida, att nog var det tydligt att jag gått i fällan.

Så började han tala om hur han kan vändas under någon människas överlägsenhet, om han tror sig märka en sådan, vilket dock icke varit ofta. En gång hade han träffat en svensk, han kunde icke erinra sig hans namn, men han blev strax därefter finansminister, alldeles ovanligt ungt, och han höll sig under två ministärer. ([Hans Forsell](#).) Han plågade mig om namnet, men jag kunde inte få tag i det åt honom. Nå, lika gott. De hade talat mycket med varandra. »Och han kom med inkast som jag icke kunde [gendriva](#); sådant har nästan aldrig hänt mig förr. Och jag krympte mig under det, jag krympte mig lik en tiger, som vill göra ett språng och icke kan.« – Men jag var väl alldeles trött av hans prat, sade han. – Trött! Gud – jag som njuter så av att höra honom tala! – För resten tycker han om lugna, tystlåtna kvinnor Han skulle bli alldeles uppriven av sådana som ständigt slå om från storm till solsken och hålla en i ständig spänning. »Min allra bästa väninna och jag ha nästan aldrig något att säga varandra.« – Det var sent, han hade icke tid att

stanna längre, ty uppsatsen var icke färdig. Vi måste tänka på att skiljas. – Han undrade hur vi skulle träffas igen. – »Det skall ligga mycket arbete mellan den tiden och denna.« – »Arbete? Hå ja, för er kanske. Men för mig gäller det bara att få ryssarne att applådera för mig. Det är det jag vill. Jag vill utvidga mitt rike.« – »Varför vill ni icke ta oss?« – »Er? Er tar jag i en sked när jag får lust, det är ju bara en munfull, – nej men Ryssland, det vore någonting att erövra, eller hur?« – Han lade armarne omkring mig och lutade huvudet mot mitt bröst ett ögonblick likt ett trött barn. Så satte han sig upp igen, alltjämt med armarne omkring mig, så drog han mig intill sig så att mitt ansikte kom att vila på hans axel, och så viskade han med smekande vemod: »Ni har haft ett liv utan sol och värme, icke sant?« – »Jo.« – »Stackare!« – Jag reste mitt huvud, kastade det tillbaka och såg på honom. »Ser jag ut som en stackare nu?« – »Nej ni ser glad och levnadsfrisk ut. Det har kommit ett smil i era ögon, som jag aldrig sett där förr.« – »Ja, har det inte det! Jag tyckte i kväll när jag satt och kammade mig framför spegeln att mina ögon sågo helt annorlunda ut än annars.« – »Ja, det är märkvärdigt. Kom och se«, han tog mig om axlarna, förde mig fram till spegeln och ställde sig alldeles intill mig, hållande mig fast där, så att jag tvingades att betrakta våra ansikten, som syntes där bredvid varandra, »se, har ni väl någonsin sett så ut förr?« – »Nej, nej.« – Jag skrattade, blev visst en smula generad, men bara lite, och gled bort till schäslongen, där vi ännu växlade några ord. – »Ni kommer väl hit på **Foraaret**?« sade han tvärt. Det var något av **fordran** i hans ton. – »Ja.« – »Tänk så på mig lugnt, tryggt och utan feber.« – »Ja.« Jag strök mig uppåt honom som en katt och så reste vi oss. – »Så, nu skola vi dricka vårt sista glas« – så god och snäll han stod där, med ena armen löst kring min midja och med andra handen lyftande sitt gröna glas – »och nu dricka vi på att det aldrig mer måtte komma någonting sådant in emellan oss. Säg, det får det ju inte?«

»Nej aldrig mer!«

»Utan det skall finnas trygghet och **tillit**?«

»Ja, ja!«

Vi tömde våra glas och satte dem undan. Nu, nu skulle det vara farväl på allvar. Vi stodo i skuggan borta vid spegeln. Hans ansikte tätt intill mitt, – detta kära ansikte, som jag inte får se mer på så länge, länge. Och han viskade upprört: »Och så skall du göra ditt vackra namn Ernst Ahlgren känt och beundrat, det skall du göra, ty inte heller det är att förakta. Eller vad säger du själv?« – Han kysste bort mitt svar, som var ett medgivande. – »Skriv nu en riktigt god bok.«

En sista handtryckning och dörren slöts efter honom.

Jag var ensam.

*

Den 19 de, just som han skulle gå sade han att han en gång mött en av sina manliga vänner på gatan, denne frågade honom vad det var för en nyckel han gick och bar i handen. – »Nøgelen til min elskerindes **værelse**.« – Då frågade vännen om han brukade betala henne. Brandes svarade med ett skratt: »jeg har **da ikke en saa stinkende Aand** at jeg skulde betale«.

*

Det var samma kväll han sade till mig: »Jag kan inte **lida** att ni tyckte bättre om mig härom aftonen än nu.«

*

Han såg på mig med en lång fientlig blick den kvällen jag lämnat honom de där olyckliga pappersbladen. »Tag dem i akt«, sade han, »nu er jeg paa min vagt imod dem.« – Det var under

det allra första intrycket. Sedan sade han: »bränn upp det där, så att vi slipa att se det mer«. Det var endast trasorna av bladen, ty jag hade rivit dem sönder; jag gick bort till ugnen och brände det.

*

Han tycker att min stämning är för svag och för monoton, och så avskyr han den skånska dialekten. Jag är så svår att förstå.

*

Den dagen vi togo vår långtur utåt Bredgade gick han och talade om äktenskap. Alla äro vi ju ense om att det är någonting »forkert« vid det. Men vem kan säga vad man borde sätta i stället! Det finns något som **allting strandar på**: barnen. Enda möjligheten för lycka tyckte han vore om de kunde leva var för sig, liksom nära vänner, samt aldrig sammanblanda erotik och ekonomi. De två sakerna ha ingenting gemensamt med varandra.

En gång senare talade han om Karls och Mattis förlovning, vilken han finner bedrövlig, därför att **utsikterna äro så långa**. Det enda de hade att göra tyckte han var att »flytta tillsammans«, som han uttryckte sig, d.v.s. gifta sig, men inga barn få. Han finner det så märkvärdigt att endast de som äro älskare och älskarinna kunna hålla i med att icke skaffa sig barn, de gifte göra det alltid, det är precis som om de inte kunde låta bli, bara därför att de ha rättighet. Han fann det så oförnuftigt. Men somliga kvinnor vilja absolut ha ett par barn, tillade han, det är alldeles som om det vore ett behov för dem.

*

Hans vänstra hand är under mitt huvud, och hans högra hand omfamnar mig. --- Sätt mig såsom ett **insegel** på ditt hjärta,

och såsom ett insegel uppå din arm, ty kärleken är stark som döden, oböjlig som dödsriket: dess glöd är brinnande och en herrans låga.

(Melins bibelöversättning.)

*

När Brandes efter den föreläsning till vilken jag kom för sent var uppe hos mig sade han: »Jag blir aldrig tam och aldrig demokrat.« – Orden äro betecknande för honom; jag förstod dem icke då. Men sedan jag hört föreläsningen visste jag vad han menade. Denna föreläsning var om mansidealet: Caesar.

*

Hörby d. 6 Januari 1887.

Matti och Karl därborta på schäslongen. De göra mig tokig genom att skämta, skratta och smekas så hänsynslöst som de göra. De betrakta mig som ett stycke trä, ett stycke **bohagsting**, – vad som helst. De uppföra sig precis som om de vore ensamma i rummet.

Jag sitter och avundas dem. Jag har arbetat hela dagen, fördjupat mig i arbetet, gjort allt för att icke tänka på vad jag icke *får* tänka på. Och så riva de upp hela min längtan med sina halvkvädda viskningar!

Brandes
1887.
Häftet No 1.

D. 27 januari 87.

Jag lider, men jag lever. Och det var just känslan av att icke leva, som drev mig från Hörby. Därför bör jag vara nöjd nu. Jag vill vara det. Jag måste vara det; eljest skall min arbetskraft knäckas igen.

Nu vet jag hur det går. Men jag ångrar icke att jag reste hit. Vad som helst undantagande ett stillastående! En kris, – må det sen komma efter vad det vill. Jag måste ha klarhet; känna fast mark under fötterna.

Ja, nu vet jag hur det går, och jag har varit oklok, – icke att jag kom, men att jag icke dröjde med kortet till dagen efter valdagen. Han blir ond, svär och förbannar, ljudlöst och städat, men hånande sarkastiskt. Han tror mig vara till och med dummare än han ansåg mig förut, samt därtill påflugan och efterhängsen.

Antingen kommer han icke. Eller också kommer han – och det vore värre – men är artigt snäsig och låter mig förstå hur taktlös jag varit.

Vad skall jag då göra?

Taga min Matts ur skolan. Icke tänka mer på G.B. som person. Låta honom återgå till det förra, abstrakta; det som icke rör mig. Hugga i med arbetet, vara djärv och produktiv, skriva efter mitt eget huvud, efter våra svenska förhållanden och bry mig strunt om att jag är en myra inför Odysseus.

Tappa modet? Bli förkrossad? Nix! Inte ännu. Arbetet är mer än G.B. Och ännu har han icke sett mina kort så mycket att han bestämt kan veta om Ernst Ahlgren inte duger ändå.

Blir han borta måste jag tvinga mig att anse det som om han vore död. Då blir det Gustaf och jag, som sida om sida skola se till att knoga oss fram »Quand même«!

Kommer han måste jag genast säga honom att jag icke ämnat skriva, men att jag också inte ville möta honom på gatan utan att ha underrättat. Och jag kunde liksom möta honom som Lange. Jag måste också säga, att jag genast ångrade min *obektänksamhet*.

Få se nu! Men det vissa är, att jag under väntetiden måste arbeta så intensivt, att jag icke har någon tid att grubbla. Detta 1° för att kunna ha någon aktning för min egen viljekraft och 2°, *det mest tvingande skälet*, jag måste komma ihåg att om jag icke nu arbetar med energi, så skall min ekonomi ramla över ända och med den hela min framtid.

Jag måste genom ökat arbete taga igen vad min dårskap kostar.

*

Var gång man håller på att bli kär är det bäst att läsa latin. Då går det över. Och på det sättet lär man latinet.

*

Han kom. Jag satt vid kvällsmatsbordet; slängde servetten och sprang ifrån kappan. Och han var inte ond. Han var god som gull och tycktes glad över att jag kommit. Jag hade stirrat på porträttet så att jag glömt honom själv. Han hade blivit så blek, – så elfbensaktigt blek. Och så var där något så vekt över honom, så ungt. Det var inte att bli rädd för, men att hålla av. Och han var så rar och lugn och snäll och vänlig. Jag hade blivit friskare, tyckte han. Och så såg jag så glad ut. Det borde jag alltid vara; det kläder så. Och inte draga de där stygga rynkorna mellan ögonbrynen. Jag såg då inte ut som om jag kunde lida av livsleda, mina ögon glänste så, det såg ut som om jag vore alldeles »*illuminerad*«.

Hans ljusa, lugna, avlånga ögon voro alltjämt riktade på mig. Jag såg ofta ned, därför att jag icke kunde se in i dem. Min gläd-

je var liksom blyg. Men på samma gång kände jag mig så trygg, så trygg och glad.

Så reste han sig och ställde sig bredvid mig. »**Maa jeg kysse de rynker?**« – »De äro ju så stygga.« – **Så böjde han sig ned och kysste mig på munnen, lätt och lidelsefritt som om vi varit två kvinnor.**

Det var ett sådant vackert brev jag skrivit till honom sista gången, sade han.

»De har nok en naturlig **hang** till at være grov«, sade han.

»Nej, natur är det icke. Det är något som jag tillkämpat mig under de sista åren.«

Så? Ja man skulle aldrig tro det om mig: »Deres **Træk** ere saa fine.«

Men kanske jag begagnat det som en sammanrullad igelkott sina taggar?

Så där ungefär.

Åh, **caro mio!** Vad den igelkotten har ett klokt och trofast litet ansikte. Men det är där ingen som vet. De ha skrämt honom alla. Och så har han fått gömma sin svarta lilla **fysionomi**.

Så skulle han gå. **Han tog mina händer. Han sträckte sig fram men blev stående stilla, liksom han velat säga: »Av egen fri vilja.«** Då böjde även jag mig fram och våra läppar möttes, länge, länge. Och jag kände hur mina skälvde under hans, medan vi kramade varandras händer.

*

D. 3ode.

Jag är alldeles vild i kväll. Jag gjorde toalett i vanlig tid och jag hoppades. Jag satte mig att skriva; jag hade varit **försummad av besök** hela dagen. Jag skrev, men halva min varelse var koncentrerad i min hörsel och lyssnade efter steg i korridoren. Åh, en sådan väntan! Och det kom ingen. Slutligen kunde jag icke håll-

la ut att skriva längre; jag satte mig att läsa, i en av hans böcker. I början läste jag mekaniskt, utan att fatta ett ord. Småningom fångslades mitt intresse. Då hörde jag plötsligt i den hopplösa tystnaden en hård knackning på en dörr. Jag lyssnade. Kunde det vara ---? Nej. Omöjligt. Han skulle ha ringt i stället. Men det är söndag och alla ute; ingen skulle ha hört klockan. Jag lyssnade andlöst efter en ny knackning. Nej, allt var dödstyst. Jag hade icke hört dörren gå till något av rummen, icke steg, ingenting. Det måtte således ha varit på entrédörren. Om det varit han! Om han varit här och gått igen! Om jag kunnat få se honom i fall jag blott ägt sinnesnärvaro nog att genast springa till dörren! Min förtvivlan, min ånger var gränslös. Jag kallsvettades, mina pulsar bultade, det var omöjligt att läsa, allt surrade runt i min hjärna. Varför hade jag icke sett efter? Varför? Varför!! Varför!!!

Åh Gud, vad jag led. Det var som om kropp och själ tärdes av en förstörande mask, förstördes som en gammal möbel, smulades sönder, genomgrävdes. Åh Gud, jag går upp i denna känsla som i en [monomani](#). Jag blir sjuk, jag förtärs av denna längtan att se honom, bara se honom, så är jag nöjd.

Jag vet icke vad jag gjorde; jag gick på golvet som ett sjukt djur. Det är att förstöra arbetsförmåga, livskraft, penningar, allting på. Det är att gå under av, om jag icke kan bli herre över det.

Det enda som brukar lindra är att genast få nedskriva intrycket. Jag gick till kofferten och tog fram dessa blad för att försöka. Och det är liksom [drägligare](#) nu. Men jag lider, lider förfärligt. Jag är så alldeles ensam. Förströelser och människor skulle motverka. Denna avspärrning; detta att jag skall sitta på post och vänta varje kväll, oviss om han kommer eller icke, slitas mellan hopp och fruktan minut efter minut, det undergräver sista återstoden av motståndskraft. Jag vill härnäst bedja honom låta mig veta när jag kan vänta honom eller ej, så kan jag några kvällar gå på teatern eller eljest ut.

Men resa hem vill jag icke. Då skulle jag falla in i min förra livsleda. Jag vill bringa det till en kris. Antingen skall jag lida så att detta tvingar mig att avslita bandet och att störta mig i ett brokigt och verksamt liv för att glömma, eller också skall förhållandet stadgas till en trygg och öppen vänskap, där man känner sig säkra på varandra och lugna.

Jag *skall* komma underfund med om jag blott är ett experimentalfält eller om han verkligen håller av mig en smula. Jag reser icke härifrån förr än det hela utvecklat sig till det bättre eller till en insikt om att det icke är annat än *munväder* och ett litet tidsfördriv. Då skall jag arbeta mig till likgiltighet, men bryta med honom vill jag icke. Jag skall då hålla av honom med det överseende man har för ett stort, något narraktigt barn, som man icke får vänta sig några djupare känslor hos i riktning av vänlighet.

I morgon går jag icke på teatern, ty jag vill se om han kommer, och jag vill veta om det var han som knackade. Men sedan vill jag icke fortsätta detta klosterliv. Det gör mig vapenlös emot min längtan.

Och så får icke varken smärta eller oro hindra mig från att arbeta. Jag måste arbeta, eller jag skall av min ekonomi bli så bunden att jag icke kan skaffa mig utväg att döda denna vanvettiga beundran och tillgivenhet.

Arbete, det är den enda *betingelsen*, under vilken jag får stanna här. Och *klarhet*, det är ändamålet varför jag stannar. Jag *får* icke resa härifrån förr än jag vet om jag skall uppmuntra eller kväva min böjelse för honom. Av ovisshet tycker jag att jag skulle kunna dö, men icke av olycklig kärlek. Hopplös kärlek är helt enkelt en omöjlighet för en natur sådan som min. I samma minut som hoppet dör är kärleken också död.

Och för att få luft, för att icke kvävas under denna våldsamma utvecklingsprocess, har jag full rätt att skriva till dig, mitt kära alter ego, min enda verkliga vän.

Tjut bara, om det lindrar plågorna. Men efter operationen skall det bli bättre. Håll ut bara. Och kan du icke arbeta så mycket på berättelsen så låt blott pennan löpa åstad med varje stämning varje tanke. Stackars barn, du lider så mycket, vi skola kela för dig den här gången. Du skall få allt vad du vill, blott du håller ut och håller dig andligen frisk. Det finns ingenting så vanvettigt dumt, att du icke får skriva det, endast det lindrar, och sedan krisen är lyckligt överstånden på ena eller andra sättet skall du kunna arbeta med dubbel energi och självständighet. Och denna dyrköpta erfarenhet skall nog ha sin nytta med sig för ditt arbete.

Det är en utmärkt idé att skriva på de här [pappersremorna](#). För det första ser det för alla dem som känna till stora boken ut som om jag arbetade på romanen och för det andra kan jag vara så mångordig jag vill, det kostar bara det fattiga papperet. Och jag känner en lisa så länge jag låter pennan löpa; det är som om friskt blod runne ur ett sår, så fort det stannar känns värken. Lindring måste jag ha, till vad pris som helst. Jag vill icke ge tappt. Jag vill gå ut ur de här som en mera helstöpt personlighet än jag kom in i det, och så må jag utstå vad smältningen för med sig. Intet pjunk! Jag vet att jag skall ha både kraft och spänstighet nog att stå detta prov, när jag blott har penningar till mitt förfogande, så att jag kan känna mig fri. Och så länge kan det ju ej dröja innan krisen måste komma. Och sedan jag bara fått klarhet vet jag ju vad jag har att göra. Arbeta, söka nya människor, störta mig ut bland dem, bita samman tänderna och endast upprepa mitt »quand même, quand même«. Ty då skall den [förkastade](#) bli en författarinna [av rang](#); då är människan knäckt, då är det konstnären blott som lever.

Låt gå för vilket det skall vara! Friskt mod! När du är fri att få tjuta ut din smärta och fri att få resa vart du vill, då måste du få bukt med det.

Och var sluten, kära älskade barn, lär dig att vara älskvärt öp-

pen på samma gång du aldrig vidrör dina egna angelägenheter. Skulle du icke hålla dig för förnäm att visa andra ditt verkliga liv!

Nu är klockan tio. Nu skall jag äta, och så dricka mycket öl, så att jag kan sova. Och så i morgon full frihet att kasta arbetet åt sidan och nita fast vårt sammanträffande i går. Kallnar det nu, så är det väl värt att taga vara på småsmulorna också. Bara få tiden att gå, tills krisen kommer. Göra denna förfärliga tid så dräglig som möjligt. Vad rör det Matti på *vad* du skriver. Nog är du flitig. Och bort med all uppsikt! Om det skrider fram med arbetet eller ej rör icke henne. Och detta är förarbete så gott som något. Jag har lov att skriva allt vad jag vill. Hurra! Stora boken är en förständig **regelrätt** gammal farbror i jämförelse med dessa lösa blad.

Leve friheten, självständigheten, slutenheten!

God natt. Kamp till sista andetaget! Frisk, fri blodfull kamp. Bort med **lojhet** och kälkborgarförnuft, här gäller det det mänskliga i mig och mänsklig klokhets blott vill jag ta råd av. »Det brukas« --- duger inte, där kampen gäller liv eller död.

*

Läs också, läs duktigt, – med **kläm** och eftertanke. Det skall också bidra till att hålla dig frisk, – våga ditt lidande mot mänsklighetens. Läs dig in i arbetena, läs ej blott för att kunna säga: jag har läst; läs för att känna med diktens kött och blod.

*

Den 31 ste.

Nu är det kväll igen; klockan fattas tjugo minuter i åtta.

Jag har av skrock icke brytt mig om att göra toalett. Bara satt den ljusröda skärmen på lampan. Skall han komma? Jag fruktar att han icke gör det, men jag känner mig jämförelsevis lugn. Om han kommer skall jag säkert endast vara stel och tråkig,

och så är där ingen glädje med det. Lundegård har varit här i kväll, och han berättade att [Tavaststjerna](#) är kvar. Jag har fått lust att träffa honom. Det kan alltid bli en förströelse med en ny människa. Han reser med älskarinna, som bor hos honom. Var tämligen ängslig för att anförtro Lundegård det. Undrade om det kunde gå an att här i Kbhn på det sättet bo tillhopa med en kvinna. Undrade om han kunde be sina manliga vänner hälsa på hos sig under sådana förhållanden.

– Jag undrar om han blivit trött på bekantskapen med mig nu, – Brandes.

Skall bli roligt att se.

Vad jag är lugn i kväll! – Naturligtvis tills om jag får se honom igen, ty då vaknar det på nytt. – Troligen.

Men detta är goda tecken. Har jag bara klart för mig att jag i hans ögon är en [odåga](#), som han inte längre bryr sig om, så är jag botad. Hå ja! Om han inte själv håller mig kvar, så glider jag undan, om jag blott får nya omgivningar och nya människor. Jag har – som han sade – lätt för att ersätta, lätt för att glömma, om endast intrycken växla.

*

Klockan är över nio. Han kommer således icke. Detta är rent av ovänlighet. Jag var således endast ett experimentalfält. Han var nyfiken på mig. Och nu tror han mig vara uttömd. Jag skulle gärna vilja vara borta, när han kommer. Detta är en förödmjukelse. Jag skulle ha lust att visa honom att jag på annat sätt kan disponera mina kvällar än sitta här instängd och förgäves vänta på honom.

I afton är det redan mera av sårad stolthet än av smärta. Bravo! Jag kan ännu botas.

Jag har varit för tillmötesgående. Hå, är han verkligen så liten, att han icke tål vid en kvinnas ödmjukhet. Är han högmogdig, därför att han har kunskaper och jag har inga!

Vilken skillnad på honom förra gången och denna.

Jag har lust att alltid vara borta om kvällarna, ända tills han en gång ber mig bli hemma, eller tills han genom att icke göra det ger mig till känna att han helst blir mig kvitt. Det är ju klarhet jag måste ha. Och på detta sätt får jag den. – Bara klarhet; det är allt vad jag begär! Sen får jag se att reda mig som jag kan. Så fort jag kommit på det rena med vårt förhållande och festat om lite med andra, så att intrycket blivit lite utsuddat reser jag hem och gräver ned mig i arbete.

– Steg! – – – Jag lyssnar med hjärtat i halsgropen. Men det är borta i korridoren.

Och nu är allt tyst.

Skulle jag sitta kväll efter kväll och bara vänta!

Hå, Georg Brandes! Du ser ned på mig som på en myra. Kunde du då icke se, att det endast var skygghet, som kom mig att se så tom ut!

Har jag mod att vara »isjomfru«? Han tror han känner mig. Han tror han har mig fast. Varför vara feg? Våga förlora eller våga vinna.

Hur skall vårt nästa möte bli? Nu har jag lidit av ovissheten, så att det åter är endast nyfikenhet.

Men varför vara låg och falsk och elak? Har jag då icke hållit av honom, fast det räckte så kort? Skall jag icke vara en bättre människa när jag går ifrån honom än när vi möttes? Sannare, mindre grov, mera kvinnlig. Resignerad och lugn.

Det är sorg att ha vägts i hans hand och så bli kastad bort, men varför skall sorgen göra mig bitter. Kan jag icke bäst genom att vara stor och god visa honom att jag varit värd att behålla? Ligger det icke något lågt i att icke kunna taga en sorg ur den hand man älskat, utan att bita denna hand, som man kysste förut?

Jag vill vara borta varje kväll till hans födelsedag. Då skickar jag honom min bukett: »från Skånes karga ljunghed«. Och så

på Lördag kan jag resa, stanna i Malmö på söndagen och vara hemma om måndag. Och så har jag ingenting att längta efter förr än jag skall till Paris.

Och jag skall kunna skriva historien om hur Anna lider av att vara endast en leksak, när hon älskar med hela sin lidelsefulla själ. Det skall vara min bikt, min förebråelse.

Och om han skriver till Hörby svarar jag blott: »det finns människor som glida undan så fort ingen håller dem kvar. Jag tror att det är trofasta naturer. Men lidandet blir så intensivt hos dem att de icke uthärda att det tänjes ut. En rask amputation eller frivillig resignation är det enda de ha att välja på«.

Fä! Att tala så mycket om den dag du inte har sett.

En kris, ett avgörande, det är vad du måste ha. Lika gott på vad sätt.

Jag skriver i vemod nu, – med tårar i mina ögon. Hade han känt mig, då skulle han icke kunna ha gjort så. Jag skulle ha tillbett honom så ödmjukt och så trofast. Alltid. Är jag då en av dem, som man finner på gatan?

*

D. 1 Februari

Det är morgon, rummet ännu kallt, men brasan bullrar borta i ugnen. Jag är nyss klädd och har druckit mitt morgonkaffe.

Jag hade i går afton föresatt mig, att om det fanns någon möjlighet så skulle jag ha ro och sömn. Jag öppnade fönstret så att den kalla nattluften strömmade in och kylde ut rummet, och jag gick fram och tillbaka, fram och tillbaka, en hel timma tror jag. Jag gick tills jag var så trött att kroppen måste falla i vila och så lade jag mig. Jag somnade också och sov i ett enda långt tag tills klockan var sju. Men då började ångesten på nytt. Hade jag sårat honom? O, Gud, varför skall jag vara grov, var-

för skall jag vara en igelkott, varför skall jag ständigt stöta honom, som jag håller mer av än någon annan människa i världen?

Själson hade uttömt mina krafter; jag var trött som efter en genomarbetad natt.

Och nu – jag är så matt, att det går runt för mina ögon var gång jag reser mig. Men jag vill hålla ut. Jag vill icke resa härifrån förr än jag återsett honom, förr än jag kommit på det klara. Jag skall göra allt vad jag kan för att hålla kroppskrafterna uppe. Jag skall ha järn och vin, jag skall ingenting spara. Sedan, efter avgörandet, sedan jag stritt igenom denna kris kan jag försjunka i stillhet och med en stark andes lugna resignation gå upp i arbetet. Nu gäller det bara att icke brytas, att vinna tid tills denna själsfeber lagt sig. Sedan blir det att söka bota de härjningar den kan ha åstadkommit. Det måste utveckla mig, detta. Kasta mig ännu mer tillbaka på mina egna resurser än förr. Jag hoppas att jag skall bli en bättre människa genom det.

Jag känner i dag endast ett djupt och stilla vemod, ingen harm, ingen sårad stolthet. Han har intet fel emot mig. Endast olyckliga yttre förhållanden ha velat att jag ingenting kunnat bli för honom.

Men jag kan bli god emot alla andra, för hans skull, jag kan bli god i mitt hjärta, så att jag kunnat vara värdig hans tillgivenhet, om den fallit på min lott; jag kan vara stark och sann, så att jag förtjänat hans aktning, om han stått mig så när, att vi lärt känna varandra. Jag skall bliva en verklig konstnär, ty mina skapelser äro det **talrör**, genom vilket jag alltid skall kunna nå till honom.

Det är första gången jag hyser verklig beundran för en människa, första gången jag helt och i allt ser upp till en annan varelse. Den känsla, som härigenom väckts hos mig, vill jag taga vara på. Jag har ju år efter år, dag efter dag letat efter detta enda: en som vore större än jag, till sin inre människa, till sin verkliga personlighet. Nu, då jag funnit vad jag sökt, nu vill jag

ej fuska bort den sorgsna glädje jag känner, nu vill jag icke i något vara liten och lågsinnad.

Min kung, min kejsare, så stor och harmonisk som din ande nu står för mig, så stor och harmonisk skall den dyrkan vara, som jag ägnar dig. Konstverk – se där mina böner och mina offer åt dig. Antika, lugna, plastiska konstverk till sin form; kött och blod, levande varmt liv till sitt innehåll.

I arbetet skall jag söka dig ännu, när du icke unnar mig att se ditt ansikte.

Jag har ett enda mål: visa dig att jag var värd vad du aldrig gav.

Det är ett eldprov detta, vilket hotar att verka upplösande på själva min varelses grundämnen, men när jag gått ut därur skall det visa sig att jag varit av den rätta, härdiga metallen, och att nu först har jag blivit vad jag kunde bli.

Hav därför tack – älskade – för var smärta jag lider, ty den kommer från din hand; denna hand, som jag kysser när du icke vet om det. Om du vill sarga mig, skall jag icke draga mig undan, icke försvara mig, icke klaga. Jag ryste för kallt stål en gång, men icke längre nu, jag river undan min tröja och du ser min nakna hud, den skälver under hjärtats slag – detta varma dåraktiga hjärta – som älskar dig utan att ha lov. Du skall icke stöta till, du har ingen blodtörstig natur, men du skall leka med kniven, utan mening, utan att tänka hur det känns, – bara för tidsfördriv. Det blöder en smula, men du skall icke ge akt därpå, och jag vill le emot dig, vill ännu i tanken kyssa denna hand, som jag icke vågar böja mig mot.

Jag är dig så olik. Du skall icke lära dig att förstå min skygga natur, – igelkottsnaturen. Men du skall förstå mina arbeten.

Jag fordrar nu icke längre vad du icke kan ge. Jag fordrar icke ditt intresse, ty du kan ej se mig annorlunda än som var jag fadd och tom. Jag fordrar icke att du håller av mig, ty du tror mig grov som min klädnad är **raggig**. Jag fordrar icke att du skall vara beständig, ty jag var aldrig annat för dig än en fattig förströelse.

Jag resignerar. Jag vill icke ersätta dig. Ingen skulle fylla din plats. Odysseus, vad kunna alla stackars snyltgäster i mitt slott göra med din båge! Icke spänna den ens, långt mindre träffa ett mål.

Nej; jag vill väva en likdräkt åt **Laertes**, fast du aldrig, aldrig kommer igen; och väven skall vara färdig och bliva ett konstverk att gömmas och beundras; men då den är färdig, då vill jag dö, då är jag trött av arbetet, då har jag blivit gammal och grå.

Min **Orestes** skall komma och se hur jag vävt. Då skall jag icke se mer honom, men han skall förstå att jag varit trogen. Och han skall se, att liksom han förde bågen, så förstod också **Penelope** att sköta sin lätta spole.

Jag är icke olycklig längre. Jag vill böja mitt huvud och i stilla flit möta dagar som komma och dagar som gå. Jag är icke olycklig, men sorgen bor i mitt hjärta. Jag älskar den, ty det var han som gav den, – min kejsare, min kung.

*

Två dagar såg jag icke en skymt. Håå ja.

Men så i går.

Jag hade varit verksam. När jag gick hem från min franska lektion tänkte jag just att om jag blott kommer bland människor och har arbete, så skall det nog gå. Så kom Lundegård, och pratet gick ovanligt ledigt. När han gått sin väg tog jag ett par slag på gatan, men mer vågade jag icke; jag fruktade att uturen kunde vara framme.

Jag satt på en stol, ännu klädd i kappa och hatt, just i begrepp att byta om skor, då han kom **smuttande** in utan en knackning ens.

Stor förtjusning.

»Jag var så rädd att ni blivit ond för något.«

»Jag blir varken ond eller god utan grund.«

Vi togo plats; jag i min favoritställning på tvären av en stol

och med händerna över dess ryggstöd. Han satt lite högre än jag och vi kunde se varandra rakt in i ögonen. Jag var så lugn och så glad; kände mig aldeles som ett förtroendefullt barn, och han var så god, så rar. Vi talade om [hans bok Berlin](#). Och så kom det slutligen, att en sida däri hade han skrivit direkt, han kunde säga ut av sitt hjärta. Ack, denna sida, som jag kan nästan utantill och som är mig det härligaste, vemodsfullaste poem jag känner. Han syntes glad åt att jag läst honom så uppmärksam. Och han kysste mig så länge, länge. Och jag var så lycklig att få sitta med mina händer i hans, strykande min kind däremot. Och han satt och lekte med mitt ena lilla öra och drog helt sakta i dess snibb. Vi äro som två bekymmerslösa barn.

Han skulle gå och gratulera en av sina bröder. Den 1 e Febr. är det Edvard eller Ernst?

»Omfamn mig en gang.«

Jag reste mig, liksom han, och lade armarne kring hans hals helt lätt, så att jag kunde se in i hans ansikte. Det rara vänliga ansiktet, lugnt och passionsfritt som en kvinnas, endast med en [tindrande](#) godhet i blicken. Han lade armarne kring min midja.

»Det är så underligt att ta i er; ni förefaller [skröplig](#) som om ni vore av porslin, man är rädd att ni skall knäckas mitt av. Det är något så sjukt och så vekt.«

*

Jag har varit så lycklig hela dagen; en stilla, lugn lycka. Men jag låg vaken av reumatism nästan hela natten.

Det är kväll nu, men jag längtar icke efter honom. Jag skall vara lycklig antingen han kommer eller ej. Jag önskar att jag kunde arbeta duktigt bara. Jag hoppas det skall komma.

Nu vet han hurdan jag är till nästa utbrott, sade han. Ty ett sådant – mente han – skulle nog komma. Att vara tillhopa med mig var som att bo vid [Vesuvius](#), – taga dagen som den kom

och så när man minst väntar det bli överöst med glödande stenar, aska och allt möjligt annat otyg.

Jag bara skrattade. Jag tror nog att han kan bo tryggt vid sitt Vesuvius nu.

*

Den 4 Febr. 87.

I går morse när Ingeborg kom in och skulle bädda upp min säng såg jag att hon ansträngde sig för att som vanligt synas glad och **fryntlig**, men att kraften icke ville räcka till. Slutligen frågade jag henne vad det var. Hon brast ut i en våldsamt gråt. Det var något i hennes behärskade förtvivlan som gjorde henne obeskrivligt vacker.

Berg hade varit här nere på morgonen för att säga att han skulle flytta i Mars.

»Det er vel for at **undgaa** meg?» hade hon sagt.

»Ja visst är det det. Att du kunde gissa så rätt!» hade han blott skämtande och skrattande sagt.

Leva – varför skall man leva, när det är så förfärligt! Det var som om denna förtvivlan låg henne som ett klippblock över bröstet; hon hade knappt luft nog att gråta.

Jag talade till henne.

– Åh, att vara tjänsteflicka, det är ju att knappt få anses för människa, man får icke ha känslor som de andra. Man är ett noll ett ingenting. Om man lider eller ej, vad betyder det! Var och en har rätt att behandla henne som han vill. Hon skall stå emot allting, bära allting. Det är bara hennes skyldighet. – Åh, att bli helt vansinnig! Då känner man åtminstone icke sitt elände.

Jag talade igen. Om hon icke hade någon hon höll av, någon att förtro sig åt? Nej, systemen endast skrattar och säger hon är dum; hon må väl kunna förstå att han icke bryr sig om henne.

Jag kunde förstå att det var visshet hon behövde. Att denna slitning mellan hopp och fruktan var värre än allt annat. Om han blott ville säga rent ut i stället för att vika åt sidan, så skulle hon väl tycka det var bättre?

Ack ja, ja! Men när hon frågar honom så slår han det endast bort i skämt. Alltid lika **flegmatisk**, godmodig och oåtkomlig; hon kan aldrig komma på det klara.

Ja, det är det som är det otäcka, att en karl aldrig anser sig skyldig att säga sanningen.

Ja. Och en kvinna måste ju tiga och vänta. Det är ju icke **tillbörligt** att en kvinna yttrar sig och begär klarhet.

Nej, det är icke tillbörligt, men allt tycks mig vara bättre än denna slitning mellan farhågorna och hoppet.

»Aah, jag er saa **forpint**, saa forpint!«

Hur orättfärdigt är det inte att den ena människan skall ha lov att pina den andra på det sättet!

Ja, det är orättfärdigt att lägga en på sträckbänk när en enda dolkstöt kunde göra pinan kort.

Ja, men mot en tjänstepiga kan man göra hur man vill. De andra äro människor, men inte hon. Hon har inga känslor eller hon har inte lov att ha några, och man talar inte med henne. »O, **hvor skrækkeligt** er det ikke nu at se Alt saa klart. För gik jeg som i en **Dös**, och jeg var glad ved det; jeg förstod ingenting! Nu har jeg **vaagnet**, nu ser jeg. Gud, hvorfor skal man leve, *hvorfor* skal man!«

Så lugnade hon sig igen och grät saktare vid min axel.

Som nu till exempel det; hon visste att han just nu hade svårigheter i sin affär och oenighet med föräldrarna, att han var nedtyngd och orolig. Men tro aldrig att han talar om det. Han kan smeka henne och skämta med henne, och hon törstar så efter att få vara något för honom, om också bara som en trogen, vänlig hund. Men frågar hon honom så slår han bort det, ger henne en kyss och går.

»Og så skal jeg sidde henede alene og græmme mig, græmme mig!«

Och veta att all hennes tillbedjan icke är honom så mycket värd som ett sandkorn på marken.

Ja, men om hon blott kunde skaffa sig visshet om, att det skall bli slut mellan dem, så bleve det bättre.

Ja, det var ju ingenting annat hon begärde. Bara ett slut på denna outhärdliga tortyr, som varat nu ett halvt år. Om hon bara finge denna visshet, som hon förgäves måste be om, så visste hon att hon skulle bli lugn. Men aldrig, aldrig mer skulle hon kunna bli loj och tanklös som förr. Hela livet hade fått ett annat utseende. Det var som om hon gått i blindo förut. Men jag vet att jag skulle sträva efter att bli god. Och jag skulle bära det. Bara inte detta, inte detta!

Stackare! Men nu skulle hon bara söka att hålla modet uppe en liten tid. Det måste ju komma ett avgörande, och efteråt skulle det ju alltid bli bättre än nu.

O ja: om hon endast finge en smula ro, – endast en smula ro så att hon kunde arbeta med sig själv, betvinga sig och komma över det. Men en hotellstäderska får inte tiga och inte tänka på sig, hon skall tala med alla, skämta med alla, vara glad emot alla; det är hennes skyldighet bara, ingenting annat än vad var och en har rätt att fordra. »Men man blir så trött – – åh, man blir så trött!«

Och hon lade handen över hjässan i det ansiktet vändes uppåt och de glänsande ögonen stodo fulla av tårar.

*

I går när Brandes kom talade jag om det.

»Är hon verkligen *förälskad!*« utropade han, som om detta vore det orimligaste som tänkas kunde.

»Ja.«

»Men hon måste ju kunna begripa, att han icke bryr sig en smul om henne.«

»Ja. Men än sen?«

»Vill hon gifta sig med honom?«

»Förmodligen.«

»Alltid vilja de giftas! Kunde hon inte vara glad och --- nå hon måtte kunna få **älskog** tillräckligt, hon med sitt utseende. Men hon är väl så van vid det, alla vilja de väl omfamna henne.«

»Troligen. Och det har väl varat så länge att hon kunnat bli led på det.«

»För det det varat så länge?« Han log som när man hör ett barn ha ett gott infall.

»Ja; hon är tjugusju år nu, så nog har hon haft tid nog att bli utledsen på det.«

*

Vi hade kommit in på kapitlet därför att han, rätt som han satt vid soffan, där jag låg, sade helt skälmaktigt:

»Jag kunde ha lust --- jag kunde nästan ha lust att bli förälskad«, han gjorde en liten **Kunstpause** liksom för att se vad jag väntade han skulle säga, - »att bli förälskad i er Ingeborg«. Jag hade sett honom helt glatt i ansiktet hela tiden, ty det bekymrade mig icke alls vad han skulle säga.

»Det undrar jag inte på«, svarade jag uppriktigt och log.

*

För resten var min doktor riktigt rar i går, fast det börjar då bli så vanligt, att det icke längre är lönt att uppteckna, jag ämnar icke heller göra det. Men han har nästan alltid något nytt litet påhitt, och det är märkvärdigt så vackra rörelser han har och hur allting klär honom. Aldrig någonting ofint eller rått, aldrig så att man behöver draga sig tillbaka med en känsla av obehag.

I går när jag låg på soffan - nej jag måste först tala om att han

ville jag skulle ligga, därför att jag hade så ont i knät, »ni behöver ju inte alls genera er för mig, och ni kan lägga en filt över er om ni vill«. – Jag sade att jag icke alls generade mig, men att soffan inte var riktigt bekväm. – Ja foten kunde jag ju i alla fall lägga upp sade han. Och det gjorde jag. – Nå, medan jag nu halvlåg sådär och pratade, med min hand mycket trovärdigt och rart i hans, så sade han plötsligt »Giv mig litt Plads«. Och så satte han sig på soffan tätt intill mig. – Men hans sätt att säga detta, med sin klena lilla röst, som är så genombehaglig, och så detta nätta finkänsliga sätt att taga den plats jag lämnade åt honom, nära intill mig, men icke framfusigt eller tvärsäkert, utan med en viss tillbakadragenhet, som gör honom så oändligt **tillvinnande**.

»Nu måste jag säga er farväl«, sade han då han satt sig, och så satt han och såg på mig med sina tindrande, avlänga semitögon, som jag håller så av. Och Ernst låg och var så lycklig och trygg. Och han böjde sig ned och kysste Ernst, lika lugnt och lika hjärtevänligt som Karl och jag kysste varandra hemma i Hörby.

Hur enkelt och naturligt det utvecklar sig nu! Till vad det nu skall bli: en drivhusaktigt utvecklande bekantskap med en stor man, eller en vänskap för livstiden. Jag bryr mig icke om vilketdera eller vad annat som helst. Jag håller av honom, jag känner så lugnt och så blott som aldrig förr, jag har icke en oren tanke, icke en enda grov och okysk förnimmelse. Jag dyrkar honom som ett överlägset väsende och han är mig kär som en god och ädel människa. Jag fruktar ingenting jag känner den tryggaste, varmaste tillit.

Att han blir likgiltig emot mig, det är jag beredd på. Än sen! Jag skall vara honom tacksam för varje stund av lycka, och han skall vara mitt vackraste minne.

*

Han skall vara det **säll**, genom vilket alla mina lumpenheter och småfel skola rensas bort. När han kastar mig undan skall det vara **fullödig** kärna – allt.

*

Sista kvällen han var här sade han :

»För mig finns det endast två slags människor.«

Jag såg förvåningsfullt på honom.

»De som samla sig kring något, och de som leva kringstridda.«

»Jag är inte kringstridd!«

»Därför är jag lugn för er. Men alla mina fruntimmersbekanta här äro totalt i saknad av – jag vill icke säga ett arbete eller en strävan, ty det låter så storartat, – nej jag vill säga att de sakna till och med en sysselsättning. Det gör att deras förälskelser upptaga dem **i en alldeles opropotionerlig grad**, de leva icke för annat; de gå helt upp i sådant.«

– Jag blev så glad att han sade detta, så allvarsamt och ärligt menat; det har ibland låtit på honom som om han tyckte kvinnorna kommit till världen endast för att spela med i herrarnes små kärlekshistorier.

*

Den 5 te Feb.

I dag har Lundegård varit här uppe. Hånade mig för **min fula bukett** till Brandes, för de sentimentala orden på pappersremsan och för de blågula banden.

Jag försvarade mig ej, blev ej heller ledsen, men jag blev röd ända upp till ögonen av skam över att kanske också Brandes funnit mig löjlig.

Var det då så sentimentalt? Detta stackars »Ijungen är från min hembygds stora, tysta hed, som jag håller så av. Vi hälsa Er, – jag och heden.«

Om vår Herre är både vis och god, så är det underligt att han icke kunnat skapa dumma människor utan att på samma gång giva dem denna intensiva förnimmelse av sin egen dumhet, som jag har.

*

Jag arbetar icke just nu, och jag grämer mig icke däröver. Jag utvecklas. [---]

Det enda som behövs är *tid* att låta behandlingen verka, och det har jag ju. Vad är förlusten av några penningar i jämförelse med återvinnandet av hela ens sinneslugn!

Jag stannar således. Icke för att njuta av hans sällskap, utan för att äta mig mätt och för att bli botad.

Det är ett tämligen originellt motiv. Och till det kan den gode doktorn icke gärna gissa sig.

Jag önskar icke att han skall tröttna på mig, jag endast väntar att han skall göra det, och jag emotser det med tämlig sinnesro. Större än han kan ana. Större än jag själv kunde ana för en månad sedan.

Det skall bli intressant att se hur det utvecklar sig, – hur jag skall bestå provet, när det kommer.

*

Jag undrar hur det skall verka på honom, när han märker hur [trankilt](#) jag tar saken?

Skall han vara beredd på det? Skall det göra honom nyfiken? Skall han få någon aktning för detta arbete, som är mig en sådan sund och helande kraft?

Det sista kan hända. Jag hoppas det.

*

Jo, han kom, på sin vanliga tid, klädd i frack, nykammad och med briljantknappar i skjortbröstat. Klar i ansiktet för buketten, älskvärd och fin. Vad han sade? Ja nästan ingenting, ty --- Jo, vad var det först? Ingen här i Köbenhavn hade gjort någon affär av hans födelsedag. Men från Polen hade han fått ett par brev. Två »grimme« damer hade kommit: [fröken Alvide Pryds](#) och – fröken Moor. (Hon är således kvar här i Kbnhavn! Vad hon måtte vara illa ute – stackare !)

Nåja, hade de personligen närvarande varit grimme, så fick han då trösta sig med att de som skickat breven voro dess vackrare. Så att han hade ju i alla fall någon gottgörelse, icke sant? (Han såg mycket [smickerlysten](#) ut.)

»Jo, det har ni nog.«

»Ja man säger så. Men jag får svara som Don Juan: det er [kun Bagvaskelse av den sletteste Pöbel](#).«

[---]

Nej men jag hade ju håret på ett annat sätt i dag! Dragit fram ännu mera?

Bara låtit bli att bränna det.

Och så blev det en [parentes](#), en lång, lång parentes, med huvudet mot hans axel, viljelöst, liknöjt, med bekymmerslös abandon. Det var att mista andan under, och ändå --- [Antonia är en väl brandförsäkrad skuta](#). Det är nästan mer än mänskligt att bibehålla sinnesjämvikten vid sådant, och hon kände endast den svagaste lilla gnista, endast välbehaget av att vara [avhållen](#).

Hon såg visst ovanligt bra ut i kväll, håret klädde.

Han hade knappt tanke för annat än parenteser, nekade parenteser, beviljade parenteser, korta dito och långa. Det blev endast stänkrepliker.

Först vad man lägger hinder i vägen för honom att nå får värde för honom. Hinder göra honom alldeles vild.

(Jo, vi känna till det där.)

Det är otroligt att man kan träffa på en så stolt skönhet som Ingeborg i hennes klass.

(Den »stolta skönheten« är den han mest svärmar för: det oåtkomliga.)

Ni är vacker, ni är verkligen vacker. (Han satt och såg på mig, jag satt med nacken lutad mot väggen.)

»Prat!«

Jag säger det icke för att på något sätt förnärma er. Men ni är det verkligen.

Och så återigen det, att jag knappt står till att känna igen. Mina ögon ha fått ett leende, och --- ja nu visste han! – de drag som lidande och sjukdom ristat kring min mun voro tillbakaträngda; man märkte dem icke. Och så kanske det var ljuset.

»Ja, det är ljuset«, svarade jag mycket lugnt.

Han sade återigen att fröken Moor kommit från Livland för hans skull.

Ju längre han såg på mig, dess ivrigare blev han.

Han tyckte jag hade brytt mig mindre om honom de sista dagarne än förut.

(Det är ju för resten sant. Men hur har han kunnat märka det? Saken är, att ju varmare hans känslor bli, dess svalare bli mina.)

»Hur kan ni tro det?« Jag lade mina händer bort kring hans nacke.

»Jag blir så rädd var gång ni lägger armen omkring mig, om någon öppnar dörren --- det är just vid den tiden man brukar buda er till kvällsmat. – Och *det* böra vi då väl icke utsätta oss för.«

Jag blev harmsen både på honom och på mig själv. En dylik varning hade jag – kvinnan! – utsatt mig för. Jag blev kall, men jag ville ej visa det för mycket; då skulle han gissa orsaken.

Detta eggade honom visst ännu mera; han såg angelägnare

ut än någonsin, jag icke kall, men något reserverad och mycket liknöjd.

»När vi nu bara ha dessa minuter kvar, så sätt er så, att jag kan kyssa er.«

»Nej.« En åtbörd åt dörren.

»Är ni rädd?«

En nick.

»Men så res er då! Kom! Hit, – här kan ingen se oss.« Han sprang bort på andra sidan dörren.

Jag satt kvar på min plats och såg på hans manöver. Han såg mycket rar och övertalande ut, men jag blev sittande där jag satt.

Så kom han igen; när inte berget ville gå till etc. Han böjde sig ned till mig, det var inte alls hans mening att ge tappt, och han stod vid soffan, våra händer sammanknäpta.

»Det är ledsamt att tänka sig att ni också skall hata mig en dag, som alla andra människor.«

»Varför skulle jag hata er?« Jag reste mig hastigt och vi gingo fram mitt för dörren. »Jag kan ju inte gärna få någon anledning att hata er.«

»Man behöver varken någon anledning till att älska eller hata, en stämning är nog.«

Det pratades hit och dit om det. Jag sade att jag omöjligt kan säga hur länge jag skall komma att hålla av en människa, men att jag vad honom beträffar vore föga böjd för att tro att jag skulle komma att hata honom. Likgiltighet – fullkomlig likgiltighet låge mig betydligt närmare.

Så fort man bevisar människor välgärningar så vända de sig emot en och hata en. Han skulle noga akta sig för att göra mig något gott, så kanske han kunde få behålla mig.

(Med vilket fint leende han sade denna läckra lilla komplimang!)

Och hennes nåd var icke känslolös därför, hon strök sig intill

honom sida mot sida, höft emot höft, axeln mot hans bröst, och han drog henne till sig, tätt, tätt, med mjuka, starka armar, som icke alls voro rädda för porslinet. Och han ville kyssa henne men hon vände icke ansiktet till, bara sidan, och han kysste hal-sen, kysste kinden, och kastade sig så med ett slags glupskhet över det högra lilla örat, som verkligen till fullo förtjänar den hyllning det fick.

Och så budade man till kvällsmat.

En triumferande blick; vi hade stått helt **sedesamt**, och nu visste vi oss vara fria.

Vad som gjorde skillnad på mig och andra kvinnor, sade jag, vore att jag har vad de nästan alla sakna: ett arbete!

»Ni är ju också knappast en kvinna.«

»Är jag icke!«

»Tag då inte allting så allvarligt patetiskt!«

Jag log bara. Om han visste!

»I morgon kan jag inte komma, men kanske på övermorgon.«

En sista liten lätt parentes, och vi skildes.

*

Nånå. Om inte karlen håller på att bli förälskad i gamla Ernst, så begriper jag inte dugg av den saken. En förälskelse tar slut med förskräckelse; det var egentligen en lugn tillgivenhet jag ville ha. Men --- Ja jag kan inte hjälpa det. Så fort han visar sig från den sidan, så blir jag kall, beräknande och experimentlysten. Jag blir en **kokett**, som just på kiv mot sina år och sin fulhet vill se honom bli kär, – vill vända rollerna om och spela den roll som i början var hans. Åh, jag har väl lidande tillräckligt från den tiden att **taga revansch** för!

Men det var i alla fall inte hans skull, att jag led. Lika mycket. Om han inte har makt att krossa mitt hjärta, så har han nog krossat andra kvinnors. Det finns ingenting att göra sig samve-

te över, *om han icke håller av mig*, och skulle han göra det --- åh nej, nej! Inga sentimentala dumheter! Tvinga fram *mickel*. Nu bör du kunna riskera att vara »Isjomfru«, – nu tycks han ha fått den rätta temperaturen. Och blir han stött; än sen! Det har han ingen rätt till, om jag ej säger några orättvisa och elaka saker. Att kyssa honom har jag aldrig *förbundit mig till*. Det blir hans sak att söka övervinna min likgiltighet. Det är härligt att vara avhållen, men det där andra bryr jag mig sannerligen att säga icke mycket om – parenteserna.

Gud ske lov att jag har så kallt blod!

*

Måndag d. 7 Febr. 1887.

Klockan är tjugo minuter över nio. Alltså kommer han icke i kväll. Och det just efter det jag varit det mest medgörliga jag någonsin varit och han det mest ivriga. --- Hum. Det är en lärdom.

I dag har jag varit åstad och fått fribiljetter, nu kan jag gå på teatern utan kostnad, nu kan jag skaffa honom en lång näsa så ofta jag vill. Att jag gjorde allvar just i dag skulle en troende betrakta som ett »*försynens finger*«; för mig är det helt enkelt min sunda instinkt.

Jag hade väntat honom så säkert i kväll. Jag har gjort den allra omsorgsfullaste toalett, jag tar mig ännu bättre ut än förra gången han var här. Och så kommer han icke! Det harmar mig.

Det är sårad stolthet mera än någonting annat. Det är ensamt och tyst att sitta *mol solo* på ett hotellrum, men honom saknar jag icke särskilt. Jag har icke längtat efter hans smekningar; när de äro tomma och endast gälla kvinnan, bryr jag mig icke om dem. Det är som både människa och kvinna jag ville komma nära honom. Jag vill att han skall hålla av mig. Jag *bryr mig strunt* om att han [vill söka mig] för en kort tid och så

slänga bort mig. Tack! Då skall jag hellre med min stora, starka hand skjuta honom åt sidan och säga: »gå, min herre, ni är ingenting för mig, jag hör ej till de kvinnor som låta sig **ledas efter er triumfvagn**«.

Det är tomt i kväll. Jag kunde ha varit på teatern. Han har låtit mig sitta ensam och låtit mig vänta förgäves. Det reser sig till uppror inom mig. Jag beundrar honom i hans skriftställarskap, men som människa vill jag ej ödmjuka mig för honom. Kampen emellan oss har varit hård, och det fanns ett ögonblick då jag vred mig i sanden, med hans knä pressat mot mitt bröst, men han begagnade icke tiden, han har låtit mig få **råd-rum**, och jag har rest mig. Nu är utgången lika oviss igen.

Nu – Georg Brandes – nu har *ni* förlorat lika mycket som ni vunnit, och jag ämnar icke lämna kampplatsen förr än striden är avgjord. Ni eller jag!

[---]

Akta dig nu, så att icke febern griper dig igen. När ovissheten kommer med i spelet blir faran större. Se till att du kan behålla ditt övertag, – att *du* ej söker vinna honom. Vill *han* ej vinna dig och sätta in någon kraft på att göra det, så gå din väg. Din nyfikenhet är tillfredsställd. Du vet hur det känns att vara föremål för hans lidelsefulla smekningar, du vet att också de finaste **»Kärtegn**« icke äro så mycket värda som den tillgivenhet, vilken ger av sitt inre liv, – som icke tänker endast på könet, utan även på själva människan!

Jag skulle älska Georg Brandes, jag skulle älska honom med allt vad jag äger av kropp och av själ, *om* det vore honom något värt att jag gjorde det. *Om* han vore mindre kvinnotjusare och mera en enkel och sann karaktär. Hans fåfänga *är* en smula löjlig, det kan icke hjälpas. Och så gör denna kvinnohunger honom opålitlig, dubbel. Han är hal som en ål; man måste rispa honom så att blod kommer fram, om man skall kunna hålla honom kvar.

Jag är arg, jag är arg som ett bi.

Jag ångrar ingenting, absolut ingenting. Men varför skulle jag vara så hänsynsfull att jag skulle väja undan för att säga honom mina verkliga känslor emot honom? Hur kall jag blivit?

Det bästa Matti någonsin gjorde emot Karl var att hon sade honom rent ut hur hennes tycke låg kallt och dött, hur hon kände avsmak i stället för sin forna böjelse. Det blir mannens sak att övervinna kvinnans motvilja, men hon har ingen skyldighet att söka maskera den. Vad skulle det vara för blödighet! De taga minsann aldrig några hänsyn till oss, när de ledsnat.

Jag känner redan motvilja för Georg B. Det är med vämjelse jag tänker på dessa [håltomma](#) smekningar. Det är vidrigt att så kunna ge sitt känsloliv åt en kvinna, som icke är någonting för en och som man icke ämnar göra några ansträngningar för att hålla kvar.

Med mig är det en annan sak. När jag sluter mig till honom är det alltid i det hoppet att hans ömhetsbetygelser skola innehålla en hundraedel av verklig, äkta, trofast tillgivenhet, och för denna enda hundraedel skulle jag gärna ge hela min [uppmagasinerade](#) kärlek för alltid, för så länge jag lever, som hans vän, hans kamrat, hans kvinnliga vapendragare, hans tjänande ande. När jag tror på denna hundraedel, som han ännu kan ha kvar att giva åt en kvinna, som för honom har värde, då [är jag etiskt berättigad](#) att åt honom ge alla de ömmare känslor, som kunna gömmas i min varelse, ty *min* avsikt är det att giva på allvar, att aldrig taga tillbaka.

Det är när jag tvivlar till och med på denna hundraedel, som jag kastas in i experimentlust och kall beräkning.

Och nu tvivlar jag.

Av smekningar (blott kroppens och de yttre åtbördernas smekningar) har jag redan nu fått så många att jag är mätt. Ja sista gången drog han försorg om att jag fick äta mig mätt ända till leda. Det är ett älskande hjärtas varma, innerliga kärlekstecken

jag längtar efter, – känslan av ömsesidigt förstående, ömsesidig trofasthet.

Nu må krisen komma, om den vill. Jag vill inte blinka. Brytningen må komma nu, om den måste komma. På den nu inslag-na vägen ha vi ingenting att vinna mer av varandra. Vi ha givit och tagit kyssar och omfamningar. Och de ha nästan dödat både min längtan och min beundran. Varför skulle jag av fruktan för hans vrede eller av fruktan att såra hans fåfänga söka dölja detta faktum? Det skrivna ordet kan missförstås, men de ord som växlas i korta satser, öga mot öga, dem kan man förklara om den andre vill ha dem förklarade, och tonfallet gör att de mindre lätt missförstås.

Jag vill icke **med berätt mod** såra, och jag vill försöka att på intet sätt vara ovänlig eller grov, men jag vill undanbe mig hans kyssar och omfamningar, till dess han kan tvinga mig att hålla av honom med samma tillit som förr.

Jag vet icke själv vad det är som småningom framkallat detta totala stämmningsomslag. Det märkvärdiga är att han kände detta omslag hos mig innan jag själv ens anade det. – **»Jeg föler det som om De syntes mindre om mig** de siste Dage end för.«

Det var en egendomlig skarpsinnighet eller instinkt.

Jag var vänligare och smeksammare emot honom då än förut. Men jag hade svårt för att låta mina ögon möta hans; det var alltid som om det ville komma något kallt i dem och som de för att dölja detta måste vika åt sidan.

Och nu – medan jag skriver – nu känner jag nästan smärta, liksom en samvetsförebåelse, över denna samma kallsinnighet eller motvilja. Det syns mig som vore jag en dålig människa, därför att jag icke kan vara varm och älska utan misstro. Men jag kan icke.

Jag rår icke för det. Jag skriver med tårar i ögonen. Det gör mig så ont att jag skall vara så onaturligt hård på samma gång jag är så ohjälpligt vek. Det gör att jag måste lida själv och mås-

te komma andra att lida. Men det enda som kan sammansmälta dessa två stridiga elementer är *tro*. – Och jag har ingen tro på Georg Brandes. Gentemot kvinnor har han intet samvete.

»Den sletteste Pöbels lave Bagvaskelse.«

Och trots allt håller jag så mycket av honom. **Varför skall han ha denna narraktiga kurtisörfåfånga!** Det är något smått i att en stor man kan ha lust att springa omkring och berätta att »en **smuk** Dame kastede saa milde Öjne« till honom, eller att Fröken Thoresen stämde möte med honom i förstugan och sade honom »nogle **lidenskabelige** Ord« eller att fröken Moor kommit hitöver för hans »**Skyld**«.

Och hur har han burit sig åt emot denna fröken Moor? Hon kom hit ungefär den 1e November 1885, således för något över ett år sedan. Hon bodde här på hotellet till den 1e Januari 86, således två månader, så flyttade hon, ingen visste vart. Och hon är kvar ännu, bunden av honom, ännu efter över ett års förlopp, – föremål för hans **medömsamma** löje. På detta samma hotell besökte han henne nästan varje kväll, som han nu besöker mig, och på detta samma hotell, där han sökt henne och vunnit henne, sitter han nu för mig – sin nya, fast kanske inte nyaste bekantskap – och gör sig lustig över att hon är ful och trofast. Och dock säger Ingeborg att hon icke är ful, men att hon ser äldre ut än sina år (24–25). Han säger att hon har en fullständig **kalmuckfysionomi**.

»Hun oversætter nogle Smaating for mig«, sade han så där hånkastat.

Till arbete kan kalmuckskan vara god nog. Och till henne som till mig har han naturligtvis den första tiden sagt: »De er smuk«, och suttit och sett på henne med sina avlånga, kallt glimmande ögon.

Men det är lågt, allt detta. Den avmattning i känslan, som förut fanns, har nu fått en tillsats av **leda**. – Han är mig nästan vidrig.

Och dock håller jag av honom, trots allt. Han är icke elak. Han är ett stort, bortskämt och därför en smula äckligt barn, som genom ett onaturligt överflöd lärt sig till **olater** och högfärd och som river sönder sina leksaker i stället för att ha dem till det nöje de äro avsedda för.

Jag skall tala sanning till mitt lilla **dåligt artade** barn. Ack, att jag kunde göra det så mildt, som jag har hjärta att vara god emot honom, om han vore mera värd ens tillit! Jag kan få säga honom det med tårar i ögonen, jag kan få kyssa hans händer, jag kan få göra allt för att göra det så litet grovt som möjligt, men säga det måste jag.

Och blir han ond på mig trots allt detta, då låt det braka löst! Då är han inte värd att jag bryr mig om honom. Och om jag [tiger] av rädsla för att få en så mäktig fiende, då är jag icke värd att ha aktning av någon, då förtjänar jag icke att kallas självständig. Då säljer jag mig för kottetik som jag förut sålt mig för penningar, då har brytningen i mitt äktenskap icke varit mig till någon upprättelse.

Och aldrig, aldrig vill jag tala illa om honom.

Men jag kan icke göra våld på detta, som inom mig reser sig mot hans intetsägande, fadda, utvattnade smekningar. Jag kan icke låta bli att tänka på hur han smekt femtio, sextio, hundra kvinnor före mig på samma sätt, – hur gammalt och utnött allt detta är.

Det äcklar mig vid att tänka på det. Må han vara än så mycket ett snille, det ligger dock något grisigt i att så kunna ge sig åt första, bästa kvinna, som ser lite bättre ut än **hin håles** mamma.

Jag ser då inte stort bättre ut. Han vet det; men bara för det lampskenet kan ge mig ett skimmer av ungdom är han färdig. Hu!

Det är inte **dygdig** harm som dikterar mina känslor, icke heller svartsjuka, ty det är icke tanken på de kvinnor han verkligen älskat och levat samman med, som upprör mig; det är tanken

på alla de varelser, som han kunnat ge något av sig själv, blott för att få samlingen ökad.

Om jag bara nu kunde finna ord för min egen stämning, när det kommer till stycket.

Jag vill försöka. Ack, jag skulle ha lust att be till den Gud jag icke tror på, om det blott kunde hjälpa mig att vara god och sann. Att i varje min stavelse vara enkelt naturlig, så att han måtte tro på mig, så att han icke måtte bli ond, så att han måtte höra på mig och tänka på vad jag säger. Jag önskar så innerligt att vi måtte bli vänner. Men detta halva, falska erotikförhållande kan ej få fortfara. Må han vara förälskad i mig eller bara låtsa sig vara det, men jag vill icke han ur mina smekningar skall tro sig dricka en förälskelse, vilken för länge sedan upphört att finnas, – annat än latent åtminstone.

I morgon se vi varandra icke, ty jag går på teatern. Spela de något bra, så går jag på övermorgon också. Förklaringen kan han få när och hur han behagar. Ingenting annat hindrar mig från att resa hem än fruktan för att han kan skriva något, som skulle kunna förorsaka mig ett recidiv.

I alla händelser skall jag se till att jag kan arbeta eller åtminstone vara lugn.

Nu är jag sömnig. Och jag tror att jag kan sova. God natt!
Hur löjligt att taga all stassen av, som han icke sett!

*

D. 12 Feb. (Lördag.)

Puh, nej! Att försaka är visst icke rätta vägen till likgiltighet. Sist var jag bara på trots ett beläte som han icke fick det ringaste livstecken ur, hur mycket han än försökte. Och i dag längtar jag så att jag kan bli tokig; längtar efter hans vänlighet, som jag stötte tillbaka i Onsdags. Och jag längtade hela dagen i går,

kunde ingenting göra annat än bara längta, – ja jag har icke varit riktigt lugn allt sedan vi skildes med det kyliga handslaget.

Så känns det efter det man spelat kall!

Efter den kvällen, då jag icke höll emot, längtade jag icke den ringaste smul, utan kunde helt glatt gå på teatern, fast jag visste han skulle komma.

Jag är i den gruvligaste ängslan att han icke skall komma i kväll. Jag är hälften sjuk av det. Och det var jag också i går.

Åh, om jag bara finge se honom igen en enda gång, varm som förr! Jag är så rädd att ha fördärvat något med [mitt träbilds-experiment](#). Om han tar mig på orden och låter mig sköta mig själv! Åh, herre Gud, om han aldrig, aldrig mer – – –!

Nej, nej, nej! Det må gå hur det vill, men det experimentet upprepar jag icke. Jag vill icke spela komedi. Det är dåligt och lågt. Jag vill vara sann och naturlig, så får han tröttna när han vill; jag skall icke söka hålla honom kvar med konstlade medel. Jag vill låta honom gå när han är trött på mig, jag skall icke lyfta ett finger för att hålla honom kvar, jag skall icke bli bitter, icke svika, hämnas, förråda. Han skall vara mitt vackraste minne; tiden skall läka såret han slog, och arbetet utfylla tomrummet.

Är jag icke stark nog och stor nog att våga vara god och sann?

Älskade, – som människa är du så mycket mindre än jag, men som författare så mycket mer. Jag beundrar dig för denna underbara, härliga stil, som jag förstår bättre än någon annan. Jag förstår dig själv.

Jag förstår till och med dina svagheter. Jag vill hålla av dig sådan du är, visa det så länge jag får, och sedan draga mig tillbaka med något av en moders ömhet för det barn som hon icke belastar med någon efterhängsen ömhet, men som hon i sitt hjärta följer med kärlek, när det går sin egen väg.

Skulle jag bli bitter när han övergiver mig! Jag, som har hans livsgärning att tacka för så mycket!

All komedi är småsinne eller självförsvär. Jag är icke småsint och jag vill icke försvara mig emot honom.

Höjer han handen för att stöta till, så vill jag bara viska mitt: »*etiam tu, Brute!*«, och sedan icke yttra en klagan mer.

Älskade, – giv mitt liv en smula sol, att jag må bliva god och varm, drag sedan bort vart du vill. Jag skall sakna dig, men hata dig – aldrig!

Ty jag skall icke giva dig sådana vapen i händerna att jag behöver frukta dig. Jag skall aldrig inför dig eller andra behöva hölja mitt ansikte i blygsel och skam.

Jag räknar timmarne tills jag får se dig. Ack det dröjer kanske länge, länge ännu! Spelet är så ojämnt mellan oss. Jag ger med en sluten naturs hela samlade styrka, och du – – –!

Men jag vill vara sann. Så får det komma vad det vill.

*

Jag är icke botad ännu. Jag har fått, men jag har icke givit. I yttre mening. Nu vill jag ha lov att utveckla hela den varma smidigheten i min natur. Vad riskerar jag! När han går i alla fall. Jag vill försöka om det kan ligga någon makt i mitt leende, om mina ögon kunna smeka och fasthålla – – –

*

Den 13 Feb.

Det närmar sig upplösningen. Den blir skilsmässa, *resignation*, ensamhet.

Han har nyss varit här! Och han var svalare än han varit sedan vi kommo varandra närmare. Och han var missnöjd med mig. Jag hade varit oförsiktig. Jag hade följt honom ut i korridoren. Det var »*ingen fin Diplomati*«.

Jag var bara ett litet tidsfördriv, och han är redan trött.

Än sen? Skall jag vara ledsen för det? Jag ångrar ingenting.

Jag lider nu. Jag lider så att det känns som skulle kropp och själ slitas åtskils. Men det skall gå över. Och detta **eldprov** skall ha gjort mig starkare i mitt arbete. Livet för min egen räkning skall vara mig ännu ligkiltigare än förr. Det skall komma en stor, harmonisk ro över mitt sinne, sedan kampen är slut.

Det är som kände jag redan nu dess annalkande; det är som om smärtan hölle på att gå över i **dyningar**.

Lugn och utan konstgrepp, utan försök att hålla honom kvar vill jag taga emot hans sista, bortdöende välvilja. Och sedan vill jag gå. Tyst, med nedböjt huvud, utan klagan och utan bitterhet.

Mitt arbete, dig viger jag mig! Och dig, lugna, storslagna ro!

*

Nu vill jag berätta.

I Onsdags, det var den 7de, kom Brandes upp en stund på förmiddagen. Jag hade varit på teatern föregående kväll, då han sökt mig.

Han var klädd i frack, ty han skulle på middag hos sin förläggare, och han hade under överrocken den mjuka, vita yllehalsduk, som jag nu lärt mig känna så väl.

Jag kastade ett papper på elden just som han kom. Taktlöshet! »Ni behöver icke alls bränna någonting för min skull; jag skall icke se efter vad ni har på ert skrivbord.«

Jag försäkrade att det icke var för hans skull, men han trodde mig naturligtvis icke.

»Vilken ovanlig tid ni kommer på!«

– Ja, han var bjuden på middag hos sin förläggare (Hegel). Men efter han icke träffat mig i går, så ville han titta upp ett ögonblick.

– När skulle jag då träffa honom härnäst?

– Torsdag var han bortbjuden, Fredag var han också bortbju-

den. »Jaså; då går jag på teatern i kväll, i morgon kväll och på övermorgon.«

Ja, om det kunde vara någon förnöjelse vid det.

– Alltid bättre än sitta ensam hemma.

– Men vad det där röda klädde mig!

(Det var den gamla röda tröjan, löst knäppt över den ena axeln.)

– Prat!

Ja inte menade han tyget var vackert men – ja – (Parenteser sade resten.)

Och så satte vi oss. Jag skulle ju vara den kallsinniga den dagen. Det var så länge sedan jag sett honom och detta efter just den kvällen med huvudet mot hans axel.

Han satt och såg på mig vid dagsljuset med vänliga, grå semitögon. Den röda tröjan lyste i dem och beständigt kom det ett par händer smygande under henne, löst och fint, glidande fram kring min midja.

»Ni är så söt.«

(De er saa söd.)

Han sade det så smekande och vackert. Och så räckte han sig fram och såg så rar ut som ett snällt barn. Men jag drog mig tillbaka.

»Är ni nu rädd för mig igen?«

»Nej, men jag känner mig en smula främmande.«

Hur hans ansikte växlade med ens! Detta kära ansikte, som är skiftande och rörligt som en vattenspegel. Det mulnade, blev liksom sorgset, och han drog sig sårad tillbaka. Han hade talat om [Schandorphs pjäs](#) »Uden Midtpunkt« och i sammanhang därmed hade han börjat berätta en historia om en narraktig gammal student, som gott hade kunnat tjäna som modell för husläraren. Han hade börjat på den glatt och bekymmerslöst, – så kom den omotiverade parentesen och så skiftade ansiktet uttryck, när jag blev avvisande.

»Är ni trött på mig nu, eller vad är det?«

»Jag vet inte själv vad det är«, svarade jag.

»Nåh!« sade han kort, liksom resignerad, så satte han sig och fortsatte med historien om den gamle studenten, som hade så lätt för att hålla tal och som trodde att alla damer voro förälskade i honom.

[---]

*

Nästa dag han kom var Lundegård hos mig. B. och jag hade icke sett varandra på en evighet, tyckte jag. Jag var nervös och förtvivlad över att icke få träffa honom. Jag hade föresatt mig att vara sann och naturlig, att försöka tala helt enkelt och okonstlat, med ett ord: vara mig själv och icke blygas däröver.

Mitt hjältemodiga beslut finnes antecknat på en papperslapp.

Se här:

Jag vill vara vänlig och mjuk som en kattunge, smyga mig in i hans välvilja, om jag kan. Vara lätt och fin i mitt sätt, släppa mig lös med skämtsam taktfullhet. Det finns kvinnor med varma ögon av sammet, i vilka det glänser fram en glimt ibland av polerat stenkol, när skalkaktigheten tittar en till möte.

Man tycker om sådana ögon.

Må jag blott få tag i honom en enda gång till!

Jag skall »pludre«. Det är ju så naturligt i en sådan förtrolighet. Varför skall jag låta göra mig till trä av luttet anspråkslöshet? Mina smekningar ha mera innehåll än hans och äro mera värda än hans.

Jag är icke hans gäldenär. Jag ger full valuta för vad jag får.

Jag var förtvivlad när han gick utan att vi fått ett enda ögonblick för oss själva. Jag följde honom till trappan och frågade i en sotto voce viskning när jag kunde vänta att få se honom igen.

På övermorgon.

Min övergivenhet när jag kom in!

Lampan tycktes ha mist sitt sken. Lundegård stod ensam i detta rum, som nu tycktes mig naket som ett fängelses väggar, ödsligt som en [livdömds](#) tankar.

Vad han var nervös, anmärkte Lundegård. Det var rent av obehagligt. Och han hade just för denna otålighets skull icke kunnat förmå sig att gå.

Så kunde jag icke [förstålla mig](#) längre. Åh, herre Gud, jag hade velat tala med B.!

Varför jag inte sagt det rent ut.

Kamratens ånger över att icke ha lämnat oss ensamma var rent av rörande. Jag håller av kamraten, han är en människa.

Men jag var utom mig. Mitt hjärta kunde sprängas av längtan. »På övermorgon«, hade han sagt. Men insåg han det då icke, att det var en evighet! Han hade sagt helt lugnt »på övermorgon«. – Jag kunde gråta blod. Jag tyckte jag måste vara död innan denna förskräckligt långa tid hunnit löpa till ända.

Och jag ville icke dö. Jag skrev en biljett, sade honom att jag var sjuk, att jag längtade, om han ville komma följande dag. Jag sprang så sent det var och stoppade biljetten i en brevlåda.

*

Jag hade gjort sjuktoalett, och jag var sjuk. Hela denna kamp emot en övermäktig fiende har uttömt mina kroppskrafter. Men jag ville se så hygglig ut som möjligt.

Nedbäddad i gungstolen med ljusblå morgonmossa på huvudet och min mjuka resfilt över knäna. Det fanns varken kraft eller spänstighet hos mig, icke en tanke i mitt huvud; jag var trött som en trasa.

Så kom han.

»När jag sade att jag skulle komma på övermorgon, så var det

verkligen emedan jag icke hade tid förr. Jag är upptagen hela dagen i dag.«

Förebråelsen gjorde mig till en våt hund.

[---]

För resten var han vänlig och snäll, men jag kände mig förkrossad av hans medlidande.

*

Följande dag var det han enligt det första avtalet skulle komma, men jag fruktade att han skulle uppskjuta det, därför att han varit hos mig på den där förmiddagsvisiten.

Tiden gick. Jag åt kvällsmat, jag satte mig att läsa, och ändå kom han icke. Jag måste ha luft, och jag skrev på en papperslapp:

Gud i himlen, så har jag aldrig lidit förr. Det är som om jag skulle kvävas, förgås.

Jag hatar honom. Ja, jag hatar honom! Men jag vill aldrig visa det.

Aldrig! Jag vill draga mig tillbaka lugnt och likgiltigt, eller rättare sagt: jag vill låta honom draga sig tillbaka.

Ja, jag hatar dig G.B., därför att du låtit mig lida så övermänskligt, – därför att du måste veta hur jag nu sitter och längtar – förgäves – längtar så att hjärtat vill sprängas – – –

Just då öppnades dörren, jag kastade mina papperslappar i omslaget och såg på honom.

Han var blek och det fanns ett par vattendroppar på hans kinder. Jag trodde det var regn.

»Jag kan icke tala med er. Jag kom upp endast därför att jag lovat det. Det har hänt mig en stor olycka, den största som kunde hända mig, undantagande att någon av mina kära skulle dö.«

Han kastade sig på en stol vid mitt skrivbord. Hur nedbruten han såg ut! Det grep mig. Jag kunde icke säga ett ord. *Han*

krossad och olycklig! Det var som om mina lemmar stelnat. Jag kunde icke säga ett ord. Jag kände hur mina ögon vidöppnades och fästade sig på hans ansikte. --- En olycka --- en olycka? --- vilket ord, när det var *honom* olyckan träffat! Jag greps av en hjälplös förfäran. En olycka! – Jag hade icke en tanke på att jag ens kunde få veta av vad art. Jag böjde ansiktet ned i mina händer utan att yttra ett ljud. Jag stod ju utanför; jag var ju främmande för honom.

»Tag dem det dog ikke saa nær.«

Icke? När det varken fanns tröst eller förtroende! Endast att tuga --- tuga.

Han kunde icke säga vad det var.

(Naturligtvis, det visste jag ju.)

»Nej, nej!« – Jag gjorde ju heller inga frågor. Jag ville ingenting veta. Men det gjorde mig så ont.

Han bad mig berätta något, som kunde slå bort hans egna tankar.

Hur skulle jag kunna sätta mig till att berätta just då! Sammansnörd som min strupe var av ångest.

Men han började berätta själv. Om gamla saker, för att slippa tänka på det nya.

[---]

*

Han hade berättat lugnt, redigt, nästan muntert ibland, endast emellanåt avbruten av en nervskakning. Men så sjönk han alldeles tillhopa.

»Har ni ingenting jag kan få bita på, ingen riktig mat, endast några torra *cakes* eller sådant.«

»Nej, men jag kan ringa.«

Han gjorde invändningar först, men så fick jag ringa efter *cakes* och vin.

Hur gammal han hade kommit att se ut! Ansiktet så litet och

hopskrumpet, bröstet insjunket, och en blek, vissnad **pergamenthy**. Munnen hade kommit att se så bred ut och det märktes att han mistat tänder. Mot den gulbleka hyn såg näsan rödaktig ut, som i köld.

Stackars min Caesar! Men jag höll mer av honom än någonsin, ty i detta ögonblick var han icke **Prahl Hans**, endast människa. En rätt och slätt vardagsmänniska som jag själv.

Han fick sitt vin, stackars min hjälte. Och han såg så sjuk ut. Nervskakningarne kommo allt oftare. Det stod icke till att slå bort, det där, vad det nu var.

Han hade fått veta det strax innan han kom upp till mig. Hade han ingen han kunde förtro sig åt?

Jo, sin mor. Men det ville han inte, då skulle hon bli så orolig och inte kunna sova på hela natten.

Hans ansikte får ett så ärligt, vackert uttryck, så snart han talar om modern.

Han tog fram en nyckel, som var alldeles blankpolerad av att ha legat i fickan.

»Jag bär alltid nyckeln till min mors rum på mig, så att jag kan träffa henne vilken tid av dygnet jag vill.«

Jag såg på nyckeln, och jag tänkte på vilken **vidunderlig** lycka det måtte ligga i att vara hans mor. Tusen gånger hellre det än hans mest avgudade älskarinna.

Men hans mor skulle nog hellre önska att han anförtrodde henne allt, även om hon skulle bli orolig, och han borde heller inte tänka på det, ty när det är någon man håller av — — —

Det var en vacker lära jag där predikade! Skulle man inte bry sig om att man gjorde en annan ont! — — — I alla fall var modern icke längre vad hon varit förut. Edvard hade en gång sagt ett slående sant ord om henne. De gingo ned om trappan och E. sade till G.: »mor begynder at blive gammel; jeg tror ved Gud at hun beundrer os«.

Däri ligger det, tillade B., hon har mist den kritiska skärpa,

som förr gjorde att hon stod så ofantligt överlägsen gent emot dem. Det kritiska sinnet ha de ärvt efter henne. Nu börjar hon tala mer, som gamla människor göra, och hennes blick är icke så säker.

Men skulle han icke tala med henne i alla fall?

Nej, hon var förändrad, hon var icke som förr, hon skulle bli förtvivlad, och hon skulle plåga honom med sina råd.

Jag begriper icke hur han kom att tala om sin hustru. Jag tror att han helt omotiverat frågade mig om jag hört omtalas den stora skandalen före [hans avresa till Polen](#). Och jag svarade ja. Jag minns att han bad mig berätta hur jag hört det framställas, men jag bad att få slippa, jag hade fäst mig så litet vid det; jag vet hur skvallret förvränger allting.

Så betänkte han sig ett ögonblick, och så började han berätta, jag tror det var på detta sätt han kom att tala om hustrun.

Han berättade så mycket, gående än fram, än tillbaka i tiden; påminnande sig än det ena, än det andra, görande tillägg och rättelser, att det är mig omöjligt att uppteckna det ordentligt; jag måste göra som han: låta det komma [fragmentariskt](#), huller om buller.

Det var en ung flicka, sade han. De hade blivit bekanta med anledning av hans föreläsningar. Till slut sade han: ni har naturligtvis hört vad hon heter? – Ja. – Berta Knudtzon heter hon. Hon är ungefär vid er ålder.

*

Hur förfärligt det var att se denna bräckliga kropp skälva under den ena nervskakningen efter den andra. Hur förfärligt att vara så genomträngd av medlidande, och icke kunna göra det ringaste. Det var som om han skulle brytas i stycken och dock ljödo orden så lugna.

Endast en gång böjde han hastigt ned sitt ansikte och tryckte det länge mot mina händer, som för att jag icke skulle se att han – en man – behövde strida mot sina tårar. Mitt hjärta var som en mors, d.v.s. allt vad det finns mest älskande hos en kvinna – – – åh, att se honom lida och vara vanmäktig!

Jag strök med min hand över denna nacke, som låg nedböjd framför mig. Och för första gången såg jag hur många gråa strån, som sprängt sig in i denna täta, **strida hårväxt**. Stackare! Och smekande gled handen över denna fina nacke, med tjockt, tätt hår ända ned på halsen. Stackars mitt stora barn, som i sitt oförstånd går och drar över sig så många sorger. Stackars mitt kära barn, som aldrig skall sluta med att springa och ställa till förtret för sig! Hur det sved i ärkemammas hjärta, medan hennes stora hand gled så ömt över denna grånande ragg!

Skall du aldrig få ro – stackars mitt barn! Ro och lycka; stillhet i ditt sinne.

*

18 [febr.]

Han kommer icke. Han glider ifrån mig. Han vet jag reser till Malmö i morgon, och ändå kommer han icke! – – – Jag är dum och obetydlig, han bryr sig icke om mig.

Men han har läst Tavaststjernas bok ord för ord, varför skulle han icke läsa mina arbeten? Och i dem har jag ju alltid tillfälle att tala till honom och kanske säga honom att jag ändå icke är så dum.

*

Klockan fattas tio minuter i tio, alltså kommer han icke. I början var jag lugn, nästan likgiltig, men allt efter som tiden skred fram växte min längtan. Och så har den långsamt, sekund för

sekund dött sin kvalfulla död. Nu är det slut för i kväll. Jag sitter här ensam med min gnagande sorg över att vara *försmådd*. Och detta skall räcka en månad! Vilken lidandets tid! Men jag känner ingen frestelse att förkorta den. Ty enda medlet att få makt med denna böjelse är att låta den rasa ut, sarga och bränna och sönderslita mitt inre så länge den vill tills den mist sin kraft. Så skall tiden långsamt börja läka, och det sår som nu svider som eld skall draga sig samman till ett ärr.

Om jag försöker att med ett enda slag kuva denna passion, skall den övervinna mig antingen genom vansinne eller självmord. Nej, må den uttömma sina krafter och mina, sedan kommer det kanske ro och resignation, och jag skall tillfriskna och återvända till mitt arbete.

Gud vad jag lider! Mina ögon äro heta och torra. De ha inga tårar. Och det är som om bröstet vore krossat, tomt, ihåligt; fyllt av skärvor och skälvande fibrer, en enda blodig förstörelse.

Jag skulle vilja ge mitt liv för ett enda vänligt ord av honom, – och han kan icke ge mig ett enda ögonblick, fast han vet – *måste* veta hur jag längtar.

Himmels eller avgrunds makter, giv mig ett vapen emot denna lidelse! Vart, vart skall jag fly från dessa obarmhärtiga klor, som slagit sig kring mitt hjärta? Den minsta stegring i denna smärta, och jag föredrar att dö.

Men det återstår ju alltid. Varför kan jag icke pröva arbetet först. --- Det känns som om jag skulle bli tokig. ---

Jag välver och vänder de olika förslagen i mitt huvud. Skall jag helt enkelt återvända till Hörby, skriva att jag väntat förgäves, att jag har en förnimmelse av att han endast kommer av medlidande samt att om så icke skulle vara kan han skriva till mig, och jag kommer. Men han skall icke skriva. Ty det enda han känner för mig är likgiltighet.

Jag tycker att jag borde träffa honom en gång till. Tala ut en gång.

Följande dag reste jag till Malmö i avsikt att icke återkomma.

*

Den 23 Feb. 87.

I kväll har han varit här. Jag kände mig främmande som om det låge årtal mellan honom och mig.

Och vad jag nu känner, sedan han gått och jag sitter ensam på hotellrummet är endast smärta. Jag känner min okunnighet så djupt. Han gör bördan tyngre för mig. Kanske är det nyttigt ändå. Jag vill arbeta.

Jag kan ingenting bli för honom och han ingenting för mig. Jag menar om man talar om att »vara« i tillgivenhet. Men det är troligt att själva den smärta jag känner skall verka utvecklande.

Han var vänlig nog men först började han skylla mig för att jag åter varit dissekerande, liksom den gången med brevet. Men jag protesterade kraftigt och sade att detta var icke en frukt av reflexion, tvärtom hade jag utan att reflektera följt min egen stämning. – Vad mitt hela känsloliv dock måtte vara exalterat, sade han. Hur jag gick upp i mina stämningar! Jag skulle försöka att vara lugn. Särskilt bad han mig vara det för hans skull. Vad han mer än allt annat behövde var just ro.

Sedan talade vi blott om böcker och likgiltiga saker.

Det svalnar. Låt det [dö sotsdöden](#); det är så han vill ha det.

Jag skall sedan tänka på honom med en lugn välvilja.

Men mitt arbete måste vara mer för mig än han.

Jag skall försöka att inrätta mitt liv både som om han funnes och icke funnes. Vara vänlig och snäll, men icke tänka på honom oftare än vi se varandra.

*

Den 24 Feb.

Klockan är halv tio. Lampan står på bordet, och i kväll känner jag det icke som om hennes sken gått ned. Jag är lugn. Det är en dumhet att ligga här och betala 4 kr. om dagen till rakt ingen nytta. Men jag trivs, jag kan skaffa penningar till det, han vill ha det så, och jag tror att jag skall bliva botad. Ju mera sällan han kommer, dess snarare skall jag bli det. Var gång jag sagt honom farväl är det alltid som om det gamla ville vakna.

Jag var främmande i går. Varför var jag det! Han har då åtminstone sagt mig så mycket om sig själv, att jag kan betrakta mig som hans vän utan att vara för egenkär. (Jag ändrade ordet, ty »väninna« har en sådan bismak av [kurtisförhållande](#).)

Varför kan jag icke vara vänlig, enkelt och naturligt! Det kan ju icke missförstås. Jag har ingenting att frukta. Han har sagt mig så mycket, att det icke kan anses påträngande om jag behandlar honom som en gammal bekant.

[--]

*

Den 25 te Feb.

Icke i afton, och kanske icke heller i morgon. Jag vill vara lugn. Det är ju gott för mig att det dör. Det får icke bli vrede och icke bitterhet hos mig. Han har intet ont gjort mig. Jag vill icke vara liten och [futtig](#). Jag skall vara stor nog att se tillbaka på honom som på ett vackert litet minne.

Han är mig överlägsen i kunskaper, men som människa och karaktär är jag honom vuxen.

Jag vill icke bli nervös och icke ryckas ur min bana. Jag vill icke bry mig om honom, ty jag vill icke sträcka ut till ett stort

famntag, då man räcker mig blott ett finger. Men jag vill minnas honom med vänlighet.

Jag skall stanna hemma till nästa möte, och jag vill icke på nytt avbryta min gymnastik, men jag sitter inte här kväll efter kväll, utan om jag har lust att arbeta. Det blir icke i förargelse jag går ut. Men jag har lov att bli likgiltig för honom, när han inte gör sig mera mån om att hålla mig kvar.

Axel har varit här i kväll. Det var så trevligt. Jag satt vid mitt skrivbord och sydde, när han kom; lampan tänd på bordet framför mig. Han tog en stol och satte sig bredvid. »Jag tror du sitter och lappar en klänning?» – »Jaha.« – »Vem skulle tro en blåstrumpa om att ha så nyttigt arbete!«

Jag var glad och vänlig; fullkomligt **otvungen**. Det var som om han varit en bror eller dylikt. Jag tycker att vi kommit varandra närmare än någonsin.

Det står något i Arne Garborgs Mannfolk, som Axel läste upp för mig en gång och som jag själv är alldeles betagen i: [---]

De orden, att var och en människa borde ha en att kunna vara ärlig emot, äro som tagna ur mitt eget hjärta, ur min egen längtan.

Hur har jag icke sökt efter detta enda! Efter att få ett överordnat förhållande, – jag menar icke avgjort ett kärleksförhållande, jag menar blott att jag en gång ville ha det så, att det fanns en människa, som avgjort stod mig närmare än alla andra människor, just när det gällde att tala sanning. Att jag till honom ensam kunde tala om mig och om alla andra människor och veta att det så stannade mellan honom och mig. Jag blir inte någon hel människa förr än jag träffar på denne. Och lyckas jag aldrig finna honom, så skola mina möjligheter aldrig utvecklas till vad de borde bliva.

Axel har varit någonting ditåt för mig, men efter Stockholmsbesöket var det som om vi drevo ifrån varandra; det kom av att jag ej var så fullt säker på honom att jag åt honom kunde offra

alla de andra vännernas förtroenden. Det var således ingenting helt. Och så är han så ung, och så visar han ingen kraft i arbetet. Det gör att man känner sig icke så säker.

När jag träffade Brandes hoppades jag på nytt. Hans kärlekshistorier komma icke mig vid: det är icke en älskare jag söker, och den lilla anstrykningen av erotik skall försvinna som lätta pärlor av kolsyra. Men kan han, som är så splittrad av sina kurtishistorier verkligen samla sig till något sådant som en stadig vänskap: – kamrat mot kamrat? Jag tror det icke. Och så måste jag gå vidare för att söka. Det gör ingenting att jag är gammal; det är icke kärlek jag begär, allraminst trogen kärlek. Ett fast kamratskap bara. Det är vad jag vill ha. Just vad det var mellan Axel och mig de första åren, men varaktigt. Den »rätte« må gärna för mig ha älskarinnor och hustru och vad han vill.

Som det nu är står jag och väger mellan två: Brandes *med* erotik och Lundegård *utan* erotik.

Lundegård kan ge mig en hel människa, Brandes en hundradedel av en sådan.

Skall det komma en tredje, som jag ännu icke känner, och som skall attrahera mig starkare än dessa två?

Jag känner mig så stark i kväll, och så trygg i medvetandet om min styrka. Trots allt *slagg*, som finns hos mig, är jag dock värd att behandlas som jämbördig av en bra karl. Jag skall nog också finna denne man; lika gott hur och när, men från den stunden skall »*herr Tobiasson*« vara på det klara med det över- och underordnade i sitt förhållande till människorna.

Jämvikten skall ha inträtt och Ernst Ahlgren vara en *fullhamrad*, *fullödig* karaktär.

*

Vem skall läsa alla dessa mina anteckningar?

När jag en gång får ge mitt förtroende, då skall jag ge fullt ut och utan *förbehåll*, ty jag ger en gång för alla och för alltid.

Vem blir du? Du – som jag kan se in i ögonen utan att blygas, därför att du skall kunna förstå mig.

Du kan få vara min son, min bror, min vad du vill; det gör ingenting till saken. Förtroendet är grunden, lika mycket vad byggnad som kommer att uppföras därpå.

*

[--]

»Mannfolk« har som roman stora fel; den rör sig med för många personer, så att författaren ej hinner med att individualisera dem alla. Men den ger mig – kvinnlig skribent som jag är – en mängd nya synpunkter, ty den är skriven med ett så utpräglat könssinne. Den är så uteslutande en mans tankar och en mans iakttagelser. Den liknar en lykta, vilken genom att bryta sitt ljus mot mina kvinnliga erfarenheter kommer dem att taga form och skilja sig från mörkret, vari de förut lågo dolda. Intet är så fruktbarande som en sådan det kvinnligas och manligas sammanstötning. Av detta är det framtiden skall skapa helhet och liv, där det nu blott är splittring och teorier.

Jag skall läsa boken omigen. Jag har ännu mycket att hämta där. Av samma orsak som Erik Grane givit mig så mycket.

*

Jag lägger mig nu, utan att ha sett det lilla majestätet varken i går eller i dag. Mitt hjärta slår lugnt och mitt huvud är svalt. Jag känner ingen förödmjukelse över att han drager sig tillbaka, ty jag börjar inse att jag som människa är lika mycket värd som han.

Hans boklärdom bländade mig i början, så att jag dignade ned liksom Paulus och ropade: »Herre, Herre!«

Men jag skall resa mig, och jag skall vara starkare än förr; mognare och mera viss på mig själv.

Jag kan stryka mitt huvud mot din axel – Caesar, – men jag känner mig icke längre förkrossad av din storhet. Jag gläds åt dina smekningar som man gläds åt nyponblommor vid vägen, fast man vet att morgondagen skall sopa dem bort med den ringaste vindpust.

Mitt liv har varit så kargt, och min väg har gått över hårda **hällar**, nu kastar jag mig ned ett ögonblick på mjukt gräs och stryker däröver med min hand. Jag ler bekymmerslöst mot sol och blå himmel, ty jag har trotsat så många ovädersdag: hård vind skrämmer mig inte.

Jag trycker mina läppar mot dina, svalt och passionsfritt som kvinna kysser kvinna, ty för mig finns ej detta »jag törs ej«, och jag håller dig kär som man håller av en snabb liten fågel, ett själsväldigt barn.

Du gläder vandraren, vars fötter äro ömma. Men snart är han utvilad; då reser han sig och fortsätter sin väg.

*

D. 26 te Feb.

Klockan är åtta. Jag har gjort toalett, men enkelt och vardagligt. Skall han komma? Det betyder icke mycket om han gör det eller ej. Kommer han, så heter det som vanligt: jag skall strax gå. Kommer han icke, så väntar jag honom i morgon liksom jag väntat i dag, i går och i förrgår.

Jag är lugn och liknöjd. Det skall bli gott att få slut på denna Köpenhamnsvistelse, om jag då hunnit bli riktigt botad.

Jag känner nästan på mig att han icke skall komma. Lampans sken tycks mig redan mörkna. Men jag längtar icke. Det är icke längre någon så stor glädje att se honom. Det gläder mig nästan mer att se kamraten. Hur *han* menar det vet jag åtminstone.

Vi ha redan hunnit tråka ut varandra, B. och jag, därför att vårt förhållande till varandra är skevt och halvt. Men om jag

gör goda arbeten och kan skaffa mig ett namn, så är det troligt att vi **framdeles** bli vänner. Till det skall min hand alltid vara färdig att läggas i hans.

Halv nio! Det gnager en smula i bröstet. Det vill kännas som en förödmjukelse, – som om jag vore en av dessa vanliga kvinnor, vilka då de kastas undan icke äro annat än utslitna trasor.

Jag *skall* övervinna det, och utan att det får stanna någon bitenhet kvar efter smärtan. Jag är väl ingen småsjäl heller!

Jag lägger undan mina anteckningar så länge tills det är för sent att han kan komma, ty det gör mig nervös att tänka på att han icke får överraska mig.

Fasthet och självbehärskning, gamla Ernst! Du är icke någon trasa.

Lugn. Ro. **Jämnmått**. Ingen nervös livlighet emellanåt.

Harmen kokar inom mig. Men jag vill kuva den. Medlet! Medlet! Han tycker sig kunna behandla mig hur han vill. Ursinnet hotar att kväva mig. Men det är jag som skall bli herre över det i stället. Jag har försökt att läsa franska men det går icke. Min tanke följer icke med.

Jag har tänt ett av ljusen jämte lampan, för att få bort denna tyngd, som vilar över rummet.

Det är icke längtan längre. Jag vet att han icke bryr sig om mig. Nej det är en **obändig** naturs raseri över att nödgas tåla, – att icke kunna, icke få resa sig eller hämnas.

Jag vill icke ha en brytning. Jag vill icke att vi skiljas som ovänner. Jag vill att han rent litterärt sett skall bliva min vän.

Jag skall med alla medel **som stå mig till buds** söka att uppnå detta.

Vad det gör gott att såhär få tala med sig själv, bara låta pennan löpa, driven av ett oresonligt ordsvall. Det är som att ha en

människa att utgjuta sig för, det lättar. Jag skriver icke därför att det kan vara av intresse för mig eller andra att framdeles liksom i en [fonograf](#) höra hur jag måste kvida och jämra mig ---

---

Han kom. Jag blev icke glad. Men jag var vänlig, lugn och naturlig. Och han tyckte om det. Jag såg så god och förständig ut, sade han. Och jag var så ärlig, så ogenerad, så kry och munter. Jag vet ju att det är slut nu och att jag skall ha kraft att bära det. Så behöver jag inte vara skygg och ängslig. Han såg på mig, med [välbehaget](#) lysande ur avlånga ögon.

»De er god og de er sød, og [de er brav og de er smuk](#)«, se där det beröm jag fick! Och han sade att han snart vill komma igen.

Jag frågade om han ännu trodde att jag skulle komma att hata honom, längre fram. – Gud ja! Om två-tre år skulle jag icke ens vilja hälsa på honom på gatan. – Varför det? – Sådana äro kvinnorna alltid, särskilt skrivande damer. – Jag trodde då att jag inte vore lik de andra, ty jag hade aldrig kommit att hata någon som jag hållit mycket av. – Så var det med Mandfolk, de brukade för alltid hålla av dem de en gång hyst varmare känslor för. Och särskilt hyste han själv en stor aktning för sina förgångna känslor. Härom dagen hade han på gatan sett en dam, som på avstånd liknade någon han varit fästad vid då han var 25 år. Och han hade tänkt vid sig själv: om hon kunde stiga upp ur graven, hur skulle han då ta det, när han såg henne leva som förut? »Gud, jeg skulde flyve i Hendes Arme.«

Och han satt och såg så snäll och rar ut, min stackars bortkurtiserade hjälte. Han strök över min kind och smekte min haka, medan han med en fuktig, blank blick satt och såg in i mitt ansikte. »[Jeg kan saa gott lide Dem](#).«

Stackare min!

»Det rörte mig saa, at [De føler](#) Medlidenhed med mig, det saarede mig slet ikke.«

»Jag skulle ju icke vara människa, om jag icke gjorde det.«

Och så till sist sade han att jag var »meget mere Menneske« än man från början kunde antaga.

Det tycks således arta sig som om det efter många, många prövningar äntligen kunde bli vänskap av.

Och när det så blir, då skall du se, G. B., att jag verkligen kan vara något för dig. Att man gott kan sakna boklärdom, och ändå vara en fin och fast karaktär.

*

Den 28 Feb. 87.

Jag är [livsled](#). Jag längtar efter honom, och jag ser i honom jämte den store mannen en narr.

Jag sörjer över att vara en kvinna. En kvinna kan aldrig bli [förstarangs](#) konstnär. Man säger så. Det är väl så också.

Jag skulle vilja ha ro. Ensamhet. Jag ville vara död. [Nirvana](#), – se där den stora lyckan.

Om vi kvinnor äga huvud, så äro vi endast stora mäns leksaker; till detta är det som de mest framstående av oss nå fram.

Jag har haft besök nästan hela dagen. De ha plågat mig, dessa människor, som störa mig i mitt arbete och ingenting ha att giva.

När jag icke ser honom är det som om jag älskade, och då jag ser honom är jag likgiltig. Jag önskar ett slut på detta. Jag känner mig bunden av honom. Jag känner mig nedtryckt av hans överlägsenhet.

Jag duger ingenting till. Mitt arbete är ingenting värt. Då vill jag dö, om det verkligen så är.

Kvinna utan kärlek --- konstnär utan konstnärlighet ---

Nej! Då är livet intet, – intet!

*

D. 2 Mars 87.

Det är kväll. Klockan är tio. Det är icke livsleda jag känner, ty det är icke tanken på självmordet, som uppfyller mig. Men jag känner en sorg så djup och mörk, så ogenomträngligt svart, som om det aldrig kunde bli dag mer.

Det gör ont i min fot; sjukdomens hand ligger tungt över mig. Skall det bli fängelse igen? I så fall vill jag bära det – om jag kan – och arbeta ändå. Jag skall bära det med en stel, tung *resignation*.

Jag är ensam. Ensam som på en stor ödslig hed, omsluten av mörkret. Om jag ropade skulle ropet dö bort utan att ha nått en mänsklig varelse, ty mellan mig och de andra ligger detta stora, öde rum, det tysta ogenomträngliga mörkret. Gudarne ha dömt mig, gudarne ha dömt mig att aldrig finna en mänsklig varelse, till vilken jag kan trygga mig.

Jag är kvinna. Se den värsta olyckan, därför att den funnits där alltid och därför att den aldrig skall upphöra.

Jag skall sträva mot konstnärligheten med den outtröttligaste viljekraft, och dock skall jag veta att jag aldrig kan nå den, – därför att jag icke är en man, därför att min kraft endast har att disponera över en kvinnas hjärna. Förbannelse över det att vara kvinna, när man fått en mans hjärna!

Tusen gånger hellre en av dessa svaga små varelser, med täckt ansikte och förmåga att fångsla en mans hjärta! De kunna gå upp i en annans tillvaro, leva en annans liv, arbeta för en annans strävan, – men jag!

Om jag vore man – – – om jag vore man! Då skulle jag vara stark i viljan, som jag är, och vilja skulle vara det samma som kunna. Jag skulle öppna mina armar för dessa varma små varelser: – kvinnor. Och deras smekningar skulle förtaga all kantig torrhet ur mitt liv.

Men nu!

Ensam. Ensam! Aldrig sol. Aldrig fri och enkel naturlighet. Aldrig detta: det beror av mig att räcka ut min hand eller låta bli. Med ett ord: – det ligger tvång i min ensamhet, och tvång avskyr jag.

En son – en kamrat – en vän – en vad som helst, men en man att dela intressen och strävan med! En kvinna är ingenting av sig själv eller för sig själv.

Och *jag* är endast en kvinna!

*

[---]

I själva verket var den aftonen vårt avsked, och det är den jag vill minnas längst. Det var Lördagen den 26 te.

Hur enkelt och naturligt det var att vi två skulle hålla av varandra! Och så detta sista farväl! Hur vi stodo där vi två, tysta och stilla, hur han trött av sina *slitningar* lutade huvudet ned mot mitt bröst, utan ett ord, endast slutande sig till mig som ett spensligt, halv vuxet barn; en lång omfamning utan kärlek, endast två *utsläpade* vandrares tröstande, styrkande tillgivenhet.

*

När man träder in i ett rum och ser G.B. föra den lugnaste konversation, med båda händerna knäppta samman kring ena knät, uppdraget över det andra, med en min så att man kunnat svära på att han suttit så i timvis, då kan man med skäl misstänka att de händerna gjort en god *taskspelarmanöver*. De smekte nog en kind eller en hand ögonblicket innan de knäpptes kring knät.

*

D. 7 Mars.

Jag avskyr mig själv i kväll. Jag blygs inför mitt bättre jag så att jag skulle vilja sjunka i jorden. Jag är ofin, jag är klumpig, jag är obehagligt **larmande**, jag är **simpel**, jag är allt vad man med verklig **själsadel** aldrig kan bli. Och detta icke emedan jag i grunden är simpel – det är det som är det förfärliga – utan emedan jag är så skygg, att när jag vill söka att synas ogenerad så slår jag över till den värsta onatur och blir grov.

Lundegård var här i kväll. Den ogenerade kamrattonen å ena sidan, hans underliga tvärhet å den andra gör att jag slår över. Vill vända allt i skratt och löje, troligen av en oklar fruktan att eljest skyllas för sentimentalitet. Men det är styggt, det där. Det passar icke till min ålder. Och jag kommer att säga saker som jag borde tåga med, bara av fruktan att **tryta** samtalsämne. Jag talar högt, babblar fram orden i **skrattparoxysmer**, det är vidrigt för mig själv. Sedan han gått hör jag alltid min egen stämma, som skräller för mina öron. Det pinar mig över all beskrivning. Och så skulle jag vara böjd för att skratta åt allt som är mig kärt, – förhåna, förneka. Varför? Jag blir grov av överdriven känslighet.

Och så detta självförakt, som kommer efteråt! Jag *skall* bli annorlunda, jag *skall*! Jag har mycket att lära av **Elise Nordkvist**. Sådan skulle jag vara. Vara mig själv, – lugn stilla – »det allvar som de gamla florentinske mästarna brukade ge sina porträttfigurer«, – han talade om det i går igen på tal om **den lille pianisten Hoffman**.

Låt nu se att du uppför dig hyggligt som en stillsam gammal kvinna härnäst du råkar Lundegård, så att du icke slår över i pojkaktighet. Det passar dig icke.

Efter nästa sammanträffande kommer det att krävas räkenskap av dig, Ernst. Du ska vid allt tänka att du har de där grå,

avlånga ögonen riktade på dig. Sanning, sanning! Sanning är det de ögonen fordra, sanning i ord och rörelser, i blickar och tonfall, sanning och så denna själsfinhetens enkla tillbakahållenheter.

Åh, om jag kunde bli så god, så klok, så hederlig, så bra som jag ville! Om jag kunde uppfostra mig så, att jag bleve värd en välvillig hågkomst av dig!

– »*Sanning och arbete*«, att jag vid femton år kunde välja ett så gott valspråk, det var ändå märkvärdigt.

*

D. 9 Mars

»Nej, *jeg knuser Dem i Stykker*, og det er dog ikke passende!«

Om han ännu går och bär på en olycka, så tycktes han åtminstone icke ha burit den med upp till mig. Jag var *sorgbunden*, det oroar mig med *Hegel* och det känns som en saknad att lämna Kjöbenhavn. Och så är jag så matt, så förfärligt kraftlös, att det är som om jag icke orkade leva. Det sista sade jag, det första hade jag icke tid att förklara, ty han hade icke mer än fem minuter att giva mig.

– »Matt? Strunt i det! Drikk dem et Glas vin. De skal leve hundredeti Aar.«

Han var i sitt allra uppsluppnaste. Han inhöjde mig i smekningar och lät det hagla små älskvärda elakheter, av vilka hans leende tog bort varje *brodd*. I sådana stunder är han alldeles som ett barn, ett kvickt och lekfullt barn. När han smeker är det ingenting av kurtis, det är som om hans vänlighet icke kunde ha annan form, det faller av sig själv, det är ingen närgångenheter eller *förnärmelse*. Man håller av varandra, *voilà tout*. Det är så enkelt och okomplicerat som det kan. Två fullkomligt konvenanslösa människor, med samma veka natur, smeksam som kattungens, – men icke ett älskande par.

Jag är aldrig lugnare, aldrig längre från att vara förälskad i honom än just då jag njuter det stilla välbehaget av denna tindrande innerliga semit-vänlighet. Den är som solsken, man värmes därav, men den upphetsar icke några känslor. Det är en sådan vänlighet jag alltid drömt om. Men jag trodde att den icke fanns, annat än i en kvinnas inbillning.

Allt detta skall aldrig kunna harma mig. Jag har intet att blygas över, intet att förebrå honom. Jag skall alltid tacka honom för dessa sista solskensdagar av vår bekantskap. Jag skall vara glad att kunna tänka tillbaka på dem. Det ligger sol över minnet.

Jag känner mig lycklig i kväll, när jag sitter ensam vid min lampa. Jag vet att mitt oförståndiga lilla barn skall gå bort ifrån mig, – gå bara! Jag skall sjunka ned i mitt arbete. Jag skall reda mig ett bo efter mitt sinne. Jag skall vara lycklig efter min eremitnatur, och det skall sprida sig som ett stilla solsken kring min penna.

Jag är lycklig. Jag är så lycklig att tiden kunde få stå stilla och så att det aldrig, aldrig mer behövde hända annat än det samma; jag skulle vilja sluta mina ögon och sjunka i nirvåna.

Jag hör spårvagnarna från Kongens Nytorv, jag hör den stora stadens avtagande buller. Jag är icke i Hörby! Allenast den tanken är njutning. Och så har det stannat kvar en mjuk stämning.

»De er saa sød og saa dum«, sade han när jag frågade om hans melankoli nu var alldeles förbi, »sød og dum er **ens betydende**, man er aldrig sød uden naar man er dum«. Och så lyste hans ögon. Jag har för resten aldrig sett dem sådana som i kväll, de glänste och logo emot mig alltjämt, som om också de sagt: du är så søt och dum. De smekte och kelade. Och jag **gled in i hans armar**, jag vet icke hur, och det var som om detta **mjuka skägg** kunde **linda sig runt kring** mitt **ansikte**, och han **kysste och kysste, på halsen, i håret, på ögon och panna**, och det var **starka, starka armar**, de, som trodde de kunde **krama mig i stycken**.

»Nu har jag er i min makt, nu kunde jag hypnotisera er om jag ville«, sade han leende, då han tvingade mig att luta huvudet tillbaka mot väggen, medan han stod och strök över min panna, så att luggen kom till sidan och han sedan måste peta den rätt igen. Och jag satt och log och såg upp i detta kära ansikte, som jag aldrig, aldrig vill hata, om han också skulle göra mig ont.

Och så hade jag honom vid min sida igen, sittande på schäslongen, och så var jag fången igen, inlindad i **allt detta mjuka**: – **hans läppar, hans ansikte, hans hår, hans skägg. Och så: – »Jag troede de havde en mund.«**

Ty jag hade suttit alldeles stilla med huvudet nedböjt, som en bild skulle ha suttit. Och så log jag vid denna hans förmodan och **räckte honom min mun**. Och han **kysste mig** alldeles lugnt, men **så länge, länge, länge**, med **mitt huvud vilande mot hans axel**.

Det var icke att misstaga sig på: allt detta var för *hans egen skull*, och icke för min.

Därför var jag lycklig.

Men han känner mig icke ännu. Och jag skall komma att sakna honom.

Stackars jag!

Men då skall jag minnas detta. Och det skall samla sig som solstrålar kring min penna.

Älskade, för dig är jag endast en främling, ett litet tidsfördriv, en myra. Du ger mig hundraedelen av ett utslitet hjärta. Tag tillbaka den delen också och gå. Det är vad jag *ger*, som gör mig rik.

*

D. II.

Underliga, underliga stämning!

Jag var harmsen, kände mig sårad i min fåfänga över att han

icke kom igår, som han lovat. Det var så länge sedan han talat om sig själv; vi hade liksom blivit främlingar för varandra igen. Jag var mera leksak än vän; – kvinna och icke människa. Det är så svårt att då vara god, man känner själva vänligheten som slag i ansiktet; det är så svårt att icke bli bitter.

Nu är allt detta som bortstruket. Jag känner sorg över honom. Men jag känner den utan bitterhet. Jag har sådan vilja att vara god. – God emot hela världen, därför att jag ville vara det emot dig. Vilket oändligt vemod i detta, att kunna med hela sin varelse gå upp i strävandet för en annans väl, i att med tusen, tusen små obemärkta omsorger jämna vägen, – och så vara utestängd från hela denne andres liv genom oöverstigliga **barriärer**. Jag skall aldrig kunna bli något för honom, aldrig göra honom någon glädje, aldrig visa honom hur fordringslös, hur trofast och hur fri från avund en stark kvinnas tillgivenhet kan vara. Om jag vet att han lider, skall jag icke kunna göra det minsta ens för att visa mitt deltagande, – – – jag skall se honom kämpa ensam mot tusen lumpna vardagsförtretligheter, jag skall se honom uttömma sin kraft emot dem, och jag kan icke värja honom från en enda; – jag kan intet, intet göra! Jag, som – om han begärde det – kunde ge mitt liv – ja mer än det, ty jag skulle kunna lida dag efter dag för hans skull, om det blott gjorde honom lycklig!

Det är icke hans kärlek jag begär. Det är hans förtroende, hans välvilja, hans tillit; det en man kan skänka sin mor, därför att han vet att hon aldrig, aldrig kan svika.

Om det fanns någon att be till, då skulle jag be om detta enda.

Ingen kan vara mer kvinna än jag. Detta begär att få vara något för en människa, att få glömma sitt jag så snart det rör denne andre, det är så äkta kvinnligt. Det är denne jag söker, denne jag alltid sökt.

Är det han, eller skall det bli någon annan? Jag vet icke. Jag står tyst och ödmjuk med gåvan i mina händer. Skall den bli antagen?

Jag skall arbeta. Jag skall bli erkänd. Jag vill samla krafter och inflytande; jag vill kunna vara din bundsförvant eller jag vill åtminstone [avbida](#) och se, om det aldrig skulle kunna förunnas mig att göra dig den minsta lilla glädje, den minsta lilla nytta.

Det är underligt vad en sådan fläckfri och samlad känsla ger en jämvikt, hur sunt den reglerar alla förhållanden.

Så öppet, så enkelt, så utan allt tvång har aldrig mitt umgänge med Lundegård varit som just nu. Jag är en bättre människa än förr, och osäkerheten i mitt sätt är försvunnen. Det är endast mot Brandes jag är skygg ännu, emedan min ställning är oklar. Men mot alla andra är jag så lugn: jag vet vad jag skall ge och vad jag icke skall ge; jag vet vilket som är över- och underordnat nu.

Att vara sann, mot honom och mig själv; det är det överordnade. Allt det andra följer av detta.

*

Vi skola skiljas. Han skall glömma mig. Jag skall vara en episod bland tusen andra. Ett liv rymmer så många: – jag skall endast vara en episod.

Men jag skall minnas. Allt vad jag nu har lidit, kämpat och sört, allt vad jag njutit i lycka, det skall vävas in i mitt kommande liv, det skall speglas av mina arbeten, gnistra som regnbågsglans i deras [facetter](#).

Det är för dig jag skriver, för dig jag vill vinna erkännande. Varför? Jag vet det icke; jag endast känner det så.

Det har kommit en storslagen stillhet och ro över min tankegång. Allt det småsinta och låga är liksom trampat ned i stoftet framför mig. Det kommer icke mig vid. Det fläckar mina skolor; mitt hjärta når det icke till.

Detta skall bli det varaktiga intrycket av vår bekantskap; behållningen av alla dessa inre slitningar; dessa stridiga känslor; dessa skärande, skrikande stämningar.

Ännu äro striderna icke slut. Men jag känner att det är den grundtonen, som skall bli den förhärskande.

Jag vill ta lidandet ur din hand – älskade, om så skall vara, – genom det skall jag växa mig stark; det skall mogna mig till konstnär.

*

D. 13 Mars.

Jag har gjort toalett, men jag väntar icke att han skall komma, jag längtar åtminstone icke, fast det naturligtvis skulle bliva mig en stor glädje, om jag finge se honom. Jag har gjort toalett endast för en säkerhets skull: jag vill icke att han skall komma och finna mig illa klädd; de sista intrycken äro lika viktiga som de första.

Vilken skillnad nu och för en månad sedan! Hur klokt var icke det botemedel jag valde! Jag tänker ännu för mycket på honom, men jag är lugn. Jag är beredd på det som skall komma: – att han kastar bort mig som han kastade bort min yrkes-syster, fru Agrell. Jag vill vara bättre väpnad än hon. Jag skall se till att ligkiltigheten icke kan bli så fullständig; det måste bibehålla sig en liten välvilja.

*

D. 14 Mars.

Jo, han kom. Jag satt och läste Tavaststjernas Barndomsvänner, hade föresatt mig att vara lugn, att kväva varje missräkning, i fall han uteblev.

Så kom han, ja. Med sin bekymrade min. Tog boken för att se vad jag läste. Hur tyckte jag om den? En anmärkningsvärt

dålig stil. Det hade han icke lagt märke till; om jag ville ge exempel? Jag gjorde så, och han såg att jag hade rätt.

Vi satte oss och började prata. Han var melankolisk om dagarne, sade han, brydde sig icke om att se någon människa, kände sig liknöjd för allting. Jag påstod att bara han kom ut till Ryssland och Polen, så skulle det gå över. Han var som ett förkelat, missnöjt barn. Och så var det något med Lundegård, om jag märkt att han brukade springa med skvaller? Tvärtom, jag hade alltid funnit honom säker och tystlåten. Men om B. hade han skvallrat, och det på ett lömskt otäckt sätt. Hade berättat för Esmann vad B. sagt här uppe, att Cawling förundrat sig över att Esmann lät sina vänner vara grova och närgångna mot älskarinnan, och att B. tyckt det vara vidrigt.

Jag sade att Lundegård nämnt om att han sagt det till Esmann och att jag fann det dumt.

– Där har Axel slängt bort hans välvilja. Det gjorde mig ont, men därvid är ingenting att göra. *Det* förlåter Brandes icke.

Jag måste taga honom i hand på att icke säga åt Lundegård att Brandes talat till mig, om det eller att han var förtretad.

Så berättade jag att jag fått brev från min förläggare, och att jag skall resa nästa söndag eller måndag. »För allvar?» «Ja.»

»Och så snart?»

»Ja. Jag har räknat efter i almanackan. Om jag dröjer längre får jag ingen tid att stanna hemma.»

Det såg ut som om han fick tårar i ögonen, men han såg icke upp, och han teg en lång stund.

Sedan började han tala om sin resa, undrade om han skulle uppleva några äventyr i Petersburg, vilket jag tröstade honom med att han nog skulle.

Och så berättade han att han begärt *audiens* hos kronprinsen för att be honom om en rekommendationsskrivelse till kejsarinnan, på det han måtte bli befriad från censuren, men så hade han hört att man omtalat hans avsikt för kronprinsen och att

denne sagt sig icke kunna giva honom någon sådan rekommendationsskrivelse. Men nu skulle audiensen äga rum som i dag kl 11, och vad skulle han säga till kronprinsen, när han icke kunde få det enda han ville ha!

Så talade han om sina erövringar i Warschau. Han säger att sådant är det enda som det intresserar damerna att höra talas om. Jag måste le inom mig. Hur det intresserar honom själv! – detta strunt – sysslolösa människors tomma kurtis. Rika **lättingars** tidsfördriv. Att han icke känner sig för god att utströ sig själv så där **nypa efter nypa** som ett **rökelsepulver**! Hur förödande det måste verka på de djupare krafterna i karaktären, detta, att aldrig – åtminstone för en tid – stadga sig i ett förhållande, finna ro i det och samla sig kring det. De förefalla mig så ytliga och narraktiga, dessa små dockteaterskänslor. Sporten att fångsla kvinnohjärtan – – bah, det är så banalt. Bara få så många som möjligt, för att räkna det som ett barn räknar **pepparnötter**, icke för att äga något helt, för sig själv, utan för att därigenom glädjas åt sin oemotståndlighet.

Vad var det allt han berättade i går? – Frun som erbjöd honom en halv miljon rubel om han ville skiljas vid sin hustru och gifta sig med henne, d.v.s. sedan hon skiljt sig vid sin man. Han såg på min min. Han frågade om jag trodde han ljög. Visst inte. Jag tror det. Jag känner ju själv denna makt, som lik en trolldom omsnärjer en strax han närmar sig en. Han säger att det var ofattligt med hennes kärlek, därför att hon icke kände honom. Nej. Det är just det där på en gång välbekanta och främmande, som gör att man strax tycker man kan kasta sig till ett varmt hjärta och som sen gör att man känner en tomhet – **skogssnuvans** ihållighet.

Hon har skrivit till honom sedan, alltid slutande sina brev med refrängen ur **Victor Hugos** den där arabiska »främling – hur många ville ej böja sig i stoftet för dig«, eller hur det är.

Det var detta vers hon citerade den aftonen hon i sin vagn

följde honom hem från en fest och han vid skenet från en lykta såg hennes allvarliga ansikte, inhöljt i en vit **kapott**, vid det hon häftigt kramade hans hand.

Jag tror vartenda ord: han behöver icke ljuga om sådana saker. Han sade att hon är en kysk kvinna. Att det är mycket få kvinnor man kan bruka det ordet om, men att hon just ger en intrycket av det.

»Ni vill då aldrig förstå«, hade hon upprepat flera gånger, då han ej velat svara öppet på hennes dunkla uttryck. Han hade hela tiden en förnimmelse av att hon möjligen när han tydde dessa **halvkvädna visor** kunde slå till ett gapskratt och säga: »så egenkär är ni då!«

Hon hade talat om Josepha. Hon var svartsjuk på henne. – »Hon är icke en gång vacker.« – Jo, det tyckte han. – Ja det var hennes bruna ögon han låtit fånga sig av. Men vilka utstående kindknotor hon hade! – Det ha alla polska damer. – (Hånande) Och så skall hon ju vara så intelligent! Hon visste dock ingenting vari hon själv icke skulle kunna mäta sig med den bruna – jo *danska* skulle hon aldrig lära sig för hans skull; det ville hon bara säga.

Ja, så var det en kvinnlig läkare. Hon var stor och präktig. Fru Dobska, eller någonting sådant, heter hon. Ett par grå ögon, som »**syntes at ville spise en op**«. (Jag kände mig slagen av definitionen och slog ned mina grå.) De hade först träffats på middag och sedan på Tombola, d.v.s. en sådan polsk maskerad, där alla herrarne äro utan mask, men damerna maskerade, och där nöjet består i att de förklädda femininerna på allt sätt **gäckas** med och mystificera de maskulina varelserna. B. gick och »**kedede**« sig, det hade kommit en del damer och talat om hans föreläsningar, men det roade honom inte. Bäst som han går kommer en mask och hänger sig fast vid hans arm. – »Ni är doktor Brandes; jag känner er.« – »Men jag känner icke er.« – »Jag känner hela ert liv.« – »Såå.« – »Tre kvinnor älska er.« –

(Tre – det var måttligt tilltaget, tyckte han väl.) »Och de skulle vara?» «Une demoiselle brune.» (Josepha) – »Nå?» «– »Votre hôtesse.» (Fru Jadwiga Barijnska eller Berijnska, vad det nu är) »Nå – och den tredje?» «– »C'est moi.» «–

Ja, och så var det en femton års flicka, som flög honom om halsen för det han skrivit vers på hennes solfjäder.

Och så var det tre gamla fröknar, vilka, liksom de där tre i grekiska mytologin, måste samsas om en tand alla tre gemensamt.

Vi skrattade rätt gott. Han hade kommit i humör.

»Jag blir allt dummare och dummare«, sade han och lutade sig med kinden mot min, »men säg det inte för någon. Ni märker nog hur dum jag är?»

»Ja, ni är mycket dum.«

»Ja, ty jag börjar tala om mig själv beständigt, och det är ett säkert tecken.«

Och så såg han så rar och snäll ut, liksom sorgsen över sin egen barnslighet.

Underliga lilla människa! Men jag tycker om detta mjuka väsen, så olikt mitt eget.

»Nu har jag pratat mig i riktigt gott lynne«, sade han, »och det har jag er att tacka för«.

Och så pratade han vidare, glatt och gemytligt. Och så kom beständigt tanken på kronprinsen och hans burleska fråga: »Vad skal jeg sige til kron-Peter?»

Ja, jag håller av mitt stora barn i alla fall. Det kommer mer och mer av moderlighet i min tillgivenhet för honom. Det är löjligt, men det är så i alla fall. I alla hans kärleksaffärer betraktar jag honom som ett oförståndigt barn. – Bara att ha gått och gift sig som han! Och så trassla in sig i denna oändlighet av smäntriger! Och så berätta den ena kvinnan om de andra!

Han har själv en känsla av det narraktiga i detta. Han är liksom rädd att man skall skratta däråt, men han kan ändå inte låta bli att berätta allt detta, som han borde tiga med. Hans farhågor komma alltid fram så där halvt på skämt, med allvar inunder.

Jag skulle väl tala om hans fåfånga, sade han, då jag skall skriva den bok som en kvinna alltid brukar skriva om den man hon en gång »synts litt om«.

Jag skrattade blott och sade att det skulle jag.

Så skulle jag framställa honom som en Prahl-Hans, liksom Liszts forna älskarinna, madame (naturligtvis glömt namnet) hon, som var mor till hans dotter, vilken blev gift med Richard Wagner. Hon hade sagt att han saknade talang. – »Liszt sakna talang! Kunde man tänka sig någonting löjligare!«

Jag förstod nog jämförelsen, men svarade ingenting och hade min dumma min på. Ho, ho!

»Men vad skal jeg dog sige til kron-Peter!«

Han är så oemotståndligt godmodig och rolig, när han bara låter bli att draperas sig i sin egen storhet. Vilken jag åtminstone så väl förstår att uppskatta just när han är som mest vardagsaktig och enkel.

Så var det tid att gå.

»Detta är ert glas«, han förde det mot mig.

»Ja, det är mitt.«

Han skrattade.

»För resten gjorde det väl icke så mycket om vi två drucke ur varandras glas?«

Skratt.

»Nej inte just.«

Barnen, hans, bli så förtjusta när han icke är rädd för att dricka ur deras glas. »Sådana små varelser«, sade han och skrattade så gott, »skulle man vara rädd för det! De bestå nästan endast av Melkedraaber.«

Jag kommer alltid att hålla så av honom när han säger någonting sådant där, rent mänskligt. Då blir han vacker och rar. Det är annat än när han **paraderar** med **små salongstriumfer**.

Och så bad jag honom en afton komma och dricka te hos mig.

[---]

*

Det är *jag* som går. Jag har penningar nog att stanna. Men på söndag reser jag; icke i harm eller **förhastande**, utan lugnt, därför att nu är **kuren** slut.

Det är *jag* som går, därför är jag inte bitter, därför kommer jag icke att skriva en **nedsättande** bok om den jag höll av.

Jag har aktning för mig själv, det är med grannlagenhet jag ser på de känslor jag hyst. Jag har älskat dig, och hade du varit mera samlad och mera helgjuten i ditt känsloliv än du är, då skulle jag kanske kunnat älska dig alltid.

Nu kan jag icke.

Men jag beundrar din begåvning. Jag beundrar också finheten och ädelheten i din karaktär. Jag vill visa att jag är dig värdig. – Jag vill tänka högt om dig, därför att jag själv icke är låg.

*

D. 16 Mars.

Så kom den då: – upplösningen. Historien har fått sitt slut, min nyfikenhet är stillad. Min skygga, **finkänsliga** kärlek är död. Är det avsmak eller vänskap som skall växa upp på dess grav? Det vet jag icke. Det beror på hur mycken själsfinhet han har kvar.

Jag känner en dov saknad, en tomhet, nästan en skam. Men det är icke över mig själv jag blygs, – det är över honom. Samma ofinhet hos honom som hos de andra: själslivet bryr han sig icke om, blott han får kroppen. Att vara älskad på detta sätt är vidrigt; för *mig* åtminstone. Är min vänskap, min tillgivenhet,

min aktning rakt ingenting. Åh, detta avskyvärda, att icke få vara människa, endast kvinna, kvinna, kvinna! En stundens njutning och ingenting mer. Vilken förnedring! Och så kastas bort som skalet kring en **orange** ---!

»**Sig blot** nej eller ja.«

Att se in i detta ansikte, som blivit mig så kärt, luta sig mot denna axel i smärtfylld sorg, och veta att all denna tillbedjande ömhet skall vara intet för honom i samma stund jag sagt mitt nej!

Det var icke avslaget, som var tungt; jag kände icke ett ögonblicks frestelse, men det är tungt att se allt det bästa och finaste i ens varelse mätas i värde mot några **famntag**; det är hårt att se det djupa, skiftande, varma, som gömmer sig i botten av en människosjäl kastas tillbaka, därför att man icke vill ge bort det fattiga skalet.

Detta »du«, som jag törstat så efter, smekte mig som en svag musik, dessa ögon glänste emot mig och han höll mig så fast som om jag aldrig, aldrig mer skulle få gå. Skyggheten mellan oss var försvunnen, och även jag sade »du«, för första gången. Det var som om det personliga förtroendet börjat **spira** så svagt: jag kände det som skulle jag kunna lära mig att tala så småningom.

Och så kom frågan; utan övergång, oväntat, med hans mjukaste tonfall, men vilken fråga!

»**Skal vi slukke de lys og gåå hen i den seng?**«

Viskad så tyst, så fint, så kärleksfullt.

Och jag visste med det samma att ett ja skulle vara att kastas bort med förakt om några dagar, ett nej skulle vara att se honom draga sig tillbaka med köld.

Jag dröjde. Åh, blott ett ögonblick ännu av vänlighet, ett ögonblick av vila blott, så ville jag gå, – gå ut i min ödemark igen.

»Är du inte riktigt **rask** idag?«

»Jo.«

»Men du vill ikke?»

»Du får inte bli ond.«

»Er det **Dyd**?»

»Nej.«

»Er det Modvilje?»

»Nej.«

»Men kære vad *er* det dog? Hvorfor vil du ikke?» Han såg mig så där forskande in i ansiktet.

»För det jag håller av dig.« Jag måste le.

»**Vilde du daa, hvis det var nogen du ikke syntes om?**«

»Nej, nej, nej! Naturligtvis ändå mindre.«

»Naa, vad er det saa for en Logik?»

Jag kunde icke låta bli att skratta, och jag gömde näsan.

»Det är *min* logik.«

»**Du behöver ikke være bange, jeg skal være ganske rolig, kun kærtegne dig.**«

Jag skakade på huvudet.

»Nåja, du skall följa din natur, och framför allt icke låta dig övertalas.«

Jag darrade för, att nu skulle ovänligheten komma. Men den kom icke ännu. Han lyfte upp mitt nedböjda huvud och såg mig **skälmskt** in i ansiktet.

»Se dog ikke saa höjtidelig ud.«

»Jag är inte högtidlig.«

»Er du vred paa mig; sig! – er du vred?» Han vände åter mitt ansikte och såg in i det med detta underligt på en gång skarpa och bekymrade uttryck, som är honom så eget.

»Nej, jag är inte ond.«

»Er du bange for mig?»

»Ja jag känner mig så underligt skygg.«

Han sade ingenting och så satt hon en stund med näsan mot hans rock. Sakta och tyst lyfte han upp hennes ansikte mot sitt, och så sutto de tysta länge, länge.

Hon tänkte vid sig själv: »är jag lycklig nu?» Det skymtade för hennes blick en av närheten förstörd panna, svart hår och svarta ögonhår. Hon blev skräm, men slöt sina ögon, och nu svarade det inom henne: »Ja jag är lycklig – för ett ögonblick, av en dröm, drömmen att vara älskad.« – Hon satt i ett skruvstöd, om hon ville eller ej, hon skulle icke kunnat göra sig lös, om hon velat.

Och när hon blev lös vågade hon icke se upp, hon tordes icke möta denna liksom sugande blick, hon hade endast blixtnabbt lyft sina ögon och så slagit ned dem igen.

»Hvorfor saa höjtidelig?»

– Ja – det är lätt att fråga, för den som njuter en kärlekshistoria med samma bekymmerslöshet som andra. Det är svårare att svara, för den som står med hela sitt kommande liv i sina händer.

Men hon log emot honom. Han var henne kär, och hon visste att nu skulle hon stöta bort honom med sina egna händer. Några ögonblick till, blott, – några ögonblick att vara lycklig.

Och när hon log viskade han ännu en gång i det han drog henne intill sig:

»skal vi såå slukke de lys og lukke den dør?»

Det var som om han skurit i hennes hjärta med långsamma knivdrag, --- Skilsmässa --- kyla --- Men det måste komma.

»Du vill ikke?»

Han fick ej annat svar än det han tog från hennes läppar och läste i hennes ögon.

»Ja, ja; följ din natur.»

Han strök hennes panna, strök det sträva håret därur, han smekte och kelade, men hon var sorgsen. Ljusen skar henne i ögonen. **Förkänningen** av hans kommande ovänlighet hade vuxit till en tortyr.

»Släck de ljusen, de plåga mig.»

Han reste sig och gjorde som hon sagt.

»Skal jag slukke lampen med?«

– Han trodde att hon ångrat sig. –

»Nej«, kom det kort.

Han kom sakta tillbaka, liksom obeslutsam.

Hon sträckte vänligt sin hand emot honom. Han såg ett ögonblick **tvehugse** emot henne, så kom han. Kastade sig med lidelsefull häftighet ned, alldeles intill henne.

»Tag av det där!« sade han i en hastig viskning, **ryckande upp ett par knappar i hennes tröja**.

Hon såg endast avvisande på honom och **knäppte dem igen**.

»Här kommer ingen, **vi kunna stänga dörren**. Varför kunna vi inte det, den kvarts timma jag har kvar? **Jeg kläder av mig paa en minut**, hur lång tid behöver du?«

»Ungefär den samma, men –«

Jag måste le åt denna glada iver, som var så alldeles förspild.

Han förstod mig.

»De kan ikke, – de skal følge Deres Natur, – men saa vil jeg ikke kysse dem mere.«

De tego båda mycket länge. Han satt slapp och liknöjd, med blicken riktad på golvet. Hon såg hans nacke samt en liten del av kinden och ögat; han satt alldeles orörlig, ögonlockets kant blev rödaktigt och det glänste vatten över emaljen. Hon vågade icke säga något, icke göra en rörelse. Hon kände sig som en missdådare, därför att hon sagt nej, hon skulle ha känt sig som en ännu större missdådare om hon sagt ja. Han sade ingenting. Det var en tystnad, som kunnat utsträckas hur länge som helst. Plötsligt skakade han till som av en **frossbrytning**, och kinden blev gråblek.

Han vände sig icke om, men det var som om han känt hennes skrämnda blick.

»Det er ingenting. Det er kun **Lidenskab**; det gaar strax over.«

Efter några minuter reste han sig, gick bort i rummet och började tala om likgiltiga ting, som om ingenting hänt. Han

såg endast litet allvarsammare ut än eljest. Han felsade sig och sade du.

»Nej, det är dumt att säga du«, rättade han sig, »ni« ---

Det var som ett knivstyg. Nu skulle straffet börja. Oh, oh, oh! --- Det klagade och stönade i hennes sinne. Men hon måste böja sitt huvud och uthärda. Och detta straff var oförtjänt.

*

Han var stilla. Det var ingen ovänlighet, endast något underligt automatiskt i hans sätt att tala, det var som om tanken icke alls följt med orden. Det kom något så vekt och sorgset över honom, när han plötsligt böjde huvudet ned framför henne i det han med sin mjuka, tunna röst sade: »För en hand genom mitt hår, där i nacken – uppåt.«

Hon gjorde som han sade, och hon kunde ha brustit i tårar därvid. Detta kära huvud! --- Åh, att säga farväl – gå bort – av egen fri vilja! Veta att hans stilla sorg skall räcka blott fem minuter, och så vara förbi för alltid! Hur länge skall *hon* sakna?

Men det fanns icke ett ögonblicks frestelse. Detta måste ske. »Hugg foten av och fräls livet.«

*

D. 17 mars 1887.

[---]

Det skall bli roligt att se hur han gör. Han har tre alternativ: 1° dra sig tillbaka, 2° försöka på nytt, 3° övergå till vänskap.

Drar han sig tillbaka, då var det ett tomt experiment, vari hans verkliga känslor ingen del hade, och han skulle genast ha övergivit mig.

Försöker han på nytt, då har hans fåfänga blivit eggad av mitt avslag, och det är möjligt att ivern att bryta mitt motstånd framkallar en verklig värme hos honom.

Övergår han till vänskap, då har det åtminstone legat någon sanning i de känslor han visat, då är han en bra karl, och då skall jag hålla av honom.

*

(Klockan nio.)

– Jag går och går. Det är som om jag skulle *digna* av smärta; nej det är som om smärtan ville fräta upp hela min varelse invändigt, urholka mitt bröst med sina obarmhärtiga, gnagande tänder. Hjälp, Gud, om du finns!

Det bryter mig, det krossar mig, det stampar sönder mig till en enda blodig massa.

Det är min fantasi och min längtan, som tagit övermakten igen. Men det är den sista striden. Blir han borta i kväll, då tror jag att segern är vunnen.

Det bräcker i huvudet, min strupe är torr som jag vandrat igenom en öken, – och så denna förfärliga, ödeläggande smärta i bröstet!

(I/2 9.)

Nej, jag ångrar mig icke ett ögonblick. --- Men hur jag lider! Det är som om smärtorna visste att nu står den sista striden, att nu måste de samla hela sitt raseri, och att då de uttömt hela sin sammanträngda kraft, då är jag fri.

Vrid mig i stycken, *martera* mig, låt mig ligga halvdöd kvar, uttömd av trötthet, sönderbråkad och tio år äldre! Gör det! Men det är en operation, och den skall gå över. Och sedan den är förbi skall såret läkas, långsamt och smärtsamt, men dag för dag.

Och då såret är läkt, då har jag segrat.

---

10 minuter i 9.

Ännu är ovissheten icke förbi. Hela mitt inre skälver av oro. Spänningen är så stark, att svettilningar av ångest löpa över min rygg, smyga som harar. Och det vrider likt klämmande tänger i mitt bröst. Jag har icke en redig tanke, – endast ett vanvettigt: »kommer han eller kommer han icke?»

Maten står på bordet, men jag kan icke äta. Jag kan icke vara stilla; plågorna vilja döda mig. Jag går och går, sätter mig endast ned vid bordet och kastar dessa rader på papperet, går så igen – –

Gamla Ernst, vi vilja kväva vårt skri. Ingen skall veta vad vi lidit.

9.10.

Varför denna förfärliga ångest? frågar jag mig själv. Ja varför? Vad är dess egentliga kärna?

Låt se!

Det är icke själva skilsmässan; jag har ju mitt arbete. Det är ännu mindre längtan efter vad jag tillbakavisat.

Det är smärtan vid den tanken, att han kan känna **groll** och ovilja emot mig. Det är denna tanke, som är mig olidlig, därför att han varit mig kär eller är det ännu.

Om vi endast i förtroende och tillgivenhet kunde säga varandra farväl, då skulle jag gå nöjd, – sorgsen, men i ... (här kom han) resignation.

Ha, ha, ha – och klockan 10 satt jag i lugn och ro och åt mina smörgåsar med god aptit, – fyra smörgåsar.

*

Du lilla räv! Jag ser nog hur fint du går åt det. Men du är i alla fall rar, och jag håller av dig. I dag skulle han hålla i sig och inte kyssa mig. Jag skulle svältas, – tämjas som en **bångstyrig** häst.

Men inte helt ändå. Ett par små, snabbt förbihakande parenteser, alldeles sådana som på teatern. Och så tal om att han aldrig behövt smäkta, aldrig blivit tillbakavisad. Och så: »ja, nu se vi varandra på Lördag för sista gången«. – Och så borta i skumrasket vid dörrn en den kyligaste teaterparentes, så ett par blickar som möttes, frågande skälmaktiga, så en ny inte fullt så kylig parentes, som inte heller blev så kort, ty kring en mjuk pälskrage lade det sig en arm, och en gymnastiksmidig figur böjde sig, åt sidan, smög sig in emot en päls med pösande uppslag, och den parentesens sade allt det som de **fubbliga** orden icke rå med. Och aldrig har jag sett en blick så skälmaktigt triumferande, som den som lyste borta från dörren, sägande: »ser du, du fick komma ändå!« Han skrattade det trollet: »ser du, det **hjalp!** Jag skall nog veta att tukta dig!«

Och så – högt – »Lev vel til paa Lördag.«

Du lilla troll, om du bara inte blir arg, så ska vi få se! Kommer jag bara underfund med dig och blir varm i kläderna, så skall jag nog löna dig och inte vara högtidlig längre. Jag skall skämta och väsnas – du – med händerna i din svarta peruk; och du skall se om du kan få en smul mer än jag vill ge dig.

Märker jag bara att du inte går --- tjo hej! Då är det inte farligt.

Min älskare får du inte bli, men mista dig vill jag heller inte. Vi ska' se till vad som kan göras.

*

Se här hur det gick till den aftonen, sedan jag var alldeles halvdöd av förtvivlan över att ha förlorat vad jag ägt.

Det var ungefär nio eller något över nio, som han kom.

Jag gick ännu fram och tillbaka på golvet.

Han var sig alldeles lik.

»Hur har ni haft det?« sade han på sitt vanliga sätt.

»Åh, jag har gått här och vändats.«

»Vändas? Vad vill det säga?«

»Plågas, – lida« ---

»Ah – vaandes --- Varför?«

»Jag var rädd ni skulle vara ond.«

»Gud! – vänj er då en gång vid den tanken« – (mitt hjärta krympte sig; jag trodde han ville säga att jag icke fick bry mig om varken om han kom eller gick) – »att jag [icke] är en tiger. Jag är ingen tiger, vad man än må säga om mig; jag är ett lamm i björnskin.«

Han öppnade leende sin fina, vackra päls.

Jag kände mig uppriven ännu, talade om att det skall gå över, att det gör ont nu, men att det är som en amputation. – »Kan ni likna en liten resa till Paris vid en amputation?« – »Så är det åtminstone en operation, som gör ont.« – »Jag har aldrig försökt någon operation«, svarade han torrt.

Vi bytte om samtalsämne. Jag frågade om han läst Ola Hanssons brev eller om jag bara omnämmt det för honom. Nej, han hade icke läst det, men han ville gärna. Vi reste oss och gingo fram till skrivbordet.

Om jag ville sätta mig! Han kunde icke lida att jag skulle stå; han visste att jag blev trött. Jag satte mig på min skrivstol och han tog plats i fönsterkarmen, med pälsen på och fullt belyst av lampskenet.

»Är ni *du* med *honom* också!« utropade han ogillande.

Ja, jag var du med alla de närmare av mina författarbekanta.

Han erinrade mig om vad [Musset](#) sade till [George Sand](#) om att hon var du med – ja, jag minns inte vem.

Ja, nu ångrade jag mig. Jag skulle önska att det icke funnes mer än en enda människa i världen för mig att säga du till.

Så läste han brevet. Jag satt och såg på denna lilla manliga hand, så liten och så stark, så väl vårdad och oskön. Jag tycker om denna hand nu, därför att den är hans.

Han har så lätt att läsa krångliga stilar, han läste Olas kråkfötter alldeles obehindrat.

»Nej, läs ni«, sade han då han kom nära slutet; och jag läste sista sidan högt för honom.

»Menar han att de alla äro likadana som Herman Eek?« utropade han när jag slutat.

»Det säger han ju.«

»Vill han säga att de alla förföra Vaskepiger?«

»Nåja, han klagar ju över att det icke finns annan råd för dem, alla dessa unga män av hans sort.«

Han såg på mig med dessa lugna och skälmaktiga ögon.

»Vilja damerna icke **ligga hos** dem då?«

»Förmodligen inte.«

Han teg en stund.

»Jeg har aldrig behövt at **smægte**, aldrig blevet afvist.«

Jag log. Det kunde nog hända att det funnes någon skillnad mellan Georg Brandes och Ola Hansson.

Han såg åter så där skälmaktigt på mig.

»Varför har Gud skapat änkor?« sade han.

Jag svarade icke.

»Jo, jag tror att gud skapat änkor för det att unga män skola bli lyckliga, och jag tror han har skapat skuld (Gæld) för det man skall göra sådan.«

Han var så vacker, där han satt i fönsterkarmen, belyst av lampskenet, med ögonen glittrande mot ljuset.

Och så sade han omigen att han finner Jægers bok otäck.

Och så var det inte mer.

*

D. 19 Mars.

Han hade lovat att komma alldeles säkert. Jag var så trygg för att han skulle göra det. Bä!

Kommer farande upp och säger att han skall gå strax. Och så att han »kanske« tittar upp före kl. 11, om jag då ännu är uppe. Och så att det är fånigt att resa redan på måndags morgon.

Såå? Jag skulle kanske ligga här dag efter dag ännu någon tid, för att varannan dag höra detta: »jag kommer bara för att säga att jag inte har tid i kväll.«

Nej tack. Nu kan jag det utantill. Kommer jag bara väl härifrån utan att bli ovän med honom, så skall jag nog akta mig att komma i hans klor så snart.

Jag fick rosor och violer i kväll. Jag tycker bättre om blommorna än om honom själv. Blommorna äro vackra. De stå på mitt skrivbord, belysta av lampskenet.

Jag är sömnig. Jag är varken bitter eller ond. Men jag känner en motvilja mot honom. Det är brist på tillit. Om jag visste att han höll av mig och att jag kunde lita på honom, då behövde han icke ägna mig stort mera tid än han gör. Jag skulle likväl hålla av honom.

Hålla av? Denna håltomma kurtismaskin! Ja, han förtjänar det visst.

Bä! Det är dumt det hela. Men jag ångrar mig inte. Han skall springa och babbla om att jag »älskat« honom. Det bryr jag mig inte om. Det är ju sant. Men längre har det heller inte kommit.

Jag är sömnig. Jag känner mig *lugn som en filbunk*, och jag lägger mig.

Det skall gå över. Är han värd tiondedelen av en sådan tillgivenhet som jag skulle ha att ge? *Pytt!*

Jag skall kanske finna någon att hålla av ändå.

*

Det harmade mig så plumpt, att han kunde stå så lugnt och tala om att vi skulle se varandra »åtminstone på teatern«.

När han sade att han skulle gå strax – sista kvällen vi hade att vara tillsammans! – så svarade jag: »bara gå! Jag håller ju inte på er«.

»Seså, nu är hon arg!« sade han med en viss komisk resignation.

*

Jag kom borta från hörnet i gången, med kappan ännu på, och han kom från mitt rum med denna lite slingrande, mjuka gång. Han såg så glad och vänlig ut och sträckte handen emot mig. Så gingo vi in tillhopa.

Han hade följt upp [fröken Thoresen](#) och pratat några ögonblick med henne i trappan, sade han.

Han hade icke sett mig på teatern. Han stod och höll mina behandskade händer, och han betraktade mig. Det såg så krigiskt ut med dessa långa handskar, sade han, men det passade gott till det andra.

Jag stod och kunde ingenting säga. Jag undrade om han skulle gå strax, och jag kände ett stilla vemod vid att nu skulle vi skiljas.

Han stod alltjämt och såg på mig, med mina händer i sina. Och så kysste han mig, lätt och lugnt, med en viss tillbakadragenhet.

»När skola vi två se varandra igen?« sade han flera gånger. I Juni, trodde han, men han vet icke alls hur länge han blir borta.

»Tänk på mig ibland, – tänk på mig med vänskap«, det var det andra han upprepade.

Jag svarade att jag nog endast komme att tänka allt för mycket på honom.

Han skulle gå till sin mor för att höra vad hon tyckt om stycket.

Jag satte mig på schäslongen, och han stod framför mig. Vi endast betraktade varandra. Jag såg upp i detta kära ansikte, som jag icke skall se på så länge.

»Drag era långa handskar av, så att jag åtminstone kan få en hand«, sade han.

Jag drog den högra av.

»Den andra också.«

Jag gjorde så, och vi knäppte samman våra fingrar, medan jag ännu satt och såg upp i hans ansikte.

»Ni har sagt något, som gjort mig så ont; ni har sagt att jag skulle komma att hata er.«

»Åh – det har ju varit på skämt. – Och så tror jag icke ni skulle vara så rå.«

Jag strök min kind mot hans ärm.

»Låt mig få omfamna er; nu skall jag gå.«

Jag reste mig och han slöt mig intill sig.

»Tänk på mig med vänskap.«

Jag måste vända mig om och trycka näsduken mot mina ögon.

Vi beklagade att jag icke fått se hans mor. Han visade mig ett porträtt av henne, som han bar i en [medaljong](#).

Åh skiljas, skiljas! Vi stodo åter vid byrån med toalettspiegeln på, där han första gången viskat »du« i mitt öra. Han kramade mig intill sig så hårt som om jag för alltid skulle bli fast, och jag gömde åter mitt ansikte mot denna axel, kände åter min kind vila mot hans.

Vi drogo oss åter ifrån varandra, hårt hållande varandras händer.

– Om han kunde göra någonting för mig! sade han. Ja, ännu vore han dock icke så maktlös att han ingenting förmådde. Han kunde alltid skriva en artikel om mig.

– Jag svarade att jag nog visste vad detta vore värt, men att det vore mig jämförelsevis likgiltigt. Min tillgivenhet var av rent personlig art.

Det var som om själva förkänningen av skilsmässan drivit mig att uttala något av mitt verkliga inre. Jag sade honom att han icke lärt känna mig, därför att jag varit så skygg. Jag hade alltid så starkt känt hans överlägsenhet.

– Han tyckte att han aldrig visat sig överlägsen, tvärtom hade han visat mig alla sina mänskligaste och mest svaga sidor.

– Just detta hade gjort att jag blott dess tydligare känt vad han är. Jag beklagade att jag endast kunnat visa honom mina fulaste och mest fränstötande sidor. Han log; »jeg er saa klog, saa klog«, sade han. Och jag kände med en viss trygghet att han hade rätt.

Och så skulle han gå.

»Lad mig nu se, at De er en brav Pige og slaar Dem igennem.«

Åh, att skiljas, skiljas!

»Og jeg, – jeg skal vise at jeg endnu har Kraft – at jeg har Makt at tage Folk!«

»Gör det! Gör det!«

Jag grep hans hand nästan utom mig, jag hörde hur min stämma skälvde.

Han hade rätat sig, och det blixtrade ur hans ögon.

[---]

När han märkte hur ivrig jag blev när han talade om att ännu kunna rycka folk med sade han med en liksom förvånad ton:

»Kan det verkligen göra er något om det går illa eller väl för mig därborta i Petersburg? Bryr ni er om det?«

»Om jag bryr mig om!« – Jag sänkte rösten, vi stodo borta vid dörren i dunklet, och jag blev djärv. – »Ni vet inte hur äregirig jag är för er räkning.« »Är det möjligt!« Det lyste över hela hans ansikte.

»Ja, jag är icke mycket äregirig för min egen del, – men jag känner det liksom kunde jag vara det för en annan.«

Det var det sista som sades.

*

»Ni har ett väl **bepansrat** hjärta, tror jag«, yttrade han den sista kvällen, »och det är gott för er. Det är visst omgivet av sju lag.«

*

Hörby d. 26 Mars 87.

Ja, nu är historien slut, – ett skede därav åtminstone; nyfikenhetens och experimenternas skede. Jag vet nu på vad sätt och med vad ord Georg Brandes begär en kvinna, jag vet också av vad slag den erotik är, som jag kan känna. Jag vet vilken relativt ringa makt det blott sinnliga har över mig. Jag har icke motarbetat det; jag har låtit min natur vara fri; och min natur är att icke älska blott med kroppen. Själlösa smekningar lämna mig fullkomligt kall, det är först när kärliga ord och ett innerligt förtroende kommer till, som jag blir riktigt varm.

Vad som vållar mig det förfärliga lidande, **varom** dessa blad så ofta bära vittne, det är mitt behov att helt sluta mig till en människa; med ett ord att i mitt personliga förhållande få någonting överordnat, något varomkring hela mitt enskilda liv kan samla sig som kring en kärna. Intet offer skulle vara mig för stort, om jag därigenom *belt* kunde vinna en mans tillgivenhet. Utsikten att kunna detta, tvivlet därom, ovissheten, ansträngningarne för att tum för tum tillkämpa mig den aktning, det intresse, det förtroende, varpå en sådan tillgivenhet måste vara fotad, se där de hemliga skruvar, som framkalla de spänningar i min själs strängar, varunder jag den sista tiden så ofta vridit mig och klagat.

Nyfikenhetens skede är förbi. Jag har velat lära känna Georg Brandes, och jag känner honom nu. Han säger själv att jag gör det. Han citerade Goethes yttrande till **fru von Stein**, »ni känner mig i botten. Och skulle det ännu finnas drag i min karaktär, som ni icke är bekant med, så är det sådana, som jag själv icke känner«.

Jag har velat veta hur det skulle vara att se den man, som man skulle kunna älska, breda ut sina armar emot en. Jag ville veta vad det är att trycka sig intill denna smärta figur, smekas av dessa händer, kyssas av dessa läppar och kramas av dessa armar. Jag vet det nu. Mitt ansikte har känt detta mjuka skägg, mitt ansikte har lutat sig in i den lugna vrån, dit en älskande kvinna alltid söker när hon vill gömma sitt bryderi, och mina händer ha glidit över detta gråsprängda hår, mina fingrar fördjupat sig i dess täta massor.

Jag har hört honom göra en fråga, på vilken jag av fri vilja kunde svara nej.

Jag är nöjd.

Jag har erfårit allt det som jag traktade efter. Min inre erotik har kunnat få ett yttre uttryck. Det är icke av tvång jag lever i celibat, det är av egen fri vilja. När jag nu kan se var man i ansiktet, så är det icke emedan jag aldrig varit frestad. Den dygd jag kan berömma mig av är icke en ful kvinnas förödmjukande intyg på att ingen känt begär efter henne.

Nu tycker jag att jag med lugn kan låta mitt hår gråna. Nu kan jag med glädje vara gamla ärkemamma. Jag behöver aldrig känna mig försmådd eller tillbakasatt. Den man, som för mig är vackrast och störst och härligast, den man, som jag tycker alla andra kvinnor måste älska, han har klämt mig in mot sitt hjärta, han har sett mig in i ögonen och sagt »du«, han har sagt mig att jag är vacker, god och duktig och söt, han har kysst mina ögon och smekt min panna. Jag är icke en av de stackars förkastade. Jag behöver aldrig känna deras avund mot de unga, deras bitterhet mot det manliga släktet.

Jag har varit kvinna. För återstoden av mitt liv kan jag vara människa.

Jag är lycklig. Den man jag älskat har icke kastat mig bort. Jag har själv helt lugnt och milt gjort mig lös ur hans armar.

Vi skola aldrig hata varandra.

Jag hoppas det.

Han har givit mig mer, mycket mer än jag begärde.

Det är en stor, lugn lycka, som fyller mitt bröst. Det är vissheten om att min person i sig själv icke är frånstötande och obehaglig, trots allt. Så kan jag då bli en god gammal gumma, – realistmamma. Den kvinna, som Georg Brandes kunde finna tilldragande, kan hoppas på en vacker och fridfull ålderdom. Glädjen över vad han gav skall göra henne till en älsklig gammal mormorstyp. Denna glädje skall lysa som ett inre sken under skrynkliga drag. Den djupa glädjen är helig, och som en hemlig trollmakt skall den stråla ut ur mitt sinne.

Han fann behag i mig. Mitt kroppsliga omhölje skall vara mig heligt. Jag är liksom adlad. Allt lågt och ofint får icke komma vid mig.

Anteckningarnes tid är förbi. Att anteckna mer skulle vara överflödigt.

Jag har velat [skrinlägga](#) min rikedom. Jag vrider nu om nyckeln för vad jag samlat. Nu har jag nog.

Det har ända sedan min barndom varit mig en plåga att tänka mig själv så ful och obehaglig, värre än alla andra människor. Han har med sina smekningar lyft mig upp och ställt mig på samma plan som andra kvinnor. Jag är icke vidundret längre. Jag har aldrig varit det. De kärliga ord jag hörde i min ungdom ha icke varit hån eller fallgropar, han har satt sitt [insegel](#) på dem; nu äro de [vederhäftiga](#) alla.

Det är överflödigt med flera anteckningar om vårt förhållande till varandra. Jag har fått veta vad jag ville, och min experimentlusta är förbi. Nu vill jag icke leva för att minnas och anteckna, om jag träffar honom igen. Jag vill vara människa, – enkelt, naturligt. Ty han har lyft mig till rang med andra människor. Han har liksom löst mig från en förtrollning: fasan över min egen fulhet. Jag är nu som andra, som andra! Icke värre än andra. En vanlig kvinna, som en man kan kyssa utan avsmak.

Anteckningar skulle taga för mycken tid från arbetet. Jag menar anteckningar av detta slag. Nu driver jag med strömmen, lever och skriver. Mitt eget liv är ingenting; vad jag skriver är allt. Mitt eget liv är blott en kär bild, att slutas i en medaljong, mitt arbete är ett tavelgalleri, att skänkas åt min samtid.

Dessa anteckningar har jag gjort för mig själv; de äro min privategendom. Jag skall hädanefter också anteckna, men blott för mina arbeten, icke med denna giriga känsla av att gömma, dölja, behålla för mig själv.

Det som vill leva i mitt minne skall få lov, det som vill dunsta bort skall jag icke söka hålla kvar.

Det har varit en brytningstid – denna, – en forcerad utvecklingsperiod. Det är som om jag nu först vaknat till tanke och klarhet. Det tycks mig som hade min själ vidgats så oerhört, ensamheten har ett helt annat innehåll än förr; den ro jag känner är mera storslagen än någonsin. Det är som om krafterna i mig hade vuxit.

Jag slutar nu ett avsnitt i min historia. Parisresan skall lägga in [ett nytt lag](#) i min utveckling. Därför har jag samlat mig, gjort upp min räkning, – tvättat min [griffeltavla](#) ren, därför att nu var den fullskrivnen.

Farväl, mitt alter ego, vi se varandra igen! Men vi skiljas på en tid. Jag skall vara endast utåtvänd, skall endast insupa det nya; efteråt kommer samlandets och ordnandets tid, och det allvarliga studiet av böcker.

Privatsaker.

AKTA!

Häftet No 2

Paris.

Paris d. 9 April 1887.

Äntligen är jag en smula i ro och kan börja mina brev till dig, mitt kära Alter Ego!

Det var med den fullständigaste likgiltighet jag lämnade hemmet. Jag kände ingen glädje över att resa; jag hade gjort alla förberedelser, jag hade fattat mitt beslut och jag hade offentligen **kungjort** min Parisresa, den skulle bli nyttig för mig; med ett ord: denna studietid var en plikt mot mig själv.

Och jag reste.

Sällan har jag lämnat Hörby med så liten glädje. Jag visste att jag skulle få en tid av oro och småbesvär, en tid av hjärtetomhet och torka. Icke ens av att komma på ångbåten kände jag någon lättnad, – endast den fullständigaste liknöjdhet. Jag gick att fullgöra vad jag borde göra; se där allt!

På hotellet i Köpenhamn låg brev från fru Lange med en inbjudning för kvällen; jag uträttade mina små ärenden och gick sedan dit. Lundegård och Tavaststjerna där. Jag var trött, död och tråkig. Lundegård sade mig att Brandes icke fått sin koffert ännu, och därför icke kunnat resa på morgonen, som det varit bestämt, och som det stått i Politiken. Han menade att B. och jag nog komme att träffa varandra nere vid **bangården**. Jag var glad att detta möte (om det skulle äga rum) icke kom över mig oförberett, men någon glädje kände jag icke; det enda jag tänkte var, att jag nu måste resa med min nya klänning i stället för med den gamla. Jag ville icke att han skulle se mig illa klädd.

Jag packade om i kofferten, gjorde mina förberedelser och sov sedan som ett gott barn hela natten, ända tills det var tid att stiga upp.

Det snöade på morgonen, – stora våta flingor, – smutsiga ga-

tor, smutsgrå himmel. Jag gav mig av i mycket god tid, en timma i förväg, tror jag, och min hotellvärd följde med för att hjälpa mig till rätta. Sedan han köpt biljett åt mig gick han för att se efter bekanta, och jag blev ensam i väntsalen bland andra morgontidiga, morgonruskiga resande. Jag stod och såg ut på den öppna platsen, som var smutsig och grå, jag såg på de ankommande droskorna, över vilka stora snöflingor dalade ned. Jag skulle väl få se ett eller annat bekant ansikte snart, mitt resällskap, fru Horten, Lundegård, eller kanske Brandes. Det var mig likgiltigt vilket. Det är endast ett obehag att råkas på en järnvägsstation, då var och en tänker blott på sina koffertar.

Jag gick emellertid ut i vestibulen för att se. Jag stod och såg på ivriga ansikten, brådskande banbetjäning, främmande koffertar, och därute dalade våta flingor över den smutsgrå, modiga stenväggen. Jag stod där en stund, sysslöst betraktande de andras brådska. Jag vände mig om och gick mot väntsalen igen. Allt mitt var färdigt; jag hade ingenting mer att tänka på, endast att stiga in i kupéen.

Dörren öppnades från salen och det kom en herre, – ett par brådskande steg, och han tvärstannade. Ett blekt, fint ansikte, som jag kände! – en spenslig figur och mjukt, brunt skinnbräm! Jag hade återigen glömt hur han såg ut och kände nu igen honom, med överraskning över att han ser så gott ut.

Jag var beredd att se honom, men han icke mig. Han hade tvärstannat som om han naglats fast, och han bara såg på mig, som om jag varit det mest otroliga, som om jag varit en uppenbarelse. Han såg på en gång glad och orolig ut. Jag undrar om han icke hade ett ögonblicks förnimmelse av att jag kunde vilja resa åt annat håll än jag sagt.

»Ni – ni här! Men ni skulle ju resa till Paris?»

»Det är just det jag gör.»

»Detta tåget går till –«

»Men strax efter går ett till Hamburg, klockan nio.»

»Åh, då har ni god tid, och mitt tåg går först. Kom in, så få vi talas vid några ögonblick.«

Han tog min lediga hand och förde mig in i väntsalen, bort till glasdörrarna mot perrongen.

»Så underligt att vi två skulle råkas här!« upprepade han ett par gånger. Jag tror han tyckte det var roligt att se mig.

Vi växlade några av dessa betydelselösa fraser, som höra hemma i väntsalarna. Han sade att han kände sig just i den rätta stämningen: säker på sig själv och säker på att kunna slå sig igenom.

»Det tror jag också att jag skall kunna«, svarade jag lugnt.

Jag hade ingenting att säga. Jag stod tyst och allvarsam och såg ut genom glasdörrarne med denna orörliga blick, som jag så ofta får när han betraktar mig. Jag tänkte att han måste finna mig bra dum, men det brydde jag mig icke om. Vi stodo helt nära varandra. Han kysste mig på kinden, utan ett ord, utan att jag kunde ana vad han ville göra. Han tog det som den naturligaste sak i världen.

»Men är ni tokig!«

»Ingen känner oss.«

»Alla känna er.«

»Då säger jag att ni är min syster.«

»Det är det ingen som tror.«

»Då säger jag att ni är min tante.«

Han såg mig skälmaktigt in i ansiktet. Jag brast i skratt. Detta lugn; detta, som om han vore i sin goda rätt, detta tilltag mitt för allas näsa, det var så friskt och skrattretande, det var alldeles omöjligt att betrakta det allvarligt.

»Er tante, – ja det kan låta höra sig!«

Dörrarne öppnades.

»Följ mig till min kupé.«

Vi skyndade åstad framåt tåget, och han fann sin plats, där han lade sin resfilt, så kom han ned på perrongen och vi stodo vid dörren.

»Stå nära, så kanske jag får vara ensam i kupén. – Där är professor Charling, jag hoppas icke han kommer hit; vi äro fiender.«

Brådska runtomkring oss. Det var i alla fall en underlig slump att jag skulle vara den enda att säga honom farväl därnere, – underligt att vi två, utan avtal, skulle resa samma dag och samma timme.

»Nu en gång mitt på munnen, och så går jag i kupén för att få min plats vid vänstra fönstret; det är hela min ärelystnad för tillfället.«

Brådskan ökades, tåget skulle gå snart.

– »Ingen känner oss« –

»Jo, jo – det kan man inte veta!«

»Och dessutom, – nu skola vi ju resa. Seså!«

Han stod redan med handen på handtaget, tror jag; jag vet inte hur det gick till, jag vet bara att det var en snabb och vänskaplig kyss, som om jag skulle ha kysst en av mina kvinnliga bekanta, – en vacker ung flicka. Vi voro så glada och fria, hela världen låg öppen för oss. Denna kyss var som om det skulle så vara. Jag var i mitt gladaste, lugnaste solskenshumör och mina ögon skrattade emot hans.

»Seså, nu ha vi **vanärat oss** för tid och evighet«, sade han muntert.

»Jaha.«

»Och jag skall säga er något, i fall ni inte redan vet det«, vi stodo alldeles intill varandra, och min hand låg hårt i hans. »Man betalar sin hustru trehundra kronor i månaden för hennes kärlek, och det anses riktigt. Eller man betalar andra kvinnor, och det anses också riktigt. Det enda, som icke tillåtes, det är när man icke betalar, det är den fria kärleken. Kom ihåg det.« – Han talade hastigt med en blandning av smärta, harm och ironi.

»Det vet jag.«

Han måste springa upp i kupén.

Jag gick efter en »Politik« åt honom, ty han ville ha något att läsa under vägen.

När jag kom igen räckte jag honom den. Jag var så strålande lycklig över att ha kunnat vara honom till den ringaste lilla nytta.

»Den skall bli min sköld«, sade han med en elak liten sidoblick, ty professor Charling hade verkligen kommit in i samma kupé.

Vi voro tysta ett ögonblick.

»Om jag inte redan i början blir bortförd av någon rysk fursinna, så skriver jag«, sade han, »jag har kortet«.

»Då vore det just så mycket mer skäl att skriva och berätta det.«

»Ja; men då skriver jag blott ett enda ord: Besegrad. När ni ser det, så vet ni vad det betyder.«

Jag ville icke stå längre.

»Nu vill jag gå«, sade jag glatt och såg upp i detta välkända, opålitliga lilla ansikte. »Det ni sade för en stund sedan, det vet jag. Men min ärelystnad är, att jag skall kunna hålla dem stängden i alla fall. Adjö.«

Jag sträckte upp min hand, ett hårt tag, en nick, och jag gick raskt därifrån utan att vända mig om.

Jag var så glad, jag kände ingen ängslan över vår djärvhet. Jag kände mig trygg som om jag på detta sätt tagit avsked av en bror eller en system.

Så kom mitt [ressällskap](#), och så gåvo vi oss åstad.

Den unga flickan grät när hon skildes från de sina. Jag hade ingenting att gråta för, ingenting att sakna. Jag satt och såg ut över Själlands släta åkrar, med sinnet fyllt av lycka. Det föreföll mig som om han höll av mig, som om han alltid skulle göra det, lugnt och svaltt, utan fåfänga, och för min egen skull. Jag hade icke en tanke för det narraktiga, ytliga hos honom. Vi två höllo

av varandra, det hade gjort honom gott att få vara vänlig, det hade varit honom kärt att jag stod där – den sista att säga honom farväl, – det var allt vad jag kände.

Det fanns ingen saknad i mitt sinne över skilsmässan, ingen längtan efter återseendet. Känslan av att han höll av mig, och att vi skiljts åt så lugnt och så glatt, var mer än tillräcklig att uppfylla hela min varelse.

*

Paris.

Den 11 April 1887.

Det är så underligt tomt och kallt att vara här. Jag trivs icke, ty jag är för främmande i allt detta ännu för att kunna rätt njuta av ensamheten, vilken eljest är mig så kär.

Vistelsen här förefaller mig närmast som en frivillig landsflykt på en kort tid. Jag betraktade den också endast på det sättet, när jag reste hemifrån. Det var som en fordran, mina landsmän hade på mig, att jag skulle se Paris. Och som jag ville gälla för en hederlig själ, så for jag.

Om jag hade gott om penningar, så att jag alltid kunde åka, och om jag hade någon människa här, som jag kunde hålla av och som brydde sig om mig, så skulle jag trivas bra här.

Men nu!

Jag känner en riktig ångest, när jag tänker på att gå ut på gatan, bland dessa förskräckliga hästar, av vars hovar jag väl en vacker dag skall kastas omkull. Det är ohyggligt att jämt gå med denna föreställning för ögonen. Det är inte roligt att vara fattig, gå på kryckor och vara illa klädd.

Och så är mitt liv så ödsligt. Jag är så trött ibland, – så trött av att alltid nödgas gå ensam, av att alltid vara kylig och lugn, eller kylig och stel, – alltid tvungen, som i en rustning av någon

kall metall. Denna rustning skyddar, men den är tung, och den kycler genom märg och ben.

Åh, att kunna känna tilltro till en människa! Åh, att vara avhållen att äga främsta rummet i en människas hjärta! De vanligaste, de tarvligaste, de minst **snillrika** kvinnor ha kunnat uppnå detta, – men icke jag! När jag varit dödstrött har det aldrig funnits en axel jag kunnat luta mig emot i fullt förtroende. Jag har aldrig fått visa mig vek, som jag är. **Harnesk**, – alltid harnesk!

---

*

Paris d. 12 April 87.

Jag hade något tänkt på att skriva resebrev för att sända hem till någon tidning, det hade alltid givit en smula inkomst, men jag har nu beslutat mig för att icke försöka direkt slå mynt av vad jag ser här.

Om jag skreve resebrev härifrån, skulle jag komma att förråda min okunnighet, min hjärnas förfärliga tomhet. Jag bör tvärtom vara tyst, dölja mig och i all stillhet söka kapa åt mig den smula vetande, som det kan bli mig möjligt att nå. Det är som om min okunnighet och min dumhet rent av skulle trycka mig ned till jorden, så snart jag inte är i Hörby. I det där – **fänadens sanna hemvist** – är jag skyddad mot självkännedomens styng, men där förfåas jag själv.

Men det förefaller mig som vore det icke allenast där, – åh, jag blir ju mera tom, mera **fäaktig** för varenda dag som går.

[---]

*

Paris d. 13 April 87.

Denna provningstid i helt nya förhållanden skall icke bliva förspilld; jag börjar känna det nu. En del av min sentimentalitet och min trängtan efter lycka skall kanske värka bort därunder, och det vore alltid en vinst, – för den som icke har rätt att fordra livets solsken.

Jag kände mig alldeles som urholkad i går, alldeles tom invärtes. Huvud och hjärta lika tomma, – ingenting där annat än medvetandet om tomhet, och detta medvetande svävade däröver som den helige ande över vattnet; – jag tror det står någonting dylikt i bibliska historien. Men det fanns ingen gud, som sade: »*Varde ljus!*« Det var mörkt, mulet, livlöst, – allt, allt, allt!

Jag trodde att Paris skulle hjälpa mig att glömma. Hå! Miss-tag! Intet hjälper mig, – intet annat än min egen vilja.

Gud! – om du finns, så bor du i viljan, i allt som vill, som har kraft att kuva, att böja sig själv! – Jag tror på dig.

Hur är det *Merimée* säger?

[---]

I går kväll, när jag skulle lägga mig, var det som om viljan vaknat i mig. Jag hade hela tiden här varit så hopplöst förtvivlad över min okunnighet, att jag tyckte alla ansträngningar fruktlösa, – att det lilla jag genom arbete skulle kunna uppnå icke vore värt att äga. Men i går kväll, när jag var ensam i min kammar, då var det som om trotset rest sig igen, lik en krigare, som dukar under, men som icke ger sig, utan som strider ännu på knä, som strider ända tills livet förrunnit.

Det gör det samma vart mina ansträngningar leda hän, men jag ger mig icke!

Jag tog en grundlig avgnidning och jag sov en sund, stärkande sömn. Jag vaknade med fast beslut att kraftigt taga fatt på

mina franska studier, lika gott till vad de kunna **båta**. Jag har också arbetat utan ett ögonblicks uppehåll. Men nu behöver jag någon att tala till, – att tala uppriktigt till; och jag har ingen annan än mig själv.

Det är icke alls underligt att tanken på en så splittrad, så svag och så veklig personlighet kunnat fångsla mig. Det ligger helt enkelt i, att han är den ende man, jag träffat, som vågat älska mig. Att jag ser hur hoplappad, hur trasig, hur skrynklig och urblekt det stackars stycke »kärlek« är, som han räckt mig, hjälper icke: för en kvinnas hjärta är *något* av det **åstundade** alltid bättre än *intet*.

Få se om jag är stolt nog och stark nog att kunna kasta bort smulorna, därför att jag vill äga någonting helt eller ingenting alls. Få se om jag är helgjuten nog att icke nedlåta mig till kompromisser. Få se om mitt arbete är stort nog att kunna fylla hela min tillvaro. Få se om jag har karaktärsadel nog att hellre vandra fram på enslingens raka, ödsliga väg än att vika in på slingriga smygvägar, där **kreti och pleti** tar sin lilla **siesta** och skvallrar med sina medresande.

Få se!

[— —]

Nej, nej, nej! **Monogamin**, se där det enda riktiga, det enda ögonmärket att sträva efter. Allt det andra är förbannelse, – förbannelse för alla parter. Varendra ny erfarenhet visar mig endast det samma; vartenda starkt intryck pekar endast dit.

Jag medgiver att det bör finnas överseende för de **förvillelser**, som icke givit djupare skada åt karaktären, jag medgiver att äktenskap kunna grundas på misstag, och att det då understundom kan vara önskligt att de upplösas; men idealet, önskningsmålet, det är och blir den ömsesidiga troheten, beslutet att hålla fast vid varandra, viljan att älska varandra, alltid och i allt; i kärlekens smekningar, i barnen och i det gemensamma arbetet. Två äro starkare än en, säger **Predikaren**; två böra de möta äl-

derdomen, och den skall bli mindre tung; två böra de invänta döden, och den skall bli mindre förfärande.

Viljan att vara trofast ända in i döden, att draga som en trollring kring den älskade, skiljande henne för alltid från alla andra, från att ställas på samma plan som alla andra – menar jag, – se där vad som gör kärleken legitim; prästen må ha läst sin välsignelse däröver eller ej.

Den frestelse jag känner att emottaga en kärlek av annan art, kullkastar icke mitt argument. Det är just känslan av hur låg, hur futtig, hur tarvlig denna kärlek är, trots all sin s.k. poesi, som gör att jag klarare än någonsin ser polygamiens och mångkärlekens förbannelser, – hur leken med trohet och beständighet nöter och utplånar det bästa i en människas moraliska karaktär.

Jag skulle i alla händelser ha viljan att vara trogen, genom att låta känslan avsväla till en fast vänskap. Men den vårdslöshet, varmed han betraktar det hela, kan icke bli utan inverkan på mig. En karaktär sådan som min erfar en bismak av ringaktning vid åsynen av en karaktär sådan som hans; och där ringaktning finns, där blir kärleken antingen låg och sinnlig eller också förvandlas den till ett slags överseende välvilja, vilken har mycket litet med kärlek att skaffa.

Det är samhället, som gjort oss kvinnor trogna, jag erkänner det gärna; av naturen tror jag icke att kvinnan är mera trogen än en man, men jag tror att troheten är eftersträvansvärd; det finns intet skäl att låta kvinnan lära sig av med den, men för att uppnå likställighet bör mannen sträva efter att vara just så trogen mot kvinnan, som han fordrar hon skall vara emot honom.

Det är underligt, det är riktigt styggt att tänka på hur föga det finns av verklig tillgivenhet och aktning i den känsla jag hyser för honom. Jag känner den eggelse, som man erfar vid ett schackparti, jag känner en hungrig nyfikenhets hela lockelse när

jag frågar: hur känns det att älska och att vara älskad? Jag känner även mer: – en förfinad hunger efter smekningar. Av själva den grövre sinnligheten känner jag ingenting alls, åtminstone icke ännu.

Det rinner mig i minnet, medan jag skriver, hur han på tal om den där olycksaliga självanalysen, som jag visade honom, yttrade, att han icke undrade på att jag skrivit den *för mig själv*, men att han aldrig kunde fatta, att det kunde falla mig in att visa den för honom.

[---]

Varför har jag så länge sökt förgylla honom i mina egna ögon? För att förgylla mitt eget handlingssätt, naturligtvis. För att inbilla mig att jag ansåg honom förtjäna den kärlek jag icke kunde låta bli att ge.

Men kommer det någonsin något gott av att ljuga för sitt bättre jag?

Nej. Låt mig se det som det är, och låt det så komma vad det vill. Om jag icke kan känna aktning för hans karaktär och ingen tilltro, då måste orsaken till det ligga hos honom. Jag önskar ju ingenting hellre än att kunna tänka högt om honom. Må han tvinga mig till att göra det, om han förtjänar det.

[---]

I min livstid skall ingen människa läsa dessa anteckningar. De äro mina egna, ingenting annat än surrogat, därför att jag icke äger en människa att älska och att tala med. Och när jag blir död är allt mig likgiltigt. Varken skam eller heder kan nå mig.

Det är en obeskrivlig lättnad jag kan känna av att skriva så där alldeles ut ur mitt eget hjärta. Hur måste det då icke vara att äga en människa att tala till!

Jag nekar icke till, att jag även hyst en hemlig tanke på, att den känsla jag nu brottas med, endast skulle vara en hjärtats missvisning, och att det skulle kunna komma en ännu osedd,

– att det skulle kunna finnas någon för mig, som det fanns *en Lewes för George Eliot*.

Bah! Dårskap! Och om så vore! På elden med allt det förflutna! – det vore då värdelöst för mig. Eller hela mitt liv uppslaget för hans ögon. Vad vore då allt det lilla och lumpna mot det enda stora och härliga!

Nej. Jag behöver vara sann emot mig själv. Och jag vill vara det.

Och jag vill kämpa emot min okunnighet. Jag vill vara en hederlig enstöring, – lycklig i sitt arbete, lycklig i sina studier.

Voilà!

*

Den 23 April 1887.

Alter Ego! Arma Alter Ego! Du kan aldrig bli annat än en kvinna. Hur har inte detta tyngt mig ända sedan min barndom! Parian, som aldrig kan lyfta sig ur sin kast! Denna halv-färdiga varelse, som aldrig kan bli ett helt för sig.

För den som känner det så är Paris ett helvete. Man tvingas att varje ögonblick tänka på vad kön man hör till. Man kan icke gå på gatorna om kvällarne, man kan icke få köpa en ensam biljett till teatern, man får inte sitta på *parkett*, man får ingenting.

Jag längtar efter mitt arbete. Vad de fem veckor jag har framför mig synas långa!

Men skulle det då vara omöjligt att arbeta här?

Jag har det så otrevligt och obekvämt. Men ändå! Jag kan icke skriva någon glad bit åt Nornan, ty jag är icke glad, men kanske kan jag börja på »Att dö«. Yttre hinder äro ju endast till för lättingar. Duktiga arbetare veta alltid att övervinna dem.

Jag har plågats av att G.B. icke skriver mig till en enda rad. Hur lugnt och gott skulle det icke vara, om vi vore vänner, rik-

tigt helt, så att man icke behövde tänka på att förstålla sig! Om han bara kunde bry sig om något annat än sina narraktiga små kurtishistorier! Vad röra de egentligen mig? Jag får avsmak för honom.

Jag har i kväll varit mycket frestad att skriva till honom. Men jag vill icke. Jag vill icke visa mig angelägen, – och så är jag stolt.

Han tror naturligtvis att jag står på hyllan, alldeles där han ställde mig ifrån sig, han tror att jag skall komma till Köpenhamn igen, – eller rättare –: han frågar icke efter vilket jag gör.

Jag vill icke ge livstecken ifrån mig, om han tiger. Han kunde skriva först till fröken Adler, så kan han skriva först till mig.

Det är icke hans likgiltighet heller, som gör mig förtvivlad. Vad som tynger mig är känslan av min oändliga tomhet, av min brist på snille och brist på kunskaper. Som kvinna är jag ingenting, ty jag kan icke älska den halvslöe gamle gubbe, som är min man – till namnet. Som moder är jag ingenting: jag kan icke med hela min strävan gå upp i detta barn, denna halvvuxna kvinna, som ärvt sin fars dumhet, sin fars **smutsfärdighet**, sin fars totala brist på ordningssinne och intressen. Bara jag ser henne komma där, loj och vårdslös, med tårna inför, som en anka – just likt fadern – då uppreser sig mitt innersta.

O Gud – – – vilken tomhet, tomhet! Med en allt lugnare förtvivlan börjar jag tänka på självmord. Jag är icke olycklig. Men jag är oduglig. En författare utan snille! En kvinna utan en kvinnas kall! Vad skall jag i världen?

Om jag bara icke vore så rädd för den fysiska smärtan! Om jag bara hade ett smärtfritt dödande gift. Vilket barbari av vetenskapen, att icke skänka oss detta, – åt oss, som intet hava att leva för.

[– – –]

Hörby d. 14 juni 1887.

I kväll fick jag veta att Brandes för tre dagar sedan (d. 11) kom hem till Köpenhamn. I morgon med första tåg skickar jag honom »Fru Marianne«. Jag har skrivit i:

Till G. B.
 med fruktan och bävan,
 men gott humör,
 från hans tillgivne
 syndabock
 förf.

Naturligtvis blir han arg; han blir arg för allt vad jag säger och allt vad jag gör. Men jag kan inte hjälpa det. Det var mig omöjligt att skriva något annat eller att vara högtidlig. Få se nu hur det går. Jag har föresatt mig att sätta hårsidan till så länge han icke låter höra av sig. Skall det bli slut, så låt det bli ju förr dess hellre, och med så litet slitningar som möjligt. Jag kan gräva ned mig i Hörby och arbeta, tillsvidare. Så går tiden, och så kommer jag på det klara med att han inte bryr sig om mig. Det är bättre att leva som en mullvad än att låta skära hjärtat ur bröstet på sig med små kalla snitt.

Man lever icke i Hörby, det är sant, men att leva är att slitas och blöda. Hur har jag icke lidit! Nej, jag vill ha ro.

Den här gången vill jag icke själv ställa mig i hans väg. Jag vill icke till Köpenhamn, jag skulle blott vändas under min dumhet och okunnighet, liksom förr. Nu är det som om jag icke sett honom på ett helt år. Må det lägga sig ett tjockt lag av mjuk ro över minnet! Jag vill ha lov att hålla av honom, jag vill icke ryckas in i hans liv och bli föremål för hans bitterhet.

*

Ur fröken Mohrs uttalanden om Brandes

– Han behöver ha en tryckande hand på sin skuldra; det är rent av en njutning för honom. Och han har många händer, som trycka. Han kan icke skaka dem av sig, och han ville icke om han kunde.

*

Brandes talade om då jag tidigt på våren var i Köpenhamn, att hustrun hade varit resande i Berlin för en process, som han har där. Genom Mohr fick jag veta att processen rör sig kring en ny upplaga av »Hovedströmningar« i genomsedd översättning. Brandes hade i företal eller på omslag sagt att den förra översättningen var dålig, nu hade han själv genomsett och *reviderat* denna. Den gamle förläggaren till den Strottmanska upplagan hade stämt Brandes och den nye förläggaren under yrkande av ansvar för det de offentligen nedsatt den upplaga han utgivit. Medan jag var i Paris lär domen ha fallit, och Brandes förlorade.

*

Fru Brandes lär ha ett utmärkt minne och ett redigt huvud. Han har ofta nytta av henne då det gäller gamla överenskommelser med förläggare och dylikt, i vilka saker han lätt missminner sig. Då går han alltid till henne och frågar.

Över huvud taget behöver han henne i sitt dagliga liv, och han vet det. Hur många flyktiga förälskelser han än har kommer han ändå alltid att återvända till henne; hon är liksom det *prosaiska* underlaget, – stödet. Även trycket, men som han icke kan undvara, och som han njuter av att klaga under.

*

»Det kattaktiga, som finns hos honom, märker man icke i hans skrifter«, sade hon. Det är sant. I sina skrifter är han helt ut en man, en modig, finkänslig, rättfram man, med upphöjda tänkesätt.

*

D. 26 Juni 1887.

Jag kan icke mer. Allt mitt arbete har varit förgäves. Jag är för svag; jag duger icke att leva. Jag endast lider. Jag är rädd, jag är feg. Gud – om du finnes – låt det gå fort!

*

Återblick

Juni 1887.

Den 25 skrev jag och frågade B. om han hade tid så att jag kunde träffa honom. Ett par timmar efter det jag avsänt brevet fick jag [Politikens recension](#).

[--]

*

Det är underligt att han kan vara så hjärtlös. Han berättade härförleden om fru Berijnska, att hon är så förtvivlad över att hennes äktenskap är upplöst, över att ha förlorat hela sin sociala ställning. Hon skall se ut som ett lik, så alldeles likblek och bruten. Han hade rätt henne till att bry sig om någon annan än honom, men hon svarade i ett fint och vekt brev att hon icke kunde. »Så går det alltid«, sade han »jeg giver saa gode Raad til alle, men til svar faar jeg kun et lille [Hengivenhedspip](#).«

Hon skrev i sitt brev att hon i hela sitt liv varit blott »[un pauvre enfant, ayant peur de tout](#)«.

Han sade att det var en utomordentligt fin definition av hennes väsende.

Det ligger en så rörande enkelhet i dessa hennes ord. Vilket **förstockat** samvete skall man icke ha för att ej känna det ringaste styng av självförebåelse vid tanken på att blott för tidsfördriv ha brutit detta stackars barn och skövlat hela hennes liv!

Avskedet med Brandes

1887.

Häftet No 3.

Hur sågo vi varandra åter?

Det var den 29 Juni. Jag hade rest med Axel till Köbenhavn. Jag hade skrivit att jag skulle komma, – skrivit det från Hörby – men jag visste ju icke om brevet träffat honom eller blivit uppsnappat av hustrun.

I den ljumma, instängda sommarskymningen satt jag ensam på mitt rum och väntade, vändades, gissade. Hurudant skulle vårt möte bli? Jag satt och virkade så länge jag kunde se, jag ville i den mekaniska sysselsättningen finna en motvikt mot själsoron, men till slut var jag så hopplöst uttröttad. Vad tjänade hela denna kamp till! Jag var och jag blev blott en misslyckad, föraktad skribent. Jag kastade mig på schäslongen, borta vid fönstret och försökte sova. När jag legat där en stund knackade det, och han kom. En kall, ovänlig hälsning, en min som tycktes säga: vad vill du här?

Vi satte oss och han började tala om [Fru Marianne](#). Hån. »De [skaaner](#) os [slet ikke](#): vi skal have baade aftenen og frokost-scenen.«

Icke en vänlig min, ingenting. – »De skriver [uartige](#) Breve.« Och så anspelningar på hans förhållanden i Ryssland och Polen för att plåga mig med svartsjuka. – »I Briandsk, – det er der man faar Naadestöden« – (det är där man får nådestöten.) Lilla svarta satan, vilka ögon han satte på mig! Han såg hur jag led, han njöt av det. Och han skröt med [sin furstinna](#), med vad hennes hushållning kostade om året, utom att räkna hennes toaletter eller mannens utgifter, bara hennes hushållsbok. Han hade frågat henne en gång vad den gick till. Jag vet icke vad det var, en 60,000 eller 100,000 rubel om året.

Och så talade han om de kvinnliga studenterna, som medan

han satt och väntade i föreläsningssalen kommo in, ställde sig i en halvcirkel omkring honom och började applådera. Och så frågade de och pratade runt omkring honom, de ville veta allting, vad det var för en vacker dam han promenerat i vagn med, hon var inte från Moskva, de hade aldrig sett henne förr etc.

Och så hån igen. »Och nu känner ni hela min resa. Men om kvinnorna skall jag akta mig för att tala, om dem får ni ingenting veta.« Små sarkasmer och nålvassa judeögon.

Med ett tag kastar han sig tillbaka i stolen, knäpper händerna samman om sina upplyftade knän, spärrar upp sitt stora svarta gap och ger till ett skratt så sataniskt skadeglatt att det var som om han gripits av vansinne.

»Tog det? Tog det?« ropade han. »Jag tror att det känns!«

Och så skulle han gå. Jag var så trött och så förplågad. Icke ett vänligt ord, icke ett tecken till att vi någon gång stått varandra närmare. Han tog mig i hand och sade att jag borde stanna helt lugnt i Köbenhavn och följande dag resa ut till Dyrehaven, där vore så vackert. Han själv längtade och törstade efter landet och skogen.

[---]

*

Det var en förfärlig natt, som följde. Jag låg som i eld. --- Förskjuten, förkastad, med hån och skam. Helt och hållet i hans händer genom min oförsiktighet, **prisgiven** åt hans **gottfinnande**, knäckt i mitt arbete, strypt i min ekonomi, bunden i fattigdom, knuffad ned från min sociala ställning och sparkad ut i obemärkthetens mörker.

Jag led av en smärta i bröstet, just vid hjärtat. Jag tyckte det fanns ingen lindring i annat än att sätta revolverns mynning emot bröstet och trycka av. Jag badade i svett. Jag är så rädd för döden.

Han hade varit så hård, så hjärtlös, så omänsklig. Skulle jag böja ned mitt huvud så ödmjukt och dö? Skulle han hålla av

mig för denna slaviska undergivenhet? Nej, han skulle skämta och skratta åt att en av hans »Kærester« tagit livet av sig för obesvarad [Elskov](#). Det skulle vara en välkommen triumf för honom, och det sista som följde med mig från denna härliga värld skulle vara hans förakt.

Var jag då icke en människa i hans ögon? Nej, endast en kvinna, leksaken, [odaliskan](#). Och vad är ett människoliv för dessa [Schylocks bröder](#)!

Känslan av att dock vara en levande varelse med samma förmåga att känna och lida, frukta och kämpa, som han själv, reste sig i uppror. Hade han rätt att plåga och pina mig, blott för att till sist trampa ned mig i jorden och så gå vidare?

Hur lång skulle den väg vara, vilken betecknas av nedbrutna kvinnoexistenser? Jag kunde sätta gränsen, jag, om jag hade mod. Jag kunde döda honom. Jag skulle få straff, – javäl. Men man *kunde* också hålla mig räkning för att jag skaffat undan skadedjuret, och man kunde förklara att jag gjort det i [momentant](#) vansinne, spärra in mig på ett dårhus och giva mig fri efter någon tid.

Jag var böjd för att stå risken, om jag blott icke misslyckades. Jag började tänka på hur det skulle kunna utföras.

Han är rädd för att dö. Han är vig, snabb och stark; att skjuta framifrån skulle vara omöjligt. Jag skulle misslyckas och hans hat skulle bryta lös – hans föraktande, vredefyllda blick skulle säga: sådan var du! Skammen eller en skymflig död som självmördare – – – löjet över att ha velat tillgripa en [teaterkupp](#). Nej, om jag bestämde mig för det, så måste det vara med garantier för att lyckas.

Enda sättet, men det säkra, var att få honom att se på något eller läsa ett eller annat framme vid bordet, stå bredvid, och skjuta honom mellan skuldrorna, med revolvern ända in på rocken. Skottet skulle alltid döva så mycket att jag kunde hinna ge honom ett till.

Men skjuta bakifrån? Fegt? En **lönnmördare**. Se honom vända sig om, bitter, hatfull, döende – denna människa, som jag kruspit för som en hund i stoftet! Denna sista blick. – »Du har skjutit mig *i ryggen!*« – Nej, det var för lömskt, det var för vidrigt.

Om morgonen satte jag mig att skriva innan klockan var sju; jag började på skizzen »**Förbrytarblod**«.

Om middagen reste Lundegård och jag ut till Klampenborg och Dyrehaven. Det var vid 2–3 tiden.

När jag skulle gå i land – jag gick först – var där en röst som sade: »ser ni, att ni reste ändå ut i skogen«. – »Ja«, svarade jag blott och skyndade mig in i folkträngseln, nästan utan att hälsa och utan att taga honom i hand.

Jag fick sedan veta att han varit där med sin bästa vän i Köpenhamn, en som bär det **plebejiska** namnet Petersen. Jag tror att han är affärsman.

När vi kommo hem efter utfärden, som synt oss båda en evighet, låg det ett affärsbrev till Axel på mitt rum. Det var om en växel, och det satte honom i misshumör.

Jag var förtvivlad men lugn. Vi sade icke många ord. Axel beslöt sig för att resa med första båt. Han ville att jag skulle tala med Hunderup om Final. Jag ville icke. Kunde jag leva bara för att tala om det struntet? Jag tror att han började märka vad mina tankar rörde sig omkring. Han bad mig hälsa B. – »Ja, men det är inte alls säkert att jag träffar honom.«

Jag tänkte mig att B. kunde komma upp till mig på kvällen, fastän sent. Han hade sagt att *kanske* han skulle titta upp.

Axel skulle gå.

»Vad det är dumt att taga sig struntsaker **så när**«, sade han. »Hela affären rör sig inte om mer än hundra kronor.«

Jag blev så glad, att jag trots min dysterhet bröt ut med ett

jubel: »inte annat! Då är det ju *ingenting!*« Jag kunde själv höra hur glädjen riktigt dallrade genom rösten; det var mig en sådan lättnad att slippa se hans *misshumör* under dessa timmar, som kanske skulle bli mina sista.

Jag var inte heller skygg och blyg, jag visade mig sådan jag var. Vad voro mikroskopiska små farhågor att göra mig löjlig – mitt sinne var uppfyllt av helt annat.

Efter en stund sade han med ett slags undran: »vad du är känslig för allting.«

»Ja, sådana människor som jag borde dödas vid födseln, ty livet blir en enda lång tortyr för dem. För mig är det nästan värre än för andra, för min självbehärsknings skull: människor kunde plåga mig så gränslöst utan att ha en aning därom.«

Han teg litet, så såg han på mig.

»Hur mycket har jag plågat dig i eftermiddag då?« sade han lågt.

»Inte alls, inte det allra ringaste! Du har varit så snäll så. Du *har* plågat mig, – förr, men det är så länge sedan nu.«

Jag gick omkring i rummet, jag hade ingen ro. Axel stod och stödde sig mot en stol borta vid fönstret. Vi kunde växla ett ord ibland om likgiltiga ting, men vi tego mest.

»Vill du göra mig personligen en mycket stor tjänst?« sade han plötsligt. På svårigheten att få fram orden märktes det att han icke trodde mig vara benägen att *bifalla*. Det klack till i mig, liksom när man befarar en olycka.

»Om det är någonting jag *kan*«, svarade jag tveksamt, »vad är det?«

»Nej, det är för dumt; jag kan icke säga det.«

»Jo, nu *skall* du säga vad det var!«

»Jag kan inte.«

»Jo! Vad vill du jag skall göra?«

»*Vänta*.«

Det blev så tyst i rummet.

En människa, som bad mig att icke dö. Han, – som jag en gång hållit så av, innan han slet mig sönder med sitt hån!

Tårarna stego mig i ögonen. Jag blev så tacksam och så vek, men så underlig till mods. Jag blev glad, så glad att det var av glädje jag höll på att gråta, men denna glädje endast lyst upp för att visa mig hur tomt mitt liv är.

»Skulle *det* vara dig en tjänst?»

»Ja.«

Jag släppte hans hand. Jag gick ett par steg åt sidan och ställde mig vid bordet. Ja, några veckor, ett par månader tyckte jag att jag skulle kunna leva, liksom på hans vilja.

»Hur länge?»

Det var som om det gällt **förfallodagen** för en växel, så bestämt tyckte jag han kunde svara. Jag såg honom ivrigt i ansiktet.

»Den frågan är för ohygglig att besvara«, sade han, gripen av ett slags vedervilja. Det var onaturen i att på detta sätt avhandla frågan om liv och död, – sitt eget kött och blod.

Jag sade ingenting mer.

Den kvällen stod jag ensam vid mitt fönster och såg upp mot den skumma himlen, den kvällen satt jag och skrev mina brev, alltjämt med en klämmande känsla om strupen, emellanåt stridande med ett par tårar, som ville tränga sig fram i mina ögon. Den kvällen skulle jag velat göra det, men det fanns för litet penningar att bestrida utgifterna med, om jag endast skulle bli svårt sårad och bli liggande att kämpa med döden.

Den natten var jag icke avklädd, och om morgonen reste jag till Malmö för att lyfta penningarne, så att barnen måtte ha medel att göra allt för att lindra mina plågor.

Jag skrev först till Brandes, och jag sände Kristen bort med brevet. Jag minns inte klart, men det var ungefär såhär:

»Jag kom hit endast därför att de mina icke oförvarandes skulle finna min döda kropp. Intrycket skulle vara för ohyggligt.

Jag reser till Malmö kl. 8,20 och återkommer med första därifrån avgående ångbåt. Jag hade hoppats att få säga er farväl och att vi skulle skiljas som vänner, men ni hade icke ett vänligt ord att ge mig, – jag fick nöjas med mindre än vad en döende hund får av sin herre.

Men jag hoppas ännu.«

Så blott min bestämda **fordran** att han icke finge hindra mig.

När jag kom tillbaka var han vid ångbåten.

»Hur kan ni bedröva era vänner genom att skriva sådana brev?«

Jag lydde och gjorde allt vad han sade.

Hustrun bakom dörren såg oss resa.

Varför jag aldrig skriver annat än romaner och noveller? Han ville ge mig ett arbete.

Han tvingade mig att äta, han följde mig hem, han följde mig upp på mitt rum, denna stora otrevliga kammare, där jag tänkt att göra det. Och där äntligen blev han god emot mig, som om jag vore det stora barn, jag är; han drog mig till sig och smekte mig och sade att jag var så dum och att jag skulle läsa och arbeta, och att han skulle titta till mig när han hade tid. Och så skrattade han i det han tryckte mitt huvud intill sig och sade att han kunde nog förstå att det måste vara **harmligt** att så där vara »nummererad«.

»Maaske det nu kan være mig tilladt at gaa hjem og arbejde og være et nyttigt Mandfolk?«

Och så gick han.

Jag hade lovat att lyda; jag läste och lagade blott så att tiden gick. Jag levde på hans vilja.

»Ni behöver stå under kommando, det är allt som fattas«, sade han.

Åh, ja, ja, ja! Jag vet det ju.

*

D. 3 Juli.

Det var söndag. Jag hade det samma stora, otrevliga hörnrummet. Han kom upp på kvällen. Fann Musset och läste upp ett par scener av *Les caprices de Marianne*.

»Det är just det«, sade han då han lade boken igen, »att kvinnorna aldrig veta att sluta. Är det inte sant?«

Ännu ett slag i ansiktet således.

*

D. 5 Juli.

Han kom på förmiddagen. Fru Horten var där. Jag gav henne tecken att gå.

Jag *våndades*. Kunde jag bara få veta om han vill vara av med mig eller om han icke vill! Jag kunde varken tala eller tänka.

Vi sutto helt nära varandra, främmande av allt det som kommit emellan oss.

»Jag har något att bedja er om.«

»Hvad da?«

»Säg att jag skall gå.«

»Hvorfor skulde jeg sige det?«

»Ty då gör jag det.«

»Hvorfor skulde de gaa?«

»Jag vill gå, men jag kan inte utan om ni säger det.«

»Na saa gaa da!«

Jag såg på honom. Den som kunde tyda detta ansikte!

»Det är så dumt, det är så dumt att aldrig kunna vara ärlig, aldrig kunna säga rent ut. Varför kan man inte säga varandra farväl!«

»Det eneste virkelige Farvel er det, som ikke siges.«

Det var tydligt nog, men ändå!

»Om jag visste!« Åh, jag såg, jag såg in i detta opålitliga ansikte, som om mina ögon kunde draga fram sanningen därur.

»Om jag visste vad ni vill, om ni vill att jag skall gå eller stanna.«

»Nu slår jag dem.«

»Ja, gör det, det är visst det enda som hjälper.«

Trots allt måste jag skratta åt mig själv.

Jag behövde ju inte resa till Stockholm strax; jag kunde ju vänta litet, sade han. Och så läste han högt, för det vi inte skulle kivas.

På kvällen kom Matti. Det gjorde mig gott. Jag började få en förnimmelse av att jag varit **bergtagen** och att jag nu längtade efter de mina.

*

D. 7 juli.

Den dagen hade jag flyttat till Stocks pensionat. Han kom på kvällen.

Jag hade min nya vackra sommarklänning med ljusa västen på.

»Nu är ni i bättre humör. Att en dam har en ny klänning på sig, det är ett säkert tecken.«

Han var i bättre humör. Och det var klänningen, som gjorde det. Han satt på mitt skrivbord och jag på stolen, vi småpratade rätt glatt; det var något av den gamla vänligheten. Så skulle han gå.

»När får jag se er igen?«

»Vil de binde mig, saa gaar jeg.«

Hur det ansiktet blev **vrett** och ovänligt!

Jag sträckte båda mina händer tillbaka för att visa hur fri jag ville lämna honom.

»Nej, nej, nej! Jag *vill* icke binda er!«
 »Sesaa, vær nu **rolig**; jeg ved jo at de ikke vil.«
 Och så reste han sig.
 »Omfamn mig; jeg vil **föle** at de er et Menneske.«
 Och sedan: »jeg kommer nok snart igen«.

*

Den 8de hade han varit och sökt mig, men jag var icke hemkommen från min Langelinje promenad, mötte honom emellertid på Nyhavn. Han gick med ett stycke och kysste mig på näven mitt på gatan, när vi skildes.

*

D. 10de Juli.

Han kom, vänligare och belåtnare än vanligt. Tog mig i handen och förde mig bort till schäslongen, där vi satte oss att prata. Fönstret stod öppet, och jag satt rakt emot dagen naturligtvis med min ljusa klänning på. Så kysste han mig.

»Ni sitter mitt för fönstret, och vi ha genboar.«

»Det bryder jeg mig ikke **en Döjt** om.«

Han reste sig och rullade ned gardinen.

Där var det gamla igen, – att han kan vara så hjärtvinnande vänlig, och att det är så härligt att sluta fred. Vi kysste varandra och voro vänner på nytt. Efter allt detta!

Jag kunde icke se upp. Han satt och såg in i mitt ansikte och när jag rodnade, småningom, stigande, medan jag icke helt kunde låta bli att le, då log också han åt att jag kunde sitta där och rodna.

Jag vände mig mot väggen så att han icke kunde se mitt ansikte.

»Jag skäms.«

»Skammer de dem? Da skal jeg ikke røre dem.« Och hans ansikte mörknade av harm igen.

Som jag krympte mig under denna kalla, ovänliga blick! Han flyttade sig långt bort och talade som till en främling. Jag skulle velat kasta mig om hans hals och be om förlåtelse, men också det skämdes jag för.

Vi traskade omkring varandra **som katt kring het gröt**, och vi pratade tvunget.

Men hur det nu var, så kysste han mig ändå till avsked. Och jag – jag måste ha fred: jag slog armarne om hans hals och bad honom stanna några minuter till. Jag var ingenting annat än kattungen. Och han såg tveksamt god ut, såg mig i ansiktet och småskrattade.

»Ni är så dum, så dum så; ni säger att jag icke kan längta.«

»Har de längets efter mig?«

»Ja – åh ja.«

»Längtes de i Paris ogsaa?«

»Ja, ja, ja! Ah – gå inte – stanna ett par minuter.«

»Jeg maa gaa, men jeg kommer igjen i morgen. – Saa de kan længes saa **vidunderligt**? Jeg længes aldrig efter noget Menneske. Men da jeg var ung ---«

Ja, så måste jag låta honom gå. Det sista visdomsordet var:

»Det er fornuftigere at slaa ihjel end at elske et Menneske.«

*

Han kom den följande dagen, men var trött och nervös av tidningsstriden.

Sedan var det två dagar, då jag icke såg honom alls. Jag började tro att jag skulle få resa utan att säga farväl.

*

Ingeborg var hos mig när han kom. Det var tämligen sent och skymde starkt. När vi blivit ensamma gingo vi fram till mitt skrivbord, där han satte sig vid det öppna fönstret och jag tog plats i skrivstolen.

Han var trött och förstörd.

»Jeg har altfor mange Fjender.«

Han berättade att han föregående afton varit i för dåligt humör för att vilja komma. Han hade fått ett anonymt brev fullt av hotelser och de grövsta **okvädingsord**. Det hade legat inuti ett brev till hans hustru, vilket var så grovt att hon icke ville visa honom det, ty det handlade om honom. Hon hade blivit så upprörd därav att hon känt sig alldeles sjuk och måst gå till sängs.

Han hade varit ute och gått och kunde icke begripa vad som stod på. Han trodde henne vara sjuk av värmen. Men Edith hade mycket **snusförnuftigt** kommit och sagt att det icke var det, utan »moer«, hade fått »et saa bedrøvet Brev«.

Så hade han frågat och fått veta alltihop.

Han var rar, som han alltid är när han är ledsen.

[---]

När jag sade att jag fruktat att få resa utan avsked, svarade han:

»Kære Veninde, saa fremmede ere vi dog ikke for **hinanden**.«

Det var också den kvällen, som jag försökt att lugnande stryka genom hans hår, som han sade rätt som han satt och såg på mig med så underligt vackra, **tåriga** ögon:

»Du er god.«

Han sade det tyst, liksom för sig själv. Och i det ögonblicket såg han själv god och trofast ut.

Herre Gud, varför skall han, med alla sina lyckliga naturgåvor, vara så falsk och dubbel! – så opålitlig och **ombyttlig**!

[---]

*

»Ja, jag förstår«, sade jag i fråga om något i kärleksförhållandet till hans första älskarinna.

»Nej, det förstår ni alldeles inte. Ni står bara nyfiket utanför och ser på allt sådant. Ni är så könlöst [anlagd](#).«

*

Sista kvällen.

Jag satt och skrev när han kom, jag reste mig och gick emot honom. Han såg genast sin käpp, som hängde på mitt [stativ](#), tog den och lade den hos sin hatt på soffan.

Liksom den förra kvällen ville han ha något att dricka, och jag tog fram vår champagne. »Men jag kan icke draga upp korken.«

»Om jeg kunde Alting saa godt som det!« Och han citerade ett franskt vers om hur mången morgonrodnad funnit honom i färd med att lossa bandet på en sammetsmask eller korken på en champagnebutelj.

Men han hade icke beräknat hur mycket arbete denna skulle göra honom.

Han stod borta vid fönstret, bände och bråkade, men ståltrådarnes voro så starka. Jag satt i soffan och såg på honom. Jag av-gudar denna spensliga, fina figur. Jag såg honom teckna sig som en silhuett mot den ljusa gardinen, denna karakteristiska profil, detta strida hår, som strävade framåt, dessa små fötter, med sina höga vrister. Men så klen han är! Klen och smidig. Åh, vad han var vacker!

Och så kom han. Men champagnen var ljum. Det gjorde ingenting, sade han, vi kunde slå sodavatten i för att få den kall. Och så flyttade han undan sin hatt och sin käpp och satte sig hos mig i soffan.

Han hade fått nya anonyma brev. Han var inte i glatt humör,

och jag måste åter stryka genom håret. Jag gjorde det mindre bakvänt, började få vana.

»Mer, mer, – nej hold ikke op.«

Jag önskade ingenting hellre.

Han berättade om Edith, sin lilla rara Edith; hon säger »pappa« har det vackraste hår i världen.

Han skulle följa sina barn ut på landet, och så undrade han om han inte skulle resa till fru Berijnska i Dresden eller München, eller var det nu är. Han skulle vara i Berlin också. – Först det ena, sedan det andra, föreslog jag.

Han räknade efter på fingrarna hur många Kærester han har: tre ryska och tre polska och en någon stans jag vet icke var – »sju slaviska«, sade han. – »Men i Berlin har jag ingen.«

[---]

Så blev det fråga om min Stockholmsresa.

Ja mer end fire Uger bliver de ikke borte.«

»Jo. Jag vill försöka att få någon anställning däruppe.«

»Men det gör ni icke. Ni skaffar er någonting fast här i Köpenhamn.«

»Nej jag vill försöka att låta bli att tänka på er.«

»Så låt bli det då! Jag är inte mycket att tänka på, men jag är i alla fall bättre än en del av mina fiender.«

»De er ingen forbrydernatur, (på tal om den där damen, han talat om nyss) de er et Faar, et skikkeligt Faar.«

»Människokännare!«

Här kom ett litet förhör.

»Jeg har idetmindste den bestemte Følelse av, at de er et Meneske der vil mig vel.«

»En rigtig Kvinde er de ikke.«

»Jag, jo!«

»Nej, det er da konstateret.«

»Hur då?«

»Husker de en vis Aften?«

Han böjde sig fram mot mitt ansikte och såg mig in i ögonen.

»Ja – än sen?«

»Men siden? --- Mener de ikke siden? Nu da? Vil du? Vi gaar ind i det andet Værelse.«

»Nej.«

»De vil ikke?«

»Säg du.«

»Vad?«

Jag gömde mitt ansikte mot hans rock.

»Ah! Säg du till mig?«

»Eller vi gaar her hen. Vil du det?«

Han gick bort till dörrn, tog nyckeln av på yttersidan, satte den i och vred om **rigeln**. Så kom han och tog mig i handen och reste mig upp.

»Se da ikke saa höjtidelig ud.«

Jag var nyfiken, nyfiken, nyfiken. Han har rätt: jag står utanför och är nyfiken.

Jag lät honom hållas. Jag visste hela tiden att jag icke skulle falla. Jag visste att min natur icke kan draga mig med. Men jag har ett sådant omätligt begär efter smekningar, liksom han.

Han drog mig fram till schäslongen, fint och vackert som i en **francaise**. Jag satte mig. Men --- jag kände en stark hand kring min strupe --- mitt huvud trycktes tillbaka mot schäslonggaveln --- åh, en sådan kyss skrämmer mig och lämnar mig kall. Jag tror att också han var kall.

»Kläd av dig.«

»Vad säger du?«

»Tag den kjole av.«

Jag gömde mitt ansikte mot hans axel. Han såg på mig förvånad.

»Du vill ikke?«

Intet svar.

»Du vil jeg skal forføre dig, men derav bliver det Intet. Antingen av egen fri Vilje eller ogsaa slet ikke.«

»Nej, jag vill inte du skall förföra mig!«

»Du ved slet ikke vad du vil«, sade han hälften förargad och gav mig ett halv hårt slag på kinden.

»Jo.«

»Jag skal sige vad du kan gøre: du kan ganske roligt gaa ind til dig, och siden kommer jeg paa en ti Minutter.«

»Omöjligt. Tänk på folket.«

»**Pokker i folket!** Ingen kjender mig. Det var desuden kun en lille Tös som aabnede Døren for mig.«

Skakning på huvudet.

»Nej, – och jag reser i morgon.«

»Saa rejs da!«

»Bliv nu icke ond.« Jag slog armarne om hans hals, han blev så svart i synen medan han satt och såg på mig. Han såg och såg.

»Tror du Kvinder ere **blufærdige**?« sade han.

»Ja.«

»Nej, det ere de slet ikke. De ere ikke saa blufærdige som Mænd.

Naa, naar du ikke vil, saa – – –«

Han reste sig för att gå.

Vad det kostade på, detta antingen – eller.

»Kvinder ved aldrig vad de vil, og du ved det ikke; **det er idetmindste Kjændemærke** paa at du er Kvinde.«

Han kysste mig lätt till farväl.

»Tack för allt vad du varit för mig«, viskade jag sorgset.

»Du har intet at takke mig for. Jeg har Intet givet dig. Du rejser som den samme dumme Torsk som du kom.«

Han gick mot dörren. Jag blev stående kvar. Skilsmässan snörde tillsamman mitt hjärta.

»Du *vil* ha **Sanser**, og du har ingen«, ljöd det borta från dörren. (Sant.)

»Tvärtom«, svarade jag lågt.

Han kom hastigt fram till mig.

»Tværtimod, siger du? **Dyd** tror jeg ikke paa, men vel paa en **dum Undselighed**.«

Jag vände mig om. Han nickade:

»Kom snart igen!«

Jag följde till dörren.

»Om jag bara kunde låta bli att göra det! – Åh – som jag har strävat emot och strävat emot!«

»Er det *jeg*, som **över en saadan Tiltrækning**?«

»Ja.«

»Aah, Gud! – det er jo Intet imellem os, – slet Intet.«

Det var de sista orden jag hörde av honom. Dörren stängdes och jag var ensam.

*

Den 14 Okt. 1887. Hörby.

Jag är lycklig, så lycklig att jag knappt kan arbeta. Varför? Jag vet inte. Därför att det snöar ute med stora mjuka flingor, lugnt och ymnigt, så att det ligger liksom en helgdagsro över hela nejden, eller därför att mina rum äro så helt mina egna och klockan går så högt i tystnaden, eller därför att det ingen fiendskap finnes mellan honom och mig och därför att hans porträtt står framme och jag icke känner ett styng i hjärtat vid att se det.

*

Till G. B.

(D. 20 Oktober) Torsdag

Jag kan icke skriva brev, men kommer till föreläsningarne. Jag är trött – dödstrött.

Vilken **duett!**

*

D. 26. Till G. B.

Usch, – jag har varit i ett humör! För det vill inte bli till något med teaterpjäsen. **Förfuskad.** Omöjlig!

Men nu är jag bättre igen.

På Fredag (övermorgon) kommer jag. Tar troligen in på Skandinavisk Hotel vid Kongens Nytorv. Skulle jag icke tycka om det där, så tar jag mitt gamla vanliga, i Hovedvagts g.

Skulle vara roligt om ---

Åh – kom nu ihåg, att jag inte *ber* er! Om ni själv har lust att komma, – annars inte. Inte för min skull, inte av godhet, medlidande och allt det där. Jag är icke så uppriven nu, som strax jag hade fått den där hånkritiken samt gick och vändade mig under all ovänligheten och allt det andra.

Således – när ni själv har lust att träffa mig.

Till mitt Alter-Ego.

No 4

Kjöbenhavn d. 15 Nov. 87. (Tisdag.)

Den förgångna veckan var en enda svart förtvivlan. Jag tyckte att jag kunde icke leva utan att se honom, utan hans kärlek och utan dessa fina, blida smekningar. Jag led så otroligt att döden tycktes mig den enda tänkbara lindringen, när det icke fanns hopp eller tanke på trohet.

I söndags, när han lovat att komma, var det värre än någonsin. Jag vankade fram och tillbaka som ett oroligt, dödssjukt djur. Det värkte i hjärtat som om det skulle brista. Och minuterna drogo sig framåt som ändlösa marter. Jag såg ingen annan utväg än att dö. Ty till arbete tycker jag att jag för alltid blivit oduglig.

Men så kom han. Och han lovade komma igen. Dessutom hade han två gånger under veckan gått förbi mitt fönster, och båda gångerna hade här varit släckt. Eljest hade han kommit upp. Och så var han god och sade: »men du har jo *virkelige* sorger; da tar jeg min *lusing* tilbage«.

I dag gick jag hemåt för att på Dagmar intaga min ensamma middag. När jag kom på den öppna platsen slog skenet från alla gaslyktor och röda järnvägsmärken emot mig genom en blå, – alldeles blå frosthimmel och en stjäma blinkade fram här och där på den mörka, kallt blåa himlen.

Jag vet icke vad det var som grep mig. Det var som om jag plötsligt tillfrisknat från en sjukdom liksom genom ett under, eller som om jag blivit seende efter en lång blindhet. Det var så vackert, allt detta, som jag ville gå bort ifrån, att det var som om andedräkten blev ny, med ny luft och nya lungor. Det blev plats omkring mig. Jag kände mig som en fri människa.

Ja, fri, det var ordet. Den bergtagna såg hav och land och luft

och ljus igen. Jag var fri. Men varav kom det. Vari låg grunden till förändringen? Den blev mig klar först nu, men den måste ha funnits förr.

Mitt medvetande började gnugga sig i ögonen och leta efter de dolda orsakerna. När skedde genombrottet? Jag hade varit fri och lugn hela dagen, jag hade sovit längre och tryggare än vanligt, således –

Ah!

Jag hade sett honom med hans hustru. Nu kom jag ihåg stämningen på teatern i går.

Där var det!

Han och hustrun på samma bänk, leende emot varandra, – konverserande. En vanlig kvinna. Ett *alldagligt* vackert ansikte och ett utomordentligt hår, rikt och storvågigt.

Alldaglig – alldaglig! Och han en vanlig äkta man. Förtrollningen var bruten.

*

D. 18 Nov.

Ja, den var så. Men för *beständigt*? Jag vet icke. Jag känner *vämjelse* vid vårt förhållande, men jag vet icke om jag skall ha kraft att bryta det genom annat än döden. Allt vad jag äger av värme har koncentrerat sig i känslan för honom. När bandet mellan oss är avklippt, är det som om hela världen vore öde och tom. Det finns intet, intet, som jag vårdar mig om.

Ja, jag vill dö.

Varför skulle jag kämpa med nöden om ett liv så uselt och fattigt som mitt? När penningarne äro slut och arbetskraften förbrukad, så lägger jag mig till den långa sömnen.

Jag saknar intet, ty jag var endast en kvinna, och det är värre än en paria. Och jag fruktar intet, nu sedan det kan gå fort och smärtorna icke skola bli för svåra.

Jag är lugn, och jag skall försöka att arbeta. Ville skriva någonting sant och ärligt innan jag går. Vill ej försvinna så spårlost som [isblomman](#) på fönstret.

Vilken trygghet det ligger i tanken på döden! Allt vankelmod och all [dagtingan](#) med sin övertygelse kan man kasta bort, när man bestämt vet, att man skall dö.

*

Kj. d. 23 Nov. 87.

Han sade härom dagen att bakom nästan allting mänskligt skall man finna sårad eller tillfredsställd fåfånga.

Hur mycket sårad fåfånga ligger det manne icke i min smärta över att se honom glida bort?

Hur mycket lågt och litet och egoistiskt finns det icke att arbeta bort ur min känsla!

Må jag leva eller dö, vilket jag kan, men må jag visa att jag --- »visa« nej – intet för att synas, men må jag i sanning sträva efter att vara en värdig lärjunge av den bättre hälften i hans varelse. Må jag vara sann, lugn, utan en skynt av förställning eller [effektsökeri](#). Aldrig hysterisk. Aldrig plågande honom med [griller](#). Må jag dö utan [ostentation](#), men innan jag gör det ha blivit en mera hel och mera harmonisk varelse än jag är.

När penningarne äro slut och jag intet mer har att leva på, – ja.

Intet krampaktigt hängande fast vid livet. Allt skall dö; varför skall det göras så mycket väsen för min skull?

Åh, nej, nej! – Men om det blott funnes en människa, som jag finge älska helt, fullt, och som icke stötte mig tillbaka! Vad jag då skulle vara trygg, [helgjuten](#) och lycklig! Vad jag skulle kunna arbeta!

Nu är jag fri – men »no one to love, no one to *karess!*« ---
Stackars Ernst, varför kan du inte få en smula höstsol som slut
på ditt långa, glädjelösa liv?

*

D. 4 Dec.

Jag hatar honom icke, men jag känner ovilja.

Han var här i går kväll och lämnade sitt porträtt till Hem-
vännen. Han kysste mig och kallade mig »ni«. Det ligger för-
akt i det, och det kan jag icke förlåta.

Han skall icke behöva överge mig. Jag vill bryta själv. Jag kan
icke överleva det, ty jag älskar honom med hela min varelse,
med kropp och själ, med vänskap och erotik, med allt vad det
finns av gott och ont i mig.

*

Återblick.

Den 29 Oktober.

Det var första gången vi råkades efter mitt vistande på Foglarö.
Jag hade underrättat honom om, att jag skulle komma, men
den första kvällen lät han mig sitta och vänta förgäves, – ensam
på hotellet.

Jag tyckte, den sista tiden i Hörby, att jag blivit lugn, att jag
gärna kunde stanna där etc. Jag fick annat erfara. Att se sig för-
smådd det pinar och *agg*. Jag led så att jag vred mig i vända.

Nåja, andra kvällen kom han.

Vi hade icke sett varandra sedan den där kvällen i Storms pen-
sionat, när jag i sista ögonblicket greps av det vidriga i en sådan
lös kärleksförbindelse och drog mig tillbaka, eller rättare: tve-
kade.

Vi hade slutat med att säga du. Jag gick i spänning hur han

nu skulle göra. Han gav »le grand seigneur«, kallade mig ni och sade att jag blivit vacker.

Det var tomt, innehållslöst och hjärtefattigt prat, men jag var så lycklig att få se honom och höra hans röst: --- Dåraktiga paria! ---

Och så sade han: »i den belysningen skulle ni porträtteras och så där halvt leende«. Jag satt uppåt väggen med nacken stödd mot den, ansiktet en smula uppåtvänt och blicken riktad på intet – ty jag var så lycklig. Och därför drog han mig till sig och kysste mig och jag lade ett ögonblick min arm kring hans nacke.

D. 30

Jag flyttade till Halmtorvet.

D. 31.

Nöjd. Hoppades. Tänkte bara: i morgon, i morgon!

D. 1 Nov.

Hela dagen gick jag och tänkte: i kväll, i kväll! Det var hans första föreläsning, han var således ute i min stadsdel. Men han kom icke. Hur övergiven jag var!

D. 4 Nov. Halmtorvet.

Hon hade varit ute och gått, var nyss hemkommen, väntade honom, ty hon hade bett honom komma fast hon intet visste om han kunde eller ej. Och han kom.

»Låt mig springa in och byta om skor, så att jag kan känna mig riktigt i mitt esse.«

»Tag dem här in. Varför kan ni inte göra det här?«

»Nej, det vill jag inte.«

Han drog henne till sig, smekte henne fint och vackert, men sade »ni«. Och hon kände det som ett slag i ansiktet.

»Ni? --- Åh, fy!«

»Du då. Men det faller sig inte naturligt för mig.«

»Då skall ni inte säga det heller.«

Han bytte om och sade du. Men i sitt inre kände hon sig sårad och undvek varje tilltalsord.

Så gick hon in och bytte om skor. Han kom in i det halvljusa rummet som upplystes från den öppna dörren och från gaslyktorna ute på den öppna platsen. Hon bytte lugnt om skodon, hon kände sig varken skamsen eller rädd för honom. Hon tillhörde honom med alla sina tankar, hela sin längtan, med allt vad varmt och barnsligt och rent det ännu fanns kvar i hennes sinne. Han gick fram till fönstret och såg ut på platsen utanför, så återvände han ut till hennes arbetsrum och väntade.

När hon kom ut, blinkande mot ljuset, stod han mitt för dörren. Han lade händerna på hennes axlar och log, och hon var så glad över att han var kommen, glad över att den nya klänningen var vacker, över att han måste tycka om hennes lilla hem, över allting. Hon önskade sig ingenting annat i världen, än att se honom där, vänlig och god, gå omkring som om allt detta tillhörde honom. Och därför stod också hon och log, stod och log med sin eftersommarglädje. Så svängde han henne om med ett enda kraftigt tag, så att hon kom med ryggen åt honom och hon skrattade till, kastade sig tillbaka med nacken mot hans axel, smidig och böjlig med armarne bakåt kring hans hals.

»Nej, nu gör du mig ju rent tokig!« utbrast han hastigt.

Hon ställde sig ögonblickligen rätt, hon blev åter rädd för detta grova, stygga, som skulle komma in emellan dem, – komma som en frostnatt efter sensommarsol och härja allt vad den lockat fram.

»Vill du?«

Åh, den gamla frågan, den skrämmande, efterlängtade, där nej och ja var lika farligt för den som endast fruktade en ting: att mista! --- Mista? Nej, att drivas bort i mörkret, bort från allt som var sol och ljus och värme och liv, – bort i döden.

Hon vågade icke svara på den frågan, hon ville uppskjuta det, höra den om, sola sig ännu i kvällsskimmer, som skulle draga bort.

Så log hon blott, log så sorgset och trofast, och medan hon såg honom in i det upprörda ansikte, där uttrycket väntade hennes ja började hon stryka med alla sina fingrar genom hans hår, om och om igen, genom det tjocka håret ned över nacken, som hon alltid brukade när hon ville göra honom lugn och stilla. Och uttrycket blev vekt.

»Du vill inte?»

Hon svarade icke. Det satt henne som tårar i halsgropen. Hur länge, ack hur länge skulle hon kunna köpa sig denna »Galgenfrist«! Och hon fortsatte att stryka med sina händer, tyst och stilla som när en mor vill lugna sitt barn, medan han slöt sina ögon, sakta, som om han ville drömma om något långt avlägset, som hon påminde honom om.

»Låt oss tala om något annat då«, sade han och de gingo fram till den lilla soffan, där de satte sig till samtal comme il faut på ett passande avstånd för en herre och en dam.

»Vad du är fin!« sade han leende och såg på henne.

»Är det för min skull?»

»Nej --- « hon brast i skratt --- »jo«.

De pratade länge om allt och intet, men mest om hans kärlekshistorier, och han drack lite vin.

När han gick, sade han:

»Har du beslutat att alltid intaga samma **sedliga ståndpunkt** gentemot mig?»

Hon skakade blott på huvudet, allt för vemodig att kunna begagna ord.

»Har du inte fattat ditt beslut ännu?«

Icke heller nu något svar, men han förstod henne.

»Det skulle du ändå skynda dig att göra. Om ett par år äro vi gamla båda två. Tänk på det.«

Hon svarade icke, hon smekte hans hår, hon log mot honom, så att han måtte glömma detta stygga, stygga, och så att hon skulle få ännu några lyckliga minuter att lägga till alla andra innan det kom.

»Står hon inte och håller mig kvar så att jag inte kan gå!« sade han skrattande till sist.

Åh – så många minuter hon stulit!

*

Ända till den tolfte November såg hon honom icke. Det var att gå på glödande kol, det var att få hela sitt inre omvridet med eldgafflar. Så skrev hon. Livsbegär och livsleda stredo med varandra. Hon skrev ett brev med **förvänd** stil, på dålig danska och med ett formlöst innehåll.

Så kom han d. 13 de.

Han skakade henne i axlarna, han kastade henne hårdhänt, smeksamt och hänsynslöst omkring, han gav henne **kindpustar** och slag. Vad skulle man eljest taga sig till, sade han. Detta var ju »den rene Hysteri«. Stryk skulle det till. Eller en stor **gardesofficer** till älskare. Det var det enda som fattades. Stryk skulle han också ge henne.

»Känner du; jag slår hårt!«

»Slå gärna.«

»Nej, *se* på mig. Jeg bliver **lige saa gal** paa dig, naar du ikke kan se paa mig, som jeg bliver paa Edith. Vad är det vid dig? En hysterisk kvinna. Fy!«

»Du har orätt. Du tror att jag levat hela mitt liv bara som på en presentbricka, att jag alltid suttit i lugn och haft det gott, att

jag aldrig kan ha verkliga sorger och verkliga bekymmer, som icke alls behöver ha med inbillning och hysteri att göra.«

Och hon började berätta om sig själv, blott några rent yttre konturer av hennes nuvarande ställning.

»Men du har ju *verkliga* sorger!« utbrast han, »jag tar mina örfilar tillbaka.«

De talade länge och förståndigt. Småningom blevo de glada igen och kommo ifrån den sorgsna tonen.

När han ville gå stod hon åter vid dörren och höll honom kvar med sina smekningar.

»Vill du?«

»Ja.«

»Nå, så gå in till dig.«

»Jag vill, men inte i kväll.«

»Nå, när du själv önskar då.«

Och han gick.

*

Det var en lördag, det var den 19de November.

De hade icke gjort något avtal. Hon hade icke bett honom komma. Men hon gick och var så lycklig i tanken på att den här gången skulle han icke bli borta, hon skulle icke få vänta länge och förgäves. Hon hade äppet att locka det stora barnet med.

Hon gick omkring och drev tills det var tid att hon kunde vänta honom. Hon såg lykta efter lykta tändas och glänsa fram ur det lätta, blågrå storstadsdiset, och röda sken glödde till ett efter ett borta från järnvägsstationen. Allt var så vackert, så underbart vackert som hon tyckte sig aldrig ha sett det förr. Och hon log i sina stilla tankar. Om han kom i kväll, då visste hon att det skulle ske.

Hon gick hem, fylld av sin starka, unga sensommarglädje. Hon kände sig så rik, så harmonisk. Hon längtade, men utan

oro och kval, ty hon visste att han skulle komma. Om icke i dag, så i morgon, och om icke i morgon, så snart.

Hon gick in i sitt lilla hem, där lamporna voro tända, hon ordnade allt, hon gick omkring där och såg på all denna lugna komfort, som var hennes, och som hon höll av för hans skull.

Och så kom han. Han förde henne fram mot skrivbordet, fram till lampan, de stodo och logo varandra in i ögonen, nu visste de båda att hon var hans, att hon var kvinna. Han drog henne till sig och hon var icke kall, bara lycklig, tryggt slutentill honom.

Och så kom den, viskad in i hennes öra, frågan:

»Du vill?»

Också den gamla ångesten. Hon försökte smeka honom lugn och god, men det gick ej längre. Han ansikte mulnade och han förde henne bort ifrån sig.

Hon satte sig ett stycke bort i rummet och han blev stående vid skrivbordet i det han endast betraktade henne, mulet och ogillande.

»Varför kysser du mig, när du inte vill mig mer?» kom det [knotande](#), i det hans gråa ögon sågo på henne så kallt och förståndigt.

»Är det nu *jag*, som« ---

»Nej, nej; låt oss nu inte tala om det.«

Han gick och satte sig på andra sidan bordet utan att se på henne. Han teg och hon teg. Det varade länge.

Hon gnagdes av detta tysta missnöje, hon väntade som på en straffpredikan. Men denna trumpna tystnad var straff nog. Hon hade endast att vara tålig. Gott eller ont – det låg ju allt i hans hand.

Så reste han sig, kom emot henne och räckte fram sin hand.

»Försoning«, sade han blott, och med tacksamhet såg hon upp i det lilla ansiktet, som log så barnsligt och gott. Hon lade sin hand i hans och så var freden slutent.

De talade om likgiltiga ting.

Och så skulle han gå. Hon följde honom till dörren. Hon kände ett *styng* i sitt hjärta, som om hon gjort honom en orätt eller som om hon undanhållit honom något som tillkom honom.

»Gå inte nu«, bad hon. Han såg så kall och likgiltig ut, och det pinade henne så. Hon kunde icke låta honom gå i den sinnesstämningen. Hon försökte att hålla honom kvar som vanligt.

»Nej, nu gör det ingen nytta. Nu är jag alldeles kall, nu vill jag gå.«

Han gick. Hon kallade honom tillbaka från tamburen gång på gång.

»Vad vill du mig? Gift dig med en eller annan eller tag dig en älskare.«

»Hur kan du tala så?«

»Jo jag behöver dig inte. God natt.«

Hon kände hur ångesten trängde sig ut i blicken då han åter stod vid utgångsdörren, hon sträckte fram händerna, det var som om hjärtat ville brista, det var som i fall han nu gick med denna kalla ovänlighet skulle de aldrig se varandra mer, det var som om mörkret gapade därute och för alltid skulle uppsluka hans gestalt.

»Stanna! – Ett ögonblick bara!«

Hon kände icke igen sin röst, den var halvkvävd och ändå tydlig.

Han kom hastigt och beslutsamt in och stängde dörren.

»Vill du?«

Hon ville icke av fri vilja, tyckte hon, hon ville för att slippa från en tortyr. Hon ville därför att hon icke kunde låta honom gå, och detta var enda medlet att hålla honom kvar.

»Ja«, sade hon.

»Men nu är jag alldeles kall, du skulle sagt ja för en stund sedan. Nu känner jag inte den minsta sinnliga dragning till dig.«

»Så gå då.«

Han tvekade.

»Nej, gå in till dig.«

Hon gick mot dörren, men han hejdade henne på tröskeln.

»Låt oss tala som förnuftiga människor. Nu är jag alldeles klar i huvudet; jag kan bli kall med ens, när jag riktigt vill.«

»Ja, låt oss vara förståndiga.«

Nu var hon också kall. Det skulle ju sluta i alla fall, så kunde det liksom väl sluta nu.

»Du är en alltför **ärbar** kvinna«, fortsatte han, »**du skulle inte förr ha gjort det än det skulle harma dig**«.

»Ja. Nu skall jag låta dig gå.«

Han såg skarpt på henne och tvekade.

»Men det kan hända att det dröjer länge innan vi se varandra ensamma igen.«

»Ja.«

»Kom så.«

»Nej, nu är du ju kall.«

»Jag blir nog varm. Gå in till dig.«

Det var en kall, torr överenskommelse, det förekom henne som ett öde, vilket icke kunde undvikas. Hon gick utan ett ord mer.

»Jag stannar här tills du ger mig tecken«, sade han, och hon stängde dörren.

Därinne var persiennen nedrullad, men gaslyktorna kastade en strimmig belysning in genom dess spjälor och glittrade henne i ögonen.

»Jag släcker lampan, så att ingen av dina bekanta kan komma upp och fråga om du är hemma.«

»Ja.«

Hon kastade kläderna av sig, skälvande av skrämsel, men avsluten att vara ordhållig. Då hon var halvfärdig öppnade han dörren. Hon spratt till då hon såg honom i vita linnet. Hennes

ögon hade vant sig vid skumrasket, hon kunde tydligt se hans ansikte, som log.

»Vänta ett ögonblick; jag är inte färdig.«

»Vad gör det?«

Han kom in i rummet.

»Kom«, sade han.

»Men jag skall väl åtminstone ha skorna av!« Hon sade det med ett litet knot, som ett bortskämt barn. Han såg så god ut, hon kände förtroende för honom.

Han strök med sin hand över hennes nakna skuldra under linnet medan hon böjde sig ned för att draga stumporna av sig.

»Nu är du väl till mods som en som går till schavotten?«

»Nej«, svarade hon och såg upp i hans ansikte, »men jag vill ha min nattskjorta på först«.

»Vad skall det tjäna till?«

»Jo, jag *skall* ha min långa nattskjorta på, min kära nattskjorta!« skrattade hon lågt i det hon fumlade av brådska och **förlägenhet**.

»Så – var lugn, jag skall vända mig bort.«

*

Han stod vid hennes säng, påklädd, och med hennes hand i sin. Hon låg stilla på kuddarne och såg upp i hans ansikte med en stor rik, ren känsla av lycka, av ro, av hederlighet. Han var mer än allt i världen, mer än liv och död, mer än arbete och vänner, anseende och ställning. Han var hennes kärlek.

Håret låg upplöst på kudden, föll kring axlar och nacke, armarne vilade utbredda på dunbäddens vita överdrag. Hon kände ingen skygghet, mera. Hon kände sig som ett barn, utan begär, utan ånger, utan skam, endast sund, lugn, harmonisk, skuldfri. Älska och ge, älska och ge! Utan förbehåll, utan delning, utan baktanke.

Så var det att älska helt. Sådan var den sunda naturliga kärleken, utan råhet, – mjuk och fin, kysk och enkel. Han hade lärt henne det.

Hon förde andaktsfullt hans hand till sina läppar som i ett tack.

Han stod och såg på henne som i ett stilla vemod. Gällde denna sorg honom själv eller henne? Han sade ingenting, böjde sig blott ned och kysste hennes panna, så lyfte han upp hennes hand, kysste också den, stilla och som i vördnad.

Så gick han tyst därifrån.

*

De följande veckorna sågo de varandra icke utan i främmande människors närvaro och kunde ej tala i **förtroligare** ton utan om de andra ett ögonblick lämnade rummet.

Hon undrade om allt nu skulle vara slut mellan dem.

D. 8 Dec. 87.

Det var ett onödigt »ni« från en föregående dag (d. 3), som hon icke kunde förlåta. Hon kände sig likgiltig och hon ville visa sig likgiltig.

Hon kom från sitt sovrum när han stod i begrepp att gå, efter att ha lagt sitt visitkort på hennes arbetsbord.

»Jag stod just färdig att gå.«

»Tänk så glad jag skulle ha blivit, om jag kommit in och funnit visitkortet efter att ha varit borta knappt fem minuter!«

Och så stodo de inne i hennes arbetsrum. Han ville draga henne till sig, i rättighet eller vana. Och så kom kylan över henne; hon **stramade upp sig** blott och mötte hans blick tillbakavisande.

»Vad är där?«

»Ingenting.«

»Varför gör ni såhär?» – Han eftergjorde hennes rörelse med huvudet, när hon drog sig tillbaka från att möta hans läppar.

»Kan man alltid göra sig reda för varför?»

»Nej men någonting måste ju då ha hänt?»

»Nej. Ingenting har hänt.»

»Men vad är det då?»

»En stämning, ett ingenting.»

»Men vad för en stämning?»

»Bara att jag tycker mig ha blivit främmande för er.»

»Så?» – han skrattade och ansiktet klarnade upp – »vi ha blivit främmande för varandra! Är det ingenting annat än *det*?»

»Nej.»

Han drog henne till sig i kraftiga famntag och lidelsefulla kys-sar, glatt, friskt, med kropp intill kropp. Hon var lugn och glad och harmonisk igen, på en gång älskande och lidelsefri, så, som hon alltid känt sig i hans armar. Hon gjorde intet motstånd och hon log mot det välkända ansiktet, trygg under dessa häftiga smekningar, som överraskat henne som ett *yrväder*, och som icke talade om könslig kallsinnighet eller fysisk avsmak.

Han grep med sina händer kring hennes hals som om han ville strypa henne och så att det knakade i halslinningen, han slängde henne härs och tvärs som om hon varit ett viljelöst ting eller en tom klädnad, och hon skrattade friskt och ungt. Främmande för varandra – de två!

»Jag har sådan lust att misshandla dig«, sade han. Och hon skrattade vid en jämförelse mellan denna hårdhanta kärlek och den förra själstortynen.

Med blicken sänkt i hennes förde han henne fram till schäslongen och hon var glad och lycklig. Den gången hade hon ju ett *fullgott* skäl att ställa mellan sig och det grova, okyska, som nu kunde komma in emellan dem.

*

Så hon längtade de dagar som följde! Han kom så sällan nu. Kallsinnighet således!

Nu hade han ägt henne helt. Hon hade brutit alla gamla fjättrar och varit fullt naturlig – en halvtimme. Och så var han nöjd, så hade de intet mer att säga varandra, så kunde de skiljas.

Nu var det tid att gå. Men att gå var icke att bli fri; att gå var att lida en långsam och kvalfull död, skymfligt och *opåaktat*.

Bättre dö strax. Bättre att lida kort och få ett slut.

*

D. 12 Dec.

Hon satt ensam och skrev ett brev till honom däri hon ville fråga om han önskade att hon skulle resa bort eller stanna kvar.

Det kändes den ständigt gnagande smärtan i bröstet, tomheten, där vart andetag luft försvinner utan att ge lättnad, det stora svarta djupet av livsleda. Det låg en stor död, tung tystnad över rummet, vilken stadens buller och vagnarnes skrammel gjorde endast dess mer påtaglig. Allt detta som saknaden och hennes längtan efter honom givit henne till ett nu gammalt och invariant sällskap, – det vidriga, tryckande sällskapet av en, som man aldrig skall bli kvitt.

Nu skulle det börja, detta, som hon alltid fruktat, – eller rättare det hade redan börjat, detta, som hon ända från första stund vetat skulle komma: det gradvisa nedsjunkandet, det förödmjukande nedsjunkandet till något som först är likgiltigt, sedan motbjudande – – – Hade hon då icke ägt kraft att bryta innan detta kom? som hon hela tiden vetat skulle komma.

Så öppnades dörren. Det var han.

Hon såg ännu en gång detta kära ansikte, där varenda skiftning i uttrycket var henne så välbekant.

Hon gick emot honom, hon lade sina händer på hans axlar

och hon såg, hon såg och såg in i detta ansikte, som hon så snart skulle ha sett för sista gången. Hon log mot honom, men hennes strupe snördes samman av allt levandes ångest för att dö; hon höll sig från honom på armlängd och bara såg in i detta ansikte med *sina spelande drag*, sin grundton av själsfin nästan kvinnlig vekhet. Älska och dö, älska och dö! --- Hade detta varit lycka? Ja. Hon log. Ty hon ville ju icke ha det ogjort, icke leva om sitt tomma, solskensfattiga liv igen och stryka ut denna smärta därur.

Hon kunde icke tala. Det var ett *sådant jubel* att se honom, det var en sådan ångest att dö.

»Vad är det vid dig? Du ser så underlig ut«, sade han vekt och med sitt varma leende.

Hon andades djupt innan hon kunde svara:

»Jag blev bara så glad över att se dig. Jag hade längtat. Åh, jag hade längtat så!«

»Längtat? Efter *mig*! Kan man tänka sig något så dumt!«

»Ja det *är* dumt. Men jag kan inte hjälpa det. Jag kan inte låta bli.«

»Vad vill du mig då?«

»Bara *se* dig! Om jag sett dig en enda minut, så är jag nöjd, så är jag glad för en hel dag.«

»Sådant prat!«

Det låg sol över hans ansikte och stämman var mjuk som när man talar till ett kärt barn. Han drog henne till sig och hon lade sitt huvud på hans axel; de smögo sig intill varandra att bara kyssas, att bara le mot varandra och kyssas, bekymmerslöst, barnsligt, tillgivet, – som hon tyckte.

Det var tryggheten av hans närhet, det var tryggheten av att vila sin vilja i hans. Med ett ord: det var att vara kvinna. Älska och ge, älska och ge! Hur kunde hon orka att spela komedien, när hon var så trött! Han fick begära vad han ville, bestämma hur han ville, med hela sin natur, med allt vad hon ägde av vilja

och känsla och tanke var hon hans. Varmed skulle hon strida emot?

– »Icke här«, sade hon.

»Vad? Blygsamhet? Skygghet?«

»Ja.«

»Låt oss gå in i ditt sovrum då.«

Som en **lysmask** glimmade en liten lampa därinne med blekt sken, från höjden av ett skåp, och rummet var skumt.

Hon begärde intet, hon fruktade. Det var hans närhet, hans åsyn, hans vänlighet hon åtrådde, hon skulle kunna köpa varje minut för sin ära, för sitt blod, för allt vad hon ägde att ge. Skilsmässan var ju döden, att se honom var att leva. Och hon älskade livet.

Hon stod stilla framför honom på mattan med armarna tryckta intill kroppen som en slavinna kan stå inför sin herre. Och hon log emot honom med hela sin dödsdömda **hängivenhet**.

Han såg på henne liksom undrande.

»Nu vill jag dig ingenting«, sade han sakta.

Och i den skumma belysningen sågo de på varandra igen, och som två mörkrädda barn smögo de sig samman, men till en lång kyss.

»Du skall inte se så högtidlig ut. Du skall ta det bara som en **förlöjelse**. Om några veckor är det över för oss båda«, sade han.

Hon svarade icke. Vad skulle hon säga? Att hela livskraften var knäckt? Att hon var bara skuggan av en människa? Att hon lidit sig trött till döds? Att det, att giva hälften av sin varelse åt en annan, är att dö; när den hälften skall ryckas lös.

»Du skulle älska en stor karl på fyra **alnar**, som kunde passa åt dig själv.«

Hon skakade på sitt huvud med ett leende av sorg. Och så blev han varm igen, eller han ville gå, eller hon visste icke vad. Hon tänkte bara på att han skulle säga farväl och att hon icke skulle se honom.

Han frågade, och hon teg, han befallde och hon stod ännu orörlig framför honom i sin mörka klänning, tvekande, rädd att han skulle gå. Och så kom det, hårt, kallt.

»Vill du inte?«

»Jag skall göra allt vad du vill, bara du lovar att jag får se dig. Bara en *minut* om dagen!«

*

»Ja, ja«, sade han avvisande. Hon kände hans händer hastigt knäppa sig samman med hennes. Han bröt henne ned, nästan kastade henne handlöst på mattan.

– Köpa dessa minuter – – köpa dem från hans likgiltighet, köpa dem med armarne kring hans hals i sin gränslösa, lidelsefria dödsdömda hängivenhet! Och hon log, därför att han tyckte om att se henne le; hon log i denna stulna, brottsliga, hopplösa lycka.

– **Fordra** och underkasta sig –

Hon stod stilla framför honom på golvet i sin mörka klänning. Hon var brydd och osäker. Så vände hon sig skälvande om och fäste upp sitt hår, som fallit ned.

Så hade det kommit in, – detta råa, grova, föraktalstrande mellan dem, detta som hon vikit tillbaka för. Så hade hon givit ut sitt sista stackars kopparmynt och stod där bankrutt. Hon visste det. Och nu var det slut.

De smögo in i hennes arbetsrum, de satte sig tysta. Nu kände hon att han skulle gå, nu hade hon intet att betala med. Nu återstod intet annat än **gälda** sin skuld till samhället och moralen.

»Så dumt att gå och älska mig. Vad i all världen ser du på mig att älska? Jag är ju rent av ful.« Han gick bort och såg sig i spegeln. »Allting i mitt ansikte är ju snett. Har du inte givit akt på att det är snett?«

- »Vad hjälper det, om jag ser det eller inte!«
- »Men din stolthet bör ju vara nog att hindra dig från det. Tänk bara på, att det finns omkring ett dussin andra kvinnor, som gå och älska mig.«
- »Jo. Men jag har ingen stolthet längre.«
- »Du är verkligen ett allt för gott huvud att gå och älska *mig*. Jag är icke ett **föremål att älska**.«
- »Hå!«
- »Och vid dina år! Det är ju rent vanvett!«
- »Ja.«
- »Men kom och låt oss tala förståndigt.«
- Han satte sig framför henne. »Är det verkligen sant, att du älskar mig på fullt allvar? **Tout de bon**?«
- »Ja.«
- »Är det din mening att din vilja icke längre är fri?«
- »Ja.«
- »Vid dina år! — — — Att du älskar som när man är ung?«
- »Hur älskar man när man är ung?«
- »Så att man går helt upp i den känslan, så att den fyller hela ens varelse, så att man går och längtar. — Längtar? Kan du *längta* efter mig!«
- »Har du då aldrig själv längtat? — Förr.«
- »Jo, så att ögonen kunde tränga ur huvudet.«
- »Ja men vid dina år! — Är det på *det* sättet du älskar mig?«
- »Ja, ja. Det trodde jag du hade förstått.«
- »Nej, det har icke gått upp för mig förr än i kväll.«
- »Men vad har du då trott om mig hela tiden?!«
- »Seså, börja nu inte med *det*!«

Hon talade om att hon tänkt resa till Paris för att aldrig komma tillbaka.

Han skrattade och sade att det påminde honom om en dam, som rest till Fyn för att glömma honom. Nej, varför skulle hon resa. Vad skulle det tjäna till?

Nej, det skulle icke tjäna till något.

Hon skulle bara låta bli att tänka på honom.

En sorgsen skakning på huvudet.

Så gjorde han sig i ordning att gå.

»Jag skall övervinna det på ett eller annat sätt, **efter** du önskar det«, sade hon, i sitt sinne kastande skulden för hennes död över på hans ansvar.

»Det är rätt«, sade han, och så skildes de.

Hon satt kvar på sin plats, då han gått. Det hade kommit en död, tung förtvivlan över henne med en **tillsats** av skam.

Vad hade han trott om henne?

Hon hade icke blott varit ett tomt tidsfördriv för honom, hon hade också i hans tanke varit en lättfärdig kvinna, och han föraktade henne.

Döden för hans skull var det enda som kunde **rentvå** henne. Då skulle han se att hon ändå varit hederlig, att hon älskat honom helt, över allting, och det var därför hon hängivit sig.

Ja --- döden! ---

*

Två dagar hade gått. Två dagar, som varit evigheter av själskval och dödsångest, två dagar, vilka hon aldrig skulle ha hållit ut om hon varit ensam. Två dagar, som gjort henne till en gammal kvinna. Bara två dagar! Och detta var den tredje.

Hon skulle icke dö den kvällen, men den nästa. Den förra sårbarheten för tanken på det var borta. Hon grät icke längre. Hon var lugn. Men det lugnet var ödsligt och ofruktbart som en **hedmark**.

På kvällen hade **kamraten** lovat komma. Minuterna skredo fram så övermänskligt tunga, hon längtade efter en människa.

Tanken på honom, som hon icke mer skulle se, var liksom **utstruken**.

Men hon längtade så brännande efter den enda människa, som kände hennes historia, efter den ende, som skulle stanna kvar till det sista och göra det mindre tungt.

Det kunde icke ringa på korridorklockan utan att hon sprang till dörren för att öppna och se om det var han. Minuterna svällde och svällde. När skulle denna evighet ta slut? När skulle hon få dö!

Där ringde det. Nu *måste* det ju vara han. Hon gick ända fram till trappdörren och öppnade den. Och så ryggade hon tillbaka för det leende ansikte, som mötte hennes blick, och som för ett spöke, en innevånare från en annan värld än den som nu var hennes gick hon baklänges mot dörren till sitt rum, alltjämt hållande samma avstånd mellan honom och sig.

Det låg ju långa, långa år mellan deras förra möte och detta. Hon var en gammal kvinna, hon var en dödsdömd, hon var en för vilken det icke mer fanns en tanke på denna världen.

Det som skall dö har intet att säga den som skall leva. Allt är tomma ord. Döden har intet språk. Döden är stum; den har blott sin kalla andedräkt, som kommer allt att vissna.

No 5
Anteckningar

Den 15 December 1887.

Liv på nytt!

»Se på mig. Nej, se mig in i ögonen! Ser jag ut som om jag skulle vara så dum, att jag skulle missförstå dig till den grad?«

»Tror du jag är en så dålig psykolog, att jag skulle taga *dig* för en lättfärdig kvinna!«

»Med ett utseende som den [tragiske Muse](#) skulle man bli tagen för en [Columbine](#)? Nej, min tös, det går inte.«

»Men du sade ---«

»[Tillgiv](#).« Han lade sig på knä och upprepade ordet om och om med sina vackra tonfall. Det pinade henne.

»Skämta inte. Det plågar mig så obeskrivligt.«

»Inte är det något att sörja och gräma sig över. En verkligt djup känsla tycker jag borde ge glädje i stället.«

*

»Sådana människor, som jag, borde slås ihjäl vid födseln«, sade hon då hon låg på schäslongen och kamraten satt bredvid henne, »det förefaller mig som hade min panna endast en mjuk hud, där andra människors ha fast ben«.

»Nej, jag tror nog att ben och hud finns i de riktiga proportionerna hos dig. Du är visst en mycket välskapad individ.«

Hon låg sedan tyst och såg på det yttrandet, vände det och log emot det, som om det varit en frisk bukett hon fått. Det verkade så helande på hennes söndertrasade sinne som daggiga rosor på svidande brännsår. – »En välskapad individ«, en *människa* när allt kom omkring. En människa – – – Och han visste allt!

Så tacksam och trygg och sann hade hon aldrig känt sig förr – ty han var den förste till vilken hon sagt allt, den ende hon skulle kunna säga det till, och som icke skulle förkasta henne.

Och så talade han om sitt förhållande till *den unga flickan*.

»Det är ingen erotik, eller åtminstone nästan ingen – – – ja, den finns väl, på botten – – – men inte mer.«

Alltså ingen förlovning! Intet helt! Intet där hon själv var skjuten helt i bakgrunden!

Hon häpnade vid det jubel, som fyllde hennes inre vid dessa ord. Och detta jubel tystnade icke under hela kvällen, då de efter aftonvarden vandrade gata upp och gata ned under tända lyktor.

För första gången kom den frågan smygande: när var det du började fästa dig vid honom – bergkungen? Och varför?

Du jämrade och kved när ni två hade brutit i harm över sårande ord. Under de dagarne således, under sorgen och smärtan över *det*, då du var ensam och värnlös. Då drack du trollens dryck.

Så omedvetet var det då – – – vänskapen. – – – Så – – – Nej tyst! Slut ögonen och låt livet spira och formas, växa och dö, utan vidrörande av dina *förmättna* människohänder.

Låt inte vilja och medvetenhet sudla det som är rent som oskrivet papper. Låt det vara vad det vill! Slut ögonen och knäpp dina händer i andakt. Du är lycklig. Forska icke.

*

D. 18 Dec. 1887.

Nu skall det arbetas! Nu skall det bli hälsa till kropp och själ.

Han säger att mina sist skrivna noveller äro riktigt bra, i synnerhet **Förbrytarblod och Medan kaffet kokar**. De äldre novellerna äro icke dåliga, men något svaga. I de sista finns det kraft, »Lune« och en icke obetydlig framställningsförmåga. Jag har gjort avgjorda framsteg. När man jämför Ola Hansson och mig är det avgjort jag, som är »manfolket«.

*

Om hon var lycklig i dag! Han är svartsjuk. **Molard** kunde han med svårighet smälta och Lundegård kan han inte låta bli att tala om. Och så gör han narr åt svartsjuka män. Hoho! Det är så löjligt att vara svartsjuk. Jaha!

Och så talade han om sina »Käresten« och så grimaserade han, gapskrattade och skakade mig i bägge axlar och jag grep honom i peruken med mina tio fingrar.

Frågade om jag ännu tänker på att slå mig ihjäl.

»Inte ett dugg. Antingen tänker jag på det därför att jag verkligen vill göra det eller också tänker jag inte alls på det.«

Och så farväl, smidiga, glada och unga – trots åren – huvudet mot hans axel, armarne kring hans hals och ett par skrattande ögon emot hans.

Kan man vara glad! Hej. --- »Venskov«! Är det på det sättet vi övervinna min förälskelse? Jag hoppas det.

– Men tänk om jag inte hade kamraten!

*

D. 13 Jan 1888.

Jag har inte ätit ett ordentligt mål på flera dagar, jag är så förplågad till kropp och själ att det är som om de två skulle vridas från varandra.

»Han« var här i går. Det är vämjeligt att begå självmord, han hyser intet medlidande med mig, – mindre än någonsin. Och så skulle vi inte mera säga »du«.

Bortkastad som en gammal handske!

Det jäser i mig som en dov harm; det första livstecknet kanske.

Och Axel sade: du är så sentimental. Han sade det så där ömt och tillgivet.

[---]

Är det Georg Brandes som har knäckt mig? Nej. Det är allt det falska, som jag bäddat ned mig i för att behaga honom, som gjort det. Han har ympat in på mig kvistar, som icke kunde slå an, och vilka därför endast fört in förruttelse i min varelse. Lyxsjukan – som jag aldrig skulle kunna mätta med en författares små tillgångar. Föraktet för mig själv, därför att jag icke är furstinna eller rik eller vacker eller ung. Med ett ord: föraktet för mig själv därför att jag icke kan lysa.

Allt detta är icke mitt; det är vad jag hatar, vad jag hatat från början, vad jag vill sparka bort ifrån mig själv, vad jag vill resa mig emot, vad jag vill slå med mina stora nävar som om jag vore en man.

Han har väckt hos mig en sjuklig längtan efter lycka, när begäret efter sundhet och jämvikt är det enda som livet äger makt att stilla.

Jag har låtit vrida mig bort från min egen väg, jag har av detta begär efter lycka låtit föra mig in på skamliga gömslen för last och uselhet, jag har kastats ut i landsvägsdiket att sölas i smutsen och höljas av förakt.

Här ligger jag nu. Och jag har intet kvar. --- Skam --- skam --- skam!

Jag är en kvinna. Men jag är författare; är jag då icke också något av en man?

Vad gör det om jag är låg av födsel? Så är också han. Vad gör det om jag intet kan vinna av det män ger åt skönhet, ungdom och **rang**? Vad gör det mig om jag syns gammal och ful? Kan inte min skruppna, **osköna** hand ha kraft? Vad syns det på dess arbete om den är ful. Vad gör mig fattigdomen, om jag hatar lyxen och förklarar den krig?

Han har kastat mig ned i smutsen utan att jag gjort motstånd, och han räcker mig aldrig en hand för att komma upp därur. Varför reser jag mig då icke emot honom? Han vill icke veta av mig, varför kastar jag då icke bort all **pietet** för min döda kärlek?

Han har trott mig om intet. Varför ställer jag då icke upp min kraft mot hans egen? när jag vet att jag äger den.

Han ägde intet att ge mig, ty tomhet var hela hans rikedom. Varför ser jag då icke efter om jag icke till äventyrs äger någonting i mig själv. Vem säger mig att den lärdom han diat sig till ur böcker är bättre än den karaktär och den erfarenhet jag fått genom att få **livnära** mig på verklighetens torra bröd?

Jag är en ful och fattig och föraktad gammal kvinna, din förkastade älskarinna. Men låt se om jag icke också är något mer!

Jag har varit sentimental. Låt se om jag icke också är hård.

Jag ville offra mig själv hellre än att hata dig, du kastade offret bort med spott och hån. Som du vill då: tag hatet i stället! Det hat som sporrar till striden, men som aldrig låter en stiga ned till en låghet.

Du och din bror, ni ha icke velat ha mig med er. Nåväl, riskerar jag så mycket genom att följa min böjelse och göra front mot er?

*

D. 14.

»Hängd i tysthet.« Jag ville gå och hänga mig i tysthet, därför att jag fann det så lågt att jag icke kunde leva utan att hata honom. Jag ville icke bita omkring mig av smärta som en galen hund, och därför ville jag dö.

Och när jag ville lida allt och kyssa hans hand och glida bort i mörkret, ödmjukt, försvinnande som en skugga, då hade han icke en tanke på min tillgivenhet, icke ett ord av medlidande.

Hängd i tysthet, det var det enda jag borde bli, den kvinna han smekt var mindre än ett kryp på marken, icke en skymt av tillgivenhet eller medkänsla fanns det kvar efter alla dessa ömhetsbetygelser. –

Jag önskar ännu att jag fått dö i den sinnesstämningen, dö för att icke fläcka minnet av min kärlek med bitterhet och leda.

Men jag fick ej dö. Och nu ha hans hårda, kalla ord kommit. Jag ville dö så trogen som en hund, dö för att icke bli oädel, och han slog mig ännu, slog och sparkade mig ännu, slog mig just för det jag velat dö.

Jag hade icke hållit mig tyst nog. Mina tunga, plågade andetag hade generat dig, därför slog du.

Nu hatar jag dig. Med rätt eller orätt, det bryr jag mig icke om. Du slog mig när jag var god och vek. Slå mig också nu, jag skall icke känna det, ty jag har blivit hård.

»Fri kärlek« har förgiftat mitt liv --- kärlek? --- vilket namn för en sådan sak! Jag måste dö, ty jag kan icke leva. Men jag skall icke bli hängd i tysthet. Skam och nesa skall det häfta vid min död som vid mitt liv, den skammen skall lyftas upp på en hög schavott över mängdens huvud, där skall stå en varningens skampåle och jag skall fräckt bita tänderna samman under små-

leken, ty min avlivning skall ge en stöt åt den lära du förkunnar, den lära jag alltid avskytt, den lära jag icke vågade resa mig emot, därför att du var starkare än jag, därför att du band mig med sensträngar som du hämtat ur min egen kropp, därför att min tanke såg klart men min fysiska natur som en uthungrad våldsverkare lade händerna för dess ögon för att råna till sig några smulor under tiden.

Din lära hatar jag, hatar jag, --- hatar! Den har intet med fri kärlek att göra. Intet!

Jag har känt dig länge. Jag har ingen aktning för dig – och jag älskar dig ännu.

Jag har druckit bergtrollens dryck, bland mitt folk kan jag icke leva. Men jag vill andas, andas, andas innan jag dör --- jag vill tala mitt eget språk och ropa hans namn, det namn som skall kosta mitt liv!

Bergtrollet – Bergkungen. Lastens – den stora, [rusande trolska lastens](#) kung.

Men icke människa.

*

D. 25 Jan. 1888.

Jag känner avsmak och ovilja. Jag skulle vilja skaka honom av som ett kallt litet djur, men jag kan icke: jag är bunden av hans smekningar, – av ett vanvettigt hopp att det skulle kunna skymta fram den minsta lilla glimt av verklig känsla för mig, att det i mitt eget sinne skulle komma något av verklig aktning för honom.

Ack det är fåfängt hopp!

Denna kallblodigt älskogssjuka varelse är beredd med sina kyssar för vem som helst som med någon heder kan uppföras på listan över hans erövringar.

Jag föraktar honom och därför föraktar jag mig själv. Det är detta som gör livet så tungt, så outhärdligt tungt.

All hans storhet har krympt ihop inför mina ögon; han *har* varit.

Gud, vad är han nu! Och jag kan icke slita mig lös. När jag ser honom --- åh, då njuter jag själva klangen av hans röst, jag gläds åt hans åsyn, min egen ensamma kärlek kastar ett återsken över honom.

*

D. 26 Jan. 1888.

I dag är det Torsdag och han har inte varit här sedan i Söndags, således fyra dagar som jag icke sett en skynt av honom. Så länge tror jag aldrig det dröjt utom när jag bodde ute vid Halm-torvet.

Jag hade satt de två unga att passa på om han skulle komma, så att han ej behövde gå igen i fall han kom medan jag var ute och tog min spatsertur.

Jag gick Amaliegade. Kl. 1/2 8 var där släckt i hans fönster och tjugo minuter därefter var där tänt, alltså hade han varit ute, men icke sökt mig.

Jag har alltid trott att det var instängdheten som gjorde att jag kände det så krossande tungt var gång jag väntat så säkert och ändå väntat förgäves. Men där, på gatan, när jag såg att han kommit hem utan att ha sökt mig, där flög mig förödmjukelsen som eld genom alla ådror. Det var som om harmen ville kväva mig.

Jag förstår att man för att kunna bli en sådan man kvitt kan kasta sig i armarne på en annan.

Axel, Anna och jag ha haft en lång skymningsstund – allt för lång. För långa [kelestunder](#) och för lite arbete gör känslorna [kvalmiga](#).

Jag vill slita mig lös från den kära ugnsvrån varje dag för att strax på middagen vid 6 tiden få mig en promenad och sedan bli arbetsduglig.

Jag hade tagit min sämsta arbetsdräkt på för att kunna sitta alldeles ogenerad och skriva. Och så kom han, sent, när jag alls icke trodde han skulle komma. Ledsen, i dåligt humör över att norska Dagbladet haft en artikel emot honom. »Nej lægg din Haand paa min, **jeg kan næsten ikke holde det ud**, at du tager den bort. Jeg er saa nervøs.«

*

D. 29 Jan. 1888.

Han har sagt att han »**maaske**« skall komma i kväll. Jag känner det som ett slags kärt obehag i stället för som en glädje; det tar min uppmärksamhet från arbetet. Om jag bara kunde få en smula mer likgiltighet i mitt sinne och därjämte en smula privatintresse av att leva, så skulle jag vilja bort härifrån. Det kostar mycket pengar och ger föga manuskript.

I går var han här; kom just som här var som mest **uppstök**at därför att vi skulle hänga upp kulörta lyktor.

De andra lämnade oss ensamma.

Han var nådig och god, därför att han själv var bedrövad. Hustrun går i ett raseri som varat fjorton dar. Hon och han tala aldrig till varandra utan om hon grälar. Hans liv är trist under de förhållandena. För att plåga honom tar hon barnen ut med sig när de komma från skolan, så att han icke skall få vara tillsammans med dem.

*

D. 29.

Bad mig åter stryka över hans hand. »Det beroliger mine Nerver.«

När han är ledsen är han alltid god.

Bad mig bryta hand med honom. »Det beroliger.«

»Din Haand skjælver jo.«

Jag sade att jag dag för dag mister krafter.

Han satt och värmdde mina kalla fötter mellan sina händer, så vänlig, medlidsam och rar.

*

D. 21 Feb. 1888.

Alter ego! Jag känner mig ensam, och så måste jag skriva till dig igen. --- Åh, vad jag är trött. Jag arbetar ihjäl mig, och jag uppåtes invändigt av livsångest.

Jag är i tungt lynne, och i kväll skall »han« komma. Naturligtvis blir stämningen tryckt och han kommer att gå från mitt hem med ett obehagligt intryck. Så mycket mer som Axel troligen är stött på mig. Han har varit så underlig allt sen i går kväll. Jag tror att han hört att jag talade med Ingeborg om honom och Anna. Och blott det, att jag *nämnde* dem var nog att såra hans finkänslighet.

Och i dag lämnade jag honom ett par böcker som var hans, och som jag inte ville ha liggande i mitt rum.

*

Anna hade sagt strax hon såg G.B. och mig tillsammans, att hon tyckte jag spelade för mycket »med korten på bordet«. Hon kände sig upprörd å hela vårt köns vägnar över att jag så *otvetydigt* lade min beundran i dagen.

(Som om det vore beundran!)

Axel tillade, »och det tåler knappt *någon* man vid. Allra minst han«.

Så sade han att hela felet i mitt förhållande varit att jag varit för lite **Världsdam**. – *Världsdam* – ja! Men så hade jag ju aldrig fått veta vad det är att älska; utan konventionalism, ända till vanvett!

Världsdam? »Det är det enda som imponerar på honom«, säger Axel. Och han har rätt.

*

Jag skall flytta från mitt lilla författarbo i Hörby. Det gör mig ont. Stackars Ernst! Ingen fristad.

*

Sol över gator och gränder. Sol! Och inte en molntapp på himlen, som spänner sig ljusblå över husens tak, sedda i morgonbelysning.

Hem till frukost! --- Prat! Vem kan gå hem och sätta sig i en instängd matsal ännu på länge? Nej, ut att driva tills magen skriker, ut att driva med händerna i **paletåns** fickor, bekymmerslös som blott en främling bland främmande människor. Lika gott vart! Bort från de **fashionabla** kvarteren, in i den stad som är en värld för sig, de fattigas och småfolkets stad. Bara man viker om hörnet från den stora **stråkvägen** slår skillnaden en till mötes. Blott vika om ett hörn, och borta äro de eleganta butikerna med sina stora spegelfönster, den myllrande mängden av brådskande vandrare i vårdade kläder, och borta spårvagnens rassel och klingande bjällror! Man möter dem väl också i bättre gator, dessa **malättna** figurer, **naggade** av nöden, stämplade av bristen, i **frändskap** med brottet och **skojeriet**; men där sticka

de sig undan bland de andra, där hasta de framåt som om de ingen rätt hade att exponera sina trasor, där krympa de sig under polismannens blick och tyckas smalna in till skuggor, som tyst glida fram mellan verkliga människor, – folk: bättre folk.

Här däremot äro de hemma hos sig, och det syns både på gång och hållning, **slusken** med fransar kring byxorna och hål på armbågen rätar upp sig och går så käckt som envar; syhästen i sin slitna kappa – för snäv att kunna räcka åt en turnyr – är här välklädd bland de andra, och barnen – barnen ha en fristad på gatan, där inte de äldres **bannor** kunna nå dem.

Se på den lilla där, som **slår kanor** på rännstenen! Fötterna i ett par **listskor**, som tillhört en vuxen, hälarne **nedkippade** och listerna dragna ut i slamsor. **Mol** ensam, med orubblikt allvar fortsätter hon sina övningar, och det är mer än ett konststycke, att hon inte ramlar omkull och slår trubbnosen flat emot isen, – den smutsiga isen på en uppsvälld rännsten! Men den lilla sportmänniskan har roligt, så roligt att hon av bara intresse inte har tid att le, utan ser helt allvarsam ut. Vintertoaletten fullbordas av en tunn själ, att frysa ihjäl i, en själ till en urblekt och kutryggig gammal gumma och som är så lång att dess spetsiga flikar med sina halvslitna fransar dingla ned på skorna. Hon håller den omkring sig lika skickligt som hon manövrerar **pråmarne** på sina fötter. Kronan på det hela är en svart bahytt, knuten under hakan, visserligen så stor att den vill glida tillbaka på nacken, men den kommer rätt av sig själv, blott man skjuter huvudet ned mellan skuldrorna och gnider nacken några tag; sättet är praktiskt och bekvämt.

Inuti den slaskiga sjalen röra sig de smala, svarta benen på ett putslustigt sätt, men inte ens i den trupp pojkar, som klampande kommer förbi, tänker någon på att göra narr åt utstyrseln, så litet ovanlig är den.

*

D. 26 Feb.

[--]

Jag vill icke gå upp i ensidig självporträttering, nu, under mitt sista arbetsår, jag vill åt den värld – som lever – teckna skarpa, kraftiga bilder av människor och ting. Allt det storslagna som i andras kamp emot livet mött mig på min väg vill jag återge i breda, stora penseldrag, och så kan jag gå. Småsjälar skola [skräna](#) över min grav, men vad gör det, så skall jag icke ha blivit hängd i tysthet.

Vad har jag att frukta av modellens vrede, jag – som är dödsdömd!

Nu har jag fria händer, nu skall jag bli konstnär, icke för framgång och bekymmersfritt liv, utan blott för att [minnas](#).

Han tror att mitt liv varit fattigt och innehållslöst, därför att jag var endast en kvinna och icke från aristokratins höjder. Men detta liv skall jag [mynta ut](#) innan jag dör och kasta ibland hopen; då skall han se att det innehöll mer än ett guldmynt, hur lätt det än vägde i hans hand.

*

D. 10 Mars. 1888.

Jag ser att jag längre tillbaka i anteckningarna önskar mig en smula likgiltighet gentemot honom samt en smula livsintresse när det rör mig själv.

I någon mån har detta gått i fullbord: jag känner lust att rita av människor igen och jag längtar till Hörby för att kunna skriva ihop manuskript, få penningar och njuta av frihets känslan.

Han har den sista tiden tagit sig för att komma endast en gång i veckan och att den enda gången stanna så kort som möj-

ligt. Denna tydliga likgiltighet har slutligen framkallat en motsvarande stämning hos mig själv: jag har mist intresset för honom. Jag finner honom nästan liksom tråkig som en annan, vanlig människa, vilken jag sugit ut.

Och dock lider det intet tvivel att han skulle vara mig kär över allt annat i världen, om jag kunde ha förtroende till honom och om jag visste att han verkligen höll av mig.

Mitt arbete är mig nu lika mycket värt som samvaron med honom, vilket bevisar att min natur hjälpt mig över den egentliga krisen och nu börjar bli normal igen. Nu behöver jag icke längre vara rädd att bli hängd i tysthet.

Lämpa mitt arbete efter hans åsikter, det vill jag icke; jag vill vara »äkta«; det må nu stöta honom eller andra för huvudet eller ej. Men när det icke gäller arbetet och sanningsskärleken, så skulle jag för övrigt vilja göra allt, allt, för att vinna hans vänskap. Kanske är detta icke så omöjligt, då jag så väl känner hans tycken, vanor och böjelser.

Nåja, det får gå som det vill med den saken, jag skall åtminstone arbeta!

Vad som glatt mig är att hans föreläsningsskyldighet i Köbenhavn räcker tills han är 50 år, således 4 år ännu. Så är det inte troligt att han flyttar långt nog bort för att vi fullständigt skulle förlora varandra ur sikte. Mycket är vunnet genom det.

En egenskap, som jag behöver uppodla för mitt författarskap, och som kan komma mig till godo om jag vill vinna hans intresse, är **personalkänedom**, kunskap om allt som händer, politiskt och litterärt, samt konsten att berätta klart, åskådligt, med alla belysande anekdoter, samt med blick för det humoristiska. Jag *måste* lära mig att uttrycka mig muntligt, med **takt**, finhet, ledighet. Med ett ord: jag måste bli »*Dame*«. Icke **affekterat**, utan verkligt: en finkänslig människa med vana vid umgänge.

Jag måste samla stoff att tala med honom om; då har jag också nog att skriva.

Och så måste jag skriva tillräckligt mycket för att vara väl klädd.

I torsdags kväll vid halv niotiden låg jag ensam härinne på min schäslong. Jag hade mycket ont i huvudet, tiden var mycket lång, och jag var ledsen över att han, som sagt »nu, när jag vet att du är sjuk, skall jag komma oftare«, ändå inte kommit, och det var nu på tredje dagen sedan jag såg honom. Jag längtade bort för att i ro hängiva mig åt mitt arbete.

Så knackade det, dörren öppnades försiktigt och jag såg en välbekant pälsärm; därefter stacks det in ett icke mindre välbekant huvud; han trodde att jag icke fanns i rummet, ty han kunde icke se mig strax.

»Ligger du!«

Jag förklarade – vad han ju visste – att jag var sjuk.

Så kom han in, pälsade av sig och ställde sig vid min schäslong.

»Kan du inte sitta?«

»Jo, visst kan jag det.«

Han satte sig och räckte mig handen till vanlig behandling för de sjuka nerverna. Och så kallpratade vi, om [tyska kejsaren](#), om [tanterna](#), om dagbladets beskyllning för [plagiat](#) etc. Han hade begärt att Politiken skulle höja hans honorar från 8 öre pr. rad till 15 öre, nu hade han fått svar: när det inte var en artikel som man alldeles bestämt beställt, så skulle han nöja sig med 8 öre. Och så frågade han vad jag brukade få.

Hustrun är rasande igen. Gråter tårefloder över hans kärlek till fröken Knutzon. – »Hun ved at jeg ikke elsker hende« (hustrun) men hon kan ändå inte låta bli att genom scener och uppträden göra sig ännu obehagligare för honom. Hon dyrkar honom, och ändå kan hon icke inse att hon genom att plåga honom gör honom allt kallare. Jag anmärkte att hon ju i den dagliga samlevnaden hade tusen tillfällen att med små omsorger och en tillbakadragen finkänslig tillgivenhet vinna hans vänskap.

Ja, men han har aldrig sett en så lidelsefull, häftig och passionerad varelse. När han var ung drog detta honom till henne, men nu har det allt vänt sig emot honom, och nu stöter det honom bort. Hennes oklokhet går över alla gränser, så är det icke nog med att hon utöser sin vrede över alla de damer hon misstänker honom för att älska, den sträcker sig även till hans mor.

Härom dagen hade de varit på middag hos Edwards. Fru B. hade gått förbi modern utan en blick, utan att räcka henne handen, och icke ens värden själv hälsade hon på, gick bara förbi honom. G. B. visste inte var han skulle göra av ögonen av skam över hennes uppförande.

Vi kommo att tala om fröken Mohr på det sättet att B. sade:

»Har du haft besök av någon?»

»Ja, idag var frk. Knudtson här, och i går frk. Nielsen.«

»Jag trodde det var henne du inte kunde tåla?»

»Långt därifrån! Du tar efter frk. Mohr, och varför jag inte kan tåla henne är blott att hon sätter upp en uppsyn som om jag gjort henne en stor förtret.«

»Då måste det vara min hustru, som satt i henne något om dig«, sade han hastigt. Men så ändrade han sig och sade att jag nog hade misstagit mig. Därpå berättade han att frk. Mohr uppträder som fredsmäklerska. Härom dagen hade hon kommit in och bett om inte hustrun kunde få resa till Berlin för att förströ sig lite. Men B. tyckte att i den här kölden kunde han inte låta henne släpa de små barnen med sig.

Han känner icke sin smärta i ryggmärgen nu. Han hade sagt åt henne att hon måste låta honom ha en smula fred.

Han hade suttit så långt bort att jag blott i det allra obekvämmaste läge kunde uppfylla hans önskan att rulla och krama hans vänsterhand, men så fort jag drog min hand tillbaka, stack han fram sin lilla tass igen. Annars voro vi alldeles lugna, som ett par vanliga gamla bekanta.

Han frågade efter Axel och Annas förhållande till varandra

och uttryckte sin förvåning över att Anna icke skrivit mer än en gång.

Så hade han ett roligt citat från någon författare, som sagt att alla brev kunde indelas i Historiska eller hysteriska.

Jag blev trött av min tvungna ställning och tog händerna till mig; vi kunde ju gott prata utan det där, när han ändå var för rädd att flytta sin stol ända in till schäslongen.

Jag trodde att han var så trött på mig och så likgiltig.

Plötsligt tog han fram min ena hand och kysste den, och så tog han den andra och kysste även den. Det låg något så gott och tillgivet och aktningsfullt i själva hans sätt att göra det.

Min oförståndige stackars pojke, jag håller ändå av dig!

Medan han talade hade han en gång förut sett åt sidan, och han spratt till då han såg min ena fot, som stack fram under morgonrocken, klädd i en gråbrun morgonsko och en mjuk mörkbrun strumpa. Han strök över min vrist så fint och mjukt och lät så handen ligga kvar några ögonblick. Denna hand hade gjort en hastig ofrivillig liten rörelse, vilken han genast hejdade.

Själsfin i allt, om man icke gör honom rå.

När jag låtit hans varma hand ligga över min vrist en liten stund, tog han den bort av sig själv.

*

Det led emot att han skulle gå, därför sade jag vad jag hela tiden haft på hjärtat, att jag ämnade resa hem i nästa vecka.

»Hvorfor skal du rejse!«

Han tycktes varken vara beredd på eller tycka om det.

Jag mumlade något om att jag känner mig så sjuk att jag kan behöva se de mina omkring mig.

Ja men då kunde jag liksom gärna ta min dotter hit.

Han satte sig plötsligt ned på schäslongen och lade armen kring mina skuldror så att jag kom att luta huvudet mot hans axel medan vi talade. Det var länge sen han visade mig sådan

där rent mänsklig tillgivenhet, men den lämnade mig nu alldeles oberörd; om han också *bett* mig stanna, tror jag icke det kunde givit mig lust.

Jag vill arbeta.

Och så har han vid den tiden då jag hade min hetaste konflikt sagt mig allt för många ord av sårande likgiltighet, de ha trängt in i mitt sinne som en småningom verkande *syra*, och de ha fränt bort tillgivenheten därur. Jag känner välvilja samt ett slags vetgirighetens intresse, men ingenting mer.

Jag var undvikande i mina svar och sade varken mer om att jag ville resa eller att jag kunde stanna: endast en tanke, – han hindrar mig från att arbeta, han stör mig genom den oklarhet han vill låta vila över vårt förhållande. Jag får icke lov att vara öppen och han vill icke vara det. Det är brist på tillit, brist på aktning, brist på allt det som gör umgänget till någonting verkligt välgörande och förbättrande.

Jag ville icke nämna något om att jag redan gjort *anstalter* och verkligen skulle resa, jag var rädd att han kunde uppfatta det som ett *sensationsnummer* för att få honom varm igen, få honom till att begära mig och hålla mig fast.

När han reste sig, reste jag mig också. Jag sade att han väl helst önskade att icke få brev.

Nej, naturligtvis önskade han att jag skulle skriva »*en Gang imellem*«, svarade han.

Själva detta svar sårade mig en smula. Det visade att han alltjämt är kvar i den *villfarelsen* att han behöver hålla mig tillbaka, liksom dämpande inverka på mig; att jag eljest skall hänga efter honom.

Jag svarade att det inte var behagligt att skriva brev som hans hustru skulle läsa.

Nej, hon *läste* dem icke, menade han. Men jag borde skriva så att alla människor kunna läsa. – »Og du maa naturligvis icke skrive *du*.«

»Nej naturligtvis inte!«

Men det sårade mig i alla fall att han sade det. Det hela får prägel av en fin herres kurtis med en underklass.

Så gick han. Avskedsorden voro:

»Du rejser ikke«, samt, då jag icke svarade, »jeg kommer igen«.

De sista orden: jeg kommer igen, uttalade han med ett leende och en uppmuntrande nick, som gjorde dem obeskrivligt komiska. Han var så säker om att min sinnesstämning är den samma och att detta löfte att »komma igen« för mig innebar guld och gröna skogar.

*

I Söndags tänkte jag att han nog skulle komma. Axel var rest. Jag hade satt fram blommorna på bordet, jag var klädd i min morgonrock och jag hade just suttit och skrivit på mina anteckningar. Så ringde det, jag kastade anteckningarna i lådan och gick bort till schäslongen, där jag stod när han kom in.

»Är du nu sämre igen!« utropade han när han såg morgonrocken.

Jag sade, som sanning var, att jag gått mig trött på en promenad. (För att se om han var på middagsbjudning eller ej. Men jag hade sett ljus i hans fönster.)

»Lägg dig på schäslongen då.«

Jag gjorde det gärna; plågorna göra mig alltid ofri, när jag skall hålla mig uppe.

Han stod vid kakelugnen med pälsen på.

»Kan du inte ta pälsen av?«

Det kom i mitt sinne en svag återklang av den gamla ångesten, när jag skulle velat köpa varje minut med mitt liv.

»Jo, men jag fryser ännu; jag vill värma mig lite.«

Så hängde han upp pälsen och började gå fram och tillbaka på golvet.

»Anhålles att du talar högt och tydligt.«

»Jaha«, ropade jag, med föresats att han inte skulle hacka på mig för att jag talade för lågt.

»Har det hänt dig något?«

Jag tänkte mig om. Nej; ingenting annat än att jag fått [E-lens brev](#).

»Ja, det berättade du. Jag var här ju i förrgår.«

»Ja, något annat har det inte hänt.«

»Nämner hon ingenting om sin käresta?«

»Nej, inte ett ord.«

»Jag trodde du hade hennes hela förtroende.«

»Det har jag också. Men jag vet ju hur det står, och när det räckt i så många år kan det inte vara mycket att säga om det.«

»Hur skulle jag kunna veta hur många år det räckt!«

»Det har jag sagt dig.« – Jag fortfarande skrikande från schäslongen.

»Tror du jag kan komma ihåg det! Hur många år har det räckt då?«

»Åtta.«

»Vilken tid! Vad jag tycker de borde vara utledsna på varandra!«

»Det tror jag inte de äro. Och varför skulle de det?«

»Det blir man ju alltid.«

»Det tror jag kan vara olika.«

»Nåja, jag vet ju ingenting om dem. Jag känner inte till hur pass de förstått att inrätta sig.«

»Vänskap kan det väl i alla händelser finnas kvar.«

»Vänskap? Nej det stannar ingenting kvar.«

I mitt sinne sjöd harmen.

»Att en förälskelse inte kan räcka, det förstår jag nog, men«

»Jo, den kan räcka hur länge som helst, om den bara inte får tillräcklig näring.«

Jag teg.

»Min polska väninna skriver att säkraste medlet att bota en man för hans förälskelse till en kvinna *C'est de la lui donner*. (Skrattande.) Det är en radikal kur. Ofelbar.«

Invärtets skummade jag av raseri och förödmjukelse, men jag log liknöjt.

»Kanske är det samma förhållande med en kvinna, då hon fått äga en man«, tillade han och stannade ett ögonblick.

»Det tror jag inte.«

Han återtog sin promenad.

»Nej, jag kunde väl förstå att du skulle välja det grova.«

»Tack.«

Harmen höll på att kväva mig och det uppstod en paus, men jag hade föresatt mig att han åtminstone inte skulle märka hur jag led. Han fortfor att gå.

Så vet jag inte hur det kom sig att han började tala om kvinnlighet, och jag frågade honom vad han menade med det ordet. Ja, det var svårt att definiera: en sammansättning av egenskaper, vilka man räknade för att vara företrädesvis kvinnliga. En viss kattaktighet, det att man kan plocka upp lag efter lag och ändå inte träffa på det väsentliga, det att det innerst inne i en vrå gömmer sig en rent kvinnlig fåfånga etc.

[---]

Det blev en paus och jag låg och såg på honom.

»En sådan en! Alltid skrattar hon åt mig!«

»Jag bara låg och tänkte att du själv har visst många kvinnliga egenskaper.«

Han ansatte mig gång på gång med frågor om vilka dessa egenskaper voro. Men jag skrattade och ville inte säga det utan fortsatte med min berättelse. Därvid kom jag att tala om hur Axel sagt något för vilket jag krympt ihop mig som en snigel utan att låta honom märka det.

»Alla människor säga visst saker för vilka du krymper dig som en snigel. Jag kan slå vad att det i dina anteckningar heter:

Georg Brandes kränkte mig dödligt i söndags, i torsdags var det något bättre.«

Jag måste skratta åt anmärkningens slående sanning.
[---]

*

Varför har jag skrivit allt detta? Obetydligheter, rena **trivialiteter**.

Därför att vi nu skola skiljas; därför att varje ord som kan bli det sista har vikt och värde, därför att han trots allt – trots hat och stolthet och hämndkänsla – är mig kär ännu, kär över allt annat. Det är himmelrike att se honom, höra hans röst, känna hans mjuka lilla hand mot min kind.

Han är ett elakt barn, som jag älskar.

Han har varit mitt livs stora händelse. Han är vändpunkten. Bekantskapen med honom bestämmer över heder och ära, över liv och död.

*

Axel sade härom dagen med en skymt av medveten avundsjuka för det Ingeborg förtror mig allting.

»Alla människor komma och berätta för dig; till mig kommer aldrig någon.«

»Du skrämmer dem med din överlägsenhet«, svarade jag leende.

»En överlägsenhet som är spelad – ja. Och du förstår att dölja din; det är hemligheten.«

Åh kamrat, hur fint och vackert du skämmer bort mig!

*

Varför kan jag inte ha mod att sitta undangömd och fattig i Hörby för att få lov att ha lugn och skriva efter mitt eget huvud! Jag är ju bara skenbart fattig, bara fattig till kläderna; jag

behöver ju inte försaka något. Min penna ger mig nog vad jag behöver.

Och när jag inte har mer att säga, då får jag komma hit och dö och bli begravnen här, i den omgivning där jag lidit så mycket – och älskat så mycket.

*

I Fredags kom han igen. Jag satt och skrev på mitt komediutkast och hade föresatt mig att vara lugn och förständig, om han icke skulle komma. Det hade jag varit de andra kvällarne.

Ljuset föll på hans ansikte och på hans svarta hår. Han är ändå bra vacker, min elake pojke! Inte regelbundet vacker, men intelligent vacker.

Så satte vi oss vid bordet och började prata. Han utan vidare sträckande fram sin lilla tass till min behandling.

[---]

Jag satt och böjde profetens fingrar som vanligt.

»Au!« skrek han mitt i samtalet och jag drog förskräckt handen till mig i det jag brast i skratt över att ha blivit så hårdhänt.

»Nej för all del sluta inte upp«, sade min osedlighetsprofet och sträckte fram sin lilla tass igen.

Det är roligt att vara så där lugnt och likgiltigt vänner, nästan som ett par syskon. Jag tror att han tycker det också.

Han delade min lugg och kysste mig på pannan med den innerligaste övertygelse när han skulle gå, och jag satt och tittade efter honom när han vände sig i dörren med sin vanliga behändighet.

»Jag kommer snart igen«, nickade han uppmuntrande, »det skall inte dröja tre dar härnäst.«

Det gläder mig att han inte vill jag skall resa, men jag reser ändå.

*

D. 19 Mars 1888.

Det är märkvärdigt att ju mer den gamle **tjurskallas** att inte vilja göra något för Hilma, utan kasta allt på mig, dess mer kommer jag att hålla av henne. Det är som hans andel, – hans **faderspart** i henne bleve mindre ju mer han undandrager sig omsorgen om henne. Hon påminner mig då mindre om honom, hon blir nästan helt min. Åh Gud, om hon haft en far som jag kunnat hålla av! Om hon åtminstone kunde låta bli att bli lik honom! Om hon kunde bli lik mig! Om hon kunde komma att se någorlunda bra ut och inte vara allt för dum. Med ett ord: om jag kunde slippa att skämmas för henne som jag alltid måst göra det för honom. Och om jag kunde förtjäna så mycket att jag kunde få henne helt för mig, klä henne med mina penningar, låta henne ha bara mig att tacka för allt, och icke honom.

Jag gläder mig som ett barn åt att få gå på teatern i kväll, och de ge ändå ingenting annat än en balett.

*

D. 20 Mars.

Det är sorg att lämna Köpenhamn. Mina ögon fyllas av tårar så fort jag tänker därpå, det är som om hela min varelse vore full därav och de rinna över för det allra minsta. Det förefaller mig som om livet icke levdes **annorstädes** än här, därför att här finnes nästan allt vad jag är bunden och fäst vid.

Vårsolen skiner med lutande strålar och gulaktig glans på huset mitt emot mina fönster, och mitt sinne fylles av ett varmt vemod och en smältande saknad då jag ser det; det är som om jag aldrig skulle få se sol mer.

Vad hjälper mig hån och galgenhumor, vad hjälper det mig att jag kan se vad som är smått och löjligt i hans karaktär! Mitt hjärta har vuxit fast och jag älskar alla hans fel och svagheter som jag älskar allt det goda och allt det själsfina däri, ty jag älskar ju honom själv, just sådan han är.

Men han är för ytlig och för teatralisk för att kunna hålla riktigt av någon. Vinna hans tillgivenhet kan jag aldrig.

*

D. 21 Mars.

Jag skall fram, jag vill fram. Jag vill icke låta begrava mig levande.

Skriva, läsa, studera livet. Slå mig fram med alla medel! Leva och ge tappt? – Eländighet! Nej.

Bara hugg i; det går nog till en tid. Sen kan du dö. Men också bli hågkommen, – en liten tid.

*

D. 22.

Det är vår. Jag kände det på det kylslagna duggregnet när jag kom ut i dag, jag kände det på mitt levnadslustiga pojkllynne. Hej! Arbeta och se vad det skall bli av alltsamman och alla.

Sol och färg och liv! Liv ända ut i pennspetsen – se där min lösen!

*

Fru Lange sade att hon trodde jag skulle slå mig på dramatiskt författarskap, ty »mitt liv kunde inte ge stoff till flera romaner«. Hon skall det få se – Satanas!

*

[---]

Vi talade om Strindbergs mani att tro det barnen icke äro hans egna. B. sade att det är märkvärdigt vad en misstanke eller ett tvivel småningom kan äta sig in i en. Någon hade en gång yttrat att »en Dame vilken jeg som ung kjente meget intimt«, förut stått i förhållande till en annan herre. B. hade frågat henne. Hon svarade med de sannaste tonfall att hon hyst ett litet svärmeri, men att detta gått bort då denne herre visade sig vara fysiskt förälskad i henne på ett sätt som gav henne avsmak för honom.

Denne herre visade sig ursinnigt svartsjuk på B. och lurade på honom och damen, utspejande dem.

Nu, sedan damens dotter är fullvuxen, tycker B. att det hos henne framträder en svag likhet med den där herrn. Så fort han ser henne kan han icke låta bli att grubbla över frågan: är hon den mannens dotter eller icke?

Damen är död, sade B. Jag undrar om historien är annat än en dikt. Och om den är sann undrar jag om den frun kan vara den så ofta omtalade första älskarinnan. Hon skulle då ha barn som leva och som han brukar se. Vilka onaturliga och intrasslade förhållanden!

Han ville så gärna ha klarhet, ty det vore så belysande för denna kvinnas karaktär, men han kan icke få det. Han vet blott att hennes ord hade sanningens tonfall.

[---]

*

D. 25.

Det är Söndag, den dag han brukar komma. Klockan är halvnio, således kommer han troligen ej.

Jag är lugn, så lugn. Kan liksom gärna sitta i Hörby vid mitt arbete som här, hoppas jag. Kan då slå mig fram till att komma

hit igen. Bara att finnas i samma stad som han är mig kärt, men jag vill inte hålla honom kvar. Det är sådan otrygghet när jag inte är här, det är liksom om en olycka skulle träffa honom och jag vara långt, långt borta.

Det är underligt hur mycket jag kommit att hålla av honom på den sista tiden, sedan nästan all erotik dunstat bort ur vårt förhållande.

Snart är kanske den bergtagna fri, bland sitt eget folk, och allt det andra var bara en svår dröm – vilken slutade som min ständigt återkommande dröm, den tiden jag var ung.

Det är märkvärdigt!!!

Den hade jag ju glömt – ända till nu. Denna märkvärdiga dröm, där min fiende alltid blev min vän. --- All ångesten först och sedan denna underliga, härliga ro.

Griller!

*

D. 28 Mars 1888.

Packa? --- Packa för att resa från Köpenhamn! --- Inte se honom mera!

Det är inte längre uppror i mitt sinne, det är det lugna inordnandet under nödvändigheten, men mitt bröst pressas samman, mitt huvud värker och mina ögon vilja ständigt fyllas av tårar, – de äro så fulla därav att jag knappt kan skriva.

Det är visst inte så svårt att dö. Det går nog fort. Och varför skulle man inte kunna uthärda en kort smärta, när den befriar en från den stackars själen, som endast lider.

Jag älskar mitt arbete, därför vill jag bära det som är tyngre än döden, – jag vill bära livet ännu en tid: jag vill skriva om kvinnor. Och om jag, sedan jag skrivit det farligaste och ärligaste jag vet, ännu känner det liksom nu, så vill jag dö.

Jag har alltid ansett döden med snara om halsen som någonting skamligt och skymfligt. Men varför skulle jag rysa tillbaka för den sista lilla droppen av **draggen**, om detta är det enda säkra?

Det finns ingen bitterhet i mitt sinne. Jag har intet att förebrå honom. Det som skett har framgått som ett slags naturnödvändighet ur bådas våra karaktärer, våra så grundolika lynnen.

Jag känner knappt någon smärta mer, den har **sargat** och grävt i mitt hjärta tills eggen förlorat sin skärpa. Min sorg är hopplös och därför resignerad.

Min sorg? Vad sörjer jag över? Över förlusten av mitt »jag«.

Min vilja, min tanke, min hela varelse har knutit sig till en annan, och jag kan icke mera bli fri, jag vill icke. Endast det som i närmare eller avlägsnare grad rör honom har intresse för mig, – verkligt intresse. Jag känner det som om jag ville vara god emot alla människor; ännu vänligare än förr – men jag känner mig som med en hemlig sjukdom till döds.

Jag vill vara så god emot dem alla, just därför att jag icke kan leva med dem. De kunna begära allt annat, men inte det.

Jag kan icke bära det, att vara dömd av honom och **förskjuten** – dömd bara därför att jag älskat så gränslöst.

Hans goda tanke om mig och hans välvilja tycks mig vara mer än allt i världen. Jag kan icke tänka mig någon ersättning för vad jag mistat.

*

Hörby d. 5 April 1888.

I går avsånde jag brev till G. B. Det innehöll endast en redogörelse för tidningsnotiserna om mitt understöd från **Akademien**. Jag slutade:

»Egentligen borde jag inte skriva brev till er, ty ni talar alltid

som om brev – särskilt från damer – vore er en riktig landsplåga, men jag följer tillsvidare lusten att skriva eller lusten att tiga, allt som den faller över mig; så skall ni också. Om ni inte skriver skall jag ändå försöka tro att ni *hyser* en smula välvilja för

Ernst Ahlgren.«

*

Anteckningar, som jag funnit på papperslappar sedan i somras innan jag reste till Foglarö:

»Om Edith vore min verkliga hustru och jag så hade en femtonsexton medhustrur, så skulle jag kanske vara lycklig. Det är otroligt hur mycket jag håller av det barnet.«

*

D. 6 Apr. 88.

I äktenskapet kan finnas möjligheter till lycka; i en fri kärleksförbindelse aldrig.

*

D. 9 April 88.

Herre Gud, sådana tråkiga, tomma, innehållslösa brev den människan kan skriva! Det är som en kungörelse. Inte ett ord som av en verklig levande människa.

Och hur långt jag själv är från att vara läkt! Denna likgiltighet skär mig ända ned i hjärtrötterna. Om det bara fanns vänskap eller välvilja eller intresse! Men intet. Intet. Och hela världen tycks mig utdöd bara för det jag är mindre än en myra för honom.

Åh, om jag blott kunde resa det finaste vackraste minnesmärke över vår kärlek! Hölja det med allt vad livet äger av friska

blommor, ge det belysningen av en kär hågkomst! Och inte ett ord av bitterhet eller låghet och orättvisa.

Du har varit mig kär, över allt annat i världen. Och för dig är jag intet, intet, intet! Mindre än det uslaste kryp.

*

Hörby d. 22 April 1888.

På övermorgon skall jag resa till Kbhn igen. Undrar med vad stämning jag skall komma hem! Nu känner jag det som en stor lycka att få komma hem igen och riktigt i ro hängiva sig åt ett arbete så intensivt att det kan komma en att glömma hela världen, dödens hemskhet och livets sönderslitande oläkliga olyckor. Arbete, det är den enda lyckan för mig. Men arbete är lycka. Jag längtar icke bort härifrån. När jag slipper att se Hilma och Hilda, så kan jag trivas här. Arbetet kan taga en så helt i denna oavbrutna enformighet.

»Den bergtagna« kan i min livstid icke släppas ut. Men jag skulle kanske med bibehållande av vissa dess grunddrag kunna omskapa den till ett skådespel.

*

Mattis gälla, hesa hysteriska skratt eller snyftning, när hon läste första delen av »Den bergtagna«.

*

Lund d. 28 April 1888.

Jag tänker nästan icke på honom. Jag är fri!

När jag kom till Kbhn kände jag ingen feber vid tanken på möjligheten att få träffa honom. Jag *bävade* och tänkte att bara jag finge se honom på talarestolen, så skulle det väl komma igen. Jag var så glad att se min kamrat igen, jag var så intresserad av

vad han kunde ha att berätta om sig och Anna, att det uppslukade allt annat.

När jag såg honom det första han kom in om dörren ge akt på mig var jag ännu likgiltig, och när jag hörde denna förr så välbekanta röst kände jag ingenting. Jag endast undrade – undrade över att jag någon gång trott mig kunna komma nära denne man.

Hur glad jag var på hemvägen. Jag tyckte jag skulle kunnat dansa framåt gatan med min käre kamrat. Jag var fri!

Undrar om det blir för alltid.

Axel sade på hemvägen om någonting riktigt glatt och välgörande: »det känns som att bli kvitt en förälskelse«.

Fröken --- vad hon nu heter igen --- satt där med sin lysande röda rosett och slukade honom med ögonen. Lønborg, heter hon. Skulle jag konkurrera med henne!

*

Hörby d. 17 Maj 1888.

Jag blev sönderbråkad av att förgäves vänta honom tre kvällar i rad. Föreläsningkvällen var ingenting vidare, men de andra så mycket dess värre. Jag är således långt ifrån läkt. Jag gick fram och tillbaka som ett fånget, ursinnigt djur. Han var smeksam och jag nervös, när vi äntligen träffades. Han talade om att jag snart skulle komma igen. Jag hoppades själv därpå. Efter hemkomsten var det tomhet, död tomhet. Det är som om ingenting funnes i världen annat än han. Se honom en minut om dagen, få ett enda vänligt ord, det är lycka, allt det andra är ingenting.

Jag tror icke själv på Parisresans välgörande inflytande, men jag kan ju försöka en månads tid.

*

D. 2 Maj 1888.

Hon frågade om motivet för den avsmak för min man, som gjorde att jag bröt med honom.

Därför berättade jag om hur jag strax efter giftermålet märkte att han förrådde alla mina förtroenden, att han vred sig undan med förnekande när jag förehöll honom det, att jag under samarbetet märkte att han tog mutor, samt till sist hur han genom att för presenter alldeles glömma all sin vanliga svartsjuka kom mitt förakt att stiga till en grad så att det icke ens kunde döljas.

Hon tyckte att jag under samarbetet med min man måste ha kommit i beröring med en mängd olika människor och att det borde vara nyttigt för min författarverksamhet.

Jag talade om Bill samt att vi skilts åt genom egen överenskommelse. Även att jag sjuknat strax efter det han rest.

*

Vad hon syftar på i sitt brev såsom oklart var just detta, motivet för min brytning med min man.

»Hans svartsjuka uppenbarade sig ju icke i en sådan form att den kunde vara motiv nog.«

Det var därför jag berättade om det andra.

Hon frågade hur jag blivit gift med honom, och på den frågan svarade jag icke; jag sade att det skulle ha blivit en lång historia.

*

Paris d. 8 Juni 1888.

Åt skogen med mina vänner! Att vara ensam och vresig och arbetsam, det är det enda, som duger. Vad skulle jag här i Paris att göra? Inte har det blivit ett grand bättre, bara kostat penningar.

Jag skäms som en hund över att jag låtit övertala mig. Jag **har ju inte för fyra styver karaktär**. Jag är så svag när det gäller att göra en annan missnöjd med ett nej. Jag kan göra vad som helst hellre än det.

Kommer jag nu bara åter till det avskyvärda Hörby, så skall väl inte hin håle själv draga ut mig därifrån förr än jag ensam – alldeles ensam kommit på det klara med om jag kan leva eller om jag skall dö.

Den halva, ljumma lilla tillgivenhet, som jag **snyltar** mig till bara genom att gå omkring och vara »god«, vad skall jag med den?

Se hur det gick med Axel! Se hur det går med alla! – I skräpvrån med gamla möbeln! Och **till heders** med det som är prydligt och fint.

En karl kan vara ensam med sitt arbete. Jag undrar om inte **Voltaire, Molière** och **Holberg** i grunden voro ensamma. Varför skulle inte jag kunna vara ensam, om jag blott har en karls arbetsenergi?

Arbetet kan ta lång tid för mig. Än sen?

Åh Gud! Jag ville ändå hellre vara död.

Jag är ju blott en kvinna.

Men jag måste väl kunna dö utan sentimentalitet.

Jag har börjat få kärlek till böcker. Jag vill själv välja min läsning; dramatiska saker.

*

Paris d. 14 Juni 1888.

Därute hör jag tidningsförsäljarnas rop och lastkärrornas skrammel. Jag har suttit och tänkt efter om jag inte borde dö i natt. Det skulle bli mindre föremål för prat, det skulle vara bättre för de mina.

Men jag märker att jag ännu hänger fast vid livet. Jag känner mig icke olycklig, det är endast tomhet. Och om jag kunde arbeta skulle nog tomheten fyllas.

Och om jag inte kan det, så varför inte dö i Hörby! Det är endast fåfånga som gör att jag inte vill att tidningarne skola innehålla en notis om att jag dött i den avskyvärda lilla hålan. Det är inte fint nog.

Juni 1888.

Kommentarer och ordförklaringar

Victoria Maria Bruzelius föddes 6 mars 1850 som dotter till en lantbrukare och hans bildade hustru på Söderslätt i Skåne. Trots långt gångna planer på att bli bildkonstnär gifte hon sig 1871 med den tjugonio år äldre postmästaren i Hörby, Christian Benedictsson, änkeman med fem barn. Hon blev själv mor till två döttrar, varav den yngsta dog strax efter födseln. Första tryckta alstret är »Sirénen«, som under pseudonymen I. F. Tardif gick som följetong i Sydsvenska Dagbladet hösten 1876. År 1881 drabbades VB av en svårdiagnostiserad bensjukdom med lång konvalescens som befriade henne från hustruplikterna i det omaka äktenskapet och fick författarskapet att ta fart. Strax efter debuten 1884 sluter hon ett intellektuellt kamratförbund med den elva år yngre litteratören in spe Axel Lundegård, son till kyrkoherden i Hörby. 1 oktober 1886 inleds relationen till Nordens mest inflytelserike kritiker Georg Brandes, en man vars litterära uppskattning och kärlek hon förgäves söker under sina sista år. Efter att ha uppnått en position som Det unga Sveriges mest omtalade författare (och översatt till danska och tyska) tog VB natten till 22 juli 1888 sitt liv på Leopolds Hotel vid Hovedvagtsgade 6 i Köpenhamn, där hon också enligt egen önskan ligger begravd på Vestre Kirkegaard.

För förståelsen av VB:s hela författarskap är dess komplicerade utgivnings- och receptionshistoria oundgänglig. Den egentliga författarbanan är kort. Under livstiden utgav VB under pseudonymen Ernst Ahlgren två samlingar kortprosa (»Från Skåne« 1884, »Folkliv och småberättelser« 1887), två kvinnoromaner (»Pengar« 1885, »Fru Marianne« 1887), ett skådespel (»Final« 1886, i samarbete med Axel Lundegård) samt enaktaren »I telefon« som med framgång gavs på Dramaten spelåret 1886/87.

VB:s författarskap är unikt i svensk litteraturhistoria genom sin postuma produktivitet. Med början i Axel Lundegårds utgivning hösten 1888 av »Berättelser och utkast« samt »Modern«, en 250-sidig roman där endast ett hundratal sidor förelåg vid VB:s död, förändras verket. Vid Lundegårds bortgång 1930 fanns det arton titlar registrerade i VB:s namn, och de tryckta utgåvorna hade växt från sex till trettiofem. 2001 var de sjuttiofyra (Bergfasth 2001). Föreliggande klassikerutgåva ökar antalet titlar, med förhoppningen att för nytillkomna läsare ge en rättvisande bild av spännvidden i ett författarskap som består av verk utgivna såväl under som efter författarens livstid. Här intar VB:s dagbok »Stora boken« en särställning. Den utgavs av Christina Sjöblad 1978–85 i en gedigen vetenskaplig utgåva i tre band, som ligger till grund för det urval ur »Stora boken« som presenteras här.

Författarskapet mottogs redan från debuten med acklamation av en samlad kritikerkår. Under sin livstid ansågs Ernst Ahlgren vara en ur tematisk synvinkel typisk men stilistiskt sett egen åttiotalist (af Schultén 1925). Åttiotalismen är den svenska termen för den internationellt använda beteckningen »det moderna genombrottet«. Som den enda i grupperingen Det unga Sverige blev Ernst Ahlgren 1888 föremål för Svenska Akademiens uppmuntran då hon erhöll understöd ur »de medel k. Maj:t ägde att fördela mellan förtjänste författare och vetenskapsidkare«. I motiveringen framhålls »den mindre vanliga iakttagelseförmågan« i »Kamrater« och »Herr Tobiasson« (»Folkliv och småberättelser«) samt »den sedliga uppfattningens förtjänster« i »Fru Marianne«. VB var den fjärde kvinnliga författaren efter Anna Maria Lenngren, Fredrika Bremer och Emilie Flygare-Carlén som belönades av Svenska Akademien.

1950, hundra år efter VB:s födelse, utkom i serien Svenska Akademiens Minnesteckningar Fredrik Bööks »Victoria Benedictsson«. Det är värt att lägga märke till att Ernst Ahlgren

1950 slutgiltigt fått byta författarnamn till Victoria Benedictsson, en markering av att författarskapets tyngdpunkt förskjutits från de tidigare verken till de senare. Från Böök härstammar också det ofta citerade omdömet att Ernst Ahlgren var åttiotalens genius. Påfallande är dock att hon sällan hyllas för sin åttiotalistiska saklighet: hos VB får dialog och handling på bekostnad av natur- och miljöbeskrivningar karakterisera människorna, vilkas utveckling alltid står i fokus. Som af Schultén påpekat dominerar hos VB verb och substantiv på adjektivens bekostnad. Med en skenbart konstlös stil av enkelt byggda satser utan hopade ord eller starka uttryck åstadkoms en kraftfull prosarytm som endast kan jämföras med Strindbergs.

När det postuma författarskapet lades till det egentliga kom Ernst Ahlgrens litterära insatser under livstiden i skymundan. »Pengar«, den svenska åttiotalismens bästa genombrottsroman, har ansetts vara för programmatisk och »Fru Marianne« för idyllisk. Genom Svenska Akademiens gillande feltolkades länge »Fru Mariannes« kvinnliga realism med utopiska element som hemmahörande i det konservativa lägret i tidens sedlighetsfejd.

Ernst Ahlgren är en åttiotalist av blodet som i likhet med sina nordiska kolleger hörsammade Georg Brandes' rekommendation i »Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Litteratur« (1872–75): »Det att en litteratur lever, visar sig i att den sätter problem under debatt.« Tematiskt ligger Ernst Ahlgren nära kärnfrågorna i tidens vänsterlitterära realismprogram: den föråldrade äktenskapsinstitutionen, den konventionella flickuppföstran, kvinnofrågan, arbetarklassens villkor, jämställd kärlek mellan könen, land kontra stad. Med den postumt publicerade Victoria Benedictsson införlivas i författarskapet även det slutande 1800-talets mest såriga könskonflikt: den sexuella dubbelmoralen och radikalernas propagerande för »fri kärlek« utan hänsyn till kvinnornas underordnade ställning i samhället eller till (den då obotliga) könssjukdomen syfilis' epidemiska utbredning.

Efter VB:s död förändrades bilden av henne som den optimistiska människokildraren sysselsatt med att skriva fram värdiga livsalternativ för sina fiktiva kvinnogestalter, Selma i »Pengar« och fru Marianne, till den pessimistiska själsanalytiker som med »Stora boken« skapar en kvinnlig pendang till »En dåres försvarstal« samt utpekar döden som befriare för den namnlösa i »Den bergtagna« och för Nina i »Ur mörkret«. 1930 konstaterar Sten Linder i slutordet till sin gedigna avhandling: »Större än som konstnär var hon som personlighet.« Ända in i våra dagars handböcker för studenter i litteraturvetenskap är det i egenskap av den tragiskt heroiska kvinnlighetens fixstjärna på åttiotalets litterära himmel som VB kanoniseras (på bekostnad av kvinnliga kolleger som Anne-Charlotte Edgren Leffler, Alfhild Agrell med flera).

Axel Lundegårds betydelse för den fortfarande gångbara synen på VB som defekt kvinna är avgörande. Genom sina uppmärksammade biografiska utgåvor präglar han bilden av den undergångsdömda, till sin karaktär splittrade och grymt förförda författarinnan. »Victoria Benedictsson (Ernst Ahlgren). En Självbiografi ur brev och anteckningar« utkom 1890 (omarbetades 1908). 1928 utökades »självbiografien« till två delar under titeln »Dagboksblad och brev samlade till en levnadsteckning«. Hårt redigerade fyller också VB:s dagboksanteckningar andra delen av Lundegårds 1902 publicerade nyckelroman »Elsa Finne«. Här läggs grunden för tolkningstraditionen att läsa VB:s författarskap baklänges, så att säga över hennes döda kropp (Larsson 2008).

I 1928 års slutversion av »självbiografien« anger Lundegård sitt syfte att göra »en framställning av hennes liv, som förklarade hennes död«, och bilägger ett faksimil av VB:s avskedsbrev till honom: »När allt är förbi, så tag nyckeln, som jag lägger i det här brevet. Den är till mitt skrivbords tre översta lådor. Där finner du mina anteckningar; de tillhöra dig ensam. Bränn

det mesta, använd vad du vill.« Och vidare: »Förlagsrätten till allt vad jag utgivit och allt vad jag äger i manuskript är din.«

VB testamenterade sålunda hela sitt författarskap till Axel Lundegård, även det opublicerade (litterära utkast, halvfärdiga manus, brev, fyra studieböcker med avskrifter, citat, boktitlar, dikter m.m., »Annotationsalmanackan« som fördes från 1876, samt »Stora boken«). Förutom de tre varianterna av »självbiografin« 1890, 1908 och 1928, »Berättelser och utkast« och »Modern« 1888, utgav han 1890 »Efterskörd« samt det av honom färdigställda dramat »Den bergtagna« och omarbetade VB:s opublicerade lustspel »Teorier« under namnet »Pyramus och Thisbe«. 1918–20 redigerade han »Samlade skrifter av Ernst Ahlgren« i sju band, varav det sista, »Studier och brottstycken«, bestod av opublicerat material. 1922 sålde han kvarlåten-skapen till Lunds universitetsbibliotek, där den utgör lejonpar-ten av Ernst Ahlgrenarkivet, som sedan 1950 är offentligt.

Den biografiska sekundärlitteraturen om VB är även bortsett från Axel Lundegårds »självbiografier« omfattande och har länge en kvinno- och en manssida. På kvinnosidan tecknas genom Ellen Keys »Ernst Ahlgren. Några biografiska meddelanden« (1889) VB:s förankring i tidens progressiva kvinnooffentlighet. Intrycket förstärks av ett par brevväxlingar: Matti af Geijerstams »Bref från Victoria Benedictsson till Karl och Matti af Geijerstam« (1909) och Sigrid Leijonhufvuds »Ernst Ahlgren och Esselde. En brevväxling« (1910). I vetenskapliga studier till denna dag undviker man att läsa VB som en del av den unikt svenska författargeneration av kvinnliga prosaister och dramatiker som debuterar under 1870- och 80-talen, men som armbågs ut i litteraturhistorien (Williams 1997, Gedin 2004). Istället har forskningen länge dominerats av bilden av den isolerade, masochistiskt dödsbesatta författarinnan. I Tora Sandströms »En psykoanalytisk kvinnostudie. Ernst Ahlgren – Victoria Benedictsson« (1935) får VB diagnosen »avgjort narcissis-

tiskt libidinös hämning«, och i Ingrid Primanders »Den auktoritativa texten. Studier i Victoria Benedictssons författarskap« (1993) tonar VB fram som en lögnaktig narcissist ute efter att ta heder och ära av Georg Brandes. Det är också den danska forskningens hållning till VB idag (Knudsen 1994).

Patologisering av VB som könskrigets hämnande furie är ett huvudtema i den manliga forskningen (Larsson 2008). Då Axel Lundegård 1928, ett år efter Brandes' död, avslöjar hans namn (som de flesta redan gissat), sätter det igång ett tyckande om VB:s själstillstånd där tidens stora manliga skribenter (med enstaka kvinnliga undantag) uppvisar diverse variationer av »male bonding« (Fredrik Böök, Olle Holmberg, Olof Enckell, John Landquist, Edvard Brandes, Ivar Harrie, Sven Stolpe). Efter Bööks antologi 1950 med valda delar av »Stora bokens« beskrivning av VB:s kärlekshistoria med Brandes blir könskriget det stora temat, och VB:s hämndmotiv förs upp som första punkt på en dagordning avsedd att frita Brandes från all skuld. Trots att Böök 1950 även utger en fyrbandsutgåva av VB:s »Samlade verk i urval« är det inte det egentliga författarskapet utan »Stora bokens« och »Dagbokens« (så kallar han de pappersremсор som kompletterar »Stora boken«) »sannfärdiga, stundom hänsynslösa bikt« som anses tillhöra »världslitteraturen«.

Först med Karl-Erik Rosengrens källkritiska kortbiografi »Victoria Benedictsson« 1965 öppnade sig möjligheten att se VB som författare mer än som en frigid hysterika. I hans efterföljd skulle det vara intressant att jämföra VB:s fiktionalisering av det egna livet i brev och dagböcker med Strindbergs hanterande av privata upplevelser som litterärt råmaterial.

I den nya kvinnorörelsens kölvatten under 1970- och 80-talen triumferar kvinno sidan igen: det är tiden för VB:s stora återkomst som friskförklarad, nu som ett första klassens sanningsvittne om destruktiviteten i patriarkala strukturer. Det giv-

na källmaterialet var »Stora boken«, som utgavs i sin helhet av Christina Sjöblad (1978–85). En bestående insats för den feministiska VB-forskningen gjorde Jette Lundbo Levy, vars 1980 på danska utkomna »Dobbeltblikken« översattes till svenska 1982. Lundbo Levy läser det egentliga författarskapet med det postuma som facit och frågar sig varför de verkliga erfarenheterna i dagboken inte fullt ut kunde omsättas i fiktionen. VB:s estetiska program beskrivs som kombinationen av en manligt formskapande blick och en »kvinnlig« formbarhet. Den manliga blicken ser kvinnan utifrån, som objekt och vara i samhället; den kvinnliga, kompletterande blicken ser kvinnan inifrån, som plågat subjekt. Tesen satte igång en rad omtolkningar under 1980- och 90-talen som bildar fond i Birgitta Holms 2007 utkomna bok »Victoria Benedictsson«. Med Holm får Benedictsson en uttolkare som förenar feministisk medvetenhet med vidsträckt epokkänedom.

Ebba Witt-Brattström

Texter

I enlighet med de principer som gäller för Svenska Akademiens klassikerserie har texterna i denna utgåva nystavats utom i sådana fall där originalstavningen verkar återspegla ett avvikande uttal eller låter ana att författaren särskilt velat markera ordets (främmande) ursprung.

För »Stora boken« och »Teorier« har med vederbörligt tillstånd följande utgåvor under redaktion av Christina Sjöblad använts som förlagor:

Stora Boken. Dagbok 1882–1884, Vol. I. Malmö 1978: Bo Cavefors förlag

Stora Boken. Dagbok 1884–1886, Vol. II. Lund 1982: Lunds universitetsbibliotek och Liber Förlag

Stora Boken. Dagbok 1886–1888, Vol. III. Lund 1985: Liber Förlag

Teorier. Ett lustspel. Stockholm 1988: Bokförlaget Jungfrun

Övriga texter är baserade på *Samlade skrifter av Ernst Ablgren*, band I, II och VII (utg. av Axel Lundegård och med textstudier av Ingrid af Schultén). Albert Bonniers förlag 1918–20. – Förkortningen SS I etc. i kommentarerna hänvisar till respektive volym.

Litteratur

- Bergfash, Cecilia, *Bibliografi över Victoria Benedictsson (Ernst Ablgren)*, Linköping 2001
- de Bredsdorff, Elias, *Den store nordiske krig om seksualmoralen. En dokumentarisk fremstilling af sædelighedsdebatten i nordisk litteratur i 1880'erne*, Viborg 1973
- Böök, Fredrik, *Victoria Benedictsson och Georg Brandes*, Stockholm 1949
- , *Victoria Benedictsson. Minnesteckning*, Stockholm 1950
- Gedin, David, *Fältets herrar. Framväxten av en modern författarroll. Artonhundraåttiotalet*, Stockholm 2004
- af Geijerstam, Matti, *Bref från Victoria Benedictsson till Karl och Matti af Geijerstam*, Stockholm 1909
- Holm, Birgitta, *Victoria Benedictsson*, Stockholm 2007
- Holm, Birgitta, Förord till Victoria Benedictsson, *Den bergtagna*, red. Jenny Berggren, Umeå 2008
- Key, Ellen, *Ernst Ablgren. Några biografiska meddelanden*, Stockholm 1889
- Knudsen, Jørgen, *Georg Brandes. Symbolet og manden 1883–1895*, I–II, Köpenhamn 1994
- Larsson, Lisbeth, *Hennes döda kropp. Om Victoria Benedictssons biografi, arkiv och författarskap*, Stockholm 2008
- Leijonhufvud, Sigrid (red.), *Ernst Ablgren och Esselde. En brefväxling*, Stockholm 1910
- Linder, Sten, *Ernst Ablgren i hennes romaner. Ett bidrag till det litterära åttiotalets karaktäristik*, Stockholm 1930
- Lundbo Levy, Jette, *Den dubbla blicken. Om att beskriva kvinnor: ideologi och estetik i Victoria Benedictssons författarskap* (övers. Ann-Mari Seeborg), Enschede 1982
- Primander, Ingrid, *Den auktoritativa texten. Studier i Victoria Benedictssons författarskap*, Århus 1993
- Rosengren, Karl-Erik, *Victoria Benedictsson*, Stockholm 1965

- Sandström, Tora, *En psykoanalytisk kvinnostudie. Ernst Ablgren – Victoria Benedictsson*, Stockholm 1935
- af Schultén, Ingrid, *Ernst Ablgren. En litterär studie*, Helsingfors 1925
- Williams, Anna, *Stjärnor utan stjärnbilder. Kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet*, Stockholm 1997
- Witt-Brattström, Ebba, »Ur textens mörker«, i *Ur könets mörker etc. Litteraturanalyser 1983–2003*, Stockholm 2003

KORTPROSA

Skånska strövtåg

Skrevs sommaren 1883 och trycktes i Uppsalatidningen Fyris 20.7.1883. I Annotationsalmanackan, där VB antecknade sina förehavanden dag för dag, står det vid datumet 18 juli: »Jag avsånde mitt första 'Skånska strövtåg' till Fyris«. Ingår i SS VII (»Studier och brottstycken«). VB räknas som en av den realistiska folklivsskildringens pionjärer i svensk litteratur.

- 3 *fatabur*: 'förråd'.
obskyr: 'tvivelaktig', 'skum'.
dälder: 'små dalar'.
- 4 »gille«: 'kalas'.
Georg Nordensvan: (1855–1932), författare, konst- och teaterkritiker.
hålla på styvern: 'vara sparsam'.
»täta«: 'rika'.
- 5 *enspännare*: Vagn förspänd med endast ett dragdjur.
undfägnaden: 'bjudmaten'.
siratliga: 'högtidligt stela'.
- 6 *kärlborgerlighet*: 'inskränkthet'.
- 7 *ha Amors böjor föga rosor*: 'ingås inte äktenskapen av kärlek'.
Elna Per Pers?: 'Per Pers Elna'.
- 8 *embonpoint*: (fra.) 'korpulens', 'överviktighet'.
- 9 »au revoir«: (fra.) 'farväl'.

Vid sotsängen

Ingick i »Folkliv och småberättelser« som utkom hösten 1887 på Z. Hægströms förlagsexpedition i Stockholm. Enligt Lundegård omnämnd i brev till honom 2 november 1886, men färdigställd sommaren 1887 på Gustaf af Geijerstams lantställe Foglarö i Stockholms skärgård. (Annotationsalmanackan: »12 aug. 87. Skrev på 'Ett dödsläger'. 14 aug. Slutade 'På sotsängen'.«) Enligt löfte till Ola Hansson avsedd för Malmötidningen Nya Skåne men publicerades i Aftonbladet. Ingår i SS I (»Från Skåne. Folkliv och småberättelser«).

- 11 *sotsängen*: 'dödsbädden'.
 12 *frilla*: Köpt älskarinna.
fejad: 'putsad', 'skurad'.
 13 *bondfysionomi*: Utseende som en bonde.
undersätsig: Kortväxt och kraftigt byggd.
allmogen: 'bondebefolkningen'.
 14 *helsoten*: 'dödssjukdomen'.
 15 *skiljas hädan*: 'avlida'.
samka brott till brott: 'lägga brott till brott'.
 17 *gemen*: 'simpel'.
 18 *spjällsam*: 'besvärlig'.
aggande: 'oroande'.

Förbrytarblad

Trycktes första gången hösten 1887 i »Folkliv och småberättelser«. Ingår i SS I (»Från Skåne. Folkliv och småberättelser«). Enligt Annotationsalmanackan skriven natten till den 30 juni 1887 i Köpenhamn: »Vilken natt! Förbrytarblad«. »Stora boken« fyller i: »Om morgonen satte jag mig att skriva innan klockan var sju: jag började på skizzen 'Förbrytarblad'.« (Se s. 690.) (»Hur lång skulle den väg vara, vilken betecknas av nedbrutna kvinnoexistenser? Jag kunde sätta gränsen, jag, om jag hade mod. Jag kunde döda honom.« (Se s. 689.)

Enligt Linder (1930) föregrips »Förbrytarblad« i utkastet »Francesca Cervani«, daterat 1880 i »Stora boken« (se s. 292).

- 21 *kalktråg*: Mindre låda för transport av murbruk.
 22 *hålla nojs*: 'skämta', 'glamma'.

- 25 *kärastesorg*: 'olycklig kärlek'.
lämmen: 'luckan'.
- 26 *försåt*: 'bakhåll'.
- 29 *baj*: 'rädd'.
köpstadsbarn: 'bättre stadsbarn'.
städsel: 'anställning'.
- 30 *slottet*: här 'fästningen', dvs. fängelset.
slikt: 'sådant'.
- 31 *Böndagstexter*: Predikotexter som läses på de fyra dagarna mellan bönsöndagen och Kristi himmelfärdsdag.
nock inte för rart: 'nog inte så trevligt'.
- 32 *lett*: 'otäckt'.

Twist

- Skriven i februari 1886, först publicerad på danska i *Tilskueren*, därefter i »Folkliv och småberättelser« 1887. Ingår i SS I (»Från Skåne. Folkliv och småberättelser«).
- 33 *damast*: Ett slags enfärgat mönstervävt tyg.
majolikaskål: Skål av glaserat lergods, ofta av sydeuropeiskt ursprung.
- 34 *skrått*: 'snett'.
semitögon: Ögon med judiska drag.
- 36 *lurendreja*: 'oskyldigt bedra'.
kreolska: Kvinnlig avkomling av fransk, spansk eller portugisisk invandrare i Latinamerika.
draga dina färde: 'ge dig iväg'.
- 39 *emma*: Ett slags fåtölj med hög rygg.
- 40 *plastisk*: 'uttrycksfull'.

Herr Tobiasson

- Omnämnd till Lundegård i april 1886, men skriven först på hösten. Enligt Annotationsalmanackan avslutad 26 oktober. Tryckt i Fredrika Bremerförbundets tidskrift *Dagny* 1886 samt i »Folkliv och småberättelser« 1887. Ingår i SS I (»Från Skåne. Folkliv och småberättelser«).
- 43 *kauschuk*: '(natur)gummi'.
illmarighet: 'listighet'.
- 44 *skeptiker*: 'tvivlare'.

- marterade*: 'plågade'.
 45 *taska*: 'ficka'.
livränta: Periodiskt underhåll på livstid.
dublett: Lägenhet med två angränsande rum.
schäslong: 'vilsoffa'.
 46 *hoverade sig*: 'kråmade sig'.
chiffonjé: Hög klaffbyrå.
 47 *kyffe*: Liten och dålig bostad.
fnarra: 'riva'.
 48 *Johannisberger*: Ett slags rhenvin.
 49 *papperssirade armstakar*: 'pappersspryddas ljusstakar'.
till överlops: 'överflödig'.
ångkök: Storkök som serverar billig mat.
 50 *allt framgent*: 'för all framtid'.
aforism: 'visdomsord'.
 52 *groll*: 'ovänskap'.
 53 *glosögon*: 'kupiga ögon'.
slankiga: 'sladdriga'.
 54 *inkognito*: Under antaget namn för att inte bli igenkänd.
joyialisk: 'godmodig'.
 55 *bytingar*: 'barnungar'.
 56 *knarr*: 'vresig gubbe'.
till nöjes: 'till viljes'.
 59 *vidlyftigaste*: här 'mest bestämda'.
 60 *Voltairestol*: Ett slags karmstol med klaff avsedd för böcker och skrivdon.
 62 *avstubbade kolt*: 'korta rock med skärp'.
 63 *aln*: Ett längdmått, 59,38 cm.
preliminärer: 'förberedelser'.
 67 *kärlig*: 'kär', 'kärleksfull'.
grandonkel: 'gammelfarbror'.
frimurarelag: Grupp med inbördes samförstånd.
av egen tillskyndelse: 'på eget initiativ'.
 68 *finbylld*: 'med fin hy'.

Livsleda

Skriven i Köpenhamn och avslutad 3 mars 1888. Publicerad i Hemvännen april 1888 samt i den av Axel Lundegård postumt

utgivna »Berättelser och utkast« på Z. Hæggströms förlags-expedition, Stockholm i oktober 1888. Ingår i SS II (»Berättelser och utkast. Efterskörd«). Motivet med den lille pojken som ger den självmordsbenägna kvinnan livsmod anses ha uppkommit då VB sommaren 1887 vistades hos barnfamiljen af Geijerstam på Foglarö i Stockholms skärgård.

- 71 *avmätt*: 'stel'.
 72 *röjd*: 'avslöjad'.
balsstarrighet: 'envishet'.
 73 *tistelstång*: Styrstång för vagn som dras av två dragdjur.
 74 *blekhyllta*: 'blekhyade'.
 75 *Murmeldjur*: Ett slags ekorrlignande gnagare.
 76 *bryderi*: 'förlägenhet'.
 79 *spe*: 'hån', 'gyckel'.
förfång: 'skada'.
 80 *liknöjd*: 'likgiltig'.
lagt sig som en sordin över: 'verkat dämpande på'.
 82 *tappat*: 'förlorat'.
 83 *bänsoven*: 'förgången'.
 84 *människofjät*: 'människosteg'.
 85 *utskottsvarelser*: 'andra klassens människor'.

Ur mörkret

Publicerades av Lundegård i »Berättelser och utkast« som utkom hösten 1888 på Z. Hæggströms förlagsexpedition, Stockholm. »Ur mörkret« är den enskilda text i författarskapet som väckt störst uppmärksamhet och därför blivit riktninggivande för den undergångspräglade bilden av VB i litteraturhistorien. Den feministiska litteraturforskningen har utifrån denna nyckeltext tecknat en motståndets estetik i författarskapet (Lundbo Levy, Witt-Brattström). Ingår i SS II (»Berättelser och utkast. Efterskörd«).

Vid tiden för VB:s död förelåg »Ur mörkret« i fragment, »lösa pappersblad, ofta helt små sönderrivna lappar, som av Lundegård sammanfogats och delvis utfyllts« (af Schultén, SS II, 1919). Mappen innehåller tolv manusremsor och en titelsida där det framgår att »Ur mörkret« är ett av fyra titelförslag, varav två överstrukna: »Att vara kvinna« samt »Rös-

ten«. Under den av VB understrukna »Ur mörkret« står »Clairvoyanten«. På baksidan av ett utkast till dramat »Kärlakens villovägar« återfann Linder (1930) ytterligare textbitar som använts till inledningen. Fyndet ligger till grund för Rosengrens (1965) konstaterande att novellen finns »på olika håll i Ernst Ahlgrenarkivet«.

I synnerhet gäller detta »Stora boken«, där man finner uppslaget till »Ur mörkret« 2 mars 1887: »Jag är ensam. Ensam som på en stor ödlig hed, omsluten av mörkret. Om jag ropade skulle ropet dö bort utan att ha nått en mänsklig varelse, ty mellan mig och de andra ligger detta stora, öde rum, det tysta ogenomträngliga mörkret. [— —] Jag är kvinna. Se där den värsta olyckan, därför att den funnits där alltid och därför att den aldrig skall upphöra. [— —] Förbannelse över det att vara kvinna, när man fått en mans hjärna! [— —] En kvinna är ingenting av sig själv eller för sig själv. Och jag är endast en kvinna!« (Se s. 632, 633.)

Den i forskningen ofta citerade formuleringen »Att vara kvinna är att vara en paria, som aldrig kan höja sig ur sin kast. Att jag är kvinna har varit mitt livs förbannelse« är skriven av Lundegård utifrån snarlika ordalydelser i »Stora boken« perioden 2 mars 1887–2 maj 1888. 23 april 1887: »Alter Ego! Arma Alter Ego! Du kan aldrig bli annat än en kvinna. Hur har inte detta tyngt mig ända sedan min barndom! Parian, som aldrig kan lyfta sig ur sin kast! Denna halvfärdiga varelse, som aldrig kan bli ett helt för sig.« (Se s. 678.) 18 november 1887: »Jag saknar intet, ty jag var endast en kvinna, och det är värre än en paria.« (Se s. 708.)

Lundegårds bearbetning av »Ur mörkret« vilar med enstaka undantag sålunda på transplantationer av varsamt redigerade dagboksfragment. Larsson (2008) hävdar att av tolv bitvis hårt redigerade trycksidor Lundegård tillskrivit tre. Det är en sanning med modifikation. Med ledning av befintliga fragment har Lundegård diktat vidare på far-dotterepisoden vid kanalen samt strukit ner den lyssnande kamratens repliker från nio till två och därigenom skapat ett större utrymme för manlig empati med kvinnans bikt. Även detta i enlighet med VB:s ord i »Stora boken« 12 december 1887: »Det låg en

- stor död, tung tystnad över rummet, vilken stadens buller och vagnarnas skrammel gjorde endast dess mer påtaglig. [— —] Men hon längtade så brännande efter den enda människa, som kände hennes historia, efter den ende, som skulle stanna kvar till det sista och göra det mindre tungt.« (Se s. 722.)
- 87 *slagskuggans*: En slagskugga är en skarpt avgränsad skugga.
altrösts: Alt är en låg kvinno- eller pojkröst.
timbre: (fra.) 'klangfärg'.
- 88 *blomrevor*: 'blomrankor'.
svarta griller: 'underliga idéer'.
presiderande: här 'sittande som värdinna'.
- 89 *grämelse*: 'bitterhet'.
- 91 *brännvinschatull*: Liten kista med fack för förvaring av brännvinsflaskor.
toddyglaset: Toddy är en dryck av alkohol blandad med vatten och socker.
mjältsjuka: 'tungsinte'.
ringaktning: 'förakt'.
förstucket: 'dolt'.
- 92 *täcka*: 'vackra', 'nätta'.
obillig: 'orimlig'.
- 93 *inbilsk*: 'uppblåst'.
skrodera: 'skryta', 'skrävla'.
- 94 *konvenansen*: 'det passande'.
- 95 *mö*: 'ogift kvinna'.
schackrade med: 'köpslog om'.
- 96 *Ahasverus*: 'den vandrande juden'. Enligt en medeltida legend tvingas Ahasverus vandra till tidens ände efter att ha vägrat Jesus vila på hans Golgatavandring.
dissekerkniv: Kniv använd vid anatomisk undersökning av en avlidens kropp.
rikta: 'berika', 'öka'.
okynnigt: 'tanklöst'.
paria: Utstött eller föraktad individ som tillhör en lägre samhällsgrupp.

Den bergtagna

Existerar i två efterlämnade versioner: dels föreliggande prosa-

fragment, dels ett dramautkast, fullbordat av Lundegård 1890, omarbetat 1908, och spelat på Svenska teatern på Blasieholmen i Stockholm 1910 i bådas namn. Till 60-årsminnet av författarinnans död, 26 juli 1948, sändes dramat som radioteater i Sveriges radio. Prosafragmentet publicerades först i SS VII 1920 (»Studier och brottstycken«), helt efter handskriften, inklusive ett stycke som strukits av VB och som Holm (2008) med utgångspunkt från manuspagineringen förmodar är tänkt att fungera som upptakt. Passusen avviker genom att skildra den kvinnliga huvudpersonen i tredje person (se s. 138).

En lapp med de inledande raderna låg inskjuten i mappen märkt »Utkastet till Den bergtagna«. Med VB:s handstil dateras »Utkastet till Den bergtagna« den 18 april 1888. »Den bergtagna« är skriven i stor hast. Annotationsalmanackan 10 april 1888: »Skrev hela dagen på Den bergtagna, så det rök om pennan.« 11 april: »Skrev i flygande fläng hela dagen.« 12 april omnämns manuset i brev till Lundegård som »ett belysande bidrag till kvinnans psykologi, eller rättare: en piedestalkvinnas gradvisa nedstigande (jag menar 'sedlig kulturkvinna'; det är ju ett sådant där helgon). Men jag får inte ro eller fred förrän den är nedskriven.« Den 15 april meddelar hon honom att den inte kan tryckas: »Det är skada på ett sådant aktstycke av mänsklig sanning. Det kommer kanske att dröja länge innan jag blir i stånd att skriva för publik. Det är mig omöjligt ännu att arbeta objektivt, skära navelbandet av mellan mig och mina figurer.«

Incitamentet till »Den bergtagna« finns i »Stora boken« (5 april 1888), där VB önskar »resa det finaste vackraste minnesmärke över vår kärlek«, det vill säga hennes förhållande till Georg Brandes. Prosafragmentet är av allt att döma tillkommet före dramaversionen (som hon enligt Annotationsalmanackan började skriva »lösa repliker« till den 21 april). Den 22 april skriver hon i »Stora boken« om prosaversionen: »'Den bergtagna' kan i min livstid inte släppas ut. Men jag skulle kanske med bibehållande av vissa dess grunddrag kunna omskapa den till ett skådespel.«

»Den bergtagna« heter en romantisk opera i 5 akter av

- Ivar Hallström med libretto av Frans Hedberg som uruppfördes den 20 maj 1874 på Stockholmsoperan. Operan byggs på medeltidsballaden »Den bergtagna« och handlar om den unga Ingeborg som blir förförd av bergakungen när han i skepnad av en vandrande skald sjunger för henne till harpspel.
- 99 *Den bergtagna*: 'Den förförda'.
annotationsbok: 'anteckningsbok'.
fatalistiskt: 'ödestroende'.
- 100 *kotteri*: 'slutet sällskap', 'klick'.
modererad: 'minskad', 'dämpad'.
Luxembourgsgalleriets skulpturavdelning: Det statliga museet för modern fransk konst var 1886–1937 inrymt i Luxembourgpalatsets växthuslänga på vänstra Seinestranden.
- 101 *porträttbyster*: En porträttbyst är en skulptur av en persons huvud och en del av överkroppen.
lidet: 'framskridet'.
- 102 *landsmaninna*: 'kvinna från hemlandet'.
klenmält: 'låg mält'.
eljest: 'annars'.
på fädernet: 'på faderns sida', 'genom faderns släkt'.
- 103 *kätkborgare*: Småborgerlig eller inskränkt person.
ordkarghet: 'färdighet'.
spirituella: 'elegant kvicka'.
- 104 *sirliga*: 'överdrivet förfina'.
förbindligheten: 'älskvardheten'.
brydd: 'förvirrad'.
- 105 *tillstade*: 'tillåt'.
- 106 *Vegetera*: 'Leva i överksamhet'.
förkväver: 'hindrar från utveckling'.
- 108 *som ett barmhärtighetsverk*: 'av medlidande'.
yster: 'uppsluppen'.
- 109 *skalkaktig*: 'lekfullt skämtsamt'.
förströelse: 'avkoppling'.
- 110 *salongen*: Årlig, officiell utställning av verk målade av samtida, ännu levande konstnärer.
kivaktig: 'retsamt'.
- 111 *koketterade*: 'försökte göra sig intressant'.

- koketteri*: 'tillgjordhet'.
- 112 *industrialpalatsets*: Salongen ägde sedan 1855 rum i Palais de l'Industrie vid Champs-Élysées, numera rivet.
boulevard: En boulevard är en lång, trädplanterad bred gata i en större stad.
- 113 *martera*: 'pina'.
samlarvurm: 'samlarmani'.
kåsös: Ett slags stoppad tvåpersonsoffa med S-formigt ryggstöd.
- 115 *knota*: 'klaga'.
Anskrämlig: 'Motbjudande ful'.
förtrytsamt: 'förargat'.
magasin: 'större butik'.
atlas: Ett slags blankt halvsidentyg.
- 116 *förnekelsedam*: I tidens sedlighetsdebatt förekommande skällsord för (moralistisk) kvinnosaks kvinna.
- 118 *framfusig*: 'påträngande'.
insinuerar ni: 'vill ni antyda'.
»vous«: (fra.) 'ni' (andra person plural).
frimodigheten: 'rättframheten'.
- 119 *sportsman*: här 'professionell förförare'.
blidka: 'stämna honom mildare'.
lumpen: 'tarvlig'.
- 120 *egenkär*: 'självbelåten'.
förkonstlings: 'onaturlighets'.
- 124 *källborgarsynpunkt*: här 'pryderi'.
missdådare: 'förbrytare'.
N'ayez pas peur: (fra.) 'Var inte rädd'.
c'est seulement de la passion. Cela passera: (fra.) 'det är endast passion. Det är övergående'.
- 125 *i förbastande*: 'obetänksamt'.
stålsatta: 'hårdade'.
- 126 *Montmartre*: Högt belägen stadsdel i Paris, krönt av kyrkan Sacré-Coeur. Konstnärernas hemvist vid denna tid.
- 127 *med »petite vitesse«*: (fra, eg. 'liten hastighet') 'som fraktgods med tåg'.
spefullt: 'gäckande', 'retsamt'.
nådestöten: 'dödsstöten'.
sträcker vapen: 'ger sig'.

- 128 *grundsatser*: 'principer'.
rama: 'absoluta'.
- 129 *avgrundsande*: 'djävul'.
- 131 *Bois de Vincennes*: Naturpark anlagd 1860–67 intill Vincennes i östra Paris.
- 132 *Michel Angelo*: Michelangelo Buonarroti (1475–1564), italiensk skulptör, målare och arkitekt, berömd för bl.a. fresker framställande Yttersta domen i Sixtinska kapellet (Rom) samt skulpturen David (Florens).
- 133 *böjelse*: 'dragning'.
- 135 *roué*: (fra.) 'vällusting'.
- 136 *flyktiga tycke*: 'tillfälliga böjelse'.
- 137 *toften*: 'sittbrädet'.
flor: 'genomskinlig slöja'.
- 138 *genombrutet tak*: Tak med hål som bildar mönster.
bägnade: 'skyddade'.
- 139 *bänkastad*: 'bortkastad'.
- 140 *siars*: 'profets'.
- 141 *rasegendomligheter*: 'karakteristiska raskännetecken'.
Chère mademoiselle: (fra.) 'Kära fröken'.

DRAMA

Teorier. Lustspel i tre akter

»Teorier« förelåg vid VB:s bortgång i två manuskript, varav ett så gott som tryckfärdigt, men med ändringar av Lundegård främst i akt I. Han omarbetade »Teorier« till farsen »Pyramus och Thisbe«, som utan större framgång uppfördes på Svenska Teatern 26 augusti–7 september 1889 under författarnamnen Ernst Ahlgren och Axel Lundegård. När Christina Sjöblad 1988 utgav »Teorier« använde hon sig av renskriften av VB:s danska översättare, Sofie Horten, för att etablera texten.

VB påbörjade »Teorier« sensommaren 1887. Pjäsen var avsedd att peka ut en tredje väg i det stora nordiska krig om sexualmoralen (Bredsdorff 1973) som rasat under namnet sedlighetsfejden och nu nått en topp i Brandes' generalangrepp (tre artiklar i Politiken 6, 8 och 9 juli 1887) på Dansk Kvinde-

samfunds ledare Elisabeth Grundtvigs krav på »sedliga« män. Brandes, liksom Strindberg och norrmannen Hans Jæger (»Fra Kristiania-Bohømen«, 1885), förespråkade den »fria kärlek« utom äktenskapet som Grundtvig med flera nordiska aktörer tog avstånd ifrån. Bjørnson ställde sig på kvinnörelsens sida genom att turnera i Norden med succéföredraget »Engifte och månggifte«.

Att den nya könsmoralen i syfilisepidemins skugga var tidens konfliktcentrum förstår man av den danska, kristna Inre missionens så kallade »männens sedlighetsadress« som skickades ut 15 september 1887. Det var en lista med krav på prostitutionens avskaffande som en fjärdedel av alla danska män (149 000) undertecknade. Sedlighetsföreningar – också för unga män – sköt upp som svampar ur jorden. För att bli medlem skulle man lova att leva kyskt och att »hävda att kyskhet i lika grad krävs av man och av kvinna«. (Knudsen 1994.)

Sjöblad citerar ett anrop från Georg Brandes från 5 september: »Kjære! Lad Deres Tropper rykke hen mod de gale Fruntimmers lejr«. 8 september skickar VB honom artikeln »Sedlighetsterrorismen på svensk grund«, som trycks i Politiken. I anslutning till detta skriver hon till Brandes att det »Strindbergska kvinnohatet och det kvinnliga 'krafvet' är för godt att låta förfaras, det kan väl bli till en komedi kanske«. I november föreligger »Teorier«, men när författaren i december avråds av Georg Nordensvan från att ge ut den, lägger hon den åt sidan. Sin urpremiär fick stycket på Studentteatern i Stockholm 1988 i regi av Sara Granath.

- 147 *gesvindigt*: 'fort'.
rutsch: 'fart'.
- 148 *röra på spelet*: 'vara rask'.
experimentera: Förvrängning av *experimentera*.
- 149 *tocke där*: 'sådan där'.
avgudabeläte: 'falsk gudabild'.
utskänkning: Försäljning av alkohol på lokal.
- 150 *bednamission*: Kristen missionsverksamhet.
- 151 *vite*: 'böter'.
schåser: 'choser', 'tilljordheter'.
- 152 *fanana*: 'jävlarna'.

- 153 *dragon*: Kavallerist som strider till fots.
 156 *senfärdiga*: 'söliga'.
 157 *knalle*: 'hårda brödbit'.
 158 *malis*: 'spydighet', 'något spydigt menat'.
 161 *justemang*: Förvrängning av *jugement* (fra.) 'omdöme'.
 163 *mutter*: (ty.) 'mor'.
 167 *Parole d'honneur*: (fra.) 'På hedersord'.
 171 *en Nora innan Dockhemmet skrevs*: Huvudpersonen Nora i Henrik Ibsens »Ett dockhem« (1879) lämnar sin man (och sina barn) för att förverkliga sig som människa.
en Svava innan vi fick En Handske: Svava, huvudpersonen i Bjørnstjerne Bjørnsons »En handske« (1883) slår upp sin förlovningsdärför att fästmannen anser att hans tidigare älskarinnor är en privatsak.
 175 *schvung*: 'fart och kläm'.
 176 *ex tempore*: (lat.) 'improviserat'.
stänkreplikerna: 'ströreplikerna'.
 179 *dagtinga*: 'kompromissa'.
 189 *monomani*: 'fix idé'.
Sèvresporlin: Dyrbart, målat porslin som tillverkats i Sèvres (Frankrike) sedan 1740.
 191 *portiär*: 'dörrförhänge'.
 192 *sanktion*: 'officiella godkännande'.
 194 *Barngriller*: 'Barnsliga fantasier'.
 198 *flegman*: 'sävligheten'.
 200 *lukulliska*: 'utsökt läckra'.
blanksmörjdomen: 'skoputsargrejorna'.
 201 *gastronomiska kval*: 'läckergomskval'.
 204 *vara mitt kasus*: 'gälla i mitt fall'.
 205 *skiljobrevet*: 'skilsmässohandlingen'.
 206 *stryker*: 'luffare'.
preliminärerna: 'de inledande förhandlingarna'.
 208 *kiligt*: 'skojigt'.
 209 *Inte ett muck*: 'Inte ett dugg'.
 211 *rikskurtisör*: Uppvaktande kavaljer med rykte över hela landet.
gourmand: (fra.) Person som gärna äter god mat.
 212 *kugga*: 'underkänna', här 'lura'.
 215 *vagabondhumör*: 'luffarhumör'.

- Stoffera inte ut*: 'Styr inte ut'.
- 219 *filur*: 'skojare'.
- 221 *zinkas*: 'sinkas', dvs. lagas genom att bitarna hopfogas med metallklamrar.
- 227 *karamelldeviserna*: 'begravningskaramellernas visdomsord'.
- 228 *blåbandist*: 'nykterist'. Blåbandsrörelsen är en kristen nykterhetsrörelse, ursprungligen från Amerika, som i Sverige fick sin första förening i Göteborg 1884.
- 230 *sparlakansläxor*: När hustrun läxor upp sin man på tumanhand, dvs. innanför sparlakanet (sängomhänget).
- 234 *natyrlig*: (ty.) 'naturligtvis'.
- skamflat*: 'mycket skamsen'.
- Syperbt*: 'Utomordentligt bra', 'Ypperligt'.
- 235 *Ingivelse*: 'Inspiration'.
- 236 *belgerån*: Hänsynslös handling som kränker grundläggande värden.
- 237 *Incognito*: 'Under antaget namn'.
- 238 *patrasket*: 'slöddret'.
- 242 *Max Nordau*: (1849–1923) österrikisk-ungersk kulturkritiker, som efter Dreyfusaffären 1893 blev en av sionismens grundare. Hans debattskrifter »Konventionella nutidslögnen« och »Paradoxa« hade utkommit på svenska 1884 respektive 1885.
- Hagdabl*: »Kokkonsten som vetenskap och konst« (1879).
- 244 *samfundslag*: 'samhällsskikt'.
- 245 »utan blank och innan krank«: 'att se till utsidan och inte till insidan'.
- 246 *preudier*: 'förberedelser', 'förspel'.
- du går på ackord*: 'du kompromissar med din övertygelse'.
- 247 *depraverar dig*: 'förstör dig moraliskt'.
- 248 *Gottköpsmoral*: 'Låg moral'.
- 250 *fö*: 'föda'.
- 252 *rudis*: Fullkomligt okunnig person.
- 253 *spak*: 'foglig'.
- 254 *rendez-vous*: (fra.) 'avtalat möte'.
- auspicer*: 'beskydd', 'hägn'.
- à propos*: (fra.) 'apropå', 'på tal om det'.
- 255 *stackot välde*: 'kortvarig makt'.
- 257 *tillvinnande*: 'förtroendeingivande', 'vinnande'.

- 264 *Nemesis!*: 'Gudomliga hämnd!'.
 265 *båtar*: 'hjälp'.
 268 *expositionernas*: 'exponerandets'.
 270 *kanalje*: 'filur', 'lymmel'.
 272 *det går an*: Anspelning på C. J. L. Almqvists »Det går an« (1839) där paret beslutar sig för att sammanbo utan äkten-skap.
 278 *jetgarnityret*: 'smcket med stenar av jet'. Jet är ett slags glän-sande, polerat kol.
 279 *bangalisk belysning*: Röd- eller grönfärgad fyrverkerield.

DAGBOK

Stora boken

»Stora boken« är VB:s namn för sin kombinerade arbets- och dagbok, som utgavs i tre band under redaktion av Christina Sjöblad 1978–85. »Stora boken« omfattar fyra bruna kontorsböcker i folioformat: tre fullskrivna, den fjärde endast till s. 112. Sjöblad har uppskattat omfånget till 900 foliosidor. Till »Stora boken« hör även ett antal gulaktiga, 33 centimeter långa pappersremsor av den typ som VB begagnade som manuspapper. »Det är en utmärkt idé att skriva på de här pappersremsorna. För det första ser det för alla dem som känna till stora boken ut som om jag arbetade på romanen och för det andra kan jag vara så mångordig jag vill, det kostar bara det fattiga papperet.« (30 jan. 87, s. 584.) Böck döpte dessa remsor, som till stor del avhandlar slutfasen i förhållandet till Brandes, till »Dagboken«. Sjöblad behåller beteckningen och genrebestämmer även »Stora boken« som dagbok.

Delar av materialet användes av Axel Lundegård i »Berättelser och utkast«, som utgavs hösten 1888, likaså i »Victoria Benedictsson (Ernst Ahlgren). En självbiografi ur brev och anteckningar« (1890). 1928 utgav han i två band »Dagboksblad och brev samlade till en levnadsteckning« (och avslöjade, ett år efter Georg Brandes' död, dennes namn).

Offentlig i sin helhet blev dagboken 1950. Men redan 1949

utgav Fredrik Böök under eget författarnamn ett urval i »Victoria Benedictsson och Georg Brandes«.

»Stora boken« erbjuder, med Rosengrens (1965) ord, »en gradvis skeende dramatisering av en verklighet som inte längre låter sig rekonstrueras«. Det är uppenbart att VB i »Stora boken« handskas med sina egna upplevelser som med ett litterärt råmaterial. Förhållandet till Brandes får karaktären av en självuppfyllande profetia. Scener och en och annan replik från andra nära relationer med män, Charles de Quillfeldt och Axel Lundegård, återanvänds i konfrontationen med Brandes. Men om stommen till den litterärt tillrättalagda skildringen av den tragiska kärlekssagan 1886–88 finns nedtecknad långt tidigare, så gäller det även självmordet som tidigt framstår som det kvinnliga självhatets figur för livsfullbordan.

Annorlunda uttryckt var VB först och främst en författare, för vilken liv och dikt är samma sak. (»...ty man talar för att höras, skriver för att läsas.« s. 310.) Det gäller även för de partier som skrevs med chifferskrift, i föreliggande utgåva återgiven i fetstil. Med undantag för ordförklaringarna ligger Christina Sjöblads utomordentligt innehållsrika kommentar till »Stora boken« till grund för åtskilliga av nedanstående anmärkningar.

Stora boken. Foliant I

289 *Alter Ego*: (lat.) 'andra jag'.

»*privatim*«: (lat.) 'privat'.

290 *långtrådig*: 'långtråkig'.

Christian: Christian Benedictsson (1822–99), postmästare i Hörby 1854–88, sedan 22.9.1871 VB:s make. Förutom den gemensamma dottern Hilma, f. 1873, fanns i familjen sex styvbarn, varav fyra förekommer i »Stora boken«: Uno, f. 1857, Hilda, f. 1861, Knut, f. 1864, Mathilda (Matti), f. 1865. Ytterligare en dotter i äktenskapet, Ellen, föddes och dog 1876. VB:s självmordsdatum 22 juli sammanföll med Ellens dödsdag.

H.H.R.!: 'Högtärade Herr Redaktör!'.

honorarium: 'honorar', 'arvode'.

»*jeg er fattig, jeg har kun mit hjerte og min strengeleg*«: (da.) 'jag är fattig och har endast mitt hjärta och min strängalek'.

- O. Twist*: Oliver Twist, barnhemspojken i Charles Dickens' roman med samma namn 1838. VB använde 'O. Twist' parallellt med pseudonymen 'I. F. Tardiff'/'I. F. Tardif' i sitt tidiga skriftställereri.
- skizzen*: 'korta prosastycket'. Åsyftad folklivsskiss (»När en köber katten i posen«) publicerades 26 maj 1882 i Svensk folk-tidning.
- 291 »*Livet selv er det dejligste Eventyr*«: (da.) 'Den underbaraste sagan är livet självt'.
- 292 *alster*: 'konstnärliga produkter'.
- I.F.T.*: VB:s pseudonym I. F. Tardif.
- 294 *en röst från Sinai*: Guds röst kom till Moses ur ett moln på berget Sinai (2 Mosebok 24:12–18).
- förstockad*: 'förhärdad'.
- 295 *H. Herr Doktor m.m.!* 'Högtärade Herr Doktor med mera!'. Brev till Arthur Hazelius som 1882 utgivit »Ur de nordiska folkens liv«.
- 296 *n n!*: N.N. (förk. av lat. *nomen nescio*, 'jag känner ej namnet') betecknar en person vars namn man inte vill ange eller inte känner till. Lundegård förmodar att brevets adressat är Charles de Quillfeldt (»Dagboksblad och Brev I«, s. 162 f.). Med familjevänner och svenskamerikanen Quillfeldt, som 1877–80 periodvis bodde i Hörby, hade VB en förälskelse som övergick i vänskap.
- 297 *skådelystna*: 'nyfikna'.
- defilera*: 'tåga förbi'.
- 298 *hon bär inte krona*: 'hon är inte oskuld'.
- 301 *Rousseaus Confessions*: Jean-Jacques Rousseaus berömda självbiografi »Confessions« (»Bekännelser«), publicerad 1782–89.
- Stora boken. Foliant II*
- 305 »*Även du min Brutus*«. Yttrande tillskrivet Julius Caesar då han mördades 44 f.Kr. och bland attentatsmännen igenkände sin vän Brutus.
- »*Barnet*«: Novell av Anne-Charlotte Edgren-Leffler (1849–92) i »Ur livet« (1882). En dockhemsnovell om hur en ung hustru, av sin man kallad »barnet«, blir vuxen först som nybliven mor och änka.

- 307 *korrespondensen*: här 'samtalet'.
moleskinsrygggar: Bokrygggar av mollskinn, ett starkt bomullstyg.
- 308 *bugskott*: 'infall'.
njältsjuka: 'tungsinnne'.
råka i barnesk: 'bli fientlig'.
Iaromér i Stamfrun: Hjälten i österrikaren Franz Grillparzers (1791–1872) tragedi »Stamfrun« (1871).
- 311 *anhang*: 'följe'.
entreprenad: Åtagande att utföra visst arbete för en bestämd betalning.
- 312 *Horatius*: (65–8 f.Kr.) Romersk poet, berömd för sin »Ars Poetica« (»Skaldekonsten«).
- 313 *provinsialism*: här 'dialekt'.
arvsynden: Enligt kristen tro människans medfödda benägenhet att begå synd.
Kirkegaard: Søren Kierkegaard (1813–55), dansk författare, filosof och teolog.
- 314 *andefattigt nonsens*: 'struntprat'.
alstringskraft: 'skapande förmåga'.
- 317 *Lars Peter*: Lars Peter Wåhlin, blivande klassisk filolog (1861–1930), var systerson till fröknarna Andersson i Malmö som VB bodde hos under sin sjukdomsperiod nov. 1882–juni 1883. Studenten Lars Peter gav VB lektioner i latin och italienska.
dekontenansera: 'bringa ur fattningen'.
impertinentaste: 'mest näsvisa'.
flickstänta: 'flicksnärta'.
- 320 *den 25 dennes*: 'den 25 denna månad'. 25.7.1883 konstateras i Fyris att »fru Edgren« och »fru Agrell« är något bättre än sina manliga kolleger i »vår vitterhets 'unga Sverige'«.
minutliga: 'tillfälliga'.
- 321 *Kyrkoherden*: Axel Lundegårds far Evald Lundegård tillträdde tjänsten som kyrkoherde i Hörby 1.5.1881. I familjen fanns ytterligare tre söner, Justus, Axel och Karl, samt en syster, Sofie. VB besökte ofta modern Ida.
befängd: 'löjlig', 'orimlig'.
- 322 *komprometterad*: 'utskämd'.
originalerna: 'särilingarna', 'de egenartade personerna'.
förvetna: 'mycket nyfikna'.

- 323 *sjåp*: Överdrivet rädd eller blyg person.
 »otta«: 'tidig morgonstund'.
benkläder: 'byxor'.
- 324 »lika goda kålsupare«: 'av samma betänkliga sort'.
- 325 *vanbedrande band*: Här åsyftas VB:s olyckliga äktenskap (frivilligt ingånget 22.9.1871) med den 28 år äldre Christian Benedictsson.
tvinsot: 'sjukliga avmagring'.
- 326 *H. Herr Kandidat!* etc.: Brev till skriftställaren och docenten i estetik Frans von Schéele, som förmedlat kontakten med VB:s första förlag, Fritzes Kungl. Hovbokhandels förlag i Stockholm, som våren 1884 utgav »Från Skåne«.
- 327 *illitterär*: I avsaknad av boklig bildning.
- 328 *vitterbetens*: 'skönlitteraturens'.
Wirsén: Carl David af Wirsén (1842–1912), författare och litteraturkritiker, invald i Svenska Akademien 1879 och sedan 1884 dess ständige sekreterare. Trots sin konservativa litteratursmak och sin avsky för samtidsrealisterna i Det unga Sverige, uttryckt i talrika recensioner i Post- och Inrikes Tidningar, stödde han Ernst Ahlgren.
hantverksskrå: Sammanslutning av alla hantverkare inom ett yrke, här snarast 'sluten intressegemenskap'.
koncept: 'utkast'.
oegennyttigt: 'osjälviskt'.
bokvurm: 'passionerad läsare'.
G. Brandes: Georg Brandes (1842–1927), dansk kritiker och litteraturforskare, blev med »Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Litteratur« (1872–75) det moderna genombrottets store ideolog. Hans föreläsningsserier på Köpenhamns universitet följdes av den nordiska intelligentian och författarkåren, inklusive VB. »Æsthetiske studier« (1868), »Naturalismen i England. Byron og hans gruppe« (1875), »Søren Kierkegaard« (1877), »Den romantiske Skole i Frankrig« (1882), »Mennesker og Værker i nyere Europeisk Litteratur« (1883), »Det moderne Gjennembruds Mæn« (1883).
- 329 *E. Brandes*: Edvard Brandes (1847–1931), dansk dramatiker, kritiker och vänsterradikal politiker, yngre bror till Georg Brandes och en av grundarna av dagstidningen Politiken 1884.

- Jacobsen*: J. P. (Jens Peter) Jacobsen (1847–85), dansk författare och Darwinöversättare. Hans mest berömda romaner är »Fru Marie Grubbe« (1876) och »Niels Lyhne« (1880).
- Kielland*: Alexander Kielland (1849–1906), norsk författare och fabrikör, mest berömd för romanerna »Garman & Worse« (1880) och »Gift« (1883).
- Elster*: Kristian Elster d.ä. (1841–81), norsk författare. »Farlige Folk« utkom 1881, författarens dödsår. Alexander Kielland utgav samma år »Solskyer«, ett urval av Elsters berättelser.
- Drachman*: Holger Drachmann (1846–1908), dansk diktare och en av det moderna genombrottets män fram till mitten av 1880-talet då han bröt med Georg Brandes. »Skyggebilleder« (1883).
- Ibsen*: Henrik Ibsen (1828–1906), världsberömd norsk dramatiker, ställde sig på kvinnorörelsens sida i debatten med »Ett dockhem« (1879) och »Gengångare« (1883).
- Åbergs*: Lawrence H. Åbergs »I äktenskapsfrågan. Beträktelse med anledn. af H. Ibsens familjedramer« (1883).
- »*Robinsons*«: *Robinson* var pseudonym för Urban von Feilitzen, som 1882 utgav »Ibsen och äktenskapsfrågan«.
- Herman Bangs*: Herman Bang (1857–1912), författare, kritiker och omstridd centralgestalt i det nordiska moderna genombrottet, gjorde skandal med romanen »Haabløse Slægter« (1888). »Realisme og Realister« utkom 1875.
- Schandorph*: Sophus Schandorph (1836–1901), dansk poet och romanförfattare, en av det moderna genombrottets män. Schandorph debuterade med en romantisk diktsamling 1862, men anslöt sig med »Fra Provinsen« (1876) till den realistiska skolan.
- Kirkegaards*: Søren Kierkegaard (1813–55), dansk filosof och teolog. »Stadier på livets Vei« (1845).
- Feilbergs*: Ludvig Feilberg (1849–1912), dansk författare och docent. »Om størst Udbytte af Sjælsevner. Bidrag til praktisk psykologi« (1881) var hans debut.
- Beecher-Stowe*: Den amerikanska författarinnan och kvinnoaktivistinnan Harriet Beecher-Stowe (1811–96) är mest berömd för »Onkel Toms stuga« (1852). Romanen anses ha bidragit till avskaffandet av slaveriet i USA 1863.

- Marlitt-Werner*: E. Marlitt och E. Werner är pseudonymer för de tyska romanförfattarinnorna Eugenie John (1825–87) och Elisabeth Bürstenbinder (1838–1918), bägge flitigt översatta till svenska under 1870- och 80-talen.
- Byron*: George Gordon Byron (1788–1824), ledande engelsk romantiker, mest känd för sina versepos »Childe Harold's Pilgrimage« (1812) och »Don Juan« (1824), samt för sitt skandalomsusade liv som ändades när han dog av feber som frivillig i det grekiska frihetskriget.
- Longfellow*: Henry Wadsworth Longfellow (1807–82), amerikansk poet och Danteöversättare.
- Moore*: Thomas Moore (1779–1852), irländsk poet som skrev en berömd biografi om sin vän Byron.
- Daudets*: Alphonse Daudet (1840–97), fransk romanförfattare, mest berömd för »Lettres de mon moulin« (1866; »Brev från min kvarn«). Gift med författarinnan Julia Allard (pseud. »Karl Steen«).
- Remusats memoïrer*: Här åsyftas »Mémoires« av Claire Élisabeth Jeanne Gravier de Vergennes (f. 1780), gift med greven Auguste Laurent de Rémusat och mor till Charles François Marie de Rémusat, fransk politiker och författare. Gravier de Vergennes' »Mémoires« utgavs 1879–80 av hennes sonson Paul de Rémusat.
- Alphonse Karrs*: Jean Baptiste Alphonse Karr (1808–90), fransk kritiker, journalist och författare. »Livre de bord« är hans memoarer som publicerades 1879–80.
- 330 *Norman*: Litterär kalender utgiven 1874–97.
- 331 *lagisk själasörjare*: 'präst som följer Guds lag'.
brottsligt förhållande till sin busmamsell: Kyrkoherde Lundegård hade ett utomäktenskapligt förhållande med sin hushållerska, fröken Sanna Ågren.
- 332 *urarta*: 'utvecklas i negativ riktning'.
inpiskad: 'utstuderat slug'.
cyniker: Känslökall och illusionslös person.
»saliga äro de renhjärtade«: »Saliga äro de renhjärtade, ty de skola se Gud«. Början av Jesu bergspredikan enligt Matteus evangelium (5:8).
- 333 *Triumviratet*: (eg. 'Tremannaväldet') här 'De tre'.

- chiffonjé*: Hög byrå med nedfällbar skrivklaff och smålådor.
- 334 *för kryckornas skull*: VB haltade efter en bensjukdom (se s. 765) och gick ofta med kryckor.
 »*Mans vilje mans himmelrik*«: 'En mans vilja är hans himmelrike'.
 Isländskt ordspråk.
 »*Informatorn*«: Troligen en av VB förstörd novell.
- 335 *vedervilja*: 'avsky', 'stark motvilja'.
Minnesbetan: 'Läxan för framtiden'.
På Munkeby: VB:s »*På Munkeby*« gick som följetong i Svensk folktidning i januari 1883.
- 336 *min akrobat*: En novell som inte återfunnits.
prisgiva: 'utlämna'.
- 337 *gedigen*: 'helgjuten', 'pålitlig'.
gramlaga: 'finkänslig'.
pjunkig: 'ynklig'.
 1870: Året då VB bad sin far om lov att studera till konstnär i Stockholm, men av olika skäl avstod och istället gifte sig året därpå.
- 338 *sangviniska*: 'sorglösa'.
prunkar: 'lyser grant'.
- 339 *Fantast*: Person med verklighetsfrämmande idéer eller planer.
demimonde-dam: (fra.) 'hålldam', 'finare prostituerad'.
beskedlig: 'medgörlig', 'foglig'.
Härförleden: 'Nyligen'.
- 340 *konstlade*: 'tillgjorda', 'onaturliga'.
- 341 *tross*: 'underhållstrupp', här 'grupp'.
inbunden: 'inåtvänd', 'blyg'.
- 342 *faddbet*: 'blaskighet', 'smaklöshet'.
- 343 »*skuffet*«: (da.) 'besviken'.
- 344 *En kastanjettknäpp till*: här 'Jag struntar i'.
tillskansa mig: 'skaffa mig'.
med abstraktionens vapen: 'genom att bortse från verkligheten'.
- 345 *Damoklessvärd*: 'överhängande fara'. Enligt antik mytologi fick Damokles äta en furstlig måltid med ett svärd hängande i ett tagelstrå ovanför sitt huvud.
- 346 *Selmas bröllop*: Selma Berg, huvudperson i VB:s roman »*Pengar*«, uppfattar bröllopsnatten som ett sexuellt övergrepp av den fete, åtskilligt äldre maken.

- fikonlöven*: Adam och Eva iklädde sig fikonlöv för att skylla sin nakenhet i paradiset efter att ha ätit av kunskapens förbjudna äpplen.
- 347 *lastbara*: 'moraliskt osunda'.
Boström: Christopher Jacob Boström (1797–1866) var professor i praktisk filosofi i Uppsala och 1800-talets dominerande svenske filosof.
Anna Rasmusson: Lärarinna i Hörby till 1 januari 1885.
goodtemplarmötet: Godtemplarorden är en stor internationell nykterhetsorganisation grundad i USA 1852. Till Sverige kom den 1879 då baptistpredikanten Olof Bergström bildade den första svenska logen i Göteborg.
 »*Giftermål på besparing*«: Ingår i »Från Skåne« (1884).
- 348 *nystavare*: 'anhängare av nystavning' (innebärande att t.ex. *fv* och *bv* blev *v* och *dt* blev *t*). Nystavningen stadfästes egentligen först med reformen 1906.
förbistringstiden: 'språkliga förvirringen'.
- 348 f *praktiserar sig fram*: 'tar sig fram'.
 349 *reminiscenser*: här 'spår'.
 »*atavismen*«: Atavism är förekomst av arvsanlag från ett passerat utvecklingsstadium.
Darwin: Charles Darwin (1809–82), omdebatterad evolutionsteoretiker som lanserade teorin om det »naturliga urvalet« samt uppfattningen att kvinnan utvecklingsmässigt befann sig mellan mannen och barnet. »Om arternas uppkomst« (1859), »Människans härledning och könsurvalet« (1871).
mjäkig: 'vek och eftergiven'.
frisinnad: 'liberalt reformvänlig'.
fullfjädrad skrymterska: 'fullt utvecklad hycklerska'.
- 350 *varsnat*: 'upptäckt'.
Halfdan Ängs historia: Halfdan Äng är huvudperson i VB:s novell »En omvändelsehistoria« i »Från Skåne«.
kaschera: 'gömma', 'dölja'.
trångbröstad: 'fördomsfull och intolerant'.
vindicera sig: 'göra anspråk på', 'skaffa sig'.
gift kvinnas äganderätt: Införd genom en reform 1884.
- 351 *ateljékritik*: VB:s ord för samarbetet med Axel Lundegård: ömsesidig kritik av varandras arbeten.

- fru Wenche i »Gift«*: Fru Wenche Løvdahl i Alexander Kiellands roman »Gift« (1883) tar sitt liv.
kaffejuntor: 'kafferep', 'kaffekalas'.
ämabel: 'älskvärd'.
- 352 *litografier*: Bilder som framställts genom stentryck.
litteratör: 'författare', 'skriftställare'.
matador: Eg. den tjurfäktare som dödar tjuren, här 'framstående person'.
i list: 'i band'.
- 353 *förklemat*: 'bortskämt'.
 354 *vildfåle*: Otämjd unghäst.
självsvåldig: 'egensinnig'.
intagande: 'charmerande'.
blödighet: 'känslighet'.
flarn: 'bräckliga varelse'.
- 355 *ha ett välde*: 'utöva makt'.
kallbrand: Vävnadsdöd i kroppsparti genom att blodcirkulationen upphör. Leder till amputation.
- 356 *äktenskapskillnad*: 'skilsmässa'.
 357 *»cela peut se passer«*: (fra.) 'sådan kan inträffa'.
surrogat: 'sämre ersättning'.
tvärvig: Vresig person som sätter sig på tvären.
menlöst: 'enfaldigt'.
bedersprisse: Hygglig och präktig person.

Stora boken. Foliant III

- 361 *fru Edgrens »Dömd«*: Anne Charlotte Edgren Lefflers (1849–92) berättelse »Dömd« (1881) ingår i »Ur Lifvet« I–II (1882–83). Novellen handlar om den finlandssvenske skalden Georg Holm som efter att ha gift sig med en vacker men vidlyftig rysk änka börjar arbeta för den ryska censuren i Helsingfors. Som fosterlandsförrädare förlorar han sitt rykte, sina vänner och sin poetiska talang, och begår till följd av detta självmord. »Ur Lifvet« blev Edgren Lefflers genombrott som prosaist, efter debuten med novellsamlingen »Händelsevis« (1869). Som dramatiker (debut 1873 med »Skådespelerskan«) hade hon stora, även internationella, framgångar med bl. a. pjäserna »Elfvan« (1880), »Sanna kvinnor« (1883) och »Hur man

- gör gott« (1885). Edgren Leffler var också värdinna för den berömda »Svältringen«, enklare mottagningar för Det unga Sverige m. fl., från hösten 1884 till hennes giftermål i Italien 1888. VB deltog i »Svältringen« under sin Stockholmsvistelse hösten 1885.
- 362 *sippbet*: 'prydhet', 'överdriven anständighet'.
förmäntenhet: 'överdrivna anspråksfullhet'.
- 363 *hålla kontenans*: 'behålla fattningen', 'inte förlora självbehärsningen'.
- 364 *frasradikaler*: En frasradikal person är vänstersinnad i ord men inte i handling.
proklamerade: 'högtidligt utropade'.
»Den tjänande brodern«: Titeln på en för sitt sociala samvete känd dikt av Carl Snoilsky (1841–1903). »Den tjänande brodern« ingår i »Dikter« III (1883) och är en hyllning till den osynligt verkande arbetaren som gör överklassens »resa igenom livet« bekväm.
plebej: 'underklassare'.
- 365 *klenmodigheten*: 'bristen på självförtroende'.
- 366 *sarkasmer*: 'hånfulla ironier'.
- 367 *Anna, Jöns Pers*: Arrendator Jöns Perssons hustru Anna.
ödsla: 'slösa'.
marter: 'svåra plågor', 'kval'.
- 368 *fru Horten*: Sofie Horten (1848–1927) var översättare från danska, tyska och engelska. VB:s roman »Pengar« utkom i Danmark 1885 i hennes översättning.
- 369 *skräfsande*: 'släpande'.
ett oting: 'något icke önskvärt'.
- 370 *friherrinnan Adlersparre*: Friherrinnan Sophie Leijonhufvud Adlersparre (1823–95; pseudonym Esselde, av signaturen S.L-d) var Sveriges mest kända kvinnosakskvinnna. 1859 startade hon (tillsammans med Rosalie Roos) Tidskrift för hemmet, grundade Handarbetets vänner samt låg bakom Fredrika Bremerförbundets program. Esselde var också mentor för unga kvinnliga begåvningar (senare för Selma Lagerlöf). 10 oktober 1885 hade VB brevledes inbjudits till Stockholm, och 3 november anlände hon och inackorderade sig hos Esselde på Söders höjder.

- '*partiman*': Här menas att VB inte ville tillhöra något av dagsdebattens två ideologiska »partier«: den litterära vänstern och kvinnorörelsen.
- den rotting man smakat*: 'det stryk man har fått'.
- korporation*: 'yrkessammanslutning'.
- den litterära vänstern*: Till »den litterära vänstern« räknades August Strindberg, Gustaf af Geijerstam, Axel Lundegård, Ola Hansson, Stella Kleve m. fl.
- 371 *utbasunera*: 'högljutt förkunna'.
- svärjer ingen fana*: 'står inte på någon sida'.
- Ola Hansson*: Skåningen Ola Hansson (1860–1925) debuterade med »Dikter« (1884) och gjorde skandal med den könspsykologiskt dekadenta »Sensitiva amorosa« (1887). I esséboken »Literära Silhouetter« (1885) fanns ett positivt porträtt av Ernst Ahlgren. Vid tidpunkten delade han våning med Axel Lundegård i Stockholm, och VB skulle snart träffa honom personligen under sin vistelse i huvudstaden.
- 372 *Brandesianska överlägsenbeten*: Syftar på Edvard Brandes, känd för sina skarpt formulerade recensioner i den danska radikalismens organ Politiken.
- tvungna onaturen*: 'förkonstlingen'.
- 373 *skrävla*: 'skryter ohämmat'.
- Hälka ur sig*: 'Urholkas', 'Slita ut sig'.
- 374 *en 62-årig kvinna*: Esselde var vid tidpunkten 62 år.
- »nordisk« dräkt*: Den nordiska dräkten diskuterades i kvinnorörelsen under 1880-talet som ett alternativ till det franskinspirerade kvinnomodet, men istället satsade man på den s. k. reformdräkten, med tudelad, lös kjol som underlättade rörligheten. I april 1886 bildades den amerikanskt inspirerade Svenska dräktreformföreningen, som lanserade modeller till bekväma kvinnokläder utan snörliv och turnyr.
- 375 *Nordensvan*: Se komm. till s. 4.
- Geijerstam*: Författaren Gustaf af Geijerstam (1858–1909) debuterade med novellsamlingen »Gråkallt« (1882) men fick sitt genombrott med »Fattigt folk« (1884). Geijerstam och hans fru Nennie (1864–1900) kom att tillhöra VB:s trognaste vänner. Gustafs bror Karl af Geijerstam (1860–99) förlövade sig 1886 med VB:s styvdotter Matti (Mathilda).

- Levertin*: Oscar Levertin (1862–1906), författare, litteraturhistoriker och från 1897 inflytelserik kritiker på Svenska Dagbladet. Debuterade med »Från Rivieran. Skisser från Medelhavskusten« (1883).
- 376 *grinande satir*: 'hånfullt förlöjligande'.
putslustigt: 'tokroligt'.
burdusaste: 'mest hänsynslösa'.
- 377 *Wählin*: Karl Wählin (1861–1937), vid denna tid förlagsman. Wählin grundade 1892 tidskriften Ord och Bild, vars redaktör han var fram till sin död.
 »Tomarparne«: Här åsyftas troligen VB:s fädernesläkt, Bruze-liusarna från V. Tommarp vid Trelleborg.
plär: 'brukar'.
- Agrellskan*: Alfhild Agrell (1849–1923) hade stora framgångar som dramatiker under 1880-talet, särskilt med »Räddad« (1883), »Dömd« (1884) och »Ensam« (1886).
- 378 *Nya Idun*: Ett elitsällskap för yrkeskvinnor, bildat av bl. a. Ellen Key som kvinnlig motsvarighet till det exklusivt manliga sällskapet Idun (1862). På första mötet 7 februari 1885 höll Anne Charlotte Edgren Leffler föredrag.
bornerad: 'inskränkt', 'dumdryg'.
- 379 *yrbätta*: 'livlig flicka'.
affektation: 'tillgjordhet'.
distingerat: 'stilfullt förnämt'.
chic: (fra.) 'elegant modernt'.
turnyr: Kudde eller ställning baktill på klänningen.
krinolin: Ställning eller stel underkjol avsedd att spänna ut kjolen i klockform.
- Arne Garborg*: (1851–1924), norsk genombrottsförfattare och förkämpe för nynorskan. Hans mest kända verk är »Bondestudentar« (1883, på sv. 1886), »Mannfolk« (1886) och »Trøtte mænd« (1891).
- hjärnsyfilis*: Sista stadiet av syfilis.
- Fournier*: Den franske medicinaren Alfred Fourniers (1832–1914) »Syfilis och äktenskap« utkom 1882 på svenska.
- riddar Blåskäggs förbjudna kammare*: Tornrummet i vilket Rid-dar Blåskägg i Charles Perraults »Gåsmors sagor« (1697) hängt upp liken av de sex fruar som han mördat.

- 380 *oförvitliga*: 'oklanderligt hederliga', 'moraliskt fläckfria'.
- 381 *mänga*: 'blanda in'.
- 382 *au niveau med*: (fra.) 'i nivå med'.
- 384 *rider den mig som en mara*: 'plågar den mig outhärdligt'.
- 385 *Ellen Key*: (1849–1926), essäist, kvinnoaksasideolog och pedagog. Key var under 1880-talet lärare på Anna Whitlocks flickskola i Stockholm och från 1883 en allt mer uppskattad föreläsare vid Stockholms arbetareinstitut. Hennes världsberömmelse kom under 1890-talet. Efter att VB lärt känna Key i november 1885 blev de nära vänner.
- vid ett litet naturalistiskt privatärende*: 'när han behöver kissa'.
- »*sagan om Herkules*«: Här åsyftas troligen en obscen variant av episoden då den antike hjälten Herkules (grek. Herakles) väljer mellan fru Dygd och fru Lusta. Herkules vid skiljevägen är temat för Georg Stiernhielms (1598–1672) berömda lärodikt på hexameter, »*Hercules*« (1648).
- 386 *fru Strindberg*: Skådespelerskan Siri von Essen (1850–1912) var gift med August Strindberg 1877–91 och mor till hans första tre barn.
- »*sjungit för halvan*«: 'sjungit snapsvisa till den andra nubben i ordningen'.
- Meyers halva galosch-historia*: Fil. dr Bernhard Meijer (1848–1925) var teater- och litteraturkritiker och ingick från 1876 i redaktionen för »*Nordisk familjebok*«.
- Budkaflen*: I *Budkaflen* (8.1.1886) beskylldes Staaff för att ha behållit delar av arvodet redaktionen uppdragit åt honom att vidarebefordra till Strindberg.
- Per Staaff*: (1856–1903), publicist, teaterkritiker och politiker.
- Nennie Geijerstams*: Nennie af Geijerstam, gift med författaren Gustaf af Geijerstam.
- Fru Edgrens »Hur man gör gott«*: Anne Charlotte Edgren Lefflers »*Hur man gör gott*« gick hösten 1885 på Dramaten. Dramat angriper den sexuella dubbelmoral enligt vilken män hade rätt att gå till prostituerade och samtidigt kräva att deras hustrur skulle vara »rena«.
- Tor Hedberg*: (1862–1931), författare och dramatiker, debuterade med »*Högre uppgifter*« (1884).
- 392 *ett visst litet »plagg« av franskt fabrikat*: En kondom.

- 393 *Guds skickelse*: 'något av Gud bestämt'.
- 394 *står redlös*: 'är hjälplös'.
stritt: 'häftigt'.
- 395 *åsamka sig*: 'dra på sig'.
brodd: 'spets'.
- 397 *knurrar*: 'morrar'.
- 399 *Branting*: Hjalmar Branting (1860–1925) var 1885–86 redaktör för *Tiden*, och blev hösten 1886 tidningen Socialdemokraternas och snart arbetarrörelsens ledande kraft.
Ellen Keys rum: VB:s första besök hos Ellen Key ägde rum 27 november 1885.
- 400 *ampeln*: 'hänglampan'.
mausoleum: Monumental gravbyggnad.
kor: Del av kyrka där altaret är beläget.
kolonn: 'rund pelare'.
- 401 *det klassiska jämmåttets*: 'det väl avvägda förhållandets'.
Dagnys: Kvinnotidskriften *Dagny* stod Fredrika Bremerförbundet nära och efterträdde 1886 (med Esselde som redaktör) den nedlagda *Tidskrift för hemmet*. 1913 bytte tidskriften namn till *Hertha*.
- 402 *Daniel Stens*: Daniel Sten var pseudonym för den finlandssvenska författaren och konsertpianisten Ina Lange (1846–1930). Hon debuterade med »Bland ödebygder och skär« (1884).
»*Sämre folk*«: »Sämre folk« (1885) handlar om en fattig tvåbarnsmor och blev kritiserad för sin naturalistiska behandling av ämnet.
Erik Grane: Gustaf af Geijerstams genombrottsroman »*Erik Grane*« (1885) gjorde skandal genom sin religionskritik samt skildring av Uppsalastudenters sexuella praktik med köpta flickor.
- 403 *kapa tåget*: 'klippa bandet', 'bryta förbindelsen'.
grannlaga: 'taktfulla', 'diskreta'.
- 404 *fru Kowalevski*: Sofia (Sonja) Kovalevskaja (1850–91), rysk matematiker och författare. Kovalevskaja blev 1874 Dr. phil. i matematik vid Göttingens universitet. Genom kollegan Gösta Mittag-Lefflers försorg kom hon till Stockholms högskola, där hon blev docent i matematik (1884) och världens första kvinnliga professor (1889). Tillsammans med Anne Charlott-

- te Edgren Leffler skrev hon dubbeldramat »Kampen för lyckan« (1887) och utgav även en självbiografisk roman »Ur ryska livet: Systrarna Rajevski« (1889).
- oomkullkastligt*: 'opåverkbart', 'obestridligt'.
- 405 *avgud*: 'falske gud', 'idol'.
- 406 *Hanna Palme*: Finlandssvenska (född von Born 1861), som VB träffat i Stockholm.
- viktighetsmakeri*: 'självgodhet', 'högfärd'.
- 407 *jeremiad*: 'klagovisa'.
- Hilma*: Hilma Benedictsson, VB:s dotter, fyllde 13 år 28 april.
- repressalier*: 'hämnadaktioner'.
- 408 *chiffer*: Text skriven på en hemlig kod.
- 409 *Fädoktor*: 'Veterinär'.
- pigspört*: 'pigraggning'.
- pokulerat*: 'supit', 'festat'.
- gräsänkling*: En make vars maka är bortrest.
- Handgriplig kurtis*: 'Tafsande'.
- loverade*: 'slog sina lovar', 'drev omkring'.
- 410 *Anna*: Anna Nilsson (1836–96) kom till familjen Benedictsson 1862 och stannade som trotjänarinna livet ut.
- fruntimmers-rabies-brådske-anfall*: Rabies är en smittsam, dödlig virusjukdom som yttrar sig i raserianfall och kramp. Här åsyftas möjligen en premenstruellt betingad överaktivitet.
- fruntimmerspersedlar*: 'intimare kvinnoplagg'.
- skamflat*: 'generad'.
- »*kukelikudam*«: 'prostituerad'.
- undskylde sig*: (da.) 'ursäktade sig'.
- 411 *bokmal*: 'boklär'd'.
- 412 *cylinderhatt*: 'hög hatt'.
- gravstickel*: Vasst skärverktyg för gravering.
- Ane*: Ane den gamle var en sveakung av Ynglingaätten, som enligt Snorres »Heimskringla« offrade sina söner en efter en till Oden för att förlänga sitt eget liv. Till slut fick svearna nog och avstyrde att han offrade sin siste son Egil i Gamla Uppsala.
- »*didde ur horn*«: 'diade ur horn'. Ane blev 200 år och kunde då endast suga i sig mjölk från ett dihorn.
- nattsäckslås*: En nattsäck är en resväska avsedd för sovplagg.

- Jonas och valfisken*: I Gamla testamentet berättas om profeten Jona som Gud räddade från att förlisa till havs genom att låta honom uppslukas av en val och efter tre dygn spys upp på land.
- 413 *billigt*: 'rimligt'.
George Eliot: Pseudonym för Mary Ann Evans (1819–80), brittisk författare, känd för »Adam Bede« (1859), »The Mill on the Floss« (1860) och »Middlemarch« (1871).
Det var det: Här åsyftas troligen att George Eliot levde i samsvetsäktenskap med den gifte författaren George Henry Lewes, som uppmuntrade henne att debutera med »Scenes of Clerical Life« (1857).
Harriet Martineau: Brittiskan Harriet Martineau (1802–76) blev trots att hon var kvinna och döv känd som populärhistoriker, filosof, pedagog, ateist och feminist. På beställning av Esselde skrev VB ett porträtt av Martineau för Dagny.
- 414 *tillnärmelsevis*: 'ungefärligen'.
 415 *gnidare*: 'snåljåk'.
tillgift: 'förlåtelse'.
korsbandsförsändelse: Billigare, ej förseglad postförsändelse.
relik: Kvarleva av ett helgon.
- 416 *au serieux*: (fra.) 'på allvar'.
hin håle i guds bus: 'fan i kyrkan'.
bêtise: (fra.) 'dumhet'.
skäligen: 'ganska'.
tillmälen: Förolämpande benämningar.
almosa: Nädögåva till en nödlidande.
- 417 *hur det spelar av*: 'hur det utfaller'.
 418 *Stella Kleve*: Pseudonym för skånskan Mathilda Kruse (1864–1942), gift Malling 1890. Hon tog som en av de första kvinnorna i Sverige studenten 1883 och debuterade med den erotiskt frispråkiga dekadensromanen »Berta Funcke« (1885).
Sarah Bernhardt: (1844–1923), fransk skådespelerska, berömd på 1870-talet i Europa och USA.
»spinkel«: (da.) 'mager', 'tunn'.
Klen: Troligen den blivande författaren Emil Kléen (1868–98).
dogguppsyn: 'hundlika ansiktsuttryck'.
- 419 *polityr*: 'yttre förfining'.

- 420 *plastisk attityd*: 'uttrycksfull pose'.
Berta Funcke: Huvudpersonen i Stella Kleves debutroman med samma namn. Bertha Funcke är en erotiskt lagd ung fröken som hjärtlost flörtar med förälskade unga män. På slutet gifter hon sig med en äldre överste efter att ha sett honom piska sin häst till lydnad.
nippertippa: Uppnosig ung kvinna.
vedervilja: 'stark motvilja'.
 »*gnaven*«: (da.) 'trumpen', 'gnällig'.
- 421 *harmligt*: 'förargligt'.
rustika: 'grovhuggna'.
De skulde: 'Ni skulle'.
- 422 *snörar sig*: 'drar åt snörlivet (korsetten)'.
klifs: här 'sötsaker'.
näppeligen: 'knappast'.
pajazzo: Komisk rollfigur, ofta vitpudrad och med vida vita kläder, i den italienska teaterformen från medeltiden, *commedia dell'arte*.
narraktigt utstofferade klutar: 'löjligt överlastade utstyrsel'.
- 423 »*Lindegrenen*«: »*Lindegrenen*« (1886) av den danske författaren Carl Ewald.
spetsfundigt: 'skenbart välfunnet', 'överdrivet välformulerat'.
- 424 *vingstäckt*: 'med avklippta vingar'.
- 425 *den okunnige budprepareraren*: Garvare Carl Hallqvist i Hörby.
Bill: Charles de Quillfeldt (se komm. till s. 296).
halp till något: 'var till någon nytta'.
- 426 *grannlagenhet*: 'finkänslighet'.
- 427 *Amalie Schram*: Den norska naturalisten Amalie Skram (1846–1905), gift Müller 1864–78, debuterade med genombrottsromanen »*Constance Ring*« (1885). Senare blev hon känd för sina avslöjande romaner om psykiatrins kvinnosyn: »*Professor Hieronymus*« (1895) och »*På Sct. Jørgen*« (1895).
Final: »*Final*« (1885) är en pjäs som VB och Axel Lundegård på den förras förslag skrev tillsammans. Den refuserades av lektören vid Dramaten, Ernst Lundquist, i december 1885 och gavs först efter VB:s död, spelåret 1888/89.
kräfsår: 'cancersvulst'.
- 428 *Wetteryd*: 7–9 augusti 1886 återgåldade Stella Kleve VB:s gäst-

- frihet från 1–3 juli, då hon och Ola Hansson besökte Hörby för litterära samtal. Hansson och Axel Lundegård var också medbjudna till familjen Kruses hem, där man smidde planer på att som »det unga Skåne« erövra den svenska litterära parnassen. Familjen Kruse bodde på gården Wetheryd i Tjörnarp.
- attributer*: 'utmärkande egenskaper'.
- »*valkyrian*«: Enligt nordisk mytologi bestämde valkyriorna på slagfältet vilka av de tappreste hjältarna som skulle dö, var-efter de ledsagade dem till gudarnas boning Valhall.
- menlös*: 'oskuldssfull'.
- flegmatisk*: 'sävlig'.
- Gunnarp*: Stella Kleves farbror Rudolf Kruse ägde gården Gunnarp.
- 429 *etagèren*: En étagère (etagär) är en fristående möbel med hyllor avsedda för smärre prydnadsföremål.
- 430 *flirtation*: (da.) 'flirt', 'flört'. I Herman Bangs danska översättning hade Stella Kleves debutbok »Berta Funcke« titeln »Flirtation«.
- sekunderad*: 'biträdd', 'understödd'.
- doktrinär*: Benhårt bunden vid sin teoretiska ståndpunkt.
- 431 *baltlös*: 'bristfällig', 'innehållslös'.
- »*En Korsgång*«: 'En rundgång'. Här åsyftas det utbredda »växelrytteriet« bland studenter, som byggde på att man omsatte sina växlar, dvs. fick en ny person att acceptera att stå som betalningsansvarig för den summa pengar som man på en anvisning fått ut på kredit.
- supplikant*: Person som inlämnar en böneskrift.
- 432 *sträckbänk*: Ett slags tortyrredskap.
- alldes barockt*: 'orimligt'.
- 433 *saltstod*: 'figur av salt'.
- undfallenhet*: 'medgörlighet'.
- ringaktning*: 'förakt', 'underskattning'.
- 434 *genbo*: Granne i huset mittemot.
- »*Vid Beau-Rivage*«: Novellen publicerad i Framåt 1.8.1886.
- manierad virtuositet*: 'förkonstlad skicklighet'.
- dådlöshetens*: 'passivitetsens'.
- 436 *manufakturvaror*: Industriproducerade varor, i synnerhet textiler och konfektion.

- modistpynt*: 'billiga prydnader'. En modist syr och säljer hattar.
- Hans Jæger*: Den norske genombrottsförfattaren Hans Jægers (1854–1910) sexuellt frispråkiga »Fra Kristiania-Bohêmen« (1885) beslagtogs på utgivningsdagen, varefter Jæger i april 1886 dömdes till 80 dagars fängelse (efter överklagande till 60 dagar) och till böter på 80 kronor för bokens obscena avsnitt, samt för hädelse. »Fra Kristiania-Bohêmen« konfiskerades, men några få exemplar cirkulerade bland tidens radikaler och VB läste romanen i juli 1886.
- »*snytt*«: (no.) 'lurat'.
- 437 *Grèz*: Byn Grez-sur-Loing norr om Paris var en uppskattad vistelseort för nordiska konstnärer, exempelvis uppehöll sig Carl och Karin Larsson där 1884–85, då även August Strindberg med sin första familj gästade Grez. Här åsyftas Strindbergs svartsjuka inför Siri von Essens väninna Marie David (f. 1865).
- uppsnappa*: 'lägga beslag på'.
- pyunk*: 'gråtmild sentimentalitet'.
- 438 *Matti och Karl*: 19 augusti hade Gustaf af Geijerstams bror Karl kommit till Hörby, och den 21 augusti kom också Ellen Key på besök.
- Schultz i Erik Grane*: Schultz i Gustaf af Geijerstams »Erik Grane« är studentkamrat till Grane i Uppsala. Han far till den tyska kurorten Aachen för att bada svavelbad och komma under läkarbehandling för den syfilis han ådragit sig genom att gå till prostituerade.
- 439 *pysen*: Pysen var VB:s smeknamn för Matti, sin älsklingsstyvdotter.
- klemande*: 'överdrivet beskyddande'.
- pyjskigt*: 'sjåpig', 'menlöst'.
- bisättning*: Flytning av en avliden till gravkapellet i väntan på begravningsakten.
- vrövlade*: 'pratade smörja'.
- Anna Whittlock*: Lärarinnan och rösträttskämpen Anna Whittlock (1852–1930) grundade 1878 en privat flickskola (från 1893 Whitlockska samskolan), vid vilken hon och Ellen Key undervisade efter ett nytt, friare pedagogiskt koncept.
- 440 *hållit sin vandel ren*: 'levt moraliskt rätt'.

- glädjenymfer*: 'prostituerade'.
- 442 *trängtan*: 'ivriga längtan'.
- aktningen*: 'respekten'.
- 444 *ett medusahuvud*: Medusas huvud är ett vanligt motiv i det slutande 1800-talets konst och litteratur. Av de tre gorgonerna i grekisk mytologi var Medusa med sitt ormhår och sina förstenande blickar den värsta. Hjälten Perseus högg av Medusas huvud efter att ha lurat henne att spegla sig i hans blanka sköld och själv förstenas.
- 445 *olyckans majestät*: 'det att ha växt genom olyckan'.
- avhålla sig*: Nämligen från sexuella handlingar.
- 446 *sedlighetsivrare*: Tillmälet *sedlighetsivrare* gavs åt personer som menade att män borde avstå från att gå till prostituerade före (eller under) äktenskapet. Under 1880-talet sexualiserades innebörden hos termen *sedlighet*, som tidigare stått för en gemensam moralkodex för det borgerliga samhället.
- askesen*: 'den totala avhållsamheten'.
- syfilis*: Syfilis var en mycket utbredd och i princip obotlig könsjukdom. Sjukdomsförloppet var följande. I första stadiet en fistel vid könsdelarna, i andra stadiet klåda, vätskande utslag, irriterade slemhinnor, feber, illamående och huvudvärk samt i tredje stadiet angripna inre organ som hjärta, hjärna, ryggmärg, lever eller stora kroppspulsådern. Sista stadiet diagnosticerades ofta som »paralyse générale«. Sjukdomen var nyckfull och tog sig individuella förlopp vad gällde progressionen från andra till tredje stadiet, som kunde dröja från ett par år till decennier. Vid s. k. hereditär syfilis smittades fostret i moderlivet.
- 447 *verkningskrets*: 'verksamhetsområde'.
- bugna*: 'glädja'.
- skaplyme*: 'läggning'.
- enkomst*: 'enbart'.
- bestyra*: 'sköta om'.
- raskare*: 'friskare'.
- vanskligt*: 'riskabelt'.
- 448 *agad*: 'slagen'.
- trädesåker*: 'obesädd åker'.
- böndagsansikte*: 'fromt hycklande ansiktsuttryck'.

- 452 *à tout prix*: (fra.) 'till varje pris'.
tête à tête: (fra.) En tête-à-tête (tätatät) är ett erotiskt färgat möte mellan två personer.
reflexionssjuke: 'osunt grubblande'.
- 453 *fruntimmersaktiga Erik Grane-recensionen*: Ellen Key recense-
 rade »Erik Grane« ogillande i Ur dagens krönika, maj 1886.
 Hon hade synpunkter på den sexuella moralen i boken.
- 454 *Magdalena Thoresen*: Den dansk-norska författarinnan Magda-
 lena Thoresen (1819–1903) var väninna till Bjørnson. Hen-
 nes styvdotter Susannah var sedan 1858 gift med Henrik Ibsen.
 Thoresen hade också haft en intim brevväxling med den unge Georg Brandes.
svagsint: 'rubbad', 'smått tokig'.
blaserad: 'övermått på nöjen'.
en fröken Knudsen: Bertha Knudtzon, den unga danska av god familj som Georg Brandes sedan 1884 hade ett förhållande med.
- 455 *schavotten*: En schavott är en ställning för förevisning, piskande eller avrättande av för brott dömda personer.
- 456 *Brandes' hustru*: Georg Brandes gifte sig 1876 med tyskan Henriette Strodtmann, av honom kallad Gerda (1845–1931).
 Hon hade tidigare varit gift med den tyske författaren Adolf Strodtmann (1829–79).
- 457 *Niobe*: Enligt grekisk mytologi straffades Niobe för sitt högmod med att hennes tolv barn dog, varefter hon själv förvandlades till sten. Ellen Keys »historia« är att hon älskade den gifte kritikern Urban von Feilitzen (signaturen Robin-son, 1834–1913).
- 458 *Helene Nyblom*: Författaren Helena Nyblom (1843–1926) var gift med signaturpoeten, sedan 1879 akademiledamoten Carl Rupert Nyblom (1832–1907).
Hjördis: Den stolta och kompromisslösa kvinnan i Ibsens vikingadrama »Hærmændene på Helgeland«.
- 460 *knarr*: 'vresiga gnäll'.
förfäktat: 'hävdad'.
- 461 »hälla« på: 'förtala'.
kontrabenterna: 'parterna'.
ge Matti en god dag: 'ge Matti på båten', 'göra slut med Matti'.

- bränt sina kol*: 'ansträngt sig'.
- på strumpsockarne*: 'försiktigt tassande'.
- ked åt*: (da.) 'utled på'.
- 462 *eklatera*: 'offentliggöra sin förlovning'.
- Beethovens sorgmarsch*: En sats i Beethovens pianosonat op. 26.
- 463 *undergrävd fysik*: 'sjuklighet'.
- Gumman*: Ida Lundegård, Axel Lundegårds mor.
- 464 *stofil*: 'träbock'.
- Giftas*: August Strindbergs »Giftas« utkom 1884 och innehöll 12 noveller som på olika vis behandlade äktenskap, kvinnö-emancipation och sexualmoral. En andra del, »Giftas II«, utkom 1886 och innehöll 18 noveller.
- »*Dygdens lön*«: Handlar om Theodor som levt sexuellt avhållsamt till priset av förstörd hälsa och som därför tynar bort när han slutligen gifter sig. Det var på grund av denna novell som Strindberg blev åtalad (den s.k. Giftasprocessen), inte för den radikala sexuella tendensen, utan för att ha hädat Guds ord och sakrament. När Theodor konfirmerar sig är han medveten om att Kristi blod är ett namngivet billigt rödvin och Kristi kropp oblater bakade på majs.
- 465 *Palmeska yttrandet*: Enligt Annotationsalmanackan såg VB 11 november 1885 Anne Charlotte Edgren Lefflers »Hur man gör gott«, och träffade då »Wählin, Levertin, Lundegård, Ola Hansson, Palmes, Meyer, Ellen Key och gubben Bonnier«.
- 466 »*israeliternas läger*«: Här åsyftas att såväl Oscar Levertin som Albert Bonnier (»gubben Bonnier«) var av judisk härkomst. Albert Bonnier (1820–1900) var förläggare och grundare av Albert Bonniers förlag i Stockholm.
- »*nordiska*« *porträttet*: I april 1885 arrangerades en ståtlig basar till förmån för Nordiska Museet, som var på projektstadiet (invigdes 1907). Bland andra värdinnor serverade Anne Charlotte Edgren Leffler mjöd ur dryckeshorn i en uppbyggd ryggåsstuga. Ett porträtt togs som visar tio framstående damer i stiliserat »nordiska« dräkter.
- Katarina av Medicis*: Katarina av Medici (1519–89), gift med Henrik II av Frankrike, hölls ansvarig för den s.k. Bartolomeinattens blodbad på franska protestanter i Paris 1572.
- »*änds-aristokrat*«: (da.) 'intelligensaristokrat', dvs. en person

- som anser att intelligens är den viktigaste mänskliga egen-
skapen.
- atlas*: Ett slags glatt sidentyg.
- 467 *trikåliv*: Överdel av klänning i trikå, ett elastiskt maskinstickat tyg.
- ölsupsfärgade*: Ölsupa är välling tillredd med mjölk, vatten, mjöl, salt, svagdricka, ingefära och socker.
- 468 *rötmånaden*: Tiden mellan 23 juli och 23 augusti.
- den fria liderligheten*: Hans Jægers skandalroman »Fra Kristiania-Bohêmen« (1885) propagerar för mäns tillgång till icke-prostituerade, ogifta unga kvinnor.
- malström*: Kraftig virvelström.
- »Eek«=*Jæger*: Hjalmar Eek, en av de två huvudpersonerna i »Fra Kristiania-Bohêmen« och författarens språkrör, uppvisar alla symtom på sexmissbruk och blir slutligen impotent.
- 469 *den 29 september*: VB har kommit till Köpenhamn, bland annat för att bevista Georg Brandes' berömda föreläsningar på universitetet.
- Stella Kleve-affären och Olas brev*: Ola Hansson försvarade Stella Kleves provokativa artikel »Om efterklangs- och indignationslitteraturen i Sverige«, publicerad i Framåt 1.9.1886. I denna artikel driver Stella Kleve tesen att de kvinnliga samtidsförfattarna skrev dålig tendenslitteratur, en värdering som följt med i litteraturhistorien till idag.
- »*judekotteriet i Köpenhamn*«: Här åsyftas bröderna Georg och Edvard Brandes' inflytande på den danska huvudstadens kulturoffentlighet, »det Brandeska partiet«.
- avogt sinnad*: 'avvisande inställd'.
- betingelsen*: 'villkoret', 'förutsättningen'.
- 470 *table d'hôte*: (fra. *table d'hôte*, eg. 'värdens bord'). En table d'hôte är en måltid som restaurangen erbjuder till fast pris.
- 471 *dinera*: 'äta middag'.
- 472 *egalt*: 'likgiltigt'.
- Druer*: –*Ab, til deres Kæreste*: 'Druvor. – Aha, till er älskarinna'.
- ganske*: (da.) 'helt'.
- 473 *sangvinisk*: 'gladlynt sorglös'.
- 474 *bugnad*: 'glädje', 'tillfredsställelse'.
- inte knusset!*: 'det ska inte snålas!'

- brorslotten*: 'den största och bästa delen'.
rådbråkad: 'mörbultad', '(kroppsligt) plågad'.
- 475 *Blödigheten*: 'Överkänsligheten för lidande'.
det där avslaget: VB hade vägrat att låna Axel Lundegård pengar i juni 1886.
rötsår: 'ruttnande sår'.
- 476 *Schééle*: Frans von Schééle (1853–1931) var litteraturredaktör vid Uppsalatidningen Fyris, senare docent vid Uppsala universitet och 1905–18 förste skolinspektör i Stockholm. VB hade stått i kontakt med honom sedan hon 1883 erbjudit Fyris noveller.
Schou: VB:s danske förläggare Andreas Schou.
faktotum: 'hjälpreda'.
beriktiga: 'korrigera'.
- 477 *lokus*: 'matställe'.
tillstymmelse: 'antydning'.
Leopolds: VB brukade vid sina besök i Köpenhamn, i likhet med andra svenska författare (exempelvis August Strindberg), bo på Leopolds Hotell, Hovedvagtsgade 6.
 »*Erik den fjortonde i fängelse*«: 1 januari 1886 hade VB, tillsammans med Axel Lundegård och Ola Hansson, sett J. Sellmans »Kung Erik« i fem akter på Stora Teatern i Stockholm. Gustav Vasas äldste son Erik XIV (1533–77) blev Sveriges kung 1560 men avsattes 1569, och hölls därefter fången till din död på slotten i Stockholm, Åbo, Kastelholm, Gripsholm, Västerås och Örbyhus.
- 479 »*Om de lägre djurens själsliv*«: O.M. Reuter, »De lägre djurens själslif« I–II (1886–88).
- 480 *gynnare*: 'beskyddare', 'välgörare'.
- 481 »*Stakkel*«: (da.) 'Stackare!'.
effektsökeri: När en person försöker göra sig märkvärdig och väcka uppmärksamhet genom att ta till ovanliga eller ytliga knep.
breven i Morgenbladet: Under rubriken »Stemningar. Breve fra Stockholm« i danska Morgenbladet rapporterade VB i sex artiklar (15.11, 29.11, 30.11, 6.12, 17.12, 26.12.1886) från mötet med Det unga Sverige under sin Stockholmsvistelse.
- 482 *ogramlagenhet*: 'brist på finkänslighet', 'taktlöshet'.

uppskruvat: 'forcerat', 'onaturligt'.

- 484 *Fru Edgrens Sommarsaga*: Här anspelas såväl på Anne Charlotte Edgren Lefflers intima vänskapsförhållande till den danske, gifte rektorn Adam Hauch (1836–1914) som på hennes lätt självbiografiska roman »En sommarsaga«. Den utkom i två delar 1886 och handlar om den berömda konstnären Ulla Rosenhane, en »modärn« kvinna som försöker förena yrkesarbete med moderskap och kärlek, ett område som fått stå tillbaka under hennes karriär. Hon förälskar sig i den norske folkhögskolerektorn Rolf Falk, som hon möter på en badort på den svenska västkusten. Kritiken reagerade på de segelturer som Ulla och Falk gör på tu man hand samt på deras sexuella förening i en säterstuga under en fjällvandring i Norge. I andra delen är de gifta, får en son och försöker jämka ihop sina två yrkesliv.

Hauch: Mellan Adam Hauch och Edgren Leffler existerade en lång och stundtals intim brevväxling. De träffades i Köpenhamn i februari 1884, och Edgren Leffler fungerade under en period också som fostermor för hans dotter Lolo.

platonisera: 'älska osinnligt', 'älska utan sexualitet'.

neppe: (da.) 'knappast'.

spefägelaktigaste löjen: 'mest retsamma hånfullheter'.

Fallesen: Kammarherre Edvard Fallesen (1817–94) var från 1876 och fram till sin död chef för Det Kongelige Teater i Köpenhamn.

Sanna kvinnor: Edgren Lefflers mest kända drama, uruppfört hösten 1883. I familjen Bark är maken en ansvarslös slösare och maken en eftergiven hustru. Dottern Berta är banktjänsteman och försörjer i praktiken hela familjen. Temat är förutom den manliga dubbelmoralen gift kvinnas äganderätt, en reform som genomfördes 1884. 1874 hade lagen om gift kvinnas rätt att disponera sin arbetsinkomst kommit.

- 485 *karlavulen*: 'karlaktig', 'maskulin'.

- 486 *draga till torgs med*: 'skryta om'.

oförsynt: 'ofint', 'fräckt'.

oförrätt: 'kränkning'.

Utopier: August Strindbergs »Utopier i verkligheten« utkom hösten 1885.

- Tjänstekvinnans son*: Första delen utkom försommaren 1886.
 487 *oblater*: 'nattvardsbröd'.
fabler: Strindbergs »Fabler« trycktes i Politiken i augusti 1885.
 »*Paa Gensyn*«: 'På återseende', 'Farväl'.
- 488 *Stuart Mills Kvinnornas underkuvande*: Georg Brandes hade översatt samt skrivit förord till den danska utgåvan av filosofen och feministen John Stuart Mills (1806–73) »The Subjection of Women« (»Kvindernes Underkuelse«, 1869).
Aladdin: Georg Brandes hade i Tilskueren skrivit en essä om den danske författaren Adam Gottlob Oehlenschlägers (1779–1850) drama »Aladdin« (1803).
tarvligt: 'torftigt'.
komfortabelt: 'bekvämt'.
Esmanns I Stiftelsen: Den danske författaren Gustav Esmanns (1860–1904) skådespel »I Stiftelsen«, som VB sett på Det Kongelige Teater 29 september.
- 489 *framfusig*: 'påträngande', 'gåpåraktig'.
 »*en Opdagelse*«: 'en upptäckt'.
 »*De maa ikke gaa*«: 'Ni får inte gå'.
beråd: 'tvekan'.
biljett: Kort, skriftligt meddelande.
- 490 *intelligensens*: 'intelligentians', 'de intellektuellas'.
oresonligaste: 'mest oförnuftiga'.
- 491 *elektriseras*: 'hänförs'.
eggelse: 'lockelse'.
 [*Kan man bli elektriserad av*] *det?*: »Det« är VB:s hemliga kodord för sexualakten.
konventionalismen: Konventionalism är en traditionsbunden uppfattning om hur kvinnor respektive män bör uppföra sig.
- 492 *grålle*: 'häst'.
snärtrapp: 'piskrapp'.
Budkafflen no. 42: VB har avbildats satiriskt (med sina armlånga kryckor) i dans kring guldkalven, förläggaren »Moses« (Albert Bonnier) i skandaltidningen Budkafflen. Hon befann sig i sällskap med Det unga Sveriges författare (Geijerstam, Edgren Leffler, Agrell m. fl.).

- Stora boken. Foliant IV*
- 495 *beledd*: 'skrattad åt'.
- 497 *Mamma Ernst*: VB kallar sig ofta Mamma Ernst i brev ställda till Matti samt, som här, till Mattis fästman, Karl af Geijerstam.
tillstädes: 'närvarande'.
skenbara vånda: 'låtsade plåga'.
- 498 *fru Lange*: Ina Lange, pseudonymen Daniel Sten.
förfäas: 'fördummas'.
- 499 *exalterade*: 'upphetsade'.
speglosor: 'hånfulla ord'.
- 500 *busgudar*: 'andliga auktoriteter'.
låter komma mig till last: här 'tillåter mig att ha'.
Moloks: Molok var babyloniernas eldsgud. Här åsyftas Axel Lundegård, som skrivit en pjäs med titeln »Moloch«.
faiblesse: (fra.) 'svaghet'.
- 501 *till överlopps*: 'mer än nödvändigt'.
helgade: 'heliga'.
humbugen: 'bluffen'.
- 502 *efterlåtenhet*: 'eftergivenhet', 'undfallenhet'.
rysta: 'skaka'.
- 503 *gagneliga*: 'nyttiga'.
- 504 *handräckning*: 'lilla hjälp'.
»*Forretningsmand*«: (da.) 'affärsman'.
karbolvatten: Karbollösning användes som desinfektionsmedel.
glasfodral: 'glasbur'.
den tyske minister: 'den tyske ambassadören'.
»*Det lader til av deres Brev som om de troede jeg kedede mig med dem. Det var nu ogsaa noget Vrøvl at skrive, hvor faar de saadant Tossieri ifraa?*«: 'Det verkar av ert brev som om ni trodde att jag hade tråkigt med er. Det var då också något struntprat att skriva, var får ni sådana dumma idéer ifrån?'.
- 505 »*vrantet*«: 'tjurigt', 'gnälligt', 'vresigt'.
sina föreläsningar: 10 november hade Brandes påbörjat vinterns föreläsningsserie om dansk och tysk romantik vid Köpenhamns universitet.
de ryska föreläsningarne: Här åsyftas Brandes' föreläsningsturné till Ryssland, Polen och Finland våren 1887.

- Ingeborg*: Ingeborg Larsen var husjungfru på Leopolds Hotel.
- fröken Mohr*: Balttyskan Laura Mohr (1854–1928), signaturen Leonard Marholm, senare Laura Marholm, föddes i Riga, då huvudstad i ryska guvernementet Livland, numera Lettland. Laura Mohr debuterade 1878 som nationaldramatiker i Riga, introducerade och översatte nordisk litteratur för den tysktalande baltiska och ryska världen och kom i oktober 1885 på Brandes' uppmaning till Köpenhamn. VB lärde känna henne i Paris våren 1887. I september 1889 gifte sig Marholm med Ola Hansson, som hon träffat midsommarafton 1888 hos paret Brandes. Under 1890-talet skriver Marholm en rad debatt- och skönlitterära böcker som gör henne berömd som särartsfeminist. 1895 ger hon ut två nödtorftigt maskerade nyckeltexter om VB:s öde: »Det osagda« (»Tvenne kvinnoöden«) samt dramat »Karla Bühnung«.
- »*Jeg syntes hun saa ældre ud end mig, og jeg er syv og tyve. Men maaske hun saa ældre ud fordi hun er saa mørk*«: 'Jag tyckte hon såg äldre ut än mig, och jag är tjugosju. Men kanske såg hon äldre ut för att hon är så mörk'.
- dynor*: 'kuddar', 'täcken'.
- nihilist*: (av lat. *nihil* 'ingenting') Anhängare av nihilismen, en filosofisk eller politisk ideologi som anser att tillvaron saknar ett objektvt syfte och som därför utan moraliska betänkligheter vill verka samhällsomstörtande. Här åsyftas den ryska nihiliströrelse som 1881 i ett bombattentat lyckades mörda tsar Alexander II. Utmärkande för den ryska nihilismen är att kvinnorna intog en framträdande roll.
- de maa endelig passe paa*: 'ni måste verkligen akta er för'.
- 506 *författare annorlunda än kritiskt*: Laura Marholm var vid denna tidpunkt ingen skönlitterär författare utan tjänade sitt levebröd på att översätta och att skriva dagskritik och längre litterära artiklar.
- halvdagern*: 'det svaga dagsljuset'.
- »*rakke dem ned*«: 'förtala dem', 'racka ner på dem'.
- 507 *Ida Aalberg*: Den finlandssvenska skådespelerskan Ida Ahlberg (1858–1915, senare gift Uexkull-Güllénband) spelade 1886–87 på Dagmarteatret i Köpenhamn och var berömd för sina Ibsentolkningar på tyska scener.

till städes: 'närvarande'.

»*det Pigebarn*«: 'det flickebarnet'. Här åsyftas den danska intellektuella Marie David (f. 1865), som i sin ungdom brevväxlade intimt med Brandes. Senare blev hon nära väninna till Siri von Essen och kom att väcka Strindbergs svartsjuka när hon försökte stödja von Essen och barnen under den svåra skilsmässan.

»*frugtsommelig*«: (da.) 'gravid'.

kolportera ut: 'sprida ut'.

Kokkepige: (da.) 'köksa'.

»*Fortæl litt om dem selv*«: 'Berätta lite om er själv'.

sludder: (da.) 'struntprat', 'nonsens'.

508 »*De stakkels smaa Pigeboørn, de ere min Efterverden.*«: 'De stackars små flickebarnen, de är mitt eftermäle.' Georg Brandes' två döttrar Edith (f. 1879) och Astrid (1880–90), som han hade med sin tyska hustru Gerda (eg. Henriette).

den där stora opinionsstormen: Här åsyftas troligen det uppseende som Brandes' första föreläsningsserie vintern 1871–72 väckt för sitt fritänkeri. De utkom i bokform 1872 under titeln »*Emigrantlitteraturen*«. 1872 sökte han förgäves professuren i estetik vid Köpenhamns universitet, en lärostol som ledningen avstod från att besätta hellre än att ge den till radikalen Brandes.

tangera: 'snudda vid'.

509 *Quand même!*: (fra.) 'Trots allt!'

Rosmersholm: Ibsens drama »*Rosmersholm*« utkom 1886. Den kvinnliga huvudpersonen, Rebecca West, hyser en uppoffrande kärlek till prästen och godsägaren Johannes Rosmer, en av Ibsens många handlingsförlamade män med överdimensionerade egon.

»*Salig fruén tog dem.*«: Slutreplik av hushållerskan i »*Rosmersholm*«, som syftar på att huvudpersonerna valt att begå självmord genom att kasta sig i kvarnforsen. »*Salig frun*« är änkemannen Rosmers avlidna hustru.

510 *bankrutten*: 'konkursen'.

511 *bagatellpjäsen*: Enaktaren »*I telefon*« hade premiär på Kungl. Dramatiska Teatern 7 mars 1887 med den populära Ellen Hartman i rollen som den näbbiga Siri och blev med sina 27

- gånger årets succé. Pjäsen sattes spelåret 1888/89 upp i Oslo och 1889/90 i Helsingfors.
- Janne och Saxon*: Janne Bruzelius satt i redaktionen för skandaltidningen Budkaflen, som publicerat flera kritiska notiser om VB. Tidningsmannen Johan Lindström Saxon (1859–1935) skrev under signaturen Saxon.
- 512 *den svartvingade morddjävulen*: Döden.
denna lumpna lilla sat-krympling: 'detta tarvliga självförakt'.
- 513 *naturbehov*: här 'sexualitet'.
himmelsskriande: 'mycket upprörande'.
försöffningen: 'slöheten', 'likgiltigheten'.
gå i borgen för: 'garantera'.
- 514 *förfäkta*: 'ivrigt tala för', 'kämpa för'.
ådagalägga: 'ge bevis på'.
kvarlåtenskapen: 'arvet'.
assimilerats av: 'införlivats med'.
bouppteckning: Upprättande av en förteckning över en privatpersons samtliga tillgångar och skulder.
den avträdandes: 'dens som överlåter rätten'.
den tillträdande: 'den som övertar rätten'.
- 515 *grunda*: 'grunna', 'fundera'.
fnurra på tråden: 'oenighet'.
- 516 *befogad*: 'berättigad'.
- 518 *trint*: 'knubbigt', 'klotrunt'.
rart: 'trevligt'.
især: (da.) 'i synnerhet'.
Snærpet: (da.) 'Pryd', 'Sipp'.
- 519 *differerade*: 'hade olika meningar'.
»drille«: 'reta'.
- 520 *Gefion*: Hjulångare som gick mellan Malmö och Köpenhamn 1874–1931.
beckplåster: Blandning av vax, terpentin och beck som ströks på svullnader. Här om en efterhängsen person.
- 521 *snyltgäst*: 'parasit'.
kringbonad: 'insvept'.
- 522 *skrækkelig nysgjærrig*: (da.) 'förskräckligt nyfiken'.
523 *tredje man*: En på avstånd inblandad part.
tillbakaträngd lidelse: 'återhållen passion'.

- fadda*: 'intetsägande'.
skaplynnnet: 'temperamentet', 'läggningen'.
Søde: 'Kära'.
förstulet: 'i smyg'.
- 524 *Prosa!*: 'Banal verklighet!'.
beskäftiga: 'överdrivet tjänstvilliga'.
avviker då icke en hårsman från: 'är då identisk med'.
lyckta: 'lästa'.
gat: 'orkade'.
fullkomligt slagit klick: 'inte räckt till'.
kone, de ere slægt med: 'hustru, de är släkt med'.
- 525 *vis à vis*: (fra.) 'i förhållande till'.
schablon: 'mall'.
- 526 *furie*: 'rasande'. En furie är i antik mytologi en hämndgudinna.
förplågad: 'utpinad'.
- 527 *ger la tragèdiennne*: 'spelar hjältinnan i en tragedi'.
teatralisk: 'tillgjord', 'överdrivet dramatisk'.
- 528 *spela komedi*: 'låtsas'.
överlöpare: Person som går över till motståndarsidan.
gagnlöst: 'utan nytta'.
silbuetter: 'skuggbilder'.
polisbetjänter: 'poliskonstaplar'.
skyltvakt: 'vaktpost'.
- 529 *oförställd*: 'naturlig', 'okonstlad'.
omåttligaste: 'mest enorma'.
- 530 *Ingemann*: Bernhard Severin Ingemann (1789–1862), dansk författare, känd för psalmtexten »Härlig är jorden« (1850).
 »*Salomos Højsang*«: Höga visan, en bok i åtta kapitel i Gamla testamentet, som spekulativt ansågs vara författad av kung Salomo. Förmodligen ren kärlekslyrik av syriskt ursprung, möjligen ämnad som växelsång mellan gudinnan Ishtar och fruktbahetsguden Tammuz.
Hoffmann: Den tyske romantikern E.T.A. Hoffmann (1776–1822) var författare, jurist och kompositör, känd bl.a. för »Nötknäpparen« (1848) och »Katten Murr« (1820–22).
Chamisso: Den tyske romantikern Adelbert von Chamisso (1781–1838) var botaniker och författare, mest berömd för »Peter Schlemihls sällsamma historia« (1814).

- Arnim*: Achim von Arnim (1781–1831), tysk författare, gav tillsammans med Clemens Brentano ut en samling folkvisor (»Des Knaben Wunderhorn«, 1806–08). Arnim var gift med författarinnan Bettina von Arnim (1785–1859).
- Brentano*: Clemens Brentano (1778–1842), tysk romantiker, gift med poeten Sophie Mereau (1770–1806).
- sidde*: 'sitta'.
- Den Björnssonska kvinnoligan i Stockholm*: Kretsen kring tidskriften Dagny med Sophie Adlersparre (Esselde) och mecenaten Fredrika Limnell (1816–97) i spetsen. Bjørnstjerne Bjørnsons drama »En handske« (1883) uppfattades av många som startskottet i sedlighetsdebatten, dvs. diskussionen om sexualmoralen, prostitutionens inverkan på unga mäns kvinnosyn och även folkhälsan (genom syfilisepidemin). 1887 turnerade Bjørnson i Norden med föredraget »Engifte och månggifte«, där han hävdade att monogami ur ett evolutionärt perspektiv var ett högre stadium än polygami, och satte kvinnors avhållsamhet före äktenskapet som ett ideal för män att efterlikna.
- 531 *förtid*: Leverne före äktenskapets ingående.
ett offentligt fruntimmer: 'en prostituerad'.
affekterade: 'tillgjorda', 'onaturliga'.
»det er dog vad de mindst af alt gør Intryck af, synes jeg.«: 'det är sannerligen vad ni minst av allt ger intryck av, tycker jag.'
rejse: 'resa'.
saa kan jeg se op til dem nogle Gange endnu: 'så kan jag titta upp till er ännu några gånger'.
brydde jag mig strunt om: 'struntade jag blankt i'.
bjørnar: Familjemedlemmarna i Hörby.
- 533 *skäligen*: 'ganska'.
låta udda vara jämnt: 'inte bry sig om saken mer'.
- 534 *gruoligt*: 'förfärligt'.
svärmisk: 'överspant romantisk'.
- 535 *kärlekskväde*: 'kärleksdikt'.
»kedeligt«: (da.) 'tråkigt'.
- 536 *en så behändig påpasslighet*: 'en så smidig vaksamhet'.
- 537 *arbetshåg*: 'arbetslust'. 'arbetsvilja'.
Blödigheten: 'Den överdrivna känsligheten'.
- 538 *Molok*: Se komm. till s. 500.

- bumbug*: 'svindel', 'bluff'.
vagabond: 'luffare'.
- 539 *Vanka*: 'Gå med dröjande steg'.
kuva: 'besegra'.
undantagsmänniskas: En undantagsmänniska är en person som skiljer sig från andra.
otyglade lidelser: 'lössläppta passioner'.
avgrundsande: Se komm. till s. 129.
- 540 *svartknollriga*: 'svartlockiga'.
blodmärke: 'blåmärke'.
gry: 'framåtanda', 'anlag'.
bumlestör: En tråstång för att hålla uppe humlets slingriga växt. Här om en lång och mager person.
- 541 *symmetriska*: 'likformiga', 'överensstämmande med varandra'.
den bedrägliga gårdsfogdens visbet: Jesu liknelse om förvaltaren som bedrar sin herre (Nya testamentet, Lukas 16).
- 542 *stereotypa*: 'slentrianmässiga'.
Torsk: 'dummer'.
gladiator: Yrkesfäktare i det antika Rom, ofta förutbestämd att dö på arenan.
spörjande: 'frågande'.
- 543 *Macbeth*: William Shakespeares (1564–1616) drama »Macbeth« (1606).
en hos tillvaron innestående fordran: 'vad livet är skyldigt mig'.
- 544 *Brav?*: 'Modig?'.
Caesar: Gaius Julius Caesar (100–44 f. Kr.), romersk härförare och diktator.
agitatorn: En agitator är en politisk folktalare.
- 545 *falna*: 'börja slockna'.
546 *tuppfjät*: 'steg'.
kogubbes: 'ladugårdsskötares'.
stoiska: 'behärskade'.
»Reumerts kalender«: En dansk årtidskrift.
Heine: Heinrich Heine (1797–1856), tysk romantisk ironiker, berömd för »Buch der Lieder« (1827), »Reisebilder« (1826–27, 1830–31), »Atta Troll« (1843).
Rembrandt: Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606–69), holländsk målare, berömd för sin dunkla ljussättning.

- 547 *missdådare*: 'brottsling'.
 »*selvopgivelse*«: 'resignation'.
maaske nok blive til Noget [...] hvis-ja »*hvis*«: 'kunde kanske bli något [...] om, ja »om«'.
exempelløs: 'utan motstycke'.
- 548 *karmen*: 'armstödet'.
historiska källskrifter: 'verk från epokerna'.
- 549 *sönderbråkad*: 'sliten i stycken'.
- 550 *förfinade lidelse*: 'förädlade sensualism'.
 »*Lad mig omfavne dem, jeg vil føle deres legeme mod mit.*«: 'Låt mig omfamna er, jag vill känna er kropp mot min.'
felande: 'saknade'.
nedlåta sig till: Göra (något) som är under ens värdighet.
- 551 *i små avsatser*: 'steg för steg'.
- 552 *läppjade*: 'smakade'.
auditoriets: 'hörsalens'.
- 553 *spenslig*: 'smal'.
väsende: 'varelse'.
bildstod: 'staty'.
kandelabern: En kandelaber är en flerarmad praktljusstake.
andakt: 'högtidlig betraktan'.
tillbedjan: 'dyrkan'.
- 554 »*huska*«: Snoka rätt på någon som kan skriva under en ny växel.
alla livsorganer: 'hela kroppen'.
Gjennembrudets mænd: »Genombrottets män« är termen för tidens litterära radikaler av manskön, efter Georg Brandes' inflytelserika bok »Det moderne Gjennembruds Mænd« (1883).
- 555 *Gjellerup*: Författaren Karl Gjellerup (1857–1919) angrep, efter att ha tillhört de litterära radikalerna, Brandes och fransk naturalism med »Vandreaaret« (1885).
Skram: Erik Skram (1847–1923), dansk journalist och författare, mest känd för genombrottsromanen »Gertrude Coldbjørnsen« (1879). Gift med den norska naturalisten Amalie Skram (1846–1905).
fru Drachman: Holger Drachmanns andra fru Emmy D. (1854–1928) hade utgivit »Erindringer. Barndom og Ungdom indtil 1883«.

- offentliga fruntimmer*: 'prostituerade kvinnor'.
kotteribjudning: Fest för en mindre, fast krets.
 »Kritiker og Portraiter«: Skrift som Brandes utgivit 1870.
- 556 »salig *Ferdinand*«: Komedi i en akt av Narcisse Fournier och Gustave Bondon, översatt av A. Bodin och uppförd på Humlegårdsteatern i Stockholm 1871.
hullingar: En hulling är en hake i spetsen av en krok.
jag bet för det: 'jag hejdade mig'.
 »Ni äro dus«: 'Ni säger du till varandra'.
- 557 *Hvad ler de ad?*: 'Vad skrattar ni åt?'.
 »tout à fait exasperé de passion«: (fra.) 'helt utom sig av passion'.
kallsinnighet: 'likgiltighet'.
 »Isjomfru«: 'isjungfrur', 'kallsinniga kvinnor'.
kurtis: 'flört'.
- 559 *Amerikanaren*: Charles de Quillfeldt.
lättfärdig: 'oanständig'.
- 560 *oktav*: Avståndet mellan första och åttonde tonen i en skala.
bacchantinde: 'backantinna', i antik mytologi en kvinna som rusig åtföljer vinguden Backus (Dionysos).
- 561 *hvor deres skikkelse dog er blød og ung*: 'vilken mjuk och ung kropp ni har ändå'.
Kainsmärket: Kainsmärke kallas det märke som Gud enligt Bibeln satte på Kains panna när denne förvisades efter att ha mördat sin bror Abel (1 Mosebok 4:15, Gamla testamentet). Kain och Abel var söner till Adam och Eva.
konvojera: 'eskortera'.
- 562 *reson*: 'sunt förnuft'.
hjärnsnöken och inbillningsfoster: 'fantasiprodukter'.
- 563 *lägsinnad*: 'tarvlig'.
undflykt: 'undanflykt'.
gissels: Gissel är ett slags piska.
 »Om dualismen«: Georg Brandes' »Dualismen i vor nyeste Philosophie« (1866).
plumpt: 'ofinkänsligt'.
förskruvat: 'konstruerat'.
- 564 *kapitalt*: 'fullständigt'.
volymen: 'vidden'.
Goethe: Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), tysk dik-

- tare, känd för bl. a. »Den unge Werthers lidanden« (1774), »Faust« (I, 1808; II, 1833) och »Valfrändskap« (1809).
- Homer*: Homeros (700-talet f. Kr.), enligt traditionen författare till eposen »Iliaden« och »Odysseen«.
- 565 *gör sig reda för*: 'redo visar för sig själv'.
- 566 *Spurv*: 'sparv'.
Have: 'trädgård'.
- 567 *åkallan*: 'bön om hjälp'.
konstnärsgryet: 'konstnärsbegåvningen'.
löpa linan ut: 'gå till den yttersta gränsen'.
- 569 *Kroghs Albertine*: Den norske författaren och målaren Christian Kroghs (1852–1925) skandalroman »Albertine« (1886) handlar om en prostituerads liv.
»*Debet och kredit*«: 'Skuld och tillgodohavande'.
kaskader: 'störtskurar'.
»*latterlig*«: (da.) 'löjlig'.
- 570 *nydelig*: 'förtjusande'.
»*halvdannet*«: (da.) 'halvbildat'.
- 571 *undsenlig*: 'hänsynsfull'.
egna: 'märkliga'.
förhärdad: 'okänslig'.
fröken Knudsen [...] fröken Adler: Bertha Knudtzon och Hanna Adler.
- 572 *tilltag*: 'obetänksamma påhitt'.
gaaet i den Felde jeg har lavet for dem: 'gått i den fälla jag har gillrat för er'.
Hans Forsell: Hans Forssell (1843–1901), svensk historiker, politiker och ämbetsman, finansminister i Louis De Geers andra regering 1875.
gendriva: 'bemöta'.
- 573 *Foraaret*: 'våren'.
fordran: 'krav'.
- 574 *tillit*: 'förtroende'.
værelse: 'rum'.
Aand: 'andedräkt'.
lida: 'tåla'.
- 575 »*forkert*«: (da.) 'fel'.
som allting strandar på: 'som gör att allting misslyckas'.

- utsikterna äro så långa*: 'det tar så lång tid innan de har råd att gifta sig'.
- insegel*: 'försegling', 'sigill'. Citat ur »Höga visan« efter Hans Magnus Melins bibelöversättning (1858–65).
- 576 *bobagsting*: 'möbel'.
- Brandes 1887. Häftet No 1*
Under Köpenhamnsvistelsen 27 januari–20 mars 1887 för VB anteckningar på lösa remsor, inlagda i en blå pärm som på omslaget har »Brandes 1887« skrivet i chiffer.
- 579 *påflugen*: 'närgången'.
- efterhängsen*: 'svår att bli av med'.
- snäsigt*: 'ohövlighet'.
- Taga min Matts ur skolan*: 'Sluta'.
- Odysseus*: Hjälden i Homeros' »Odysseen« som på sin väg från trojanska kriget råkar ut för många tidsödande äventyr.
- 580 *obetänksamhet*: 'tanklöshet'.
- »*illuminerad*«: 'självljysande'.
- 581 *hang*: 'benägenhet', 'tendens'.
- Træk*: 'anletsdrag'.
- caro mio!*: (it.) 'min käre!'.
- fysionomi*: 'uppsyn'.
- försummad av besök*: 'utan besök'.
- 582 *monomani*: 'fix idé'.
- drägligare*: 'mer uthärdligt'.
- 583 *munväder*: 'struntprat'.
- betingelsen*: 'förutsättningen'.
- 584 *pappersremorna*: Under Köpenhamnsvistelsen gör VB uppehåll i Stora boken 27 januari–24 mars, och skriver då på gulaktiga, 33 centimeter långa pappersremor av den typ hon använde som manuspapper.
- förkastade*: 'underkända'.
- av rang*: 'av hög klass'.
- 585 *regelrätt*: 'verklig'.
- lojhet*: 'slöhet', 'passivitet'.
- kläm*: 'eftertryck'.
- 586 *Tavaststjerna*: Karl A. Tavaststjerna (1860–98) var finlandssvensk arkitekt och författare, aktuell med »Barndomsvänner« (1886).

- odåga*: 'oduglig person'.
- 589 *talrör*: Rör som vidarebefordrar tal mellan två rum.
- 590 *raggig*: 'lufsigt'.
- 591 *Laertes*: Laertes är far till Odysseus i Homeros' hexameterrepos »Odysseen«.
- Orestes*: Orestes är en av hjältarna i Aischylos' (525–456 f.Kr.) dramatrilogi »Orestien«: »Agamemnon«, där Agamemnon i triumf kommer hem efter trojanska kriget och mördas av sin hustru Klytaimnestra; »Gravoffret«, där Agamemnons son Orestes hämnas sin far genom att mörda Klytaimnestra, sin egen mor; samt »Eumeniderna«, där Orestes förföljs av hämndgudinnorna (erinyerna), men räddas av Athena som representant för patriarkatet. VB förväxlar i passagen Orestes med Odysseus.
- Penelope*: Odysseus' tålmodigt väntande maka på hemön Ithaka.
- smuttande*: 'smygande'.
- 592 *hans bok Berlin*: Brandes' »Berlin som tysk Rishovedstad« (1885).
- tindrande*: 'glittrande'.
- skröplig*: 'bräcklig'.
- Vesuvius*: Vulkan i södra Italien som genom ett utbrott 79 e. Kr. ödelade de antika städerna Pompeji och Herculaneum.
- 593 *fryntlig*: 'godmodig'.
- undgaa*: 'undslippa'.
- 594 *flegmatisk*: 'liknöjd', 'trög'.
- tillbörligt*: 'passande'.
- forpint*: 'plågad'.
- hvor skrækkeligt*: 'hur förskräckligt'.
- Dös*: 'dvala'.
- vaagnet*: 'vaknat'.
- 595 *græmme*: 'gräma'.
- løj*: 'slö'.
- 596 *älskog*: 'erotik'.
- Kunstpause*: 'konstpaus', ett uppehåll i talet som görs för att ge eftertryck åt det just sagda.
- 597 *tillvinnande*: 'älskansvärd'.
- 598 *säll*: Ett redskap vars botten är försedd med många små hål för att skilja finare partiklar från grövre.

- fullödlig*: 'gedigen', 'äktä'.
- i en alldeles oproportionerlig grad*: 'alldeles för mycket'.
- min fula bukett*: VB hade skickat Brandes en bukett när han fyllde 45 år 4 februari.
- 599 *trankilt*: 'lugnt'.
- 600 »*grimme*«: (da.) 'fula'.
- fröken Alvide Prydz*: Den norska författarinnan Alvide Prydz (1846–1922) debuterade med »Agn og Agner« (1880).
- smickerlysten*: 'sugen på beröm', 'inställsam'.
- kun Bagvaskelse av den sletteste Pöbel*: 'bara förtal av den enklaste sortens folk'. Replik av Don Juans betjänt Sganarell i Molières drama »Don Juan« (1665), akt II.
- parentes*: VB:s hemliga term för kroppsliga ömhetsbetygelser.
- Antonia är en väl brandförsäkrad skuta*: VB syftar på att hon inte tänker tappa huvudet, trots Brandes' smekningar. Möjlig anspelning på kejsar Augustus' systerdotter Antonia Minor (f. 36 f. Kr.), firad för sin dygd och skönhet.
- avbällan*: 'omtyckt'.
- 602 *när berget inte ville gå till etc.*: Variant av ordspråket »Om inte berget kommer till Mohammed, kommer Mohammed till berget«.
- ge tappt*: 'ge upp'.
- 603 *sedesamt*: 'moraliskt oklanderligt'.
- kokett*: 'behagsjuk kvinna'.
- taga revansch för*: 'gottgöra'.
- 604 *mickel*: Räv.
- förbundit mig till*: 'lovat'.
- »*försynens finger*«: 'ingripande av högre makt'.
- mol solo*: 'helt ensam'.
- bryr mig strunt*: 'bryr mig inte ett dugg'.
- 605 *ledas efter er triumfvagn*: I det antika Rom leddes besegrade fiender efter den segrande härförarens triumfvagn.
- rådrum*: 'tid att tänka efter'.
- »*Kertegn*«: (da.) 'smekningar'.
- 606 *håltomma*: 'innehållslösa'.
- uppmagasinerade*: 'sparade', 'upplagrade'.
- är jag etiskt berättigad*: 'har jag moralisk rätt'.
- 607 *med berätt mod*: 'med avsikt'.

- »*Jeg föler det som om De syntes mindre om mig*«: 'Det känns som om ni tycker mindre om mig'.
- 608 *Varför skall han ha denna narraktiga kurtisörfåfånga*: 'Varför ska han vara en så löjligt självbelåten uppvaktande kavaljer'.
- smuk*: 'vacker'.
- lidenskabelige*: 'passionerade'.
- »*Skuld*«: 'skull'.
- medömksamma*: 'medlidsamma'.
- kalmuckfysionomi*: Laura Mohr hade ett baltiskt utseende med höga kindknotor. Kalmuckerna var ett mongolfolk, bosatt på kinesiskt, ryskt och tibetanskt territorium.
- leda*: 'olust'.
- 609 *olater*: 'dåliga vanor'.
- dåligt artade*: 'illa utvecklade'.
- bin håles*: 'djävulens'.
- dygdig*: 'moralisk'.
- 610 *i varje min stavelse*: 'i allt jag säger'.
- innerligt*: 'intensivt'.
- latent*: 'slumrande', 'fördolt'.
- recidiv*: 'återfall'.
- stassen*: 'festkläderna'.
- beläte*: 'stum avbildning (av mig själv)'.
- 611 *mitt träbildsexperiment*: 'min låtsade känslökyla'.
- 612 »*etiam tu, Brute!*«: (lat.) 'även du, min Brutus!'. Yttrande som tillskrivits Caesar när han såg vännen Brutus bland de sammansvurna män som kommit för att mörda honom.
- resignation*: 'uppgivenhet'.
- »*ingen fin Diplomati*«: 'oförsiktigt'.
- 613 *eldprov*: 'svåra prov'.
- dyningar*: 'eftervågor'.
- 614 *Schandorphs pjäs*: VB hade sett Sofus Schandorphs (1836–1901) pjäs »Uden Midtpunkt« kvällen innan.
- 615 *polerat stenkol*: Till den i tiden populära smyckestenen jet använde man polerat stenkol.
- skalkaktigbeten*: 'den skämtsamma lekfullheten'.
- »*pludre*«: (da.) 'småprata'.
- gäldenär*: Person som är skyldig någon pengar.
- sotto voce*: (it.) 'lägmäld'.

- 616 *livdöms*: 'dödsdöms'.
förställa mig: 'låtsas'
- 618 »*Tag dem det dog ikke saa nær*«: 'Tag inte så illa vid er av det'.
cakes: (eng.) 'kakor'.
- 619 *pergamenthy*: Pergament är en sorts torrt skinn som förr användes att skriva på.
Prabl Hans: (ty.) 'skrytmåns'.
vidunderlig: 'otrolig', 'fantastisk'.
- 620 *hans avresa till Polen*: Våren 1885 gjorde Brandes en föredragsturné till Tyskland, Österrike och Polen. Vårvintern 1886 var han åter i Polen, liksom 1887.
fragmentariskt: 'i brottstycken', 'ofullständigt'.
- 621 *strida hårväxt*: 'tjocka hår'.
- 622 *försmådd*: 'avvisad', 'dumpad'.
- 623 *dö sotdöden*: 'dö en naturlig död'.
- 624 *kurtisförhållande*: 'flört', 'erotiskt förhållande'.
futtig: 'småaktig'.
- 625 *blåstrumpa*: 'kvinnosakskvinna', 'feminist'.
otvungen: 'naturlig'.
- 626 *slagg*: Restprodukt som uppkommer bl. a. vid smältning av metall. Här om sämre karaktärsegenskaper.
 »*herr Tobiasson*«: Se novellen »Herr Tobiasson«, s. 43.
fullhamrad, fullödig: 'gedigen, äkta'.
förbehåll: 'reservation'.
- 627 »*Mannfolk*«: Arne Garborgs »Mannfolk« (1886) var ett inlägg i den s. k. bohemitlitteraturen och skildrar från en öppenhjärtig manlig ståndpunkt unga mäns sexuella nöd och förälskelser, även i emanciperade kvinnor.
Paulus: Syftar på Saulus' omvändelse på vägen till Damaskus (Apostlagärningarna, kap. 9). Som kristen tog han namnet Paulus.
- 628 *hällar*: 'flata bergytor'.
- 629 *framdeles*: 'längre fram i tiden'.
Jämnmått: 'Jämvikt', 'Behärskning'.
obändig: 'okvlig'.
som stå mig till buds: 'som jag har'.
- 630 *fonograf*: 'talmaskin', en enklare typ av apparat för registrering och återgivning av ljud.

- välbehaget*: 'välbefinnandet', 'tillfredsställelsen'.
de er brav og de er smuk: 'ni är tapper och ni är vacker'.
flyve: 'flyga'.
Jeg kan saa godt lide Dem: 'Jag tycker så mycket om Er'.
De føler: 'Ni känner'.
- 631 *livsled*: 'trött på livet'.
førstarangs: 'förstklassig', 'stor'.
Nirvana: Enligt buddhismen det övergångstillstånd efter själavandringens slut, då personligheten utplånas och människan uppgår i gudomen.
- 632 *resignation*: Det att ge upp och finna sig i sitt öde.
- 633 *slitninger*: 'konflikter'.
utsläpade: 'utmattade'.
taskspelarmanöver: 'låtsastrick'. En taskspelare är en kringresande marknadsgycklare eller trollkonstnär.
- 634 *larmande*: 'högljudd'.
simpel: 'för enkel'.
sjalsadel: 'andlig förfining'.
tryta: 'börja få slut på'.
skrattparoxysmer: 'häftiga skrattanfall'.
Elise Nordkvist: VB:s väninna Elise Nordqvist (f. 1842) var gift med apotekaren i Hörby.
den lille pianisten Hoffman: E.T.A. Hoffmann (se komm. till s. 530).
- 635 »*Sanning och arbete*«: VB:s valspråk vid konfirmationen.
jeg knuser Dem i Stykker: 'jag kramar sönder er'.
sorgbunden: 'sorgsen'.
Hegel: VB förhandlade med Georg Brandes' förläggare F. Hegel, sannolikt om en dansk utgåva av »Fru Marianne«.
brodd: Spetsig pigg.
förnärmelse: 'förolämpning'.
voilà tout: (fra.) 'det är allt'.
- 636 *ens betydende*: 'synonyma', 'likvärdiga'.
- 638 *barriärer*: 'hinder'.
- 639 *avbida*: 'tåligt avvakta'.
facetter: 'slipade yta'.
- 640 *väpnad*: 'förberedd', 'beväpnad'.
- 641 *førkelat*: 'bortskämt'.

- Cawling*: Henrik Cavling (1858–1933), dansk journalist, senare (1905–28) redaktör på Politiken.
- audiens*: Tillstånd att besöka en högt uppsatt person.
- kronprinsen*: Danmarks kronprins, senare kung Frederik VIII (1843–1912).
- kejsarinnan*: Rysslands kejsarinna Maria Fjodorovna var syster till kronprins Frederik.
- 642 *lättingars*: 'latmaskars'.
- nypa efter nypa*: 'lite i taget'.
- rökelsepulver*: Pulver bestående av växtämnen som avger stark doft när de antänds.
- pepparnötter*: Ett slags klotrunda pepparkakor.
- skogssnuvans*: 'skogsråets'. Ett skogsrå är enligt folktron ett förföriskt lockande kvinnoväsen som ansågs vara ihåligt i ryggen.
- Victor Hugos*: Den franske författaren Victor Hugo (1802–85) blev berömd för »Notre-Dame de Paris« (1831) och »Les Misérables« (1862).
- 643 *kapott*: (fra. *capote*) 'kapotthatt', liten framskjutande damhatt som dolde öronen och fästes med band under hakan.
- halvkvädna visor*: 'endast antydda erotiska inviter'.
- »syntes at ville spise en op«: 'tycktes vilja äta upp en'.
- gäckas*: 'retas'.
- »kedede« *sig*: 'hade långtråkigt'.
- 644 *måttligt tilltaget*: 'litet'.
- Une demoiselle brune*: (fra.) 'En mörkhårig fröken'.
- Votre bôtesse*: (fra.) 'Er värdinna'.
- C'est moi*: (fra.) 'Det är jag'.
- de där tre i grekiska mytologin*: De tre graierna, som personifierade ålderdomen och tillsammans hade endast ett öga och en tand.
- gemytligt*: 'godmodigt'.
- 645 »synts litt om«: 'tyckt om lite'.
- Liszts forna älskarinna*: Marie d'Agoult, fick tillsammans med tonsättaren och pianisten Franz Liszt (1811–86) dottern Cosima (1837–1930), gift med operatonsättaren, författaren och dirigenten Richard Wagner (1813–83).
- draperas sig*: 'svepa in sig'.
- Melkedraaber*: 'mjölkdroppar'.

- 646 *paraderar*: 'ståtar', 'stoltserar'.
små salongstriumfer: 'lyckade förförartrick'.
förbastande: 'alltför stor brådska'.
kuren: 'sjukdomsbehandlingen'.
nedsättande: 'förolämpande'.
finkänsliga: 'hänsynsfulla'.
- 647 *orange*: 'apelsin'.
Sig blot: 'Säg endast'.
famntag: 'omfamningar'.
spira: 'växa fram'.
 »Skal vi slukke de lys og gåå hen i den seng?«: 'Skall vi släcka lju-
 set och gå till sängen?'.
rask: 'frisk', 'kry'.
- 648 *Dyd*: 'dygd', 'kyskhet'.
 »Vilde du daa, hvis det var nogen du ikke syntes om?«: 'Skulle du
 vilja om det var någon du inte tyckte om?'.
 »Du behøver ikke være bange, jeg skal være ganske rolig, kun kär-
 tegne dig.«: 'Du behöver inte vara rädd, jag skall hålla mig
 helt lugn, bara smeka dig.'
skälmskt: 'lekfullt busigt'.
- 649 *lukke den dør*: 'låsa dörren'.
Förkänningen: 'Förkänslan', 'Aningen'.
- 650 *tvebugse*: 'tvehåget', 'obeslutsamt'.
frossbrytning: Skakning som av köld i hela kroppen.
Lidenskab: 'lidelse', 'åtrå'.
- 652 *digna*: 'sjunka ihop'.
martera: 'tortera'.
- 653 *groll*: 'ovänskap'.
- 654 *bångstyrig*: 'motspänstig', 'svårkontrollerbar'.
fubbliga: 'fumliga'.
hjælp: 'hjälpte'.
- 655 *Musset*: Alfred de Musset (1810–57), fransk diktare känd för
 sitt förhållande till författarinnan George Sand.
George Sand: Pseudonym för Aurore Dudevant (1804–76).
- 656 *Vaskepiger*: 'tvätterskor'.
smægte: 'smäkta', 'tråna'.
- 657 *lugn som en filbunk*: 'mycket lugn'. En filbunke är tjocknad sur-
 mjölk.

- Pytt!*: 'Inte alls!'.
 658 *fröken Thoresen*: Magdalene Thoresens dotter Ida Cecilia (1858–1911), kvinnosakskvinnna och Norges första kvinnliga student. 1886–87 läste hon kemi vid Köpenhamns universitet.
 659 *medaljong*: Ett miniatyrporträtt, oftast buret som hängsmycke.
 661 *bepansrat*: 'pansarförsett'.
varom: 'om vilket'.
fru von Stein: Hovdamen i Weimar Charlotte von Stein (1742–1827) var Goethes intellektuella och intima väninna 1776–88. Hon skrev ett självbiografiskt drama, »Dido« (1794).
 662 *bryderi*: 'villrådighet', 'förvirring'.
celibat: 'sexuell avhållsamhet'.
 663 *skrinlägga*: 'samla ihop'. Att *skrinlägga* betyder oftast 'uppskjuta på obestämd tid'.
insegl: 'sigill'.
vederhäftiga: 'pålitliga'.
 664 *ett nytt lag*: 'en ny fas'.
griffeltavla: Skrivtavla av skiffer på vilken man skriver med krita (griffel).

Häftet No 2 Paris

- I ett häfte med denna text på omslaget har VB på nitton remsor fört anteckningar under Parisvistelsen (3 april–3 juni 1888).
- 667 *kungjort*: 'tillkännagivit', 'meddelat'.
bangården: En bangård är växlingsområdet vid en järnvägsstation.
 668 *vestibulen*: 'förhallen'.
skinnbräm: 'skinnkant'. Troligen bar Brandes en rock kantad med skinn.
naglats: 'spikats'.
 669 *tante*: (fra.) 'tant', 'moster'.
 670 *vanärat oss*: 'mist vårt anseende', 'skämt ut oss'.
 671 *ressällskap*: Damer reste inte ensamma. VB:s ressällskap var lärarinnan Anna Rasmusson från Hörby.
 673 *snillrika*: 'begåvade'.
Harnesk: 'Bröstpansar' (del av en rustning).
fänadens sanna hemvist: 'boskapens rätta hem'.

- fäktig*: 'djuriskt dum'.
- 674 »*Varde ljus!*«: Guds ord vid skapelsen: »I begynnelsen skapade Gud himmel och jord. Och jorden var öde och tom, och mörker var över djupet, och Guds Ande svävande över vattnet. Och Gud sade: Varde ljus; och det vart ljus.« (Första Mosebok, Gamla testamentet.)
- Merimée*: Prosper Mérimée (1803–70), fransk författare, berömd för sin novell »Carmen« (1845), som ligger till grund för librettot till Georges Bizets opera »Carmen« (1875).
- 675 *båta*: 'tjäna', 'gagna'.
- åstundade*: 'hett eftertraktade'.
- krete och pleti*: 'vanligt, simpelt folk'.
- siesta*: (spa.) 'middagssömn'.
- Monogamin*: 'Engiftet'.
- förvillelser*: 'felsteg'.
- Predikaren*: En bok i Gamla testamentet som med en pessimistisk grundton avhandlar människolivets fåfänglighet.
- 676 *legitim*: 'laglig', 'rättmätig'.
- kullkastar*: 'omintetgör'.
- polygamiens*: 'månggiftets'.
- 678 *en Lewes för George Eliot*: Den engelska författarinnan George Eliot, pseudonym för Mary Ann Evans (1819–80), sammanlevde 1854–78 med den gifte kritikern och författaren George Henry Lewes (1817–78).
- parkett*: Åskådarutrymmet i jämnhöjd med scenen i en teatersalong.
- »*Att dö*«: Efterlämnat ofullbordad romanmanuskript, ingår i SS VII (»Studier och brottstycken«).
- 679 *smutsfärdighet*: 'lortighet'.
- 681 *reviderat*: 'omarbetat', 'förbättrat'.
- prosaiska*: 'vardagligt fantasilösa'.
- 682 *rättfram*: 'ärlig'.
- Politikens recension*: Edvard Brandes' nedlåtande recension av VB:s roman »Fru Marianne« i Politiken 25 juni.
- Hengivenbedspip*: 'hängivet pip'.
- »*un pauvre enfant, ayant peur de tout*«: (fra.) 'ett stackars barn som är rädd för allt'.
- 683 *förstockat*: 'oerhört okänsligt'.

Avskedet med Brandes 1887. Häftet No 3

- Detta häfte innehåller anteckningar från tiden 29 juni till ungefär 20 juli (de sista anteckningarna är inte daterade).
- 687 *Fru Marianne. Hån*: Den 24 juni antecknar VB i Annotationsalmanackan: »Fick dödsdomen över mitt författarskap, kanske över mig själv.« Två dagar före Edvard Brandes' recension i Politiken hade Georg Brandes skrivit ett brev, där han hävdar att »Fru Marianne« »i alltför hög grad« är en »Dammroman«, det vill säga en kvinno bok. Formuleringen återkommer i Edvard Brandes' recension.
- skaaner*: 'skonar'.
- slet ikke*: 'inte alls'.
- uartige*: 'ouppfostrade', 'otrevliga'.
- sin furstinna*: Anna Dmitrievna Tenicheff var Brandes' värdinna i Sydryssland i maj 1887.
- 688 *prigsiven*: 'utlämnad'.
- gottfinnande*: 'godtycke'.
- 689 »*Kærester*«: 'älskarinnor'.
- Elskov*: 'älskog', 'kärlek'.
- odaliskan*: En odalisk är en slavinna i ett orientaliskt harem.
- Schylocks bröder*: Anspelning på juden Shylock i Shakespeares »Köpmannen i Venedig«.
- momentant*: 'hastigt påkommande (och övergående)'.
- teaterkupp*: Överraskande handling avsedd att utspelas inför ofentligheten.
- 690 *lömmördare*: En som mördar i det fördolda, ofta i bakhåll.
- »*Förbrytarblod*«: Novellen »Förbrytarblod«, se s. 21.
- plebejska*: 'underklassiga'.
- så när*: 'på allvar'.
- 691 *missbumör*: 'dåliga humör'.
- bifalla*: 'samtycka'.
- 692 *förfallodagen*: Sista dagen för betalning av en skuld.
- 693 *fordran*: 'krav'.
- harmligt*: 'förargligt'.
- »*nummervad*«: 'numrerad', 'en bland alla andra'.
- 694 *våndades*: 'kände ångest'.
- 695 *bergtagen*: 'förtrollad'.
- vrett*: 'vredgat', 'argt'.

- 696 *rolig*: 'lugn'.
føle: 'känna'.
en Døjt: 'ett dyft', 'det minsta'.
- 697 *Skammer de dem?*: 'Skäms ni?'.
som katt kring bet grøt: Försiktigt undvikande ett känsligt ämne.
vidunderligt: 'otroligt mycket'.
- 698 *okvædingsord*: 'skällsord'.
snuvsførnøftigt: På ett sätt som låter självklarheter framstå som resultatet av djupsinnigt tänkande.
»moer«: 'mor'.
binanden: 'varandra'.
tårige: 'fuktiga'.
ombytlige: 'nyckfull'.
- 699 *anlagd*: 'inrättad'.
stativ: 'ställning', 'klädhängare'.
- 700 *bakvænt*: 'fumligt'.
hold ikke op: 'sluta inte'.
et skikkeligt Faar: 'ett beskedligt får'.
- 701 *»Husker de en vis Aften?»*: 'Kommer ni ihåg en viss kväll?'.
Men siden?: 'Men snart?'.
det andet Værelse: 'det andra rummet'.
rigeln: En rigel är en skjutbar del i ett dörrlås.
francaise: 'fransäs', en figurdans med fyra par, vända mot varandra.
den kjole: 'klänningen'.
- 702 *Pokker i folket!*: 'Ge fan i folket!'.
blufærdige: 'kyska'.
det er idetmindste Kjændemærke: 'det är åtminstone kännetecken'.
- 703 *Sandses*: 'sinnliga känslor', 'drifter'.
Dyd: 'dygd'.
dum Undselighed: 'falsk blygsel'.
över en saadan Tiltrækning: 'utövar en sådan dragningskraft'.
- 704 *duett*: Musikstycke för två stämmor.
Førfuskad: 'Bortslarvad'.

Till mitt Alter-ego. No 4.

Anteckningar skrivna 28 oktober–24 december 1887 på lösa remsor samlade i ett häfte med »nr. 4« på omslaget.

- 707 *lusing*: 'örfil'.
- 708 *alldagligt*: 'intetsägende'.
beständigt: 'alltid'.
vämjelse: 'äckel'.
- 709 *isblomman*: Isblommor bildas av frusen imma på en fönsterruta.
dagtingan: 'kompromissande', dvs. att förhandla med fienden och tvingas till eftergifter.
effektsökeri: 'lust att väcka uppseende'.
griller: 'underliga idéer'.
ostentation: 'stora gester'.
belgjuten: 'alltigenom äkta'.
- 710 *karess*: (eng., eg. *caress*) 'smeka'.
agg: 'tär'.
- 711 *Han gav »le grand seigneur«*: 'Han uppträdde som en furste'.
i mitt esse: 'som fisken i vattnet', 'bekvämt'.
- 713 *»Galgenfrist«*: Kort uppskov med något obehagligt.
sedliga ståndpunkt: 'kyska ställningstagande'.
- 714 *förvänd*: 'förvrängd'.
kindpustar: 'örfilar'.
gardesofficer: Officer vid ett livregemente.
lige saa gal: 'lika ond'.
- 716 *knotande*: 'muttrande', 'klagande'.
- 717 *styng*: 'nålstick'.
- 718 *ärbar*: 'dygdig'.
»du skulle inte förr ha gjort det än det skulle harma dig«: 'så snart du gjort det, skulle du ha blivit förgad'.
- 719 *förlägenhet*: 'blyghet'.
- 720 *förtroligare*: 'intimare'.
stramade upp sig blott: 'sträckte bara på kroppen'.
- 721 *yrväder*: Oväder med snö och blåst.
fullgott: 'tillräckligt bra', 'fullt giltigt'.
- 722 *opåaktat*: 'i skymundan'.
- 723 *sina spelande drag*: 'sin lättroliga min'.
sådant jubel: 'så stor glädje'.
- 724 *lysmask*: En skalbagge med ljusalstrande organ.
hängivenhet: 'uppoffrande tillgivenhet'.
förnöjelse: 'nöje', 'glädje'.
alnar: En aln är ett längdmått om knappt 60 cm.

- 725 *Fordra*: 'Begära'.
gälda: 'betala'.
- 726 *föremål att älska*: 'kärleksobjekt'.
Tout de bon: (fra., eg. *pour tout de bon*), 'På allvar', 'För alltid'.
- 727 *efter [du önskar det]*: 'eftersom'.
tillsats: 'beståndsdel', 'ingrediens'.
rentvå: 'befria från misstankar'.
bedmark: Torr, näringsfattig slättmark.
kamraten: Axel Lundegård.
utstruken: 'utsuddad'.

No 5 Anteckningar

- Förda på lösa manusremсор, daterade 15 december 1887–14 juni 1888, inlagda i ett nytt häfte med »nr 5« på omslaget.
- 731 *tragiske Muse*: Enligt antik mytologi var den tragiska musan Melpomene dotter till Zeus och Mnemosyne. Hon avbildades ofta med en tragisk mask i ena handen och en kniv eller en klubba i den andra.
Columbine: Oskuldsfull ung flicka, karaktär i den italienska renessansgenren *Commedia dell'arte*.
 »Tillgiv.«: 'Förlåt'.
- 732 *den unga flickan*: Axel Lundegårds väninna Anna Christenson (1865–1952), senare gift von Zweigbergk.
förmätna: 'övermodiga'.
- 733 *Förbrytarblod och Medan kaffet kokar*: »Förbrytarblod«, se s. 21.
 »Förbrytarblod« och »Medan kaffet kokar« publicerades i »Folkliv och småberättelser« (1887). Ingår i SS I.
 »Lune«: (da.) 'gott humör'.
Molard: Under sin Parisvistelse våren 1887 lärde VB känna fransmannen (och senare statssekreteraren) William F. Molard, som hade en norsk mor. Han umgicks i de skandinaviska konstnärskretsarna och gifte sig 1888 med VB:s väninna, den svenska skulptrisen Ida Ericson (1853–1927).
 »Venskov«: Kombination av *Venskab* (vänskap) och *Elskov* (älskog).
- 734 *Det är vämjeligt att begå självmord*: Den 8 januari gjorde VB ett självmordsförsök med kloral, ett opiumbaserat sömnmedel, som hon dock kräktes upp.

- ympat in på mig*: Att ympa är att skära in skott i en trädstam, i avsikt att förädla främst fruktträd.
- 735 *rang*: 'officiell status'.
osköna: 'fula'.
pietet: 'vördnad', 'aktning'.
livnära: 'försörja'.
- 736 »Hängd i tysthet.«: VB anspelar på Strindbergs motto i »Röda rummet«, ett bevingat ord av Voltaire: »Rien n'est si désagréable que d'être pendu obscurément« (Ingenting är så otrevligt som att hängas i tysthet').
nesa: 'vanära', 'förödmjukelse'.
- 737 *rusande*: 'berusande'.
trolska: 'förtrollande'.
lastens: 'fördärliga ovanans'.
- 738 *kelestunder*: 'stunder av smek'.
kvalmiga: 'kväljande ljumma'.
- 739 *jeg kan næsten ikke holde det ud*: 'jag står nästan inte ut med'.
»maaske«: 'kanske'.
uppstøkat: 'stökigt'.
- 740 *beroliger*: 'lugnar'.
otvetydigt: 'entydigt', 'öppet'.
- 741 *Världsdam*: Dam som vet att föra sig i den stora världens salonger.
paletåns: En paletå är en rak eller svagt svängd herröverrock utan skärp.
fasbionabla: 'eleganta'.
stråkvägen: 'huvudgatan'.
malätna: 'tärda'.
naggade: 'slitna'.
i frändskap med: 'släkt med'.
skojeriet: 'bedrägeriet'.
- 742 *slusken*: En slusk är en ovårdad, socialt förfallen och ofta fattig person.
bannor: 'tillrättavisningar'.
slår kanor: 'glider (på is)'.
listskor: Skor gjorda av tygremsor.
nedkipade: 'nedtrampade'.
Mol: 'Totalt'.

- pråmarne*: Här avses uttrampade och för stora skor.
- 743 *skräna*: 'föra oväsen'.
minnas: 'bli ihågkommen'.
mynta ut: 'präglade mynt av'.
- 744 *personalkännedom*: 'personkännedom'.
takt: 'sinne för det rätta och passande'.
affekterat: 'överdrivet', 'låtsat'.
- 745 *tyska kejsaren*: Wilhelm I hade dött i mars 1888.
tanterna: Kvinnosakskvinnorna Esselde och Fredrika Limmell hade reagerat på VB:s okritiskt beundrande artikel i Hemvännen om Brandes som föreläsare.
plagiat: Ett plagiat är ett direkt lån ur annan persons verk utan angivande av källan.
- 746 *förtret*: 'obehag'.
förströ sig: 'få omväxling', 'roa sig'.
- 748 *syra*: 'frätande ämne'.
anstalter: 'förberedelser'.
sensationsnummer: 'försök att väcka uppseende'.
»en Gang imellem«: 'då och då'.
villfarelsen: 'oriktiga uppfattningen', 'felaktiga föreställningen'.
- 749 *återklang*: 'genljud'.
- 750 *Ellens brev*: Ellen Keys brev om VB:s artikel i Hemvännen.
- 751 *C'est de la lui donner*: (fra.) 'Det är att ge henne åt honom'.
föresatt mig: 'beslutat mig för'.
- 752 *trivialiteter*: 'banaliteter', 'plattheter'.
- 753 *komediutkast*: Troligen »Romeo och Julia. Dramatisk interiör«, postumt utgiven på danska 1889.
bebändighet: 'smidighet'.
- 754 *tjurskallas*: 'envisas'.
faderspart: 'andel som får'.
annorstädes: 'på annan plats'.
- 755 *galgenhumor*: 'galghumor', 'kärvt ironi'.
teatralisk: 'tillgjort dramatisk'.
- 758 *draggen*: 'dräggen', 'bottensatsen'.
sargat: 'sårat'.
förskjuten: 'bortstött'.
Akademien: 30 mars 1888 får VB besked att hon har fått Svenska Akademiens understöd, vilket Brandes ironiskt kommenterar.

terar i sitt svarsbrev daterat 7 april 1888: »Jag lyckönskar till hedersgåvan. Dyligt får man, när man skriver moraliska böcker som Fru Marianne.«

759 *bysar*: 'känner'.

760 »*Den bergtagna*«: Se komm. till s. 99.

bärvade: 'fasade för detta'.

763 *Paris*: VB stannade i Paris till 19 juni.

har ju inte för fyra styver karaktär: 'är ju inte självständig för fem öre'. En styver var ett silvermynt av låg värde.

snyltar: 'parasiterar'.

till heders: Att komma till heders är att bli använd och uppskattad efter att ha varit försummad och undervärderad.

Voltaire: Pseudonym för upplysningsfilosofen och författaren François Marie Arouet (1694–1778), känd för bl. a. »Candide« (1759).

Molière: Pseudonym för dramatikern och skådespelaren Jean-Baptiste Poquelin (1622–73), berömd för bl. a. »De löjliga preciöserna« (1659), »Tartuffe« (1664) och »Den girige« (1668).

Holberg: Ludvig Holberg (1684–1754), dansk-norsk dramatiker och författare, känd för »Jeppe på berget« (1722).